
NEDL TRANSFER
HN 4GC5 Y

CHARLES · WILLIAM · ELIOT
PRESIDENT OF HARVARD, 1869-1909
VE RI TAS
CHARLES · WILLIAM · ELIOT
COLLECTION
IN · HONOR · OF · HIS · NINETIETH · BIRTHDAY
MARCH 20TH 1924
EX DONO
HARVARD ALUMNI ASSOCIATION

BIJDRAGEN

TER BEVORDERING VAN HET

ONDERWIJS

EN DE

OPVOEDING,

VOORNAMELIJK MET BETREKKING TOT DE

LAGERE SCHOLEN

BINNEN DE

VEREENIGDE NEDERLANDEN.

V. DEEL.

TE HAARLEM,
BIJ JOHANNES ENSCHEDÉ EN ZOONEN.
1814.

BIJDRAGEN

TER BEVORDERING VAN HET

ONDERWIJS

EN DE

OPVOEDING,

VOORNAMELIJK MET BETREKKING TOT DE

LAGERE SCHOLEN

BINNEN DE

VEREENIGDE NEDERLANDEN.

V. DEEL.

ONDERWIJS EN OPVOEDING.

TE HAARLEM,
BIJ JOHANNES ENSCHEDÉ EN ZOONEN.
1814.

INHOUD

VAN HET

VIJFDE DEEL.

ONDERWIJS EN OPVOEDING.

Aanleiding tot het onderwijs in de Geschiedenis. Bladz. 1
Beschrijving der Leerwijze van Stephani, om kinderen te leeren lezen. - - - - bl. 20. 70. 118
Opvoed- en Onderwijskundige wenken. bl. 39. 166. 207
IJdelheid, verachting van anderen en onbarmhartigheid. (Tafereelen eener betere opvoeding.) - - bl. 41
Over eenige der voornaamste onderwerpen der onderrigts, getrokken uit eene handleiding, vervaardigd ten gebruike bij het onderwijs van eenige jongelingen, welke tot den post van Onderwijzer der jeugd worden opgeleid. - - - - - - bl. 58. 152
Nijd, Wangunst, Gierigheid en Hebzucht. (Tafereelen eener verkeerde opvoeding.) - bl. 81
Aan den Redacteur der Bijdragen ter Bevordering van het Onderwijs en de Opvoeding, voornamelijk met betrekking tot de Lagere Scholen in de Vereenigde Nederlanden. - - - - - - - - bl. 97
Over de ligchamelijke vorming als inleiding tot de proef eener aanvankelijke *Gymnastiek*, in eene reeks van Ligchaams-oefeningen. - - - bl. 99. 225

Berigt wegens den ſtaat van eenige Scholen; ingediend door den Schoolopziener J. H. NIEUWOLD bij het Departementaal Schoolbeſtuur van Vriesland, den 4 Junij 1805. - - - - - - - - bl. 137
Over het ontſtaan des denkbeeld van een Opperwezen bij kinderen. - - - - - - - - bl. 159
Hoe leert men kinderen God kennen. - — 162
Brieven betreffende de Catechetiſche Leerwijze, van eenen Predikant aan eenen Onderwijzer. - bl. 169. 209
Nijd, Wangunst, Gierigheid en Hebzucht. (Tafereel eener verkeerde opvoeding.) - - - bl. 184
Redevoering gedaan bij de opening der vergadering van afgevaardigden uit de Schoolonderwijzers-Gezelſchappen in het 3de Diſtrict in Vriesland. - bl. 193

ON-

VOORBERIGT.

De vervulling van den zoo aangenamen pligt, om op het Titelblad van dit Opvoedkundig Maandwerk het woord *Holland* door dat van *Vereenigde Nederlanden* te doen vervangen, geeft tevens velerlei aanleiding, om deszelfs nieuwen jaargang niet zonder eenig Voorberigt te openen; en hoe gaarne volgen wij dezen wenk?

Wat er intusschen van die naamverwisseling zijn moge, het geeft ons eene zekere zelfvoldoening, den naam van ons Vaderland nimmer verloochend te hebben. Maar hoe veel welkomer moet het ons dan nog zijn, te mogen wederkeeren tot deszelfs oude oorspronkelijke benaming, onder welke het weleer jaren, ja eeuwen lang, zoo zigtbaar door de Hooge Voorzienigheid gezegend, door roem, luister en welvaren in de rij der volken van Europa uitstak en onder dezelve zulk eene aanzienlijke plaats bekleedde, — daartoe te mogen terug keeren onder zoo veel en zoo duurzaam heil voorspellende voorteekenen!

Indedaad geen werk of arbeid, van welken aard ook, mag met dit jaar worden aangevangen, zonder het offer van den vurigsten dank te brengen aan den Almagtigen God, die het einde van het afgeloopen jaar voor ons Vaderland zoo merkwaardig en belangrijk maakte, als daarvan in deszelfs geschiedenis bezwaarlijk een tweede voorbeeld kan worden aangewezen.

Van eene harde en voor Nederlanders altijd ondragelijke slavernij keerden wij terug tot de oude vrijheid, zoo duur gekocht met het goed en bloed onzer roemrijke Voorvaderen. Wij keerden terug van de willekeurigste overheersching en de honendste onderdrukking van eenen vreemden tot het blij genot der verlorene onafhankelijkheid; van den staat van kwijning en uittering tot dien van de vorige welvaart, welke aanvankelijk hier en daar herleeft en zich in het vooruitzigt voor allen opent.

Uit dezen zoo diep gezonken toestand zagen wij ons, als op een' wenk der Godheid, binnen den omvang van zeer weinige weken, en, voor een groot gedeelte van het land, schier onmerkbaar opgetogen en verzet, op onzen zoo dierbaren Vaderlandschen grond.

Wij zagen ons uit deze ellende gered, niet alleen door de overwinnende magt der Hooge Bondgenooten, wij zelve verbraken de kluisters en voor een tweede maal maakte Nederland zich vrij. Gelijk weleer, zegende de goede God de kleinste beginselen op de zigtbaarste wijze, en dat, na dat Hij, in zijn almagtig bestuur, had aangevangen, den trots en de sterkte van den algemeenen vijand van het menschdom te fnuiken en te verbreken. Ja, wij mogen ons beroemen op mannen, die, zelfs nog bij het dreigendst gevaar, den standaard der Vrijheid op nieuw planteden; doch vergeten wij niet, dat het God was, die plotselings onze redding gebood, na ze lang te hebben voorbereid.

Het is thans niet, gelijk in ons midden zoo menigmalen het geval was, de overwinning van de eene partij op de andere; het is de zegepraal der geheele Natie op onderdrukking en overheersching. Uit éénen mond werd de edele afstammeling van het Doorluchtigst Huis, zoo merkwaardig in de laatste eeuwen onzer geschiedenis, opgeroepen om het Vaderland te helpen redden en deszelfs redding op duurzame gronden te vestigen. Aan dezen algemeenen wensch werd onverwijld de volkomenste voldoening gegeven, en alle Nederlanders konden zich dadelijk scharen en scharen zich nu werkelijk om den Koninklijken Vorst, die, even gelijk wij, enkel door vaderlandsliefde geleid, niet weigerde de algemeene roepstem te volgen en zich, in het neteligst oogenblik en in den meestgezonken staat van het Vaderland, wel den last der Hooge Regering wilde laten welgevallen, ten einde met kracht en klem het Vaderland en met hetzelve aller belangen te redden.

Wij zeiden dan niet te veel, met te kennen te geven, *dat de* Nederlandsche geschiedenis bezwaarlijk een tweede voorbeeld oplevert, van hetgeen wij in de laatste weken van het afgeloopen jaar mogten zien gebeuren. En het is de warmste erkentenis der zoo uitstekende weldaden, welke God over ons en ons Vaderland in zulk eene mate op het ongedachtst uitstortede, die ons onwederstaanlijk drong om onze taak voor het ingetreden jaar niet te beginnen, dan met de uitboezeming van onzen levendigsten dank — jegens God, die ons zulk eene redding en zulk een heil schonk, — jegens hen, die door hunne kloekmoedige Vaderlandsliefde den ouden roem der Nederlanders deden herleven, en — jegens den geëerbiedigden Vorst, die

onze vurigfte wenfchen voorkwam en zich, met zijne edele Zonen, voor het heil van het Vaderland wil opofferen.

Al ware het ook niet, dat pligten, die aan ons allen als Landgenooten gemeen zijn, zoodanige uitboezemingen nergens, en dus ook hier niet, ongepast maken, het naauw verband, dat er is tusfchen de herftelling der Vereenigde Nederlanden en de welvaart ook van het Schoolwezen in dezelve, zoude ze allezins moeten wettigen.

Wij willen niet herhalen de lijst der gevaren, waaraan ook het onderwijs dezer Landen onttogen is, wij fchetften ze in het voorgaande Nommer dezer Bijdragen. Ook willen wij niet herhalen, hetgeen wij dáár van de voordeelen gezegd hebben, die het Schoolwezen, ten gevolge der heugelijkfte omkeering van zaken, of reeds dadelijk geniet of te wachten heeft. Maar ten aanzien van het laatfte hebben wij er meer bij te voegen, dan bij de vorige gelegenheid voegzaam gezegd kon worden. Doch ook zullen de beide volgende bijzonderheden allezins toereikende zijn, om ons vertrouwen op de beste vooruitzigten, ook voor de belangen van het Lager Schoolwezen, volkomen te maken.

In den Koninklijken Vorst, door wien het ons gebeuren mag thans geregeerd te worden, hebben wij niet alleen onzen Landgenoot te beminnen, onzen Souvereinen Vorst te eerbiedigen, maar wij hebben ook in hem den Menfchenvriend te vereeren en den bevorderaar van menfchengeluk door een verftandig onderwijs hoog te achten.

Wij verachten alle vleitaal; doch even zeer zouden wij vermeenen aan onzen pligt te kort te doen, met de waarheid achter te houden, alleen om den fchijn van vleitaal te vermijden. Diezelfde Vorst, welken wij nu als den onzen mogen eerbiedigen, was het, die als Vorst van *Fulda* en *Corvey*, in den jare 1806, en wel den 10den April, en dus fchier gelijktijdig met onze Hollandfche thans vigerende en fteeds gehandhaafde Schoolwet van 3 April van hetzelfde jaar, ten nutte van het Schoolwezen, in het laatstgenoemde Vorftendom, de doelmatigfte en heilzaamfte verordeningen maakte: verordeningen, welke geheel en al op dezelfde beginfelen rusten, als onze Schoolwet en de daaruit voortgevloeide Schoolreglementen. Men oordeele hierover uit de navolgende proeven, welke wij ontleenen uit het Nommer dezer Bijdragen voor de maand *December* 1806, waarin dit geheele ftuk toen reeds door ons werd opgenomen.

Waar tot dus verre alleen des Winters ſchool gehouden wordt, moet voortaan des Zomers ook ſchool gehouden worden.

De opneming der kinderen geſchiedt eenmaal 's jaars bij het begin van den Zomerſchooltijd.

Wanneer kinderen, die in de jaren vallen, bij anderen in dienst zijn, zoo zijn de Heeren verbonden hen ter ſchool te zenden, zijnde voor het verzuim verantwoordelijk.

De leerlingen zijn verdeeld in drie klasſen.

De tweede afdeeling der derde klasſe leert met gevoel en welluidendheid lezen, en oefent zich in het vervaardigen van ſchriftelijke opſtellen en het rekenen.

De meisjes zitten afgeſcheiden van de jongens.

De Ouders, Voogden en Heeren zullen de kinderen getrouw ter ſchool zenden.

De Onderwijzers houden eene bijzondere aanteekening van de namen der kinderen en van die der Ouderen, als ook van derzelver woonplaatſen.

Dit wordt bij het eindigen der ſchooltijd afgelezen en de afwezigen aangeteekend.

Hieruit maakt de Onderwijzer alle veertien dagen een uittrekſel, hetwelk aan den Leeraar en door dezen aan de Schoolcommisſie overhandigd wordt.

De gelden moeten dienen tot het aanleggen van een Schoolbibliotheek, tot het jaarlijksch aankoopen van een goed Werk over de Opvoeding en Onderwijskunde, alsmede om daaruit arme kinderen van Boeken en Schrijfbehoeftens te voorzien.

Het Godsdienſtig onderrigt wordt door de Leeraren gegeven.

Het is aan de Regering aanbevolen om een trapsgewijs opklimmend plan van lesſen en verdeelingen der leer-uren te ontwerpen, en deswege eene voordragt te doen, als ook van doelmatige, op de zedelijke vorming en welvoegelijkheid werkende, Schoolwetten, die ieder half jaar zullen moeten voorgelezen worden.

Onderwijzers, welke tegen behoefte te ſtrijden hebben, hebben noch moed noch ijver voor hun werk, moeten zich met bijzaken bemoeijen, en misſen de noodige werkzaamheid en veerkracht van ziel. De bezoldiging der Onderwijzers kan dus niet meer van de willekeur der Gemeente afhangen.

Het ſchoolgeld wordt alle vierendeeljaars door de Schoolcommisſie ingevorderd, en aan den Onderwijzer, volgens wiens lijst de invordering geſchiedt, betaald.

Iedere Gemeente bezorgt aan de Onderwijzers twee vademen hout, ter verwarming der School.

De Regering is gelast eene opgave van het geheel bedragen van het inkomen van iedere School, en voorſlagen nopens de verhooging van hetzelve, alsmede wegens de middelen, waar door, inteleveren.

Ten einde aan het hoofd der Scholen geene blinde leidslieden ſtaan, maar Mannen van behoorlijke verſtandsbeſchaving, is het noodig, dat voor de vorming der Onderwijzers gezorgd worde.

De Onderwijzer moet het voorbeeld zijner ſchool zijn. Uit zijn gedrag moet zijne leer blijken. Hij moet zijn ambt getrouw waarnemen en er naar ſtaan om elken dag zijne eigene volmaking voorttezetten. Hij moet een onberispelijk gedrag hebben, en alles vermijden, wat hem in de oogen zijner leerlingen kan verachtelijk maken.

Het is hem verboden herberg te houden of zich dáár te laten vinden; alsmede bij kermisſen enz. te danſen. — Handelt hij daartegen, dan wordt hij geſtraft, en zich niet verbeterende, van zijn ambt ontzet.

Hij moet, wanneer hij nuttig wil zijn, alles vermijden, wat hem van zijn hoofddoel kan afleiden. Zoo dra er in zijn behoorlijk beſtaan zal voorzien zijn, kan het niet meer geduld worden, dat hij een handwerk beoefene of den landbouw drijve.

Gedurende den ſchooltijd ſtaat hem geen ander werk vrij.

Geene Gemeente zal zijnen Onderwijzer als een' Loondienaar beſchouwen, maar hem veel eer als een' man waarderen, wien het gewigtig en moeitevol opvoedingswerk, grootendeels is toevertrouwd, en onder wiens planten en kweeken de kiemen van den menſchelijken adel opgewekt en ontwikkeld worden, en tot iedere ſchoone christen- en burgerdeugd rijpen zullen.

Van de Politieke Ambtenaren wordt eene bijzondere belangſtelling in deze gewigtige zaak, dadelijke medewerking, achting jegens den Onderwijzer, als den man, die op de beſchaving des Lands, de zedelijkheid en burgerlijke orde grooten invloed heeft, verdediging van zijn aanzien, hulp, tegenwoordigheid bij het ſchoolexamen en zorg voor de onderhouding der School gevorderd.

Bij iedere School zullen twee Schoolgecommitteerden zijn.

Ten einde de, in de Scholen verkregene, kundigheden in de jaren na het geëindigd ſchoolonderrigt tot aan het komen in den eenen of anderen ſtand, niet weder verleerd worden, worden er Zondagsſcholen opgerigt, waarin een half uur in het lezen, vervaardigen van eigene opſtellen en rekenen, onderwijs wordt gegeven.

Zoo dra kinderen de gewone Scholen verlaten hebben, komen zij in de Zondagsſcholen en blijven er in tot hun 16 jaar. De Onderwijzer houdt lijsten van de namen der kinderen, hunnen ouderdom, kennis, zedelijkheid en opkomen in deze School. Ieder verzuim wordt beboet, en deze gelden tot aankoop van volksſchriften, welke tot voorlezen gebruikt kunnen worden, beſteed.

Leeraars en Politieke Ambtenaren zijn verpligt, om over deze Scholen een wakend oog te houden.

Die deze Zondagsſcholen veel verzuimt, moet dezelve een jaar langer bezoeken.

Door de belangrijkheid van het geheele ſtuk zijn wij weggeſleept, en hebben er meer van overgenomen, dan oorſpronkelijk ons doel was. Het zal wel bij niemand, die ook maar dit uittrekſel er van leest, twijfelachtig kunnen zijn, of Hij, uit wiens hand zoodanige verſtandige en heilzame verordeningen voortkwamen, moet even doortrokken zijn van het belang der zaak, als van de zucht om ze op het krachtdadigſte te bevorderen. Even min zal hij, die van de thans vigerende Hollandſche Schoolwetten,zoo algemeene als bijzondere, eene goede kennis draagt, de overeenkomst van beginſelen in dezelve en in die voor het Vorſtendom *Corvey* kunnen miskennen. Zeker hebben wij dan ook door het verwijzen naar deze laatſte, nadrukkelijker dan met woorden zoude kunnen geſchieden, aangewezen, wat Nederlandsch Schoolwezen, in deszelfs verbetering reeds zoo aanmerkelijk gevorderd, tot zijne verdere volmaking te wachten heeft van den Koninklijken Vorst, wiens heldere en edele denkwijze omtrent dit belangrijk punt blijkt, reeds voor jaren gevormd en gevestigd te zijn geweest. Zullen wij dan wel te veel zeggen, met het uitzigt te geven, dat alle gapingen, welke in ons Lager Schoolwezen nog mogen plaats hebben, volkomen aangevuld, en alle gebreken, welke er, of nog van vroegeren tijd in overig, of ook, gedurende de Franſche overheerſching, er op nieuw ingekomen zijn, onder het wijs en vaderlandlievend beſtuur van onzen geëerbiedigden Vorst geheel ſtaan weggenomen te worden.

Er loopt met het voorgemelde nog eene zeer gunſtige bijzonderheid te zamen, om de vervulling dezer vooruitzigten met dubbeld vertrouwen te gemoet te zien; te weten: in den tegenwoordigen Commisſaris Generaal tot de Binnenlandſche Zaken heeft het Schoolwezen het bijzonder geluk, denzelfden man te herkennen, die aan deszelfs belangen, voor zeven jaren, met even veel nadruk, ijver en vrucht gearbeid heeft. Eene gelukkige ondervinding toch heeft geleerd, dat de laatſte Schoolwet, welke, onder zijne directie als Secretaris van Staat voor de Binnenlandſche Zaken, tot ſtand is gekomen, den krachtdadigſten invloed gehad heeft op de meest algemeene verbetering der Lagere Scholen in alle de Gewesten, en dat deze Wet met alle de verordeningen, daaruit voortgevloeid, niet alleen, gelijk zulks door de Commisſarisſen van het Fransch Gouvernement, de

Hee-

Heeren CUVIER en NOËL, het eerste is opgemerkt, een volledig stelsel van wetgeving uitmaakt, maar ook dien graad van volkomenheid heeft, dat zij, sedert hare eerste invoering, noch nadere uitlegging, noch ook ampliatien heeft noodig gehad. En zouden wij de vernieuwing en voortduring van dezelfde ondersteuning, die de Heer VAN STRALEN, als Secretaris van Staat, aan het Schoolwezen wilde verleenen en waarvan hij nu zulke vruchten ziet, niet met het volkomenste vertrouwen ook thans van hem verwachten?

Indedaad gunstiger tijdvak konden wij, na het ondergaan van zoo vele rampen en vernederingen, als ons Vaderland in de laatste negentien jaren had doorteſtaan, niet intreden, dan wij het geluk hebben het tegenwoordige te doen, hetwelk, onder de wenschelijkste wijzigingen en schoonste vooruitzigten, het toen zoo smartelijk en in de gevolgen nog smartelijker afgebroken Landsbestuur van die dagen doet herleven, en een tijdvak van Nederlands bestaan vervangt, hetwelk in deszelfs geschiedenissen ten eeuwigen dage zal gebrandmerkt staan. Is dit waar ten aanzien der gezamenlijke belangen van het Vaderland, het is het niet minder ten aanzien van die van het onderwijs. Laat ons dan ook alle, die daartoe, op welke wijze ook, betrekking hebben, aangevuurd door den opregtsten dank jegens de goede Voorzienigheid, aangemoedigd door de ruimste verwachtingen en vol vertrouwen op Hem, omtrent wiens edele gezindheid, ook in dezen, geen twijfel zijn kan, met nieuwen moed die belangen behartigen, welke ons zijn toevertrouwd, en laten ook zij allen, voor wie de betrekking tot het onderwijs niet zoo regtstreeksch is, hetzelve naar hun vermogen bevorderen en aanmoedigen, ten einde alzoo, door het vestigen van een Lager Schoolwezen zonder wederga binnen het gezegendst Land, eene nieuwe parel worde gehecht aan de kroon van Hem, die allen onzen dank, liefde en eerbied verdient en waardig is.

Men zoude echter te veel verwachten, indien men het verwezenlijken van bovenomschreven uitzigten onverwijld wilde te gemoet zien. Nog vorderen, ik wil niet zeggen gewigtiger, maar zeker dringender belangen de zorg van onzen Vorst. Eerst moet het Vaderland volkomen gered en deszelfs grondslagen vastgelegd zijn, eer zijne bezorgdheid over belangen als deze kan gaan in die mate, als dit zijn wensch zijn

moge. Voor zoo verre de bestaande Wetten, gedurende de inlijving in Frankrijk, gehandhaafd bleven, en reeds, bij Besluit van 4 December van het vorig jaar, door het tegenwoordig Bestuur in hare volle kracht gesteld werden, is dit ook minder noodzakelijk. Intusschen, voor de belangen die aan het wankelen geraakt zijn en onmiddelijke voorziening vorderen, blijft de dadelijke voorziening reeds niet achter.

In deze zoo blijde vooruitzigten, vatten wij dan ook met nieuwen lust onze taak ter hand, met den opregtsten wensch, al verder te zullen mogen medewerken tot verbetering en volmaking van het Lager Schoolwezen en onderwijs dezer Landen, en tot de verspreiding van algemeen nuttige denkbeelden ter bevordering van eene verstandige en christelijke opleiding der jeugd. Wij doen dit met het meeste vertrouwen, van, ten gevolge van den gunstigsten invloed der tegenwoordige algemeene Landszaken en van de bijzondere bescherming, die alle goede pogingen zullen ondervinden, meer dan in de laatste jaren met vrucht te zullen arbeiden, en zoo bevorderlijk te zullen zijn aan de volmaking van dat gedeelte der algemeene volksbelangen, hetwelk, in de dagen onzer verwarring, met zoo veel wijsheid en vaderlandsliefde gevestigd, tegen den druk der tijden aan allengskens meer en meer ontwikkeld, en uit den felsten storm schier ongeschonden gered werd, en nu tot die rijpheid gekomen is, dat het slechts eene weldadige hand vordert om er de meeste volledigheid, vastheid en duurzaamheid aan te geven. Zal ons Vaderland ook deze weldaad zoo ongedacht mogen ontvangen van eenen edelen afstammeling van het Doorluchtig Huis van Oranje, waaraan het zoo vele en zoo groote weldaden te danken heeft, welk een nieuwe band zal daardoor tusschen dit Vorstelijk Huis en Neêrlands volk gelegd worden! Een band, die onverbreekbaar zijn zal, om dat hij, van de eerste jeugd af, in het hart van elk aankomend Nederlander, op liefde en dankbaarheid zal gegrond wezen. — De Hooge God make alzoo dit Koninklijk Huis in het midden van ons onwankelbaar en tot eenen rijken zegen, en bekrone ook onze pogingen met den besten uitslag!

Dit *Maandwerk* zal op gelijken voet, als in het vorig jaar, worden voortgezet, en daarvan, bij inteekening, elk Nommer voor 9 Stuivers, en geheel de jaargang voor *f* 5-8-: uitgegeven worden.

ON-

ONDERWIJS EN OPVOEDING.

AANLEIDING TOT HET ONDERWIJS IN DE GESCHIEDENIS.

EEN GESPREK TUSSCHEN EEN' VADER EN ZIJNE KINDEREN.

Op eenen avond plaatfte de vader zich bij zijne kinderen aan tafel, en verklaarde, tot groote vreugde van het jeugdige gezelfchap, dat hij ten oogmerk had, om weder iets uit de gefchiedenis te verhalen.

Langen tijd had hij bij zich zelven in twijfel geftaan, of hij kinderen van zes tot twaalf jaren iets uit de gefchiedenis zoude verhalen, en zoo ja, hoe hij zulks zoude aanvangen. Somtijds kwam het hem voor, dat de kinderen dit nog niet konden bevatten, en dat het derhalve tijdverlies was, zich met hen daarover bezig te houden. Op eenen anderen tijd meende hij echter grond genoeg te vinden voor de noodzakelijkheid van dit onderwijs, zelfs bij kinderen van zes jaren, wanneer de onderwerpen daar naar behoorlijk gewijzigd werden. Zie hier de gronden, welke hem gezegd onderwijs als noodzakelijk voor jonge kinderen deden befchouwen.

1°. Het verftand der kinderen wordt door het onderwijs in de gefchiedenis uitgebreid. Zij leeren, onder behoorlijke leiding, de zeden en gewoonten van oude volken met de tegenwoordige vergelijken. Iedere uitbreiding des verftands is weldadig, dewijl zij ons tegen partijdigheid en vooroordeelen behoedt, en tot nadenken aanfpoort.

2°. Het is waar, dat de geschiedenis meer kennis vooronderstelt, dan kinderen, ja zelfs jongelingen, kunnen bezitten; doch het is ook tevens waar, dat het grondig beoefenen der geschiedenis geheel iets anders is, dan de voorbereiding hiertoe. Dit laatste, en niet het eerste, behoort tot de jaren der kindschheid. De geschiedenis bestaat uit bijzondere gebeurtenissen, die eerst door den geschiedschrijver te zamen in zeker verband gebragt worden. Het is derhalve goed en noodzakelijk, verscheidene van deze gebeurtenissen eerst zonder verband te weten, ten einde te kunnen beoordeelen, of het systema, waar naar de geschiedschrijver die gebeurtenissen onderling tot een geheel gebragt heeft, ook met deze overeen te brengen is. Dat kinderen reeds vroeg geschikt zijn, om enkele gebeurtenissen, en dus de stoffe tot de geschiedenis, in het geheugen op te leggen, zal onze herinnering niet behoeven.

3°. De geschiedenis — dat is, wanneer wij van eene geschiedenis voor kinderen spreken, eenige uitgezochte verhalen van ware gebeurtenissen, — is te gelijk een voortreffelijk middel ter oefening van het oordeel in het bepalen van de zedelijke waarde der voorgestelde handelingen, het welk men bij de keus der verhalen vooral behoort in het oog te houden.

4°. De geschiedenis kan zonder *tijdrekening* (*chronologie*) en *overeenkomst van tijd* (*synchronismus*) niet geleerd, verstaan noch gebruikt worden. Door de eerste verstaat men de bekwaamheid, om de gebeurtenissen te gelijk, met de gedachten, in den tijd te verplaatsen, waarin dezelve voorgevallen zijn. Door de laatste verstaat men de kunst, om te weten, welke gebeurtenissen er te gelijker tijd met eenige andere hebben plaats gehad. Beiden laten zich niet zonder veel oefening leeren, en het is goed, dat

men

men daarmede reeds in de jeugd aanvangt. Dit is dus eene nieuwe reden, om de kinderen met de geſchiedenis, of liever met de ſtoffe daartoe bekend te maken.

Het volgende voorbeeld, hoe dit onderwijs bij kinderen aan te vangen, zal ons hier van alle verdere beſchrijving ontſlaan. Alleenlijk moeten wij nog herinneren, dat het ſchadelijk is, kinderen anecdoten of verhalen, die tot den verloopen tijd behooren, mede te deelen, zonder de tijdrekening in acht te nemen, en de gebeurtenisſen daar naar in het geheugen te doen regelen. Het is den mensch onmogelijk, gebeurtenisſen te hooren verhalen, zonder zich daarbij met de gedachten in den tijd te verplaatſen, waarin dezelve zijn voorgevallen. Laat men dit aan het geval over, dan vloeit de eene dwaling uit de andere voort, en aan de daarop volgende ſtudie der geſchiedenis worden daardoor bijna onoverkomelijke hinderpalen in den weg gelegd. Om dus te verhoeden, dat de kinderen door geene verkeerde *chronologie* en *ſynchronismus* misleid worden, is het noodzakelijk, dat men zorge, dat de gebeurtenisſen, bij het verhalen derzelve, ook behoorlijk geregeld worden. Om deze reden was het, dat de vader tot het vervaardigen eener *tijdrekenkundige tafel der geſchiedenis* zijne toevlugt nam.

De Vader. Kinderen! ik kan u verder niets meer uit de geſchiedenis verhalen, voor gij eene Tafel vervaardigd hebt, waarop gij telkens door zeker teeken of met een enkel woord aanteekent, *wie* de man was, van wien ik u iets verhaald heb, en *wanneer* en *waar* hij geleefd heeft.

De Kinderen. O, dat willen wij gaarne doen, als vader maar zegt, hoe wij dit moeten aanvangen.

De Vader. Hier heb ik voor ieder uwer, die ſchrijven kan, twee groote vellen papier mede gebragt, welke aan

elkander geplakt zijn. Ieder neemt nu het papier voor zich, en doet, zoo als ik hem zal zeggen; doch eerst moet ik u nog iets vragen: meent gij, dat er altijd menschen geleefd hebben?

Eenige Kinderen. Dat weten wij niet.

De Vader. Nu, luistert dan naar hetgene ik u zal zeggen. Het is zeker, dat er niet altijd menschen en ook niet zoo veel als thans op deze aarde geweest zijn, maar dat er eens, en dit is zeer lang geleden, een enkel paar menschen, man en vrouw, op aarde geleefd hebben, van wier kinderen alle menschen afstammen en zullen afstammen.

Men weet den tijd, waarin niet meer dan dit eene menschen paar op aarde leefde, naauwkeurig genoeg op te geven, en dat is omtrent *zesduizend jaren.*

Wat ik u dus van gebeurtenissen, die onder de menschen voorgevallen zijn, reeds verhaald heb en nog zal verhalen, dat is niet langer dan ten hoogste 6000 jaren geleden.

Van zeer vele gebeurtenissen weet men echter zeer naauwkeurig, *wanneer* zij voorgevallen zijn, dat is: in welk jaar, op welken dag, ja zelfs op welk uur. Ik wenschte u derhalve, wanneer ik u weder iets verhale, den tijd, waarin de gebeurtenis is voorgevallen, op te geven, in hoop, dat gij dien dan ook naauwkeurig in het geheugen zult prenten en behouden.

FRANS. Wij zullen wel opletten, vader, en het niet weder vergeten. Zie, ik weet nog, wanneer COLUMBUS *Amerika* ontdekt heeft — dat was in het jaar 1492.

De Vader. Zeer wel. Maar als ik een paar jaren met vertellen voortging, zoo als ik nu begonnen heb, dan weet ik zeker, dat gij niet alleen de eene gebeurtenis door de andere zoudt vergeten, maar ook van vele den tijd, waarin zij voorgevallen zijn, zoudt verwarren. Gebruikt dus de edele schrijfkunst, om dit kwaad te verhoeden, en maakt eene *tafel.*

Ik

Ik heb hier op dit papier eerst eene dwarsstreep langs het liniaal, van de linker naar de regter hand, omtrent een duim breed van den bovensten rand, en schrijf boven die lijn de woorden: *Tijdrekenkundige tafel.* — Hebt gij dat ook gedaan? — Ja.

Kunt gij nu wel denken, dat de lijn, die ik hier aan de linkerzijde van het papier, omtrent een duim breed van den rand, van boven naar beneden trek, den *tijd* voorstelt, die van de eerste menschen af tot heden verloopen is?

Allen. O ja.

De Vader. Dan zult gij mij ook toestaan, dat ik deze lijn met den passer in 6000 gelijke deelen verdeele, en deze deelen — hoe moet ik die noemen?

ERNST. Jaren.

De Vader. Juist — jaren moet ik die noemen. Is dat nu geschied, dan kan ik, zoo dikwijls ik eene gebeurtenis weet, dezelve met weinige woorden of met een enkel teeken op deze tafel bij de opgegevene jaren, waarin zoodanige gebeurtenis is voorgevallen, aanteekenen.

Allen. Ja, dat is waar.

De Vader. Er staat mij echter nog een hinderpaal in den weg. De beide aan elkander geplaatste vellen papier hebben, wel is waar, eene tamelijke lengte. Wilde ik echter de lijn, die ik in de lengte getrokken heb, in 6000 deelen verdeelen, dan zou ieder deel zoo klein worden, dat men naauwelijks in staat zoude zijn, om met de fijnste kraaijenpen daartusschen leesbaar een woord te schrijven. Ik moet u derhalve een ander voorstel doen. Wij zullen ons bij voorraad vergenoegen, om op deze *tafel* enkel aan te teekenen, in welke eeuw eene verhaalde gebeurtenis is voorgevallen. Verstaat gij, wat ik daarmede wil zeggen?

ELISABETH. O ja, eene eeuw is een tijdperk van honderd jaren. Gij zult ons dus niet zeggen, of eene gebeurtenis b. v. in het jaar 1714 of 1780 is voorgevallen,

maar enkel, of zij in het tijdverloop tusfchen 1700 en 1799 gebeurd is.

De Vader. Dat hebt gij wel begrepen. Al ware het ook, dat ik het jaargetal naauwkeurig opgaf, dan zouden wij het toch niet hier op de tafel aanteekenen; maar wij zouden het in het vak, dat voor den tijd van 1700 tot 1799 beftemd is, en dat men de *achttiende eeuw* noemt, fchrijven: echter zoo, dat wij dit vak in de gedachte in twee deelen verdeelen, en het gene in de eerfte helft der eeuw gebeurd is, in de bovenfte afdeeling, en dat van de laatfte helft in de onderfte fchrijven. In hoeveel deelen heb ik nu de lijn te verdeelen? — Geen antwoord? — Waar zijn mijne rekenmeesters? ERNST? ELIZABETH? (*geen antwoord.*)

Hoe veel eeuwen gaan er dan in duizend jaar? — (*weder geen antwoord.*) Ei, hoe menigmaal is dan honderd in duizend begrepen? — „ Tien maal." — Juist. Duizend jaren heeft dus? — „ Tien eeuwen." — De lijn moet dus verdeeld worden in? — „ Zestig deelen." — En ieder deel beteekent? — „ Eene eeuw."

Thans was de lijn met den pasfer in zestig gelijke deelen verdeeld. De vader trok hierop ter regter zijde van het papier weder eene lijn een duim breed van den rand, even wijdig met de laatst genoemde, verdeelde die insgelijks in zestig gelijke deelen, en trok nu met rooden inkt dwarslijnen, die het geheele vel papier in zestig vakken verdeelden. Nu, ging de vader voort, hebben wij *zestig* eeuwen. Thans moeten wij dezelve namen geven. Wanneer wij het eerfte vak de *eerfte*, het tweede de *tweede*, het derde de *derde eeuw* enz. noemen, dan volgen wij eene tijdrekening, die de geleerden naar *de jaren der wereld* noemen, want zij zeggen, dat de *wereld*, waaronder zij enkel de *aarde* verftaan, kort voor het ontftaan der *eerfte menfchen* een begin genomen heeft, en dat het dus hetzelfde is, of men van het ontftaan der eerfte menfchen of

van

van het begin der wereld of der aarde begint te tellen. Schrijft dus, waar de lijn hier boven aan de dwarslijn sluit, de letters J. D. W., hetwelk *jaren der wereld* beteekent. Plaatst verder voor de eerste roode lijn het getal 100, voor de tweede 200, voor de derde 300 enz.

In welke eeuw, na het begin der wereld, leven wij thans?

ERNST. In de een-en-zestigste.

De Vader. Juist. Maar waarom heet men het jaar, waarin wij nu leven, niet het jaar 6005 in plaats van 1814?

HENDRIK. Dewijl wij van de geboorte van CHRISTUS af rekenen.

De Vader. Wat wil dat zeggen? (*geen bepaald en voldoend antwoord.*) Komt, ik zal het u zeggen. Tusschen het jaar der wereld 4100 en 4200, namelijk in het jaar 4191, is CHRISTUS geboren. Deze gebeurtenis is zoo gewigtig, dat men met dezelve eene bijzondere tijdrekening begonnen heeft, dat is, men heeft het jaar der wereld 4192, het *eerste* jaar na CHRISTUS geboorte, het J. D. W. 4193, het *tweede* enz. genoemd, en deze tijdrekening is zoo algemeen geworden, dat men bijna nergens meer naar de jaren der wereld rekent. Wij zullen deswegens hier bij de dwarslijnen ter regterhand ook de eeuwen, zoo als die na de geboorte van CHRISTUS heeten, aanteekenen.

Schrijft dus, daarboven aan de dwarslijn, J. N. C. hetwelk *jaren na* CHRISTUS beteekent. Hier aan het einde dier roode lijn, welke van voren het getal 4200 voor zich heeft, plaatsen wij 9, en achter de volgende lijn. 109. Achter de daarop volgende 209 enz. Hier bij moeten echter altijd de letters N. C. G, dat is, *na Christus geboorte*, gevoegd worden, dewijl men in boeken ook volgens jaren voor CHRISTUS *geboorte* telt; want in plaats van te zeggen: deze of gene gebeurtenis had plaats in het J. D. W. 4171, zoo zegt een geleerde: dit is 20 *jaren voor* CHRISTUS *geboorte* voorgevallen. In plaats van

J. D. W. 3981 zegt men dikwijls 200 *jaren voor* CHRISTUS *geboorte*. — Onthoudt dit, en plaatst achter de lijn, die het J. D. W. 4100 beteekent, het getal 81, want dit J. D. W. is het *een en tachtigfte voor* CHRISTUS *geboorte*. Achter de lijn, voor het J. D. W. 4000, worde dus 181 *voor* C. G. gezet, en zoo terug, tot het J. D. W. 3600, hetwelk het jaar 581 *voor* C. G. is; verder telt men gewoonlijk niet naar jaren voor CHRISTUS geboorte, maar behoudt de jaren der wereld.

Laat ons nu eens eene proef nemen. Ik zal u thans eene gefchiedenis verhalen. Zorgt, dat gij, wanneer ik gereed ben, dezelve ter behoorlijke plaatfe kunt invullen. Gij hebt immers uwe geographifche kaarten, en voornamelijk de wereldkaart nog? (*) — Goed, wij zullen die wel dra gebruiken.

„ SOLON, een beroemd Athener, ondernam in zijne „ hooge jaren eene groote reis, en kwam op dezelve ook „ te *Sardes*, waar CREZUS, een magtig en rijk koning, „ hem zeer wel ontving, in zijn paleis onthaalde, en „ hem na verloop van drie of vier dagen alle zijne fchatten en kostbaarheden toonde." — Doch ik moet u eerst nog een en ander verklaren. Neemt de wereldkaart voor u.

Hier, het onderfte gedeelte van *Europisch Turkije*, en het aan de *zwarte* en *Middellandfche zee* grenzende gedeelte van *Azie*, waar thans ook Turken wonen, en dat voor dezen *klein Azie* heette, werd in dien tijd, welken ik u nader zal opgeven, door een volk bewoond, dat den naam van *Grieken* droeg. Deze Grieken waren oorfpronkelijk een ruw en onbefchaafd volk, dat zich in bosfchen

en

(*) De vader had voor zijne kinderen groote kaarten vervaardigd, in den fmaak als die, welke tot het aardrijkskundig werk van VON MÜHLEN behooren, waarop hij hen van tijd tot tijd de namen der landen, fteden enz., die zij leerden kennen, liet aanteekenen.

en holen ophield: echter namen zij in korten tijd zoodanig toe in beschaving en in kunsten en geleerdheid, dat men zich naauwelijks daarvan een denkbeeld zou kunnen vormen. Tot deze verbetering der Grieken droeg nu ook SOLON, dien ik u reeds genoemd heb, zeer veel bij; want hij gaf aan een gedeelte der Grieken, namelijk de Atheners, wetten, door welker opvolging zij bekwaam en gelukkig werden.

Te dier tijd had men geene nieuwstijdingen of dagbladen, waardoor men berigt kreeg, wat er in andere landen gebeurde, of geene reisbeschrijvingen, waardoor men leeren kon, hoe de gesteldheid van andere landen en volken was. Er werden in het algemeen weinig boeken vervaardigd, en die er nog in het licht kwamen, moesten met veel moeite en kosten geschreven worden, dewijl men nog geene boekdrukkerijen, ja zelfs geen papier had. Daaruit volgde nu, dat, als men van vreemde landen iets weten wilde, men dan zelf daar henen moest reizen. — Ook deze reizen waren zeer moeijelijk, naardien men geene landkaarten noch aardrijkskundige beschrijvingen had, waaruit men vooraf de noodige kennis kon verzamelen. Insgelijks ontbrak het aan alle gerijf op reis, dewijl men van geene postwagens noch gebaande wegen iets wist, en men ook zoo vele bruggen over de rivieren niet had, als thans in *Europa*. Onder zulke omstandigheden deed derhalve SOLON, — welken gij u als een' man moet voorstellen, die in zijn vaderland gelijk een koning was, en echter zeer eenvoudig leefde en gekleed ging, zoo dat ieder, die hem niet kende, hem voor een arm man zoude gehouden hebben, — nog in zijne hooge jaren, en enkel om zijne kundigheden uit te breiden, eene reis, en wel eene reis te voet, in een gedeelte van *Azie*, waarin te dier tijd verscheidene magtige en aanzienlijke koningrijken waren. CREZUS was de magtigste onder deze koningen. Zijn rijk heette *Lydie* en zijne hoofdstad *Sardes*. — Ziet, ik zal

 hier,

„ Eens op een feest van JUNO, waarbij de moeder
„ dezer broeders op een bepaald uur in den tempel ver-
„ schijnen moest, en de stieren, bestemd om haren wagen
„ te trekken, te lang weg bleven, spanden deze broeders
„ zich zelve voor den wagen, en trokken dezen met hun-
„ ne moeder, ruim een uur verre, naar den tempel. Het
„ daar vergaderde volk verstomde over de sterkte dezer
„ jongelingen, en bewonderde derzelver kinderlijke liefde
„ en vroomheid. De mannen prezen de zonen uit hoof-
„ de van hunne sterkte. De vrouwen noemden de moeder
„ gelukkig, omdat zij zulke zonen had. Hoogmoedig en
„ verheugd over deze daad en over de lofspraak der me-
„ nigte, ging de priesteres in den tempel, en bad de
„ godin, aan deze hare zonen het beste te geven, wat de
„ godheid den menschen geven kan. Na volbragt offer
„ leiden de beide vermoeide jongelingen zich in den tem-
„ pel neder en sliepen in. Toen men hen na verloop van
„ eenigen tijd wilde opwekken, vond men hen dood.

„ CREZUS had tot heden te vergeefs gewacht, dat men
„ hem onder de gelukkigsten op aarde zoude tellen, en
„ zeide dus vol verwondering tot SOLON: Nu, en van
„ mij zegt gij niets? Hetgene gij van mijn geluk gezien
„ hebt, schijnt u van zoo weinig belang, dat gij zelfs
„ den toestand van een' gemeen burger te *Athene* boven
„ den mijnen stelt?

„ SOLON gaf hierop aan CREZUS te verstaan, dat het
„ dwaas ware, zich gelukkig te rekenen, omdat men
„ kostbare kleederen, sieraden en veel gelds bezat. Dit
„ alles, meende hij, kon verloren gaan, en was dus voor
„ geen bestendig goed te houden. Inderdaad ondervond
„ CREZUS eenige jaren daarna, dat SOLON gelijk had. —
„ Op den troon des Perzischen rijks, hetwelk aan het rijk
„ van CREZUS grensde, vestigde zich een jong en moe-
„ dig vorst, CYRUS genaamd, die met eene talrijke le-
„ germagt te veld trok, alle koningen en vorsten verjaag-

„ de,

„ de, en hunne onderdanen aan zich onderwierp. Ook
„ CREZUS nam hij onderdanen, land, ſchatten en alles
„ af, wat hij bezat, en veroordeelde hem zelfs, uit hoofde
„ de van zijnen tegenſtand, om levend verbrand te worden.
„ den. Reeds zat de ongelukkige CREZUS op den houtſtapel,
„ ſtapel, toen hij zich herinnerde, wat SOLON hem eens
„ nopens de vergankelijkheid van dat gene gezegd had,
„ wat men geluks-goederen noemt. Hij riep den naam
„ van dezen verſtandigen man overluid uit. CYRUS, die
„ zelf onder de aanſchouwers was, liet hem vragen,
„ waarom hij den naam van dezen man uitgeroepen had,
„ en CREZUS verhaalde hem zijn geſprek met SOLON.
„ CYRUS hoorde hem met de grootſte opmerkzaamheid
„ aan, geraakte in eene ernſtige ſtemming, en ſchonk
„ CREZUS het leven."

Eenige Kinderen. Dat was regt.

De Vader. Dat was het, te meer, daar CYRUS vermoedelijk weinig regt had, om CREZUS zijn land en zijne ſchatten te ontrooven. — Nu de tijdrekenkundige tafel ter hand. Gij hebt thans drie namen leeren kennen, die gij op die tafel behoort te ſchrijven, namelijk: SOLON, CREZUS en CYRUS. Deze drie mannen leefden omtrent te gelijker tijd; doch SOLON in *Europa*, en de beide anderen in *Azie*. Hoe zult gij dit nu maken? — Ik raad u, om in de lengte over de geheele tafel lijnen met potlood te trekken, een duim van elkander. Trekt echter deze lijnen niet verder, dan tot de geboorte van CHRISTUS.

Gij bekomt langs dezen weg verſcheidene vakken, en kunt boven ieder derzelve den naam van het land ſchrijven, waarin de man geleefd heeft, dien gij hebt leeren kennen. Schrijft nu boven het eerſte vak: *Griekenland;* boven het tweede: *klein Azie;* boven het derde: *Perzie.* Dewijl nu de genoemde mannen omtrent het J. D. W. 3588 geleefd hebben, zoo ſchrijft in het eerſte vak, een weinig boven de lijn, waarvoor 3600 ſtaat, den naam: SOLON;

in

in het tweede CREZUS, en in het derde CYRUS. — De gefchiedenis dezer mannen kunnen fommigen weder op het papier brengen, en mij die morgen vertoonen.

De kinderen verzochten hierop den vader, om hun nog eene gefchiedenis te verhalen, aan welk verzoek hij op de volgende wijze ook voldeed.

De Vader. „ In dezelfde ftad *Athene*, waarin de „ brave TELLUS en de beroemde SOLON woonden, leef- „ de omtrent 300 jaren later een zeer zonderling man, „ met name DIOGENES. Deze man wilde door zijn eigen „ voorbeeld eene proeve geven, hoe weinig een mensch „ behoeft, die niet meer wil, dan leven en nadenken. Zijne „ kleederen beftonden derhalve in niet veel meer dan een' „ mantel. Zijn huisraad beftond enkel in een' lederen zak, „ waarin hij zijnen voorraad van eetwaren, waarfchijnlijk „ brood, wortelen, rapen en dergelijke bewaarde, en in „ eene houten nap, om uit te drinken: van dezen laat- „ ften ontdeed hij zich echter, toen hij zag, hoe jongens „ uit de holle hand dronken. Een huis of hut had hij „ echter noodig, om zich tegen de ongemakken van het „ weder te beveiligen, doch hij wilde eene beweegbare „ woning hebben, die hij kon brengen waar hij wilde. „ Een zijner vrienden had hem ook zoodanige beloofd, „ doch toen dit te lang duurde, koos hij eene ton tot „ zijn verblijf, en rolde dien, waar hij dezelve verkoos „ te hebben. — Gij lacht hier om? — In der daad de „ inval was zonderling genoeg, doch niettegenftaande „ dit, moet DIOGENES een man geweest zijn, die niet „ alleen niemand iets in den weg leide, maar die ook al- „ gemeen bemind en geacht werd. Dit bewijst zelfs, „ hetgene eens ten aanzien van dit vat gebeurde. Een „ moedwillige jongen floeg eens dit vat, toen DIO- „ GENES afwezig was, aan ftukken. Dit zagen de bur- „ gers van *Athene* als eene beleediging aan, die hun „ zelve wedervaren was. Zij veroordeelden den jongen

„ tot

„ tot eene gevoelige ſtraf, en lieten DIOGENES, op alge-
„ meene kosten, een nieuw vat maken.

„ Eens ondernam DIOGENES eene reize ter zee, en „ werd door zeeroovers gevangen genomen, en naar de „ ſlavenmarkt te *Creta* gevoerd."

Eenige Kinderen. Wat zijn dat, zeeroovers, Vader?

De Vader. Luistert, ik zal u eerst zeggen, wat eene ſlavenmarkt is.

Gij weet, dat in dorpen en ſteden, de meeste menſchen, dewijl zij zelve niet allen arbeid verrigten kunnen, die in huis en op het land noodig is, nog knechts en meiden houden. Dezen doen een gedeelte van den noodigen arbeid, en krijgen daarvoor van hunne heeren eten, drinken en nog eenig loon in geld.

Gij weet ook, dat de voornamen en rijken verſcheidene van deze lieden hebben, die zij knechts, bedienden, meiden enz. noemen. Zegt mij nu eens: meent gij wel, dat een heer een jong mensch of een meisje van ſtraat weg kan nemen, zonder dat dezen zulks toeſtaan, en tot hen zeggen kan: gij moet mijne bedienden zijn?

Eenige Kinderen. Neen, dat kan niet. De heer moet eerst vragen, of men hem dienen wil, en moet zich laten welgevallen, dat men voor den dienst eenig loon vordert.

De Vader. Juist, zoo is het in ons land. Hier mag niemand gedwongen worden om de bediende van eenen ander' te zijn, en niemand is ook verpligt langer in dienst bij eenen ander' te blijven, dan hij dezen beloofd had. Is deze tijd om, dan kan hij zijnen dienst verlaten. — Zoo was het nu in *Athene* en in de ſteden van *Griekenland* niet. Daar waren alle bedienden ſlaven; dat is: zij moesten, zonder dat hun dit gevraagd werd, den heer, bij wien zij eens kwamen, hun geheele leven dienen, en durfden nooit dien dienst verlaten. Ja, wat nog erger was, wanneer deze bedienden in het huwelijk traden, en kinderen kregen, dan waren deze kinderen ook ſlaven van dien

heer,

heer, bij welken hun vader in dienst was, en zulk een kind durfde het niet eens in de gedachte nemen, om zulk eenen heer te vragen: waarom dwingt gij mij u te dienen, daar ik u zulks nooit beloofd heb, en daar ik begeerte heb om uw huis te verlaten? Zoodanigen toeſtand der bedienden noemt men nu *ſlavernij*, en de bedienden zelve *ſlaven*. Doch dit is nog niet alles. De heeren dreven in dien tijd hun gezag over hunne bedienden zoo verre, dat zij dezelve ook verkochten. Stond hun b. v. een van dezen niet aan, dan lieten zij denzelven ter markt brengen, en maakten bekend, dat ieder, die eene zekere ſom, b. v. 500 gulden, wilde geven, dat die den bediende mede naar huis kon nemen, en als zijn eigendom behandelen.

Kaatje. En werd dan de bediende niet gevraagd, of hij bij dien heer wilde zijn of niet?

De Vader. Neen, hij werd gedwongen; en geen mensch vroeg daarnaar, of het regt was of niet. Vele heeren dreven ook eenen voordeeligen handel met ſlaven, even als men thans met paarden doet. Zij kochten bedienden, enkel om die naar eene andere plaats te brengen, en daar tot eenen hoogeren prijs te verkoopen. Men had dus aldaar ſlavenmarkten, zoo als men bij ons paardenmarkten heeft.

Allen. Dat was hatelijk.

De Vader. Dat was het. Deze gewoonte teekent een gebrek aan menſchenliefde en achting jegens het regt van anderen, hetwelk bij lieden, die niet geheel ruw zijn, in der daad onbegrijpelijk is. — Nu zal ik u nog zeggen, wat zeeroovers zijn. Dat zijn lieden, die enkel ter zee varen, om de ſchepen, die hen ontmoeten, aan te vallen. Is nu de manſchap op zulk een ſchip te zwak, dan nemen de zeeroovers het geheele ſchip weg, varen daarmede naar huis, verkoopen de waren, die daarin zijn, en de menſchen ook. Dezen worden nu ook ſlaven van hen, door wie zij gekocht worden, en zoo zijn de zeeroovers ook ſlavenhandelaars.

Al-

Allen. Dat is een schandelijk handwerk.

De Vader. Dat is het voorzeker. Maar nog schandelijker is het, dat zelfs in onze dagen, zulk een slavenhandel gedreven wordt.

Eenige Kinderen. Is dat waar, Vader?

De Vader. Helaas! maar al te waar. Ziet hier, (*op de wereldkaart wijzende*) aan deze kust van *Afrika*, die aan de Middellandsche zee grenst, zijn geheele staten, die 's jaarlijks verscheidene schepen ter zeerooverij uitzenden, hetwelk inzonderheid de vaart op de Middellandsche zee gevaarlijk maakt. Men noemt deze staten uit dien hoofde *roofstaten.*

ERNST. Hoe heeten deze staten anders.

De Vader. Er zijn er verscheiden. De bekendste zijn *Algiers*, *Tunis* en *Tripoli.*

ERNST. Zijn er geene roofstaten meer, dan deze?

De Vader. Zulke, die er op uitgaan, om lieden, die in *Europa* geboren en opgevoed zijn, te rooven, zijn er geene meer. Echter zendt men 's jaarlijks uit *Europa* schepen naar *Afrika*, naar *Guinea* (*hij wijst op de kaart*), om van daar menschen te rooven of te koopen, die dan als slaven naar *Amerika* overgevoerd worden, om aldaar in de koffij- en suiker-plantaadjes te arbeiden. Gelukkig dat deze handel thans aanmerkelijk verminderd is. Doch laat ons tot onzen DIOGENES terug keeren.

„ Hij staat nog op de slavenmarkt, en die hem geroofd
„ heeft, nevens hem. Velen gaan voorbij, en vragen
„ den roover, wat zijn slaaf geleerd heeft. — De een had
„ eenen slaaf noodig voor den landbouw, een ander als
„ huisbediende, enz. en dus moest de verkooper bekend
„ maken, tot welke bezigheid een slaaf in staat was, die
„ te koop aangeboden werd. — DIOGENES antwoordde
„ gedurig zelf op deze vragen, en zeide: de menschen
„ regeren. Intusschen ging er een koopman uit *Corin-*
„ *the* voorbij. Verkoop mij aan dezen, zeide hij tot zij-

„ nen

„ nen roover, want ik zie het, hij heeft een' heer noodig.
„ Door dezen koopman, die XENIADES heette, werd
„ DIOGENES in der daad gekocht, en naar *Corinthe*
„ overgebragt." *Corinthe* lag insgelijks in *Griekenland*, hier op die landengte ten noorden van het tegenwoordig *Morea*. „ Hier kwam DIOGENES nu als flaaf aan. Zijn
„ heer moet echter een goed en verftandig man geweest
„ zijn, want toen hij zag, welke kundigheden en welk
„ verftand DIOGENES bezat, fchonk hij hem zijne vrijheid,
„ dat is: hij veroorloofde hem te gaan waar hij wilde,
„ doch verzocht hem, te blijven, en de opvoeding zijner
„ kinderen over te nemen. DIOGENES deed dit, tot
„ groot genoegen van den braven koopman.

„ Hier in *Corinthe* was het, waar DIOGENES eene
„ zonderlinge ontmoeting met ALEXANDER had. Deze
„ ALEXANDER was niet alleen beheerfcher van gansch
„ *Griekenland*, maar hij trok ook met een groot heer naar
„ *Azie* en naar *Afrika*, en veroverde daar alle landen en
„ fteden, die hij aantrof. Deze magtige koning kwam te
„ *Corinthe*, en alle aanzienlijken en geleerden maakten
„ bij hem hunne opwachting. DIOGENES, die, in weer-
„ wil van zijne eenvoudige levenswijze, zeer beroemd was,
„ was de eenigfte, die zich bij den trotfchen ALEXANDER
„ niet liet vinden; zoo dat deze, die DIOGENES wilde
„ leeren kennen, genoodzaakt was, hem zelf op te zoeken.
„ Hij ging, door vele veldoverften en andere voorname
„ perfonen begeleid, naar het verblijf dezes zonderlingen
„ mans. DIOGENES lag op den grond uitgeftrekt, en
„ liet zich door de zon befchijnen. Hij ftond niet op,
„ toen ALEXANDER kwam. Na eene kleine tusfchenpoos
„ zeide deze eindelijk tot DIOGENES: ik ben de koning
„ ALEXANDER! DIOGENES antwoordde niet anders dan:
„ ik ben de hond DIOGENES! — Men had hem vermoe-
„ delijk, om zijne zonderlinge levenswijze, dezen fchimp-
„ naam gegeven. — Kan ik u eenigen dienst doen?

„ vroeg

„ vroeg ALEXANDER verder. Geen' anderen, antwoord-
„ de DIOGENES, dan dat gij uit de zon gaat. — De ho-
„ velingen van ALEXANDER wilden DIOGENES om zijne
„ lompheid beſtraffen, doch hij verbood dit, en zeide in
„ het heengaan, dat hij, zoo hij ALEXANDER niet was,
„ zou wenſchen DIOGENES te zijn."

Nu hebt gij weder twee namen voor uwe tafel, namelijk: DIOGENES en ALEXANDER. Gij kunt beiden onder *Griekenland* ſchrijven, en wel tusſchen de *jaren der wereld* 3800 en 3900, want het gebeurde in het jaar 3848, dat ALEXANDER te *Corinthe* kwam. *Corinthe* wijst gij op de wereldkaart aan door de letter *c*. Het was eene fraaije, groote en rijke handelſtad.

Hoe vele jaren leefden DIOGENES en ALEXANDER later dan SOLON, CYRUS en CREZUS?

Eenige Kinderen. Omtrent driehonderd jaar.

De Vader. Juist. Gij ziet, hoe gemakkelijk u het antwoord door de tijdrekenkundige tafel gemaakt wordt. En dit is nu nog een begin, want verder zullen zulke vragen nog noodzakelijker worden, en het zoude zonder dergelijke tafel een vermoeijende arbeid zijn, wanneer gij langs eenen anderen weg den leeftijd van ieder beroemd man enz., dien gij hebt leeren kennen, in het geheugen wildet prenten.

BESCHRIJVING DER LEERWIJZE

VAN

STEPHANI,

OM KINDEREN TE LEEREN LEZEN.

(*Vervolg van Bladz.* 195.)

TWEEDE AFDEELING.

Beschrijving der aanvankelijke leerwijze in derzelver omvang en trapswijzen voortgang.

Met regt draagt de leerwijze om kinderen te leeren lezen van den heer STEPHANI den naam van aanvankelijke leerwijze, om dat zij niet alleen hare eerste verrigtingen van de aanvankelijke werkingen der natuur ontleent, en de leeskunst als eene toonkunst der spraak behandelt, in opzigt tot derzelver werktuigelijke voortbrenging, maar ook bij voortduring, van de eenvoudige geluiden af tot de volkomene vaardigheid in het lezen, den geschiktsten en natuurlijksten trapswijzen gang volgt. Zij ontleent daarom hare gronddeelen uit de taal zelve, gelijk zij door derzelver uitvinder daarin gebragt zijn. En terwijl zij de zuivere voortbrenging derzelve aan een gepast gebruik der spraakorganen verbindt, en met de aangenomene teekens in eene goede overeenstemming brengt, zoo verandert zij *de voor velen moeijelijke kunst van lezen, in eene eenvoudige en voor Onderwijzer en leerling aangename bezigheid.*

De klanken van onze (*) taal, welke deze leerwijze tot ha-

(*) Doordien het werktuigelijke in de voortbrenging der grondklanken van de Nederduitsche taal, voor zoo verre ons bekend is, niet is beschre-

hare behoefte noodig heeft, zijn 24 in getal, die in twee hoofdfoorten en verder in onderdeelen kunnen verdeeld worden, als:

Klinkers *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, *ij*.

Medeklinkers *b*, *c*, *d*, *f*, *g*, *h*, *j*, *k*, *l*, *m*, *n*, *p*, *r*, *s*, *t*, *v*, *w*, *z*.

De laatfte verdeelt men in:

lipletters, als: *b*, *p*, *f*, *v*, *w* en *m*;
tongletters, als: *d*, *t*, *l*, *n* en *r*;
tandletters, als: *s* en *z*;
keelletters, als: *g*, *ch*, *k*, *h*, *j*.

Hoe zeer deze verdeeling eenigzins gegrond is op derzelver werktuigelijke voortbrenging, zoo is dezelve echter verre van naauwkeurig te zijn, doordien de fpraakwerktuigen tot de volgende zeven gebragt worden, als: de longen, de luchtpijp, met het ftrottenhoofd en de ftemfpleet of ftrotfpleet, de lippen, de tanden, de tong, het gehemelte en de neus, door welker meerdere of mindere werking, het zij ieder op zich zelf of te zamen, de boven opgegevene klanken hun beftaan erlangen: bijzonder ontftaat de mogelijkheid, om dergelijke toonen en ftemgeluiden voort te brengen, uit de wijze en bijzondere zamenftelling van de kraakbeenachtige en veerkrachtige zelfftandigheid der luchtpijp, doch vooral door het ftrottenhoofd, en de ftemfpleet.

De ftem is een geluid. Geluid ontftaat, wanneer de lucht door de eene of andere oorzaak in eene trillende beweging gebragt of door eene kleine opening gedreven wordt, en die trillende beweging zich tot onze ooren voortplant. De ftemfpleet is eene zoo kleine of naauwe opening; zoo dat de lucht, die uit de longen gaat, door dezelve in eene tril-

fchreven, zoo is het zeer moeijelijk, deze afdeeling naar behooren voortedragen, waarom wij ons overal niet zoo geheel in de toepasfing op de Nederduitfche taal kunnen uitdrukken, als wij wel wenschten.

daarbij eene vernaauwing van den mond en eene kleine opheffing van de onderkaak en de tong, wordende de ſpits der laatſte tegen de onderſte tanden gelegd.

De *i* wordt het beste voortgebragt, wanneer de tong, bij eenen openen mond, weder eenigzins tegen de tanden geplaatst, en van achteren af tot aan het midden ſterk tegen het gehemelte gedrukt wordt, zoo dat de toon, die uit de ſtemſpleet voortkomt, door eene kromme holte over de tong, en door de tanden, die niet wijd van elkander gehouden worden, gaan moet.

Bij de voortbrenging dezer *drie* grondklanken, was ſlechts eene meerdere vernaauwing des monds noodig, terwijl het onderſcheid bijna geheel bewerkt werd, door de verſchillende ſtellingen der tong. Geheel anders is het met de volgende, die meer door de ronding der lippen hun beſtaan erlangen.

De klinker *o* komt voort, wanneer men, voor de uitademing, de tong in den ſtand als bij *a* brengt, en verder den mond, door de ronding der lippen, eene ſnuitachtige gedaante en daardoor eene meerdere naauwheid geeft.

Bij het voortbrengen van den klank *oe*, die in het Nederduitsch niet meer dan een klinker is, en overeenkomt met de Duitſche *u*, ſtelt men de ſpraakorganen als bij *o*: alleen moeten de lippen eenen nog meer puntigen vorm aannemen, waardoor de opening des monds nog meer vernaauwt.

De klank *eu*, in het Nederduitsch door twee letters aangeduid, is niet meer dan een klinker, en komt overeen met de Duitſche *ö*. Hij wordt op dezelfde wijze uitgeſproken als de laatstvoorgaande, mits dat men het einde der tong weder zacht tegen de onderſte tanden legt, en de opening des monds nog vermindert.

De *u* ontſtaat op dezelfde wijze als de *eu*: alleen neemt de mond daarbij de grootſte puntigheid aan, zoo dat hij dan op het naauwst geſloten is.

Hier-

Hieruit ziet men, dat de klinkers zeer gemakkelijk voort te brengen zijn: doch zoodanig is het niet gelegen met de medeklinkers; dezen zijn meest allen in het voortbrengen aan eenige zwarigheden onderhevig. Zij zijn moeijelijk op zich zelve voort te brengen, dewijl zij niet meer dan zekere wijzigingen zijn, die bij het uitspreken der klinkers tegelijk behooren in acht genomen te worden. Hierom wordt derzelver uitspraak het best door voorspreken geleerd, verbonden met dezen of geenen klinker, offchoon men dezelve ook kan doen hooren, wanneer men voor ieder eene *e* plaatst, en dan dezelve langzaam uitspreekt en lang aanhoudt.

Bij het uitspreken der medeklinkers komt het niet alleen op de longen, de luchtpijp, het strottenhoofd en de stemspleet, maar ook op de andere spraakwerktuigen aan. De werktuigelijkheid der voortbrenging wijkt ook meer van elkander af. Eenige vorderen alleen eene voortbrenging van den adem, andere eenen matigen toon; eenige behoeven eene kleine, andere eene groote hoeveelheid lucht, en ieder bekomt eerst zijne volkomenheid door eene bijzondere drukking des monds.

Onze auteur verdeelt de medeklinkers, overeenkomstig derzelver werktuigelijke voortbrenging, in

lipletters,	als: *m*, *b*, *p*, *f*, *v* en *w*.
tandletters,	als: *s* en *z*.
tongletters,	als: *d*, *t*, *l*, *n* en *r*.
gehemeltletters,	als: *g*, *ch* en *k*;
en tongletters,	als: *h*.

en vervolgt daarna de beschrijving der werktuigelijke voortbrenging.

Drukt men de lippen geheel te zamen, zoo dat ten zelfden tijde de lucht, die door de luchtpijp, het strottenhoofd en de stemspleet tot een' toon gevormd wordt, door den neus gaat, en dan den mond spoedig opent, dan ontstaat de *m* (*). Het

(*) Wij vooronderstellen, dat deze letter *me* en geen *em* genoemd wordt.

Het fluiten der lippen en de geftremde toon, die geheel door den neus gaat, is het kenteeken van dit geluid of van de voortbrenging dezer letter.

Worden, als hiervoor, de lippen gefloten, en de voortgedrevene adem eenigzins door de lippen terug gehouden, en dan, zonder door de organe tot een toon gevormd te zijn, of door den neus te gaan, met het openen der lippen uitgelaten, dan ontftaat de *b*.

De door de lippen zacht opgehouden adem, die, zonder door den neus te gaan, met een merkbaar geluid uitbreekt, is het kenteeken van dezen klank of dezer letter.

Wanneer de fluiting der lippen, de ophouding der lucht, derzelver voortdrijving en hoeveelheid in het geheel fterker is, dan bij de voortbrenging der laatst voorgaande letter, dan ontftaat het knellende geluid *p*.

Sluit de onderlip aan de bovenfte tanden, dan zal de adem, welke door de tanden gaat, en een klein geluid doet hooren, tot den klank van *f* overgaan, zoo dra de lip zich van de tanden verwijdert.

De beweging der onderlip tegen en van de boventanden is het kenteeken van de voortbrenging dezer letter.

Wanneer alles is als voren, mits dat de lip niet fterk, maar zeer zacht tegen de boventanden gehouden wordt, dan komt de *v* voort.

Drukt men de lippen te zamen zonder dezelve geheel te fluiten, dan zal de adem, die tot eenig geluid gevormd is en door deze opening uitgaat, de *w* doen hooren, wanneer de lippen zich tenzelfden tijde van elkander verwijderen.

De beweging der lippen, terwijl het geluid wordt voortgebragt, is het kenteeken van dit geluid.

Worden de tanden zoo digt aan een gebragt, dat zij elkander nagenoeg raken, en fluit de tong zich ter wederzijde aan de tanden, zoo dat de fpits, naar boven gebogen, bijna aan het achterdeel der boventanden raakt, dan zal de adem, die door de tanden gaat, een fisfend geluid voortbrengen, hetwelk de *s* zal zijn.

Het

Het bij elkander brengen der tanden, het fluiten der tong ter wederzijde van dezelve, de opwaardſche buiging van het einde der tong in de ſuiſende voortbrenging des adems, is het kenteeken van dit geluid.

Indien men de tong niet zoo digt aan de tanden brengt en dus de voortbrenging des adems minder belet, maar voor het overige te werk gaat als hier voor, dan ontſtaat de *z*.

Om de *d* voort te brengen, plaatst men het voorſte vlakke deel der tong, achter de boventanden, tegen en opwaarts naar het gehemelte, waardoor de voortgeſtootene lucht eenigzins wordt opgehouden; die daarop, zonder door den neus te gaan, met een zacht geluid wordt uitgelaten.

Het leggen van de tong tegen het bovendeel der boventanden en tegen het gehemelte, en het voortbrengen van geluid zonder dat dit door den neus ontſtaat, is het kenmerk van de voortbrenging dezer letter.

Sluit men de tong ſterker aan en wordt de lucht met meer kracht voortgedreven, doch voor het overige gehandeld als bij de voortbrenging der *d*, dan ontſtaat de *t*.

Houdt men den mond open en legt men het einde der tong niet ſterk tegen het gehemelte, dan zal de adem, die ter wederzijden over en om de tong gaat, de *l* voortbrengen, zoo ras het einde der tong het gehemelte verlaat.

De niet ſterke drukking der tong tegen het gehemelte is het kenmerk van deze letter.

Drukt het geheele voorſte vlakke deel der tong aan het gehemelte, zoo dat de tegengehouden adem ten deele door den neus gaat, en eindelijk tusſchen het gehemelte en de tong doorgaat en een geluid voortbrengt; dan wordt dat geluid door *n* aangewezen.

Wordt de tong vrijbewegend in den mond gehouden, en door het ſterk voortdrijven van den adem eene trillende beweging gegeven, waardoor zij gedrongen wordt,

zacht

zacht en ſpelend tegen het gehemelte te ſlaan, dan drukt men dit geluid, dat bijna tot een' klank of toon overgaat, door *r* uit.

De trillende en vrije beweging der tong in den mond is het kenteeken van dit geluid.

Indien de tong zich optrekt, zoo dat derzelver achterſte gedeelte bijna aan het gehemelte raakt, waardoor de adem een weinig opgehouden wordt, en het voorſte deel der tong in het benedendeel des monds achter de tanden ligt, dan zal door eene zachte voortſtooting van den adem en eenen geopenden mond de *g* voortgebragt worden.

Het buigen van het achterſte deel der tong naar het gehemelte, en het voortbrengen van den adem zonder door den neus te gaan, is het kenteeken van deze letter.

Door dezelfde werktuigelijke voortbrenging ontſtaat de *ch*: alleen moet de adem meer door het achterſte deel der tong tegengehouden worden, om met meer kracht en ſcherper te kunnen uitbreken.

Trekt men de keel een weinig naauw te zamen, zoo dat het achterſte deel der tong zich aan het gehemelte ſluit, dan ontſtaat door den opgehouden adem, die men, wanneer de tong zich zeer ſpoedig van het gehemelte trekt, niet door den neus laat gaan, het geluid, dat men met *k* aanwijst.

Het ſterk ſluiten der tong aan, en het ſpoedig terug trekken derzelve van het gehemelte, met eene geringe vernaauwing der keel, is het kenmerk van dit geluid.

De adem, die bij eenen openen mond, eene wijde luchtpijp en geheel geopende ſtemſpleet, ſlechts door deze organen heengaat, en waarbij geen ſpraakwerktuig, dan alleen de long, werkzaam is, wordt met *h* geteekend.

De adem en een open mond is het kenmerk van dit geluid.

De

De gang der Leerwijze.

De eerste bezigheid van den Onderwijzer in het uitoefenen dezer leerwijze is het zuiver en gepast leeren uitspreken der hiervoor opgegevene klinkers en medeklinkers, en wel om twee redenen, als: om dat zij den waren grond der taal uitmaken, en het daardoor van belang is, diegenen, wier spraakwerktuigen in de voortbrenging dezer letters verkeerd geoefend zijn, weder te regt te brengen.

Hebben de kinderen deze enkelvoudige beginselen in hunne magt, dat spoedig kan aangebragt worden, wanneer men volgens de beschrevene werktuigelijke voortbrenging te werk gaat; dan kan de daarop volgende leeskunst, naar den voortedragenen gang en het gebruik der noodige middelen gemakkelijk en grondig aan eene geheele klasse, ja zelfs wel aan 30 kinderen te gelijk onderwezen worden.

Wij zullen daarom eerst de middelen, die tot het onderwijs, volgens deze leerwijze, vereischt worden, voordragen, daarna hetgene derzelver uitoefening kan gemakkelijk maken, mededeelen, en eindelijk den geheelen trapswijzen voortgang met de stoffen daartoe dienende, duidelijk en breedvoerig trachten te beschrijven.

Tot de uitoefening dezer leerwijze in volksscholen behoort:

1°. Elf folio bladen of tafels, waarop al de letters, en de geregeld opeenvolgende leesstoffen voorkomen, gedrukt met letters van drie vierde duim lengte. Hetgeen anderen met leesmachines en beweegbare letters verrigten, kan hiermede ook gedaan worden. Op deze tafels zijn alle letters, lettergrepen en woorden reeds zoo geregeld, als men dezelve bij dit aanvankelijk onderwijs gebruikt. Men kan de vellen op bordpapier plakken, of dezelve aan een gespannen touw, door middel van een gespleten houtje, ophangen,

gen, wanneer men de gebruikte bladen alleen behoeft om te flaan, om de volgende te doen voorkomen.

2°. Een boekje voor de kinderen, waarin al wat op de elf tafels voorkomt, ook gevonden wordt, doch in kleine of gewone drukletters, gevolgd van allerhande gemakkelijke en belangrijke vertellingen, genomen uit de kinderwereld, met fabelen en liederen, als ftof tot eene oefening in het vaardig lezen. Zoodanig een leesboekje is niet alleen noodig om de kinderen aan het kleine letterfchrift te gewennen, maar veel meer om hen in het nalezen en de opmerkzaamheid te oefenen, terwijl zij daardoor ook in de gelegenheid komen, om hunne lesfen te huis te herhalen.

3°. Ook is het zeer nuttig, dat de tafels behoorlijk op het licht gehangen en willekeurig hooger en lager kunnen getrokken worden, ten einde het oog der kinderen in het goed zien te gemoet te komen. Vooral let de Onderwijzer op de genen, die bijziende zijn.

4°. De Onderwijzer behoort mede van een houtje voorzien te zijn, dat aan het eene einde puntig, maar aan het andere einde breed en plat is, ten einde fommige letters daarmede te bedekken of bijzonder aan te wijzen.

Het leeren lezen neemt, volgens deze leerwijze, eenen aanvang met het fpreken over de fpraakwerktuigen, met aanwijzing van plaats en ligging, benevens derzelver naam; hetgeen ook wederkeerig van de kinderen gevraagd wordt.

Hierna wordt overgegaan tot het benoemen en aanwijzen der klinkers, gefteld in de volgende orde: *oe*, *o*, *a*, *eu*, *e*, *u*, *i*. Deze opeenvolging is geenszins volgens de werktuigelijke voortbrenging, hier boven befchreven, maar vol-

volgens eene natuurlijke leiding des toons, die bij het voortbrengen van den eersten het diepst, en bij den laatsten het hoogst is.

De *j*, *y* en *ij* worden den kinderen zonder verdere opheldering genoemd en geleerd, na dat zij de klinkers kennen.

Na dit onderwijs in de enkelvoudige klanken der taal, gaat men tot de zamengestelde of tot de twee en drie klanken over, na alvorens te hebben aangewezen, dat de verdubbeling van letter den klank slechts langer maakt. Deze zijn: *au*, *ei*, *ie*, *ou*, *ui*; *aau*, *eeu*, *ooi*; *ieu* en *oei*.

Volgens de bestemming dezer klanken, moeten zij den kinderen niet als twee, maar als een klank geleerd, en eerder een klank dan twee en drie klank genoemd worden. Het zuiver uitspreken derzelve is van zeer veel belang, doordien zij met regt grondklanken genoemd worden. De zuiverheid des tongvals hangt van de zuivere uitspraak dezer klanken af, die weder de vaardigheid in het lezen zeer bevordert. Het is daarom voor den Onderwijzer een bijzondere pligt, op de uitspraak dezer klanken bijzonder acht te geven.

De bezigheid, die hierop volgt, bestaat in het leeren der medeklinkers, die in de volgende orde op de tafel voorkomen: M*m*, B*b*, P*p*, F*f*, V*v*, W*w*; S*s*, Z*z*; D*d*, T*t*, L*l*, N*n*, R*r*; G*g*, Ch *ch*, K*k*; H*h*.

Gelijk hier de onduitsche letters *c*, *g* en *x* en de zamengevoegde *ph* zijn weggelaten, om dat zij niet tot de duitsche talen behooren, zoo is daarentegen de *ch*, als ééne letter op hare plaats ingevoegd. Dat deze letters niet naar haren vorm, of alphabetische opeenvolging, maar volgens derzelver verwantschap, in opzigt tot de spraakwerktuigen, gesteld zijn, heeft zijnen grond hierin, dat men in deze leerwijze zich schikt naar de natuurlijke opeenvolging der dingen, stellende de alphabetische opeenvolging tot het schrijven uit; want wie zal niet de tee-

kens

kens der dingen, de plaats der dingen zelve geven, gelijk dit alhier voorkomt, ten einde de ziel des kinds terstond aan orde te gewennen, en de ware overeenkomst der dingen te doen opmerken.

Dewijl bij de medeklinkers hoofdletters en gemeene letters voorkomen, zoo moesten beide de soorten ook hier geplaatst worden: doch de Onderwijzer zal weldoen, wanneer hij de leerlingen in den aanvang slechts met de gemeene letters bekend maakt; de hoofdletters leeren zij wel van tijd tot tijd, zonder dat men hen daartoe opzettelijk bepaalt.

Velen onderscheiden thans den naam der letter, (die men medeklinker noemt) van den klank, die aan dezelve toegekend wordt, en willen eerst den naam geleerd en dan den klank onderwezen hebben, in welk geval zij de letters deze namen, *be*, *ce*, *de*, *ef*, *ge*, *ha*, *je*, *ka*, *el*, *em*, *en*, *pe*, *er*, *es*, *te*, *ve*, *we*, *zed*, toekennen, maar deze klanken doen aanwijzen: b^e, c^e, d^e, f^e, g^e, h^e, j^e, k^e, l^e, m^e, n^e, p^e, r^e, s^e, t^e, v^e, w^e, z^e. Want, zeggen zij, vele kinderen zijn door hunne ouders reeds geheel of gedeeltelijk met den naam der letters bekend gemaakt, en kunnen ook in het vervolg, wanneer zulks verlangd wordt, aan hunne ouders beter blijken hunner vorderingen geven; daar deze laatste anders, buiten noodzakelijkheid, tegen de nieuwe leerwijzen worden ingenomen, zonder hen ooit te kunnen overtuigen. Het komt ons, niettegenstaande deze bedenkingen, evenwel voor, dat de Onderwzijer zich eerst met den zuiveren klank moet bezig houden, en naderhand, zonder zich daartoe bijzonder te bepalen, den naam der medeklinkers kan doen kennen, zoo dat, wanneer het kind de eerste oefeningen in het lezen te boven is, hetzelve zeer goed weet, dat klanken, naam en figuur, drie onderscheidene dingen in een' medeklinker zijn.

Hebben de kinderen nu de medeklinkers leeren kennen, dan

dan kan men tot de eenvoudige verbinding der klinkers en klanken met de medeklinkers overgaan, dat tevens bijzonder kan dienen om de medeklinkers te vaster in het geheugen te prenten, waarom men bij het leeren derzelver niet lang behoeft te vertoeven.

De zamenvoeging van medeklinkers met klinkers en klanken tot lettergrepen en slotklanken, kan en moet op tweederlei wijze geschieden, namelijk met den medeklinker *voor* en *achter* (*).

Om dit doel gemakkelijk en spoedig te bereiken, heeft men de volgende tafels met lettergrepen:

A. *De medeklinker vooraan.*

moe, mo, ma, mui, me, mu, mi, mau, mei, mie mou, mui, maai, maau, meeu, mooi, mieu, moei.
boe, bo, ba, beu, be, bu, bi, bau, bei, bie, bou, bui, baai, baau, beeu, booi, bieu, boei.
poe, po, enz. enz.

(Dit wordt voortgezet naar den opgegeven rang der medeklinkers.)

B. *De medeklinkers achteraan.*

oem, om, am, eum, em, um, im, aum, eim, iem, oum, uim.
oeb, ob, ab, eub, eb, ub, ib, aub, eib, ieb, oub, uib.
oep, op, enz. enz.

(Dit wordt in denzelfden gang voortgezet.)

De bijzondere verdiensten van deze tafel bestaan in de drie volgende stukken:

1°. Zijn de lettergrepen, volgens derzelver oorsprong, gerangschikt, dan komt men de spraakwerktuigen bijzonder te hulp in het goed uitspreken van dezelve.

Ge-

(*) Wij ontkennen deze meening, en vertrouwen te kunnen bewijzen, dat hier *alleen* slotklanken moeten geleerd worden.

DE REDACTEUR.

Gelijk bij de vorige oefening iedere bijzondere medeklinker in rang der spraakorganen geleerd zijn, en ook geleerd is, hoe die zelve voorttebrengen, zoo wordt hier ook in dezelfde orde het zamenvoegen van klinkers, klanken en medeklinkers geleerd, ten einde orde en natuurlijkheid telkens den voorgrond versieren.

2°. Komen in dezelve alle de enkelvoudige grondlettergrepen voor, waardoor de grondslag voor het volgende gelegd wordt.

3°. In deze tafelen zijn alleen die zamenvoegingen gesteld, welke in de taal voorkomen, en niet alle mogelijke zamenstellingen gemaakt, die gemaakt konden worden.

Men late zich niet wijs maken, dat deze tafelen onnoodig zijn, dewijl vele opvoeders dit beweren. Als speltafelen verdienen zij, even als de geheele spelwijze, verworpen te worden; maar geenszins als tafelen, die de grondlettergrepen bevatten, om de kinderen zonder spellen te leeren lezen.

Er zijn, wel is waar, ook weder anderen, die deze oefening en dus ook deze tafelen verwerpen, om dat zij lettergrepen zonder beteekenis bevatten, maar men denke hierbij, dat de hoofdzaak lezen en geene verstandsoefening is, zoo dat hier de kinderen moeten lezen en niet denken (*). Hetgene regtstreeks naar eenig doel leidt, moet als gepast beschouwd worden, en alleen dan, wanneer het doel bereikt is, kan men het verstand der kinderen tot eene duidelijke bevatting van het gelezene opleiden. Wanneer men meer dan een doel tevens wil bereiken, moet een of wel beide daarbij verliezen. Hier zal dus alle bijwerk te meer moeten vermeden worden, om dat het kind be-

(*) Ieder gevoelt, hoeveel op deze en verdere uitdrukkingen zou aan te merken zijn.

DE REDACTEUR.

bezigheid genoeg vindt. En op dezen grond wenſchen wij, dat men bij deze oefening altijd zal denken, wat de hoofdzaak is, en dat men niet voor hoofdwerk neme, wat hier ſlechts bijwerk is.

Het zamenvoegen *der medeklinkers* met de klinkers en klanken *zoo voor* als *achter*, geſchiedt naar de volgende regelen:

1°. Men laat een- of tweemaal den klank der letter uitſpreken en zoo lang aanhouden tot het geluid zich overbuigt naar den daarbij ſtaanden klinker, en deze ook met denzelfden onafgebrokenen adem wordt voortgebragt, wanneer de medeklinker met den klinker of klank verbonden is. Hierbij worden de kinderen zoo lang bepaald, tot zij daarin vaardigheid verkregen hebben.

2°. Men neemt hierbij eene maat in acht, die door de beweging der hand wordt aangewezen, en wel zoo dat de beweging derzelve den medeklinker, en de rust den klinker aanduidt. Dit is van veel voordeel bij het onderwijzen en ook bij het ſpreken van vele kinderen te gelijk, deels dewijl daardoor de leerling tot gevoel van orde, de ziel van alle gepaste bezigheden, geleid wordt; deels dewijl daardoor de medeklinkers *juist lang* en kort genoeg kunnen worden aangehouden, en zoo door alle kinderen te gelijk als zoodanig kunnen herkend worden; wanneer ook iedere verkeerde uitſpraak terſtond kan opgemerkt en verbeterd worden. De medeklinker mag voor of achter den klinker ſtaan, altijd wordt door eene gepaste beweging en rust der hand te kennen gegeven, of de medeklinker tot eenen klinker kan of moet overgaan, dan of het omgekeerde plaats heeft.

In het wezen of in de natuur der grondklanken onzer taal ſchijnt het werktuigelijke van deze maat

gelegen te zijn, dewijl de klinker meer het rustende of blijvende en de medeklinker meer het bewegende of veranderde deel aanduidt, zoo dat bij het zamenvoegen van beide, de laatste door den eersten wordt opgenomen en tot een geluid, of tot eene lettergreep wordt gebragt. Daarom moet zelfs bij het onderwijzen van een enkel kind deze natuurlijke maat in acht genomen worden, op dat daardoor het rustende en bewegende in de geluiden der spraak tevens worden aangewezen.

3°. Ten einde zich volkomen te overtuigen, dat alle teekens, het mogen klinkers of medeklinkers zijn, behoorlijk worden uitgesproken en alle verkeerde uitspraak verbeterd zij; alsmede dat de leerling niet bloot door het geheugen en het oor de klanken zamenvoegt, en het oog buiten werking blijft, waardoor het hoofddoel, *de teekens of spraaknoten behoorlijk te beschouwen en in geluiden en toonen overtebrengen*, zou verloren gaan; zoo moet men deze tafel bijzonder beoefenen en daarvan dit bepaalde gebruik maken. Dewijl de tafel volgens de natuurlijke opeenvolging van klinkers, klanken en medeklinkers zamengesteld is, zal de Onderwijzer daardoor vele gebreken voorkomen. Ook zal hij verder zijn doel spoedig bereiken, wanneer de tafel, aan den muur hangende, een paar malen wordt doorgegaan, en in het boekje herhaald; daarna, de orde aan eene zijde gesteld, naar de lengte, dan naar de breedte, dan vooruit, dan achteruit, dan door dit kind, dan door dat, dan door een, dan door velen wordt opgezegd en behoorlijk uitgesproken.

4°. De woorden van eenige beteekenis worden daarna bijzonder opgenomen, en ook volgens derzelver beteekenis behandeld, hetgene de Onderwijzer dan voor allen bijzonder aangenaam maakt.

Heeft

Heeft men den leerling met deze oefeningen op alle mogelijke wijze bezig gehouden, dan is de grond tot het leeren lezen gelegd, en men kan zonder verwijl tot eene volgende oefening overgaan.

Daar de kinderen nu woorden van twee letters kunnen lezen, zoo volgen die van drie, als mede woorden van twee en meer lettergrepen, maar die ieder niet meer dan dit bepaald getal van letters bevatten. Deze lettergrepen worden door een dwars ſtreepje geſcheiden, om dezelve niet zamengeſtelder te doen voorkomen, dan deze oefening toelaat.

De *derde* tafel, die hier nu beoefend moet worden, bevat woorden, die eenen medeklinker voor, eenen medeklinker achter en een' klinker of klank in het midden hebben, gerangſchikt in de vorige opgegevene orde:

mir, *mit*, *mein*, *mam*, *maul*, *maus*, *bad* enz. enz. (*)

De *vierde* tafel bevat woorden van twee lettergrepen, wier zamenſtelling echter niet boven het reeds geleerde gaat, als:

u-fer, *ue-bel*, *um-weg*, *un-ſer*, *un-zeit*, *un-fug*, *o-fen*, enz. enz.

In de *vijfde* tafel ſtaan woorden van drie en meer lettergrepen, die even als de vorige onder deze oefening kunnen begrepen worden, als:

ur-ſa-che, *un-ru-hig*, *um-ar-men*, *un-ter-rich-ten*, enz. enz.

Hetgene bij het onderwijzen dezer tafel behoort in achtgenomen te worden, is begrepen in dezen regel: *verbind het volgende aan het voorgaande*, *zoo dat de overgang niet anders dan het vervolgen van het reeds geleerde zij*.

Hiertoe dekt men met een ſtokje de eerſte letter van het woord, b. v. *mir*, dan zien zij den ſlotklank *ir*, dien zij reeds

(*) Wij hebben de hoogduitſche woorden behouden, om dat die even goed tot voorbeeld kunnen dienen.

reeds vlug lezen kunnen, en waarbij zij nu alleen de bedekte letter behoeven te voegen, die daartoe ontdekt wordt. Eenige weinige oefeningen van dien aard, met de volgende woorden, ſtelt het kind in ſtaat zich zelf verder te helpen. Blijven er echter nog moeijelijkheden over, dan keert men het geval om, bedekt eerst de achterſte letter, laat daarop de voorſte uitſpreken, en er de bedekte ten laatſte bijvoegen. Door deze oefeningen, die men nog op meer wijzen veranderen kan, en die met *twee*, *drie* en meer lettergrepige woorden wordt voortgezet, verkrijgt het kind, op de gemakkelijkſte en natuurlijkſte wijze de vaardigheid, om ieder woord van letter tot letter behoorlijk uit te ſpreken, het gene juist het oogmerk dezer leerwijze is.

OP-

OPVOED- EN ONDERWIJSKUNDIGE WENKEN.

Het menfchelijk hart laat zich niet dwingen. Wat zou het baten, kinderen hunne pligten te willen opdringen? Dit te pogen zou veel meer bij hen tegenzin, doch nimmer neiging voor dezelve verwekken. — Elke pligt moet derhalve den leerlingen als hoogst gewigtig worden voorgehouden, zoo zij in denzelven lust krijgen zullen, want het menfchelijk hart laat zich wel roeren, doch niet dwingen.

De ziel openbaart zich door den mond. Dit gefchiedt vooral bij kinderen, die hunne gevoelens nog niet hebben leeren verbergen. Daar nu de Onderwijzer de innerlijke gefteldheid hunner ziel moet leeren kenneu, om zijn gedrag omtrent hen daarnaar te kunnen inrigten, behoeft hij flechts op hunne woorden acht te geven; deze zullen hem te kennen geven, wat er in hun hart omgaat.

Eigene gewaarwordingen zijn de fprekendfte bewijzen. Overtuigen wij ons niet het eerst van dat gene, wat wij zelve gevoelen? Deze waarheid kan voor eenen Onderwijzer van nut zijn, wanneer hij het kind de gevolgen van het goede of kwade wil aantoonen. Hij behoeft hierbij niets anders te doen, dan zich op de eigene gewaarwordingen en de ondervinding er van te beroepen.

Kinderen willen altijd wat nieuws zien en hooren. Gelijk voor volwasſenen het eentoonige vervelend is, verliest het ook voor kinderen zijne aantrekkelijkheid. Willen Onderwijzers dus hun onderwijs voor dezelven aangenaam maken, dan moeten zij in hun onderwijs gedurig zoo afwisſelen, dat de kinderen telkens wat nieuws meenen te zien en te hooren.

De zinnen zijn onze eerſte leermeesters. Alle onze kennis verkrijgen wij of onmiddelijk of middelijk door de zinnen. — Het zij u dus, Onderwijzers! tot eene groote wet, uw onderwijs vooral zinnelijk te maken, zal het voor kinderen nut te weeg brengen.

De onderwerpen moeten ook aan het onderwijs waarde bijzetten. Iets waarvan geen gebruik te maken is, heeft onder de menſchen volſtrekt geene waarde. Ook dat onderwijs kan dus geene waarde hebben, hetwelk zaken ten onderwerp heeft, welke den kinderen naderhand nimmer te pas kunnen komen.

Vitterij is geen onderwijs. Of moeten alle kinderen geleerden worden? — Waartoe dan de woordenvitterij over zaken, die zij ſlechts voor het gemeene leven aan te wenden hebben? Men lette op deze regel: *Niet te weinig en niet te veel; want zonder dat beteekent beide niet veel.*

ONDERWIJS EN OPVOEDING.

IJDELHEID, VERACHTING VAN ANDEREN EN ONBARMHARTIGHEID.

(*Tafereelen eener betere Opvoeding.*)

Y*delheid* is een van die gebreken, waarvan de beginselen, vooral bij het meisje, zich reeds vroeg ontwikkelen, en die zoo ligt voor goede hoedanigheden kunnen aangezien worden, dat geene ouders of opvoeders er op bedacht zijn, om deze ondeugd tijdig genoeg te onderdrukken. Dit laatste is ook bijna boven het menschelijk bereik. Ons doel moet derhalve alleen zijn, om dezelve te beteugelen en te leiden. Zij kan op deze wijze in de jeugd de plaats van menige goede hoedanigheid vervangen; zij kan het kind van menig kwaad terug houden; zij zal in latere jaren de opwekking eener verstandige eigenliefde verligten; het zelfsgevoel en het zelfsvertrouwen voortbrengen, hetwelk op zich zelf niet af te keuren, maar onder zekere bepalingen, den mensch ter betrachting van deugd noodzakelijk is.

De Opvoeder zal derhalve het volgende, ten aanzien der ijdelheid, in acht te nemen hebben:

1°. Om de kinderen, bij welke men de neiging tot ijdelheid bespeurt, niet te laten bemerken, dat zij deze ondeugd bezitten.

2°. Om bij kinderen, bij welke deze ondeugd de overhand wil nemen, dezelve dikwijls te onderdrukken, zonder dat zij zulks bemerken, of zonder dat zij kunnen bespeuren, dat dit bepaaldelijk het oogmerk zij.

3°. Om bij kinderen, bij welke men omtrent den ouderdom van zes of acht jaren geen spoor van ijdelheid be-

ſpeurt, dezelve, zonder dat zij zulks bemerken, eeniger mate op te wekken, indien men geen ander en minder gevaarlijk middel heeft, om hen op zich zelve, op hun eigen gedrag en op het oordeel van anderen opmerkzaam te maken.

Zie hier eenige tafereelen eener opvoeding, zoo als men dezelve in elk huisgezin zoude wenſchen. Zij betreffen in het algemeen de ijdelheid, zoo als men dezelve bij kinderen van vier tot twaalf jaren kan behandelen. FLIP is tien en LOTJE vier jaren oud. FREDERIK komt *niet* eer voor, dan op den ouderdom van acht jaren, want hij is het, bij wien men de ijdelheid eeniger mate poogt op te wekken, om het ſluimerend gevoel van zich zelven in beweging te brengen.

Hoe men meisjes behandelen moet, bij welke de ijdelheid reeds de overhand verkregen heeft, is uit het aangevoerde reeds kenbaar. Voor dergelijke knapen geldt dit zelfde middel, en is bij hen gemakkelijker aan te wenden, dewijl de jaren ook het verwerven van kundigheden en bekwaamheden noodzakelijk maken. Men zij derhalve ſcherp in het beoordeelen van hunnen arbeid; men prijze hen zelden; keure dikwijls hun werk af, doch met verſtand en met waarheid, zonder bitterheid, en zoo, dat men door deze afkeuring hun vertrouwen verwerft, en hen aanſpoort, om hunne pogingen tot meerdere volkomenheid van het begonnene aan te wenden. Op deze wijze *zal de* ijdelheid des jongelings eerſtelijk tot trotschheid op hetgene hij weet — en dus op een wezenlijk voorregt — overgaan. Doch deze voortgang in kundigheden en bekwaamheden zal hem tevens doen zien, dat er nog veel is, dat hij niet weet, en dat anderen hem in vele opzigten vooruit zijn. Dit zal hem gelegenheid geven, om den trap van volkomenheid, zoo bij zich zelven als bij anderen, naar waarde te ſchatten, en zijne trotschheid zal in eene geoorloofde en pligtmatige eigenliefde veranderen, zonder

welke men ook geene achting voor anderen kan voeden. Zoo moet een vijand, die niet te overwinnen is, gevangen genomen, en tot een' nuttig dienaar gemaakt worden.

Behandeling van kinderen beneden de zes jaren, bij welke men reeds eenige ijdelheid bespeurt.

LOTJE. Ik ga morgen mede uit rijden, niet waar, lieve Moeder?

De Moeder. O ja, het is u beloofd, mits dat het mooi weêr zij.

LOTJE. Ei, dan zal ik mijne nieuwe jurk aantrekken en mijne nieuwe schoenen!

De Moeder (zeer bedaard en als of zij het niet bemerkt, echter willens eens uit te vorschen, hoe verre de ijdelheid bij hare dochter reeds gaat, en daar na haar verzoek al of niet in te willigen.) De jurk zal in den wagen zeer gekreukt worden, en de schoenen zijn u nog te groot, gij kondt die ligt verliezen.

LOTJE. Och, neen, Moeder! Ik zal mijne jurk opnemen — zie daar — zoo *(terwijl zij hare rok opneemt)* zal ik dezelve houden, en heel stil zitten.

De Moeder. En wanneer het nu onverwachts eens begint te regenen! Ik dacht, dat gij liever uwe blaauwe jurk zoudt aantrekken?

LOTJE *(verlegen en half schreijende.)* Och, neen! lieve Moeder! het zal niet regenen. O! de jurk is zoo mooi.

De Moeder. Er valt mij nog iets in. Gij weet, dat uw Vader u onderweg gaarne een en ander toont, en daarvan iets vertelt. Dan wijst hij u een huis, dan een dorp, waarvan hij u iets te verhalen weet. Nu eens ziet hij eenen boom, waarvan hij u iets zeggen wil; dan vliegt

er een vogel, dien gij in de ſtad nooit te zien krijgt, en dien hij u ſpoedig wil wijzen — zie eens, LOTJE! — Dan zoudt gij immers altijd ſtil moeten zitten als een blok, en niets te zien krijgen; of gij zoudt u op uwe plaats heen en weder moeten bewegen, waardoor gij uwe jurk zoudt bederven, zoo dat gij die niet weder kondet aantrekken.

LOTJE (*meer verlegen en ſtotterend.*) Och, ik zal wel oppasſen, lieve Moeder! Gij zult zien — het heeft geen' nood.

De Moeder. Ik kan niet begrijpen, hoe gij het maken zoudt. Gij zijt nog te klein, om zoo ſtil te zitten. Waarlijk, lieve kind! laat de jurk uit; het zou u onaangenaam zijn, wanneer gij daardoor in uw genoegen verhinderd wierdt.

LOTJE (*met toenemende verlegenheid.*) Ach, neen! goede Moeder — goede, lieve Moeder! ik ben de geheele week zoo zoet en vlijtig geweest.

De Moeder. O, ja! dat zijt gij geweest. Ik heb daar ook niets tegen, dat gij uwe nieuwe jurk aantrekt, ik ben alleenlijk bezorgd, dat het uw genoegen zal ſtoren — en dat zal zeker geſchieden. Denk ſlechts, wanneer wij eens in D. zijn! Daar ſpeelt en ſpringt gij met de kinderen in den tuin, in het natte gras, voorbij doornen en heggen. Daar zal uw kleed u in het ſpelen hinderlijk zijn, of gij zult het bederven.

LOTJE. Och, neen, Moeder! Gij zult het zien, ik zal het niet bederven.

De Moeder. Nu dan, gij kunt het aantrekken. Veroorzaakt het u verdriet, of bederft gij het, vergeet dan niet, dat ik u te voren gewaarſchuwd heb. Ik herinner mij, dat er aan uwe jurk een naad is los gegaan; ik zal denzelven terſtond naar de naaiſter zenden.

Wie was blijder dan LOTJE? De Moeder wist echter zeer wel, wat zij te doen had. LOTJE, ſchoon naauwelijks zes jaren oud, had reeds verſtands genoeg, om

bij

bij een weinig nadenken in te zien, dat het zoo gaan zoude, als hare Moeder haar gezegd had; het was derhalve alleen hare ijdelheid, welke haar zoo onbezonnen maakte. De Moeder ging hierop heen, en tornde voorbedachtelijk eenen naad van het kleed los, toonde het meisje deze fchade, en zond het naar de naaifter. Men kan denken, dat de meid van alles wel onderrigt was, en vooral zich van lagchen moest onthouden: zij bragt ook het berigt, dat de naaifter het zoude bezorgen.

Intusfchen werd het avond, en de jurk kwam niet terug. LOTJE wilde niet naar bed gaan, voor dat de jurk te huis was, en begeerde, dat de meid nog eens naar dezelve zou gaan vragen. Men beduidde haar, dat men des anderen daags niet vroeg vertrok, en dat de naaifter gewoonlijk eerst des morgens het goed te huis bezorgde. Gebeurde dit niet, dan zou de meid den volgenden morgen daar naar vragen. Dit moest zij ook werkelijk; doch zij bragt het treurig berigt mede, dat de naaifter gisteren middag plotfelijk ziek geworden was, en nog te bedde lag.

„ Die arme vrouw!" zeide de Moeder, „ maar wat „ nu te doen? Gelukkig, dat de blaauwe jurk gewas„ fchen en gereed is." Een veel beduidende opflag van het oog der Moeder belettede LOTJE, hare ontevredenheid aan den dag te leggen — ook getroostte zij zich eenigermate, — naardien zij op de vraag, of zij hare groene fchoenen mogt aantrekken, een toeftemmend antwoord ontving. De Moeder ftak echter een paar andere fchoenen bij zich, en gaf, toen LOTJE daarna met de andere kinderen in den tuin fpeelde, naauwkeurig acht, of zij hare fchoenen ook verloor. Dit laatfte gebeurde. De Moeder riep hare dochter, en zeide op eenen bedaarden toon: „ gij hebt uwe fchoenen onder het loopen reeds „ twee maal verloren; gij zoudt kunnen vallen en u deer„ lijk bezeeren: trek deze aan."

Het meisje dacht nu aan het fpel, en had ook reeds

ondervonden, hetgene hare Moeder haar reeds te voren gezegd had; ook was zij wel opgevoed, en deed dus gewillig, hetgene haar door hare Moeder gezegd werd. De Moeder verheugde zich, dat zij gelegenheid had gehad, om dezen trek tot ijdelheid in hare dochter te onderdrukken. Ware het meisje vier jaren ouder geweest, dan ware de Moeder niet in gebreken gebleven, om, bij het naar huis keeren, het meisje opmerkzaam te maken, op hetgene zij werkelijk ondervonden had: namelijk, dat zij zonder een nieuw kleed ook vergenoegd geweest was. In haren tegenwoordigen ouderdom was het echter beter, daarvan in het geheel te zwijgen, ten einde geene neiging van dezen aard weder op te wekken. Er werd derhalve aan het gebeurde niet gedacht.

FLIP had nieuwe ſchoengespen gekregen; dit ſtreelde het mannetje zoo, dat hij niemand kende, wanneer hij dezelve op zijne ſchoenen had. Beſtendig waren zijne oogen op de gespen gerigt. Dit ging zelfs zoo verre, dat hij onopmerkzaam was bij het onderwijs, dat zijn Vader hem gaf. De ijdelheid was dus bij dezen knaap tot eenen hoogen trap geſtegen, die ook nu door deze gespen voornamelijk kenbaar was.

Dit gedrag van FLIP ontging den opmerkzamen ouders niet, en zij vermoedden ook zeer wel de oorzaak, welke daartoe aanleiding gaf. Zij beraadſlaagden te zamen, hoe zij het zouden aanleggen, om dit kwaad geheel te verſtikken. Zij beſloten derhalve, dat hij in langen tijd niets nieuws zoude hebben, althans niet iets, dat in het oog viel. De gespen zou hij weder verliezen, en wel op eene wijze, die eene andere en ſterker gewaarwording in de plaats der ijdelheid zoude ſtellen.

De Vader. (gedurende het onderwijs.) Gij let niet op, FLIP!

FLIP *(verſchrikt.)* Ja wel, Vader!

De Vader. Waarvan ſprak ik het laatſte?

FLIP *(wist het niet en werd beſchaamd.)*

De Vader. Zie, gij weet niet, wat gij doet. Ik gaf uwe zuster op, mij het onderſcheid tusſchen eene gans en eene zwaan te zeggen. *(Na eenige tusſchenpoozing.)* Waarom antwoordt gij niet, FLIP?

FLIP *(was zeer verſchrikt en in verlegenheid.)*

De Vader. Ik heb nu de oorzaak van uwe verſtrooijing bemerkt; gij bepaalt uwe opmerkzaamheid alleen tot uwe ſchoengespen, en denkt aan niets anders. Foei! ſchaam u, FLIP! Wie zal aan zulke kleinigheden zoo veel waarde hechten. Ik wenschte, dat ik u deze gespen nooit gekocht had; zij maken u tot een ongehoorzaam kind.

De Vader ſprak deze woorden met veel nadruk, en zag den knaap zoo ſcherp in de oogen, dat deze rood wierd, zijn' Vader niet durfde aanzien, en ook niet wist, wat hem overkwam.

Het onderwijs ging weder zijnen gang. FLIP bleef, wel is waar, eenigen tijd opmerkzaam; doch zijne gespen leidden hem eindelijk weder af, het welk den Vader geenszins ontging.

„ Onbedachtzame jongen!" zeide hij eindelijk in toorn, „ ga uit mijne oogen!" Te gelijk nam hij hem bij den arm, en zette hem buiten het vertrek. De Vader ſtaakte het onderwijs; zeide tegen zijne andere kinderen, dat hij niet wel was, en begaf zich naar zijne kamer.

LOTJE. *(Toen men aan tafel zoude gaan.)* Wil ik Vader roepen, lieve Moeder!

De Moeder. Vader is niet wel, en zal heden niet eten. Men plaatſte zich aan tafel. FLIP was in zich zelven gekeerd; LOTJE half ter nedergeſlagen, en wenschte van het voorgevallene te durven ſpreken. De Moeder daaren-

tegen, die het algemeen niet voor gepast hield, over tafel van onaangename dingen, inzonderheid wanneer deze de kinderen betroffen, te fpreken, alsmede om hare dochter geene gelegenheid te geven, om zich boven haren broeder te verheffen, onderhield geen gefprek, dat tot vermelding van het gebeurde aanleiding kon geven, en deed, als of zij zeer opgeruimd was, doch wilde niet, dat er veel gedurende den maaltijd gefproken wierd.

Eerst toen de tafel afgenomen was, vraagde zij, wat er toch heden voorgevallen was, dat de Vader zoo verontrust had, en nu begon LOTJE te vertellen. Naauwelijks vernam de Moeder, dat, zoo zij zeide, de zaak FLIP betrof, of zij gebood LOTJE naar den Vader te gaan, om te vragen, of hij ook iets noodig had, en begeerde van FLIP, dat hij haar zou zeggen, wat er van de zaak was. De Vader hield intusfchen LOTJE bij zich, en FLIP bleef alleen bij zijne Moeder.

FLIP vertelde zijner Moeder openhartig en naar waarheid de ganfche toedragt der zake. De Moeder liet hem geheel uitfpreken, en voegde daarbij: ,, dat was toch ,, ook zeer onopmerkzaam, FLIP! zijt gij wel ooit zoo ,, geweest? Uw Vader is ziek geworden" — (*na eene kleine tusfchenpoos.*) Ik heb ook federt eenigen tijd iets bijzonders in uw gedrag bemerkt. Gij gaat gedurig met een gebukt hoofd; wanneer gij zit, fteekt gij de beenen regt voor uit, en hebt daardoor, in het laatfte gezelfchap, MIETJES kleed bedorven. — Gij waart onverdragelijk; gij ziet gedurig uwe gespen aan. Zeg mij eens, bevallen die u zoo?

FLIP (*befchaamd, doch eenigzins op eenen vriendelijken toon.*) Och, ja, lieve Moeder!

De Moeder. Nu, ik heb er niets tegen, dat men genoegen heeft in het gene men voor fchoon houdt. Maar zich zoodanig aan iets te vergapen, dat men het beftendig aanziet, en daardoor alles vergeet — neen, dat is mij

nog

nog niet voorgekomen. Mij zouden deze gespen onverdragelijk zijn. Zij hebben u bedorven; zij hebben uwen Vader ziek gemaakt — ik mag ze niet meer aanzien!

FLIP. Ik heb immers geene andere gespen meer.

De Moeder. Zoudt gij een paar andere gespen op uwe schoenen doen, wanneer gij die hadt?

FLIP. Ja, zeker, Moeder lief!

De Moeder. Wel nu, hier zijn een paar andere. Zij zijn wel zoo mooi niet, maar zij kunnen u herinneren, dat gij eenen vijand overwonnen hebt, die u verleid had. Geef mij de gespen.

FLIP deed zulks. De Moeder haalde eenen hamer, en in twee slagen waren de gespen in stukken.

Met de grootste bedaardheid zeide de Moeder tot FLIP: deze stukken zal ik als een kleinood bewaren. Zij zullen u te binnen brengen, dat gij in staat waart iets aangenaams te ontberen, om in geene verzoeking tot ongehoorzaamheid te geraken. — Nu kunt gij uwen Vader bezoeken. Hij heeft, wel is waar, u heden niet willen zien; maar, na zulk eene verandering als deze, zal hij u zeker niet afwijzen.

FLIP ging echter nog als in eenen droom over hetgene er was voorgevallen.

De Vader (op eenen barschen toon.) Wat komt gij hier doen, FLIP?

FLIP. Wat deert u, lieve Vader?

De Vader. Ik bevind mij niet wel; ik heb mij verontrust. *(na eenige tusschenpoozing.)* Gij hebt geschreid, FLIP! Wat is daar de reden van?

FLIP. Ik heb Moeder verteld, dat ik zoo stout geweest ben; dat ik u zoo moeijelijk gemaakt heb.

De Vader. Ja, FLIP! dat hebt gij. Ik weet het zelf niet: het kwam mij zoo onverwacht over, u zoo halstarrig te zien. Gij gehoorzaamt anders op het eerste woord.

FLIP. Ach, Vader! dat kwam door die gespen.

De Vader. Waar hebt gij dan nu die gespen gelaten?

FLIP vertelde nu alles, wat er gebeurd was. De Vader verzekerde hem, dat het hem lief was, dat de zaak zulk eenen goeden keer genomen had, en voegde daarbij: dat het zeer fchadelijk was, aan onverfchillige en niets beduidende dingen zulk eene waarde te hechten. „ De verandering van uw gedrag zal zeker tot mijne gezondheid „ bevorderlijk zijn, FLIP! Ga nu henen, ik heb eenige „ rust noodig; welligt dat ik dezen avond weder in uw „ gezelfchap kan eten."

FLIP was gaarne bij den Vader gebleven. Hij ging echter en ftortte tranen van weemoedigheid. Zijn hart had heden eenen diepen en weldadigen indruk ontvangen.

Ten aanzien van FREDERIK, FLIPS broeder, wisten de ouders nog niet bepaaldelijk, wat zij van hem zouden zeggen. Het was geen bedorven of kwaadaardig kind; maar hij was vadzig, langzaam en zonder nagedachte. Hij deed gewillig, wat men hem gebood; hij deed het ook niet verkeerd: maar hij had altijd aanfporing van elders en veel tijds noodig. Hij ftelde nergens met levendigheid eenig belang in. Beftraffing deed hem leed, dewijl hij zijne ouders lief had, die hij ontevreden omtrent hem zag; doch deze beftraffing drong ook niet diep genoeg door. Wanneer de knaap dacht aan hetgene hij doen moest, dan deed hij het goed, ook zonder beftraffing of aanfporing; maar geene beftraffing noch opwekking was toereikend om hem in beweging te brengen.

Dikwijls was hij het onderwerp van de gefprekken der ouders. Wij moeten maatregelen nemen, zeide de Vader eindelijk, om den knaap in werking te brengen. Wij zullen hem voor eerst gelegenheid geven, om zich met zijn ligchaam bezig te houden. Wij moeten hem van fraaije

en

en in het oogvallende kleederen voorzien. Hij moet ook danſen leeren, en dikwijls met zulke ſpelen en handwerken bezig gehouden worden, waarbij het eenige moeite kost, om de kleederen te ontzien.

De verſtandige Moeder merkte hierop aan, dat men gevaar liep, om van FREDERIK een' ijdlen gek te maken; doch zij vertrouwde op de verzekering haars mans, dat hij met alle behoedzaamheid zoude te werk gaan, en zoo beſloot men dan eenſtemmig, de ijdelheid bij den knaap eenigermate op te wekken.

Eens op eenen morgen vond FREDERIK twee pakken nieuwe kleederen op den ſtoel voor zijn bed liggen, in plaats van het kleed, dat hij den vorigen avond had uitgetrokken. Men zeide hem, dat dit een geſchenk van eenen Oom was, die op eenigen afſtand van daar woonde, en FREDERIK ſcheen deswegens niet onverſchillig te zijn. Men zeide hem daarbij, dat de Oom, een gegoed man en een vriend van orde en zindelijkheid, geſchreven had, nog dezen zomer een bezoek bij hen te zullen afleggen, en men ſpoorde den knaap aan, om niet meer zoo vadzig te zijn, maar zich aan orde, zindelijkheid en welvoegelijkheid te gewennen.

Dit middel hielp. Aanvankelijk had hij nog teregtwijzing en hulp noodig, doch dit werd ook van tijd tot tijd minder. Maakte hij uit onachtzaamheid zijne kleederen morſig, dan moest hij dadelijk andere en ſchoone aantrekken. In den beginne ontving hij hierbij geen verwijt, dewijl men wilde hebben, dat hij zindelijkheid op prijs zou leeren ſtellen. Toen dit oogmerk bereikt was, gaf hij meer acht op zich zelven, en ontving bovendien ſomtijds eene kleine vermaning of men onthield hem zindelijke kleederen, hetwelk nu eene gevoelige ſtraffe voor hem was.

FREDERIK leerde ook danſen, en werd meer dan voorheen met eenige bezigheden belast: hij ontving ook ligter eenige beriſping, wanneer hij iets niet naar behooren

ren gedaan had. Ten gelukke had men eenige vrienden, op wier kennis en welwillendheid men zich verlaten kon. Deze prezen fomtijds op eene gepaste wijze FREDERIKS tegenwoordige opmerkzaamheid op zijn ligchaam en op zijne bezigheden, alsmede zijne meerdere levendigheid en welvoegelijken gang. Ook de Oom kwam; en vroeg, hoe FREDERIK het thans maakte. „ Hij begint zich „ wel te gedragen," antwoordde men. „ Hij geeft thans „ beter acht op zich zelven; hij let op zijne bezigheden, „ en is er op bedacht, om met den tijd fpaarzaam om te „ gaan." Dit alles ftrekte zeer tot aanfporing van FREDERIK.

Na verloop van een jaar was men werkelijk genoodzaakt, zijner ijdelheid palen te ftellen. Men moest hem de gelegenheid om den bijval van anderen te verwerven, moeijelijker maken, en hem fomtijds doen opmerken, dat hij te veel werk van zijnen opfchik maakte. Intusfchen had men niet opgehouden, hem van vele noodige kundigheden te voorzien, waarin hij van tijd tot tijd meer belang gefteld had, naardien zij hem menige goedkeuring van anderen verfchaft hadden. De vorderingen in deze konden nu zelve tot aanmoediging voor den knaap dienen, en zoo hoopten de verftandige Ouders allengs de reeds gevestigde ijdelheid bij FREDERIK te onderdrukken, wanneer zij zorgvuldig de gelegenheid uit den weg ruimden, om eenige ijdelheid aan den dag te leggen, en hem daarbij van eenen genoegzamen voorraad van wezenlijke kundigheden voorzagen.

LOTJE was nu tien jaren oud. Hare fchranderheid, waardoor zij al ras het oordeel over haar op het gezigt van anderen kon lezen, en openlijke loftuitingen hadden dit meisje meer liefde voor zich zelve doen verkrijgen, dan met hare jaren en eene verftandige opleiding tot deugd en zeden beftaanbaar was. Dit had ten gevolge, dat

zij

zij haar's gelijken fomtijds zeer gering fchatte, en dezen haren voorrang liet bemerken. Ook vergaapte zij zich niet zelden aan menig bedriegelijk uiterlijke, zoo in opfchik als kleeding.

De Moeder zag dit, doch was zoo voorzigtig, om LOTJE niet te laten bemerken, dat zij het zag, want het kwaad had dan ook op de daad moeten afgekeurd worden; doch afkeuring op de daad doet bij de ijdelheid eene verkeerde werking: zij verbittert, geeft der ijdelheid voedfel, en fpoort niet zelden tot tegenfpraak en wraakzucht aan. In een woord, de Moeder fcheen onkundig van de verkeerdheid harer dochter, en dit gaf het voordeel, dat LOTJE er niet op bedacht was, om het kwaad te verdedigen of te ontkennen.

Zoo kon dus de zaak blijven tot in die jaren, waarin men meer op het verftand kan werken. Dit gebrek bleef intusfchen, door eene gepaste behandeling en eene zorgvuldige opvoeding, binnen zulke naauwe grenzen, dat de Moeder geene bijzondere voorbereiding noodig had, maar door dergelijke gefprekken, als hier volgt, haar doel bereikte.

(Des avonds bij eene voorlezing en een gemeenfchappelijk gefprek.)

LOTJE *(leest.)* „ In *Presburg* werd den 1. Julij ll. „ de Gravin van G. door het zwaard openlijk ter dood ge- „ bragt. Zij had voor hare misdaden niet alleen zulk een „ lot, maar ook de verachting verdiend, welke men, bij „ haren dood, omtrent haar aan den dag leide. Zij had, „ namelijk, uit eene ijdelheid, die aan razernij grensde, „ vijfentwintig onfchuldige meisjes heimelijk en op de „ fchandelijkfte wijze omgebragt. De Gravin meende, „ dat hare fchoonheid duurzamer konde blijven, wanneer „ zij zich met versch bloed van jonge meisjes wiesch. „ Daarom lokte zij van tijd tot tijd eene harer bedienden in

„ eenen

„ eenen kelder, bond deze vast, en tapte haar zoo veel „ bloed af, als zij noodig had, om haar aangezigt te „ wasfchen. Was het eene offer harer ijdelheid dood ge- „ marteld, dan greep zij weder een ander.

„ Eindelijk maakte het verdwijnen van zoo vele menfchen „ de lieden in huis opmerkzaam; men gaf op iedere fchre- „ de der Gravin acht; men ontdekte haar heimelijk en „ geregeld fluipen naar den kelder, en kwam van tijd tot „ tijd op een vermoeden, hetwelk door het openen des „ kelders, op last der Overheid, niet dan te zeer beves- „ tigd werd. — Niemand was er, die eenig medelijden „ had met deze tijgerin in menfchelijke gedaante."

De Vader. Verfchrikkelijk, in der daad verfchrikkelijk! Zulk een bewijs van ijdelheid is mij waarlijk nog nooit voorgekomen. Het is fchandelijk en ontzettelijk! Ik zou ten minfte medelijden met de kwaaddoenfter gehad hebben, want ik ben overtuigd, dat zij zich reeds in de jeugd aan dit kwaad gewend heeft; dat men haar gevleid heeft; dat men haar te groote waarde in haren opfchik heeft leeren ftellen, en haar dus van haar verftand beroofd heeft. Het is verfchrikkelijk, — ik kan naauwelijks van mijne verbazing terug komen.

De Moeder. Ik ben met u van hetzelfde gevoelen, lieve man! Aan zulk een ongehoord kwaad moet men reeds in de jeugd gewend worden, anders had het zoo verre de overhand niet kunnen nemen. Als ik dit vooronderftel, dan is mij in de geheele zaak niets onbegrijpelijks.

Ik heb zelve zulke ongelukkigen gekend, die zich in hare jeugd door ijdelheid lieten beheerfchen. Zij waren zich zelven en anderen tot last. Ik heb meisjes van negen of tien jaren gekend, die bloedrood van gramfchap werden, wanneer zij voor den fpiegel eene naald in den hoed wilden fteken, en deze niet gehoorzaamde. Een lint, dat niet naar haren zin wilde vallen, rukten zij onwillig, en met gevaar van een gat in haar kleed te fcheuren, weder

der af, en wierpen het op de tafel. (*Deze trekken van ijdelheid had de Moeder reeds bij* LOTJE *opgemerkt.*)

Hoe aanzienlijker de huizen waren, des te heviger was ook de uitbarsting van dezen hartstogt. Ik ken een meisje van twaalf jaar, dat haar fchoothondje floeg, wanneer de kamenier haar het lint niet naar haar' zin door de haren gedaan had. Een meisje van elf jaren, wier fchoenen niet naar haren zin ftonden, wierp dezelve met zulk een geweld van zich, dat zij door de glazen op de ftraat te land kwamen. — —

De Vader. Och, houd toch op, lieve vrouw! Het treft mij. Die arme kinderen! God geve, dat geen van onze kinderen zich dit kwaad eigen make! Het is moeijelijk weder uit te roeijen. Wanneer men zich flechts eens aan deze verkeerdheid overgeeft, dan heeft men weken werk, om zich van dezelve los te maken, en de jaren der jeugd verloopen in eene gedurige ontevredenheid. Lees nu verder, LOTJE!

LOTJE (*leest.*) „ KAREL, een knaap van elf jaar „ verhief zich gaarne boven anderen, en fchaamde zich „ dikwijls niet, om zijne minachting omtrent anderen „ door fpotternij aan den dag te leggen. Hij nam, b. v. „ de gebrekkige uitfpraak van andere tegenwoordig zijnde „ perfonen aan, om deze in het gezelfchap belagchelijk „ te maken.

„ Een man, die dit eens van KAREL ondervonden „ had, en die wist, hoe zorgvuldig deze opgevoed werd, „ rekende het van zijnen pligt, KARELS vader hier van „ te verwittigen, en verzocht tevens verlof, om den Va„ der in het tegengaan van dit kwaad behulpzaam te mo„ gen zijn. Hij verzocht deze intusfchen, zich zoo te „ gedragen, als of hij van het voorgevallene geene kennis „ droeg.

„ Met

„ Met vreugde bedankte de Vader den man voor de
„ deelneming in het welzijn zijner kinderen, en van dit
„ oogenblik af aan werden deze beide mannen de beste
„ vrienden.

„ De man, welke door KAREL ten toon gesteld was,
„ was een instrumentmaker. Veertien dagen na het voor-
„ gevallene werd er aan KAREL een lederen doosje be-
„ nevens een' brief gezonden. Het doosje bevatte eenen
„ fraaijen passer met zijn toebehooren, dienende tot het
„ maken van wiskundige figuren. Het briefje was van
„ den volgenden inhoud:

„ „ Een jong mensch heeft mij onlangs in een
„ „ gezelschap op eenige gebreken in mijne uitspraak
„ „ opmerkzaam gemaakt. Daar ik zijne voortref-
„ „ felijke ouders ken, zoo kan ik niet vooronder-
„ „ stellen, dat hij dit gedaan heeft, om mij be-
„ „ lagchelijk te maken; maar ik geloof, dat hij
„ „ mijn best daardoor beoogd heeft. Hij verdient
„ „ daarvoor mijnen dank, waarvan ik hem op
„ „ geene betere wijze weet te overtuigen." "

„ Geen WIELAND zou den toestand van KARELS
„ ziel in het oogenblik, toen hij den brief las, kunnen
„ beschrijven. Het geheele huisgezin kwam bijeen, om
„ het onverwacht geschenk te zien. Intusschen stond
„ KAREL zeer verslagen, en kon geene woorden vin-
„ den, om zich uit deze verlegenheid te redden.

„ De Vader riep weldra KAREL alleen, en spoorde
„ hem aan, om hem de ware toedragt der zaak te verha-
„ len. Met zigtbare verlegenheid verhaalde deze nu het
„ geheele voorval.

„ Ik vrees, zeide de Vader hierop, dat gij het goede
„ oogmerk niet gehad hebt, dat de man ten aanzien van
„ u vooronderstelt, maar wel, dat gij u door uwe onge-
„ lukkige spotzucht hebt laten verleiden, om een' braaf
„ man te beleedigen.

„ „ Ach!

„ „ Ach! ja, Vader! zoo is het ook."
„ „ Zie eens — die brave man — — gij moet het we-
„ „ der goed maken, KAREL! Gij moet woordelijk vol-
„ „ gen, hetgene ik u beveel.
„ „ Ga terſtond naar dien man, bid hem om vergiffe-
„ „ nis voor uw onbetamelijk en ſtrafwaardig gedrag,
„ „ dat gij omtrent hem gehouden hebt, en voor het
„ „ goede voorbeeld, dat hij u daarentegen gegeven heeft.
„ „ Ga, en doe naauwkeurig hetgene ik u zeg, anders
„ „ zijt gij mijne liefde onwaardig."
„ KAREL ging en deed wat hem bevolen was. De
„ man waarſchuwde hem nu nog met weinige woorden
„ voor het kwaad, dat hij bedreven had, en verzekerde
„ hem, dat het gebeurde vergeven en vergeten was, ter-
„ wijl hij hem uitnoodigde, om hem meermalen te be-
„ zoeken."

❀

OVER EENIGE DER VOORNAAMSTE ONDERWERPEN DES ONDERRIGTS, GETROKKEN UIT EENE HANDLEIDING, VERVAARDIGD TEN GEBRUIKE BIJ HET ONDERWIJS VAN EENIGE JONGELINGEN, WELKE TOT DEN POST VAN ONDERWIJZER DER JEUGD WORDEN OPGELEID.

Denkbeelden van een goed Schoolonderwijs.

Een goed ſchoolonderwijs is dat gene, waardoor het doel, waartoe men onderwijst, bereikt wordt. Hiertoe is het noodzakelijk, dat men de gepaste onderwerpen des onderrigts ter bereiking van dit doel kieze, en dezelve op de regte wijze voordrage. Dit geſchiedt, wanneer de wijze van voordragt zoo is, dat daardoor het oogmerk kan bevorderd worden. Men kan dus van den Onderwijzer zeggen, dat hij *wel* onderwijst, wanneer hij dit doel beſtendig in het oog houdt, en bij alles, wat hij leert, bedacht is, om hetzelve te bereiken.

Van het doel des onderrigts.

Het doel van alle ſchoolonderwijs is, kinderen tot menſchen te vormen, die hun verſtand behoorlijk kunnen gebruiken; zedelijk goed denken en handelen; in den ſtand of het beroep, waartoe zij beſtemd zijn, bruikbaar zijn; zich nuttig maken voor den kring, waarin zij leven; zich naar de omſtandigheden, waarin zij verplaatst worden, met tevredenheid voegen, en bij wisſelingen dezes levens

eene gelukkige ſtemming en rust weten te behouden. Het doel van hetzelve is derhalve de grondlegging tot hun tijdelijk en eeuwig welzijn. Wat tot dit doel behoort, behoort ook tot het ſchoolonderwijs; al wat daarop geene betrekking heeft, moet ook daarvan uitgeſloten blijven.

Van de onderwerpen des onderrigts.

Uit het opgegevene doel zijn de onderwerpen, die het Lager Onderwijs hoofdzakelijk omvatten moet, gemakkelijk te bepalen. Deze onderwerpen zijn: lezen, ſchrijven, rekenen, de gronden der moedertaal, algemeene begrippen van Godsdienst en Zedekunde, en het noodzakelijkſte uit de natuur- en aardrijkskunde. Hierbij kunnen nog eenige andere onderwerpen des onderrigts gevoegd worden, wanneer de Onderwijzer tijds genoeg heeft, om aan het onderwijs zijner leerlingen te beſteden.

Van het gewigt eener goede Methode.

Het woord *Methode* is van Griekſchen oorſprong, en beteekent *leerwijze*. Het is niet onverſchillig, van welke methode men zich bij het onderwijs der jeugd bediene. Aan eene goede methode is zeer veel gelegen; en alleen hij, die hare grondſtellingen en regelen volgt, kan op eenen goeden uitſlag zijner bemoeijingen hopen. Dit wordt door de ondervinding zoo algemeen en onwederſprekelijk bevestigd, dat het geen betoog noodig heeft. Wien het aan eene goede methode ontbreekt, al bezit hij nog zoo zoo veel kundigheden, en al wendt hij nog zoo veel vlijt aan, die zal nooit zoo veel nut ſtichten, als men naar reden van den aangewenden arbeid zou kunnen verwachten. Hij zal het dikwijls tot zijn eigen verdriet beſpeuren, dat hij veel meer had kunnen en moeten uitrigten, en ten aanzien van de gevolgen zijner pogiogen verre beneden anderen

 blijft,

blijft, die minder kundigheden bezitten, maar door eene goede methode in ſtaat geſteld worden, om met de geringere mate van kundigheden, die zij bezitten, op eene gelukkige wijze te woekeren.

Van de beste methode.

Welke methode de beste zij, laat zich met geene zekerheid bepalen. Intusſchen is het zeker, dat die methode den voorrang verdient, die zich door hare gevolgen als de beste doet kennen en aanbeveelt. Eenige proeven, waardoor de Onderwijzer de onderſcheidene reeds bekende leerwijzen ten aanzien van elkander vergelijkt, *zullen* hem ligtelijk den weg wijzen tot eene zekere keus onder dezulke, die tot den kring van zijn onderwijs behooren. Zoodanige methode kan hij zonder bedenken voor de beste houden, die den ijver der kinderen het ſterkſte opwekt en onderhoudt; hun het ſchoolgaan zoo aangenaam maakt, dat zij uit eigene beweging daar henen gaan, en zich door niets daarvan laten aftrekken, en die het gemakkelijkst het voorgeſtelde doel doet bereikt, dat is: waardoor de kinderen de zekerſte en meeste vorderingen maken. Echter moet een Onderwijzer zich niet zoo zeer aan eene aangenomene methode binden, dat hij alle veranderingen ter zijde ſtelt. Hij moet veeleer, voornamelijk als het hem met de aangenomene methode niet naar wensch gelukt, naar eene betere leerwijze omzien; wat door anderen daarvoor gehouden wordt, beproeven, of zelf op eene betere denken; daarmede de noodige proeven nemen, en zoo door eigene beſchouwing en ondervinding, welke in dit geval de beste leermeesteresſen zijn, dezelve tot volkomenheid trachten te brengen.

Wat men door methodiek *verstaat.*

De *methodiek* is de wetenschap, welke over methoden of leerwijzen handelt, en die de grondstellingen en regelen aan de hand geeft, welke men bij het onderwijs te volgen heeft, om het doel deszelven op eene gemakkelijke wijze te bereiken. Zij breidt zich uit over alle de deelen van het onderrigt, en geeft aanwijzing, wat men, zoo wel in het algemeen, als bij ieder onderwerp van het onderrigt, in het oog te houden heeft, om zeer veel goeds te stichten. Zij toont, naar welke leerwijze ieder dezer deelen behandeld moet worden, om hetzelve voor het verstand en geheugen der kinderen bevattelijk, ter vorming der verstandelijke vermogens werkzaam, ter uitbreiding van kennis nuttig, en te gelijk vruchtbaar voor het hart te maken.

Over de noodzakelijkheid om de methodiek te beoefenen.

Niettegenstaande eene goede leerwijze door de ondervinding opgemaakt, en door nieuwe proeven, welke men in het werk stelt, ter grootere volkomenheid moet gebragt worden, zoo kan echter de studie der methodiek niet als iets onnoodigs en ontbeerlijks beschouwd worden. De ondervinding van alle tijden bewijst voldoende genoeg, dat het zonder dezelve slechts weinigen gelukt, goede Schoolonderwijzers te worden. Vele onbekwame Onderwijzers, die men gehad heeft en nog heeft, en die het hoofdzakelijk waren en nog zijn, om dat zij in deze wetenschap niet onderwezen werden, bewijzen genoegzaam, dat eene welaangelegde studie der *methodiek* eene der eerste vereischten zij, om in den post van Onderwijzer der jeugd wel te slagen. Wezenlijk bekwame Schoolonderwijzers, die, zonder deze wetenschap naar eisch beoefend te hebben, zich tot geschikte Onderwijzers vormen; die naar de regelen eener goede leerwijze onderrigten en hunne

pogingen met een gewenscht gevolg bekroond zien, vindt men zeer zelden; daarentegen vindt men er meer, die zonder aanleiding nooit eene goede methode leeren, en altijd eenen weinig beteekenenden rang in hun vak bekleeden, en dus Onderwijzers blijven, die in hunnen kring weinig nuts ſtichten. Het is derhalve een der gewigtigſte vereischten voor allen, die zich aan den post van Schoolonderwijzer wijden, om de *methodiek* met alle vlijt te beſtuderen. Zelfs voor diegenen is het noodig, die, uit hoofde van hunnen natuurlijken aanleg, boven vele anderen verheven, en in hunnen post in ſtaat zijn, de regelen eener goede leerwijze te verzamelen en daarnaar te onderrigten. Zij zullen daardoor in ſtaat geſteld worden, zoodra zij hunnen post aanvaarden, een gepast onderrigt te geven, zonder eerst den tijd met het nemen van proeven te verliezen, die zij zouden moeten in het werk ſtellen, om zich eene goede leerwijze eigen te maken.

Hoe men het best de methodiek kan beoefenen.

Om deze wetenſchap grondig te beoefenen, is het niet genoeg, dat men het onderwijs hoort en aanwendt, of dat er kweekſcholen voor Onderwijzers geſticht worden: men moet daarmede ook

1°. het vlijtig lezen van zulke ſchriften verbinden, waarin over de methodiek in haren geheelen omvang, of over enkele deelen derzelve gehandeld wordt;

2°. den omgang met geoefende Schoolonderwijzers zoeken, die bij eigene ondervinding kunnen zeggen, welke grondſtellingen en regelen zij, wat de hoofdzaak betreft, in het gebruik bewaarheid gevonden hebben;

3°. wanneer men gelegenheid daartoe heeft, dikwijls zulke ſcholen bezoeken, waarin mannen onderwijzen, die zich in hun vak voordeelig onderſcheiden.

Het

Het gebruik dezer middelen wordt allen, die zich tot bekwame Schoolonderwijzers willen vormen, en, van de grondstellingen eener goede leerwijze voorzien, hun ambt willen aanvaarden, ten sterkste aanbevolen.

Van de voorbereiding tot het onderwijs.

Het is een der gewigtigste vereischten, ook in den Onderwijzer in de Lagere Scholen, dat hij zich tot zijn onderwijs voorbereidt, deels, om daardoor van eene genoegzame hoeveelheid stoffe voorzien te zijn, deels om eene behoorlijke keus, betreffende het nuttige en noodzakelijke, uit de onderwerpen des onderrigts te kunnen doen. Ook is dit noodig, om het onderwijs verstandig en gepast in te rigten, en om ieder onderwerp zoo voor te dragen, dat men zich daarvan de beste gevolgen kan beloven. Wanneer de Onderwijzer, die onvoorbereid in den kring der hem toevertrouwde kinderen treedt, dikwijls niet weet, wat hij zeggen zal, en daardoor in eene zigtbare verlegenheid geraakt; wanneer daardoor zijn onderwijs koud en langwijlig wordt, en op de kinderen dien nadeeligen invloed heeft, dat zij allen lust tot hooren verliezen en onopmerkzaam worden: dan valt het daarentegen den voorbereiden Onderwijzer gemakkelijk, zijn onderwerp uit te breiden, en de helderheid en levendigheid, waarmede hij onderwijst, dewijl het hem aan geene stoffe ontbreekt, heeft die weldadige werking op de kinderen, dat zij hem met vreugde aanhooren, op alle vragen onbeschroomd antwoorden, en in eene gespannene opmerkzaamheid gehouden worden. Wanneer gene, dewijl hij de stoffe niet behoorlijk gerangschikt heeft, veel tijds nutteloos verkwist; zoo zal daarentegen deze niets voordragen, dan dat strekken kan, om het verstand der kinderen met nuttige zaken te verrijken, en hun hart tot het goede op te wekken. Daarbij is ook alleen van dezen te verwach-

ten, dat hij zich bij zijn onderwijs van eene leerwijze zal bedienen, waardoor het voorgeſtelde doel kan bereikt worden.

ALGEMEENE REGELEN.

Wanneer de Onderwijzer der hem toebetrouwde jeugd nuttig wil zijn, en in zijn vak veel goeds wenscht te ſtichten, dan moet hij zich vooral bevlijtigen, om de volgende algemeene regelen te behartigen:

1°. Hij legge er zich vooral op toe, om den kinderen het leeren tot eene aangename bezigheid te maken. Alleen dan, wanneer zij daarin genoegen vinden, zal zijn arbeid en moeite de gewenschte vruchten voortbrengen. Is het onderwijzen hem daarentegen eene vervelende zaak, dan zal de tegenzin, welken de kinderen daarin vinden, het doel van zijn onderwijs grootendeels verijdelen.

2°. Hij bevlijtige zich, om alle kinderen, zoo lang zij in de ſchool zijn, zoo veel mogelijk bezig te houden. Dit is niet alleen noodig, om hen tegen verveling te hoeden, die bijzonder voor kinderen onverdragelijk is, hen met afkeer tegen de ſchool vervult, en hen tot het ontvangen van het onderwijs ongeſchikt maakt; maar ook, om hen van alle onnuttige beweging af te houden, die haren oorſprong in ledigheid vindt, en voor de orde zeer nadeelige gevolgen voortbrengt.

3°. Hij zij er op bedacht, om bij alle kinderen de opmerkzaamheid en weetgierigheid op te wekken en te onderhouden. Dit is niet alleen het middel, om eene algemeene ſtilte te verbreiden, maar hij kan ook van de beste gevolgen zijner bemoeijingen verzekerd zijn, en met grond daarop rekenen, dat hij veel nut zal ſtichten.

4°. Hij

4°. Hij hebbe niet enkel het oog op een vermogen der ziel, maar trachte bij alle onderwijs ook alle zielsvermogens te gelijk op te wekken en te vormen.

Hoe men kinderen het leeren aangenaam maakt.

Men moet hier voor eerst aanmerken, dat de pogingen, om den kinderen het onderwijs aangenaam te maken, niet in *ſpelen*, ſchertſen noch toegevendheid omtrent hunne luimen moet ontaarden. Er zijn verſcheidene Onderwijzers, die meenen, dat de regte kunst, om wel te onderwijzen, en den kinderen het leeren aangenaam te maken, daarin beſtaat, dat men uit de ſchool allen ernst verbanne, die met de neiging der kinderen niet is overeen te brengen; dat men hen van alle inſpanning bevrijde; het onderwijs met ſcherts doormenge; hen alleen ſpelend bezig houde, en zich geheel naar hunne luimen ſchikke. Intusſchen laat het zich gemakkelijk begrijpen, dat dit juist de ongeſchiktſte wijze van onderrigt is, die men zou kunnen kiezen. Het is wel het middel, om de kinderen aangenaam bezig te houden, maar niet het middel, om hun nuttig te zijn, en hun verſtand en hart te vormen. Ernst moet bij den Onderwijzer en inſpanning bij den leerling zijn, en daarmede kan ook zeer wel het aangename verbonden worden. Wil men echter allen tegenzin omtrent het onderwijs bij kinderen verhoeden, en het daar henen brengen, dat zij daarin genoegen vinden, dan moet men:

1°. Vooral bedacht zijn, om met het gemakkelijke aan te vangen, en hier van allengs tot het meer moeijelijke overgaan. Het moeijelijke is het voornamelijk, dat hun het leeren vervelend maakt, bijzonder, wanneer men daarmede begint. Het gemakkelijke daarentegen ſpoort hen aan, en wekt bij hen lust en ijver op. Het gemakkelijke is ook naar hunne vatbaarheid berekend, ſluit zich aan hunne reeds verkregene denkbeelden, en wordt door hen zonder

moeite begrepen; daarbij moet men:

2°. Zich bevlijtigen, om hun de noodige verklaring te geven, zoo wel ten aanzien van woorden als zaken, waarvan men kan denken dat zij geen behoorlijk begrip hebben. Het onverstaanbare kan hen niet aansporen, maar wel terug stooten. Daarentegen strekt hetgene zij verstaan hun tot genoegen.

3°. Men moet zich echter ook wachten, hen met te veel zaken tevens te overladen. Niets maakt den kinderen het leeren onaangenamer, dan wanneer men hen met te veel belast, en van hen meer vordert, dan zij leveren kunnen. Daardoor wordt ook het doel van het onderwijs het spoedigst verijdeld, want zij onthouden daarvan weinig of niets. Het onderwijs, en hetgene men van kinderen vorderen moet, tot weinige dingen te bepalen, en te zorgen, dat dit weinige door het verstand wel begrepen, en een blijvend eigendom van het geheugen worde, is een regel, welken de Onderwijzer nimmer uit het oog moet verliezen. Daarbij moet hij:

4°. Bij alles, wat hij leert, hen het nuttige van hetzelve doen opmerken. Zeker kan men hun dit niet altijd bevattelijk maken; zij moeten ook veel op gezag van den Onderwijzer aannemen, en dit doen zij ook gereedelijk, wanneer hij door zijn doorzigt en welwillendheid hun vertrouwen heeft verworven. Intusschen is het nut van vele zaken zoo in het oogvallend, en laat zich zoo gemakkelijk verklaren, dat de kinderen inzien, dat de pogingen des Onderwijzers tot hun welzijn worden aangewend.

Van de zorg, om alle kinderen te gelijk bezig te houden.

Het is, zoo als wij reeds gezegd hebben, eene hoofdzaak,

zaak, dat men alle kinderen, zoo lang zij in de ſchool zijn, bezig houde, en geenen derzelven aan ledigheid overlate. Te dezen aanzien is het noodig:

1°. Dat de Onderwijzer bij zulke onderwerpen, die voor allen dienen kunnen, ook het oog op het geheel hebbe, en hen allen tot opmerkzaamheid aanſpore. In gevalle hij zijn onderwijs zoo verre niet kan uitbreiden, en zich enkel tot eene klasſe moet bepalen, dan moet hij:

2°. Bedacht zijn, om aan de overigen eene bezigheid te verſchaffen, waarmede zij, zonder ſtoornis voor de anderen, kunnen werkzaam zijn.

Van de middelen, om de opmerkzaamheid en weetgierigheid op te wekken en te onderhouden.

Volgens de ondervinding is niets dienstiger, om bij kinderen de opmerkzaamheid en weetgierigheid op te wekken en te onderhouden, dan wanneer men:

1°. Door eene liefderijke behandeling hen tracht te winnen, en zich van hunne liefde en hun vertrouwen weet te verzekeren;

2°. Bij ieder onderwerp des onderrigts op het nut wijst, dat met de kennis van hetzelve verbonden is;

3°. Het verſtand en de zinnen te gelijk bezig houdt, en door zinnelijke voorwerpen, die men hun ter aanſchouwing voorſtelt, hun zaken voor het verſtand begrijpelijk en begeerlijk maakt;

4°. Zich gedurende het onderwijs met vragen nu tot dezen, dan tot genen wendt;

5°. Zulken, die doorſlaande blijken van hunne opmerkzaamheid geven, zijne tevredenheid te kennen geeft, niet ſlechts door eer en lof, waardoor men meer bederft, dan goed maakt, en zelfs op de met onderſcheiding behandelden, zoo wel als op de overigen, eene

eene zeer nadeelige werking doet, genen ligt tot hoogmoed en verachting van anderen verleidt, en dezen ter vetbittering aanſpoort, en het zoo verre brengt, dat zij hun oor voor alle onderwijs ſluiten; maar meer door ſtille goedkeuring, die zelden door loftuiting, maar des te meer door een uiterlijk gedrag uitgedrukt wordt, hetwelk minder in het oog valt, en toch den opmerkzamen verſtaanbaar wordt, hoe zeer de Onderwijzer over hen tevreden is: zoo ook:

6°. Wanneer men met opgeruimdheid en eenen zigtbaren ijver onderwijst. Hoe meer dit laatſte geſchiedt, des te beter. Eene voordragt zonder leven maakt den leerling lusteloos: eene levendige en vurige voordragt daarentegen vervrolijkt de kinderen, wekt hunnen ijver op, ontvlamt hunne weetgierigheid, en houdt hunne opmerkzaamheid in eene weldadige ſpanning.

Over het bezig houden en oefenen van alle zielsvermogens.

In dit opzigt wordt door de meeste Onderwijzers gedwaald. Gewoonlijk werken zij ſlechts op een enkel vermogen der ziel, en de overige blijven ſluimeren. Zij oefenen het geheugen, doch veronachtzamen het verſtand en den wil. Beſchouwen wij:

1°. Het geheugen als het vermogen der ziel, dat zich het vroegst ontwikkelt; dan laat het zich begrijpen, dat de Onderwijzer dit ook het eerst in het oog moet houden, moet ontwikkelen, en zijne pogingen aanwenden, dat de kinderen, hetgene hij hun voordraagt of te leeren geeft, behoorlijk in het geheugen prenten. Hij moet zich echter daarmede alleen niet vergenoegen. Hij is verpligt:

2°. Ook

2°. Ook op hun verſtand te werken, en zijn onderwijs zoo in te rigten, dat het door hen behoorlijk verſtaan en begrepen worde. Het best zal hij hierin ſlagen, wanneer hij overal de noodige verklaring geeft, en den grond doet opmerken, waarom het zoo en niet anders is. Intusſchen moet hij ook daarvoor zorgen, dat hij zich naar de kinderlijke vatbaarheid ſchikke, en zich van de katechetiſche leerwijze bediene, dewijl deze voor de vorming en oefening des verſtands de verkieslijkſte is. Daarbij moet hij echter ook:

3°. Op het gevoel, en hierdoor op den wil, ter verbetering van denzelven, trachten te werken. Iedere gelegenheid moet hij aangrijpen en zich ten nutte maken, om den kinderen een afgrijzen van het kwaad in te boezemen, en hen met achting en liefde voor het goede te vervullen. Zorgt hij enkel daarvoor, om hen van kundigheden te voorzien, zonder het gevoel voor het goede in hen op te wekken, dan verzuimt hij juist het gewigtigſte, dewijl kunde zonder goede gewaarwordingen en neigingen meer ſchade dan voordeel aanbrengt.

(Het vervolg hierna.)

BESCHRIJVING DER LEERWIJZE VAN *STEPHANI*, OM KINDEREN TE LEEREN LEZEN.

(*Vervolg van Bladz.* 38.)

Nadat het gene in de voorgaande tafelen voorkomt, aan het kind geleerd is, kan men zonder verwarring te veroorzaken, ook tot het leeren kennen en zamenvoegen der vreemde letters overgaan. Hiertoe bevat de *zesde* tafel het volgende:

c als *k* ca-ro-li-na, coen-raad, doc-tor, oc-to-ber, ac-te.

c als *s* ce-der, cir-kel, ci-ce-ro.

q als *kw* quel-len, qui-te-ren.

x als *ks* ex-ter, xan-tip-pe, enz.

Daar alle regelen het best door de kinderen begrepen worden, wanneer men hun voorbeelden geeft, door welke zij werkdadig beoefenen of zelve daarop komen, hoe de regel moet verftaan en gebruikt worden. Hierom brengt men de kinderen door eene menigte van voorbeelden tot de kennis, wanneer *c* als *k* en wanneer zij als *s* moet uitgefproken worden.

De letter *q* komt niet anders voor, dan vergezeld van de *u*.

Met weinige voorbeelden kan men de kinderen de uitfpraak en het gebruik van deze letter leeren, waardoor zij die anders moeijelijke woorden fpoedig, vaardig lezen.

De *x*, die als *ks* klinkt, wordt den kinderen voorgedragen als of zij uit twee letters beftond; en door eenige voorbeelden wordt dit bijblijvend ingeprent.

De

De beschrijving der twee volgende tafelen gaan wij met stilzwijgen voorbij, om dat die onderwerpen bevatten, die in de Nederduitsche taal niet voorkomen; alleen zeggen wij, dat de Onderwijzer volgens den gang dezer leerwijze zich hier behoorlijk kan bepalen tot de woorden, waarin de klinkers verdubbeld voorkomen.

De *achtste* tafel bevat twee afdeelingen, waarvan de eerste woorden bevat met twee medeklinkers van voren, en de andere woorden, wier slot uit twee medeklinkers bestaat.

De *negende* tafel bevat woorden, die met twee medeklinkers beginnen en eindigen; daarna die meer medeklinkers voor of achter hebben, en eindelijk, die eene *ch* vooraan hebben, welke als *k* uitgesproken moet worden.

Bij het lezen van de woorden dezer beide tafels vindt niet de minste zwarigheid plaats, wanneer men den eersten medeklinker bedekt, en dan hetgene reeds geleerd is doet uitspreken, voor men de nieuwe en nog bedekte letter daarbij neemt. Men bedekt b.v. van het woord *blad* de eerste letter *b*, waarna men de rest laat uitspreken. Daarop maakt men de *b* zigtbaar, en spoort de kinderen aan om deze lipletter er bij te voegen of wel vooraf uit te spreken en dan het andere oogenblikkelijk te doen volgen, waardoor het woord terstond zonder eenig gebrek wordt voortgebragt. Wanneer deze oefening eenige malen, met alle de zamengestelde medeklinkers voor aan de woorden, herhaald wordt, dan bekomen de leerlingen in zeer korten tijd de vaardigheid, om dezelve overal, waar zij voorkomen, te gelijk als verbondene geluiden op het eerste gezigt uit te spreken.

Nog gemakkelijker is het voor de kinderen, twee medeklinkers aan het einde der woorden of lettergrepen uit te spreken. Hierbij bedekt men eerst de achterste letter, waarop men het voorste laat uitspreken: dit uitgesproken zijnde, voegt men er de laatste medeklinker bij, en doet het geheel voortbrengen. Hoe nu verder een woord of let-

lettergreep wordt zamengefteld, het zij door meerder medeklinkers achteraan of meerder medekiinkers vooraan te zetten, deze oefeningen zullen genoegzaam zijn, om trapswijze de vermogens der kinderen op te leiden en te oefenen in het uitfpreken vrn woorden of lettergrepen; op dat zij ten laatfte, zonder eenige moeite of infpanning, de moeijelijkfte en langfte woorden met de grootfte gemakkelijkheid, en op het eerfte gezigt kunnen lezen.

Nog moet ik van tweederlei voordeelen gewagen, die niet alleen eene geheel bijzondere doorgaande oefening voor de fpraakwerktuigen zijn, maar ook die de volkomene en fchoone uitfpraak der eindlettergrepen bevordert, die zoo dikwijls in de uitfpraak voor het gemeene leven wordt nagelaten. Het is niet zeer moeijelijk voor het orgaan, na eenige oefening, medeklinkers met klinkers of klanken te verbinden, en op dezelve ftuitende, zuiver en duidelijk uit te fpreken, zoo dat ieder dezelve bekwaamlijk door het gehoor onderfcheiden, en door den hem toegevoegden klank of klinker tot eene volkomene lettergreep of woord brengen kan. Maar zoo gemakkelijk is het niet, wanneer de medeklinker niet op eenen klinker ftuit, en daar het evenwel voor de goede uitfpraak van veel belang is, dat ook in dit geval ieder medeklinker zuiver gehoord worde, zoo is het eene noodzakelijke oefening, de zamengeftelde medeklinkers ook door de kinderen op zichzelven, afgefcheiden van de klinkers, te laten uitfpreken, wanneer men alle gebreken van dezen aard terftond zal ontdekken.

De oefening zelve gefchiedt het best en gemakkelijkst bij het leeren lezen der boven voorgeftelde tafelen, alwaar eerst de woorden of lettergrepen met twee medeklinkers van voren en aan het einde, en daarna die van meer medeklinkers beoefend worden; zoo dat de Onderwijzer de andere letters met het platte einde des ftoks bedekt, en de zamengeftelde medeklinkers alleen doet uitfpreken.

Men

Men kan ook de woorden, die verder in het handboekje voorkomen, daartoe uitkiezen. Men moet hierbij ook trapswijze toenemende te werk gaan, en laten eerst een, dan twee en eindelijk alle te zamen uitſpreken.

Niet minder gewigtig voor de goede uitſpraak, en bijzonder voor de zuivere voortbrenging der ſlotklanken, is ook het bekende voordeel, waarbij men de medeklinkers, die aan het einde komen, afſcheidt, en door al de kinderen duidelijk laat uitſpreken. Daardoor leeren zij de woorden rond en nadrukkelijk uitſpreken, en iedere letter, ook in zulke woorden, die met een' en denzelfden medeklinker eindigen en weder aanvangen, bepaald en van elkander onderſcheiden genoeg te doen hooren.

Voor dat de leerling nu tot den laatſten trap der leeskunst, de gepaste afdeeling der lettergrepen, overgaat, moet hier nog van eene bijzondere eigenſchap der *ch* geſproken worden, namelijk, wanneer zij van haren gewonen klank afwijkt, en als *k* wordt uitgeſproken. Dewijl deze afwijking dikwijls voorkomt, zoo moest die ook hier bijgevoegd worden.

christus, *choor*, enz.

Voor kinderen, die nog een' geruimen tijd onder het opzigt van den Onderwijzer lezen, en die dus door denzelven telkens opmerkzaam gemaakt kunnen worden, is eene kleine oefening toereikend.

Nu volgt de laatſte en gewigtigſte trap der leeskunst: *Wie wil leeren lezen, moet ook ieder woord in lettergrepen leeren afdeelen.*

Doordien de kinderen, onder de vorige oefeningen in het lezen, dikwijls woorden afgedeeld in lettergrepen gezien, en dus daarvan voorloopig eenig begrip bekomen hebben, en weten, dat eene lettergreep verder niets is, dan eenige letters, die bij elkander behooren om een geluid met eenen galm der ſtem voort te brengen, zoo kan den kinderen de afdeeling daarvan ſpoedig door de volgende oefeningen bekend gemaakt worden.

De *tiende tafel* bevat oefeningen in het afdeelen van lettergrepen.

a. Wanneer *een* medeklinker tusſchen twee klinkers ſtaat.
ſchij-nen, *broo-den*, *boo-men*, *goe-de*, *da-gen*, *ſpre-ken* enz.

b. Wanneer *twee* medeklinkers in het midden komen.
val-len, *dam-men*, *ban-ken*, *zol-der*, *man-den*, *mes-ſen* enz.

c. Meer dan twee medeklinkers bij elkander.
Mark-ten, *vor-ſten*, *erw-ten*, *warm-den*, *karn-de*, *lang-zaam* enz.

d. In zamengeſtelde woorden.
Land-man, *dienst-knecht*, *huis-raad*, *drink-glas*, *boom-wol* enz.

Bij deze oefeningen zelven gaat men op de volgende wijze te werk.

a. Men laat het kind de klinkers en klanken, of beter de ſlotklanken, die in deze woorden voorkomen, alleen uitſpreken, om dezelve den leerling op nieuw te herinneren.

b. Op gelijke wijze doet men met de medeklinkers, die daarbij gevoegd zijn.

c. Nu laat men door de kinderen zeggen, hoe veel medeklinkers tusſchen de klinkers of klanken ſtaan.

d. Waarop men de eenvoudige regel op de afdeeling bekend maakt: *de laatſte klinker moet altijd eenen medeklinker tot ſlot hebben.* En nu begint men al de woorden te lezen, die in de tafel voorkomen. Treft men daarbij eenige aan, die niet volkomen overeenkomſtig dezen regel zijn zamengeſteld, dan herſtelt men die enkele gevallen, door de kinderen de regte afdeeling te doen opmerken.

Bij zamengeſtelde woorden bepaalt men den regel tot de zamenſtelling, en de daarvan afwijkende woorden worden mede afzonderlijk behandeld.

Daar de afdeeling der woorden in lettergrepen eene zeer makkelijke zaak is, zoo is het te verwonderen, dat zelfs be-

beroemde mannen in het vak van opvoeding, in hunne eerste leesboeken, zoo veel bladzijden en vertellingen met woorden van eene lettergreep geven. Zonder twijfel was het hun niet klaar genoeg, wat eigenlijk bij het lezen gemakkelijk en niet gemakkelijk is. De moeijelijkheid van het lezen wordt niet veroorzaakt door het getal der lettergrepen, maar door de veelheid der medeklinkers, die met de klinkers eene lettergreep zamenstellen. De veel lettergrepige woorden b. v. *pi-ra-mi-de* zijn veel gemakkelijker te lezen, dan *sneeuwt*, *schreeuwt* enz., dewijl gene vijf maal minder zamengesteld zijn dan deze.

Intusschen moet de leerwijze alle gevallen, zelfs de zwaarste zamenstellingen behandelen: doch wanneer men deze meer als oefeningen voor de spraakwerktuigen en voor het verstand behandeld, dan komt men ras alle zwarigheid te boven, en de kinderen zijn in staat, doorgaande zinnen te lezen, zonder dat zij zelve bijna weten tot die hoogte gekomen te zijn.

Moeten nu de kinderen korte volzinnen en verder meer aan elkander hangende uitdrukkingen lezen, waartoe de *elfde* tafel de eerste aanleiding bevat, en dat verder in het handboekje door korte zamenspraken en vertellingen wordt voortgezet, dan moeten zij ook de noodige leesteekens leeren kennen, en derzelver aanwijzing en volzinnen leeren in acht nemen. Het volkomen gebruik dezer teekens wordt hun nader bijgebragt, wanneer zij het schrijven leeren.

Alleen doet men de kinderen hier opmerken, dat men bij de komma een weinig moet ophouden, zoo echter, dat de stem als het ware niet geheel ophoudt of afgebroken wordt.

Bij de punt-komma het dubbeld van den tijd, bij de komma bepaald.

Bij het dubbelde punt driemaal den tijd der komma, en bij het punt viermaal of vijfmaal dien tijd.

Wat het vraag- en uitroepteeken aanwijst, moet men

door goed voorlezen kennen. Dit is genoeg voor eerstbeginnende kinderen: men verzuime alleen niet, deze denkbeelden van trap tot trap te vermeerderen en te volmaken.

Offchoon de geheele kunst, van grondig de kinderen te leeren lezen, een geheel is, dat wel uit deelen beftaat, maar die natuurlijk zamenhangen; zoo kan men toch, deels ter betere bepaling van het gezigtpunt des onderrigts, deels ter meerdere overtuiging en leering van hen, die dezen weg nog niet bewandeld hebben, twee trappen daarin aannemen en onderfcheiden, van welke geene, zonder het grootfte nadeel voor het ware wezen en de innerlijke natuur der eerfte leeskunst, veranderd kan worden.

De eerfte dezer trappen is de *gegrondheid* in het lezen. Hij bevat de oefeningen en ftoffen, waardoor de leerling zoo verre wordt gebragt, dat hij alle woorden, die in gefchrift voorkomen, volkomen lezen kan. Op dezen trap leert daarom de leerling zijne fpraakorganen regelmatig toepasfen; de zigtbare deelen der taal en de hoorbare deelen der fpraak behoorlijk opgeven en aanwijzen; de enkelvoudige deelen tot een geheel zamenftellen en als woorden uitfpreken; de woorden in lettergrepen verdeelen, en al zijn leeren zoo op regelen gronden, dat hij alles, wat men hem voorlegt, met vasten en zekeren blik, maar zeker nog eenigzins langzaam en afgebroken, duidelijk lezen kan. De leerling, die dezen trap beklommen heeft, leest den volgenden volzin nagenoeg op deze wijze:

De-kou-fen-we-ver-ver-vaar-digt-kou-fen,-hand-fchoe-nen,-fok-ken-en-mut-fen.

Daar deze trap van *gegrondheid* in het lezen, niet het minfte bevat, wat het verftaan van de beteekenis der woorden betreft, maar zich bloot bezig houdt met het uitfpreken der woorden overeenkomftig met de voorgelegde letters, en dus in het algemeen het werktuigelijk deel der leeskunst behandelt; zoo is het afgebrokene in enkel lettergrepen lezen

het

het beste bewijs, dat dit deel der leeskunst grondig geleerd is.

De Onderwijzer wachte zich, om den leerling bij het lettergrepig lezen te veel aan te fporen tot fpoedig of vaardig lezen, dewijl hij dan gevaar loopt om het kind daarin te overdrijven, daar het hem nog aan een fpoedig overzigt ontbreekt, zoo dat men het best doet, wanneer men het kind zeer langzaam en als bij trappen tot vaardigheid in het lezen brengt.

Deze vaardigheid kan daarom ook door geen ander middel verworven worden, dan door veel en met opmerkzaamheid te lezen; het gene voor de kinderen ook geenszins tot last verftrekt, daar zij gewaar worden, dat hunne pogingen gewenschte gevolgen hebben. Dit is mede een bewijs voor de deugdzaamheid dezer leerwijs. Daar, waar anders de kinderen met tegenzin aan het lezen gaan, en niet zelden met harde middelen daartoe moeten gedwongen worden, doen zij alles hier uit eigene beweging met lust en vergenoegen; waardoor ook zeer natuurlijk in korter tijd grooter vorderingen gemaakt worden, dan bij een verkeerd gebruik van dwangmiddelen en eene droevige gemoedsftemming te verwachten is.

Nu komen wij tot den tweeden trap der leeskunst, *de vaardigheid in het lezen*. Om den inhoud daarvan op te geven, behoeft men niet veel te zeggen, dewijl al het wezenlijke, dat daartoe behoort, uit het voorgaande gereedelijk op te maken is. Zij bevat al dat gene in zich, wat nog overig blijft, om alle woorden op het eerfte gezigt naar de vereischte regelen gemakkelijk uit te fpreken. En bezitten de leerlingen die vaardigheid, om hetgene, wat onder hun begrip valt, goed en met den vereischten toon te lezen, dan voorzeker heeft ook het verftand er deel aan, en de kunst van lezen is den leerlingen eigen geworden.

Achter de elf tafelen volgen in het handboekje nog eenige bepaalde ftoffen ter verkrijging der noodige vaardigheid

in het lezen: doch deze leesſtoffen zijn mede zoodanig ingerigt, dat zij zonder verklaring door den leerling kunnen verſtaan worden. Maar wil een Onderwijzer dezelve als verſtandsoefening gebruiken, dan zal hij daartoe in dezelve rijke ſtoffe vinden: alleen moet het uur van lezen hierom niet verzuimd, of met het beſpreken van den inhoud doorgebragt worden.

Het is een groot gebrek (*) bij het leeren lezen, dat men de kinderen telkens over vreemde dingen onderhoudt en door prenten en teekeningen het onderwijs tracht te veraangenamen en op te helderen, waardoor zij van de hoofdzaak afgetrokken worden. En daar en boven legt zoodanige handeling den grond tot verſtrooijing, die groote hinderpaal voor aanhoudende oefeningen, welke eenige inſpanning vereiſchen. Wijsfelijk verwijdert daarom deze leerwijs de geheele teeken- en beeldenkraam, die meer in een leerboek van de noodigſte kundigheden voor kleine kinderen, dan in een A, B, C — of eerſte leerboekje om te leeren lezen, past. Zij houdt zich, ten nutte harer leerlingen, eenvoudig bij het wezenlijke en noodzakelijke der leeskunst, en laat het overige, als niet tot dit deel van het onderwijs behoorende, geheel weg.

Een even zoo nadeelig als ſchadelijk gebrek heeft plaats, wanneer men de kinderen het geſchrevene alphabet nevens het gedrukte leert, of wel hetzelve door middel van ſchrijven tracht bekend te maken. Het eerſte voegt eerst bij meergevorderde kinderen, en het laatſte komt geheel in geene aanmerking, wanneer men het lezen op de eenvoudigſte en gemakkelijkſte wijze wil leeren. De gronden hiervoor laten zich uit de in de inleiding opgegevene regelen gemakkelijk afleiden.

Ten

(*) Wij laten deze meening geheel voor rekening van den heer STEPHANI.

DE REDACTEUR.

Ten laatste voegen wij hier nog eenige regelen bij, die doorgaande bij deze leerwijze behooren in acht genomen te worden, en die zeker den Onderwijzer van belang zullen voorkomen.

1°. Het onderwijs in het aanvankelijk lezen behoort onafgebroken en te zamenhangend gegeven te worden, dewijl datgene, wat in zoo veel deelen verdeeld wordt, niet zoo vast bijblijft, als hetgene tot een geheel vereenigd is. De oorzaken van het afbreken van het onderwijs ligt, buiten ziekten, zelden in de kinderen, dewijl, gelijk boven aangetoond is, dit onderwijs, bij het trapswijs aangroeijen hunner vermogens, veel genoegen verschaft, dat zeker vermindert, wanneer het onderwijs minder onafgebroken gegeven wordt; ja zelfs kan nalatigheid spoedig eenigen teruggang ten gevolge hebben.

2°. Men behoort bij alle voorkomende gelegenheden den naam der letters te noemen naar het spraakwerktuig, waarmede dezelve voornamelijk voortgebragt worden, op dat de kinderen, bij het zien der letter, terstond zich van het gepaste middel bedienen, om de letter voort te brengen.

3°. De leerling moet doorgaande bij alle voorkomende zwarigheden zich zelf trachten te helpen, en wel, zoo het zijn kan, overeenkomstig de leerwijs; waardoor de Onderwijzer in het vervolg niets meer te doen heeft, dan hem te herinneren, hoe hij de vorige zwarigheden overwonnen heeft.

4°. Ligt de zwarigheid in het groot getal der medeklinkers, die in eene lettergreep voorkomen, dan spore men het kind aan, om eerst eenige uit te spreken, en daarna de andere een voor een er bij te voegen.

5°. Deelt het kind de woorden verkeerd in lettergrepen af, dan herinnert de Onderwijzer aan hetzelve de gegevene regelen, ten einde het zich daardoor helpe.

6°. Spreekt

6°. Spreekt een kind een woord verkeerd uit, dan bewijst het veelal, dat het meer naar het geheele woord, dan wel, volgens de leerwijze, naar iedere lettergreep in het bijzonder ziet, zoo dat het meer naar de uitſpraak raadt, dan wel grondig te werk gaat. Dit moet de Onderwijzer niet over het hoofd zien, maar het kind terſtond terug brengen tot den gang der leerwijze, en toonen, hoe het bij alle woorden moet te werk gaan.

7°. Eindelijk houde men zich geheel aan den trapswijzen gang der leerwijze; ook ga men niet tot eenen volgenden trap over, voor dat de voorgaande in al deszelfs omvang goed gekend wordt. Verder houde men bij alle oefeningen hetzelfde punt in het oog, en zorge dus, dat ieder trap zoo veel beoefend worde, als de natuur van den gang der leerwijze het vordert. Daar de werking eerst ontſtaat, wanneer er oorzaken zijn, zoo kan ook de vaardigheid in het lezen niet verworven worden, dan na dat men gegrondheid in die kunst verworven heeft.

En hiermede gelooven wij genoeg gezegd te hebben, om de natuur der leerwijs, derzelver gang, uitoefening en doel te leeren kennen; zoo dat niemand zal behoeven te vragen: wat moet hier gedaan, wat moet dáár gelaten worden? Altijd denke men maar: de natuur doet geene ſprongen, en die moeten ook in deze leerwijs vermeden worden.

ONDERWIJS EN OPVOEDING.

NIJD, WANGUNST, GIERIGHEID EN HEBZUCHT.

(Tafereel eener verkeerde opvoeding.)

JULIA, een meisje van zes jaren, komt de kamer in, en ziet, dat hare zuster MIETJE, een kind van omtrent vijf jaren, haar speelgoed heeft. Zij loopt naar hare zuster, slaat haar, en neemt haar het speelgoed af. MIETJE begint te schreeuwen: moeder! moeder!

De Moeder (die aan tafel zit te naaijen.) Wat is er weder te doen? JULIA! wat doet gij uwe zuster?

JULIA. Ei, zie eens, moeder! daar heeft MIETJE weder mijn speelgoed, en gij hebt haar gisteren avond nog geboden, er niet weder aan te komen.

MIETJE. Zij heeft mij gestooten en geslagen, zoo dat ik blaauwe plekken op den arm heb.

De Moeder (loopt met hevigheid naar de meisjes.) Ondeugende kinderen! Wat doet gij elkander weder! Wie behoort deze pop? dit wiegje? dit prenteboek? MIETJE! Wie behoort dit?

MIETJE *(met nedergeslagene oogen.)* Het behoort aan JULIA.

De Moeder. Hier, JULIA! is uw speelgoed. — Onderneem het nu niet weder, MIETJE! daaraan te raken.

MIETJE. Zie eens, moeder! hoe JULIA mij geslagen heeft! Zie eens, welk eene blaauwe plek ik aan mijnen arm heb!

*De Moeder (*JULIA *bij den arm grijpende.)* Kom hier! zie eens, wat gij gedaan hebt! Heb ik het u niet reeds dikwijls gezegd, dat gij uwe zuster niet slaan moogt? *(De Moeder houdt* JULIA *bij den arm, en slaat met de hand op de vingers van het meisje, zoo dat deze van*

pijn overluid begint te schreijen.) Voel nu eens, hoe het smaakt, als men geslagen wordt.

De Moeder verliet eenige oogenblikken daarna de kamer.

JULIA. Wacht slechts — — als ik u in den tuin heb, — ik zal het wel onthouden, dat ik om uwen wil slagen gekregen heb.

MIETJE. Ja, wacht maar. Al uw speelgoed zal ik nemen, en het in de sloot gooijen; om dat ik er niet aan mag komen.

Het eene woord volgde hier het andere: JULIA liep naar MIETJE, en gaf haar eenen klap. Deze greep de el, en trof JULIA daarmede zoo gevoelig op het hoofd, dat deze luidkeels begon te schreeuwen. Intusschen trad de Vader in de kamer, liet zich het voorgevallene verhalen, en joeg de meisjes, na eenige klappen met de el uitgedeeld te hebben, elk door eene verschillende deur de kamer uit, met bevel, dat zij dezen voormiddag niet weder bij elkander mogten komen.

De Moeder. (Een paar uren na dit voorval met den Vader alleen in het vertrek zijnde.) Ik weet niet, hoe het komt; de beide meisjes zijn elkander zoo nijdig en wangunstig. Het doet mij tot in de ziel leed.

De Vader. Heb slechts geduld, mijne waarde! het zal wel beter gaan. Wij moeten het niet opgeven, maar bestendig den regel volgen: *wie slaat, moet geslagen worden* (*). Doch nog iets. Om deze wangunst, welke ik voornamelijk bij JULIA bespeurd heb, volkomen te onderdrukken, zullen wij in het vervolg, wanneer zij hare zuster het speelgoed met hevigheid afneemt, haar noodza-

(*) Eene goede grondstelling, als de opvoeding is, zoo als zij behoort te zijn, en de kinderen niet reeds de gewoonte aangenomen hebben, om elkander te slaan: anders maakt het de ouders tot tuchtmeesters, en de kinderen nog liefdeloozer omtrent elkander. Het is te bejammeren, dat de ouders, die hier met elkander spreken, niet even zoo veel opvoedkundige kennis als goeden wil bezitten.

zaken, om het haar terug te geven en veel langer te laten houden. Zoo zullen wij dit kwaad uit den weg ruimen (*). Men deed dit, doch de kinderen werden niet verdraagzamer jegens elkander; integendeel, nam nijd en wangunst onder hen hand over hand toe.

Wij zullen echter eens vooronderſtellen, dat JULIA en MIETJE verſtandiger werden opgevoed.

(Tafereelen eener betere Opvoeding.)

JULIA deed, wat wij hier voren reeds gezegd hebben; MIETJE riep ſchreijend hare moeder.

De Moeder (ſtaat niet op en geraakt niet in toorn, maar blijft zitten, en roept de kinderen tot zich.) MIETJE! waarom ſchreit gij?

MIETJE. JULIA heeft mij geſtooten en geſlagen, zoo dat ik blaauwe plekken heb. Zie eens!

JULIA *(wil haar onſtuimig in de rede vallen, doch een veel beteekenend ſtil van de Moeder wederhoudt haar.)*

De Moeder. Nu is het uwe beurt, JULIA! ſpreek nu — waarover hebt gij u te beklagen?

JULIA. Zij heeft weder mijn ſpeelgoed weggenomen.

De Moeder. Heeft MIETJE daaraan eenige ſchade toegebragt?

JULIA. Neen.

De Moeder. Breekt zij dan ſomtijds uw ſpeelgoed, wanneer zij daarmede ſpeelt?

JULIA *(ſpijtig.)* O ja, dikwijls.

De Moeder. JULIA! gij ſpreekt thans niet opregt. MIETJE heeft zeker nog weinig aan uw ſpeelgoed bedor-

(*) Arme man! dit is even zoo goed, als of de geneesheer, door het toehouden van den mond, zijne lijders van de hoest wilde genezen. Juist door dit middel vermeerdert men de wangunst. Men tracht het kwaad uit te roeijen, en laat de kiem zitten.

dorven, en wanneer zij iets breekt, dan weet gij toch, dat dit u ook wel gebeurt, zonder dat gij het wilt. Doch wij zullen die zaak wel ſchikken.

Hier, JULIA! is uw ſpeelgoed. Gij zijt heden niet waardig, om uwe zuster eenig genoegen te verſchaffen: gij hebt haar geſlagen. Gij zijt ook niet waardig om heden met haar in gezelſchap te zijn, en bovendien moet ik u ook onder het oog hebben. Lieden, die ſlaan, kan men bij geene andere vertrouwen. (*Nadat Moeder* MIETJE *onder eenig voorwendſel had weggezonden, vervolgde zij*): JULIA! gij zult den geheelen dag onder mijn oog blijven, en niet van mijne zijde gaan. Gij hebt u van het genoegen beroofd, om naar ſchool te gaan. Gij zult heden ook niet met mij gaan wandelen, want ik heb morgen de groote wasch, en die moet ik nu uitzoeken en opſchrijven; weshalve ik zelve den ganſchen dag te huis blijf. Van avond zullen wij ook niet in den tuin komen, want mijn hoest verbiedt mij in de avondlucht te wandelen.

JULIA was treurig, doch zij bad om geene vermindering van ſtraf, want zij wist reeds, dat de Moeder haar woord niet weder introk: of liever, zij wist dit niet, dewijl het verzoeken en herroepen van dezen aard in dit huis iets zeldzaams waren.

De Moeder was op dezen dag omtrent JULIA, zoo als op andere dagen. Zonder haar echter met opmerkzaamheid te behandelen, wierp zij haar toch hare verkeerdheden niet voor, en herinnerde het meisje door niets hare gevangenſchap. Zij trachtte haar bezig te houden; gaf haar de wasch te tellen; liet haar in de keuken iets doen, enz. In de haar opgelegde ſtraf werd eehter niets veranderd.

Des avonds, toen het voor JULIA tijd was om naar bed te gaan, beſchikte de Moeder het zoo, dat zij alleen was, toen JULIA bij haar kwam, om haar eenen goeden nacht te wenſchen. Bedaard gaf de Moeder haar de hand; hield

hield die tusſchen de hare geſloten, en zeide: zijt gij heden over u zelve voldaan, JULIA?

JULIA (*met nedergeſlagen oogen.*) Neen, lieve Moeder!

De Moeder. Verontrust u daarover nu niet verder, maar laat het ook niet weder gebeuren: ſlaap wel!

Twee jaren later viel iets dergelijks tusſchen de beide zusters voor. JULIA, nu omtrent acht jaren oud, ſloeg nu niet, maar verraadde door houding en gebaarden veel hevigheid en wangunst, terwijl zij ſtilzwijgend hare zuster eenige linten uit de hand rukte, die zij in een papier gewikkeld had laten liggen. Waarſchijnelijk had MIETJE het papier geopend, meer uit nieuwsgierigheid, dan met eenig ander oogmerk, en voorzeker niet om hare zuster, om hare nalatigheid, bij de Moeder aan te klagen: want de Moeder leende nooit het oor aan dergelijke klagten, ten einde het aanbrengen onder de kinderen tot geene gewoonte te maken.

MIETJE leed deze mishandeling van hare zuster met ſtilzwijgen, doch de Moeder zag het, en riep JULIA bij zich.

De Moeder. Zijt gij over uwe zuster te onvreden, JULIA!

JULIA. (*Die zich intusſchen heeft getracht te herſtellen.*) Een weinig, lieve Moeder!

De Moeder. Waarom toch?

JULIA. MIETJE heeft de kwade gewoonte, dat zij altijd aan mijn goed komt.

De Moeder. Doet zij daar dan ſchade aan?

JULIA. Neen, maar ik kan het niet dulden. Zij doet het met alles. Wat niet terſtond geborgen wordt, heeft zij dadelijk in de handen en beziet het, het zij ſpeelgoed, kleederen of wat het ook zij.

De Moeder (roept MIETJE *bij zich.)* Is het waar, wat JULIA daar van u zegt?

MIETJE. Och, ik doe er immers geen kwaad aan. Gij hebt het mij ook nog nooit verboden, lieve Moeder!

De Moeder. Men kan dit wel eens te verre drijven, mijne dochter! Menigmaal bederft men iets, enkel door het aan te raken. Ik beveel u dus in het vervolg opmerkzaam te zijn, ten einde deze gewoonte geene fout worde. Met u, JULIA! moet ik echter ernſtiger ſpreken. Ik bemerk ſedert eenigen tijd eene verregaande ontevredenheid bij u, als MIETJE iets van uw goed in handen neemt. Ook behaagt mij uw gedrag niet omtrent uwe ſpeelmakkers. Gij zijt angſtig en verlegen, wanneer zij iets van uw goed aanraken en bezien willen; gij zijt altijd met de oogen, en zelfs met de handen daarbij, en ſluit alles weg, als of gij het voor roovers en dieven verbergen moest. JULIA! waarom doet gij dit?

JULIA. Gij bergt immers ook altijd ordelijk uw goed, Moeder! en zegt ons gedurig, dat wij ordelijk moeten zijn.

De Moeder. Ik keur dit ook niet af, JULIA! Maar die angstvalligheid, waarmede gij het doet, als of hier in huis niets zeker was; die ontevredenheid, als iemand iets van uw goed beziet, en uwe onbereidvaardigheid, om anderen op hun verzoek iets van het uwe te laten zien; de onbarmhartigheid, waarmede gij WILLEM en EMILIA kunt afwijzen, wanneer zij u om eene kleinigheid verzoeken — dit mishaagt mij in u. Het zijn immers goede kinderen, die ik meen dat men moest liefhebben — en zij hebben voorzeker in geene drie maanden iets van u genoten.

JULIA *(weet niet, wat zij zal antwoorden.)*

De Moeder. Wat zoudt gij zeggen, als ik u gebood, heden namiddag, wanneer de kinderen van F. hier komen, een gedeelte van uw ſpeelgoed te geven, dat gij niet meer gebruikt, en reeds lang weggeſloten hebt, opdat zij zich daarmede kunnen vermaken?

JU-

JULIA. Maar, Moeder! dat is immers mijn goed? Gij en Vader hebt het mij immers gegeven?

De Moeder. Het zal ook het uwe blijven. Doch eens en vooral ik wil niet meer van het verledene spreken, maar van het toekomende.

Zie, deze schaar is van mij. Ik heb dezelve gekocht, reeds voor ik uwen Vader kende. Wanneer echter uw Vader komt en de schaar gebruiken wil, dan is het mij aangenaam, als ik dezelve bij de hand heb, om ze hem dadelijk te kunnen geven. — De doek, welke gij zoo even wildet omdoen, is van mij. Wanneer de uwe vuil is en gij uit hoofde van de koude gaarne eenen grooten doek om hadt, dan haal ik terstond den mijnen, en leen u dien gaarne — en zoo gaat het in vele andere gevallen. Ik gebruik dingen, die uwen Vader toebehooren, en hij doet wederkeerig zoo met het mijne. Toen ik jong en van uwe jaren was, gaf ik gaarne mijne prenteboeken aan mijne broêrs en zusters, en ook mijn speelgoed, wanneer zij lust hadden, om daarmede te spelen; ik kreeg daarentegen, hetgene zij hadden, ten gebruik, zoo dra ik daarom verzocht.

Weet gij, wat ik daarmede zeggen wil, JULIA? Onder ouders, broeders, zusters en vrienden heeft men niet te vreezen, dat den een' iets ontstolen of moedwillig bedorven zal worden, en derhalve doet men jegens ouders, broeders, zusters en vrienden, als of men geen eigendom had; dat is: men geeft met vreugde dat gene van ons goed, wat deze wenschen te zien of te gebruiken zonder het te bederven.

JULIA wilde hiertegen nog iets inbrengen, doch de Moeder gebood haar op eenen ernstigen toon, te zwijgen, en raadde haar, het gezegde liever in de gedachte te bewaren, want dat het te vergeefs was, om daartegen iets in te brengen.

Dit was intusschen slechts de inleiding tot hetgene,

waarop men bouwen wilde: want de Moeder had besloten, om de wangunst bij JULIA ernstig tegen te gaan, ten einde deze ondeugd niet in nijd, hebzucht en gierigheid ontaardde, waarvan werkelijk reeds eenige sporen te zien waren. Het was voorzeker niet gemakkelijk, zoo iets bij een meisje van acht jaren geheel uit te roeijen: want de wangunst, met de daaraan zoo naauw verbondene hartstogten, is een gebrek, dat men in de jeugd, wanneer hetzelve zich openbaart, geheel moet te onder brengen.

Korten tijd daarna rukte JULIA hare zuster eenen kam uit de haren, die, wel is waar, JULIA toebehoorde, doch die te naauw was, en daarom in eene lade lag, ten gebruike voor beide zusters bestemd. Deze gemeenschappelijke bergplaats behoorde mede onder de middelen, welke de Moeder beschikt had, om de wangunst bij JULIA tegen te gaan.

De Moeder kwam juist de kamer in, en was dus getuige van JULIA's gedrag. „Van wie is deze kam?” vroeg zij, met eenen scherpen blik op JULIA gevestigd.

JULIA. Het is mijn kam, Moeder!

De Moeder (haar den kam uit de handen nemende.) De kam behoort van heden af niet meer aan u, — zal ten minste niet meer in uwe bewaring zijn; maar ik zal denzelven bewaren, om daarvan zeker gebruik te maken, wanneer ik ontwaar, dat gij in uwe verkeerdheid voortgaat. Sedert meer dan drie maanden kunt gij den kam niet meer dragen, en echter vergunt gij uwer zuster niet, om van denzelven gebruik te maken gedurende het herstellen van haren kam. — Schaam u over uw gedrag.

JULIA. Maar MIETJE had mij daarvan ook iets kunnen zeggen.

Ten einde dit onderhoud voor MIETJE geene nadeelige gevolgen mogt hebben, wist de Moeder het gesprek zoo te wijzigen, dat dit meisje gelegenheid kreeg, om zich niet als geheel onschuldig te beschouwen. „Het was „altijd beter” zeide de Moeder, „wanneer zij niets van

„ haar

„ haar zusters goed nam, of haar vooraf daarom ver-
„ zocht, enz."

Het gebruik, dat de Moeder van den kam wilde maken, werd weldra noodzakelijk. JULIA leide weder hare gewone wangunst aan den dag. De Moeder nam haar alleen, en zeide tot haar: JULIA, gij maakt een flecht begin, om uwe gebreken te verbeteren, die ik reeds zoo menigmaal ten ftrengfte afgekeurd heb. Is het onopmerkzaamheid? is het nalatigheid? of wat is het, daar gij anders niet hardnekkig zijt? Gij houdt u, als of gij geene ooren hadt.

Ik moet vooronderftellen, dat gij niet genoeg op de zaak denkt, en zal u dus eenige aanleiding daartoe geven. Hier ligt de kam, dien gij verloren hebt; dewijl hij u verleid heeft om verkeerd te handelen. Hier ligt een papier; fchrijf daarop, hetgene ik op dit papiertje gefchreven heb, en onderteeken dat met uwen naam.

JULIA fchreef dus: „ ik neem dezen kam tot eene
„ herinnering, dat ik voorgenomen heb, een gebrek afte
„ leggen, dat mij tot een verachtelijk fchepfel kan maken."

Dit briefje, ging de Moeder voort, zal ik bij den kam leggen en bewaren. Ik hoop, dat de herinnering van hetgene gij daar even gefchreven hebt, alleen reeds toereikend zal zijn, om het bewuste gebrek te verbeteren. Dwaal ik hierin, dan zal ik gedwongen zijn, meer voor u te doen. Ik zal een glazen kastje laten maken, en daarin den kam nevens het briefje leggen, en dit kastje in het vertrek naast de pendule zetten, ten einde gij uwe gelofte altijd voor oogen mogt hebben. Schrei niet, mijne lieve dochter! het fchreijen helpt niet. Gij moet opmerkzaam op u zelve zijn, en het voornemen hebben, om voor uw eigen geluk te zorgen.

Niettegenftaande dit alles, hielp dit middel flechts korten tijd, en de opmerkzame Moeder vond het kwaad zoo erg, dat zij genoodzaakt was, de hulp en raad van den

Vader in te roepen. Zij verhaalde hem nogmaals, wat zij tot heden gedaan had, en verzocht hem, haar met raad en daad bij te ſtaan.

De man billijkte, wat zijne vrouw tot heden verrigt had, en voegde daarbij: gij zijt echter tot het uiterſte gekomen, mijne goede vrouw! Gij hebt haar met het gebruik van een ſtreng middel bedreigd, en moet dus, dewijl zij hare gelofte vergeet, uw woord houden. Dewijl er echter zachtere middelen zijn, en ik de eerzucht van het meisje, die bij uwen genomen' maatregel veel te lijden zal hebben, gaarne verſchoonen wilde, zoo raad ik u, om op de volgende wijs te werk te gaan:

Bij de eerſte gelegenheid, die JULIA geeft, zendt gij werkelijk om den glazenmaker, en beſtelt in JULIA's tegenwoordigheid een kastje, zoo als gij tot uw oogmerk dienſtig oordeelt. Aan tafel geeft gij mij, insgelijks in JULIA's bijzijn, berigt, dat gij dergelijk kastje beſteld hebt, en brengt op deze wijze mij mede in het ſpel. Dit, en de traagheid des glazenmakers zal u eenigen tijd de handen ruim geven, en wij zullen zien, wat er te doen is.

Het gebeurde, zoo als de Vader gezegd had. JULIA verviel in haar gewoon gebrek, het kastje werd beſteld, en de Vader, in JULIA's tegenwoordigheid, in het kort, van de geheele zaak onderrigt.

De Vader (*nadat hij* JULIA *bij zich geroepen heeft.*) Ik verneem dit hatelijk gebrek bij u heden niet voor de eerſte maal, mijne dochter! ik heb dit reeds zedert langen tijd zelf gezien. Daar ik echter geloofde, dat gij hetzelve uit eigene beweging weder zoudt afleggen, en dewijl ik zien wilde, of uwe Moeder wel opmerkzaam genoeg op u was, zeide ik niemand daarvan iets, maar behield, wat ik wist, ook mijne ontevredenheid daarover voor mij. Ik zie nu, dat uwe Moeder met u als een regtſchapen Moeder gehandeld heeft. Zij heeft het aan niets laten ontbreken, om u zelve tot overtuiging van uwe verkeerdheid te brengen. — JULIA! hoe kunt gij zoo liefdeloos om-

omtrent haar handelen? Gij zult een meisje worden, dat van ieder veracht en vermijd wordt. Foei! zoo baatzuchtig en onvriendelijk te zijn! (*Het meisje schreide en was aangedaan. De Vader voegde hier nog bij*): wees bedaard; houd op met schreijen; let op u zelve, en verbeter u!

Deze dag was inderdaad niet zonder goede gevolgen voor JULIA. Hare hardheid werd verzacht. Het in haar hart verborgen vonkje menschenliefde werd zigtbaar, en het meisje gevoelde eene neiging naar dat gene, wat men een bevallig en vriendschappelijk gedrag heet. Van nu af was er slechts inspanning voor JULIA noodig, om het doel te bereiken, dat zij nu zag: te voren had hare ingewortelde wangunst dit doel voor haar verborgen.

Op den begonnen weg moest nu voortgegaan worden, en JULIA had ondersteuning noodig. Deze moest haar echter gegeven worden, zonder dat zij het bemerkte, ten einde men den voortgang ter verbetering het meisje als vruchten van hare eigene opmerkzaamheid kon voorstellen. De wangunst en hebzucht van het meisje moest in de hoeken en laden van hare kast opgezocht worden, om dezelve geheel uit te roeijen.

De Vader zeide eens over tafel, dat hij in eenige verlegenheid was, naardien hem eene kast ter berging van papieren, delfstoffen en dergelijke ontbrak; en dat deze kast van eene bepaalde grootte moest zijn, om geplaatst te kunnen worden, waar hij dezelve wenschte. Eene nieuwe kast, voegde hij er bij, riekt mij te onaangenaam, om in mijn gesloten vertrek te plaatsen, anders zou ik eene nieuwe laten maken. „ Is er dan niets in huis, dat gij „ hiertoe gebruiken kunt?" vroeg de Moeder, die van het oogmerk hares mans reeds onderrigt was. „ Niets," antwoordde hij, „ dan misschien het kastje, waarin JU- „ LIA haar goed bewaart. Ik twijfel echter, of het „ groot genoeg zij." — „ Gij moest daarvan de maat „ eens nemen," hernam de Moeder: „ als het groot ge-

„ noeg

„ noeg is, dan zal JULIA het gaarne afstaan, want men
„ kan haar eene andere kast inruimen."

„ Zeer gaarne," riep JULIA, die zich herinnerde, hier eene gelegenheid te hebben, waardoor zij toonen kon, dat de oude gebreken haar niet meer aankleefden.

De maat werd genomen; de kast paste, en JULIA spoedde zich, om dezelve ledig te maken.

„ Wacht nog eenige dagen, mijne dochter!" zeide de Vader, „ het is mij zeer lief, dat gij mij helpen wilt.
„ Ik zie hierin niet alleen een bewijs van uwe liefde jegens
„ mij, maar ik zie ook te gelijk, hoe verre gij reeds in de
„ heerschappij over u zelve gekomen zijt. Voor een paar
„ weken had gij welligt anders gesproken en gehandeld."

„ Dit voorval zal u tot aandenken verstrekken aan de
„ vreugde, welke ik over uwe gelukkige verandering ge-
„ voel. Gij zult eene nieuwe en fraaije kast van mij heb-
„ ben, en uw goed daarin bewaren. Maak dus de uwe
„ niet eer ledig, voor gij de andere ontvangen hebt."

Deze nieuwe kast was niet van laden voorzien, maar zoo ingerigt met glazen deuren, dat in dezelve niets voor het oog verborgen was. Ieder, die in de kamer kwam, zag alles, wat JULIA bezat, en het ontbrak haar niet aan gelegenheid, om, als zij bezoek van kinderen had, de kast te openen en eenig speelgoed daaruit te krijgen. Eenige kleine wenken intusschen van de zijde der ouders, voornamelijk van de Moeder; eene gepaste schadeloosstelling voor hetgene hierbij verloren ging, en dergelijke onmerkbaar aangewende hulpmiddelen waren toereikend, om het meisje van de genoemde gebreken te verlossen. Toevallig werkte deze kast op drlederlei wijze. Het was een aandenken aan de vreugde des Vaders over de verbetering van JULIA; dezelve ruimde, door middel der glaze deuren, JULIA's verkeerde neiging uit den weg, en het herinnerde haar een glazen kastje, hetwelk haar niet zoo aangenaam zoude geweest zijn.

(*Het vervolg hierna.*)

WAAROP MOET DE ONDERWIJZER BIJ DE KEUZE DER SCHRIFTEN TOT EIGEN OEFENING EN BIJ HET GEBRUIK DERZELVE LETTEN?

Het ontbreekt in onze dagen den Onderwijzer, welke in de uitbreiding zijner kennis en in de geschiktheid, om zijnen post met nut te kunnen waarnemen, belang stelt, aan geene schriften, waardoor hij zijnen wensch kan bevredigen. Een vlugtige blik op de menigvuldige aankondigingen van boeken is genoeg, om zich te overtuigen, dat het aantal van onderwijs- en opvoedingsschriften van tijd tot tijd met nieuwe werken vermeerderd wordt. De Onderwijzer dus, welke in het leeren smaak vindt, en wien zulks tot behoefte geworden is, heeft niet verlegen te zijn, van waar hij voedsel voor deze neiging halen zal. Maar de overgroote menigte van werken, welke over de opvoeding en het onderwijs geschreven zijn, is tevens oorzaak, dat menig een aarzelt, uit zulk eenen rijken voorraad eene keuze te den, en niet weet, welke gepast, welke ongepast zijn, welke hij tot handleiding zich aanschafffen, en welke hij enkel lezen moet. Het is dan ook niet te verwonderen, dat zoo menig een, slechts uit leeslust, en door den titel der boeken vervoerd, een groot gedeelte van zijn' tijd en vermogen verspilt, en van achteren bevindt, dat hij er niet wijzer en beter door geworden is, dan hij te voren was; ten minste dat het verkregen voordeel niet te vergelijken is, bij den tijd en de onkosten, welke hij daaraan besteed heeft. Dit nadeel ondervinden vooral menigmaal jonge lieden, en hetzelve is meest altijd het gevolg van eenen ongeregelden en verkeerd gewijzigden leeslust. Het zal dan ook niet overtollig zijn, te onderzoeken: *welke schriften moeten en kunnen het onderwerp van de lectuur des Onderwijzers uitmaken, en waarop heeft hij daarbij te letten?*

Voor

Voor eerst: *welke ſchriften moeten en kunnen het onderwerp van des Onderwijzers lectuur uitmaken?*

Tot de eerſte behooren voor alle dingen zulke ſchriften, welke voor den Onderwijzer als *onderwijzer* en *opvoeder* geſchreven zijn; in het algemeen, alle verhandelingen en aanwijzingen over de opvoeding der kinderen, alle hand- en leerboeken over de verſchillende vakken van het onderwijs. Het is natuurlijk, dat de Onderwijzer, die met nut onderrigten wil, met de meest gepaste leerwijzen voor elk vak bekend moet zijn, en hetgene, dat hij zijne leerlingen zal voordragen, eerst wel doordacht moet hebben. Hoe kan hij, het mondeling onderrigt van eenen anderen uitgenomen, de kennis, welke daartoe vereischt wordt, anders dan uit boeken verkrijgen? Hij kan, wat de leerwijs betreft, zeker door eigen nadenken veel zelf vinden; doch het is voor hem toch zeer nuttig, om ook hierover de gedachten van anderen te raadplegen. Al kan hij niet altijd van de voorſlagen van anderen gebruik maken, al kan hij niet elke meening billijken, hij wordt evenwel door zijne eigene opmerkingen tot verder navorſchen opgeleid, tot het nemen van proeven aangeſpoord en tot menig nieuw denkbeeld gebragt, waartoe hij anders niet zoo ſpoedig of wel in het geheel niet geraakt zoude zijn. Zulke werken derhalve, welke opzettelijk voor den Onderwijzer geſchreven zijn, behooren in de eerſte plaats tot die, welke het onderwerp zijner lectuur moeten uitmaken.

Eene tweede klasſe derzelve maken de *volks-* en *kinderſchriften* uit. Niet dat dezelve dienen moeten, om zijne kennis uittebreiden; maar het lezen derzelve heeft toch andere, niet minder gewigtige voordeelen. Elk Onderwijzer heeft toch altijd eenen voorraad van vertellingen, fabelen, verzen, ſpreuken, enz. noodig, om door dezelve dikwijls eene zedelijke waarheid op te helderen, aanſchouwelijk te maken en te bewijzen, of om zijne leerlingen tot de deugd aan te ſporen, of hun een aangenaam uur te verſchaffen. Bui-

Buitendien moet de Onderwijzer zich gedurig oefenen in het verkrijgen van den kinderlijken toon, zonder in het lage te vervallen.

En, gesteld de Dorps-onderwijzer, welke menigmaal in de gelegenheid kan en moet komen, om het lezen van dit of dat boek aan te prijzen, dezen is het volstrekt noodzakelijk met dezelve bekend te zijn.

Eene derde klasse van boeken moet dienen, om zijne eigene vermogens uit te breiden, of tot *voedsel voor zijn verstand en hart.* Om anderen te kunnen onderwijzen, moet men gedurig zelf ervaren, wat onderwijzen is, door zich zelven te onderwijzen. De Onderwijzer moet ook als mensch voedsel voor zijne ziel hebben. De omvang dezer klasse strekt zich dus ver uit.

De volgende regelen moet de Onderwijzer bij het lezen van deze onderscheidene schriften in acht nemen.

1°. *Hij moet met voorzigtigheid onderscheid maken tusschen die schriften, welke slechts gelezen, en die, welke bestudeerd moeten worden.* Somtijds wordt een werk van het grootste belang vlugtig doorgelezen, integendeel aan een stuk van weinig waarde alle oplettendheid verleend. Er moet dus eene naauwkeurige bepaling gemaakt worden. Boeken, waarin bepaaldelijk over het onderwijs of de opvoeding gehandeld wordt, vereischen studie, zal men zich dezelve eigen maken. Deze is ook noodig, zal men over werken van dien aard grondig oordeelen en niet in het gebrek vervallen, van met elken Schrijver van gedachten te veranderen, zonder eenen vasten grond voor zich zelven op te doen.

2°. *Hij onderscheide het enkel Theoresische, het beschouwende van het Praktische.* Dit is noodig, zal hij zijn verstand niet verwarren en zich op geene onnoodige kosten jagen. In alles, maar vooral als Onderwijzer, moet hij aan het praktische de voorkeur geven; de zaak leeren kennen, zoo als zij is, en niet zoo als zwakke menschen-hersens haar somtijds voorstellen.

3°. *Schriften, waar bij meer kennis vooronderſteld wordt, dan hij bezit.* Onder de groote menigte werken over opvoeding en onderwijs en vooral onder de vertalingen, zal de Onderwijzer er eenige aantreffen, die voor hem te hoog gaan, waar bij diepe wijsgeerige kennis, letterkunde, enz. vereischt wordt. Deze zouden hem in verwarring brengen. Het best is dus, dezelve aan eene zijde te leggen. Geleerdheid toch wordt niet van hem geëischt, maar het grondig verſtaan en uitoefenen vrn zijn vak, en hiertoe heeft hij alleen zijn gezond verſtand te gebruiken.

4°. *Hij leze ook vlijtig in zulke ſchriften, welke op de algemeene menſchenvorming betrekking hebben, en pasſe dezelve toe op zijnen post en op zich zelven.* Onder al de wetenſchappen, waarvan de beoefening voor den Onderwijzer nuttig kan zijn, is misſchien de geſchiedenis de eerſte. Zij levert hem eene menigte voorvallen, gebeurtenisſen van geheele volken en van bijzondere perſonen, waarvan hij bij het onderwijs gebruik kan maken, en welke altijd boven verdichtſelen en fabelen te verkiezen blijven, dewijl zij meer belangſtelling en overtuiging voortbrengen dan deze. Hij vindt daarin een' voorraad van voorbeelden ter leering en waarſchuwing, waarvan hij bij het Godsdienſtig onderwijs een voortreffelijk gebruik kan maken. Ook levensbeſchrijvingen van voorname mannen doen den Onderwijzer dieper in de kennis der menſchelijke ziel indringen, geven hem aanleiding tot vele belangrijke opmerkingen, die hem bij de behandeling der kinderen nuttig zijn, en doen hem dikwijls zijne vorige dwalingen en mistastingen erkennen. – Hij moet bij het lezen derzelve trachten, zoo veel mogelijk, de oorzaken der gebeurtenisſen na te gaan, en de gevolgen derzelve voor het algemeen en bijzonder behoorlijk te overdenken.

Wat andere vakken der menſchelijke vorming aangaat; de Onderwijzer heeft, bij het lezen over dezelve, altijd dezen regel in het oog te houden: om namelijk daaruit datgene te nemen, waarvan hij bij het onderwijzen gebruik kan maken.

ONDERWIJS EN OPVOEDING.

Aan den Redacteur der Bijdragen ter bevordering van het Onderwijs en de Opvoeding, voornamelijk met betrekking tot de Lagere Scholen in de Vereenigde Nederlanden.

WEL-EDELE HEER!

Als een getrouw lezer van het geachte maandwerk, dat onder uw opzigt wordt uitgegeven, waag ik het u het nevensgaande te zenden; niet om daar door eenig blijk te willen geven, dat de stoffen, door UE. medegedeeld, niet aan het oogmerk zouden beantwoorden, daar ik integendeel dezelve zeer gepast en allezins overeenkomstig met den aard van zoodanig tijdschrift vinde; maar het gene ik doe, geschiedt alleen uit eene neiging om mede daar, waar ik kan, nuttig te zijn.

Heb dus de goedheid, hetgene hier bij gaat, uit dat oogpunt te beschouwen; en vindt gij het na de lectuur waardig, eene plaats in uw geacht tijdschrift te bekleeden, dan zult gij mij, door de opneming in hetzelve, bijzonder verpligten.

Sedert mijne bezigheden meer betrekking kregen tot de opvoeding en het onderwijs der jeugd, was ik terstond bedacht, om een theoretisch overzigt over beide vakken te ontwerpen, en kwam zoo al spoedig aan de ligchamelijke opvoeding. Hier trokken de ligchaams-oefeningen mijne bijzondere aandacht, waardoor ik het werk van GUTS-MUTHS over de *Gymnastiek*, in het Hoogduitsch, spoedig in bezit had. Maar hoezeer dit onschatbaar werk mij de schoonste en verhevenste denkbeelden van dit deel der opvoeding gaf, zoo waren de eerste aanvangspunten niet

tot die eenvoudigheid terug gebragt, als ik voor mij wel gewenscht hadde, waardoor ik mij altijd verlegen vond, om de ligchaams-oefeningen behoorlijk aan te vangen en te vervolgen. En daar in ons land alle ligchamelijke oefeningen, zelfs in de voornaamste institutén, geheel worden nagelaten, doordien geen der ouders daarin eenig belang ſtelt, zoo bleef bij mij de voldoening aan het genoemde verlangen ook ſlechts een wensch, zonder den lust te verwekken ter aanwending mijner pogingen, om eenig regelmatig geheel der eerſte aanvangspunten zamen te ſtellen.

Maar eindelijk kwam mij de *Eerſte Band* van het ſchoone werk van PESTALOZZI in handen, getiteld: *Wochenſchrift für menſchenbildung*, waarin aan mijn verlangen geheel voldaan werd. Het bevatte onder vele andere merkwaardige ſtukken eene inleiding tot de *Gymnastiek*, beſtaande uit eene reeks van ligchaams-oefeningen. En zie daar hetgene, waarvan ik UE. de vertaling bij dezen aanbied.

Indien deze mijn arbeid ſtrekken moge, om enkele Onderwijzers of liever Inſtituteurs op te wekken, meer op het ligchaam hunner leerlingen acht te geven, en hunne pogingen aantewenden, omdat ſchoone menſchelijk zamenſtel meer tot alle verrigtingen voortebereiden, dan tot hiertoe plaats had, dan zal mijne moeite rijkelijk beloond zijn.

Met ware hoogachting heb ik de eer te zijn,

Wel-Edele Heer!

W...... den
20 Mei 1814.

Uw Dv. Dienaar en
beſtendige lezer.

Over

Over de ligchamelijke vorming als inleiding tot de proef eener aanvankelijke GYMNASTIEK, *in eene reeks van ligchaams-oefeningen.*

Dat het menschelijk ligchaam, zoowel als de menschelijke ziel, middelen ter ontwikkeling van zijnen aanleg behoeft, valt bij de minste beschouwing in het oog. Ook wordt het gewigt van de natuurlijke vorming van den mensch in onzen tijd algemeen erkend, althans wordt dezelve door den fatsoenlijken stand, offchoon niet door de opvoeding in het algemeen, meer geschat dan de waarde der vorming van den mensch.

Men weet, dat zij gezondheid geeft, dat zij het leven onderhoudt, dat zij een middel is, om een goed voorkomen te geven, waardoor men veel aanspraak maakt op de onderscheiding van anderen; zij veroorzaakt eene goede houding, maakt behagelijk, geeft moed, en is een behoedmiddel tegen vele ongesteldheden. Zij is dus eene noodzakelijke, eene voortreffelijke kunst. — Zonder haar heeft de stand en houding van het menschelijk ligchaam geene waarde; en wie voedt geen' afkeer van den persoon, bij wien de zigtbare waarde van het ligchaam ontbreekt? Men heeft werkelijk van denzelven eenen afkeer. Men telt den onhandigen, ongevormden of lompen man, de onhandige, ongevormde of lompe vrouw, men telt de menschen, die niet eenigzins naar den smaak, zoo als men het noemt, gevormd zijn, geenszins onder goed gezelschap, ja sluit hen niet zelden van het onderling verkeer uit. Zelfs zij, die zich onder de wel opgevoeden rekenen, maar op geene wijze aanspraak op eenigen rang maken of maken kunnen, schamen zich, uit hoofde hunner goede vorming, in gezelschap van menschen te

verkeeren, welker ligchaam zich niet tot die waardigheid heeft kunnen verheffen, maar zich met eene boersche of burgerlijke houding moest vergenoegen. Duizende menschen zien deze uiterlijke zorgvuldigheid, als het eerste, als het eenige aan, dat tot de vorming van ons geslacht noodzakelijk is, en gelooven, dat het gelukkige kind alle overige dingen van zelf zullen toevallen, wanneer het dit vooral bezit. —

Doch vestigt men het oog op den toestand der menschen en de opvoeding in het algemeen, en vraagt men: wat werken de tegenwoordige middelen ter vorming van het ligchaam uit? Hoe zijn zij gesteld? Op welke gronden rusten zij? Dan vindt men spoedig, dat ons geslacht, hoe verre het ook waant in de natuurlijke bezorging van zich zelf gevorderd te zijn, en hoe veel het zich op het belangrijke daarvan laat voorstaan, nog niet zoo verre gekomen is, om de bijzondere behoefte in dat bepaalde geval te voldoen, veel minder om de algemeene te bevredigen.

Wij miskennen geenszins de verdienste der mannen, welke hieraan gewerkt hebben. — Er is buiten tegenspraak, in de jongst verloopene jaren, veel voor de ligchamelijke opvoeding gedaan, en ook veel over dezelve geschreven. — Doch de opvoeding in het algemeen rigt zich, in haren loop, niet naar derzelver erkende waarheden, maar naar den grond en de eigenschap harer verderfelijke gesteldheid, waaraan zij in ieder tijdperk onderworpen is.

Men vestige, in opzigt tot de natuurlijke of ligchamelijke opvoeding, slechts het oog op de handelingen der beschaafde wereld, en het kan niet anders, of men moet vinden: dat de tegenwoordige kunst der physische vorming tot die laagte gezonken is, dat men den mensch zelven vergeet. Van daar is niets algemeener, dan danssers te zien, die niet regt en vast op hunne voeten gaan kun-

kunnen; rijders die niet zwemmen, vechters die niet in ſtaat zijn eenen boom met den bijl te vellen (*).

Doch de uitkomsten dezer vorming kunnen ook niet anders zijn. Men maakt met het uiterlijke eenen aanvang, men gaat, in plaats van dat, wat in het kind ligt, van den bedrieglijken glans der op zich zelve ſtaande uiterlijke vaardigheden uit.

Men heeft hiertoe bijzondere meesters, als: dansmeesters, ſchermmeesters, meesters die leeren rijden. Zelfs de onderwijzers in de Gymnastiek zijn meer enkel ſpringers, voltigeurs, klimmers, dan *Pſychologiſche* ontwikkelaars der ligchamelijke krachten van de menſchelijke Natuur in hare zuiverheid en geheelen omvang.

Eene zoodanige vorming van het ligchaam kan geenszins in behoorlijk verband ſtaan met het geheel der menſchelijke natuur, dat is met haren zedelijken en verſtandelijken aanleg. — Men behandelt dezelve alleen als oefeningen in het danſen, vechten, rijden, en ook alleen in dat geval, voor het enkelde kind. Men gaat niet uit van hetgene daartoe in den mensch zelven ligt, men brengt de oefeningen der natuurlijke krachten in geen behoorlijk verband; maar men beſchouwt haar als ieder op zich zelve ſtaande, afgeſcheiden van elkander, waardoor de eene ten koste van de andere ondernomen wordt.

Men is mogelijk in geene eeuw, in opzigt tot de zedelijke, verſtandelijke en ligchamelijke vorming te gelijk, zoo verre van den algemeenen grond der aanvankelijke vorming (*Elementarbildung*) afgeweken, dan in de tegenwoordige. Van daar komt het ook, dat alle deze oefeningen geenen algemeenen grond in de menſchelijke natuur hebben. Ook kunnen zij niet eens den mensch geheel voor deze kunsten vormen. Zij maken wel vechters

(*) Hier zijn eenige regels weggelaten, die niets bevatten, dat voor den Nederlandſchen lezer belangrijk is. VERTALER.

ters en danfers, maar vormen geenen man om te vechten, zij vormen geenen vechtenden man. Hierdoor is in het algemeen de befchaafde wereld, ligchaamshalve, *alles*, wat de mensch ligchaamshalve, *zonder inspanning van krachten* en *zonder overeenstemming met den geest en het hart*, *worden kan* (*).

En wat wordt nu voor de ligchamelijke vorming van de overige ftanden der Maatfchappij gedaan?

Zijn onze fcholen vormplaatfen der natuurlijke vermogens en der natuurlijke ligchaams-bekwaamheid van het volk, gelijk zij de vormplaatfen voor den geest en het hart behooren te zijn? Kan het kind in dezelve zijne natuurlijke aandrift tot ligchaamsbeweging en gebruik zijner krachten gepast bevredigen? Ja, — in zoo verre het de fchool in- en uit gaat beweegt het zich, maar verder mag het naauwelijks fterk ademhalen. Hetgene daar aan zijne ziel gefchiedt, wordt van zulk gewigt gerekend, dat de minste beweging der handen of voeten van het kind den waardigen Schoolonderwijzer in toorn ontfteekt.

Het zoo lang zitten in de fchool is dus buiten tegenfpraak niet anders dan geweld, dat het kind wordt aangedaan, en eene oefening in de kunst om de ligchaamskrachten van den mensch in den besten en fchoonften leeftijd der aankweeking en vorming in eene onnatuurlijke ledigheid te houden, en de verlamming ten minste te doen aanvangen (*).

Buiten deze fchoolinrigting heeft het fabriekwezen mede veel toegebragt, om de natuurlijke vermogens des volks te verzwakken. Voor 50 jaren riep men het volk toe: man kom aan mijne ftrijktafel, meisje zet u op den wolbok of aan de borduurmachine, ftrijk van den morgen tot den avond uwe kleuren, draai van den morgen tot den avond

(*) Hier zijn weder eenige regels om dezelfde reden weggelaten.

VERTALER.

avond uw rad, steek van den morgen tot den avond met de naalden, dan betaal ik u veel meer, dan een boer of boerin u betalen kan.

Maar men zeide hun niet: gij zult daarbij kreupel, zwak, krom en gebrekkig worden. Gij zult, wanneer het fabriekwezen niet zoo voordeelig meer gaat, wanneer de spin-machines uitgevonden zijn, wanneer het borduren niet meer in de mode is, met uwe kromme handen, verzwakte beenen, scheef ligchaam en meer andere gebreken (*), niet in staat zijn eenig ander fabriek-werk te verrigten, of met den bijl of het houweel in de hand den arbeid des dagglooners kunnen waarnemen; gij zult in uwen ouderdom een afgewerkt armoedig man zijn, voor wien geene broodwinning dan het bedelen overblijft (†).

Deze verzwakking van het menschelijk ligchaam kreeg bovendien nog eene vermeerdering door eene stijve en onverstandige Policie. De volksfeesten, die den ouden krachtvollen geest van het volk uitdrukten, begonnen te mishagen; zij werden allengs uit ons midden verdreven, en daar, waar zij nog eenigzins den schijn van hun aanwezen behielden, bleven zij niet meer de uitdrukking van de krachten des volks, niet meer middelen om den man te verheffen en te volmaken tot den krachtvollen burger der Maatschappij, in staat tot de uitoefening zijner pligten. Zij zonken tot de laagte der openlijke spelen van goochelaars, die door rijken betaald worden. En wanneer wij heden den schijn dezer volksfeesten weder wilden vernieuwen, *zonder het volk zelf te vernieuwen*, dan zouden zij nog hun-

(*) Opmerkelijk is het, hoe in de steden van ons land, die van het fabriekwezen hoofdzakelijk bestaan, vele, zeer vele menschen met gebreken gevonden worden. Dit was vooral in dezen tijd te ontdekken, dewijl gebreken vrijstelling van den krijgsdienst te weeg bragten.

VERTALER.

(†) Hier is, als voren, weder iets uitgelaten. VERTALER.

hunnen ouden luister ontberen, en onze voorouders onwaardig zijn; offchoon zij ons mogten behagen, en aangenaam den tijd verkorten.

Wanneer dit zoo is, vriend des Vaderlands! wanneer dit werkelijk zoo is, kunt gij dan willen, dat dit altijd blijve? Kunt gij willen, dat het volk des Vaderlands in zijne gefteldheid, in zijne zeden, in zijne huisfelijke opvoeding, in die der fcholen zich ligchamelijk meer en meer verzwakke en daardoor geheel ontaarde? Neen, dit kan uw wil niet zijn, daar geen vader of moeder dit voor zich of zijne kinderen wenscht; gij kunt dit zoo min willen, als de Onderwijzer wenscht, dat in de fcholen alle levendigheid, alle vrolijkheid en alle werkzaamheden van ligchaam en ziel bij de kinderen ophouden. De middelen daartegen moeten u heilig zijn, gelijk uwe kinderen en uw pligt u heilig is.

Het kind heeft van jongs af voor de werkzaamheden van zijn ligchaam en de neiging tot beweging eene onbeperkte, eene van alle zijden vrije handeling noodig. Het behoeft van de jeugd af eene van alle zijden vrije ontwikkeling zijns ligchamelijken aanlegs, ten einde het na de opvoeding zijner krachten, bij het verrigten van eenig bedrijf, geenszins zijne vrolijkheid en gezondheid verliest, noch de gefchiktheid om hetzelve op allerlei wijze vrij te verrigten; om, in geval van nood, wanneer de verdiensten in het fabriekwezen ophouden, wanneer het fpinnen en borduren niet meer noodig is, wanneer het twijnen en weven een einde neemt, den ploeg te befturen of de fpade te behandelen; en weder omgekeerd, wanneer de tijden veranderen. In het kort, het kind moet kracht en ervarenheid erlangen, om in *alle* zijne betrekkingen naar eisch van zijnen *ftaat* en zijne *omftandigheid* te *kunnen* handelen.

De ligchamelijke opvoeding, die de kinderen onzer voorouders werkelijk hadden en genoten, moet aan onze kinderen wedergegeven worden; hun geest, de volksgeest voor ligchaams-oefeningen moet weder herfteld worden.

Maar

Maar deze geest is niet eenzijdig — hij laat zich door geene volksfeesten dwingen. Ware volksfeesten kunnen ook niets anders zijn, dan de uitdrukkingen der reeds voorhanden zijnde vermogens. Het moet dus in de huishouding, het moet in de ſcholen, het moet in de ſpelen en in de uren van uitſpanning even zoo algemeen zigtbaar werkend zijn, als in de voornaamſte daartoe gepaste feesten. Het moet blijken uit de zorg, die het volk voor zijne ligchamelijke behoeften toont. Doch zoodanige bezieling van het volk is niet mogelijk, zonder van de jeugd af het gevoel van ligchaamsſterkte te verhoogen, levendig te maken en algemeen tot bewustheid te brengen, ten einde het kind daardoor tot alles worde aangedreven, wat nuttig voor hem zelven en gelukkig voor het Vaderland is.

Maar waar neemt het gevoel van kracht een begin? Hoe is het voorttebrengen en te verzekeren?

Ontegenzeggelijk vangt het daar aan, waar de natuur de ontwikkeling van het kind doet beginnen. Waaruit weder de beantwoording der vragen voortſpruit: hoe ſtelt de natuur het kind ter opvoeding voor, en wat geeft zij in hetzelve op te voeden; — of wat ligt er oorſpronkelijk algemeen in de natuur van den mensch, dat te ontwikkelen is? — Wat doet de natuur ter ligchamelijke ontwikkeling des kinds? Wat moet de kunst van menſchenvorming nog tot de verrigting der natuur toedoen?

De natuur ſtelt het kind als een onſcheidbaar geheel voor, als eene wezenlijke, van gewaarwordings-werktuigen voorziene (organiſche), eenheid, met eenen veelzijdigen aanleg, zoo in opzigt tot het hart, als den geest en het ligchaam. Zij wil, dat niets van dezen aanleg onontwikkeld blijve. Waar zij werkt, waar het kind zuiver en getrouw door haar geleid wordt, daar ontwikkelt zich gelijktijdig de aanleg van het hart, den geest en het ligchaam tot een harmonisch geheel. De ontwikkeling van het eene is niet alleen met de ontwikkeling van het andere onaf-

scheidbaar verbonden, maar zij ontwikkelt ook den aanleg van het eene *door dien van het andere en door zich zelve.* De vorming van het hart wordt een middel ter ontwikkeling zelfs ook van den geest, de ontwikkeling van den geest wordt een middel voor het ligchaam, en omgekeerd.

Maar *hoe* zij den geheelen aanleg des kinds te gelijk en wel het eene door het andere ontwikkelt, blijkt uit den gang, dien zij houdt. Haar doel bepaalt zich nimmer tot eene of andere enkelde vaardigheid van den geest en het ligchaam, of eene of andere neiging van het hart op zich zelve: zij verbindt veeleer alles aan een gemeen middelpunt; zij doet niet slechts de eene oefening van de andere afhangen, maar verwekt dan in den mensch de eene vaardigheid uit de andere, gelijk in den boom, alwaar de stam uit den wortel, de takken uit den stam, de loten uit de takken, de knoppen uit de loten, de bloemen uit de knoppen, en de vruchten uit den bloesem voortkomen, zonder in hare werking een dezer deelen met elkander te vermengen of te verwarren. Zij roert niet slechts eene enkelde soort der vermogens of werkzaamheden van den geest, maar alle krachten, alle werkzaamheden van denzelven, niet slechts dit of dat gevoel van het hart, maar alle gevoelens van hetzelve aan. Niet anders is haar invloed op de ligchamelijke ontwikkeling.

Het is niet het springen, zwemmen, noch het houtkloven enz., wat zij met ongemeene kracht zoekt te bereiken, maar wel tracht zij het daarheen te brengen, dat het kind in het algemeen zijne handen en voeten met zekerheid kan bewegen en krachtig en algemeen gebruiken. Zij ontzegt het kind alles, wat het in het algemeen niet met zekerheid en kracht gebruiken kan; dus ook alle aanleiding tot eene schijnvorming in enkelde vaardigheid en gewrichts-kunsten in handen en voeten. Zij heeft eenen algemeenen invloed en vormt dus de vermogens tot alles, wat het kind

zel-

zelden, wat het dagelijks en wat het ieder oogenblik behoeft. Zij plaatst, in opzigt tot haren invloed, het fpringen verre achter het gaan, en het danfen verre achter het fpringen, het vechten verre achter het zagen, glijden, hobbelen, en het rijden verre achter het fnoeijen, dorfchen en malen.

Men zegge niet: het fnoeijen, dorfchen, malen zijn handelingen van den mensch in het maatfchappelijk leven en niet in den ftaat der natuur; want de mensch in de Maatfchappij is, in opzigt tot den invloed der natuur op zijne vorming, een natuur-mensch, gelijk de wilde.

De natuur, in zoo verre zij zelve werkt, volgt bij den mensch in het maatfchappelijk leven dezelfde wetten, als in den ftaat der natuur, en heeft in het eerfte geval meerdere middelen ter ontwikkeling, naar mate zij van het zuiver gebruik derzelve meerder afwijkt; offchoon het hobbelen, glijden, malen, draaijen enz. meer regtftreekfchen invloed op de natuurlijke vorming heeft, doordien het meer van alle zijden werkt, dan de met den gang der natuur in geen verband ftaande en zeldzamere middelen ter ontwikkeling, als danfen, vechten, rijden, enz.

Hoe meer dus de eerfte middelen ter ligchamelijke vorming des kinds, in ieder geval van nood en behoefte, van het eigen wezen des kinds uitgaan, hoe meer zij overeenkomstig met de natuur zijn. Dit is even zoo in opzigt tot het zedelijke en verftandelijke. De middelen ter phyfifche gefchiktheid nemen in elk geval met die der zedelijke verbetering en verftandige ontwikkeling denzelfden gang.

Dit laatfte gezigtpunt is noodzakelijk, om het voorregt goed te kunnen waarderen, dat het volk, in opzigt tot zijnen ftand, voor de ligchamelijke ontwikkeling boven de hoogere ftanden onmiddellijk vooruit heeft. Het moet, bij het bekwaam maken tot handwerken en kunsten, en onder omftandigheden van dringende armoede, wanneer kin-

kinderen de zuivere, langzaam werkende, ontwikkeling verlaten en een' bepaalden arbeid aanvangen, om daardoor brood te winnen en te leven, vooral in het oog gehouden worden. Evenwel is hiermede voor den gang eener doorgaande zuivere vorming van het ligchaam weinig gewonnen, en wij moeten beproeven, om in dat gene dieper in te dringen, wat de natuur in het kind ter ligchamelijke ontwikkeling gelegd heeft.

Doch dit behoeft geen diep denkend verstand, maar alleen eene eenvoudige opmerking. Het ligt niet diep verborgen, maar zeer nabij.

Hetgene de natuur aan alle vorderingen der zinnelijke nooddruft en der zinnelijke behoeften ten grond legt, en waarvan zij bij het kind zelf, als van het middelpunt der zinnelijke ontwikkeling, uitgaat, is niets anders, dan *de neiging van het kind tot bezigheid.* Zijne hand grijpt naar alles, het brengt alles in den mond. Zijne voeten zijn in eene onophoudelijke beweging. Het speelt met zich zelf. Het speelt met alles. Het werpt alles weg, gelijk het naar alles haakt. *In dit onophoudelijk streven naar beweging, in dit spelen van het kind met zijn eigen ligchaam, heeft de natuur het ware aanvangspunt der kunstige ligchaamsvorming, den leidraad eener zuivere aanvankelijke, volkomene beschouwing derzelve gegeven.*

Ten einde het kind zich zou kunnen bewegen, gaf de natuur gewrichten aan alle leden zijns ligchaams. *Zijne spelen, zijne beweging, zijne neiging naar bezigheid zijn duidelijk niets anders, dan oefeningen der gewrichten,* (gelenksübungen).

De natuur voert het kind, door eene langzame uitbreiding zijner zinnelijke bezigheid, tot eenen trapswijzen aanvang van het vaardig gebruik zijner gewrichten. Wanneer het kind volkomen buigbaar, vlug en vaardig, en tot alle moeijelijke standen en bewegingen van het ligchaam geschikt is, dan heeft zij ook het werk harer physische ontwikkeling aan hem voltooid.

Laat

Laat ons nu verder gaan, en beschouwen, wat de natuur tot hiertoe aan het kind gedaan heeft, en wel nog uit dit oogpunt: wat zij voor het kind is, door hetgene hem noodzakelijk omringt, en met hem in betrekking staat, voornamelijk door zijne ouders. Dan zullen wij eene groote overeenstemming vinden met hetgene wij tot hiertoe gezegd hebben. Alles, wat de natuur in het kind leide, wat zij door zijn instinkt wil, wat zij door nood en behoefte-afdwingt, dat wil zij door zijne moeder, daartoe dwingt zij het door zijne betrekkingen in den huisselijken kring.

Tot aan een zeker punt is de voortbrenging der aanvankelijke middelen niets anders, dan eene zuivere volging van de natuur des kinds en hetgene hem noodzakelijk omringt. Voor hart, geest en ligchaam gaan deze middelen, in ieder geval, van de levendige liefde, die in de moeder is, en van de vatbaarheid voor liefde, die in het kind ligt, uit, en worden, in de moeder, even als in het kind, door den wederzijdschen nood en de wederzijdsche behoefte bepaald en tot sterkte gebragt.

Omstandigheden, die tot de eerste ontvouwing van een opvoedings-middel werken, verheffen daarna de menschelijke vermogens bij ieder geval in hunnen geheelen omvang. Alle gepaste middelen beantwoorden altijd en in alle gevallen aan het kind, in welke omstandigheden of betrekkingen ook.

Vorschen wij dezen oorsprong der aanvankelijke middelen en den gang hunner natuurlijke ontvouwing verder na, dan vinden wij, dat de noodzakelijke bezorging van het kind de algemeene wortel is, waarvan de geheele vorming van den mensch uitgaat, en dat deze bezorging den kinderen van nature door het instinkt der moeder volkomen verzekerd is.

De aanvangs-punten der eerste ligchamelijke vorming zijn in dit opzigt zoo gemakkelijk, zoo eenvoudig en al-

ge-

gemeen bruikbaar, dat zij eigenlijk in het geheel niet als eene kunst aangezien kunnen worden. De hoogste eenvoudigheid is derzelver wezen. Ieder moeder kent dezelve, ieder moeder beoefent dezelve; zij laat het kind eerst op de tafel, op de bank staan, zij houdt het aan beide de armen, dan zet zij het op den grond, houdt het slechts aan eene hand, dan aan eenen vinger, het staat, — dan moet het ook gaan. Naauwelijks kan het dit, of het moet ook op de schoot staan, het moet met het hoofd werken, het moet zich buigen, het moet voor haar nijgen; de vader gaat verder: hij plaatst het met beide voeten op zijne schoenen, en wipt het in deze houding op en neder. Hij legt een blok in de kamer, de kinderen moeten op en over hetzelve springen; later moeten zij in de boomen klimmen, zij moeten op het ijs glijden en rijden; hij draait hen in het rond, hij leert hen met den kloot werpen, den stok draaijen, enz. In het kort, zoo verre de aanleg en neiging van het ligchaam des kinds zich uitstrekt, zoo verre maakt hij ook dezelve zich voor zijn kind ten nutte.

Ontegenzeggelijk is deze handeling van vader en moeder, voor de ligchamelijke ontwikkeling van het kind, niets minder dan onzijdig. Eene verhooging derzelve tot eene geschiktheid en vaardigheid in de beweging naar alle zijden, volgens de wetten zijner ligchamelijke zamenstelling, ligt duidelijk in zijn wezen, armen en beenen, handen en voeten.

Alle gewrichten en spieren worden spoedig op deze, spoedig op gene wijze geoefend, en in behoorlijke overeenstemming, offchoon zonder daarvan bewust te zijn, maar echter niet minder in eenen behoorlijken trapswijzen gang, in beweging gebragt, en het geheele ligchaam met alle zijne leden tot sterkte en gehardheid, tot volle kracht en buiging opgevoerd.

Niet alleen beantwoordt de huisselijke ligchaams-oefening, die ik als den eenigen grond der genoegzame middelen ter

tot ontwikkeling van het menschelijk ligchaam aanzie, enkel in opzigt tot het ligchaam, aan de menschelijke vermogens in hunnen geheelen omvang, maar zij beantwoorde ook even zoo aan dezelve in opzigt tot het verstand. Beschouwen wij daartoe het doen der moeder uit dit oogpunt van naderbij, dan ontwaart men, dat het kind daardoor tot eene meer bepaalde opmerkzaamheid, op hetgene het omringt en op zich zelf gebragt wordt. De betrekking der dingen buiten hem tot zijne krachten, en die van zijne krachten tot de dingen, wordt hem bekend. De moeder versterkt deze bewustheid, terwijl zij aan het kind de namen der voorwerpen, die met zijne vermogens in eene wezenlijke betrekking staan, bekend maakt. De opwekkingen, die in deze oefeningen liggen, brengen het kind tot eene levendige, spelende opmerkzaamheid; zij bepalen en breiden den kring zijner ondervinding naar alle zijden uit; zij bevestigen het verstandige, het zedelijke van zijn aanwezen; zij doen hem de ongemakken en onaangenaamheden des levens kennen.

Zij brengen hem hetgene bedroeft en vervrolijkt tot bewustheid, en beantwoorden door alle hare middelen aan alle vermogens van den geest, aan zijne verbeeldingskracht, aan zijn herinnerings-vermogen, aan zijn oordeel, enz. En niet alleen zijn geest, maar ook zijn hart wordt door deze oefeningen, in deszelfs geheelen omvang en in zijne teederste punten van aanraking, in aanmerking genomen en in beweging gebragt. Van het hart des vaders en der moeder uitgaande, kunnen deze oefeningen niet anders, dan ook oefeningen van het hart en der liefde zijn. Zij hangen met alles, wat het kind bemint, en met alles, wat liefde in hem verwekken kan, te zamen, en beantwoorden zoo aan den geheelen jeugdigen mensch.

Dit opwekken en levendig maken van het algemeen gevoel des kinds is niet het eenigste uitwerksel dezer verrigtingen; zij brengen daarenboven het kind in alle opzigten

tot

tot wezenlijke werkzaamheid, ten minfte daar, waar de moeder nog het naast bij de natuur blijft, waar de glans der eer en de grootte der geldkist den Goddelijken band des huisfelijken krings niet heeft verbroken, en de natuurlijke betrekkingen niet heeft ter zijde gefteld, waar de vader nog vader en de moeder nog moeder is; daar kan het kind aan de hand der moeder gaan; het kan dit brengen en dat weder voor haar wegdragen; het kan voor haar iets verrigten; het kan den kleineren broêr of zuster wiegen; het kan met hem fpelen, het kan hem rijden, het kan hem dragen; het trekt den kleine de koufen aan, doet de fchoenen aan de voeten en maakt dezelve vast. Het gebruik zijner krachten, ter verfterking des ligchaams, heeft eene zedelijke ftrekking gekregen en oogst den dank der ouders. De ziel van het kind, van het meisje en van den jongen, verheffen zich door dezen heiligen zamenhang in de natuurlijke oefeningen der krachten van het ligchaam, der verftands-vermogens en der zedelijkheid tot eene verbazende hoogte.

De kunstmatige behandeling der ontwikkeling van den natuurlijken aanleg in het menfchelijk ligchaam moet, in verbinding met deze hooge bedoelingen, de algemeene bezieling der krachten van de menfchelijke natuur leeren. Het moet haar niet genoeg zijn, den mensch ligchamelijk te ontwikkelen; zij moet daarmede, even als de natuur, het verftandelijke en zedelijke in verband brengen. Daardoor doet zich een bepaald aanvangspunt en eene haar geheel eigene reeks, van oefeningen kennen, welker aaneenfchakeling, zoo als de natuur die ons aanwijst, wij nu nader moeten overwegen en bepalen.

Het kind is geene plant, die beftemd is om eeuwig op haren wortel te ftaan, en die, van haren wortel afgezonderd, niet kan blijven leven. Integendeel, de beftemming van het kind is, om in alle zijne vermogens onafhankelijk te worden van alle middelen, die tot zijne ontwikkeling heb-

hebben medegewerkt, en op zich zelf te ſtaan. Uit de behoefte, waarmede het kind ter wereld komt, en die de wortel zijner geheele ontluiking is, ontkiemt het zelf-werkend vermogen, waardoor het zich aan de eerſte noodzakelijke verzorging onttrekt en onttrekken moet.

Het is eene algemeen werkende natuur-wet bij den mensch, dat, naarmate de eigene werkzaamheid des kinds toeneemt, de noodzakelijke verzorging vermindert, en wanneer die vermindert, dan vermindert ook het inſtinkt der moeder om het te willen verzorgen, en het verzorgen van zichzelven neemt de plaats in.

De verzorging der moeder, en de verzorging van zichzelven leidt, langs afgemetene gangen, tot het ſtaan op zichzelven. De middelſtand, of liever de tijdruimte tusſchen het begin der verzorging van zichzelven en het volkomen ſtaan op zichzelven, is de tijd van *ſchoolgaan*, *van het aanleeren der kunſten* en *het zich oefenen in eenig beroep of handwerk*. De eigene werkzaamheid des kinds, waardoor het zich trapswijze van de behoefte der moederlijke verzorging ontdoet, neemt in ieder geval eene drievoudige rigting. In opzigt tot de eigene werkzaamheid der *liefde* is zij *zedelijk*, in opzigt tot de eigene werkzaamheid van *het denken* is zij *verſtandig*, en in opzigt tot die van *het ligchaam* is zij *ligchamelijk* (phyſisch).

In zoo verre deze eigene werkzaamheid zuiver bevorderd is, in zoo verre de liefde, het denken en de ligchamelijke beweging van het kind gevolgen der verzorging zijn, die het van de moeder genoten heeft, in zoo verre is ieder voortgang in den mensch eenvormig aan den geheelen mensch. Iedere ſchrede, welke de zorgvuldigheid der moeder op den weg der vorming doet, is in derzelver wezen eene vorming voor de geheele menſchelijke natuur, zoo in opzigt tot het verſtand en hart, als tot het ligchaam. In de eerſte zuiverheid wordt het aanvangspunt, zoo der zedelijke en verſtandelijke, als der ligchamelijke opvoeding,

 hier

hier tot *een punt* te zamen gebragt en vereenigd in de uitdrukking: *de opvoeding van den mensch.*

In deze eerste zuiverheid van het aanvangspunt is in ieder geval de mensch als een geheel, dat is: in ieder geval is de geheele mensch werkzaam. Iedere eerste oefening ter onzer vorming in alle drie de opzigten is in ieder geval een invloed der menschelijke natuur, als een geheel in haar geheel.

Hoe meer de ouders van een kind overeenkomstig de natuur leven, hoe meer dit het kind zelf doet. Hoe meer zij overeenkomstig de natuur leven, hoe onbedorvener en volkomener daartoe de neiging in hetzelve ligt. Ook leven zij gewoonlijk daarom overeenkomstig de natuur, dewijl de neiging — en behoefte daartoe in hunnen stand of in hunne omstandigheden zelve ligt.

In de bemoeijingen des gemeenen levens komt de verzorging der moeder en de eigene werkzaamheid des kinds als eene weldaad voor beide voor.

De verzorging, die de kinderen vorderen, is voor tallooze armen een drukkende last. Zij zijn in de noodzakelijkheid, om alles te doen, wat hun mogelijk is, en niet alleen zich zelve, maar ook hunne kinderen bij het leven te behouden. Kunnen echter de kinderen loopen, dan genieten zij meer het bijzijn der moeder; dan aanschouwen de kinderen de zorgen en bemoeijingen derzelve; zien eenen geheelen nacht spinnen, om den volgenden morgen eenig voedsel te hebben; en voelen zich spoedig opgewekt, om mede iets aan te grijpen, iets te verrigten. Dit maakt de moeder zich ten nutte; dewijl de geoefende kracht haars kinds niets anders, dan eene verligting van haren last zijn kan.

Maar laat ik niet afdwalen. De kinderen bekomen, door den overgang van eene liefderijke verzorging tot eigene werkzaamheid en verzorging van zich zelve, krachten om zich zelve bezig te houden en te verlustigen; en

het

het gevoel der bewustheid van deze kracht wordt dan in hen eene levendige neiging om, onafhankelijk en buiten den kring van alle ouderlijke verzorging, op zich zelve te ſtaan en te handelen. Zij zoeken tijdverdrijf en bezigheid, zij zoeken gemeenſchap buiten den kring des huisgezins. Het wordt eene behoefte, dat de kring van hun weten en handelen zich rondsom uitbreide, dat de bron van hun leven en van hunne neigingen, even als de onderſcheidene oorzaken der opwekking hunner krachten, zich vermeerdere. Dit geſchiedt door de uitbreiding van den kring der zamenleving, en het genieten van deszelfs genoegens en onaangenaamheden.

De zuiverheid der aanvankelijke ontwikkeling en de hoog verhevene moederliefde is, voor de vorming van het kind tot alles, wat het voor deze aarde, die zoo vele distelen en doornen draagt, noodig heeft, niet genoeg. Het moet de zijde der moeder verlaten, en, door eigene kracht, distelen en doornen leeren vermijden. Gelukkig, wanneer de moeder haar kind bij de hand neemt, en hetzelve eerst eens in dien verwijden en krachtverwekkenden kring omvoert.

Mogten velen zoo gelukkig zijn, en mogten de ouders weinigen zijn, die in het tijdſtip, waarin de natuur de kinderen geheel aan hen toevertrouwt, in dat tijdſtip van zuivere aanvankelijke vorming, niet alles doen, wat behoort gedaan te worden! Mogt het geenén aan zin voor de eerſte vervulling van het aanvangspunt hunnes pligts ontbreken! Maar hoe zeer dit alles volkomen plaats had, zoo kan de natuur het kind niet geheel in de hand der ouderen laten. De noodzakelijkheid van op zich zelven als een redelijk wezen te kunnen handelen, vordert, dat, naarmate de rijkdom van zijn innerlijk leven en de kring zijner ondervinding zich uitbreiden, de kunst de plaats der ouderlijke hand vervange, waardoor het ſchoolgaan een natuurlijke vereischte voor het kind wordt.

En hier zijn wij nu op het eigenlijke punt, om het wezen der ligchamelijke vorming, waarop bij de oefeningen in ons instituut bijzonder gezien wordt, te beschouwen, en hetzelve door den zamenhang met het voorgaande duidelijk in het oog te doen vallen.

Deze opvoeding, door kunstmatige oefeningen van het ligchaam, vangen namelijk daar aan, waar de opwekking en vereeniging van ligchaam, hart en geest door de moeder in de huishouding voltooid is; daar, waar de werkzaamheden van het ligchaam, het hart en den geest zich in het kind, als eigene werkzaamheden, zonder aanleiding of ondersteuning van anderen, beginnen te vertoonen, en de behoefte van het ligchaam, het hart en den geest, ieder op zich zelve, oefeningen vorderen, die niets anders dan de vorming van een dier menschelijke deelen regtstreeks ten doel hebben.

Gelijk de vorming van het hart, van dit punt af, zuivere redelijke oefeningen der gehoorzaamheid, der wegschenking van zich zelven ten dienste van anderen of der dienstvaardigheid en der godsvrucht behoeft; de oefening van den geest daarentegen zuivere verstands-oefeningen in denken, weten en kennen vordert: zoo eischt de opvoeding des ligchaams, van dit punt af, zuivere ligchamelijke oefeningen ter ontwikkeling of voortbrenging der krachten.

Gelijk de aanvangspunten en de noodige bouwstoffen der zuivere vorming van het hart in het gemoed van het kind zelf liggen, en niets anders zijn, dan het, door den moederlijken invloed, in hetzelve ontwikkeld gevoel van liefde, dankbaarheid, vertrouwen en geloof aan iets, hoog boven het aardsche verheven; en even als het begin der verstands-ontwikkeling in zijnen geest zelven ligt, en niets anders is, dan de voortzetting tot meerdere bewustheid van woorden, getal, vorm en de kracht om dezelve

we-

weder voort te brengen: zoo ook liggen de aanvangspunten en de noodige bouwstoffen der ligchaams-oefeningen wederom in het ligchaam des kinds zelf, en zijn niets anders, dan de kracht tot het bewegen der gewrichten en het vermogen om de beweging naar willekeur te doen.

Het wezen der beginselen van de kunstmatige ligchaams-oefeningen bestaat, volgens de aangewezene gronden, in niets anders, dan *in eene reeks van zuivere bewegingen der gewrichten van het ligchaam, waardoor de geheele omvang van alles, wat het kind, in opzigt tot den aard en de wijze zijner houding en beweging des ligchaams en zijner uitdrukkingen voornemen kan, van trap tot trap daargesteld wordt.*

In deze oefeningen heeft men bij uitsluiting alleen de vorming des ligchaams op het oog. Hare onafgebrokene voortzetting tot het vrije gebruik van alle, den mensch mogelijke, gewrichts-bewegingen brengt dit deel der opvoeding niet alleen aan de grenzen van dat des geestes en des harten, maar *het is juist het oogmerk, het is het laatste doel der gymnastiek, om het kind van de zijde des ligchaams weder tot die volkomene eenheid en overeenstemming met den geest en het hart terug te brengen, van welke het oorspronkelijk uitging, en dat bij de moederlijke en huisselijke ontwikkeling wezenlijk plaats heeft.*

(*Vervolg hierna.*)

❁

VERVOLG EN SLOT DER LEERWIJZE VAN *STEPHANI*, OM KINDEREN TE LEEREN LEZEN.

(*Vervolg van Bladz.* 80.)

DERDE AFDEELING.

Gebruik der aanvankelijke leerwijs in opzigt tot het ſpreken, lezen en ſchrijven, benevens eenige andere voorname hoofdvoordeelen, welke zij boven de vroegere leerwijzen bezit.

Ongetwijfeld ligt de grond van de onderſcheidene uitſpraak der verſchillende gewesten en ſteden veel in het eerſte onderwijs, dat der jeugd in het lezen gegeven wordt. Men laat de grondklanken der taal niet behoorlijk uitſpreken, of men vergenoegt zich met eene gebrekkige of verdraaide uitſpraak.

Door geen middel kan dit gebrek krachtiger tegengegaan worden, dan daardoor, dat men overal aan de grondklanken der taal in de ſcholen de eenige-ware geluiden geeft, en die bij voortduring beſtendig doet geven, ten einde het doel, waarom den menſchen de ſpraak gegeven is, zoo veel mogelijk volkomen bereikt worde.

Voor ieder mensch moet het van groot belang zijn, de moederſpraak in haren geheelen omvang te leeren kennen; dewijl in het algemeen de ſpraak een hoofdvoordeel van den mensch boven de dieren uitmaakt; dewijl zij onontbeer-

heerlijk ter bevrediging van de menschelijke behoefte is, en tot het eenige middel verstrekt, om gedachten en gewaarwordingen mede te deelen, en het genoegen der gezellige verkeering te genieten. Waarom zal hij niet begeerig zijn, om de geheele inrigting zijner taal te leeren kennen, daar hij zoo veel aan dezelve te danken heeft, en zoo veel groote dingen in de wereld door haar heeft uitgevoerd? Maar dit mede ter zijde gesteld, welk eenen invloed heeft de bearbeiding der taal niet op duidelijke begrippen, op de vorming der zeden, op de vermindering der onbeschaafdheid, op het verdringen der platte uitdrukkingen van den geringen man? enz. Welk voordeel verschaft zij niet aan den koopman en ambachtsman, wanneer hij in staat is, zijne gedachten op eene verstandige, duidelijke en ordelijke wijze uit te drukken? Wanneer ieder zich daartoe, overeenkomstig zijn' pligt, beijverde, dan zou zeker het geval zoo dikwijls niet meer plaats hebben, dat, voor het overige zeer schrandere, menschen niet in staat zijn eenige regelen in behoorlijken zamenhang te schrijven, oprekeningen, quitantien, brieven enz. naar vereischten in te rigten, zonder ten spot van verstandigen te strekken.

Welk een heerlijk middel is, uit dit oogpunt gezien, dan niet deze aanvankelijke leerwijze, die de kinderen leert, de taal in hare eerste bestanddeelen aan te grijpen, en derzelver bearbeiding aan de eerste bron te beginnen; waardoor zij niet alleen den kennelijksten invloed op eene betere uitspraak, maar zelfs op het geheele gebouw der taal hebben kan.

Nog een gewigtig voordeel dezer bewijzen moeten wij hier aanstippen, namelijk: derzelver gebruik bij de eerste ontwikkeling der spraakwerktuigen onzer kleine kinderen. Dewijl de ondervinding leert, dat de meeste kinderen, die reeds eene slechte uitspraak geleerd hebben, daarvan weder terug te brengen zijn, door hen naar aanleiding dezer

leerwijze, eenigen tijd met de uitſpraak der grondklanken te onderhouden; zoo moet ook in het bovengenoemde geval dit zich zeer wel laten toepasſen. Men moet, ten einde de eerſte ontwikkeling van de ſpraak-organen onzer kinderen te hulp te komen, deze leerwijze te baat nemen, en de gebreken in de uitſpraak voorkomen, door de eerſte of grondklanken naar vereischte te doen voortbrengen. Zonder twijfel ontſtaan de meeste gebreken in de uitſpraak der woorden bij kinderen daarvan, dat zij den geheelen klank des woords te gelijk hooren en zelden de bijzondere deelen gewaar worden; waardoor ſommige enkele klanken, niet wel opgemerkt zijnde, tot eene verkeerde uitſpraak aanleiding geven. Getroosten wij ons de moeite, wanneer de kinderen de eerſte voortbrenging der woorden beproeven, hen op eene kinderlijke wijze te regt te brengen, hen de klinkers voor te ſpreken en die van de klanken te doen volgen; zoo zal men niet alleen eene grondige uitſpraak, maar ook het vroege en gemakkelijk ſpreken bewerken.

De klinkers worden gemakkelijk bij het kinderſpel geleerd, of door uitdrukkingen van vreugde, van verwondering, van ſchaamte, van vrees enz., zoo dikwijls de voorkomende gevallen dit veroorloven. Het leeren kennen der medeklinkers geeft geene meerdere moeite. Wanneer men de *r* wil leeren uitſpreken, gebruikt men b. v. het gezegde, *de hond knort*. Wil men het kind de *s* leeren, dan kan men zich bedienen van de uitdruikking, *de wind blaast*, enz.

Daar kinderen gaarne met hunne organen ſpelen, en dezelve dikwijls gebruiken, om den een' of anderen klank na te bootſen of voort te brengen; zoo kan men niet alleen menig kwartier uurs met dit onderwijs aangenaam doorbrengen, maar ook te gelijk op de nuttigſte wijze beſteden, terwijl de invloed dezer oefening der organen bijzonder belangrijk is ter voortbrenging van alle moeijelijke medeklinkers en klanken. Hoe zeer kunnen niet de moeders en alle perſonen, die de ligchamelijke opvoeding beſturen,

door

door het aanwenden dezer nuttige bezigheid, medewerken, ter vorming der fpraak- en geestvermogens!

Gelijk nu de aanvankelijke leerwijze het fpreken bevordert, zoo is het ook door haar, dat kinderen goed leeren lezen. Maar daar wij ons in de vorige afdeeling hiermede opzettelijk hebben bezig gehouden, zoo zullen wij hier flechts iets over de *duidelijkheid* en *zuiverheid* in het lezen bijvoegen.

Volgens de befchrevene leerwijze leeren de kinderen alle voorkomende geluiden gearticuleerd en naar behooren uitfpreken, waaruit voor den leerling niets anders kan voortvloeijen, dan eene zuivere, duidelijke en fchoone uitfpraak, die eenen duidelijken en gepasten toon in het lezen ten gevolge heeft; waardoor een geheel andere indruk ontftaat, en waardoor de geest en kracht van den inhoud niet verloren gaat, maar behouden wordt. Ook wordt zelfs, door den gemakkelijken en natuurlijken gang dezer leerwijze, een goede grond gelegd voor de verdere verftandige, gevoelvormende en zedelijke opvoeding der kinderen. Bovendien bereiken, door deze aanvankelijke leerwijze, de talrijke boeken, tot ftichting gefchreven, eerst derzelver doel, daar zij tot hiertoe grootendeels ongelezen ter zijde gelegd, of door half goed te lezen niet verftaan werden.

Doch het gewigtigfte voordeel wordt door de aanvankelijke leerwijze aan het fchrijven aangebragt. Wie weet, hoeveel moeite en arbeid deze hoogst nuttige kunst den Onderwijzer en Leerling kost, en nu ondervindt, dat zij daardoor op eens voor een groot gedeelte van het moeijelijke ontheven, ja bijna alle hinderpalen vermeden worden, die zal haar, al ware het alleen daarom, zeker geheel toegedaan zijn.

Het is bekend, dat de kinderen, die, door lettergrepen uit te fpreken, het lezen geleerd hebben, het goed fchrijven der woorden moeijelijker leeren, dan anderen, die het le-

lezen volgens de oude leerwijze zich eigen gemaakt hebben, waarvan de grond zeer gemakkelijk te ontdekken is.

Door deze leerwijze worden lettergrepen en woorden in hunnen geheelen omtrek aan de kinderen voor oogen gesteld, en zoo bekend gemaakt, dat zij zich dezelve op het eerste gezigt weder herinneren kunnen. Maar wanneer het woord niet duidelijk voor het oog staat, en meerendeels aan het gehoor vertoond wordt, dan valt het zwaar, hetzelve in zijne bestanddeelen te ontleden; (hetgene bij het schrijven geschieden moet), dewijl de ziel zeldzaam het woord zoo duidelijk in hare verbeelding heeft, dat zij de geheele rij van letteren, waaruit hetzelve bestaat, achtervolgens kan voortbrengen.

Bij het spellen wordt wel een duidelijk opnemen der letteren, waaruit de lettergrepen en woorden bestaan, gevorderd, doch dit is niet genoegzaam, om bij alle woorden zich de geheele rij van letteren duidelijk voor te stellen. Men kan van het spellen alleen dit zeggen, dat een zeker aantal woorden, die menigmaal voorkomen, onvergetelijk in het hoofd der kinderen wordt geprent, en wel zoo, dat derzelver bestanddeelen allen herinnerd en in eene goede orde opgenoemd kunnen worden. Maar bij het grootste deel der woorden valt dit voordeel geheel weg. Wanneer dit niet zoo ware, hoe komt het dan, dat onze dorpelingen in het geheel zoo verkeerd schrijven, daar zij bijna allen toch naar deze leerwijs onderwezen zijn? Het is dus klaar, dat het gezegde, die goed spellen geleerd heeft, kan ook goed schrijven, een valsch besluit is. De namen der voor oogen liggende letters op te noemen, en deze op het gehoor weder aan te wijzen, zijn twee geheel van elkander verschillende zaken, en staan geenszins in een zoo naauw verband, dat het kennen van het eene het weten van het andere insluit. Dit is den ouden aankleveren van die leerwijze niet gemakkelijk aan het verstand te brengen, dewijl zij zich niet meer herinneren kunnen, hoe zij tot

goed

goed spellen bij het schrijven gekomen zijn, en daarom dit tot het eerste spellen terug brengen.

De aanvankelijke leerwijze kan zich op geheel andere gronden beroemen, het goed schrijven wezenlijk voor te bereiden. Zij maakt den leerlingen al de gronddeelen der taal, zoo wel door het oog, als door het oor, bekend. Dit zijn de klinken, die zij op het zien der teekenen opgeven, gelijk zij op het hooren der geluiden de letters aanwijzen. Hunne bezigheid bestaat alleen daarin, dat zij datgene weder ontbinden, wat zij vooraf zamenvoegden.

Met volkomene overtuiging kunnen wij ook de waarheid uit de ondervinding onderschrijven, dat indedaad voor alle leerlingen der aanvankelijke leerwijze, wanneer zij de trappen, die den grond van het lezen bevatten, beklommen hebben, het voor hen zoo wel een spel is, ieder duidelijk voorgesproken woord in lettergrepen en letters te ontbinden, als uit letters lettergrepen en woorden zamen te stellen. In het kort, de kinderen, die volgens deze leerwijs onderwezen zijn, kunnen volkomen spellen, zonder het geleerd te hebben.

Dewijl door deze leerwijs, blijkens het aangevoerde, de zekerste grond gelegd wordt voor het goed schrijven, zoo komt het nu, voor de verdere voortzetting van deze kunst, voornamelijk op de volgende punten aan.

1. Men moet vroeg met het schrijven aanvangen, en na het aanbrengen der werktuigelijke behandeling, moet men tot het maken van letters en verder tot derzelver zamenstelling van lettergrepen en woorden overgaan.

2. Men moet daarbij eene goede orde in acht nemen, van het gemakkelijke tot het moeijelijkere overgaan, en de kinderen den weg, dien zij bij het lezen synthetisch gingen, hier analytisch aanwijzen.

3. Eindelijk moet men al te zamengestelde regelen en opgaven vermijden, en het geheel tot zulke grondstellingen te-

terug brengen, die niet alleen de eenvoudigheid tot grondslag hebben, maar ook volkomen werkdadig kunnen uitgeoefend worden.

Zonder twijfel zijn tot de eerste oefeningen in het schrijven de leijen en griften het best geschikt, dewijl zij veel voordeelen in het gebruik vereenigen. Want al neemt men niet in aanmerking, dat zij gemakkelijker te behandelen zijn, dan papier, pennen en inkt, en ook minder kosten veroorzaken, zoo hebben zij nog de volgende voordeelen:

1. Alle gebreken, die een kind in zijne lijnen, hoeken, bogen en letters ontdekt, kunnen gemakkelijk verholpen, uitgewischt en weder verbeterd worden, dat bij het gebruik van andere gereedschappen niet kan plaats hebben.

2. Het uitwisschen en weder verbeteren gewent het oog des kinds aan eenen goeden vorm, dat spoediger tot volkomenheid leidt, dan het laten staan en onverbeterd blijven van gebrekkige figuren.

3. Door de invoering van deze wijze van handelen, worden schrijf-, teeken- en reken-oefeningen zeer gemakkelijk bewerkstelligd, en spoedig op de meest nuttige wijze den kinderen eigen gemaakt.

Ik heb tot dit einde mijne school van een aantal leijen en griften voorzien, die in eene bijzondere kast der school bewaard worden. Dagelijks worden daarop alle mijne leerlingen in het schrijven en rekenen geoefend, maar bijzonder moeten de eerstbeginnende het houden van de hand daarop beproeven. Ik ga gewoonlijk daarbij aldus te werk. Gedurende dat zij de gronden van het lezen leeren, waarmede doorgaans drie maanden verloopen, moeten zij, als voorbereidingen in het schrijven, tusschen beide allerhande regte en kromme, verticale en horizontale, parallele en schuinloopende lijnen trekken; scherpe, regte en stompe hoeken naar alle rigtingen zetten; cirkels en elipsen maken, en driehoeken, quadraten en parallelogram-

grammen vervaardigen, waardoor ik niet alleen de maat der oogen tracht te bevorderen, maar ook alle begrippen, als van regt, krom, ſcheef, verticaal, loodregt, horizontaal, waterpas enz. zoek bij te brengen, en hunne handen eene zekere gewoonte en vaardigheid te geven, die het leeren ſchrijven tot eene regtſtreekſche voorbereiding verſtrekt. De voor-oefeningen zoowel als de daaropvolgende letters worden op een zwart bord met krijt en op de lei met het grifje voorgeſchreven, of op ſtrooken papier geſteld en ter naſchrijving overgegeven.

Zoo dra het lezen tot eenige vaardigheid gebragt is, wordt met het ſchrijven van letters begonnen. Maar op dat dit mede naar behooren geſchiede, zoo is op de leijen de volgende inrigting gemaakt. Ieder derzelve is aan het einde met 8 zeer fijne lijnen voorzien, die twee aan twee op gelijke wijdte van elkander ſtaan. Deze lijnen geven de maat der letters aan, en ſtellen mij in ſtaat, het ontſtaan van alle letters duidelijk naar regelen te verklaren (*).

Hierbij tracht ik niet alleen de grondtrekken den kinderen onvergetelijk te maken; maar ik laat ook de eene letter zoo op de andere volgen, dat de eene uit de andere afgeleid en allen tot algemeene grondtrekken terug gebragt kunnen worden. Zoo dra de vorm van alle letters op de lei achtereen beoefend is, wordt tot het ſchrijven met inkt op papier overgegaan. Een enkelde lijn is bij de eerſte proeven op het papier nog noodzakelijk om de regels regt te houden, waarna men alleen eenige ſtippen zet, tot men eindelijk ook die weg laat, ten einde de kinderen met eene vrije hand letters, lettergrepen en woorden te leeren vormen. De tijd, die hiermede verloopt, is mede een vierendeeljaars, waardoor de kinderen in een half jaar vaardigheid in het lezen verkregen hebben, en de eerſte handelingen van het ſchrijven weten.

Zoo

(*) Het ſpreekt van zelf, dat op het zwarte bord ook 8 lijnen getrokken zijn.

Zoo dra het werktuigelijk behandelen der pen goed genoemd kan worden, moet deze kunst ook terstond dienen om goed te leeren schrijven, zoo in opzigt tot de taal als den vorm der letters. En hoezeer de kinderen reeds de bestanddeelen der woorden door het lezen hebben leeren kennen, zoo moet men evenwel op de eenvoudigste wijze beginnen, en trapswijze voortgaan.

De eerste proef is dus het schrijven der klinkers en medeklinkers, alsmede de klanken; daarna de eenvoudigste verbindingen van twee letters, verder van drie enz. Hierop gaat men over tot woorden van een, twee, drie, vier enz. lettergrepen, die allen met eene duidelijke stem voorgesproken, met de pen op het papier behooren gesteld te worden.

Hierna volgen woorden met zamengestelde medeklinkers, zoowel voor als achter aan; en eindelijk de zamengestelste in opzigt tot klinkers en medeklinkers. Het is buiten tegenspraak, dat men bij dit onderwijs de schoonste gelegenheid heeft, om de leerlingen de voornaamste regelen der taal te doen kennen, en dat dit ook nooit verzuimd moet worden, wanneer de gelegenheid zich daartoe aanbiedt.

Is op die wijze alles van den aanvang af beoefend en alle veranderingen in letters, lettergrepen en woorden gemaakt, die konden behooren gemaakt te worden, dan gaat men tot het plaatsen der lees- en schreifteekens over, waarmede deze oefening een einde neemt.

Ten slotte van deze leerwijze voegen wij hier nog eenige voordeelen bij, die de aanvankelijke leerwijs, onder vele anderen, welke hier niet op te tellen zijn, bij uitsluiting bezit.

Het *eerste* is dit, dat zij de taal als eene gewijzigde toonkunst behandelt, zoo dat zij daardoor, (terwijl zij haren alphabetischen toonladder juist en grondig aangeeft, eene soort van maat, verdeeling en beweging, door de naauwkeurige opgave en opmerking van de articulatien der let-

tër-

tergrepen, daarin brengt, en de zuivere werktuigelijke voortbrenging harer eenvoudige en zamengestelde geluiden, volgens bepaaldelijk voorgeteekende spraaknoten, op de natuurlijke menschenstem volgen laat), niet alleen een uiterst eenvoudig en natuurlijk karakter aanneemt, dat haren gang in de uitoefening geheel afgemeten en zeker maakt, maar zich ook te gelijk en hoofdzakelijk daartoe schikt, om op alle talen te worden toegepast. Al zijn de geluiden der spraak in derzelver bestanddeelen nog zoo onderscheiden en moeijelijk, en de schrijfteekens nog zoo verward en menigvuldig, zoo laat zich toch deze leerwijs in derzelver grondtrekken op alle deze bijzonderheden toepassen.

Het *tweede* voordeel, dat ook niet minder tot de verhooging haar waarde bijdraagt, is dit, dat ieder Onderwijzer, al behoort hij niet tot de vlugste, dezelve spoedig kan leeren en bij zijne kinderen in werking brengen; alsmede dat de geringe kosten, die zij vordert, haar algemeen bruikbaar maakt. Een enkel uur praktisch onderwijs in de klanken en de voornaamste handgrepen stelt hem in staat, door het lezen van dit geschrift zich geheel de leerwijs eigen te maken.

Bij deze twee voordeelen behoort nog een *derde*, dat mede van gewigt is, daar het de besparing van den tijd betreft. Geene leerwijs vereischt zoo weinig tijd om den kinderen de kunst van lezen te leeren; geene leerwijze kan meer ooggmerken vereenigen, en geene leerwijs kan aan de andere zijde het leeren lezen meer als een bijwerk doen voorkomen, dan deze aanvankelijke leerwijs. In minder dan 6 weken leert een getal van 16 kinderen, nevens menig ander onderwijs, dat hun gegeven wordt, niet alleen geheel grondig, maar ook in nog 4 weken volkomen vaardig lezen; zoo dat zij zoowel in ieder voorgelegd boek alle schrift weglezen, als ook dat, wat men hun voorspreekt, tot een vereischte bij het goed schrijven, in woorden, lettergrepen en letters ontbinden kunnen. Welk een gelukkig

ge-

gevolg! welk eene schoone verandering der dingen! en welk een uitstekend voordeel wordt hierdoor het onderwijs niet aangebragt!

Het *vierde* of laatste voordeel, dat wij hier opgeven, betreft het ligchaam en de ziel.

Wij stemmen daarin volkomen met anderen overeen, dat het schoolonderwijs geenszins behoort te beginnen met het leeren lezen, maar met het aanbrengen van vorafgaande algemeene kundigheden, die den algemeenen grondslag van ons denken en doen bevatten. Maar wat zal een Onderwijzer doen? Verliest hij in het oog der ouders niet alle aanspraak op den naam van een goed Onderwijzer, wanneer hij niet terstond een aanvang met het A. B. C. maakt? Hoe is het mogelijk, dat men niet wijzer wordt, noch zulke geestdoodende en moedbenemende onderwerpen van onderwijs, als eerste onderwijsstoffe, geheel ter zijde stelt? Dit gebrek komt deze leerwijs grootelijks voor, door van den aanvang af alles voor het verstand eenige waarde bij te zetten, en voor het ligchaam nuttig te doen zijn. Het onderhoudende organenspel, met de daarop volgende buigzaamheid der spraakwerktuigen; de weldadige invloed dezer oefeningen op andere deelen, b.v. de longen, in opzigt der gezondheid enz.; dit alles werkt zoodanig op den leerling, dat alles ten klaarste toont, dat deze leerwijs niet alleen die gene is, welke met de geheele huishouding van de ziel des kinds overeenstemt, maar die ook voor de innerlijke vorming, alsmede voor de uiterlijke, voor zoo verre zij met de onderwerpen van onderwijs in betrekking staan, den besten grond legt.

Wij houden op met deze ware leerwijze, zoo geheel op de Natuur gegrond, verder open te leggen of aan te prijzen, en wenschen, dat zij hare bijzondere verdienste en voortreffelijke uitwerking veel zal doen kennèn door het aantreffen van vele verstandige Schoolonderwijzers en beminnaars van het eerste onderwijs der jeugd.

OE-

OEFENING DER ZINNEN.

Het is een algemeene regel in de ligchamelijke opvoeding, dat men bij kinderen alle zinnen zonder onderfcheid trapswijze volmaken en oefenen moet, ten einde alle eenzijdigheid in het beoordeelen der voorwerpen te vermijden.

Vele voorwerpen zijn gefchikt, om meer dan eenen zin te gelijk te oefenen: wanneer men den leerling b. v. eene bloeijende plant voorhoudt, dan kan hij, om het karakter van dezelve te leeren kennen, niet alleen het gezigt, maar ook den reuk en het gevoel te hulp nemen.

De zinnen, die evenwel het meest behooren geoefend te worden, zijn: het gezigt, het gehoor, en ook tevens het gevoel, dewijl door deze ons niet alleen een groote fchat van voorftellingen eigen wordt, maar ook door deze misvattingen in het befchouwen voorgekomen worden.

Minder behoeft men de beide overige zinnen, den fmaak en reuk, te oefenen, om dat het vestigen der opmerkzaamheid op voorwerpen van den fmaak verwerpelijk is, doordien daarvan dikwijls fnoepachtigheid en bijzondere keus van fpijzen de gevolgen zijn.

De oefening der zinnen is zeer onderfcheiden en wordt daardoor op verfchillende wijze uitgeoefend, waarom ik het een en ander zal opgeven, dat naar *mijn inzien* bijzonder tot voornoemde einde ftrekken kan.

1. De oefeningen, die de opfcherping der zinnen ten doel hebben, kunnen zeer aangename bezigheden voor de kleinen zijn. Laat men b. v. de bladen van onderfcheidene planten, ftruiken en boomen niet alleen naauwkeurig befchouwen, om dezelve door het bezien weder te herkennen, maar ook gevoelen, ruiken en fmaken, dan kan men daarvan een aangenaam fpel maken. Men zet de kinderen op eene rij, laat hen de oogen fluiten, waarna men hun bladeren van bekende planten geeft, om door het gevoel te erkennen, tot welken boom of plant zij behooren.

Door dagelijks het aantal bladeren te vermeerderen, leerde een kind in korten tijd vijftig foorten van bladeren kennen.

Zulke vlugheid en juistheid in het gevoel dient in het vervolg, om goed over de meerdere of mindere fijnheid van gewevene ftoffen te oordeelen, om verfchillende foorten van metaal, glas, hout, lak, munten enz. te erkennen op het gevoel. Hoe nuttig voor ieder mensch, bijzonder voor het vrouwelijk geflacht, de naauwkeurige onderfcheiding van het grovere en fijnere is, behoeft geen betoog.

2. Eene andere oefening des gevoels heeft ten oogmerk, om de *maat* van de *zwaarte* der dingen te leeren kennen. De perfoon, die onderwijst, laat eenen tijd lang ieder leerling gewigten hebben van $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$ en 1 lood tot 32 lood toe; daarna van $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$ en 1 lood tot 10 pond, ten einde, nu en dan, die gewigten op de hand te wikken en daardoor derzelver zwaarte te bepalen. Zoo dra zij daardoor eenige vaardigheid verkregen hebben, om door het gevoel de zwaarte te meten, wordt de oefening aldus voorgezet: ieder kind neemt op zijne beurt een bord, fchotel, kan, pot, inktkoker enz. in de hand, en bepaalt naar gisfing de zwaarte; terftond wordt daarop het ftuk in de fchaal gewogen, om te zien, of de leerling goed geraden heeft.

3. Het gezigt kan men aldus oefenen: *a*) Men legt dikwijls een zeker ding of eene vrucht, appel, peer, kers, noot, mangel enz. op eenen bepaalden afftand van de leerlingen neder, en fchenkt de vrucht aan hem, die, op den grootften afftand, dezelve onderfcheiden zien en den naam noemen kan; waarom zij allen te gelijk het voorwerp langzaam naderen. *b*) De onderwijzer laat dikwijls een zwart bord in den tuin brengen, en fchrijft er een gezegde op, waarvan de vervulling hem te beurt zal vallen, die de woorden op den grootften afftand goed leest. Bijna gelijke voorwerpen kunnen mede ter onderfcheiding geplaatst worden. *c*) Wanneer de onderwijzer afwijkingen van gevormigheid in gebouwen, behangfels, titels van boeken

enz.

enz. aan menſchen, dieren enz. ontwaart, dan ſpoort hij zijne leerlingen aan, om die op te zoeken, of helpt hen te regt, om dezelve gemakkelijker te vinden. *d*) Verder wekt men hen op, om eene ontwaarde drukfout op eene bepaalde bladzijde te zoeken, om den naam van eene ſtad op de landkaart, of onder eene menigte ſtukken gelds een bepaald ſtuk te vinden; altijd op zulk eenen afſtand blijvende, dat men met de hand er niet wel bij kan reiken. Verder kan men het oog in de maat oefenen; in het ontwaren van den rang, waarin ſommige dingen geplaatst zijn; in de verhouding, waarin gelijkſoortige dingen tot elkander ſtaan; in het bepalen van den afſtand, die het eene voorwerp van het andere heeft; enz.

4. Men ſcherpt of ſterkt het gehoor, wanneer men dikwijls de kinderen onderhoudt of vermaakt, met te laten hooren en zeggen het gene op geringen afſtand zacht geſproken, of dat op grooteren afſtand hard op gezegd, of den toon, die op een Clavier aangegeven wordt.

Zulke oefeningen zijn mede zeer werkzame hulpmiddelen, om woorden te verklaren en begrippen mede te deelen. Hiertoe kan het volgende dienen:

5. De Onderwijzer houdt eenen geruimen tijd aan met het doen kennen der voorwerpen en derzelver geſteldheid door de zinnen; maar is deze oefening lang genoeg voortgezet, en iedere eenvoudige opmerking duidelijk voor het kind geworden; dan kan daarvan veel gevraagd en gezegd worden, gelijk hier volgt.

Hier is het licht. De zon ſchijnt. Zij verſpreidt licht. Dat licht maakt zigtbaar, verlicht de zaken en perſonen, die hier zijn. Wij zien den ſtoel. Hij is voor ons zigtbaar. Ik kan hem zien, gij kunt hem zien. Het is u ligt, het is u mogelijk, het is u niet moeijelijk, den ſtoel te zien. Maar in den nacht, wanneer de maan niet ſchijnt, en geene ſter glinſtert, blinkt, flonkert, wanneer geen vuur vlamt, geen licht ſchijnt, wanneer het donker, ja geheel

 don-

donker is, dan zijn de dingen hier onzigtbaar. Geen een van ons, niemand kan op dien tijd zien.

Verder kan men doen opmerken, dat de blinden niets zien; hoe ongelukkig zij daardoor zijn; wat wij al kunnen zien; wat men al moet zien; wat de blinden niet ontwaren, enz. Deze handeling kan men op alle andere zaken toepasfen, gelijk een enkel voorbeeld nog zal aanwijzen.

Hier is eene fpeelkaart. Hare gedaante is vierkant. Zij is dikker, dan fchrijfpapier; dus zijn hare uiteinden geene lijnen zonder breedte. De kaart heeft twee zijden, eene voor- en eene achterzijde. Hare vlakte is iets langer dan breed. Tegen over de eene korte zijde ftaat de andere; en tegenover de eene lange zijde heeft men de andere. De tegenover elkander ftaande zijden zijn aan elkander gelijk, of hebben dezelfde lengte.

6. Gij kent en weet veel, omdat gij het gezien hebt. Een ieder van u zegge mij eenige bij elkander behoorende woorden, of eenen goeden zin, of een oordeel over eenig ding, dat gij ziet.

FREDERIK. Het is nu dag, maar het zal na eenige uren nacht worden; dan fchijnt de maan, dan flikkeren de fterren voor ons oog, wanneer de wolken het niet verhinderen. De zon gaat 's morgens in het oosten op, ftaat 's middags in het zuiden en gaat in het westen onder.

Onderwijzer. Dat is goed. Maar uwe mede-leerlingen verftaan dat alles niet. Zeg nog iets, dat zij beter begrijpen kunnen.

FREDERIK. Ik heb gezien, dat in den winter, tegen nieuwejaar, de oppervlakte van het water ijs werd, dat er fneeuw viel.

Onderwijzer. Nu JOHANNES.

JOHANNES. Mijne haren zijn dun, mijn ftok is dik, mijn ftok is dikker dan een mijner haren, enz. enz.

7. Ik fpreek, gij hoort. Wanneer ik fpreek, dan maak ik geluiden, die gij kunt gewaar worden, gewaarwordelijke

ge-

geluiden. Of ik ſpreek woorden, die iets beteekenen en duidelijk of verſtaanbaar zijn, en die gij kunt verſtaan en begrijpen. Maar ik kan zoo zacht ſpreken, dat gij de woorden niet kunt hooren. Luister toe. Hebt gij wel iets gehoord? Ik ſprak ook zacht. Nu zal ik luider ſpreken. Mijne ſtem kan nog ſterker worden, ik kan eindelijk ſchreeuwen.

Op dit inſtrument zal ik eenig geluid voortbrengen. Hoor, deze toon is diep en grof, het is een bas-toon; deze is hoog, fijn, gillend, piepend; deze is zacht, aangenaam en welluidend.

Ik ſla op deze plank en het geeft geluid.. Dit geluid is dof; maar ik ſla ſterker; nu wordt het dreunend, kletterend. Dit geluid dient niet voor een' toon der muzijk, en de plank niet tot een muzijkinſtrument. Ik ſla op deze klok; hoe helder klinkt zij. De toon der klok is helder, niet dof. Twee glazen, twee ijzeren ſtangen, ſnel langs elkander geſtreken, geven een trillend geluid.

Deze gelegenheid maakt de Onderwijzer zich mede ten nutte, om de leerlingen de menigvuldige en onderſcheidene uiedrukkingen van de ſtem te doen opmerken. Hij zegt: hoor, deze menſchenſtem is roepend, die ſchreijend, deze lagchend, verder vleijend, biddend, bedelend, trotſch. Spreekt iemand liefderijk, dan zegt men: zijne ſtem is zacht, teeder, vriendelijk, innemend, hartelijk. Is iemand toornig, dan is zijne ſtem hard, grof, barſch, verſtoord, knorrend, morrend, brommend, heftig, ſnaauwend. Bij de uitdrukking van vreugde is de ſtem ronder en zachter, levendig, tevreden, vrolijk, verheugd, juichend. Bij treurigheid is de ſtem mismoedig, jammerend, klagend, weenend, ſteunend, bevend, ſchreijend.

Hier kan de Onderwijzer verder ſpreken over het geluid der dieren, als van honden, katten, vogelen enz.

Daarop volgen de levenlooze dingen. De onruſtige zee of het onſtuimige meer bruiſcht, klotst. De ſtormwind

 ruischt

ruischt door de boomen. De bladeren ritfelen. Een zachte wind fuist. Een fnel rad fnort. Een fteen in het water vallende plompt.

8. Heden is alles bij een gebragt, wat dienen kan om uwen fmaak te oefenen. Gij zult ontwaren, of iets, dat gij op uwe tong brengt, een' fmaak heeft of verwekt; of het fmaakt, of het goed fmaakt, of het welfmakend of onfmakelijk zij.

Honig is hier niet, maar gij weet toch, dat hij zoet en aangenaam fmaakt. Wil ANNA liever deze rijpe, murwe, gele peer of een ftukje fuiker proeven. Ik geloof, dat de fmaak der peer mij aangenamer zou zijn, offchoon de fuiker zoet is. Gij kunt het onderzoeken. Maar proef eerst een ftuk van dezen onrijpen appel. Hij fmaakt wrang. Ik zie het reeds aan uw gezigt. Neem nu een fchijfje van dezen citroen. Zijn fmaak is zuur. Dat is waar, maar toch niet wrang, gelijk van dezen appel. Hier is zout, peper, mosterd, wilt gij ook proeven? Wij weten reeds, dat zout zoutachtig, peper heet en fcherp en mosterd zuurachtig en bijtend is. Hier zijn eenige amandelen van verfchillende foort. Proef. Hoe fmaakt die? zoet. En deze? zuur. Nu gaan wij tot den Apotheek over, daarin zijn vele dingen van onderfcheiden fmaak enz enz.

Wanneer gij hoort zeggen: de man heeft eenen goeden, eenen voortreffelijken fmaak; het is een man van fmaak: dan wil men daardoor niet te kennen geven, dat juist zijne tong bijzonder gefchikt is, om fpijzen en dranken naauwkeurig te onderfcheiden. Men wil daardoor aanduiden, dat hij alles, wat gefchikt, overeenftemmend, bij elkander pasfend, natuurlijk fchoon is, opmerkt, erkent, kiest en voortrekt. Die dit niet kan of doet, van dien zegt men, dat hij eene flechte fmaak heeft.

Gisteren hadden wij allerlei fmaken; thans zullen wij ons oefenen in het ruiken. In uwen neus zijn zeer gevoelige zenuwen. Worden deze door de kleine onzigtbare dee-

deelen, hetzij uitwasemingen of dampen, die met de lucht in den neus opstijgen, aangedaan, dan ontstaat in u het gevoel, dat men reuk noemt. Hoe ruikt de roos? Liefelijk, aangenaam, aanlokkend, verrukkend. Zij is welriekend. Hoe ruikt de koornbloem? Niet kwaad, maar niet zoo goed en zoo sterk, als de roos. Deze is schoon voor het oog en aangenaam voor den neus. Een' onaangenamen reuk noemt men stank. Rottend vleesch is stinkend, het stinkt. Ruik nu nog eens aan dit fleschje. O! welk een stank. Dit duivelsdrek. enz. enz.

9. Waarmede voelt gij? Met mijne vingers. Dat is waar. Maar wanneer ik u aan het oor of bij de haren trek, op uwen voet trap, in den arm nijp of een' slag op den rug geef, voelt gij dan ook niet? Ja. ja dan voelt gij met de zenuwen, die onder de huid en in de vleeschachtigste deelen des ligchaam zijn. Ik voel met de tong, of de spijzen, die ik tot mij neem, heet, warm. laauw of koud zijn. Ik voel op mijn gezigt, wanneer de wind mij tegen waait, of hij koel, guur, aangenaam, verwarmend, zacht zij. 's Avonds laat voel ik door mijn geheele ligchaam, dat ik moede, mat en slaperig ben, en niet lang meer waken kan, dat ik dan traag, lusteloos en ongeschikt ben, om te arbeiden, te lezen, op te merken, na te denken. Ik voel het, dat ik gezond, frisch, opgeruimd ben; ik kan het ook wel voelen, wanneer ik zwak, traag, ziek ben. Ik voel het, wanneer iemand mij streelt, kittelt, knijpt, krabbelt, steekt; wanneer mij iets op het hoofd, of eenig ander deel des ligchaams gelegd wordt, dat het zwaar of ligt is, dat het weinig of sterk drukt. Bij het opligten van gewigt gevoel ik, of ik het tillen kan, of ik daartoe vermogen heb, of sterk genoeg ben; of dat ik het niet vermag, of ik te zwak, te onvermogend, te onmagtig, te krachteloos ben. Door betasten voel ik, of de dingen glad, vlak, ruw, oneffen, spitsch, stomp, rond, hoekig, verheven, hol, groot, klein, week, hard, nat, droog, heet, koud enz. zijn.

Ik

Ik verheug mij dat ik gevoel hoe gezond mijn geheele ligchaam is. Ik was bedroefd, toen ik laast in het gasthuis was, en zag, hoeveel de mensch somtijds lijden moet; ik gevoelde de ellende dier menschen. Waarmede gevoelt gij nu? Met mijn geheel ligchaam, en gevoel tevens, hoe goed het zij dat ons geheele ligchaam van zenuwen omgeven is, waardoor ik telkens voor ieder nakend leed gewaarschuwd word. Hoe vele gevaren zouden mij treffen, wanneer ik zulke wapenen ter beveiliging miste!

ONDERWIJS EN OPVOEDING.

Berigt wegens den ſtaat van eenige Scholen, ingediend door den Schoolopziener J. H. NIEUWOLD *bij het Departementaal Schoolbeſtuur van Friesland, den 4. Junij* 1805 (*).

Bij het klimmen der jaren herinnert men zich natuurlijk, wat men heeft gezien, en wat men nog wel zou hopen te zien, indien men nog wat zal leven. Dit wilt gij ook niet misduiden aan uwen medearbeider ter verbetering van het ſchoolonderwijs, zoo noodig voor den godsdienst, den bloei en de zeden der natie, te minder, daar hij voormaals dacht, bijna als een martelaar grijs te moeten worden in het beproeven van middelen, om de kinderen der gemeente, aan hem toebetrouwd, uit den akeligſten toeſtand van barbaarschheid te redden, ten einde hen allengskens tot Christenen te vormen.

Ik

(*) Daar wij meermalen en voornamelijk in het laatſte Nommer melding maakten van den zoo voortreffelijken J. H. NIEUWOLD, bijzonder ook als opvoedkundige, meenden wij geen' ondank bij onze Lezers te zullen behalen met hen de opvoedkundige denkbeelden van den man zelven nader te leeren kennen uit een belangrijk berigt, door hem reeds in het jaar 1805 opgemaakt. De mededeeling er van kan ook in vele andere opzigten groote nuttigheid hebben, zoo voor de huisſelijke als ſchoolſche onderwijzing en opvoeding. Eene en andere bevorderen wij zoo gaarne.

DE REDACTEUR.

Ik ken in mijn district, althans van nabij, geene school meer, in welke men 3 of 4 jaren bezig is met enkel letters leeren, en even zoo lang de kinderen ophoudt met het enkel spellen van syllaben en woorden, in het 7de of 8ste schooljaar met moeite éénen regel uit een allerligst vragenboekje gebrekkig leest, waar men groote oogen opzet, zoo haast men iets over den inhoud spreekt, waar de meester openlijk den spot drijft met de leesteekens, waar de school een broeinest is van godloosheden, en, wanneer de gelegenheid daar is, van regeringloosheid. Ik zou niet hopen, het andermaal te beleven, dat men der Regering, die zelve geene inspectie op de scholen kan nemen, niettegenstaande zulke verregaande verkeerdheden, kan wijsmaken, dat de school in orde is. God zij gedankt, dat deze tijden voorbij zijn! Hij behoede ons, dat ze immer terug keeren!

Hiertoe is de wet, den Schoolmeesteren gezet door het Lands- en Departementaal Bestuur, allernoodzakelijkst. Schoolonderwijzers zijn er in mijn district nog vele, in wier scholen noch orde noch leerzaamheid is intevoeren zonder hulp der Regering, vooral op plaatsen, waar de bevooroordeeldheid en diepe onkunde tevens heerscht bij ouderen en Gemeente-besturen. Moeijelijkst is het, dat hier en daar de Godsdienstleeraar te weinig begrip heeft van goede kinderleer, en of uit bijzondere inzigten, of uit vrees, of wegens ouderdom, of ook uit jalouzie onverschillig is. Op de meeste plaatsen, waar men iets goeds kon stichten, heb ik dat aan de hulp van weldenkende Godsdienstleeraars te danken, en allermeest nog van zulken, die hunne eigene kinderen onderwijzen op eene aangenamer en leerzamer manier, dan men nog in vele scholen kent en kennen wil. Zulke voorbeelden doen, vroeg of laat, altoos veel nut; zij lokken eerlang anderen uit tot eene huisleer, die geen last, maar een edel ver-

maak

maak, beide voor ouderen en voor kinderen, is, en die gezeggelijkheid, vertrouwen, eensgezindheid, kinder- en ouderdeugd, en wederzijdsche, de verhoogde liefde aankweekt. — Leeraars en anderen leeren op die wijze de gewigtige kunst der opvoeding beter, dan uit groote boeken, of liever zij leeren die met nut te gebruiken. Men leert de zedeleer en Christelijke godsdienstleer heilzaam te vereenigen, en deze wederom met alles, wat er, ook voor het kind, valt op te merken in den uitgebreiden kring, in welken de Voorzienigheid oud en jong met zoo veel wijsheid en goedheid heeft geplaatst, ten einde hiermede opteklimmen tot den Maker, en van daar wederom neêr te dalen tot den dagelijkschen zinnelijken kring met dankbaarheid, met vertrouwen en met opgewekten lust tot weldoen. De Schoolmeester behoeft hierbij geen nadeel te lijden, indien hij weldoet, en in het tegenovergesteld geval kan hij minder kwaad doen. Menschen van onderscheidene godsdienstige gezindheden vergeten of verachten hierbij de oude twistzucht; men ziet elkanderen, men ziet de kinderen er op aan, dat God door Jezus ons te zamen wil regeren tot ons tijdelijk en eeuwig heil. Hierom tracht ik deze huisselijke onderwijzing te bevorderen, zoo veel ik kan, vooral in dorpen, in welke men, buiten dat, weinig nuts kan stichten, en reeds troost ik mij, wegens vele vroegere vergeefsche pogingen, daarmede, dat ik thans acht Leeraars tellen kan, die deze huisleer oefenen, hoezeer ik geloof, dat zulks nog eene al te groote zeldzaamheid is.

Ik moet hier den verschuldigden lof geven aan onzen nieuwen Doopsgezinden Leeraar FRANKEN, die zich zeer toelegt op het onderwijs van kinderen en jongelingen. Zijne en mijne kleine leerlingen gingen sedert eenige maanden, dikwijls over en weder, bij hem en mij. Eene oefening met kinderen en jongelingen in de zangkunst paarden men met het overige onderwijs. Men bevindt, dat men

 kin-

kinderen, jongelingen en gemeenten zeer ligt leeren kan, om gepaste Psalmen en liederen te zingen in eene natuurlijke maat, die den aard der taal in hare korte, lange en langste syllaben volgt; dat dit spoedig opleidt tot het zingen met expressie en gevoel, zelfs eer men nooten leert; dat men door eenvoudigheid de snaar van het hart kan roeren, en dat zulks, vergezeld met eene gepaste lecture, bij welke memorie, oordeel, gevoel en smaak te gelijk geoefend worden, zielen leven kan geven aan de katechisatien en aan alle hooger en lager onderwijs, hetwelk over het algemeen nog te droog en te doodsch schijnt te zijn. Dat men de lees- en schrijfkunst hierdoor op eene natuurlijke wijze kan bevorderen, dat zien wij niet alleen, maar dit ondervinden ook verscheidene ouderen, die, verre af wonende, of in den kouden tijd hunne kinderen niet op het school kunnende zenden, hunne eigene kinderen zelve onderwijzen, of wel door hunne grootere kinderen laten onderwijzen met vriendelijkheid en met vrucht. Men ziet, dat eene grootere zuster de kleineren binnen weinige maanden zoo veel leeren kan, dat beide met nut de katechisatie kunnen bijwonen. Zulke kinderen bewijzen doorgaans eene edele welgezindheid jegens de kleinsten van 1 tot 4 jaren, die wederom een goed vertrouwen en gezeggelijkheid toonen aan de grooteren, hen door het kinderlijk instinct in vriendelijkheid en vergenoeging navolgen, en de verhevene stelling van PESTALOZZI met nadruk bewijzen, volgens welke het teedere schepsel Gods, van de wieg af aan, vatbaar is voor vele goede indrukken, gewaarwordingen, opmerkingen en gezindheden, indien men dezelve slechts met eene wijze spelende liefde geduriglijk aankweeke en uitlokke. Waar dit eens stand heeft gegrepen, daar wordt dit, ook in de woningen der armen, een huisselijk vermaak, hetwelk men niet ontberen wil. De vermoeide vader vindt dus te huis altoos verkwikkingen, die in vele andere huishoudingen nog te onbekend zijn. Ik

Ik heb deze aanmerkingen breeder uitgebreid, dewijl zij aanleidingen geven kunnen tot een dieper nadenken over de onderscheidene trappen en soorten van onderwijs, over derzelver onderlinge betrekking, en in hoe verre zij nog doorgaans te zeer van elkander afgescheiden worden behandeld, en meer zouden kunnen te zamen smelten, om de afwisseling te bevorderen, welke het kind altoos, en vooral in het begin, bemint, als ook over het nut van zulke methoden, welke niet alleen naar het afgetrokken stelsel van taalbeschouwing, maar vooral ook naar de vatbaarheid en den smaak der kinderen, en tevens tot hun gemak en wezenlijk nut zijn ingerigt. Ik tracht hier mede te voldoen aan het verlangen van die mijner Ambtgenooten, welke meermalen het voorstel deden om over dit gewigtig stuk eenige briefwisseling te beginnen.

Met dat zelfde oogmerk wil ik nu eene breedere en beredeneerde beschrijving geven van 3 of 4 scholen, in welke men de meeste deelen van het schoon ideaal, te vinden in de Bijdragen van April en Mei 1805, gerealiseerd vindt, en in welke men tevens verbevestigd ziet, van het geen NEUFCHATEAU in Frankrijk, PESTALOZZI in Zwitserland, OLIVIER in Duitschland en CAMBURG in Denemarken hebben voorgesteld en beproefd, ten aanzien van eene spoediger, redelijker en nuttiger kinderleer, dan men in ons Vaderland plag te gelooven mogelijk te zijn, en, het zij uit onkunde, het zij uit vooroordeel, meestal tot nog toe als een overgedreven ideaal beschouwt.

Thans vergenoeg ik mij omtrent dezelve scholen de volgende aanmerkingen te maken:

1°. Eene derzelve heeft, op mijne aanmoediging, een akker, welken meester en kinderen op hunn' tijd bezoeken, en de laatsten onder het opzigt van den onderwijzer bewerken ter uitspanning; men zal er proefjes beginnen tot beoefening van den landbouw, en er, in school, aanmerkingen, berigten en zamenspraken over schrijven. Uit den kleinen winst

zal men het fchool-bibliotheekje verrijken, muzijk aankoopen, of er een leerzaam togtje voor doen.

De kinderen fchreven mij onlangs hunne vreugde, en noodigden hunnen ouden Schoolopziener uit, om hen nog eens weer te bezoeken. Dewijl men er fchier algemeen even ras met de fchrijf- als met de leeskunst begint, fchrijven ook bijna alle kleinen hunne briefjes. Men vreeze niet, dat de goede orde en leerzaamheid er bij verliezen zal; beide kunnen zij er door winnen. In eene welingerigte vrouwenfchool zag ik overlang, dat de leerzaamheid merkelijk toeneemt onder de afwisfeling met kinderlijke handwerken en bezigheden. Men zou dat allerwege zien, wanneer men meer gelegenheid had, om aan kinderen, buiten het fchoolvertrek, eene voordeel gevende bezigheid te bezorgen, en een gedeelte der kinderen niet langer in de fchool liet zitten, dan BRUNT deed.

2°. In deze fcholen heeft men zich van tijd tot tijd ontflagen van het wonderlijke en nog te algemeen vooroordeel, als of het alleteerfte fchoolonderwijs altoos met letteren op zich zelven, en wel met het leeren van een vijf of zesderlei a. b., beginnen moet (*).

Een droog a. b. blaadjen wordt in deze fcholen doorgaans verworpen; men begint er liever met zinnelijke voorwerpen, voorgefteld in allerligtfte woordjes van eene aangename beteekenis, en liefst nog met kleine prentjes en korte verklaringen van dezelve door een of twee ligte woordjes, die een' kleinen volzin uitmaken. Men brengt de kinderlijke aandacht ras op die woordjes, door er flechts op te wijzen, en door alles fpelend en zonder de minste ftijfheid te behandelen. Die hier de flag van heeft, klaagt nooit over verwildering der aandacht en bevindt, dat het lo-

(*) Een ftelfel van letteren bekend zijnde, b. v. het klein Romeinsch of Italiaansch, leert men de overige best door de parallelisme, en bij occafie. Alle occafioneel onderwijs gaat boven het fystematifche.

DE SCHRIJVER.

locaal geheugen in kinderen sterk is, mits het uitgelokt zij door de opgewekte verbeeldingskracht, waardoor de nieuwsgierigheid, de onschuldige vreugde en de levendige toon aanstonds worden uitgelokt, zelfs eer men van letteren spreekt. Gelijk driejarige en zelfs tweejarige kinderen in het ouderlijke huis binnen weinig dagen leeren kunnen, die woorden even zoo wel, als de prentjes te onderscheiden, en vergenoegder en gezeggelijker worden, zoo kunnen vier- en vijfjarigen in eene grootere school, althans binnen weinige weken, een 40, 50tal van zulke woordjes leeren kennen onder het geleide van kinderen, vooral van goedhartige meisjes, welke acht, negen of tienjarig zijn en graag met de kleinsten op deze wijze spelen, waarvan die grootere kinderen nooit nadeel behoeven te lijden; dewijl zij toch, het geheele schooluur door, zich niet met letteroefeningen in hunne eigene klasse kunnen bezig houden. De grootere kinderen kunnen er integendeel dit groote voordeel uit hebben, dat zij minzaam en nederbuigende met de kleinen leeren omgaan, en menschenliefde leeren op eene zeer natuurlijke wijze, vrolijk en met het genoegelijk gevoel van weldoen. — Men kan veel nut trekken uit dit kinderlijk vermogen der locale memorie, hetwelk eer in werking kan worden gebragt, dan de opmerkzaamheid omtrent afgetrokken letteren. —— In honderden van kinderen heeft men het nut van dit æsthetisch begin gezien, waarin BERTHAUD, SCHNEITHER, OLIVIER waren voorgegaan, hoewel op onderscheidene wijzen.

Hierop ontleedt men die reeds bekende woordjes op eene manier (*), waarbij men, onder het spellen, het woord zelf altijd hooren kan, in navolging van den evengenoemden Duitscher, waarbij de kinderen een nieuw ver-maak

(*) Deze manier is inzonderheid geschikt, om eene duidelijke en prompte uitspraak te leeren. DE SCHRIJVER.

maak vinden, terwijl men zich wacht voor alle klanken en bijklanken, welke men onder de uitſpraak van het woord niet hooren kan, of men neemt eenige houtjes met letteren, door welker tezamenvoeging men de reeds bekende woordjes maakt, en den kleinen, onder hunne eigen ſpelende oefening, onder de beſturing van een grooter kind, bij welke de ſchadelijke overijling van zelven wegvalt, intuitive denkbeelden geeft van alle deelen, uit welke elk woord beſtaat; terwijl het kind zich noch verveelt noch vermoeit, dewijl de ingeſchapene zucht tot werkzaamheid met eigene handjes, ook die tot gezellige werkzaamheid wordt opgevolgd, daarmede de opſchrandering en de geest van opmerkzaamheid en orde worden bevorderd, en kinderen nooit grooter beminnaars zijn van goede orde, dan bij hunne leerzame ſpelen.

Men ziet wel eens, dat een kind van derdehalf jaar, binnen eene week, in het ouderlijk huis, de letteren leert door dezen natuurlijken gang. De c, q en x werpt men weg, omdat die in eene zuivere Nederlandſche ſpelling niet te pas komen, en het het beste is, het kind eerst aan eene zuivere Nederlandſche ſpelling te gewennen. In de ſcholen ſlijten de bedoelde Onderwijzers, met het leeren der letteren en met de eerſte zamenſtelling derzelve tot woordjes of lettergrepen, geen noemenswaardigen tijd. Op zijn' tijd teekent echter de meester hun ook ligte woordjes voor op het bord, maakt hen oplettend op de kenmerken der letteren, als ook op de twee meest ſprekende ortographiſche teekens, het vraagteeken, den uit- of aanroep en den ſtip, doch in verband met volzinnen. Een dezer meesters heeft dus verre nog eene onderſcheiding moeten maken tusſchen wel en woest opgevoede kinderen, terwijl hij aan de laatstgenoemde geene prentjes in het begin, maar wel eens in het vervolg, tot eene belooning geeft, wanneer zij reeds iets kennen en wel oppasſen.

Met deze laatſte ſpelt hij tusſchen beiden wel eens, om

het

het voorbordeel van onkundige en ſtijve ouderen voortekomen, doch verſpilt er geenen aanmerkelijken tijd mede, dewijl hij eerst eenen kleinen volzin voorleest, en dan daar uit een enkel geheel of half woord voorſpelt. Hierdoor kan hij ook deze ſoort van kinderen aan den natuurlijken leestoon houden, zonder welken het bezwaarlijk is, althans te lezen met verſtand. Hoewel deze kinderen in het begin niet met dat vermaak, gemak en ſpoed kunnen leeren, als de eerſten, zoo ſmelt het onderwijs van beiden eerlang toch te zamen, niet alleen voor het leerbord, maar ook voor ſchuifſlijsten, welke men naderhand gebruikt, en bij welke men meer ſpoed kan maken, dan op het leerbord met krijt. De ontleding en tezamenſtelling is hier even aanſchouwelijk. Men kan deze ſchuifſlijsten zoo inrigten, dat ook het leerend kind aanſlag heeft voor zijne tiepelende handjes — de een kan den anderen helpen — de afwisſeling met het leerbord geeft nieuwen lust. Zelden behoeft men, bij eene goede behandeling hiervan, het kind te berispen over onaandachtigheid. Wanneer men deze ſchuifſlijsten drieledig maakt, om woorden te maken met korte, lange en langſte vocalen; dan kan men alle eenſyllabige woorden leeren met een ſpoed en wisheid, die men niet wel gelooven kan, zonder zien, maar die toch door de ondervinding bevestigd wordt en overeenſtemt met de buitenlandſche ondervinding, welke men wenscht, dat eerlang noch uit partijdigheid, noch uit onkunde, noch uit het voorkomen van paradoxie wederom openlijk zal tegengeſproken worden, en die ſteunt op de gelijkheid, ſpelende onder de ongelijkheid, welke eene groote duidelijkheid aan het oog, gemak aan de werking van het verſtand, ſtreeling aan het oog geeft, en vrolijkheid onder de opmerking, welke telkens wel maar één oogenblik duurt, maar een uitlokkend vermaak verſchaft onder het levendig gevoel van groote vorderingen. Deze oefening wisſelt men af met zeer ligte boekjes, welke, zoo dikwijls men wil, met de-

ze schuiflijsten kunnen worden vergeleken, inzonderheid bij eene hapering. Op deze wijze is het geene moeite, binnen kort, alle de grondwoorden der taal te doen kennen (*). Men kan onder deze oefening, het zij door prentjes, het zij door de invoeging van eenige allerligtste woordjes, ten einde korte volzinnen te maken, welke gedurig wederkeeren, telkens de levendige moedertaal doen hooren, hetwelk onder anderen die nuttigheid heeft, dat elk kind zijne moedertaal leert verstaan en zuiver spreken, zonder dat men, om het gewone gebrek wegtenemen, dat bij een droog spelleboek niet kan geschieden, tot dat einde de stijfheden van PESTALOZZI noodig heeft (†). Woorden van drie, vier of meer syllaben kan men op meer dan eene wijze even ligt maken als éénsyllabige (§).

Indien men ongemerkt deze orde volgt, dat men de substantiven, adjectiven en werkwoorden elk afgezonderd bij elkanderen plaatst, dan kan men, door hulp der schuiflijsten, de verbuiging en vervoeging van alle deze woorden binnen eenige dagen leeren.

De verbuiging der adjectiven en vervoeging der werkwoorden heeft eene dienstmaagd eens aan twee kinderen binnen vijf dagen geleerd, zonder er, in navolging der grammatica's, tot groot nadeel der kinderen, eene doode taal van te maken. De grond, op welken men bouwde, is het verbazend klein getal en de groote eenvoudigheid van alle de terminatien,

(*) Men kan binnen 2 of 3 weken een vyfjarig kind aan het lezen met de ligtste woorden van twee syllaben brengen, die dikwijls ligter zijn dan de zwaarste eensyllabige. DE SCHRIJVER.

(†) Onschuldige kindervreugd en kinderdeugd kan men door eene ongemerkte en halfspelende zedeleer onder die eerste elementen zeer gelukkig aankweeken. DE SCHRIJVER.

(§) En ook dit wekt de leergraagte op. TILLING, de navolger van PESTALOZZI, schijnt mij ook nog niet kinderlijk genoeg te werk te gaan. — Dikwijls heb ik gezien, dat, indien het kind de eensyllabige woorden kent, al het overige zeer ligt kan worden gemaakt of door afdeeling, of door declinatie en conjugatie. DE SCHRIJVER.

tien, waardoor dit geschiedt, reeds door BERTHAUD opgemerkt. De veranderingen der substantiven geschieden in onze taal nog eenvoudiger. De allerlangste woorden worden gevormd door de zamenstelling der grondwoorden met een of twee der voorzetsels, wier getal klein is. Terwijl het kind dit alles leert kennen, juist in het gebruik daarvan in de moederspraak, leert het den innerlijken aard der moederspraak, in deze opzigten, driemaal duidelijker en tienmaal gaauwer kennen, dan uit de beste Rudimenta en Grammatica. Het kind gevoelt met een nieuw vermaak, en, op zijne wijze, de analogie en harmonie van zijne moederspraak. De regelen eener zuivere spelling worden hierdoor, voor een aanmerkelijk gedeelte, tot een trap van eenvoudigheid gebragt, welke men in een taalkundig boek niet wel kan uitdrukken, veel min aan een kind beduiden. Zelfs heeft de ondervinding geleerd, dat men, door een dergelijk half spelend onderwijs, een zesjarig kind binnen het eerste vierendeeljaars honderden van substantiven met hunne geslachten kan leeren kennen. Hoewel mijne meesters zich daarop nog niet zeer hebben toegelegd, en al wat betrekking heeft op de taalkunde meer als bijwerk behandelen, en voor een gedeelte als eene uitspanning tusschen beiden afdoen, zoo is deze kinderlijke taalkunde geschikter om zuiver spellen en eerlang zuiver schrijven te leeren, dan alle stijve kunstmatigheid; en het is eene voorbereiding, waarna een opzettelijk taalkundig onderwijs bij het rijpen der jaren zoo veel ligter kan worden gemaakt.

3°. Men begint in deze scholen de voorbereidingen tot de rekenkunst en schrijfkunst ook wel eens bij den eersten aanvang van het onderwijs. Het kind kan eerder tellen leeren dan de letteren, inzonderheid indien men beginne met kinderlijke voorwerpen, wier telling, verdeeling, vermeerdering en vermindering den kinderen eene aangename en gezellige bezigheid verschaffen, b. v. door kaartjes en prent-

prentjes, pepernoten en letters op een tafel of lessenaar uitgelegd. Met de Pestalozzische vierkanten heeft men nog geene proeven doorgezet, maar toch bevonden, dat kleine kinderen hier graag mede bezig zijn, en dat niets geschikter is om hen het eenmaal een tot tienmaal tien intuitief te leeren, en te gelijk de vier zoogenoemde speciën in de rekenkunst. Vroeg leert men hen hetzelfde door het zetten van schuine streepjes en de o met krijt, potlood of griffel. De meester teekent, telt en rekent voor op het bord; de kinderen doen het na: is er ruimte in het vertrek, dan verkiest men doorgaans eene staande houding. Het vroege rekenen uit het hoofd paart zich hiermede zeer natuurlijk, en eene aanschouwelijke manier in het begin geeft aan meester en kinderen aanleiding, om in het vervolg de redenen na te gaan van alle rekenkundige bewerking.

Die zelfde regte streep en o, met vlugheid herhaald en wederhaald, legt ook den grond voor eene nette en vlugge schrijfoefening (*). Om kleine kinderen dit met vermaak en met naauwkeurigheid te leeren doen, is het goed dit min of meer de gedaante van vlugge teekenkunst te geven, en hen de o, als bij voorbeeld een ei, schuins staande te doen verbeelden. De Onderwijzer praat onder het voorteekenen onophoudelijk voor, b. v. hoe veel eend-, hoender-, kievits-eijeren hij koopen of eten wil enz. – De kinderen, ook de kleinste, doen dit met lagchende mondjes en bespiegelende oogjes na, en verheugen zich, naar mate zij meerdere figuren van hun eigen maaksel, bij tweën, driën, tienen tellen, of aan elkanderen zeggen en opteekenen kunnen (†). Het

(*) GAMBURO stelt ook vast, dat het vroeg leeren schrijven het beste middel is, om zelfs de letteren te leeren kennen: doch hij schijnt nog niet veel nagedacht te hebben op de vraag, in hoe vele opzigten het onderwijs wel spelend kan worden gemaakt, en toch de orde niet alleen, maar ook de gulhartigheid en zedelijkheid en die beschaafdheid, welke ook voor de laagste klassen der menschen nuttig is, wordt bevorderd. Hier van hangt grootendeels de spoed en het eerste nut af. DE SCHRIJVER.

(†) Hoe meer men hier de exactitude, de vlugheid en vrolijke gezellig-

Het ovaal leert men ook vroeg. Deze oefeningen doen de kleinste onder het toezigt van grootere kinderen, welke zich gaarne verledigen, om op de houding van de vingeren, van den arm en van het gansche ligchaam, alle oogenblikken, naauwkeurig acht te geven. Ook hier kan men alle stijfheid voorkomen, wanneer men in eene vrije natuurlijke houding de schuinte bepaalt naar de ligging van den regterarm, en de gemakkelijkste beweging van den elleboog, indien men met krijt schrijve. Het ovaal ontstaat uit eene soort van *motus compositus* naar de regter zijde: de eerste schrijfregel is dus op de constructie van den arm, en daarna op die van de vingeren gegrond. Prof. CAMPER heeft dit wel eens aan voortreffelijke schrijfmeesters aangeprezen. Gematigde vlugheid is het beste middel tot juistheid en gladheid, en behaagt aan alle kinderen, en schijnt ook hierom in acht genomen te moeten worden, te meer, omdat het kind, zonder dit, niet wel te gelijk denken en schrijven kan. De vrees van sommigen, dat de kalligraphie hier door verliezen zal, verdwijnt, 1e. door eene geleidelijke vorming van de eene letter uit de andere, 2e. door eene oogenblikkelijke verbetering van alles, wat aan de figuur van eene letter ooit ontbreekt, hetwelk de kinderen kunnen en altijd willen doen bij krijt en griffel, gelijk men hier even zoo wel ziet, als PESTALOZZI het opmerkt; 3e. door allerligtste woordjes en kleinste volzinnetjes, ontleend uit den kinderlijken kring van denken; 4e. door eenen langzamen overgang van krijt tot grif of potlood en pen; 5e. door groot en los schrijven op het papier, hetwelk in een' stijven gang zwaar, maar op eene vrije wijze ligt wordt voor de kleine vingeren.

Bij

ligheid in acht neemt, hoe beter. Meermalen zag ik op die wijze vier- en vijfjarige kinderen een uur bezig, zonder moede te worden. — Al wat gebrekkig is, wisschen zij uit met een' ijver, die de stille levendigheid vermeerdert. DE SCHRIJVER.

Bij eenen dezer onderwijzers zag ik een vijfjarig kind met vaardigheid en wisheid alles reeds nafchrijven. Nu en dan was het vooruit, en fchreef toch wel. Zes jaren oud geworden fchreef het met de pen eene kinderlijke rekening ten mijnen laste, waarin alles wel opgerekend, wel gefpeld en tamelijk gefchreven was, zonder hulp. Hij laat wel eens alle kinderen te gelijk fchrijven, de grootften in een boek, waarin de kleinften daarna herlezen, wat zij, even te voren, zelve ook gefchreven hadden. De grootften hadden eene al te ftijve hand aangewend, en dit was een goed middel tot losheid in hun fchrift. Een elf- of twaalfjarig dochtertje onderwijst dagelijks een aantal kleine op deze en op de bovengenoemde manier, en wederlegt de tegenwerping, welke het vooroordeel maakt, dat zulks in eene groote fchool onmogelijk is. Bij een anderen Onderwijzer zag ik een jongentje van zes jaren, hetwelk, in éénen voordemiddag, een woordje van twee lettergrepen verftaanbaar leerde fchrijven, en een meisje, hetwelk binnen 10 weken 100 bladzijdjes leerde lezen, en een verftaanbaren regel, zonder fpelfouten, in tamelijke letteren zonder hulp fchreef. Alle de kinderen fchrijven mij nu en dan nog een briefjen, meest van eigen opftel, en met eene tamelijke hand. Al lang heeft men opgemerkt, dat kinderen, die weinig of niets fpellen, doorgaans beter fchrijven, dan zij, die druk woorden van één tot zeven fyllaben fpellen: dit ziet men dikwijls bevestigd.

De Heer GAMBURG heeft vrij veel te vitten op de manier, in welke OLIVIER het fchrijven zoo fpoedig en aangenaam leert, hoewel hij de daadzaak erkent. Doch zijne aanmerkingen fchijnen mij ongegrond, en gedeeltelijk daar uit gefproten, dat hij de ware nederbuiging tot kinderen nog zoo wel niet fchijnt te kennen, als ook omdat hij met NEUFCHATEAU de leeskunst alleenlijk door de fchrijfkunst wil leeren, terwijl OLIVIER beide te zamen voegt, waarvan ik altoos een groot nut heb gezien, zoo dikwijls ik gelegenheid had om het te bewerkftelligen. Zoo

Zoo belangrijk REINHARD fchreef over het aangelegene der kleinigheden in de zedeleer, zoo gewigtig is, volgens mijne ondervinding, de form van honderden van kleinigheden, wanneer men die in acht neemt bij het onderwijs en bij de opvoeding.

Doch ik ben reeds te breed, en heb toch nog weinig gemeld van de vorderingen in mijne fcholen federt de laatfte maanden. Ik kan daarvan ook niet veel melden, dan dat ik den lust tot verbetering van het onderwijs meer en meer zie opwakkeren in vier Onderwijzers te Harlingen.— Twee Franfche Meesters hadden daar het ijs gebroken door de methode van SCHNEITHER. Een hunner is een goede Zanger, en begint niet alleen het meerftemmig, maar ook het melodieus en expresfief maatgezang van kinderlijke liederen, dat voor jonge leerlingen zeer belangrijk is, en is daarin merkelijk gevorderd.

OVER

OVER EENIGE DER VOORNAAMSTE ONDERWERPEN DES ONDERRIGTS, GETROKKEN UIT EENE HANDLEIDING, VERVAARDIGD TEN GEBRUIKE BIJ HET ONDERWIJS VAN EENIGE JONGELINGEN, WELKE TOT DEN POST VAN ONDERWIJZER DER JEUGD WORDEN OPGELEID.

(*Vervolg van bl.* 69. V. D. 2 St.)

HET LEZEN.

Over het aanvankelijk lezen (*)

Wanneer de kinderen in de eerste beginselen der leeskunst eenigzins gevorderd zijn, en met het eigenlijk lezen, dat is, met het uitspreken van geheele lettergrepen en woorden een begin maken, dan moet men zorgen, dat zij ook hierin zekere vaaardigheid erlangen. Hierbij kan men echter niet eischen, dat de kinderen op den juisten toon bij het lezen en op den zin en inhoud van het gelezenen hoofdzakelijk zullen letten; ook kan men hierbij nog weinig of geene ophelderingen en vragen voegen, om hun de zin van het gelezene stuk verstaanbaar te maken, zonder van de opmerkzaamheid der kinderen, die zich nog ge-

(*) Hoe den kinderen de letters te leeren en met de eerste beginselen der leeskunst bekend te maken, is reeds op meer dan eene wijze zoo voortreffelijk aangewezen, dat het overtollig zou zijn, dit onderwerp hier te behandelen.

geheel tot de zamenvoeging der letteren en deelen der woorden moet bepalen, te veel te vergen. Door dergelijke handelwijze wordt er te weinig gelezen; om het doel van hetzelve, het verstaan en behouden van het gelezene; dat niet dan door veel oefeningen verkregen wordt, te bereiken: want hierop is niet te rekenen, dan als het lezen zelf geene inspanning meer vereischt; en het nadenken hoofdzakelijk tot den inhoud kan bepaald worden. Men moet zich derhalve in het begin voornamelijk tot het werktuigelijk juist en vaardig lezen bepalen, hetwelk niet dan door eene vlijtige oefening kan geschieden. Hier door bereikt men veel spoediger het doel van alle lezen; dat in het verstaan van den inhoud gelegen is, omdat men spoediger in de middelen daartoe, het vaardig lezen, voorzien heeft.

Wanneer men de kinderen eene behoorlijke oefening en daardoor de vereischte vaardigheid in het lezen verschaffen wil, dan moet men hun een zeker stuk, aanvankelijk kort, doch allengs langer, opgeven, om te huis vooraf vlijtig door te lezen, en dat zij vervolgens in de school zoo lang moeten lezen en nalezen, tot alle kinderen in die klasse of afdeeling, waartoe zij behooren, dezelfde les elk op zijne beurt overluid gelezen heeft. Hierdoor worden hun alle daar in voorkomende woorden zoo bekend, dat zij die ten laatste overal, waar dezelve voorkomen, spoedig kunnen overzien en uitspreken. Bij dit alles mo[et] men tevens op eene naauwkeurige uitspraak van elke lettergreep of elk woord acht geven. Vooral zorge men ook, dat bij het overluid lezen van het eene kind, de andere opmerkzaam en stil nalezen, waarbij men zich niet tot zekere orde moet bepalen, maar nu dit en dan weder een ander laat lezen, opdat geen van hen zou weten, wanneer de beurt aan hem is. Slechts bij enkele woorden, welke men vermoeden kan dat door de kinderen niet verstaan worden, verwijlt men een oogenblik, om daarvan de noo-

dige verklaring te geven. Voor het overige zorge men vooral, dat de kinderen, bij deze eerste oefeningen, zich aan geenen zingenden of onaangenamen toon bij het lezen gewennen.

Over het vaardig lezen.

Heeft men de kinderen zoo verre gebragt, dat zij vlug kunnen lezen, en is het voor hunne opmerkzaamheid en inspanning niet te veel, dat zij tevens op den inhoud van het gelezene acht geven, dan moet men naauwkeurig toezien, dat zij ook met verstand lezen, dewijl daardoor eerst het ware oogmerk van het lezen bereikt wordt. Dit oogmerk is, om het verstand op te scherpen en met nuttige kundigheden te verrijken, en tevens om het zedelijk gevoel op te wekken en te besturen. Dit kan echter niet anders geschieden, dan door zulk lezen, waarbij naauwkeurig op den inhoud en zin gelet wordt. Ook kan alleen hij, die leest, zoo als vereischt wordt, voor anderen, die hem hooren, nuttig zijn, naardien hierdoor een goed begrip van het gelezene, en heilzame gewaarwordingen bij den hoorder kunnen voortgebragt worden. Het is derhalve een der eerste pligten van den Onderwijzer, om zijne leerlingen met verstand te leeren lezen. De voornaamste middelen daartoe zijn, dat hij hen gewenne, langzaam, met inachtneming der scheiteekenen en in den vereischten toon te lezen; dat hij overal, waar zulks noodig is, gepaste verklaring geve, en, bij eene goede keus der leesstoffe, dezelve na de lezing katechetisch herhale.

Over het langzaam lezen, als een middel, om het gelezene wel te verstaan.

Ligtelijk gewennen de kinderen zich, wanneer zij het tot eenige vaardigheid in het lezen gebragt hebben, aan

een

een zeer vlugtig lezen, en houden zich te liever aan deze gewoonte, naar mate zij zich verbeelden, hierdoor wezenlijk boven hunne medeleerlingen uit te munten. De Onderwijzer moet derhalve ten ernstigste bedacht zijn, zulk vlugtig lezen te verhinderen, en hen tot langzaam lezen aansporen, want dit is allernoodzakelijkst, om het gelezene wel te verstaan. Hoe vlugtiger zij lezen, hoe minder zij in staat zijn, om op den inhoud en zin te letten, en dezelve in het geheugen te prenten. Hiertoe wordt tijd gevorderd, en dien wint men door langzaam lezen, hetwelk des te noodzakelijker wordt, wanneer de leerling traag van bevatting is.

Over het lezen met inachtneming der scheiteekens, als een middel tot verstandig lezen.

Niet minder gewigtig en noodzakelijk is het lezen met eene zorgvuldige inachtneming der scheiteekens. Wie deze over het hoofd ziet, en onafgebroken voortleest, kan even zoo min zelf verstaan, wat hij leest, als hij door anderen kan verstaan worden. Hij verwart den eenen volzin met den ander', waardoor alles duister wordt, en zelfs de opmerkzaamste onbekwaam is, om de meening des schrijvers te bevatten. Men moet derhalve de kinderen deze teekens doen kennen, en vooral acht geven, dat zij die bij het lezen behoorlijk gebruiken.

Over het lezen in den vereischten toon.

Er ligt zeer veel aan gelegen, dat men met onderscheiding leest, aan ieder woord den regten nadruk geeft, en de stem naar het onderwerp schikt, en hiermede overeenkómende doet rijzen of dalen. Dit is en voor het wel verstaan van het gelezene en voor de werking op het gevoel beide noodzakelijk. Intusschen laat zich dit door geene

regelen bepalen. De onderwijzer moet zelf weten te beoordeelen, op welk woord hoofdzakelijk de nadruk gehecht moet worden, en in welk geval de ſtem moet rijzen of dalen.

Over het verklaren van het gelezene.

Hoe verſtaanbaar ook de ſtoffe zijn mag, die men kinderen ter lezing aanwijst, zoo is toch voor hen in ſommige woorden of gezegden zoo veel duisters, dat het eene nadere verklaring vereischt. Hierbij is het derhalve noodzakelijk, dat de Onderwijzer hen een oogenblik doet ophouden, om het gelezene kortelijk op te helderen. Dit kan thans ook gevoegelijker geſchieden, dewijl het nu niet zoo zeer te doen is, om veel te lezen, als wel, om te verſtaan, het gene gelezen wordt. Hoe meer hij hierop acht geeft, en tusſchen beide vragen doet, om te onderzoeken, of zij het gelezene wel verſtaan hebben, en de noodige verklaring, des noods, kortelijk daarbij voegt; hoe meer hij daarbij de kunst verſtaat, om dit op eene aangename en onderhoudende wijs te doen, des te gelukkiger zal hij het doel, de kinderen met verſtand te leeren lezen, bereiken. Daardoor zullen zij niet alleen verſtaan hetgene zij lezen, maar het zal ook hunne opmerkzaamheid opwekken, hun nadenken opſcherpen, en het gevolg hebben, dat zij meer en meer zullen geoefend worden, om met verſtand te lezen en den zin van het gelezene zich eigen te maken.

Over de katechetiſche herhaling van het gelezene.

Van zeer veel gewigt en nuttig tevens is eene katechetiſche herhaling van het gelezene. Was dit eene geſchiedenis, dan late de Onderwijzer die kortelijk door de kinderen verhalen; trede met hen hier over in geſprek; leide

he

hen door vragen op hetgene zij daarin mogten vergeten hebben, en bijzonder op de heilzame waarheden en leeringen, welke daarin gelegen zijn; geve hun aanleiding om die zelven te vinden, en rigte alles zoo in, dat het te gelijk vruchtbaar voor het hart worde. Was daarentegen het gelezene van eenen anderen inhoud, de voorſtelling van eene godsdienſtige waarheid, van eenen pligt of van meer derzelven, dan doorloope hij met de kinderen, bij wijze van geſprek, het geheele ſtuk, vrage naar den inhoud op eene wijze, die naar hunne vatbaarheid berekend is, zonder zich eigenlijk met volledige katechiſatie in te laten, en beſluite met eene herinnering en vermaning, die, met warmte gegeven, in het hart dringt, en tot goede gevoelens, neigingen en beſluiten aanleiding geeft. Zulk eene katechetiſche herhaling maakt de kinderen opmerkzamer op hetgene zij lezen; het oefent hun nadenken, en verſchaft hun meer gemak, om den inhoud en zin van het gelezene te bevatten en te behouden.

Over eene gepaste keus der leesſtoffe.

Het is niet onverſchillig, van welke leesſtoffe men bij kinderen gebruik maakt. Zeer onverſtandig is het, hen zonder eenige uitzondering alles te laten lezen. Wat hun doorgaans onverſtaanbaar is, kan men ook voor hen ongeſchikt rekenen. De Onderwijzer mag zich alle moeite geven, om het onverſtaanbare voor hen duidelijk te maken en optehelderen, het kan echter niet gebillijkt worden, dat hij hen hiermede bezig houdt. Gaat de inhoud boven de bevatting der kinderen, dan zijn verklaringen ook niet toereikend, om het duistere op te klaren, en het oogmerk, om hen met verſtand te leeren lezen, gaat daarbij ten eenen male verloren. Zelfs dan zal dit doel niet bereikt worden, wanneer de zaak, binnen den kring hunner bevatting vallende, op eene duistere wijze voorgeſteld wordt, welke

moeite men ter verklaring ook aanwende. Reeds het duistere in de inkleeding beneemt hun allen lust tot opmerkzaamheid en nadenken, en heeft het nadeelig gevolg, dat zij zich aan een werktuigelijk lezen gewennen. Wanneer de kinderen het zoo verre gebragt hebben, dat zij vlug kunnen lezen, en aanleiding moeten hebben, om met verstand te lezen, dan is eene gepaste keus van zulke stukken, die naar hunne vatbaarheid berekend zijn, vooral noodzakelijk. Bij deze keus moet men hoofdzakelijk aan datgene den voorrang geven, wat aangenaam en onderhoudend is, dewijl dit hunne opmerkzaamheid en hun nadenken het meest opwekt. Vooral moet men bij jonge leerlingen, die eerst beginnen met verstand te lezen, en wier denkvermogen nog ongeoefend is, bedacht zijn, om zulke stoffen te kiezen, die voor hen aangenaam zijn. Hen met afgetrokkene godsdienstige waarheden of zedekundige lessen bezig te houden, zoude voor hunne opmerkzaamheid noch voedsel geven noch bevredigend zijn, en meer dienen, om hun nadenken te onderdrukken dan optewekken. Voor hen behoort voornamelijk, hetgene in korte en aangename vertellingen is voorgedragen, en dat hun het goede in al deszelfs voortreffelijkheid, en het kwade in deszelfs geheele afschuwelijkheid voorstelt. Vooral verdient het aanbevolen te worden, hen reeds vroeg eenige gedeelten des bijbels en vooral vele daarin voorkomende geschiedverhalen te leeren kennen, waartoe het aan geschikte leer- en leesboeken thans niet zal ontbreken.

(Het vervolg hierna.)

OVER

OVER HET ONTSTAAN DES DENKBEELDS VAN EEN OPPERWEZEN BIJ KINDEREN.

Hoe ontkiemt de gedachte aan God in mijne ziel? Hoe komt het, dat ik aan een God geloof? Dat ik mij in zijne armen werp, en mij hoogstgelukkig gevoel, wanneer ik hem bemin, op hem vertrouw, hem dankbaar ben, en hem volg?

Dit weet ik ſpoedig; het gevoel van liefde, van vertrouwen, dankbaarheid en gehoorzaamheid, moet eerst in mij ontwikkeld zijn, voor ik dat tot God wenden kan. Ik moet menſchen beminnen, op menſchen vertrouwen, menſchen danken en gehoorzamen, voor ik mij verheffen kan, om God te beminnen, God te danken, op God te vertrouwen en God te gehoorzamen; want wie zijnen broeder niet bemint, dien hij gezien heeft, hoe zal hij God beminnen, welken hij niet gezien heeft?

Hoe ontſtaan echter die gevoelens? Hoe komen zij in mijne natuur? Zij vangen hoofdzakelijk bij de betrekkingen, die reeds tusſchen het onnoozele kind en de moeder plaats hebben, aan.

De kracht van eene geheel zinnelijke natuurneiging noodigt de moeder, om haar kind te koesteren, te bewaren, op te pasſen, te voeden en te verblijden. Zij doet het, zij bevredigt zijne behoefte, zij weert van hetzelve wat het onaangenaam is, zij komt het in zijnen hulp-behoevenden ſtaat te hulp, — het kind is verzorgd, het is verheugd; — *de kiem der liefde is in hetzelve opgewekt.*

Het kind bemerkt een voorwerp, dat het te voren niet zag, het ontſtelt, het vreest, het weent; de moeder drukt het aan hare borst, houdt het eenige beuzelingen voor, maakt het op iets anders opmerkzaam; hetzelfde

voorwerp verschijnt weder, de vrees komt op nieuw, maar de moeder is als beschutster nabij en lacht met haar kind; nu weent het niet meer, het beantwoordt het lagchen der moeder met wederlagchen; — zie daar *de kiem van het vertrouwen opgewekt.*

De moeder ijlt bij iedere behoefte tot de wieg des kinds; heeft haar lieveling honger dan is zij daar, moet het drinken zij verzorgt het; het zweeg naardien het hare voeten hoorde; wanneer het haar ziet, strekt het de hand naar haar uit, zijne oogen staren naar hare borst, het wordt verzadigd. Moeder, en verzadigd worden, is bij het kind dezelfde gedachte, — *het dankt.*

De kiem der liefde, des vertrouwens en der dankbaarheid breidt zich spoedig uit. Het kind kent den gang der moeder; wie haar gelijk is bemint het. Het lacht tegen de gedaante van zijne moeder, het lacht tegen de gedaante van een mensch. Wie de moeder bemint, dien bemint het; wien de moeder in de armen valt, dien valt het ook in de armen; wien de moeder kust, dien kust het ook. *De kiem der menschenliefde, de kiem der broederliefde is in hetzelve opgewekt.*

De gehoorzaamheid is in haren oorsprong eene hoedanigheid, welker drijfvederen de eerste neigingen der natuur tegenstaan. Hare voortbrenging is op kunst gegrond, zij is geenszins een eenvoudig gevolg van den loop der natuur en evenwel neemt hare opwekking of voortbrenging denzelfden gang. Haar gaat eene *zeer sterke begeerte* voor, gelijk bij de liefde de behoefte, bij de dankbaarheid de verzorging, en bij het vertrouwen de behoeding. Het kind schreit voor het wacht, het is ongeduldig voor het gehoorzaamt. Het geduld wordt verwekt voor de gehoorzaamheid, en deze wordt een gevolg van het geduld. Dit alles ontwikkelt zich mede op den schoot der moeder. Het moet wachten tot zij de borst opent, het moet wachten voor zij het opneemt. Eerst later ontwikkelt bij het kind

de

de werkelijke gehoorzaamheid, en nog later de wezenlijke bewustheid, dat gehoorzamen goed is.

De ontwikkeling van den mensch vangt met eene sterke geweldige begeerte naar de bevrediging van zinnelijke behoefte aan. De borst der moeder stilt den eersten storm der zinnelijke begeerten en brengt liefde voort; er ontstaat vrees, de arm der moeder stilt het; *het vereenigde gevoel van liefde en vertrouwen ontwikkelt de eerste kiem van dankbaarheid.*

De Natuur vertoont zich *onbuigbaar* jegens het kind, het slaat op hout en steen, de natuur blijft onbuigbaar, en het kind slaat niet meer op hout en steen. Ook de moeder wordt onbuigzaam omtrent de onredelijkheid zijner begeerte; — het tobt en schreit, zij blijft onbuigbaar, — het schreit niet meer, het gewent zich, om zijnen wil aan dien zijner moeder te onderwerpen. Zie daar *de eerste kiem van geduld en gehoorzaamheid ontwikkeld.*

Gehoorzaamheid en liefde, dankbaarheid en vertrouwen vereenigd, ontwikkelen de eerste kiem van het geweten, de eerste zwakke schaduw van het gevoel, dat het niet goed is, zich tegen de hartelijk minnende moeder te verzetten; dat de moeder, dat al het overige en eindelijk hij zelf, niet alleen om zijnenwille, in de wereld is, — *de eerste schaduw van pligt en van regt ontwikkelt zich in hem.*

Wordt in het vervolg het vertrouwen des kinds op zijne eigene krachten zoo sterk, dat het in stilte vermoedt: *ik behoef mijne moeder niet meer;* dan leest de moeder deze ontkiemende denkbeelden in de oogen van haar kind, — drukt het daarop nog sterker aan haar hart en zegt hetzelve, met eene stem, hoedanige het nog geene van zijne moeder hoorde: „ *Kind! Er is een God* (die mijn helper en de helper van uwen vader is, die onze behoeder, trooster en verzorger wil zijn, zoo lang wij leven), wien gij behoeft, wanneer gij aan mij geene behoefte meer hebt; er is een God, die u in zijne armen neemt, wanneer ik u

 niet

niet meer bewaren, niet meer behoeden kan; er is een God, die u geluk en vreugde bereidt, wanneer ik zulks niet meer doen kan." Dan ontstaat er in den boezem van het kind *een onuitsprekelijk iets* — eene neiging tot gelooven, die het kind boven zich zelf verheft. Het verheugt zich op het hooren van den naam *God*, wanneer de moeder dien uitspreekt. De gevoelens van liefde, dankbaarheid en vertrouwen, die zich aan de borst der moeder ontwikkelden, breiden zich uit en omvatten, van nu af aan, God, als den vader, God, als de moeder. De gehoorzaamheid krijgt mede eenen grooteren kring; het kind, van dit oogenblik af, gelooft aan het oog van God, als aan het oog der moeder, handelt nu naar Gods wil goed, even als het tot hiertoe om den wil der moeder goed deed.

HOE LEERT MEN KINDEREN GOD KENNEN?

Het is der moeite waardig te lezen, wat SICARD deed, om zijnen doofstommen MASSIEU het denkbeeld van God mede te deelen. Zie hier, wat hij daarvan zegt.

Alle dingen, die tot ons gebruik dienen, alle voorwerpen, die ons van kindsaf omringen, zijn grootendeels voortbrengselen der kunst van den vlijtigen mensch. De dingen, die wij voor ons, om ons, boven ons zien, hebben dus ook eene oorzaak, een' voortbrenger gehad, zonder welken zij niet aanwezig konden zijn. Welke is die oorzaak? Is die oorzaak ook voortgebragt? En zoo die ook voortgebragt is, dan moeten wij, mijn lieve kind! tot eene volgende terug gaan, van welke zij haren oorsprong ontleende. En wanneer wij aldus van oorzaak tot oorzaak terug keeren, dan moet men noodzakelijk tot eene eer-

eerste oorzaak komen, die haar aanwezen niet aan eene andere oorzaak verschuldigd is; — of men moest eene oneindige rij van wezens, zonder hier voor de minste waarschijnlijkheid te hebben, aannemen. Massieu begreep de ongerijmdheid hiervan. Om hem deze waarheid zinnelijk te maken, nam ik eene ketting, en zeide hem: het eerste lid, dat op den grond hangt, wordt, gelijk gij ziet, door het tweede opgehouden, het tweede door het derde enz. Maar wanneer het laatste van allen, dat ik in de lucht ophoud, niet vast gehouden wordt: — dan moet de geheele ketting vallen — (ik liet met voordacht de ketting los). Hieruit volgt nu, dat, zal de geheele ketting blijven hangen, het bovenlid moet opgehouden worden, het zij door eene vreemde kracht, of door eene kracht hem bijzonder eigen of onafhankelijk van anderen. Maar kan men zeggen, dat het lid, hetwelk de andere ophoudt, ook zich zelf ondersteunt? Gij ziet, dat het, naardien het met de overige dezelfde natuur heeft, ook naar beneden valt, zoodra het niet meer ondersteund wordt. Gij ziet dus, dat wat het laatste lid en zoo de geheele ketting ophoudt, geheel buiten de ketting moet zijn. Gij ziet van alle wezens der aarde, dat de een door de ander wordt voortgebragt. Indien gij dan met uwe gedachten terug gaat, zoo zult gij aan het einde eenen vinden, die zijn aanwezen aan geen' ander' verschuldigd is, en welke het niet had kunnen ontvangen, dewijl deze deszelfs aanwezen altijd gehad heeft. Of is er eenige grond, waarom het zijn aanwezen niet altijd gehad heeft? Kon eenig wezen voor hetzelve bestaan hebben, waaraan het zijn aanwezen verschuldigd is? Geenszins. Dus is het aanwezen der eerste oorzaak een bewijs van hare eeuwigheid.

Massieu kende reeds sedert langen tijd, wat oorzaak en werking is. Hij wist, dat overal, waar eene werking plaats had, ook eene oorzaak moest bestaan. Hiertoe zeide ik hem: mijn horologie is niet uit zich zelf ont-

staan

ſtaan, zijn aanwezen vooronderſtelt eenen maker, enz. Hieruit volgt dus noodzakelijk, dat het heelal, hetwelk aan onze oogen eene zoo ſchoone prachtige ſchouwplaats aanbiedt, in welke eene ſchoone, beſtendig zich gelijk blijvende orde heerscht; waarin de zon dagelijks haren loop volbrengt, en hare warmte behoorlijk verdeelt, om den geheelen aardbol te bezielen; waarin de nacht regelmatig op den dag volgt, om den vermoeiden de noodige rust te verſchaffen; waarin de zachte maan en het tallooze heer van ſterren voor onze oogen met majesteit zweeft en ſtaat; waarin zonder twijfel iedere vaste ſter eene zon is, die andere wereldbollen verlicht en verwarmt; — dit heelal, zoo regelmatig geplaatst en ingerigt, waarin alles zich ontwikkelt, het een op het ander volgt zonder verwarring, dit heelal, zeg ik, vooronderſtelt een' oneindig wijzen, oneindig verſtandigen, oneindig magtigen en in alle eigenſchappen oneindig grooten voortbrenger.

Deze redenering maakte op MASSIEU eenen zoodanigen grooten indruk, die niet te beſchrijven is. Ik maakte gebruik van dit hooge gevoel en die bewondering, welke ik verwekt had, om hem dat hooger wezen te doen erkennen, van wiens aanwezen hij voor de eerſtemaal doordrongen was. Het is, zeide ik, dat groote, dat eerſte wezen, dat wij boven alle andere ſtellen, en dat wij daarom het *hoogſte wezen* noemen, het eenige wezen, dat door zich zelf beſtaat. Alle dingen hebben hun aanwezen zoo wel als hun voortdurend beſtaan aan zijne hooge magt te danken.

Daar op zijnen wil het heelal uit niet te voorſchijn kwam, zoo kan zijn wil het ook weder tot niet doen keeren. Dit wezen weet, wat ik heden van hem zeg; het beveelt mij, hem aan u bekend te maken. Gij zijt, even als ik, en alle andere menſchen met alles wat gij ziet, zijn ſchepſel, zijn werk. Het is GOD, het voorwerp onzer hoogſte vereering, in wiens hand hemel, aard en zee

ſtaan.

ftaan. — Laat ons, mijn lieve kind! dien God bidden. Toen viel ik op mijne knieën, en MASSIEU, dit ziende, werd met de diepfte ontroering aangedaan. Hij wierp zich ook ter aarde neder, en bragt in eene hooge verrukking op zijne wijze Gode eer en dank toe.

Herfteld van zijne diepe aandoening, zeide hij mij door teekens deze fchoone woorden, die ik nooit vergeten zal: „ Ach laat mij tot mijnen vader, tot mijne moeder en tot „ mijne broêrtjes gaan, en hun zeggen, dat er een God „ is. Zij weten het niet." Zij weten het, mijn kind! zeide ik; want het is dat *hooge wezen*, het is *God*, die zij in de kerk vereeren, waarbij gij dikwijls tegenwoordig geweest zijt, waarin gij deze en gene teekenen zaagt (hier bij herhaalde ik eenige) zonder derzelver beteekenis te kennen. Zij weten het: allen, welke hooren en fpreken kunnen, weten het.

OP-

OPVOED- EN ONDERWIJSKUNDIGE WENKEN.

Meisjens hebben dikwijls meer vorming noodig dan Jongens. Uit Meisjens worden gemeenlijk Moeders, op welke de eerste opvoeding harer kinderen rust. Wanneer zij nu slecht gevormd zijn, hoe zullen zij dan eens hare eigene kinderen goed kunnen opvoeden? — Hieruit volgt ontegensprekelijk, dat men haar vooral met goede grondstellingen voorzien moet.

Wat men zelf niet heeft, kan men ook niet aan anderen geven. Dat deze stelling uitgemaakt waar is, weet een ieder. Daar het nu des Onderwijzers pligt is, aan kinderen nuttige kennis mede te deelen, moet hij immers dezelve nog in veel hoogeren graad voor zich zelven bezitten. — Onderwijzers! neemt dit ter harte, en maakt uwe eigene vorming volkomen, voor dat gij anderen vormen wilt.

Scholen moeten huizen van tucht, maar geene tuchthuizen zijn. Dat wil zeggen, men moet in de scholen eene goede tucht houden, doch deze eerwaardige plaatsen niet tot tuchtigings-huizen, waar straf uitgeoefend wordt, maken. Het eerste is overeenkomstig de bestemming der scholen: het tweede integendeel onteert dezelve, en schrikt de kinderen af, die te bezoeken.

De beste school is die, welke den besten Onderwijzer heeft. Hangt het niet geheel en al van den Onderwijzer af, hoe

zijne

zijne school gesteld en ingerigt zij? Is hij niet de ware ziel derzelve? — Hij moge in eene stad of op een dorp wonen, zoo is toch — wanneer hij de verdienste bezit van de beste Onderwijzer te zijn — zijne school ook gewis de beste.

De nuttigste school is die, waar men het hoofddoel zoekt te treffen. Vele scholen hebben alleen eenen grooten naam, omdat zij uitblinken. Dit maakt op verre na hunne wezenlijke waarde niet uit. Het hoofddoel der scholen is de ontwikkeling en vorming des verstands en des harte. Waar dit geschiedt — al is het ook maar in het verborgene — dààr is voorzeker de beste, de nuttigste school.

De Onderwijzers in dezelfde school moeten door eenen geest bestuurd worden. Arbeiden niet alle Onderwijzers ter bereiking van hetzelfde doel? En zou hun arbeid wel het minste nut te weeg brengen, wanneer zij niet naauw met elkander overeenstemden? — In zulk een geval zou het beter zijn, dat er slechts één meester ware, die dit doel trachtte te bereiken, dan dat, bij een meerder aantal, de een den arbeid des anderen bedierve.

In de school hebben Ouderen hun regt verloren. Zoodra Ouderen hunne kinderen aan den Onderwijzer overgeven, treedt deze in hunne plaats. Hij is dan zelf vader en opvoeder der kleinen, zoo lang zij in zijne school zijn. Er kan derhalve voor de ouderen volstrekt geen regt overblij-

blijven, om den Onderwijzer in het een of ander wetten voortefchrijven of zijne handelingen omtrent hunne kinderen te bedillen.

Duistere woorden verduisteren de zaak. Spreekt men over eene bekende zaak met eenen Hollander Fransch, dan wordt zij hem onverftaanbaar. — Kinderen moet ook het onderwijs duister worden, wanneer het in eene onduidelijke voordragt gehuld wordt.

Met het verftand wordt gemakkelijk geleerd. Wij zelve ondervinden, dat het geheugen buitengemeen door het verftand gefterkt wordt. Willen Onderwijzers dus, dat de kinderen gemakkelijk onthouden, dan moeten zij het hun eerst door verklaringen voor het verftand bevattelijk maken.

Onderwijzen is geen Onderzoeken. Hoe menig onervaren Onderwijzer onderzoekt, daar hij onderwijzen moest, vordert zijnen kweekelingen kennis af, die hij hun niet heeft bijgebragt. Handelt deze wel verftandig? —

Vlijt baart vlijt. Hoe kunnen de leerlingen tot vlijt aangefpoord worden, wanneer hun Onderwijzer zelf niet vlijtig is? — Gaat dan uwe leerlingen voor in vlijtsbetooning, dan zullen zij uw voorbeeld volgen.

ONDERWIJS EN OPVOEDING.

BRIEVEN BETREFFENDE DE CATECHETISCHE LEERWIJZE.

VAN EENEN PREDIKANT AAN EENEN ONDERWIJZER.

EERSTE BRIEF.

Gij hebt, mijn vriend! de plaats in .... niet verkregen; dit doet mij waarlijk leed! Doch, naar uw schrijven, zoudt gij dezelve ook nimmer hebben kunnen verkrijgen; want onder de geëxamineerden waart gij de zwakste in het catechizeren. Daarop ziet de Schoolopziener in ..... ongemeen veel, en kan dus slechts dien genen als den bekwaamsten aanprijzen, welke in deze kunst het meest ervaren is. Gij hebt u zelven bij die gelegenheid van eenen anderen kant leeren kennen; gij hebt leeren inzien, dat gij in het catechizeren nog te weinig ervarenheid bezit, en hoe noodig dus voor u een duidelijk en opzettelijk onderwijs daarin zoude zijn. Gij wenscht gelegenheid te hebben om zulk een onderwijs te kunnen ontvangen. Welaan, ik wil mijne ledige oogenblikken daaraan besteden, om u van tijd tot tijd met de voornaamste regelen dezer kunst bekend te maken. Denk verder na over het gene, dat ik u zal mededeelen; tracht zelf de gronden der regelen, welke ik u geef, in te zien; oefen u vlijtig in het vervaardigen van kleine catechetische opstellen, om mij dezelve ter naziening en beoordeeling toetezenden, en wees dan verzekerd, dat gij bij een tweede onderzoek niet voor andere Onderwijzers zult behoeven onder te doen.

Het woord *Catechizeren* is eigenlijk een Grieksch woord en beteekent in het N. Testament gewoonlijk onderrigten. Eerst later gaf men aan hetzelve eene naauwere beteekenis, en noemde het onderrigten door vragen en antwoorden catechizeren. Een *Catechismus* is dus een boek, waarin zekere zaken door vragen en antwoorden geleerd worden, terwijl men de leerlingen, welke op deze wijze onderrigt worden, *Catechizanten* noemt. Thans bepaalt men het denkbeeld, dat het woord *catechizeren* voorſtelt, nog meer, daaronder verſtaande het onderwijs in vragen en antwoorden, waarbij de leerling opgeleid wordt, om zelf de zaak te vinden, of het eigenlijke *ſocratizeren. Catechizeren is dus eerstbeginnenden en onwetenden door vragen en antwoorden zoodanig te onderrigten, dat de leerling het onbekende meestal door eigen nadenken moet vinden.*

Natuurlijk moeten er zekere regelen zijn, volgens welke dit catechetisch onderwijs behoort ingerigt te worden, wanneer het goed en gepast zijn zal. De wetenſchap nu, welke mij leert, hoe ik goed catechizeren, de regelen voorſchrijft, welke ik bij mijn onderrigt in acht nemen moet, en mij derzelver zielkundige gronden aantoont en opgeeft, heet de *Catechetiſche Leerwijze.*

De onderwerpen, die den leerling door het catechetisch onderrigt geleerd kunnen worden, zijn velerlei. Men heeft een Catechismus der Huishoudkunde, des Akkerbouws, der Veefokkerij, des Wijnbouws. Ook de Reken- en Wiskunde zijn menigmaal catechetisch behandeld geworden. Het is echter voornamelijk de *Godsdienst*, waarover tot hiertoe op deze wijze onderrigt gegeven is, en deze is ook onder al de andere onderwerpen, welke gij als leermeester te onderrigten hebt, het gewigtigſte. Hiernaar zal ik dan ook mijne brieven voornamelijk inrigten en daaruit de voorbeelden ter opheldering mijner regelen nemen.

Gij zult dus in dezelve eene aanleiding ontvangen, om

uw

uw Godsdienstig onderrigt behoorlijk in te rigten. Een ding is dan alleen goed en gepast, wanneer het zijne bestemming bereikt. Dus kan ook slechts dat onderwijs zoo genoemd worden, wanneer het aan deszelfs doel beantwoordt. De vraag is dan in de eerste plaats: *Wat is het doel van alle onderwijs, b. v. in den Godsdienst?* Niets anders, dan *het bepalen en wijzigen van de Godsdienstige begrippen, de daarop gegronde zedelijkheid en de daaruit voortvloeijende innerlijke en uiterlijke welvaart.* Het onderwijs, dat deze vereischten bezit, mag goed en gepast genoemd worden. De eigenschappen en kundigheden, welke daartoe een goed Onderwijzer in den Godsdienst bezitten moet, zullen u in eenen volgenden worden opgegeven door enz.

TWEEDE BRIEF.

In dezen moet ik tot u voornamelijk spreken van de eigenschappen, begaafdheden en kundigheden, welke hij, die het in het catechizeren tot eenige ervarenheid brengen wil, verkrijgen en bezitten moet.

Hij moet denkbeelden bepalen, gelijk schijnende van elkander afzonderen, het ware van het valsche of schijnbaar ware behoorlijk onderscheiden, ook de fijnere onderscheidingen der denkbeelden ras bemerken en overzien, van juist *schijnende* antwoorden terstond de waarde bepalen kunnen, om door zijn onderrigt nut te stichten en om het goed te doen zijn. Dat hij dus een' zekeren graad van scherpzinnigheid bezitten moet, zult gij gemakkelijk inzien.

Hij moet zeer dikwijls gelijkenissen kiezen, om zijne waarheden daardoor duidelijk te maken, en bij het verklaren van verbloemde figuurlijke uitdrukkingen de overeenkomst tusschen het beeld en de beteekende zaak terstond gevoelen. Daartoe heeft hij vernuft noodig.

De Godsdienst-onderwijzer moet het rijk der waarheid meer en meer uitbreiden, vooroordeelen en dwalingen meer en meer verdringen en voor meer zuivere en opgeklaarde voorſtellingen doen plaats maken. Wanneer hij dit met ijver en goed gevolg beproeven wil, moet hem zelven dan niet de waarheid van groot belang zijn? Moet hij zelf niet een levendig en innig gevoel voor de waarheid hebben? Zonder dit zou hij een ongeſchikt Onderwijzer zijn. Te vreden, wanneer zijne kinderen de zaak oppervlakkig ſchijnen begrepen te hebben, zal hij aanſtonds tot een nieuw denkbeeld overgaan, en met elk half waar antwoord voldaan zijn, of hij de tegenwerpingen en twijfelingen, welke naderhand zouden kunnen opkomen, uit den weg geruimd hebbe of niet. — Ook moet hij den geest eener ware en echte zedelijkheid ſteeds algemeener maken, en de kinderen de deugd als het gewigtigſte aanbevelen. Maar moet hij zelf daartoe niet van een verheven en levendig gevoel voor de deugd doordrongen, moet niet hemzelven de deugd het hoogſte goed zijn?

Even zoo moet ook de Onderwijzer in den Godsdienst eenen aanzienlijken graad van tegenwoordigheid van geest bezitten. Hij kan niet alle antwoorden vooruit zien, welke hem de kinderen geven zullen; maar moet, wanneer dezelve ſoms valsch of belagchelijk zijn, niet lang verlegen ſtaan, hoe hij dezelve zal wijzigen of het algemeene gelach zal doen eindigen. Hierop kan hij zich te voren niet ſcherpen, en evenmin de invallen van den eenen of anderen ſchranderen leerling bedenken, zoodat het zeer ſlecht voor hem zou uitkomen, wanneer hij dezelve niet op het oogenblik weet te beantwoorden of te wederleggen. Opdat hem dit niet mislukke, moet hij met zijne overige eigenſchappen *tegenwoordigheid van geest* paren.

Zeker Schoolmeester vergeleek de verborgenheid der Drieëenheid bij eene hooivork, en meende *daardoor de zaak;* op eene zinnelijke wijze, zeer bevattelijk voorgeſteld te

te hebben. Het was wel zinnelijk, ja; maar – dat zult gij zelf gevoelen – op eene wijze, die den goeden ſmaak ſterk beleedigde. Even zoo zou de Onderwijzer in den Godsdienst zich van andere gemeene beelden, lage uitdrukkingen en ſpreekwijzen bedienen, waanneer hij geen *ſmaak* bezat.

Hoe onaangenaam is het niet, eenen man te hooren catechizeren, die eene ruwe en bulderende ſtem, of eene ſtotterende uitſpraak en andere gebreken in zijne ſpraakwerktuigen heeft! Al zegt hij nog zoo veel waars en goeds, al ſpreekt hij met nog zoo veel warmte en geestdrift; een groot gedeelte van den indruk zijns onderrigts gaat verloren, wanneer hij met deze uiterlijke gebreken behebt is. Zelfs de volwasſene berispt dit in eenen prediker, en zou dan niet het kind zulks ten zijnen nadeele aan den Onderwijzer bemerken, daar het zijne aandacht nog veel meer dan volwasſenen op het uiterlijke vestigt! Tot de goede eigenſchappen eens Onderwijzers in den Godsdienst behoort dus ook vooral eene zekere *buigzaamheid*, *oefening*, *ervarenheid en bevalligheid der Spraakwerktuigen*.

Thans heb ik u nog maar alleen van zijne *natuurlijke begaafdheden* geſproken. Laat mij u nu ook iets zeggen van de *kennis*, welke hij zich moet hebben eigen gemaakt, en zonder welke hij niet in ſtaat is zijn onderrigt behoorlijk in te rigten.

In de eerſte plaats behoort hij praktiſche denkbeelden van de *leer der rede en van de zielkunde* te bezitten. Hij moet weten, hoe hij de enkele verſtrooide bouwſtoffen tot een wel geördend geheel zal vereenigen; wat een beſluit, eene ſtelling, een duister, klaar, duidelijk denkbeeld is; hij moet zijne kinderen met de uitdrukkingen doel, middel, grond, gevolg, oorzaak, werking, enz. bekend maken, zal zijn ouderrigt eenen geregelden en ſnellen voortgang hebben, en hij niet genoodzaakt zijn, zich,

wanneer eene uitdrukking niet verſtaan wordt, te lang met bijzaken op te houden. Hij moet de verſchillende vermogens der ziel en hare neigingen kennen, dewijl hij dezelve vormen en beſchaven moet; hij moet zelfs zijne leerlingen met eenige denkbeelden uit de zielkunde bekend maken. Doch moet men zelf niet eerst bezitten om te kunnen geven?

Dat hij de *geloofs-* en *zedeleer*, welke hij zijnen kinderen voordraagt, zelf eerst begrepen, het *belang derzelve*, waarvan hij hen overtuigen wil, eerst zelf gevoeld hebben, en in derzelver *gronden* en *gevolgen* diep ingedrongen zijn moet, behoef ik u niet te zeggen. Men eischt van hem geene geleerde kennis, eigenlijke *theologie;* alleen ſlechts zooveel als tot het goed voorſtellen van Godsdienſtige waarheden en tot het wederleggen van ſtellingen, die eenen ſchijnbaren grond hebben, noodig is.

De Onderwijzer moet bij zijne catechizatien ook menigmaal bijbelſche ſpreuken verklaren, of ſoms over een geheel hoofdſtuk uit den Bijbel catechizeren. Daartoe is het volſtrekt noodzakelijk, dat hij zelf eerst den zin der bijbelplaats of des hoofdſtuks behoorlijk begrepen hebbe. Hij moet dus *bekend zijn met den zin der voornaamſte bijbelplaatſen*, ſchoon hij niet noodig heeft die plaatſen te kennen, waarover het zelfs de grootſte uitleggers nog niet eens zijn. Daartoe wordt de kennis der grondtaal vereischt, welke men alleen van eenen geſtudeerden, doch niet van eenen gewonen Schoolonderwijzer verwachten kan.

Elk onderwerp, dat men bewerken wil, moet men zoo naauwkeurig als mogelijk is kennen. De klavier-ſpeler moet zijn ſpeeltuig, de boer zijnen akker, de tuinier zijnen hof kennen, waarop en waarin hij planten en zaaijen wil. Moet dit ook niet met den Onderwijzer der kinderen het geval zijn? Behoort hij niet, daar hij op hen werken, hunne vermogens beſchaven en oefenen zal, met hun *in-*

ner-

nerlijk wezen naauwkeurig bekend te zijn, de menſchelijke en bijzonder de kinderlijke ziel van nabij te kennen en van alles, wat van dien kant zijn onderwijs hinderen of bevorderen kan, vertrouwelijk onderrigt te zijn? Wat is de oorzaak, dat bij zoo vele anders wel ingerigte en belangrijke catechizatien, de kinderen er bij zitten als of men tot hen niet ſprak, dat zij bijna alle opmerkzaamheid verliezen, en niet de minſte belangſtelling bij het voorgeſtelde ſchijnen te hebben? Wat anders, dan dat de Onderwijzer zijne leerlingen niet kent, dat hij de middelen niet verſtaat, waardoor hun zekere zaken van eenen uitlokkenden en belangrijken kant kunnen voorgeſteld worden; dat hij de kunst niet geleerd heeft, door welke men de opmerkzaamheid der kinderen opwekken en ouderhouden kan? *Menſchen*, – en in het bijzonder *kinderkennis* zijn dus twee dingen, zonder welke niemand hopen kan een geſchikt Onderwijzer in den Godsdienst te worden, en zijn onderrigt ingang en de gewenschte uitwerking te doen hebben.

Wie deze kinderkennis bezit, zal ervaren, dat de kinderen niets liever hooren dan *geſchiedenisſen verhalen*. Het is dus de pligt van den Onderwijzer, hierop acht te geven, dewijl zulks hem bij zijn onderrigt van groot nut zijn kan. Waarheden in het algemeen voor te dragen maakt zelden eenen levendigen en blijvenden indruk op kinderen; maar in eene geſchiedenis ingekleed, worden zij van hen opmerkzaam aangehoord en zeker behouden. Of de geſchiedenis waar of verdicht zij, daarover bekommert zich het kind niet. Zelfs fabelen, waarvan het de onwaarheid terſtond inziet, zijn hem belangrijk; het hoort ze met genoegen en onthoudt de daarin verborgene waarheid of zedeles. Wie zou het dan nog loochenen, dat *een goede voorraad van ware en verdichte geſchiedenisſen, fabelen en vertelſels*, een groote ſchat voor den Onderwijzer is, waarmede hij rijkelijk woekeren kan? Ik zeg een

goede voorraad; want voor elke waarheid moest men zulk eene gefchiedenis weten, elke deugd en elke ondeugd moest men door ware of verdichte voorbeelden ophelderen kunnen, en wanneer gij overweegt, dat dezelfde zaak, dikwijls herhaald, eindelijk alle hare bekoorlijkheid, geheel haren indruk verliest, zult gij het niet onbillijk vinden, dat ik verlange voor elk geval niet flechts eene, maar waar het mogelijk is meerdere gefchiedenisfen in voorraad te hebben; gij zult toch zeker uwe Godsdienftige lesfen meer dan eenmaal herhalen, en dan kunt gij niet wel dezelfde gefchiedenis vertellen, welke gij de eerfte maal gehad hebt, wanneer gij niet langwijlig wilt worden.

Even zoo min zal de Onderwijzer, wien *eene zekere mate van kennis van de Natuur en de Staatkundige gefteldheid des Vaderlands en van andere Landen ontbreekt*, met vrucht kunnen catechizeren. Moet men b. v. bij het fpreken over Gods eigenfchappen, almagt, wijsheid, goedheid, enz. niet eene menigte voorbeelden, welke de natuur daarvan oplevert, aanhalen? Kan men dit, wel doen zonder zelf kennis van de Natuurlijke Historie en Natuurkunde te bezitten? Of men moet fpreken over de waarde van den meusch, over het gene hij gedaan heeft en waartoe hij bekwaam is. Dit is zonder kennis aan de Staatkundige gefteldheid niet doenlijk. Hoe vele waarheden moet men niet door gelijkenisfen, door voorgevallene gebeurtenisfen ophelderen en bevestigen?

Hoe moeijelijk zal dit voor den Onderwijzer zijn, wanneer hij van de dingen, die om hem zijn en gebeuren, weinig of niets kent! Hoe wilt gij uwe kinderen tot Vaderlandsliefde opwekken, wanneer gij uw Vaderland zelf niet kent!

Hoe zeer de Predikant en Schoolonderwijzer daarin overeenkomen, dat beiden onderwijzen, dat beiden aan [illegible]etenden zekere Godsdienftige waarheden voordra[illegible]t zelfde doel hebben, heeft nogtans tusfchen

hen

hen een aanmerkelijk onderſcheid plaats. Het onderwijs des eerſten is onafgebroken, aaneengeſchakeld. Hij ſpreekt achter elkander voort, zonder van iemand in de rede gevallen te worden; terwijl in tegendeel de laatſte door vragen en antwoorden onderrigt en deze zijn onderwijs dikwijls eene andere rigting geven. Hierdoor wordt zijn arbeid, wat den vorm betreft, moeijelijker. Hij kan niet even als de eerſte, zijne voordragt vooraf woordelijk zamenſtellen, dewijl hij de antwoorden der kinderen niet met zekerheid vooruit bepalen kan. Zoo hij dit doen wilde, zou een enkel verkeerd gegeven antwoord van een mingeoefend of onoplettend kind, zijnen ganſchen zamenhang verſtoren. Hij moet immers het antwoord verbeteren; maar hoe zal hij dit doen, wanneer hetzelve niet met zijn oogmerk ſtrookt? Gij ziet hieruit, dat de Onderwijzer in den Godsdienst, zal zijn geſprek niet in de war geraken en de toehoorderen onaangenaam zijn, eene *behoorlijke ervarenheid in het ſpreken*, *eene meer dan gemeene vaardigheid in het kiezen zijner uitdrukkingen*, *en eene voldoende kennis van zijne moedertaal verkregen moet hebben.* Dit is voor hem te meer noodzakelijk, omdat hij menigmaal den zin van zekere woorden uit het ſpraakgebruik verklaren moet; en dewijl hij anders, door het bezigen van valſche uitdrukkingen, tot zeer groot misverſtand en verwarring der denkbeelden aanleiding kan geven.

Ziehier de eigenſchappen en kundigheden, welke in eenen goeden Onderwijzer van den Godsdienst vereischt worden. Ik zou hier gaarne nog het een en ander bijvoegen, hoe dezelve te verkrijgen zijn; dan deze hiertoe te lang zullende worden, beſpaar ik zulks voor mijnen eerstvolgende, en ben enz.

DERDE BRIEF.

Deze zal grootendeels het nuttig besteden uwer vrije uren betreffen, en de wijze, waarop gij u de in mijnen vorigen opgenoemde vereischten van een geschikt Onderwijzer in den Godsdienst kunt eigen maken.

Om *uwe scherpzinnigheid* te oefenen, kan ik u niets beters aanbevelen, dan dat gij u dikwijls oefent in het onderscheiden van zeer vele dingen en voorwerpen. Gij kunt met zinnelijke voorwerpen eenen aanvang maken, omdat derzelver onderscheid gemakkelijk is optemerken en ook veel spoediger in het oog valt, hetwelk voor u het werk minder moeijelijk zal maken. Zoek eerst de meer uitstekende en zich als van zelve voordoende, daarna de fijnere, meer verborgene onderscheidende eigenschappen uittevorschen. Ga van de eigenlijke voorwerpen allengs tot de onzinnelijke, tot denkbeelden van deugden, ondeugden enz. over, en neem hierbij dezelfde opklimming in acht. Zoek vooral vaardigheid te verkrijgen in het onderscheiden van verwante en gelijkschijnende dingen. Hoe meer dezelve met elkander overeenkomen, hoe meer gelegenheid gij hebt, om uwe scherpzinnigheid te oefenen. Eene geregelde studie der Natuurlijke Historie is hierin van groot nut. Lees ook dikwijls zulke schriften, welker schrijvers door scherpzinnigheid uitmunten.

Gij moet ook *uw vernuft* oefenen. Dit heeft veel gelijkheid met het vorige. Als gij eerst het onderscheid der dingen hebt opgezocht, moet gij hier de overeenkomst, die zij met elkander hebben, trachten uittevorschen. Neem daarbij weder dezelfde opklimming in acht, dat is, begin eerst met zinnelijke voorwerpen, en laat daarop de onstoffelijke volgen. Zoek eerst de meer in het oog vallende en daarna de meer verborgene gelijkheden op. Dit zal u daarin eene zekere vlugheid en vaardigheid doen verkrijgen. Boertend, hekelend vernuft komt u bij het onderwijs in

den

den Godsdienst niet te pas, of het moest, en dan nog zeldzaam, bij het ſchilderen van menſchelijke dwaasheden, hartstogten enz. wezen. Voor het overige moet daarbij alle ſcherts, als tegen de waarde der zaak ſtrijdende, vermeden worden. Met deze oefeningen moet gij ook het lezen van met vernuft geſchreven werken verbinden. Kies daartoe meestal gedichten. Zij zijn de eigenlijke beeldenſpraak en onmiddelijke voortbrengſelen van het vernuft.

Een verheven en levendig gevoel voor waarheid en zedelijkheid is iets, dat zich de mensch alleen niet verwerven kan, wanneer de kiem van hetzelve niet reeds in zijn hart gelegd is. Gij kunt en moet echter het ſluimerend gevoel opwekken, voedſel verſchaffen, verlevendigen en verſterken, en daartoe kunt gij bijdragen, door u vlijtig bezig te houden met de levensgeſchiedenis en het aandenken van zulke mannen, in wier binnenſte liefde tot waarheid en zedelijkheid gloeide. Zulke voorbeelden hebben een hun eigen vermogen om het hart tot een edel en verheven gevoel te ſtemmen en in hetzelve de kiem van liefde tot waarheid en deugd te doen uitſpruiten. Daar door zal uwe geheele voordragt eenen bijzonder ſchoonen en edelen toon verkrijgen. Op uw gelaat, uit uwe taal, uit alles zal het merkbaar zijn, hoe zeer u zelven de zaak aan het hart gaat, en geloof voor zeker, dat hetgene uit het hart komt, ook tot het hart wederkeert. Tracht verder zelf gedurig meer naar waarheid. Lees niets, zonder het van alle kanten te onderzoeken en laat u niet met het oppervlakkige te vreden ſtellen. Tracht tegenwerpingen en bedenkingen, welke zouden kunnen gemaakt worden, opteloſſen en te wederleggen.

Neem ook, waar gij de gelegenheid vindt, den raad in van wijze verſtandige mannen; deze zal u, vooral in moeijelijke gevallen, van het grootſte nut zijn. — Tracht ook uw hart meer en meer voor de deugd te ontſluiten, zie bij uwe handelingen ſteeds op zedelijkheid, en leer een' afkeer

van

van alle ongeregtigheid verkrijgen. Daardoor zal gevoel voor de deugd in uw gemoed gedurig diepere wortelen schieten, en bij uw godsdienstig onderwijs zult gij geen' vreemden invloet behoeven te ontleenen, maar slechts uw eigen gevoel te volgen hebben.

Menig een heeft van de natuur eene zekere beschroomdheid ontvangen, en is daardoor voor het catechetisch onderrigt weinig geschikt. Echter kan men de natuur hierin zeer veel te gemoet komen, om eene genoegzame mate van tegenwoordigheid van geest te verkrijgen. Dit kunt gij doen, door vooraf zoo veel mogelijk alle twijfelingen en tegenwerpingen uittevorschen, welke bij uw onderwijs de een of ander schrandere leerling zou kunnen opgeven; dan zal u zulks niet zoo onverwachts voorkomen, en toebrengen om uwe gewone bedaardheid te behouden. Hoe zorgvuldiger gij hiermede bij uwe voorbereiding te werk gaat, hoe zeldzamer de gevallen kunnen zijn, om u velegen te doen staan.

Goede smaak is mede iets, dat de natuur willekeurig weg schenkt, en wien zij met eene rijke mate van gevoel voor het schoone uitgerust heeft, die behoeft zeker de herinnering niet, om bij zijn onderwijs den smaak niet te beleedigen. Maar onze natuurlijke aanleg kan door oefening en beschaving nog verbeterd worden. Integendeel verliezen wij veel van onzen goeden smaak door den omgang en gemeenzaamheid met ruwe, onbeschaafde personen, het welk eene zekere boerschheid doet verkrijgen, waarteged men op zijne hoede moet zijn. Wilt gij dus uwen smaak vormen en niet in boerschheid vervallen, vermijd dan ook het lezen van zulke schriften, waarin onophoudelijk tegen de welvoegelijkheid en kieschheid gezondigd wordt. Wees vooral op uwe hoede, wanneer het listig vernuft daarin de grofheden heeft weten te bedekken of van een' fraaijen kant voor te stellen.

Vlugheid en bevalligheid van uitspraak was ook een ver-

vereischte van den Onderwijzer in den Godsdienst. Het gene ons de natuur hierin ontzegd heeft, laat zich, hoewel niet geheel, echter voor een groot gedeelte door vlijt en oefening verkrijgen. Ik behoef u ter bevestiging hiervan slechts op den Griekschen DEMOSTHENES opmerkzaam te maken. Men lette slechts op de gebreken zijner uitspraak; of men door langzamer of radder te spreken meer aangenaam is; welke letters voor onze uitspraak moeijelijker of gemakkelijker zijn; hoe lang men in eens voortspreken kan, zonder dat onze stem heesch, gebroken, enz. wordt en neme daarnaar zijne maatregelen. Het beste, dat ik u in dit opzigte aanraden kan, is dit: lees dikwijls overluid. Gewen u, wanneer gij, tot radheid overhellende daardoor misslagen begaat, om zoo veel mogelijk langzaam te lezen; herhaal die plaatsen, welke gij bij de eerste lezing moeijelijk vindt, zoolang, tot dat zij u gemakkelijk worden. Neem eerst stukken, waarin de verhalende stijl voorkomt, en ga dan tot den verhevenen over. Geef ook acht op den tijd, dien gij tot het overluid lezen besteedt. In den beginne is een kwartier uurs genoeg; naderhand kunt gij het wel een half uur langer uithouden. De, u niet onbekende, oefeningen, om zekere moeijelijk uittesprekene korte volzinnen acht tot tien malen in eenen adem te zeggen, kan ik u als middel ter vorming uwer spraakwerktuigen niet genoeg aanbevelen.

Door de tot hiertoe beschrevene oefeningen in uwe snipperuren aan te wenden, kunt gij de natuurlijke begaafdheden, welke in eenen Onderwijzer van den Godsdienst vereischt worden, ontwikkelen, vormen en beschaven. Wat nu de verkrijging der noodzakelijke kundigheden betreft, waarvan ik in mijnen vorigen sprak, gij kunt dezelve niet wel anders dan uit boeken opzamelen, en ik zal trachten u hier en daar de voornaamste te noemen, welke mij voorkomen ter bereiking van uw doel in deze de meest gepaste te zijn.

De

De kleine zielkunde van CAMPE is ontegenzeggelijk een der voortreffelijkfte boeken, welke ik met betrekking tot het catechetisch onderwijs gelezen heb. Gij vindt hierin de kennis, welke gij het kind van de menfchelijke ziel mededetedeelen hebt, op eene wijze voorgedragen, elke waarheid op eene wijze ontwikkeld, die van de grootfte ervarenheid des fchrijvers in het onderrigt getuigt, en voor jonge Onderwijzers een voortreffelijk voorbeeld ter navolging is. — Voeg hierbij DOLZ aanleiding ter vervaardiging van opftellen, voornamelijk de daarin voorkomende redekunde; MORITZ Logica voor de jeugd, enz. Hierbij kan ik u verder als zeer gepast aanbevelen: *De Natuurkunde der Ziel van* HOFFBAUER. *Amfterdam*, W. BRAVE 1808. Alsmede: *Onderwijs in de Redekunde door* D. VAN DE WIJNPERSSE. *Rotterdam*, J. POLS 1780. En *Logica van* J. WATTS. *Den Haag*, J. THIERRIJ 1761. *met het aanhangfel* 1762.

Het zou onnoodig zijn, u over den Godsdienst en de zedekunde eene lijst van werken op te geven. Wij hebben van dezulke eenen ruimen voorraad, waaruit gemakkelijk eene goede keus de doen is: buitendien zijt gij reeds met een aantal derzelve genoeg bekend en te veel in dit vak ervaren, dan dat ik u hieromtrent eenige bepalingen zoude willen maken.

Ter verkrijging van menfchen-kennis moet gij u vlijtig in de gefchiedenis oefenen, en daarbij zorgvuldig acht geven op de karakters der handelende perfonen. Levensbefchrijvingen van voorname mannen kunnen u hierin mede den weg wijzen. Jammer maar, dat van zoo velen de gefchiedenis hunner jeugdige jaren niet is bewaard gebleven; onze menfchen-kennis zou daardoor veel gewonnen hebben. — Voor de gefchiedenis, zoo wel de algemeene als vaderlandfche, durf ik u als gepast aanprijzen: De genoeg bekende werken van SCHRÖCK, ROLLIN *en* TAILLÉ, MARTINET, HAMELSVELD, BREDOW, WAGENAAR; [illegible]R en anderen meer. Ik

Ik deed u in mijnen vorigen ook opmerken, dat de kinderen niets liever hooren, dan geſchiedenisſen en fabelen, en dat gij u dus bevlijtigen moest, om daarvan eenen rijken voorraad op te zamelen. Gij kunt daartoe aanleiding vinden in de werken van SALZMANN, CAMPE, ROCHOW, enz. Ook zal uw geheugen door het beſtuderen der algemeene en vaderlandſche geſchiedenis met een aantal ware geſchiedenisſen verrijkt worden, en gij kunt nu en dàn beproeven, om zelf kleine geſchiedenisſen te verdichten.

Om met de *Natuurkunde* en *Natuurlijke Historie* bekend te worden, kunt gij lezen: SANDER, *Gods grootheid, goedheid, wijsheid in de Natuurkunde;* MARTINET, *Catechismus der Natuur;* UILKENS, *Beſchrijving van de merkwaardigſte Voortbrengſelen der Natuur* enz.

Ter verkrijging van taalkunde moet gij u dikwijls in het maken van ſchriftelijke opſtellen oefenen, waarbij u DOLZ *Aanleiding ter vervaardiging van Schriftelijke Opſtellen* van veel dienst kan zijn. Tot vlugheid in ſpreken en ſchrijven moet ook het lezen van goede boeken en de omgang met daarin ervaren perſonen veel bijbrengen.

Ik zal hier dezen brief eindigen, en, zoo het mij gelukt is, uw' lust tot eigene oefening eenigzins op te wekken, mijne opmerkingen in eenen volgenden voortzetten.

✿

NIJD,

NIJD, WANGUNST, GIERIGHEID EN HEBZUCHT.

(Tafereel eener verkeerde opvoeding.)

(Vervolg van bl. 92. V. D. 4 St.)

De heer B. hield, niettegenſtaande de meening van vele ouderen, het voor goed, zijnen kinderen geld in handen te geven. Hierin had hij geen ongelijk; doch hij vergat, van dit werkzaam hulpmiddel bij de opvoeding, door aanhoudende opmerkzaamheid ten beste der kinderen, het noodige gebruik te maken. In dit geval ſtrekt het tot niets anders, dan om de kinderen gierig en hebzuchtig te maken, of om den trek tot het ſpel en tot verkwisting bij hen op te wekken.

FREDERIK (*een knaapje van zes jaar*). Hoe veel geld heb ik in mijnen ſpaarpot, vader?

De Vader. In welken meent gij? In den grooten of in den kleinen?

FRED. In den kleinen.

De Vader. In den kleinen hebt gij vijf gulden en twaalf ſtuivers.

FRED. Dan zal ik haast zoo veel hebben als HENDRIK, niet waar, vader?

De Vader. Ja. In den grooten ſpaarpot hebt gij nog meer dan HENDRIK. Gij hebt vier-en-twintig guldens, en hij heeft er ſlechts twee-en-twintig.

FRED. Vader! geef mij nog iets, opdat ik in mijnen kleinen ſpaarpot ook zoo veel hebbe, als HENDRIK.

De Vader. Hebt gij heden wel opgepast, mijn lieve jongen! zijt gij zoet geweest?

FRED. Ja, vader lief!

De Vader. Nu, daar hebt gij dan nog een zesthalf.

FRED.

FRED. Vader! leg die, als het u belieft, in mijnen ſpaarpot.

De Vader. (*terwijl hij de kast ontſluit, en een beursje geld te voorſchijn haalt*). Zie eens, lieve FREDERIK! welk mooi geld gij hebt! zie eens dezen mooijen gulden! en dezen drie-gulden! en hier dezen ſchelling! — Zie eens, alles is nieuw.

FRED. (*vol vreugde*). Ha! — Laat mij nu ook den grooten ſpaarpot zien!

De Vader. Neen, niet voor aanſtaanden zondag, wanneer gij de geheele week zoet zijt geweest.

FRED. Lieve vader! wanneer krijg ik mijn' kleinen ſpaarpot in handen? ik zal dien zeer wel bewaren.

De Vader. Als gij acht jaar oud zijt, mijn lieve FREDERIK! thans zijt gij daartoe nog te jong, en hebt nog te weinig verſtand.

Hoe veel gebreken in een paar minuten! Het is dwaas, een kind geld te geven, en het daarvan geen gebruik te leeren maken, maar het te bewaren. Het is dwaas, een kind een welgevallen in fraaije ſtukken geld in te prenten. Het is dwaas, een kind aanleiding te geven zich daarop te verhoovaardigen, dat hij meer geld heeft, dan een ander. Het is dwaas, een kind met het laten zien van zijn geld en met het geven van geld te beloonen. Het is, met een woord, gevaarlijk, een kind op geld opmerkzaam te maken, zoo lang het dit niet bezitten en gebruiken kan.

De heer H. dacht hier anders over. Op den zesden verjaardag bekwam ieder kind zijnen ſpaarpot. — Het werd daarbij ingeſcherpt, om wel met het geld om te gaan; niet gierig te zijn, maar het ook niet te verkwisten. „ Zijt gij niet ſpaarzaam," was het, „ en is uw ſpaarpot „ ledig, dan moogt gij zien, hoe gij weder aan ander geld „ komt.

(Tafereel eener betere opvoeding.)

De kinderen van L. hadden van eenen hunner bloedverwanten eenig geld ten gefchenke bekomen, en gaven dit aan hunne ouders, want geen hunner had nog den ouderdom van zes jaren bereikt, en was dus nog geen meester van zijne eigene kas, deels, omdat kleine kinderen zoo ligt iets verliezen, deels, omdat zij ligtelijk door eene of andere aanleiding tot bedrog of dieverij kunnen aangefpoord worden: twee moeijelijk uitteroeijen neigingen. Niettegenftaande dit, befchikten de kinderen echter over hun geld, waarbij de ouders hen zoo wel wisten te leiden, dat zij meenden in hunne handeling volkomen vrij te zijn.

Van het vierde jaar af wist een kind, dat het geld had, en mogt naar vader of moeder gaan, om geld te vragen, om daarvoor iets te koopen. Met den ouderdom van zes jaar hield elk kind zijne eigene kas.

Van dit tijdftip af werden er ook onder de behoeften des kinds eenige aangewezen, waarvoor het zelf zorgen en op eenen bepaalden tijd betalen moest. Wanneer derhalve een kind zijne kas in handen kreeg, dan zeide men, dat men tot heden dit geld voor hem befpaard had, om hem te leeren huishouden, en dat men 's wekelijks daar iets zoude bijvoegen. Daarvoor moest het kind ook zekere uitgaven hebben en b. v. zijn ontbijt betalen.

Op deze wijze werden de kinderen van jongs af gewoon, om hunne inkomften en uitgaven in zekere betrekking tot elkander te houden, als mede om hunne verftandelijke vermogens te oefenen en menige neiging te onderdrukken. — Met de jaren vermeerderden de ouders de inkomften der kinderen, doch vermenigvuldigden tevens de noodzakelijke uitgaven.

De

De inkomsten der kinderen waren deels bepaald, en bestonden in eene wekelijksche toelage in geld; deels sproten zij voort, uit hetgene de kinderen door hunne bekwaamheid en vlijt verwierven. Ieder stuk b. v., dat zij van bordpapier vervaardigden, werd door de ouders of bloedverwanten gekocht en betaald.

Dé uitgaven waren deels bepaald, deels onbepaald. Onder deze laatste telde men, hetgene de kinderen voor hunnen arbeid of tot hun vermaak noodig hadden. De bepaalde uitgaven, zoo als voor het ontbijt enz., moesten des zaturdags avonds geschieden. Die hierin in gebreken bleef, moest des anderen daags zijn ontbijt missen. De meer genoemde toelagen werden even geregeld des maandags morgens betaald.

Voor het tiende jaar werd er van de kinderen geene schriftelijke rekening gevorderd.

De kinderen vonden een groot genoegen in de geschenken, welke zij van hunne bloedverwanten ontvingen, wenschten menigmaal hunne geheele bezitting te zien, wanneer zij hunne ouders dit geld overgaven. De vader deed zulks, telde hun het geld op de tafel voor, doch trachtte hunne opmerkzaamheid daarvan af te leiden, door hun te zeggen, hoeveel guldens en stuivers ieder had, en wat zij daarvoor konden koopen. „ WILLEM," zeide hij b. v., „ heeft tien gulden. Daarvoor kan hij, als „ ik eens te arm werd, om hem te eten te geven, wel „ drie of vier weken zich van het noodige voedsel voor„ zien. Of hij kan daarvoor twee zulke prenten koopen, „ als daar aan den wand hangen; of veertig zulke land„ kaarten; of eene nieuwe broek, enz."

JAN, (*een knaapje van zes jaar, wiens geheele aanleg daarhenen strekte, om een gierigaard te worden*). Maar, vader! ik kon mijn geld zelf wel bewaren.

De Vader. Zoo lang gij het niet gebruikt of ouders hebt, die voor u betalen, is dit niet noodzakelijk. Maar

als dit zoo niet ware, wat zoudt gij dan doen? Wildet gij honger lijden? of uw geld eten?

JAN. Ik zou bedelen, opdat mij de menſchen iets gaven.

De Vader. Gij zoudt bedelen, als gij nog geld hadt? — Dat zoude ik niet doen. Bedelen is eene ſchande voor hem, die geld heeft of het verdienen kan. Neen, dat is niet goed. Ik zal u zeggen, wat ik doen zoude, wanneer ik zulk een kleine jongen was, en niet meer had, dan een paar gulden, en geene ouders, die mij konden verzorgen.

Ik zou van dit geld eenige ſtuivers nemen, en daarvoor eenige vellen groen papier en eene ſchaar koopen. Dan zou ik van die blaadjes knippen, die men om de kaarſen doet, ten einde te verhoeden, dat het ſmeer niet op den kandelaar druipt. Vervolgens zou ik langs de huizen mijne blaadjes te koop veilen. Ik zou die voor weinige duiten overdoen, en dan ontving ik voorzeker meer, dan mij het papier gekost had. Voor hetgene ik dan over had, zou ik eenig eten koopen. Ziet gij, JAN! dan behoefde ik niet te bedelen, en bekwam toch iets te eten.

JAN. Maar als gij nu geene blaadjes knippen kondt?

De Vader. Wat ik niet kon, dat zoude ik leeren. Ik zou het eerst aan een ſlecht ſtuk papier beproeven, of ik verzocht iemand, om het mij te leeren. Het is gemakkelijk; gij kunt het allen leeren, als gij wilt.

Allen. Ja, dat willen wij.

De Vader. Goed, ik zal het u toonen. Ook zal ik u papier om niet geven, en de blaadjes van u koopen, opdat gij iets voor uwe moeite zoudt hebben. Voor de twaalf blaadjes geef ik een dubbeltje.

Dit was eene der eerſten proeven, om de geldzucht van JAN eenige hinderpalen in den weg te ſtellen. Hoe zorgvuldig men ook dit kwaad tegen werkte, groeide het toch heimelijk op, en deed zich dikwijls niet onduidelijk beſpeuren.

Toen

Toen de knaap acht jaar oud was, gaf hij duidelijke proeven, dat het hem om niets anders te doen was, dan om geld bij een te schrapen, terwijl hij zich alle geoorloofde vermaken uit dien hoofde ontzegde. De vader wist deze neiging in den knaap om geld te bezitten niet anders uit te roeijen, dan door de neiging, om hetzelve te verwerven. Hierdoor, dacht de vader, wordt, wel is waar, de gierigheid niet uitgeroeid, maar verkrijgt meer voedsel; doch er komt weldra ook een tijd, dat hij geld moet uitgeven, en de knaap leert meer op het toekomstig dan tegenwoordig bezit zien. Ook is er voor hem gelegenheid, om met de neiging, om geld te verwerven, menige nuttige kundigheid in te zamelen. Daardoor krijgt zijn verstand voedsel, zoo dat hij zich mettertijd daartoe wenden kan, om de gierigheid met den wortel uit te roeijen. De eerste zaak was derhalve, om het geld uit handen van dien knaap te krijgen. De vader leende van hem, onder voorwendsel, dat het hem aan klinkende munt ontbrak, bijna al zijn geld voor den tijd van drie maanden; verhaalde hem, hoe volwasfenen daaromtrent handelen, en gaf hem eene aanzienlijke rente, waarvan hij 's wekelijks een gedeelte betaalde. Niet zonder moeite gaf de knaap het geld uit de hand, en verschrikte in der daad, toen de vader het voor zijne oogen wegstreek, om daarmede eene rekening te betalen. De vader deed zulks opzettelijk. De knaap moest van zijne gehechtheid aan die geldstukken genezen worden. De rente volgde wekelijks op het bepaalde uur, en de hoofdsom kwam na verloop van drie maanden op den dag weder in.

Dit geviel den kleinen woekeraar, en hij vroeg een paar dagen daarna, of vader niet weder geld noodig had.

De Vader. Neen, mijn zoon! ik heb aanzienlijke sommen ontvangen, en zal voor eerst geen gebrek hebben.

JAN. O, ik leen het u gaarne, vader!

De Vader. Dat is mij lief; doch buiten dringende noodzakelijkheid maak ik geene fchulden.

JAN. Het is zoo aangenaam, als men rente te ontvangen heeft.

De Vader. Ja, dat is waar. Intusfchen zijn er nog andere wijzen, om renten van zijn geld te ontvangen, zonder dat men dit juist aan anderen behoeft te leenen. Weet gij, hoe de kooplieden doen?

JAN. Neen, hoe doen die dan?

De vader verklaarde hem hierop, wat handel *drijven* was; gaf hem aanleiding, om eenen kleinen handel te beginnen, en dien vervolgens uit te breiden. Intusfchen liet hij geene gelegenheid voorbij gaan, om hem te doen opmerken, van hoe veel belang het voor den koopman is, met genoegzame kundigheden toegerust te zijn, voornamelijk met die wetenfchappen, welke de kennis van de aarde en derzelver voortbrengfels en bewoners bevorderen. Dat de kennis van de voornaamfte levende talen hier ook eene eerfte plaats moest bekleeden, werd in geenen deele vergeten.

Door deze waarheid deels bij ondervinding overtuigd, begon JAN zich nu ook met alle vlijt op de beoefening der wetenfchappen toe te leggen, en zoo werd zijne eerfte neiging allengs tot waardiger voorwerpen bepaald, en hij een werkzaam en verftandig mensch, het welk hij onder eene andere leiding welligt nooit zoude geworden zijn.

ONDERWIJS EN OPVOEDING.

REDEVOERING,

GEDAAN BIJ DE OPENING DER VERGADERING VAN AFGEVAARDIGDEN UIT DE ONDERWIJZERS-GEZELSCHAPPEN IN HET III. SCHOOLDISTRICT IN FRIESLAND, GEHOUDEN DEN 2 JUNIJ 1814.

Dertien jaren zijn er verloopen, sints er, van wege het Bestuur van dit land, is begonnen openlijke en regtstreeksche zorg gedragen te worden, voor het openbaar onderwijs en de opvoeding. Onder velerlei heimelijke tegenkanting, misduiding en verachting — onder duizend geweldige schokken en ongehoorde staatsorkanen, is deze zorg toegenomen, uitgebreid en bekrachtigd geworden. Kwam er, nu en dan, een moedbenemende stilstand in dezelve; wij mogen vrijelijk zeggen, dat stilstaan nimmer, *op den duur*, teruggaan is geworden. Integendeel is, onder beletselen van zoo velerlei aard, alles voorwaarts gegaan, en menige stof tot klagte geheel uit den weg geruimd. Ik herinner u slechts de verbetering van vele tractementen en schoolgebouwen — de bepalingen op de examina — de wijze, waarop thans de openstaande onderwijzersplaatsen vergeven worden, en hetgeen in alle deze opzigten voortijds plaats heeft gevonden.

Thans zijn er voor ons Vaderland, te dezen aanzien, uitzigten geboren, welke alle zorg uit onze gemoederen verbannen, en ons de vrolijkste toekomst beloven. Herinnert u slechts (om u daarvan te overtuigen) de grondwet voor ons Vaderland — het rapport van den Commissaris-generaal tot de Binnenlandsche Zaken en het

daarop gevolgd decreet van Z. K. H. onzen geëerbiedigden Souverein, van den 20 Maart ll.

Met den min gunſtigen of meer voorſpoedigen gang van het Schoolwezen in het algemeen heeft de mindere of meerdere voorſpoed der Onderwijzers-gezelſchappen in een duurzaam verband geſtaan. Hunnen aanvang genomen hebbende met den aanvang der Schoolverbetering, hebben zij met dezelve velerlei tegenheden doorgeſtaan, en, hoe zeer het er verre af is, dat dezelve aan onze wenſchen en verwachtingen *geheel* beantwoord hebben, zoo mogen wij ons, bij eenig nadenken, verblijden in veel heils, door dezelve geſticht, en in derzelver aanmerkelijke uitbreiding, betere vestiging en wijziging, in vergelijking van de geringe beginſelen, waaruit dezelve haren oorſprong namen.

Het betere uitzigt op eene gelukkigere toekomst, voor geheel het Onderwijs en de Opvoeding geopend, is, in het bijzonder, voor deze geregelde vergaderingen van Onderwijzers aangelicht, en met vertrouwen durve ik u zeggen, dat de goedkeuring en aanmoediging niet zal achterblijven, welke dezelve aanvankelijk genieten, en waarop zij verder aanſpraak hebben.

In dezen oogenblik en bij eene zamenkomst van afgevaardigden uit de verſchillende gezelſchappen, welke in mijn Schooldiſtrict beſtaan, kan het gewis niet te onpas gerekend worden, wanneer ik, u de inzigten mededeelende, welke wij daar bij behooren te hebben, u herinnere, *wat dezelve reeds dadelijk zijn* en *wat zij verder*, om aan het voorgeſtelde doel te beantwoorden, *worden* MOETEN, en *welke verwachtingen* eindelijk *wij hieromtrent mogen koesteren*.

I. Wanneer ik overweeg, *wat dezelve reeds dadelijk zijn*, dan vind ik, bij al den wensch, dien ik koester, naar derzelver meerdere volmaking, over het geheel, redenen tot tevredenheid; vooral, wanneer ik overweeg

de

de ongunstige tijden, welke wij van derzelver eerste grondvesting af beleefd hebben.

Ik vertrouwe, M. V., dat gij mij in staat zult rekenen, om daar over grondig te *kunnen* oordeelen, daar derzelver eerste grondlegging, in mijn Distriƈt, in mijne tegenwoordigheid en met mijne medewerking geschiedde, en dat gij mij genoeg onpartijdigheid zult toekennen, om daar over *naar waarheid* te *willen* oordeelen. Ik verlange echter geenszins, dat gij mij op mijne woorden zult gelooven! ik wil u door daadzaken daarvan overreden.

Het bestaan dezer gezelschappen heeft op eene gemakkelijkere en geregeldere wijze u in staat gesteld, om *de aanschrijvingen en vorderingen van het Gouvernement te vernemen en daaraan te voldoen.* Vele moeite en kosten werden daardoor voor u afgesneden, en nogtans waren wij, even hierdoor, meestal eerder gereed, dan ergens anders. — Het gevolg hiervan is geweest, dat de wijze, waarop door u steeds onderscheidene opgaven gedaan zijn, goedkeuring verwierf; terwijl zij u zelven minder moeite, dan wel anders, gaf.

Deze gezelschappen zijn wijders een *band van vereeniging tusschen alle Onderwijzers* geworden. Gij stondt voorheen meer op u zelve. Ieder raadpleegde met zijne eigene belangen en ging te werk naar eigene inzigten. Gij stondt daardoor te eerder bloot aan de willekeur van bevooroordeelden en onkundigen, en, staande op u zelve, ontbloot van steun en hulp, werdt gij te spoediger de speelbal van kwalijkgezinden, en genoodzaakt, om, tegen pligt en geweten, de belangen der jeugd aan grilligheid en verkeerd inzigt opteofferen. Thans, van tijd tot tijd u begevende in de vergaderingen der gezelschappen, waar de een den anderen voorlicht en raadt, waar de een den anderen moed inspreekt, en men zich bepaalt, om gezamenlijk denzelfden weg inteslaan, krijgt gij meer steun en sterkte, en uwe vereende pogingen zijn beter geschikt

en toereikende, om u te doen zegevieren over den, even daardoor, zwakker gewordenen, invloed der ouders.

Hoezeer ook dikwerf in alle vergaderingen misverstand plaats kan hebben, en, hoewel niet in meerdere mate, dan elders, nu en dan, in uwe vergaderingen, en in eene enkelde maar al te veel plaats vond, zoo ben ik nogtans overtuigd, dat zeer velen uwer dit voordeel ondervonden hebben.

Het is wijders aan deze gezelschappen toeteschrijven, *dat er maandelijks gezette stof tot nadenken over gewigtige onderwerpen en aanleiding tot eigene oefening gegeven is.*

Het is zoo! ieder kan ook buitendien zich oefenen, en op eene doelmatige wijze over de uitoefening van zijnen post nadenken! Wie toch zou dit weêrspreken? Maar wie ook is er, die ontkennen kan, dat dit, zonder zoodanige gedurige aanleiding, die den geest op zekere onderwerpen bepaalt, noch zoo geregeld, noch zoo algemeen, noch zoo gezet, zou gebeuren? Terwijl enkelden, van zelve en uit eigene aandrift, al den tijd, die hun overig is, aan eigen nadenken en oefening besteden, moeten wij toch erkennen, dat verre de meesten, door zorgen, bekommeringen, lusteloosheid, (en wat niet al?) dikwerf daarvan terug gehouden worden. Daarentegen geeft geregelde aanleiding en gemeenschappelijke werkzaamheid lust en moed, en boezemt ook den traagsten eenen lofwaardigen naijver in. Vervolgens zien wij hierdoor een iegelijk der leden, ook den armsten zelf, *in de gelegenheid gebragt, om een aantal nuttige werken,* welke hij zelf niet in staat zou zijn zich aanteschaffen, *te gebruiken, en even daardoor voor zijne eigene oefening en beschaving, en dus ook voor zijn beter bestaan te zorgen.* Leemten en gebreken zijn er gewis nog overig; dan er zijn ook tevens vele derzelve reeds dadelijk weggenomen, en ik ben ten volle overtuigd, dat alle zwa-

righeden, alle hindernissen, en alle stof tot klagen ten eenenmale zullen weggenomen worden, na eenige jaren toevens, en na de verdere ontwikkeling der daarbij ten grondslag liggende bedoelingen: en dit niet alleen, maar dat men zich verheugen zal, voor eene niet noemenswaardige opoffering, zelve veel nuts geoogst, en medegewerkt te hebben tot de verkrijging eener, in de gevolgen, zoo belangrijke zaak.

Moest ik u in meerdere bijzonderheden aanwijzen, wat deze uwe gezelschappen reeds dadelijk zijn, ik zou u kunnen zeggen, dat het aan derzelver bestaan is toeteschrijven, dat er van Gouvernementswege is gezorgd en bevolen, om u de Bijdragen voor het Onderwijs, een werk, hetwelk voor ieder' Onderwijzer onmisbaar is, kosteloos te bezorgen, dat er bij het Bestuur eene gunstiger meening van uwe vergaderingen is ontstaan. Ik zou u kunnen zeggen, dat er, over het algemeen, meer liefde voor rust, orde en geregelde werkzaamheid is geboren, en, (offchoon ook, hier en daar, nog minder geregelde orde en zelfs verwarring, welke weldra zal wijken, hebben plaats gehad), daarentegen sommige gezelschappen in orde, rust en geregelde werkzaamheid hebben uitgemunt: een lof te grooter, naar mate, in de laatste jaren, een aantal Onderwijzers, min ervaren in de bedoelingen en werkzaamheden der gezelschappen, tot dezelve zijn toegetreden.

Gij zoudt mij onregt doen, G. H. indien gij uit hetgeen ik tot dus ver gezegd heb, wildet besluiten, dat ik van gevoelen ware, dat deze uwe vergaderingen reeds werkelijk *zijn*, hetgeen zij *kunnen* en *behooren* te zijn. Neen! alle menschelijke werken, pogingen en inrigtingen zijn dagelijks voor verbetering en volmaking vatbaar, en moeten dagelijks meer en meer verbeterd en volmaakt worden, en dit is ook vooral hier het geval. Onder min gun-

ſtige omſtandigheden werden dezelve opgerigt. Onder de allerongunſtigſte omſtandigheden bleven dezelve ſtaande, en moesten zij zich ontwikkelen. Wat wonder dan, dat er nog veel aan dezelve te verbeteren en te volmaken valt?

Neen! veel eer is het te bewonderen, dat dezelve *zijn*, hetgeen zij *zijn*, dat zij zich hebben ſtaande gehouden niet alleen; maar ook zich, in dervoege en mate, hebben gewijzigd en uitgebreid. En dit geeft moed en de ſterkſte verwachting, dat zij, onder de thans zoo veel gunſtiger omſtandigheden, met ernſtiger en eenpariger wil, zich meer dan ooit zullen uitbreiden en volmaken. Hare voortduring toch, ſints dertien zorgelijke jaren, pleit voor de goedheid der zaak zelve, en bewijst ons de goedkeuring van het Gouvernement en van alle weldenkenden.

En moet ons dit niet, in een oogenblik, waarin de zorg voor het openbaar onderwijs en de opvoeding verklaard wordt, *eene hoogstaangelegene ſtaatszorg* te zijn, nieuwen lust en moed inboezemen, om ons regt duidelijk voor den geest te brengen:

II. *Wat dezelve* KUNNEN *en* BEHOOREN *te worden?*

Dit wil ik u thans, uit het eenig ware oogpunt, trachten vóór te ſtellen. Het onderwijs en opvoeding der jeugd is het hoofddoel van ons ambt en onzen pligt. G. O! — *opvoeding*, waardoor het verſtand en hart onzer kweekelingen wel ontwikkeld en gevormd, en zij tot nuttige leden van deze en de toekomſtige maatſchappij gevormd worden; *onderwijs*, waardoor hun die kundigheden medegedeeld worden, welke zij noodig hebben, om in dien kring en ſtand, waarin zij zullen verkeeren, te werken en nuttig te zijn: — zijn die beiden niet het gewigtig hoofddoel van uw ambt en pligt?

En het hoofddoel van uw zamenkomst in de Onderwijzers-gezelſchappen kan en mag dan geen ander zijn, *dan om dit hoofddoel van uw eerwaardig ambt — de opvoeding en het onderwijs der jeugd, op eene gemakkelijker,*

aan-

aangenamer en volkomener wijze te helpen bereiken. Daartoe moeten zich dan aller pogingen vereenigen, aller krachten zich infpannen. Daartoe moeten zich alle Onderwijzers, uit hunne fcholen, waar zij in het onderwijs en de opvoeding nieuwe zwarigheden en nieuwe ftof tot onderzoekingen en vragen opgedaan hebben, begeven in deze vergaderingen, ten einde daar inlichting, in hetgeen hun duister was — oplosfing hunner zwarigheden en de beantwoording van hunne vragen te vinden. Eendragt moet ook hier magt geven, en de inzigten van allen, het gebrek aan inzigt bij éénen, verbeteren. De kundigfte moet hier ftof tot nadenken en verdere volmaking, de onkundigfte zelfs moet hier raad en onderrigt vinden. Met één woord: de Onderwijzer moet, in deze vergaderingen, alles vinden, wat hij behoeft, om zijnen post regt nuttig en aangenaam te kunnen vervullen, even zoo gelijk de Leeraar van den Godsdienst dat in de kerkelijke vergaderingen *behoorde* te kunnen vinden.

Er moet dus in dezelve ftoffe en aanleiding tot nadenken en eigene oefening gegeven worden. Deze wordt er reeds gevonden. Deze behoort er duurzaam te blijven, en meer en meer moet dezelve gefchikt en ingerigt worden naar de behoeften en vatbaarheid van iederen Onderwijzer. In Duitschland en elders worden, in foortgelijke vergaderingen, als de uwe zijn, van tijd tot tijd Prijsvragen uitgefchreven, en het meest doelmatige antwoord wordt met eene eerbelooning vergolden. Hierbij fchikt men zich naar de ongelijke vatbaarheid en de mate van kundigheden bij de mededingers, en verfchillende vragen worden aan verfchillende klasfen van Onderwijzers voorgefteld. Iets foortgelijks kan ook tevens hier plaats hebben, en heeft hier reeds in de beginfelen plaats, doch behoort zich ook nog verder te volmaken.

Moeten dezelve echter dienen, om zich te oefenen en verder bekwaam te maken voor zijnen post, zij moeten

tevens beschouwd worden en dienen, *om elkanderen voor te lichten omtrent al wat onderwijs en opvoeding heet, zoo wel als omtrent de doelmatigste uitoefening van zijn ambt en omtrent bijzondere dagelijks voorkomende gevallen in deze uitoefening.*

Zoo dra het schoolonderwijs iets meer is geworden, dan een marionettenspel, zoo dra hetzelve niet meer werktuigelijk, gelijk een uurwerk, afloopt, (en zou de gedachte zelve, dat dit nog ergens plaats vond, niet tot schande strekken voor onzen tijd?) zoo dra ook moeten aan den Onderwijzer der jeugd dagelijks velerlei zwarigheden invallen, zoo omtrent de grondbeginselen van opvoeding en onderwijs zelve, als omtrent derzelver toepassing op bijzondere voorkomende gevallen. Zullen nu de Onderwijzers-gezelschappen *worden*, hetgeen zij zijn *moeten*, dan moeten dezelve aan elken Onderwijzer aanleiding en gelegenheid geven, om zijne bedenkingen, zwarigheden en twijfelingen te opperen, en, door beter inzigt van anderen, daarin voorgelicht te worden, gelijk hij, op zijne beurt, weder anderen voorlicht. Het gevolg hiervan moet eigenaardig dit zijn, dat ook de onkundigste voorlichting, de zwakste ondersteuning erlangt, en niemand behoeft achter te blijven, in eene doelmatige uitoefening van zijnen post.

Er bestaan dergelijke vergaderingen, G. V! voor den Geestelijken stand. Het doel derzelve is oorspronkelijk hieraan soortgelijk; doch zij zijn verbasterd, en beantwoorden aan haar doel niet meer. Hoe menigwerf heb ik niet gewenscht er datgene in te vinden, hetwelk wij ons van de Onderwijzers-gezelschappen hebben voorgesteld, hetwelk zij ook reeds dadelijk zijn en verder behooren te zijn! En moet het dan niet zoo veel te meer onze poging zijn, om deze onze gezelschappen steeds nader aan hun doel te brengen?

In dezelve moet WIJDERS *voor elken Onderwijzer de ge-*

gelegenheid geboren worden, tot het kosteloos gebruiken van alle boeken en werken, welke voor de Onderwijzers van eenig belang en gewigt zijn. Voor de Leeraren van den Godsdienst, en hun, welke daartoe opgeleid worden, vindt men, bij iedere Akademie en Gymnaſium, eene uitgebreide Bibliotheek, waarvan deze een kosteloos gebruik kunnen maken. Dergelijke zijn er opgerigt in vele Steden, en zeer vele Departementen der Maatſchappij *Tot Nut van 't Algemeen* hebben dit voorbeeld voor den gemeenen man nagevolgd. Voor den Onderwijzer alleen was in geenen opzigte gezorgd. Zij konden geen voor hun nuttig of noodzakelijk boek verkrijgen, dan door hetzelve aan te koopen of door de hulp van goede vrienden. Moest dit nu zoo blijven? Moesten zij alleen verſtoken blijven van het voorregt, hetwelk zoo vele andere ſtanden hebben? Dit ware onbillijk en vernederend. Hier voor is nu gezorgd. Uit den boezem uwer gezelſchappen is, met mijn overleg, daartoe het eerſte voorſtel gedaan. Wel overtuigd van het hooge belang, hierin voor alle Onderwijzers gelegen; heb ik mij deze zaak hartelijk aangetrokken, en dezelve ſteeds met ernst bevorderd. — Derzelver bevordering, betere regeling en uitbreiding eischt de eer der Onderwijzers zelve, en de tijd zal komen, waarop zij eenmaal roem zullen dragen, op 't geen, te dezen, door hen werd geſticht. Dus ver is dit doel nog niet bereikt. Er beſtaan, zoo in de geregelde inzending der geringe contributien tot dezelve, als in de terug- en rondzending der nieuw ingekomene werken, dus ver leemten en gebreken. Er ontbreekt nog een aantal werken, welke, van hoe veel belang ook voor de Onderwijzers, nog niet hebben kunnen aangekocht worden. Weder andere, welke op verkoopingen, te gelijk met andere werken, aangekocht werden, moeten allengs uitgeſchift worden. Hulp en onderſteuning van de zijde van 't Gouvernement, of van lager beſtuur, waarop eene, in de gevolgen zoo nuttige, inrigting rekenen

 mogt,

mogt, is er tot dus ver schaars geweest, en laat zich voor de toekomst alleen nu eerst verwachten. Maar vele zwarigheden zijn reeds weggenomen; ook de wegruiming der nog overige laat zich, met vasten moed en ernstigen wil, gerustelijk verwachten. De tijd zal komen, waarin ieder Onderwijzer, in de Leesbibliotheek, kosteloos alles zal vinden, hetwelk hij voor zijne eigene oefening, beschaving en zelfs uitspanning noodig heeft en verlangt. Het moet de toevlugt worden van allen, die hunne nieuwsgierigheid wenschen te verzadigen, hunnen leeslust te bevredigen, hunne kennis te vermeerderen, en, alwat men elders niet zou kunnen vinden, alwat men zichzelven niet zou kunnen aanschaffen, moet men zeker zijn, *daar* te zullen vinden.

De gezelschappen moeten echter meer dan dit zijn. Zij moeten tevens *kweekscholen worden van aankomende Onderwijzers.* Gij hebt een' zoon, die neiging gevoelt voor den achtingwaardigen stand, dien gij zelve bekleedt — Gij hebt eenen naastbestaande, die dezen gewigtigen post wenscht te bekleeden — Gij ontdekt eenen leerling, die buitengewonen aanleg en neiging voor denzelven bezit — Dezen behoort gij niet alleen zelve te kunnen onderwijzen. Neen! Gij moet hen ook, op eene gemakkelijke wijze, kunnen inlijven in uwe vergaderingen. In dezen kring gekomen, moeten zij hieruit eene stille hoogachting wegdragen voor den eerwaardigen stand, dien zij zoeken en begeeren. Uw voorbeeld, uw verkeer, uw gedrag, uw gesprek moet hun waren eerbied inboezemen, en deze hen opwekken tot het inspannen van alle hunne krachten, om zich te oefenen en bekwaam te maken. Zich voegende aan uwe zijde, moeten zij uwe lessen en onderrigtingen aannemen, en in uwe gesprekken de ervaring zelve hooren spreken. Hierbij moeten zij aldaar gelegenheid tot eigene oefening vinden, en zoo behooren uwe gezelschappen voor hen ware oefen- en kweekscholen te worden, welke

in

in de gevolgen toonen, daarvoor oneindig beter geschikt te zijn, dan diegene, welke daartoe opzettelijk hier en daar werden opgerigt, doch waaraan steeds de ervaring en de praktijk ontbrak. De grondslag hiertoe werd, door eene bepaling, in eene vorige algemeene bijeenkomst, gelegd. Hierop moet thans weder voortgebouwd worden. Hetgeen zij, te dezen aanzien, nog niet zijn, dat moeten zij echter worden.

Tot een ander einde moeten dezelve echter ook tevens dienen; namelijk, *tot het gemeenschappelijk overwegen van de belangen van het onderwijs in den oord, dien gij bewoont.* Gelijk ieder land, te dezen, zijne bijzondere inrigtingen en behoeften heeft, zoo vindt men ook de zoodanige in iederen oord, welke aan *dien* oord in het bijzonder eigen zijn. Ook deze zijn dikwerf voor vele verbetering en wijziging vatbaar. Gij allen deelt in dezelve op gelijke wijze. Worden dezelve nu van u, eenparig en bedaard, overwogen, dan kan het niet missen, of gij raakt daardoor in staat, om vele nuttige voorslagen tot verbetering te doen aan hen, wien het opzigt over het onderwijs is opgedragen, en de aldus eenparig gedane voorslag zal met mindere zwarigheden en beletselen te strijden hebben, dan wanneer dezelve, door dezen of genen uwer, afzonderlijk werd gedaan. — Hoe veel gemaks en voordeels daaruit te wachten zij, laat zich ligtelijk bevroeden. Er zal meerdere eenstemmigheid, meerdere eenparigheid in de wijze van handelen, allerwege komen. Hierdoor zullen de goeden niet meer de speelbal der kwaden zijn, noch zich aan den moedwil van onkundigen en bevooroordeelden blootgesteld zien. Het handelen en de briefwisseling met den Schoolopziener zal geregelder en onkostbaarder worden. Het zal mindere moeite kosten, om iederen voorslag onmiddelijk aftedoen, om ieder ontwerp van verbetering geregeld in te voeren.

Dit

Dit alles *kunnen* de Onderwijzers-gezelfchappen worden, en dit *behooren* zij te worden. *Zoo veel* en zelfs *meer* nuts kunnen dezelve ftichten. *Zoo* belangrijk kunnen dezelve voor iederen Onderwijzer worden. *Nog* zijn dezelve zulks niet geheel; maar, op den weg tot dit doel, hebben wij reeds meer dan de helft afgelegd. Er is reeds veel gedaan; waarom zouden wij twijfelen aan hetgeen ons nog te doen moge ftaan? — Zoude niet, zoo zucht voor orde, vrede en voor de bevordering van het onderwijs allen bezielt, de bereiking van dit doel gemakkelijk vallen? En zouden niet daartoe alle Onderwijzers der jeugd zich door zoodanigen geest van orde, vrede en zucht voor het onderwijs, willen laten leiden? Zouden althans de kundigfte, verftandigfte, braafte en welwillendfte zich niet onderling vereenigen, om dien geest in hunne gezelfchappen te brengen? En wat zouden dan eenige weinige kwalijk beradene en onkundige, ontbloot van allen fteun en hulp, en blootgefteld aan de berisping en beftraffing van het Gouvernement, daartegen vermogen? Of ware het niet eene grievende beleediging, wanneer men u verwijten durfde, *dat, in eene vergadering van menfchen, die den achtingwaardigften en gewigtigften post bekleeden, niets anders dan onrust, twist, verdeeldheid en verwarring konde heerfchen?* — Is er zoodanig iemand — hij verlate uwe vergaderingen!

Ik weet het, er beftaat nog eene zwarigheid, welke gelegen is in de kosten, daartoe door ieder lid te maken en voor ieder lid niet even gemakkelijk te dragen. Maar, wanneer ik zeg, dat deze *te geringer* worden, naar mate ieder, in zijnen kring, blijft bij de gemaakte bepalingen en wetten — dat dezelve *grooter* worden, naar mate men zich meer aan traagheid en verzuim overgeeft; wanneer ik zeg, dat er geen post of betrekking is, waarin men

niet

niet eenige en meest al grootere opofferingen te doen heeft; wanneer ik nog zeg, dat dezelve welligt, door u zelven, beter geregeld en gewijzigd kunnen worden; wanneer ik zeg, dat de reeds hier en daar gegevene onderfteuning, en vooral de thans algemeen beloofde en toegezegde onderfteuning ons, te dezen, ook de beste uitzigten geeft; wanneer ik eindelijk zeg, dat er thans meer dan immer de beste en welgegrondfte verwachting (eene verwachting, rustende op een reeds genomen befluit van Zijne K. H. onzen geëerbiedigden Souverein) is gegeven, op eene geregelde, billijke en voldoende verhooging van de Onderwijzers tractementen — dan, wanneer ik dit alles zeg, dan gewis blijft ook deze zwarigheid bij niemand uwer meer eene wezenlijke zwarigheid, en niemand, dan alleen de kwalijkgezinde, zal zich verder op dezelve beroepen.

III. Het is daarom, dat ik u allen thans vrijmoedig durve vragen, *of wij niet allen de beste, de welgegrondfte verwachtingen ten aanzien van den onderlingen band, die u in de Onderwijzers-gezelfchappen vereenigt, hebben mogen?*

Onberadene ligtzinnigheid is de grootfte *dwaasheid;* maar ongegronde twijfelingen en fchroomvalligheid verraden de grootfte *zwakheid* of *onwil*, omtrent het goede. Met vasten moed en ernftigen wil laten zich de zwaarfte moeijelijkheden te boven komen, en het verst verwijderd doel zich bereiken. Niet zoo ver zijn wij welligt, als velen meenen, van dit doel verwijderd. Die wel denkt, wenscht dit doel, en goede wil zal hetzelve wis en ras doen bereiken. Onvolmaaktheden zijn ook aan al het menfchelijke eigen; wij alleen zullen dezelve niet geheel ontwijken; doch er valt niet aan te twijfelen, of wij kunnen het daarheen rigten, dat dezelve hier, zoo weinig als ergens, gevonden worden.

Verwijdert daartoe alle dwaze gezetheid op uwe eigene begrippen. Leeft niet in den waan, dat het nimmer goed

kun-

kunne gaan, wanneer alles niet afloope, naar uwe inzigten en gevoelens van hetgeen goed en waar is. Denkt gedurig na op alle leemten en gebreken, welke gij ontdekt — op de beste wijze, om dezelve te verhelpen en weg te nemen — en deelt gij gaarne en goedig, met goeden wil en vertrouwen, uwe ontwerpen en voorslagen mede, en berust, uit overtuiging, in hetgeen algemeen wordt aangenomen en in werking gebragt. Gij hebt uwen pligt betracht, wanneer gij, hetgeen naar uw inzigt goed is, *daar*, waar zulks behoorde, hebt *voorgedragen* — Uwe inzigten doortedrijven, aan iets anders struikelblokken in den weg te leggen — dit strijdt met onzen pligt. Werkt veeleer zelve getrouw en gezet, als lid of bestuurder der gezelschappen, tot handhaving en bevordering van het bestaande en vastgestelde, en zoekt, even daardoor, het meeste nut en voordeel algemeen te bevorderen.

Laat vooral de goeden en welgezinden zich in ieder gezelschap daartoe vereenigen, en een geest van werkzaamheid, orde, rust en vrede in hunne gezelschappen brengen. Het kan niet missen, of zij zullen hun doel gewisselijk bereiken. Ik roep hen daartoe op, en reken op hunne gezindheid, gelijk ik hun verzeker, dat ik hen en hunne pogingen bemin.

Het zal niet missen, of, in dezer voege, zullen de Onderwijzers-gezelschappen meer dat gene worden, wat zij behooren te zijn. Alle Onderwijzers zullen zich, voorheen afgezonderd levende, in één ligchaam vereenigen, en dat ligchaam zal, even daardoor, achtingwaardiger in aller oogen worden. Naar mate de gezelschappen meer worden, hetgeen zij zijn moeten, naar die mate zal deze achting toenemen. Uwe werkzaamheden, uw gedrag, uw ijver, uwe eensgezindheid zullen, des blijve ik u borg, de aandacht van den Vorst, die het onderwijs en de opvoeding zoo hoog waardeert, niet ontglippen. Het Gouvernement zal dezelve goedkeuren en beloonen. Gij

zult

zult aanmoediging vinden, waar gij dezelve nog niet genoot, en uw geweten zal het u zeggen, dat gij achting hebt verdiend, door den vasten moed, ernstigen wil, welberadenen ijver en onveranderlijke liefde voor orde en vrede, waar mede gij hebt medegewerkt, ter vestiging en volmaking van eene inrigting, die, ook voor volgende geslachten, nuttig zal blijven, en van uwe nakomelingen uit het regte licht beschouwd zal worden.

Het is met zoodanige bedoelingen, en in de hoop en verwachting, van zoodanige bedoelingen bij u te zullen aantreffen, dat ik mijne rede eindige, en u uitnoodige tot het bedaard overwegen en behandelen van alles, wat ten waren nutte van de Onderwijzers-gezelschappen in dit District dienen kan.

OPVOED- EN ONDERWIJSKUNDIGE WENKEN.

Een goed onderwijs vordert goede voorbereiding. Zonder behoorlijke voorbereiding, kan het onderwijs niet anders, dan slecht en zeer onvolkomen uitvallen. Voorbereiding geeft aan hetzelve kracht en duidelijkheid. En moet een Onderwijzer niet telkens zijn onderwijs van deze noodzakelijke dingen voorzien? — Moet hij zich dus niet telkens tot het onderwijs voorbereiden?

Vertellingen zijn als suiker voor kinderen. Zelfs volwassenen hooren met nieuwsgierigheid vertellingen aan. Is het derhalve wel wonder, dat zij ook aantrekkelijk voor weetgierige kinderen zijn? — Nogmaals een goed middel voor Onderwijzers, om hunne schooljeugd opmerkzaam te houden, wanneer zij hun onderwijs met vertellingen doormengen.

Zoo

Zoo als de vraag is, is ook het antwoord. Wanneer de vraag des Onderwijzers verkeerd of verward is, dan kan ook het antwoord niet anders dan flecht uitvallen. De fchuld hiervan is meestal bij den Onderwijzer te zoeken.

Iedere vraag is voor allen. Dat is: alle de leerlingen moeten elke vraag voor zich zelven beantwoorden, hoewel zij maar door een hunner beantwoord wordt.

Naar dat de voordragt is, is ook de opmerkzaamheid. Eene drooge voordragt maakt de toehoorders flaperig, veroorzaakt verveling en leidt hunne aandacht af op andere dingen: eene levendige voordragt wekt hen op, en boeit hunne opmerkzaamheid aan zich. Wenfchen Onderwijzers dus opmerkzame leerlingen te hebben, dan moeten zij hunne voordragt ook door levendigheid en krachtige uitdrukkingen belangrijk maken.

Kinderen willen altoos bezig zijn. Het ligt reeds in de natuur des kinds, dat het gedurig bezigheid zoekt. Wordt het dus niet door den Onderwijzer met iets nuttigs onderhouden, dan houdt het zich onledig met nutteloozé dingen. — Om dit laatfte te verhoeden, behoeft gij het flechts tot aanhoudenden arbeid aan te fporen; dan hebt gij zijne behoefte op eene verftandige wijze bevredigd.

ONDERWIJS EN OPVOEDING.

BRIEVEN BETREFFENDE DE CATECHETISCHE LEERWIJZE.

VAN EENEN PREDIKANT AAN EENEN ONDERWIJZER.

(*Vervolg van Bl.* 183.)

VIERDE BRIEF.

Het was mij ten uiterste aangenaam, uit uwen brief te zien, dat gij ijverig bezig zijt, u tot de kunst van het catechizeren voor te bereiden, en voorgenomen hebt, uwe tusschen-uren op het zuinigst te besteden, tot het lezen van die schriften, en tot die oefeningen en werkzaamheden, welke ik u in mijnen laatsten heb aangewezen. Ook hoor ik met genoegen, dat de Predikant uwer plaats u dat gedeelte zijner boekerij ten gebruike heeft aangeboden, 't welk voor uw oogmerk geschikt zijn kan; en ik ben overtuigd, dat, dewijl gij het ernstig meent, gij deze goedheid dankbaar erkennen en daarvan gebruik maken zult. Onaangenaam echter was het mij, te moeten vernemen, dat anderen zich beijverd hebben om u tegen de zaak voorintenemen, door u dezelve onnoodig en tijdverkwistend voor te stellen. Ik ken de taal dezer trage zielen al te goed, dan dat ik niet weten zoude, welken indruk zij op jonge lieden in staat is te maken, en vind het daarom te noodzakelijker, u iets over het gewigt en de voordeelen der catechetische leerwijze te zeggen. — Een aaneengeschakeld onderrigt of voordragt voert ons zeker sneller tot het ein-

einde, en kan ons niet in verlegenheid brengen, hoe wij de tegenwerpingen en vragen der kinderen behandelen zullen, dewijl zij die niet maken kunnen. Ook behoeft men zich tot zulk een onderwijs veel minder voortebereiden, en de kinderen kunnen daarbij zeer wel godsdienstige waarheden onthouden. Maar wanneer men hun niet blootelijk eene menigte van kundigheden mededeelen wil, en overtuigd is, dat alle onderwijs meer den voorrang verdient en werkzamer is, naar mate het meer de vermogens der kinderen oefent en ontwikkelt, zal men tevens erkennen, dat het catechetisch onderwijs boven het aaneengeschakelde de voorkeur heeft. Hoor nu, wat de kunst van catechizeren, mijns inziens, zulk eene groote waarde geeft.

Alle uwe moeite bij het catechizeren zou te vergeefs zijn, het doel des onderrigts zou in het geheel niet of slechts half bereikt worden, wanneer daarmede de *opmerkzaamheid* der kinderen niet verbonden is. Opmerkzaamheid is de eerste eisch, dien de Onderwijzer op zijne leerlingen heeft. Hij nu, die de kinderen kent, weet ook, hoe moeijelijk het is, om hnnne opmerkzaamheid een tijd lang op een bepaald onderwerp te vestigen, om hen voor verstrooijing en onachtzaamheid te bewaren. De Onderwijzer van den Godsdienst moet dus eene menigte kunstgrepen in zijne magt hebben, waardoor hij zich van de opmerkzaamheid zijner leerlingen verzekeren kan, te meer daar buitendien de inhoud van godsdienstige gesprekken, over het algemeen, weinig belangrijk voor kinderen schijnt te zijn. Het beste middel dan, om de opmerkzaamheid te onderhouden, is voorzeker de catechetische leerwijze, dewijl daarbij het kind bestendig gevraagd wordt. Het wordt daardoor voor het kind moeijelijker, om zijne gedachten gedurende het onderwijs over andere dingen te laten gaan, en wanneer het al eens door de hem omringende voorwerpen of door den loop zijner gedachten op een ander en vreemd denkbeeld geleid en van de zaak, die men behandelt, afgebragt wordt,

zal

zal het toch door de vraag des Onderwijzers spoedig weder uit zijne verstrooijing gewekt worden; een voordeel dat bij eene onafgebroken voordragt geheel verloren gaat. Want hier kan het kind zijner verbeelding ongestoord den ruimen teugel vieren, en door met eenen onafgewenden blik op den Onderwijzer te zien, schijnen op te letten en hem op deze wijze gemakkelijker dan in het andere geval bedriegen. — Zelfs volwassenen ondervinden deze verstrooijing en onachtzaamheid bij eene aaneengeschakelde voordragt maar al te zeer; hoe veel te meer zal dit bij kinderen het geval zijn, van welken men toch niet zoo veel als van volwassenen verwachten kan? Ik houde mij verzekerd, dat gij overtuigd zijt, dat de catechetische leerwijs een der beste middelen is, om de opmerkzaamheid der toehoorders te onderhouden.

Door deze leerwijs wordt ook *het nadenken der kinderen beter opgewekt en gescherpt*, dan zulks door eene onafgebrokene voordragt geschiedt. Al luistert het kind bij de laatste met de grootste opmerkzaamheid, behoeft het verder niets te doen, dan met zijne gedachten den gang van die des Onderwijzers te volgen. Het hoort de stellingen, voorbeelden, gelijkenissen enz. welke hij voorstelt; zonder dat het echter den tijd heeft, de gevolgen daaruit te trekken, het welk toch eigenlijk door het nadenken moet geschieden, hoort het den Onderwijzer deze besluiten zelf opmaken. Hij leert hier slechts billijken, wat de Onderwijzer denkt, maar deze heeft nimmer gelegenheid om goed of afte keuren, wat het kind denkt, dewijl hij het niet weet. De Onderwijzer gelijkt hier naar iemand, die mij op eenen slecht gebaanden weg op de schouders neemt, en mij zoo voortdraagt. Ik word het wel gewaar, waarheen hij mij draagt; ik zie ook, dat hij het regte pad inslaat, dat hij zich voor steenen, gaten, groeven, enz. zorgvuldig in acht neemt, en dat de weg, welken hij met mij ging, goed gekozen was; maar ik kan niet zelf gaan,

waarheen hij mij draagt, ik kan mij niet zelf voor de steenen en groeven hoeden, welke hij vermijdt, ik kan mijnen voet niet op de plaats zetten, waar hij den zijnen zette. Dit zou wel mogelijk geweest zijn, wanneer hij mij alleen had laten gaan, wanneer hij mij slechts nu en dan toegeroepen had: hier komt een steen! daar is eene groef! enz., en mij slechts somtijds bij de hand genomen en voor gevaren bewaard had. En waren wij meermalen langs zulk eenen moeijelijken weg gegaan, ik zou gewis naderhand eenen zekeren en vasten tred, en eene aanmerkelijke ervarenheid verkregen, en den bijstand mijns geleiders gedurig minder noodig gehad hebben. De onderwijzer is dezen wijzen geleider gelijk. Hij denkt het kind weinig of niets voor, maar noodigt het uit tot zelf nadenken en zijn eigen verstand te gebruiken, door aan hetzelve vragen voor te leggen, waarop het bepaaldelijk zijne meening uiten moet. Hij stelt het wel vergelijkingen voor, maar het besluit moet het zelf vinden. Hij verhaalt het geschiedenissen, geeft het gelijkenissen op, en laat het slechts aan het kind over, om de toepassing daarvan op de voorkomende gevallen zelf te maken; en slechts in moeijelijke gevallen, of wanneer hij ziet, dat het vermogen des kinds te kort schiet, staat hij het bij. Wie ziet niet, dat het kind hierbij telkens met zijne verstandsvermogens moet werkzaam zijn? En wint niet elk vermogen in sterkte en volkomenheid, naar mate het meer gebruikt wordt, daar in tegendeel het gene ongebruikt liggen blijft, van zijne waarde en volkomenheid verliest?

Dit zal u, hoop ik, het voordeel der catechetische leerwijs doen inzien, daar ik u bewezen heb, dat door dezelve een der eerste doeleinden der geheele menschelijke vorming kan bereikt worden.

Een ander, niet minder belangrijk, doel der opvoeding is dit, dat het *spraakvermogen* des kinds behoorlijk geoefend en gevormd wordt, waartoe door eene onafgebroken

broken voordragt weinig of niets wordt of kan worden bijgedragen, dewijl het kind hierbij geene andere gelegenheid tot fpreken heeft, dan bij de herhaling. Geheel anders is dit bij het catechetisch onderrigt. Hier zijn de fpraakwerktuigen des kinds gedurig in beweging. Het moet zelf de uitdrukkingen ter beteekening zijner denkbeelden leeren vinden, geheele ftellingen en volzinnen vormen, en door deze oefening moet zijn fpraakvermogen zoo wel als zijne fpraakwerktuigen ontwikkeld en gevormd worden. Voegt men daarbij dan nog, dat de Onderwijzer hier de fchoonfte gelegenheid heeft, ôm de gebreken in de uitfpraak, in de keus der woorden en de zamenvoeging derzelve op te merken en te verbeteren, zoo ziet men gemakkelijk in, dât de Leerling meer en meer in zuiverheid van uitfpraak zal toenemen, en daardoor zijne fpraak en fpraakvermogen zal ontwikkelen en befchaven.

Maar de Onderwijzer van den Godsdienst tracht niet alleen de gebreken in de uitfpraak van het kind uit te vorfchen, maar hij heeft daarbij ook *eene zeer gefchikte gelegenheid om met de vermogens en neigingen zijner kweekelingen meer bekend te worden*, en daardoor in kinderkennis groote vorderingen maken; — wederom een voordeel, dat bij eene aaneengefchakelde voordragt geheel verloren gaat. Hoe zal men het te weten komen, welke graad van vernuft of fcherpzinnigheid in eenen Leerling voorhanden is, wanneer dezelve niet toonen kan, hoe fnel of hoe langzaam het de gelijkheden en verfchillen der dingen opmerkt? Hoe kan hij ervaren, tot welke hoogte zich het verbeeldingsvermogen verheven heeft, of welken loop hetzelve neemt, wanneer het kind de tong gebonden is en het zijne voorftellingen en denkbeelden niet uitdrukken kan? Hoe zal het hem blijken, met welke fnelheid of langzaamheid, met welke gegrondheid of oppervlakkigheid het kind eene reeks van denkbeelden opvat, overziet, de toepasfing van een voorbeeld of eene gelijkenis

 maakt,

maakt, de bewijzen eener ſtelling of de wederlegging harer tegenwerpingen doorziet, wanneer het niet ſpreken mag? Hoe zal hij over de goede of kwade geneigdheden zijner kweekelingen kunnen oordeelen, wanneer hij hun geene gelegenheid geeft, om dezelve bij de vertelde geſchiedenisſen of bij voorgeſtelde deugden of ondeugden, enz. uit te drukken? — Hij leert op zijn hoogst den graad van het geheugen, welken het kind bezit, en deszelfs neiging tot opmerkzaamheid of achteloosheid kennen, en is nogtans ten opzigte van het laatſte weder gedurig in onzekerheid; want de vraag blijft over, of een kind in een catechetisch geſprek niet meer opmerkzaamheid en deelneming betoonen zoude. Deze maakt het uit haren aard den Onderwijzer zeer gemakkelijk, om in de kennis van een elk zijner kweekelingen, met betrekking tot deszelfs vatbaarheid, neigingen en gewoonten in te dringen.

Ik heb u nu, zoo ik hoop, genoeg bewijzen aangevoerd, om van de waarde van de catechetiſche leerwijs overtuigd te kunnen zijn. Wie zou niet eene leerwijs verkiezen, welke zoo vele voordeelen verſchaft, en ons, in het bereiken van menig goed en voortreffelijk doel der opvoeding, zoo bevorderlijk is? En wie zou zich niet de moeite geven, om in deze kunst den hoogst mogelijken trap van ervarenheid en geſchiktheid te verkrijgen?

Toen ik van de voordeelen der catechetiſche methode ſprak, en de wijze, om door vragen en antwoorden te onderrigten, als de beste aanprees, wilde ik daarmede niet alle onafgebrokene rede uit het godsdienſtig onderwijs verbannen hebben. Dit zou overdrevenheid zijn, en aan hetzelve eenen zweem van ſtijfheid, eentoonigheid, bekrompenheid geven. Buitendien zijn er dingen, welke door vragen niet voort te brengen zijn; er zijn gevallen, waar het gedurig vragen het gevoel koud maakt, en niet dan met moeite indrukken voort te brengen zijn, welke door eene onafgebrokene voordragt veel zekerker bewerkt

kun-

kunnen worden. Hoor dus nu nog de gevallen, waarin het den Onderwijzer van den Godsdienst geöorloofd is, aaneengeſchakeld tot zijne kinderen te ſpreken. Eenige derzelve zijn van dien aard, dat u de noodzakelijkheid hier van aanſtonds in het oog zal vallen. Van dezen zal ik eerst ſpreken.

Het eerſte geval van deze ſoort zijn *vertellingen.* Hier begrijpt een ieder ligtelijk, dat men door vragen aan de kinderen te doen niets uitrigten zoude; want het gene, dat hun verhaald wordt, is hun onbekend, en kan dus door vragen niet voortgebragt worden. De aaneengeſchakelde rede is dus hier volſtrekt noodzakelijk.

Ook komen er dikwijls vele dingen voor, welke aan het kind verklaard moeten worden, en die men hun echter niet afvragen kan. Hiertoe behooren zulke woorden en ſpreekwijzen, welke uit vreemde talen ontleend, of van een oud ſpraakgebruik afkomſtig zijn. Dit treft men vooral aan bij het catechizeren over bijbelplaatſen. Zulke b. v., welke alleen verſtaanbaar zijn, wanneer men kennis heeft aan de Joodſche Geographie, tijdrekening, ſtaatsgeſteldheid, enz. moeten den kinderen door opheldering daar van te geven medegedeeld worden, en dit kan alleen door eene onafgebrokene voordragt geſchieden. Dingen, tot het verſtaan van welke kennis van het menſchelijk ligchaam, van de natuur in het algemeen, van de aardrijkskunde, geſchiedenis, kunsten, handwerken, enz. noodig zijn, vallen mede onder deze afdeeling. De Onderwijzer zou eene zeer belagchelijke rol ſpelen, wanneer hij beproeven wilde, of men hier met vragen en antwoorden bij de kinderen niets zou kunnen uitrigten. Dit zijn dingen, welke men het kind moet voorzeggen. Dit moet evenwel met de vereischte naauwkeurigheid en duidelijkheid geſchieden, en men moet ſteeds bedacht zijn, om het kind het voorgezegde daarna weder aftevragen. Dan ziet men niet alleen, of het kind de zaak wel ver-

ſtaan heeft, of niet, en heeft in het laatſte geval gelegenheid om het verkeerde te verbeteren; maar het is ook, waar het eens de gewoonte in de ſchool geworden is, eene groote aanſporing ter opmerkzaamheid, welke anders bij eene aaneengeſchakelde voordragt zoo ligt verflaauwt. Let hierbij op dezen regel: wanneer men gebrek aan opmerkzaamheid ontdekt, breke men zijne rede af, en voege den verſtrooiden eene of meer vragen toe, waardoor men hen weder terug brengt.

Dan buitendien zijn er nog andere gevallen, waarin het vragen wel gebezigd kan worden, doch waarin men veel beter doet, zich van de onafgebrokene voordragt te bedienen. B. v. bij de herhaling, of het algemeen overzigt van het verhandelde. Hier kan zeker de zaak, waarover geſproken is, door vragen en antwoorden herhaald worden; maar het is van zeer groot nut, wanneer men alles zelf, zoo kort als mogelijk is, in eene aaneengeſchakelde rede doorloopt. De kinderen krijgen hierdoor veel beter en gemakkelijker het overzigt van het geheel, en leeren aanſtonds de hoofd- van de bijzaken onderſcheiden, welke anders bij vragen en antwoorden wel eens verward worden.

Het gebeurt dikwijls, dat een kind de eene of andere bijzonderheid, een woord of eene ſpreekwijs, niet regt verſtaat, en dus daarover van zijnen Onderwijzer onderrigting vraagt, of eene tegenwerping voorſtelt, welke hij niet onbeantwoord kan en mag laten voorbijgaan. Veeltijds is het zoo gelegen, dat de zaak gevoegelijk catechetisch ontwikkeld worden kan; maar het zou den Onderwijzer dikwijls te veel van de hoofdzaak afbrengen, op bijwegen leiden, een onnoodig ophouden veroorzaken, wanneer hij zich met het omſtandig ontwikkelen daarvan wilde inlaten; ja dit zou ſomtijds tot nieuwe vragen en tegenwerpingen, van den kant des kinds, aanleiding kunnen geven Wanneer het dus ſlechts eenige bijzonderheden

ſten of bijzaken betreft, verklare men alles, zonder iets over te ſlaan, in zamenhang. De hoofddenkbeelden echter moeten nimmer in hunnen zamenhang voorgedragen, maar catechetisch ontwikkeld worden.

Doorgaans heeft men bij het catechizeren dit doel, dat men zijne kinderen tot een zeker beſluit brengen, in hen eene zekere neiging of gewaarwording opwekken en verſterken wil. Hier doet het alleen ſpreken den Onderwijzer den voortreffelijkſten dienst. Het plegtige in woorden en gebaren, waardoor het gevoel van anderen zoo zeer wordt opgewekt, laat zich zelden gevoegelijk met de catechetiſche wijze vereenigen, welke weder der vriendſchappelijke gezellige onderhouding nader bijkomt, past integendeel volkomen voor de aaneengeſchakelde voordragt. Ook is het vragen in dit geval niet meer noodig; dewijl dit voornamelijk aan het einde der catechizatie of een van derzelver hoofdafdeelingen plaats heeft, als wanneer de denkbeelden reeds ontwikkeld, en het kind al de deelen der daarop volgende rede medegedeeld zijn; gij zult zelf bevinden, dat, na eene catechetiſche ontleding van het onderwerp, de toepasſing en gevolgen door een kind van gewone vermogens gemaakt worden kunnen, hetwelk dus het verder vragen onnoodig zou maken. De vraagmethode moet, volgens hare beſtemming, alleen op het verſtand werken.

Hoe meer uwe kinderen geoefend worden, hoe langer gij uwe aanſpraak maken kunt. Zij zijn thans beter in ſtaat hunne opmerkzaamheid langer op een denkbeeld te bepalen; hebben meer vlugheid en zekerheid verkregen, om des Onderwijzers gedachten te volgen; hun nadenken is zoo ver geoefend, dat het de catechetiſche leerwijs niet meer zoo dikwijls en zoo lang behoeft; het ziet uwen gang en volgorde van zelf, kan zich beter uit moeijelijkheden redden, en de Onderwijzer is in de kennis van zijne leerlingen zoo ver gekomen, dat de catechetiſche leer-

wijs hem weinig meer in dit opzigt ontdekken doet. Hier kan hij met voordeel de gelegenheden, om aaneengeschakeld te spreken, meer dan anders gebruiken, en dit wordt zelfs zijn pligt, wanneer hij bedenkt, dat zijne kweekelingen, naarmate zij meer geöefend zijn, nader bij den overgang in de gemeente komen. In dit tijdstip moet gij dus meestal van eene aaneengeschakelde voordragt gebruik maken; nu staat het u vrij, om ook nu en dan hoofddenkbeelden op die wijze voor te dragen, en gij moet op het laatst u beijveren, om uwe voordragt met die van den prediker zooveel mogelijk overeenkomst te doen hebben. Daardoor worden de kinderen ongevoelig voor het onderwijs des openbaren leeraars voorbereid, en de volwassene, de school verlatende, is in de kerk geen nieuweling, maar des predikers methode van onderwijs, welke misschien zijnen niet zoo geoefenden buurman in slaap wiegt, of denzelven vergunt deszelfs verbeeldingskracht den ruimen teugel te vieren, is voor hem even zoo veel, als hem eens als schoolkind uw catechetisch onderwijs gaf.

Ik heb u nu eenigermate bekend gemaakt met hetgene, dat gij als inleiding tot de kunst van catechizeren weten moet. In mijnen volgenden hoop ik u over de eigenlijke regelen dezer kunst te onderhouden, en u een en ander mede te deelen van het gene gij doen moet, zal uw onderwijs het doel bereiken, dat gij u daarbij voorstelt.

VIJFDE BRIEF.

De vereischten van een gepast catechetisch onderrigt vooronderstellen in den Onderwijzer de volgende negen punten. Hij moet namelijk de kunst verstaan: 1) om vragen te vormen, 2) van de gegevene antwoorden gebruik te maken, 3) de opmerkzaamheid te vestigen, 4) eene gepaste keus in de stoffe ter behandeling te doen, 5) dezelve te regelen, 6) te verklaren, 7) te bewijzen, 8) toe te passen en 9) voor te dragen. Het

Het eerste dus, dat gij verstaan moet, om in uw catechetisch onderrigt wel te slagen, is de kunst, om vragen te vormen. Hierover zal ik u, met zoo veel juistheid als mogelijk is, mijne gedachten mededeelen.

Eene vraag ontstaat, wanneer men nit eenen volzin een of meer bestanddeelen weglaat, en van den gevraagden begeert, dat hij het ontbrekende aanvulle. Zoo kan ik b. v. uit den volzin: God heeft de wereld geschapen, eene vraag vormen, door te stellen: Wat heeft God geschapen? Het bestanddeel *wereld*, dat ik weg laat, moet de gevraagde door zijn antwoord aanvullen, en uit de vraag en het antwoord, te zamen genomen, moet de geheele volzin kunnen zamengesteld worden. Gij ziet hieruit gemakkelijk, dat van eenen volzin ten minste zoo veel vragen gevormd worden, als dezelve bestanddeelen heeft. De opgenoemde vraag heeft drie bestanddeelen: God - heeft geschapen - de wereld, en er kunnen dus uit dezelve ook drie vragen gevormd worden, wanneer ik beurtelings het eerste, tweede en derde bestanddeel weglaat. Ik kan vragen: Wie heeft de wereld geschapen? Wat heeft God geschapen? Wat heeft God met betrekking tot de wereld gedaan? Door twee der bestanddeelen weg te laten, ontstaan verder de volgende vragen: Wat heeft God gedaan? Wat is er met de wereld geschied? En voeg ik er dan nog bij: Heeft God de wereld geschapen? dan ziet gij duidelijk, dat uit dezen volzin zes vragen te vormen zijn.

Het komt er dan op aan, om, wanneer de volzin bepaald is, de vragen zoo op te geven, dat bij de beantwoording derzelve het oogmerk des gespreks bereikt worde. Gij begrijpt wel, dat het hier niet onverschillig is, welke der bestanddeelen ik uit den volzin weglate, of ik mijne vraag dus of anders stelle, enz. Men begaat in dit opzigt zeer vele misslagen, alleen omdat men gelooft, dat het om het even is, welk der bestanddeelen uit eenen volzin weggelaten wordt. Dat men daarbij nog op andere dingen zien,

en

en dat eene goede vraag nog vele andere eigenschappen bezitten moet, zal men het voorgestelde doel bereiken, is voor velen eene geheel onbekende zaak.

Eene vraag moet, wanneer zij niet onverstaanbaar en tijdverspillend zal worden, *kort* zijn, en niet met overtollige bijvoegsels, bijwoorden, omschrijvingen, enz., opgevuld. Zulke vragen zijn b. v. deze: Wat heeft de eeuwige, almagtige, algoede, algenoegzame, alwijze God in den beginne in zes dagen geschapen? Hoe handelde DAVID, de man naar Gods hart, de liefelijke Zanger in Israël, de goddelijke Psalmdichter, jegens zijnen doodvijand, den goddeloozen en verworpen' SAUL? Mag de mensch, die zich zelven en andere menschen voorbedachtelijk kwaad toewenscht, of hij, die met opzet onwaarheid spreekt, en zelfs den alwetenden God daarbij tot getuige roept, zich met de hoop vleijen, dat hij den algoeden en regtvaardigen God welbehagelijk zijn zal? — Zij verliezen niets aan duidelijkheid en bepaaldheid, maar winnen daarbij nóg, wanneer zij op de volgende wijs verkort voorgesteld worden: Wat heeft God geschapen? Hoe handelde DAVID jegens SAUL? Mag de vloeker, de leugenaar en eedzweerder, op het welbehagen Gods hopen?

In eene catechizatie over Gods onderhouding hoorde ik het volgende vragen: Eene klok volgt haren regelmatigen gang, zonder dat de maker zich verder over dezelve bekommert. Hare raderen draaijen om de spillen; de wijzers beschrijven op de wijzerplaat hunnen rondgang; de hamer slaat regelmatig op de klok, enz.; en dit alles geschiedt zonder hulp des makers, die mogelijk verre van daar is. Kan dit bij de wereld niet evenzoo het geval zijn? Deze vraag schijnt zeer lang te zijn, doch zij is zulks in de daad niet. Want de woorden: *Eene klok* – tot – *van daar is*, behooren niet tot de vraag, maar zijn alleen als inleiding tot de eigenlijke vraag vooraf gegaan, welke slechts uit de volgende woorden bestaat: *Kan dit bij de*

we-

wereld niet even zoo het geval zijn? Dergelijke gevallen kunnen dikwijls bij het catechetisch onderwijs voorkomen.

Hetzelfde heeft plaats bij herhalingen, wanneer men namelijk al het te voren gezegde bijeenzamelt en daarop de vraag laat volgen. Na eene catechizatie over de ſpreuk: *Waakt en bidt, dat gij niet in verzoeking komt enz.* zou de volgende vraag lang ſchijnen. De mensch wordt dus, zoo als wij gezien hebben, met eene menigte gevaren gedreigd. In zich zelven waren het zijne zinnelijke lusten, de neiging tot traagheid, onmatigheid, hoogmoed, enz.; buiten hem waren het booze menſchen, vele uiterlijke verbindtenisſen, omſtandigheden, rijkdom, armoede, enz., die hem tot het kwade uitlokten. Wat heeft hij dus, als hij zich niet door deze verzoekingen wil laten medeſlepen, noodig? Maar dit lange is ſlechts *ſchijnbaar en geenszins een gebrek.* Want de eigenlijke vraag begint eerst met de woorden: Wat heeft hij dus enz.

Tot de eigenſchappen van eene goede vraag behoort verder, dat zij *eenvoudig* zij, zoodat op dezelve niet meer dan een antwoord behoeft gegeven te worden. Dubbelzinnige of zamengeſtelde vragen zijn zeer ongepast. Zoodanige zijn: *waarvan* en *waardoor* heeft Christus ons verlost? Hoe is God jegens de Goddeloozen gezind? Wat zal hij met hen doen? Zij ſchijnen de kortheid te bevorderen, maar ten nadeele der duidelijkheid.

Een gebrek, dat ook zeer algemeen heerscht, is het doen van *onbepaalde* vragen, of zulke, waarop meer dan een goed antwoord te geven is, en veelal zoo, dat van het bedoelde daarin in het geheel geen gewag gemaakt wordt, waarvan het volgende tot een voorbeeld kan dienen. In eene catechizatie over de waarde van den mensch, als het evenbeeld van God, wilde de Onderwijzer zijne leerlingen met de voortreffelijkheid van zijn wezen, de waarde

zijns

zijns levens bekend maken, en begon zonder verdere voorbereiding met de volgende vraag: Wat bezit de mensch? Hierop konden de kinderen vele gepaste antwoorden geven. Zij konden zeggen: Een hoofd, twee beenen, eene onsterfelijke ziel. Het laatste was alleen des onderwijzers bedoeling, maar op zulk eene onbepaalde vraag moest hij vele en toch goede antwoorden verwachten. In eene catechizatie over de goedheid Gods in de vier jaargetijden, wilde de onderwijzer tot de schoonheid van den herfst en het nuttige van den wijnoogst overgaan, en begon met deze vraag: Wat groeit er op de bergen? Wie kon hier gissen, dat hij het antwoord *wijn* begeerde? Een der kinderen antwoorde: braambeziën, en hij kon niets daar tegen inbrengen, maar was genoodzaakt zijne vraag nader te bepalen. Zulke onbepaalde vragen zijn veelal de eenige oorzaak, waarom het doel van eene catechizatie niet bereikt wordt, de tijd gaat onnut voorbij, want elke onbepaalde vraag maakt eene tweede noodzakelijk, welke meer bepaald is: van ééne vraag komen er dus twee. Zij zijn oorzaak, waarom de kinderen den lust tot opmerkzaamheid en de belangstelling in de behandelde zaak verliezen, want zij zien, dat de antwoorden, welke zij naar hunne overtuiging juist gegeven hebben, van den onderwijzer gedurig verworpen worden. Zij maken den onderwijzer ongeduldig en verdrietelijk, wanneer hij ontwaart, hoe weinig hij met zijne leerlingen vordert; zij maken hem somtijds, wanneer zijn geduld tot het uiterste gekomen is, toornig, waardoor de zaak geheel en al bedorven wordt. In het kort, zij doen zijn geheele onderwijs mislukken en maken op zijne kinderen, zoo wel als op hem zelven, den nadeeligsten invloed.

Maar vraagt gij nu: hoe kan ik dezen misslag vermijden, hoe mijne vraag bepaald maken? Gij kunt dit op tweederlei wijze doen; of door dezelve van zulke bijzon-

der-

derheden te doen vergezeld gaan, welke de gedachten des kinds van alle andere aftrekken, en alleen op dat gene vestigen, wat gij in het tegenwoordig geval begeert te hebben; of gij verandert eene vraag, welke onbepaald zijn zoude, in meerdere vragen. Ik zal u dit door een voorbeeld ophelderen. De boven aangevoerde vraag: Wat groeit er op de bergen? was onbepaald. Gij kunt dezelve bepalen, wanneer gij er nog eenige bijzonderheden mede verbindt. Vraag dus: Welk gewas vindt men op vele bergen, uit welks beziën een voor den mensch heilzame en verkwikkende drank wordt toebereid? Op deze wijs is de vraag meer bepaald geworden. Het bijvoegfel, *uit welks beziën* enz., trekt de kinderen van alle andere berggewasfen af, en doet hen alleen op den wijn denken; zij kunnen dus ook geen ander dan het begeerde antwoord geven. Verdeel de onbepaalde vraag in meerdere vragen, dan zullen de antwoorden der kinderen veel beter uitvallen. Vraag b. v.: Wanneer uwe ligchaamskrachten met den dood ophouden, wat gefchiedt dan met de vermogens uwer ziel? Sterft de ziel ook? Wat is uwe ziel, dewijl zij niet fterft? Wat bezit gij dus? Na zulk eene voorbereiding zal het kind zeker antwoorden: Eene onfterfelijke ziel.

Dikwijls is de vraag, op zichzelve befchouwd, onbepaald; maar zij is het niet meer, wanneer men ze in het verband met het voorgaande befchouwt, en alleen een kind, dat op het vorige geen acht gegeven heeft, zal verkeerd antwoorden. De vraag: *Wat is God?* op zich zelve genomen, is zeker onbepaald, want ik kan zeggen: eeuwig, almagtig, alwetend, enz., maar wanneer ik een kind eerst overtuigd had, dat het ook in het verborgen geen kwaad doen mogt, zou dezelve door het verband met het voorgaande genoegzaam bepaald worden.

In één geval echter zijn onbepaalde vragen geoorloofd, ten minfte voor geen misflag te houden, dan namelijk,

wan-

wanneer het voor uw oogmerk hetzelfde is, welk antwoord op dezelve gegeven wordt. Gij wilt hun b. v. aantoonen, dat de deugd den mensch ook uiterlijke voordeelen geeft, en dit door de deugden, welke wij jegens anderen uitoefenen, bewijzen; dan kunt gij vragen: *Wat zijt gij uwen evenmensch verschuldigd?* Eene vraag, welke noch op zich zelve, noch in verband met het geheel bepaald is. Het kind kan dus antwoorden: ik moet *bescheiden*, *opregt*, *gedienstig* enz. zijn. Elk dezer antwoorden is voor uw oogmerk even geschikt.

Verder is het eene eigenschap eener goede vraag, dat zij *duidelijk* zij; doch hier over zal ik in het vervolg opzettelijk handelen.

Over

Over de ligchamelijke vorming als inleiding tot de proef eener aanvankelijke GYMNASTIEK, *in eene reeks van ligchaams-oefeningen.*

(Vervolg van bladz. 117.)

Laat ons nu, na de grondstellingen te hebben opgegeven, overgaan tot het beschrijven der oogmerken, die wij met de gymnastische oefeningen trachten te bereiken.

Wij zoeken een Gymnastiek, door welke het verstand geoefend wordt, wanneer men de vorming des ligchaams verstandig behandelt; die de zedelijke vorming bevordert, wanneer men haar zedelijk aanwendt, en die een middel ter vorming van het gevoel voor het schoone is, wanneer men haar in opzigt tot de kunstbekwaamheden zoo wel als de schoonheid van het ligchaam naar behooren beoefent.

In opzigt tot het ligchamelijke moet de Gymnastiek elken natuurlijken aanleg en iedere natuurlijke geschiktheid des kinds versterken, en de vaardigheid en vlugheid trachten optewekken, ten einde het vrije gebruik der leden te bewerken en voor het kind te verzekeren. Zij vooronderstelt hier bij zeker een gezond en regelmatig gevormd ligchaam; maar naardien zij dit doet, behoort zij ook tevens als middel te strekken om die gesteldheid te behouden, te bewaren of te bevorderen. Het is dus niet alleen het oefenen der handen en voeten, maar het ontwikkelen van elken aanleg, gepaard met het aanbrengen van sterkte, onvermoeidheid, gehardheid en moed, immers zoo veel de gesteldheid des kinds hetzelve gedoogt.

In opzigt tot het *verstandig gebruik* moet de leerling hier volkomen ontwaren, waartoe de vermogens zijns ligchaams hem in staat stellen. Hij moet bewustheid hebben van den geheelen omvang zijner krachten, de onveranderlijke

lijke wetten kennen, naar welke zij werken, en eindelijk het oneindig menigvuldig gebruik, dat hij van zijn ligchaam kan maken, weten. Hij moet dat gene, wat hij door het ligchaam doen kan en ook dikwijls doen moet, zoo volkomen *inzien*, als eenigzins voor de aanvankelijke verstandige ontwikkeling mogelijk is. De verdere ondervinding maakt hier volkomen, wat de opvoeding in de kinderjaren niet heeft kunnen daarstellen; naardien het overwegen, hoe men in voorkomende gevallen moet handelen of hoe men eenig voorwerp in onderscheidene omstandigheden moet beschouwen en gebruiken, meest door de ondervinding geleerd wordt.

In opzigt tot het schoone moet de Gymnastiek niet alleen de *houding* en den *stand* des ligchaams ten doel hebben, maar ook vooral de vaardigheid pogen te bewerken, die in sommige bedrijven zoo noodzakelijk is, als het dansen, vechten, en in het kort in alles, wat vereischt wordt om in het gezelschappelijk leven met bevalligheid en eere te verschijnen.

In opzigt tot de zedelijkheid heeft zij geene mindere werkzaamheden te verrigten; naardien zij het verstand en den goeden wil eene vrije heerschappij over het ligchaam moet bezorgen, waardoor het kind in staat geraakt, om het ligchaam als het werktuig der ziel te beschouwen, en hetzelve tot de gewillige volbrenging der pligten te geleiden.

In opzigt tot eenig aanstaand beroep moet zij het kind geschikt maken, om die vaardigheid en behendigheid, welke het beroep, dat hij zich mogt verkiezen, bijzonder vereischt, gemakkelijk en spoedig aanteleeren. Maar dit niet alleen. Zij moet ook de onuitputtelijkheid der natuur in het daarstellen van hulpmiddelen en werktuigen voor elken arbeid het kind doen gevoelen; even als zij het de menigvuldige hulpmiddelen ter zijner verdediging en beschutting uit de onuitputtelijkheid der mogelijke bewegingen leert

ken-

kennen. Zij moet het vervullen met eene tegenwoordigheid van geest voor alle gevallen, en daarenboven brengen tot een bepaald opmerken eu nadenken over het werktuigelijke van zijnen arbeid, ten einde de gereedschappen daartoe te vereenvoudigen of te volmaken.

Uit deze grondstellingen nu ontsproot de reeks van ligchaams-oefeningen, welke wij in ons instituut volgen.

Deze reeks vordert van de zijde des onderwijzers volstrekt niets anders, dan dat hij den leerling alle mogelijke bewegingen, die zijn ligchaam, ouderdom en vordering passen, zoo in betrekking tot ieder lid op zich zelf als van het geheele ligchaam, doet ondernemen, tot hij de volkomene heerschappij over alle mogelijke volhardende bewegingen verkregen heeft. En van de zijde des leerlings wordt niets anders vereischt, dan dat hij deze bewegingen met opmerkzaamheid zoo lang verrigt, tot zij door hem met kracht en gemakkelijk kunnen gemaakt worden.

Door deze eenvoudigheid vallen tevens alle bedenkingen weg, die men gedeeltelijk uit oeconomie, gedeeltelijk uit zedelijkheid tegen de gymnastische oefeningen inbrengt. Hierdoor voldoen zij aan het algemeen vereischte, dat eens een alhier opgevoed jongeling opgaf, bij gelegenheid dat er een gesprek over het onderwijs in de Muzijk ontstond: „ alle aanvankelijke middelen van onderwijs „ zijn niet eenvondig en overeenkomstig de natuur, wan„ neer de onderwijzer in den beginne meer behoeft, dan „ blootelijk een kind, en wat het als kind bezit, is of „ kan zijn."

Dit middel ter ontwikkeling van het ligchaam, ja van den mensch, is duidelijk ook niets anders, dan het gene ouders en onderwijzers tot hiertoe min of meer beoefend hebben, terwijl zij hunne kinderen staan, gaan, eten, drinken enz. leerden. Zij deden immers niets anders, dan het kind in beweging brengen, en zijne vlugheid in beweging oefenen en vastheid geven. Alleen geschiede het

met meerdere of mindere bewustheid en met grooteren of kleineren omflag. En ook is het niets anders, dan het gene de natuur zelve bij de kinderen bezigt. Hunne neiging tot vrije beweging, hunne vechterijen, het flingeren van handen en voeten, het krommen en buigen des geheelen ligchaams, waar voor zij in fommige fcholen zoo onredelijk geftraft worden, is de duidelijke aanwijzing der natuur, waar de kunst de opvoeding moet aanvangen, voortzetten en voleinden.

De volgende oefeningen zijn volftrekt niets anders, dan de opgevatte leidraad der natunr, het vervolg van die vrije ontwikkeling in den huisfelijken kring; maar van eene blinde navolging tot bewustheid gebragt en onderworpen aan eene geregelde verftandige en noodzakelijke opeenvolging.

Wat dus ook hier het zij in den gang, het zij in de uitbreiding als nieuw mag voorkomen, de zaak zelve is geenszins nieuw, maar zoo oud als het menfchelijk geflacht. De vraag alleen is: *Of de regels, die hier de orde en den gang bepalen, alles bevatten, wat de mensch van ouds af voor de ontwikkeling van het ligchaam gedaan heeft, en of zij beantwoorden aan dat gene, wat in de menfchelijke natuur zelve ligt.* De gemakkelijkheid der uitvoering valt gereedelijk in het oog. Het middel en de plaats ter oefening is overal, en in ieder oogenblik, wanneer ouders en kind of onderwijzer en kind te zamen zijn. Vader, moeder, ieder onderwijzer kan die oefeningen te werk ftellen, wanneer men maar inziet, wat daarbij het oogmerk is. Bovendien kan men daarop zeker aan, dat de kinderen genoegzame aanleiding geven, om hen van trap tot trap verder te brengen, en den aanvang der oefeningen uit te breiden.

Hiertoe kan men op de eenvoudigfte wijze door deze vragen komen: *welke bewegingen kan ik met ieder enkel lid mijns ligchaams, bij ieder enkel gewricht van hetzel-*

ve verrigten? In welke rigtingen kunnen de bewegingen plaats vinden, alsmede in welke houding en ſtand? Hoe kunnen de bewegingen van meerder leden en gewrichten met elkander verbonden worden?

Hetgene wij hier laten volgen is alleen het begin der beantwoording dezer vragen, de eerſte en eenvoudigſte curſus der aanvankelijke ligchaams-oefening. Maar de opmerkzame waarnemer kan gemakkelijk reeds bij zichzelven opmaken, wat wij hier boven vorderden, en wat bij eene verdere voortzetting zal moeten volgen. En zoo komen wij dan tot de beſchrijving der oefeningen zelve, die wij naar houding, vorm, rigting en ſtand zullen voordragen, zonder ons over eene kunſtige ontvouwing te bekommeren.

De onderwijzer verzamelt de kinderen in eene kamer, of brengt dezelve op eene opene plaats, en ſtelt hen in eenen kring rondom zich.

Zij zelve ſtaan zoo verre van elkander, dat zij, zonder van plaats te veranderen, handen en voeten vrij, zonder een' ander' te raken, uitſtrekken kunnen. Hunne kleederen moeten daarbij wijd genoeg zijn, om hun eene volkomene onverhinderde beweging te laten. Ook wordt het bovenkleed gedurende de oefening op zijde gelegd.

HOUDING.

Het eerſte voorwerp der opmerkzaamheid is de houding des ligchaams in het geheel.

De onderwijzer doet eerst de kinderen eene regte, vaste, opſtaande houding of ſtand aannemen.

De houding is de grond der volgende bewegingen of der eerſte afdeeling der Gymnastiek. Terwijl de bijzondere deelen des ligchaams geoefend worden, blijven de overige rustende deelen onveranderd in de aangewezene houding. Dit merken wij hier ook voor het vervolg aan.

De onderwijzer moet zich, zoo in houding als bewe-

ging, voor alle ſtijfheid hoeden, hij moet de kinderen vrij behandelen en hun eene behoorlijke ſpeelruimte laten. Alle ſtijfheid en dwang is voor het doel der oefeningen en den geest der behandeling nadeelig. Volkomene regelmatigheid komt eerst later in aanmerking. En de opvoedkundige Gymnastiek onderſcheidt zich door hare meerdere vrijheid van die der Militairen.

De eerſte oefening, of liever het eerſte deel der oefeningen, is het aaunemen der genoemde houding, en eenigen tijd in dien ſtand te blijven het tweede. Dit laatſte eischt geene mindere inſpanning, dan het eerſte. Geene toont het kunnen, of de vaardigheid, deze het vermogen en volharding. Beide, de vaardigheid en volharding of duurzaamheid, moeten reeds van den beginne aan onafſcheidelijk bevonden zijn, want zonder dat is de ligchamelijke vorming eenzijdig. Daarom geldt deze aanmerking volſtrekt bij alle volgende bewegingen: dat de onderwijzer het kind in de gemaakte beweging ook eenigen tijd, en wel zoo veel de toenemende krachten dit gedoogen, moet doen volharden.

A.

Gewrichtsbewegingen en wel met het hoofd.

De eigenlijke oefening in bewegingen der gewrichten, vangt naar de opeenvolging der deelen van het ligchaam in het boek der moeders, met het hoofd aan, als een hoofddeel des ligchaams, dat eene enkelvoudige en gemakkelijke, en te gelijk veelvoudige beweging toelaat.

De onderwijzer vraagt: kunt gij het hoofd bewegen? Hoe kunt gij het bewegen?

De kinderen maken verſchillende bewegingen met het hoofd. De onderwijzer doet de eene beweging na de andere verrigten, en zegt, terwijl hij het hoofd regt vooruit op de borst laat zakken: *voorwaarts;* terwijl hij het hoofd terug trekt en naar den nek beweegt: *achterwaarts;* terwijl hij het naar de regterzijde beweegt: *zijwaarts,*

waarts, *regts;* terwijl hij het naar de linkerzijde buigt: *links*. Alle deze bewegingen kunnen geschieden, wanneer het hoofd, ten opzigte van het ligchaam, eenen scheven stand aanneemt.

Hebben de kinderen deze bewegingen ondernomen en eenige malen herhaald, dan vraagt de onderwijzer: of zij verder niets met het hoofd verrigten kunnen.

Hier komen de leerlingen gewonelijk uit zich zelven op het draaijen van het hoofd.

Deze beweging is tweederlei: I. Het hoofd regt op den hals staande. Hierbij draait het hoofd om zijnen as, zoodat het middelpunt van den hals en dat van den schedel twee punten eener lijn zijn, waarom alle overige deelen zich bewegen. Het geschiedt: *a*. Van de linker naar de regter zijde. *b*. Van de regter naar de linker zijde. II. Het hoofd scheef op den hals staande. Hierbij draait het voorwaarts gebogene hoofd om het gewricht van den hals, als om zijnen hoek. Dit kan ook op tweederlei wijze geschieden: *a*. Van de linker naar de regter zijde. *b*. Van de regter naar de linker zijde. De oefeningen bevatten de enkelvoudige bewegingen van het hoofd.

Zamengestelde beweging van het hoofd.

Hierbij worden sommige der enkelvoudige bewegingen te zamen genomen.

Deze zamenvoegingen zijn: bij de zijwaartsche bewegingen van het hoofd: I. *a*. Voorwaarts en achterwaarts en omgekeerd. *b*. Zijwaarts, regts en links, en omgekeerd. II. De zamenvoegingen der oefeningen worden van twee tot vijf onderscheidene rigtingen voortgezet, als: voorwaarts, achterwaarts, regt op, regts, links.

Opgaaf. Hoeveel maal laat het aanvangspunt dezer oefeningen zich veranderen?

Bij het draaijen van het hoofd is alleen de enkelvoudige verbinding van I. en II., of het draaijen om zijnen as en om zijnen hoek mogelijk, waarmede nog vereenigd kan wordende beweging van regts en links.

Beweging van het hoofd naar eene willekeurige genomene ſtelling.

De ſtand of rigting van het hoofd, bij de tot hiertoe beſchrevene bewegingen is, in opzigt tot de gewone houding van den mensch, natuurlijk en noodzakelijk. De bewegingen liggen zelfs in de geſteldheid van den hals, het gene ook plaats moet hebben, zal het kind dezelve kunnen verrigten. Bovendien kan men nog eene willekeurige ſtand van het hoofd nemen, als: neêrhangend op de borst; achterover op den nek rustend, en op den linker- en regterſchouder liggende; doch daar hierin voor de Gymnastiek van het hoofd niets nieuws ligt, zoo is het niet noodig deze oefening breed te behandelen.

Integendeel behoort wezenlijk tot de overeenſtemmende vorming van den mensch, het kind duidelijk het noodzakelijke van het willekeurige te leeren onderſcheiden, ofſchoon men daarmede niet terſtond behoeft aantevangen.

Nuttigheid dezer oefening van het hoofd.

De nuttigheid dezer oefening beſtaat, buiten het doel der Gymnastiek, nog bijzonder daarin, dat zij: *a*. Duizeling voorkomt. *b*. Dat zij de hoekwervelen en den nek verſterkt, en tot het dragen op het hoofd meerder geſchikt maakt.

B.

Gewrichtsbewegingen van den romp.

De bewegingen van den romp rusten op de: *a*. Heupgewrichten en *b*. Op het kruis en de rugwervelen. Het eerſte kan geſchieden: I. In eene regte rigting. *a*. Voorwaarts. *b*. Achterwaarts. *c*. Regts. *d*. Links en omgekeerd naar alle zijden. II. In eene kringvormige beweging of door het draaijen. *a*. Regts. *b*. Links. *c*. Regts en links. In opzigt tot de kruis- en rugwervelen kan iedere beweging geſchieden: *a*. Met eenen uitgeſtrekten rug.

Hier komt of het onderlijf en de borst vooruit en de rug wordt ingetrokken, of omgekeerd, de rug uit en het on-

onderlijf en de borst ingetrokken. Even zoo komt bij de zijdebewegingen de eene in eenen boog, terwijl de andere hol is.

In opzigt tot de aanliggende deelen komt bij deze beweging in aanmerking: I. Het hoofd. Dit kan daarbij *a.* Zijne regte stelling op den romp behouden. *b.* Dezelve veranderen, naar den omvang der boven opgegevene bewegingen van het hoofd. In den beginne gaat men niet van de eerste houding af. II. De armen. Daar met deze nog geene oefeningen gehouden zijn, zoo worden zij niet verder in aanmerking genomen, dan voor zoo veel de verandering in de houding van den romp dezelve natuurlijk vordert; deze zijn tweevoudig en wel *a.* Aansluiting van de zijden en heupen. *b.* Het vrij laten afhangen derzelve, en wel bij eene voorover gebogene houding voorwaarts, en bij eene achterover gebogene houding achterwaarts.

Verbinding der bewegingen.

Dit bevat in zich: I. Als bloote beweging van den romp. *a.* De verbinding der zijwaartsche bewegingen van den romp met elkander. *b.* Even zoo met de kringswijze bewegingen. *c.* Vereeniging der beweging van de heupwervelen met die van den rug. II. Als verbinding derzelve met andere deelen, zoo begrijpt zij ook de bewegingen van het hoofd daaronder, die naar de geheele reeks der laatste met de bewegingen van den romp verbonden worden.

Nuttigheid van de beweging der rompsgewrichten.

Buiten de Gymnastische oefening en versterking der vaardigheid in de beweging, noemen wij nog: *a.* Het uitzetten en versterken van de borst. *b.* De versterking der bijzondere deelen van het onderlijf, als behoedmiddel tegen breuken.

C.

Gewrichtsbewegingen der armen.

Daar de arm in betrekking tot het ligchaam aan zijn begin en den sleutel van het schouderbeen ligt, en op zulk

Alle deze bewegingen steunen, buiten de gewrichten der hand zelve, bijzonder op de kracht der gewrichten van den arm, die daardoor ook zeer gesterkt en in vaardigheid geoefend worden.

Maar de onderwijzer moet hier bijzonder opmerkzaam zijn, dat deze vooral van de leerlingen beoefend worden, en dat zij niet, in plaats van den arm te draaijen, alleen de hand ombuigen.

Dit is nog te meer noodzakelijk, daar deze oefeningen de voorname gewrichten van het ligchaam versterken en vaardigheid geven.

Verbinding dezer bewegingen.

Wij kunnen, om niet al te wijdloopig te zijn, van al het gene hierdoor kan gedaan worden, slechts het algemeene opgeven:

Men kan met elkander verbinden: I. *a.* De regtlijnige bewegingen onder elkander. *b.* De cirkelvormige. *c.* De hoekbewegingen. II. *a.* De regtlijnige met de cirkelvormige te gelijk. *b.* Met de hoekbeweging te gelijk. *c.* De cirkelvormige en hoekbewegingen te gelijk. *d.* Alle drie soorten met elkander.

In opzigt tot beide kunnen verbonden worden: *a.* De stellingen des arms. *b.* De rigtingen. *c.* Het aanvangspunt of de basis der beweging.

Verbinding der bewegingen van den arm met andere deelen van het ligchaam.

Hiertoe behoort: I. De schouders, en wel *a.* Het optrekken der schouders. *b.* Het doen zakken derzelve. *c.* Het voorwaarts bewegen. *d.* Het achteruitzetten der schouders. — De laatste bewegingen zijn bijzonder nuttig voor het onderlijf en de borst, en hiertoe behooren

II. De verbinding dezer bewegingen met die van den romp, zoo als zij boven is opgegeven.

III. De verbinding dezer bewegingen met die van het hoofd.

Op

Op gelijke wijze handelt men met de bewegingen van den arm, als: *a*. De gewrichten van den elleboog. De ruimte voor de beweging van den elleboog is kleiner, dan die der voorgaande deelen. Het is daarom niet noodig, verder hierover te fpreken. *b*. De gewrichten van de hand. Deze verdienen oplettende en aanhoudende oefening. *c*. De gewrichten van de vingers. Hier zijn de vereenigingen en afzonderingen der bewegingen het moeijelijkfte en verdienen daarom onze bijzondere oplettendheid.

Hierop volgt de gang met beide de armen. Dit gefchiedt: *a*. Naar dezelfde rigting, voorwaarts, achterwaarts, zijdwaarts, met de beweging van dezelfde gewrichten. *b*. Naar ongelijke rigting, met de beweging van dezelfde gewrichten, b. v. de regter arm voorwaarts en de linker achterwaarts en omgekeerd. *c*. Naar gelijke rigting, met de beweging der ongelijke gewrichten, b. v. de regter arm wordt van boven af, maar de linker van den elleboog af, voorwaarts uitgeftrekt. *d*. Naar ongelijke rigting met ongelijke gewrichtsbewegingen. *e*. Terwijl de linker hand van den elleboog af zich voorwaarts beweegt, en eene vuist maakt, gaat de regter hand regt uit naar achteren. — Deze oefeningen zijn wel wat zwaar, maar worden door eene trapswijze opklimming ligt, en derzelver groote nuttigheid valt ieder in het oog.

D.

Gewrichtsbeweging der beenen.

Ook deze oefening ligt geheel in het gebied van dezen gang. Zij betreft de heup-, knie-, voet- en teengewrichten. De regtlijnige beweging van ieder been en wel naar alle rigtingen is tweederlei.

I. Vrij, zoodat de voet den grond niet raakt, maar van denzelven eene begeerde hoogte verwijderd is.

II. Zoo, dat de voet den grond raakt, en naar gedane bewegingen op denzelven neder gezet wordt. Dit laatfte is op verfchillende wijze mogelijk. *a*. Met den voet op-

ftap-

ſtappen. *b.* Staan op de hielen. *c.* Staan op de teenen. *d.* Staan op de regter zijde des voets, waarbij de regter buitenwaarts en de linker voet binnenwaarts over gebogen ſtaat. *e.* Op de linkerzijde van den voet, waarbij de linkervoet buitenwaarts gebogen wordt. *f.* Achteruit op een' trap, rustende op het bovenſte des voets.

De regte opſtaande ſtand, die in alle deze oefeningen vooronderſteld wordt, vordert noodzakelijk, dat, terwijl de eerſte voet bewogen wordt, de andere het geheele ligchaam draagt.

De beweging van ieder enkel gewricht geſchiedt, als bij al de overige: 1. Vooruit. 2. In verbinding met andere. 3. In eene regte lijn naar alle rigtingen. 4. In een' cirkelvorm. 5. In het draaijen om zich zelve. 6. In verbinding met andere regtlijnige bewegingen vooruit. 7. In verbinding dezer laatſte met de cirkelvormige. 8. In verbinding der beweging van de overige leden te gelijk met de voeten. *a.* Van het hoofd. *b.* Van den romp. *c.* Van de armen.

Deze verbindingen der bewegingen van enkelde deelen kunnen verdubbeld worden: *a.* Zonder dat de deelen aan elkander komen. *b.* Zoo, dat de deelen elkander raken, b. v. met de hand aan den voet.

Nu blijft nog over de ruimte en tijd, waarin alle deze opgegevene bewegingen geſchieden. Men kan namelijk de kinderen dezelve in gelijke tijden en in ongelijke tijden laten verrigten.

I. In opzigt tot de vaardigheid in gelijke tijden: *a.* Langzaam. *b.* Snel.

II. In opzigt tot ongelijke tijden: *a.* Toenemend, zoodat zij met langzame beweging beginnen en met ſnelle eindigen. *b.* Afnemend, het omgekeerde van het voorgaande.

De hoogſte vlugheid van iedere beweging is het ſchudden der deelen.

Ein-

Eindelijk moet men ook in acht nemen de volharding of het volhouden der bewegingen.

Hierbij komt in aanmerking: 1. Zwakke beweging. 2. Sterke beweging. *a.* Met toenemende ſterkte. *b.* Met afnemende ſterkte.

Leerwijze of onderrigting, hoe men op eene gepaste wijze de kinderen dit alles kan doen beoefenen.

Buiten het gene hier is opgegeven, kan de onderwijzer de oefeningen of verſchillende wijzen doen verrigten.

1. Zoo, dat iedere enkelde beweging, die verrigt moet worden, of de mogelijkst eenvoudige wijze benoemd wordt, nadat het lid, hetwelk de beweging moet verrigten, is aangewezen, b. v. regter arm, voorwaarts.

2. Zoo, dat de reeks der opeenvolgende bewegingen door tellen wordt aangewezen: een, twee, enz.

3. Door de beweging voor te doen zonder iets daarbij te zeggen, terwijl de leerling dezelve ook zoo namaakt.

4. Door een' der leerlingen uit te kiezen, die het voordoet.

5. Door allen in een' kring te plaatſen, zoodat zij elkander aanzien.

Het is om meerdere redenen, maar bijzonder om de opmerkzaamheid te ſcherpen, gepast, met alle deze wijzen aftewisſelen en alles op de maat te doen.

Ook behoort men vooral op den ouderdom en den graad der ontwikkeling te zien, zoowel in een ligchamelijk als verſtandelijk opzigt.

Betreffende het ligchaam dan moet vooral gelet worden:

1. Dat geene beweging te lang aanhoudt; ten langſte eene minuut.

2. Dat de bewegingen niet te hevig zijn.

3. Dat het kind onmerkbaar langzaam, maar beſtendig, wordt geoefend, en voor de moeijelijke oefeningen voorbereid wordt.

In een verſtandelijk opzigt, moet de gang eenvoudiger

zijn,

zijn, naar mate de kinderen minder ontwikkelde verstands-vermogens hebben.

Bij zeer kleine kinderen houdt de onderwijzer zich te vreden met de eenvoudigste bewegingen te doen verrigten, en die bij iederen nieuwen gang eenigzins uit te breiden, ten einde het kind telkens wat nieuws ontdekke. In alles zorge men, dat de ontwikkeling van het ligchaam niet die van den geest vooruit ga, maar dezelve bijblijve.

De onderwijzer wacht zich, met den leerling over de reden en nuttigheid der bewegingen te spreken; hiermede wacht hij, tot zij eene groote vaardigheid in dezelve verkregen hebben; wanneer hij nog tracht de kinderen van zelven op die denkbeelden te brengen.

Het goed gevolg en de snelheid van den voortgang hangt af van den ernst en de onafgebrokenheid, waarmede men gedurende het uur van oefening te werk gaat, en van de naauwkeurigheid om bepaaldelijk bij de oefeningen te blijven.

Verder gevorderden doet hij uit zich zelven andere veranderingen, afwisselingen en verbindingen der bewegingen opzoeken, waardoor de belangstelling wordt opgewekt. Hierin gaat hij hen ook voor, vergetende, dat hij onderwijzer is, om onder kinderen kind te zijn.

Naarmate de kracht der leerlingen toeneemt, vermenigvuldigen ook de middelen om de werkzaamheden van den geest in aanmerking te nemen.

Hij verandert de beweging of stelling, die hij wenscht verrigt te hebben, in een voorstel.

Eindelijk laat hij de leerlingen, het gene zij verrigten, beschrijven met mathematische, werktuigelijke en physiologische naauwkeurigheid, en doet daartoe onder allen eenen wedijver ontstaan.

BIJDRAGEN

TER BEVORDERING VAN HET

ONDERWIJS

EN DE

OPVOEDING,

VOORNAMELIJK MET BETREKKING TOT DE

LAGERE SCHOLEN

BINNEN DE

VEREENIGDE NEDERLANDEN.

V. DEEL.

SCHOOLWEZEN BINNEN HOLLAND.

TE HAARLEM,
BIJ JOHANNES ENSCHEDÉ EN ZOONEN.
1814.

REGISTER

VAN HET

VIJFDE DEEL.

SCHOOLWEZEN BINNEN HOLLAND.

A.

Aanspraak van den Schoolopziener TH. VAN SWINDEREN, ter nagedachtenis van JAKOB DE BOER. Bl. 29.

Algemeen overzigt van den staat van het Lager Schoolwezen en Onderwijs in het eerste District van het gewezen Departement de *Zuiderzee* (de Stad *Amsterdam*). . . . . . . bl. 75–89.

B.

Besluiten, betreffende het Onderwijs. . . bl. 17.

Brief aan de Schoolonderwijzers in het eerste District van *Groningen*. . . . . . . bl. 51.

Brief aan de Schoolonderwijzers in het eerste District van *Vriesland*. . . . . . . bl. 56.

Bijvoegsel tot de algemeene Boekenlijst. bl. 128. en verbeteringen op hetzelve. . . . . bl. 28.

H.

Huisonderwijzers, (Lijst van) geëxamineerd op de Zomervergadering van 1814. bl. 127. In de Najaarsvergadering. . . . . bl. 166.

M.

Maandelijksch Schoolnieuws. bl. 60. 115. 133. 137.

Missive van den Schoolopziener van het eerste District van het gewezen Departement de *Zuiderzee*, aan den Commissaris tot de Zaken van het Middelbaar en Lager Onderwijs. . . . . . . bl. 92.

Misfive van den Schoolopziener van het derde District van *Vriesland* aan Z. E. den Heere Secretaris van Staat voor de Binnenlandfche Zaken. . . bl. 154.

O.

Overzigt van den ftaat van het Lager SchoolWezen in het derde District van *Vriesland*. . . bl. 1.

Overzigt van den ftaat van het Lager Schoolwezen in het eerfte District van het voormalig Departement van de *Wester-Eems*. . . . . bl. 167.

S.

Schoolonderwijzers, (Lijst van) geëxamineerd in de Zomervergadering van 1814. bl. 121. In de Najaarsvergadering. . . . . bl. 158.

Schoolhouderesfen, (Lijst van) als boven 127. In de Najaarsvergadering. . . . . . bl. 166.

T.

Triomflied over de Verlosfing van Nederland. bl. 135.

V.

Vergadering der Schoolonderwijzers-Gezelfchappen in het eerfte District van *Groningen*. . . bl. 25.

Vergadering van Afgevaardigden uit de respective Commisfien van Onderwijs. . . . bl. 113.

Verflag van de Op- en Inrigting der Portugefche Israëlitifche Armenfchool te Amfterdam. . . bl. 96–111.

SCHOOL-

SCHOOLWEZEN
IN DE
VEREENIGDE NEDERLANDEN.

Overzigt van den ſtaat van het Lager Schoolwezen in het derde Schooldistrict van Vriesland, ſtaande onder het toezigt van den Heere H. W. C. A. VISSER, *Predikant en Schoolopziener te* Ysbrechtum.

Het komt mij niet ongepast voor, na het bezoeken mijner ſcholen en het opmaken en inzenden van het bijzonder verſlag der tegenwoordige geſteldheid van iedere ſchool, tot mijn Diſtrict behoorende, den ſtaat van deszelfs Schoolwezen meer in het algemeen te ſchetſen. Indien ik denzelven daarbij van eene gunſtige zijde doe kennen, meene men echter daarom niet, dat er geene, en zelfs geene groote gebreken in zouden gevonden worden, of dat ik van dezelve onkundig ben; maar veeleer, dat ik, *openlijk* hulde doende aan den ijver en de inzigten van vele verdienſtelijke Onderwijzers, de gebreken, welke ik ontdekte, dáár, waar zij voor verbetering vatbaar zijn, den Onderwijzeren zelven *afzonderlijk* onder het oog bragt en verder voor oogen zal ſtellen.

Over het algemeen had ik vele redenen tot tevredenheid, en mag ik met grond betuigen, dat, hoezeer ook ſommige Onderwijzers mij met droefheid hunne ſcholen zagen verlaten, de verbetering van het onderwijs in de meeste ſcholen voorwaarts was gegaan.

Het *elementair* onderwijs wordt allerwege doelmatiger ingerigt. Van meer dan honderd ſcholen, welke ik dezen zomer heb moeten bezoeken, kan ik er geen drie noemen,

waar het oude Spellen meer wordt aangekleefd. Van dit vooroordeel zijn allen teruggekomen, en der kinderen verstand wordt niet meer verdoofd door deze hersenlooze plaag. Daar, waar men op den laagsten trap staat, spelt men eenige woordjes, onder anderen, uit de elementaire boekjes van KUIPERS, en laat dezelve tevens dadelijk lezen. Grooter is echter het aantal van die Onderwijzers, welke, ook deze overtolligheid affnijdende, de kinderen *dadelijk leeren lezen*. Sommigen van hen bezigen daartoe, met goed gevolg, een eerste Leesboekje, bij voorb. dat van den onvergetelijken NIEUWOLD, of wel dat, door mij zelven uitgegeven, of eenig ander, lezen de kinderen daaruit eenen kleinen volzin voor, laten denzelven door de kinderen nalezen, doen hen ieder woordje aanwijzen en gaan dus nagenoeg op diezelfde wijze te werk, waarop OLIVIER zulks in den beginne gewoon was te doen. Niet gering is echter het aantal der zoodanigen, die de klankmethode, welker daarstelling Holland aan de verdiensten van den niet genoeg gekenden NIEUWOLD verschuldigd is, met oordeel en smaak volgen. Onder dezen moet ik hier noemen de Onderwijzers van *Warga*, *Idaard*, *Wons*, *Tjerkwerd*, *Dedgum*, *Hindelopen*, *Bakhuizen*, *Doniaga* en *Tsbrechtum*.

Het *lezen* zelf gaat zelden meer zoo bij de sleur, gelijk wel plag. Terwijl er bijkans algemeen (zeker geen tien scholen uitgezonderd) over den inhoud van het gelezene gedurig wordt gevraagd en gesproken, zoo wordt even daardoor het *natuurlijk* en in den vereischten toonval lezen zeer veel bevorderd. Ik zou vele scholen kunnen opnoemen, waar dit plaats heeft. Uit en boven vele andere noem ik die te *Warga*, *Idaard*, *Bolsward*, *Wons*, *Tjerkwerd* en vooral die van *Hindelopen*.

Hoewel ik, ten aanzien van het *fraai schrijven*, in verscheidene scholen gaarne meerdere vorderingen zoude wenschen, is echter het schrijven, in deszelfs geheelen omvang beschouwd, tevens vooruit gegaan. In twee Scho-

len slechts vond ik eenige voorschriften zonder zin. Allerwege zijn dezelve anders uit het daardoor aangewezen boek, *Opstellen om naar te schrijven*, genomen. Deze oefening wordt echter in nagenoeg alle scholen gedurig afgewisseld met het *afschrijven van een opstel met fouten* van het zwart bord, met het maken van *eigen opstellen*, het *schrijven van brieven*, *zamenspraken* enz. Het *fraai schrijven* vond ik echter ook in vele scholen wel gevorderd. Ik noem hier echter bijzonder de school van *Idaard*, eensdeels dewijl aldaar de vorderingen daarin uitnemend waren, anderendeels dewijl de Onderwijzer dezelve toeschreef aan het vroeg en onder opzigt *schrijven met krijt*, zijnde eene andere oefening, welke in zeer vele scholen plaats heeft. In andere wordt daarvoor griffel of potlood gebruikt. Geheel deze zoo nuttige oefening wordt echter *over het algemeen* nog niet genoeg onder het opzigt van den Onderwijzer en onder zijne leiding verrigt. Uit dezelve is echter in sommige scholen geboren en door den Onderwijzer bij sommige leerlingen eenige smaak voor de Teekenkunde opgewakkerd.

Het *rekenen* wordt in meest alle scholen beoefend: in sommige wenschte ik dit echter meer dan wel geschiedt. Het uit *het hoofd rekenen* wordt van velen op eene doelmatige wijze beoefend, zoo wel met de eerstbeginnenden als met de verstgevorderden. Nergens zag ik dit doelmatiger dan in de School te *Tjerkwerd*. Gaarne zag ik, dat algemeen werd, het geen ik, onder anderen, in de school van *Hindelopen* zoo doelmatig zag beoefenen; namelijk: dat het rekenboekje van BRUNT of eenig ander klassiek rekenkundig werkje gelezen, verklaard en over deszelfs zin gevraagd en gesproken werd. In vele scholen had ik alle redenen van tevredenheid over de vorderingen der kinderen in het rekenen. Wanneer toch kinderen van acht tot twaalf jaren, ten platten lande, en die daarenboven slechts een gedeelte van het jaar ter school komen, eene ge-

wone breuk, b. v. $\frac{5}{7}$, welke ſtil door mij in .$\frac{2}{7}$ veranderd wordt, met groot gemak in eene tiendeelige veranderen; wanneer elders eene niet gemakkelijke ſom uit de zamengeſtelde verhoudingen opgegeven en even gemakkelijk opgelost wordt; dan geloove ik, dat men over zoodanige ſcholen te vreden kan zijn. Onder anderen mag ik ten aanzien van het rekenkundig onderwijs noemen de ſcholen van *Oosthem*, *Abbega*, *Wons*, *Warga*, *Hindelopen*, *Warns*, *Hemelum*, *Bakhuizen*, *Sloten* en *Echten*.

Voor de oefening in de *Nederduitſche* taal worden thans algemeen meer doelmatige middelen aangewend, dan wel voorheen. Plag men nog, voor weinige jaren, hiertoe het lezen van deze of gene ſpraakkunst te gebruiken en den kinderen zelfs wel de daarin voorkomende afgetrokkene regelen in het geheugen te prenten, thans is men daarvan algemeen terug gekomen, en ik zag ſlechts op ééne enkelde ſchool, welke nog op den laagſten trap ſtaat, de ſpraakkunst van WESTER gebruiken. In plaats hiervan laat men thans de kinderen het zamenvoegen van letteren en klanken tot lettergrepen en woorden, door middel van de letterhoutjes, of waar dit te kostbaar ſchijnt, langs ſoortgelijke wegen leeren. Men laat de leerlingen reeds vroeg en veel uit het hoofd ſchrijven; men doet hen eigene opſtellen, ter vorming van den ſtijl, ſchrijven; men laat hen gedurig opſtellen met ſpel- en taalfouten verbeteren. Op deze wijze worden de kinderen meer bewaard voor de pedanterie der halfgeleerdheid en leeren echter hunne moedertaal zoo, gelijk zij dezelve op de Lagere Scholen alleen behooren te leeren, dat is, verſtaanbaar en duidelijk te ſchrijven. Niet gezet genoeg echter heeft deze laatſte oefening dus verre in ſommige ſcholen plaats, en ik hope, dat zulke Onderwijzers de wenken, welke ik hiertoe bij het laatſte ſchoolbezoek gaf, bij een volgend zullen toonen in acht genomen te hebben. Velen echter zou ik hier ten voorbeelde voor anderen kunnen noemen. Uit dezen

noem

noem ik slechts de Scholen van *Tsbrechtum*, *Hindelopen* en *Warga*.

In het bijzonder moet ik onder de verbeteringen van het onderwijs ook de *opzettelijke verstandsoefeningen* stellen. Korten tijd na het uitkomen der Algemeene Boekenlijst werd er eene bijzondere lijst van boeken voor iedere school in mijn District vervaardigd. Gelijk daarin boeken voor onderscheidene vakken werden aangewezen, waarin ik mij vooral naar den smaak en de vatbaarheid der Onderwijzers en de behoeften der leerlingen schikte, zoo werden ook daarbij boeken voor opzettelijke verstandsoefeningen aangewezen, welke in iederen schooltijd met de leerlingen eener geheele klasse behandeld en ten leidraad gesteld zouden worden, om daarnaar hun verstand te ontwikkelen en den kring hunner denkbeelden uittebreiden. Bij het thans gedaan schoolbezoek mogt ik weder met genoegen zien, dat men ook dit werk ter hand genomen en in vele scholen vlijtig beoefend had. In het bijzonder mag ik dit zeggen van de meeste scholen in het Kanton *Sneek*, met uitzondering van die in de Mairie *Woudsend*; van de meeste scholen in het Kanton *Bolsward*; van de scholen in het Kanton *de Lemmer*, met uitzondering van die in de Mairie *Balk*. In het Kanton *Hindelopen* kan ik alleen de school in de Mairie *Hindelopen* noemen. De scholen in het Kanton *Rauwerd* zijn nog te korten tijd onder mijn opzigt geweest, om te dezen aanzien van dezelve te spreken.

Als verstandsoefeningen worden in de Lagere Scholen tevens behandeld de *Aardrijkskunde*, *Geschiedenis*, *Natuurlijke geschiedenis*, *Christelijke Godsdienst* en *Zedeleer*. Allerwege bijkans ziet men *ware vorming van het hart* en *opvoeding* door middel van het onderwijs bevorderd. Zeldzaam wordt alleen over het gelezene nagevraagd; meest alle Onderwijzers leggen er zich, naar de mate hunner vatbaarheid en vermogens, op toe, om zoo wel hierdoor, als langs andere wegen den kinderen goede begrippen om-

 trent

trent en liefde voor hunne pligten medetedeelen en alzoo wezenlijk hun hart te vormen. Wanneer ik mij de ruwheid en onbeschaafdheid, welke nog voor weinige jaren in de meeste scholen plaats had, vertegenwoordig, dan is de meerdere orde, stilte en beschaving, welke ik in alle en in alles ontdek, mij indedaad tot geene geringe vreugde. Ik mag en moet hier, boven andere, de scholen van HESSING te *Bolsward*, die te *Tjerkwerd*, *Wons*, *Dedgum*, *Tsbrechtum*, *Oosthem*, en in het bijzonder die van *Warga*, *Idaard* en ook *Hilaard* noemen, in welke drie laatste de geest van den weinig gekenden en thans algemeen betreurden NIEUWOLD zoo zigtbaar leeft en heerscht. Groot onregt zou ik echter doen, wanneer ik hier ook geene opzettelijke melding maakte van de School te *Hindelopen*. Voorheen waren hier twee scholen, welker vertrekken slechts door een' muur van elkanderen waren afgescheiden. In beiden heerschte zoo vele wanorde, ruwheid, woestheid en gebrek aan beschaving, als men maar zelden vindt. Bevende trad ik steeds in deze scholen, welker bezoek eene ware plaag voor mij was. Beide Onderwijzers ontvielen, in het vorig jaar, korte weken na elkanderen, door den dood aan deze scholen. Op mijn voorstel werden de beide schoolgebouwen in één getrokken, het vertrek voor klassikaal onderwijs eenigzins beter ingerigt, de beide tractementen vereenigd en één Onderwijzer in deze alzoo vereenigde school beroepen. Sedert het begin van 1812 begon deze aldaar te onderwijzen. Ik heb zijne School bezocht en schame het mij niet te belijden, dat ik mijne aandoeningen niet hebbe kunnen bedwingen, toen ik in dezelve, behalve de uitmuntende vorderingen in verstandsontwikkeling, die geregelde orde, stilte, zedigheid en beschaving bij de kinderen zag, welke oogenblikkelijk den ijver en het pligtgevoel des Onderwijzers toonen, en zoo geheel het tegendeel waren van hetgeen ik hier altijd gewoon was te vinden.

Ik

Ik herhale nogmaals, dat men mij onregt zoude doen, wanneer men vermoedde, dat ik ook in de beste scholen niet hier of daar iets te verbeteren en in vele andere nog groote gebreken en onvolmaaktheden zag. Mijne raadgevingen aan de Onderwijzers en de brieven, welke ik hun gelijktijdig met dezen schreef, zouden het tegendeel kunnen aantoonen. Maar niets zet ik hier ter neder, hetwelk ik niet, na het naauwkeurigst en gestrengst onderzoek en nadenken, als mijne ervaring kan opgeven.

Eenige weinige bijzonderheden wil ik nu nog ten slotte aanroeren. In het *gezang* komt doorgaans meer melodie, meer zachtheid, en het werkt even daardoor meer op het hart. In de scholen van *Warga*, *Idaard*, *Sloten* en andere zou men zich hiervan kunnen overtuigen. In de *klassificatie der leerlingen* vindt men over het geheel weinig te berispen. De *gewilligheid* der Onderwijzers neemt toe; bij velen is het niet twijfelachtig, dat pligtgevoel en zucht voor verbetering hen hiertoe leidt. Sommige Onderwijzers van hooge jaren, zie ik, hoewel met den langzamen tred van grijzaards, den gang der verbetering volgen, en, met getrouwheid en ijver hunne scholen waarnemende, daardoor wel eens zeer afsteken bij andere bevooroordeelde grijzen, en nog meer, bij enkelde jongeren, wien het aan hun gedrag en ijver hapert.

Ik zie vlijt en ijver onder bekrompene omstandigheden. Ik zag dezelve ook daar, waar men het inkomen des Onderwijzers te onregt besnoeide, zijn tractement verminderde op het Budget der Gemeenten, of ook, door willekeur, hem zijne zuurverdiende penningen onthoudt. Moet ik hiervan het voorbeeld en het bewijs noemen? Spreken wil en moet ik althans voor hen, en in hun lot zal ik als in mijn eigen deelen.

En welke zijn de voornaamste hindernissen, die den snelleren voortgang der schoolverbetering vertragen? Het zijn sommige onverbeterlijke Onderwijzers, verscheidene slech-

te en geheel ongeſchikte ſchoolgebouwen en bekrompene daglooners-tractementen! Onder de wijze wetten op het Lagere Onderwijs, gehandhaafd door onzen geëerbiedigden Vorst en onderſchraagd door zijne edele en vaderlandlievende gezindheden, zie ik met brandend verlangen de verbetering der beide laatſte en de verwisſeling der eerſte tegeu Onderwijzers van betere verdienſten te gemoet.

Sedert het laatſte berigt van den ſtaat der Onderwijzers-gezelſchappen in mijn Schooldistrict, door mij medegedeeld en geplaatst onder het *Schoolnieuws* in de *Bijdragen* van *Sprokkelmaand* 1810, pag. 32, verhinderden verſcheidene oorzaken mij in het mededeelen van een nader verſlag. In dezer voege verliepen er vier jaren, waarin deze gezelſchappen niet ophielden voort te werken, en, door denzelfden band vereënigd, nuttig voor zich zelve en anderen te zijn. Twee algemeene Vergaderingen der Afgevaardigden uit de Onderwijzers-gezelſchappen werden er ſedert, in mijne tegenwoordigheid en onder mijn beſtuur, gehouden, waarin telkens alles, wat het nut derzelve bevorderen kon, werd beraamd en vastgeſteld. Geregelde orde nam daardoor en in dien tijd toe, of keerde terug, waar dezelve voor een oogenblik geſtremd was geworden. Thans bevinden zich dezelve in zoodanige orde, dat men niet alleen derzelver voortdurend beſtaan, maar ook het meest mogelijke nut van deze inrigting verwachten kan.

In plaats der gezelſchappen van *Wonſeradeel*, *Hemelumer Oldephart*, *Gaasterland* en *Wijmbrigtſeradeel*, zijn er nu vijf andere gezelſchappen, uit dezelfde Leden beſtaande en ingerigt naar de kantonnale verdeeling, gekomen; namelijk, dat van het Kanton *Bolsward*, vergaderende des zomers te *Bolsward* en des winters te *Schraard*.

Van

Van het Kanton *Hindelopen*, vergaderende te *Worns.*
Van het Kanton *de Lemmer*, vergaderende te *Sloten*:
Van het Kanton *Sneek*, vergaderende te *Sneek.*

Bij dit laatfte waren ook de Onderwijzers uit de Mairie *Rauwerd*; doch, federt het overlijden van den waardigen NIEUWOLD, zijn dezen gevoegd bij een nieuw gezelfchap voor het Kanton *Rauwerd*, vergaderende te *Rauwerd*, en hetwelk zich reeds ten dien einde met veel ijver heeft verëenigd en zijne werkzaamheden geregeld.

Tot deze gezelfchappen behooren de volgende Leden:

In het Kanton *Bolsward.* Mairie *Tjerkwerd.*

1. P. A. METER,	openbaar Onderwijz. te	*Tjerkwerd.*
2. J. L. VAN DER MAEN,	——— ——— —	*Dedgum.*
3. IDS JOH. KISTJES,	——— ——— —	*Parraga.*
4. P. DE BIERMA,	——— ——— —	*Exmorra.*
5. W. F. HENGST,	——— ——— —	*Gaast.*
6. C. G. CUIPERS,	——— ——— —	*Ferwoude.*

Mairie *Arum.*

7. F. J. ANTONIDES,	provifion. Onderwijz. te	*Arum.*
8. K. K. WAGEVELD,	openbaar ——— —	*Kimswerd.*
9. H. KARSTEN,	——— ——— —	*Pingjum.*
10. L. BOUWSTRA,	——— ——— —	*Lollum.*

Mairie *Witmarfum.*

11. H. C. P. SALVERDA,	openbaar Onderwijz. te	*Wons.*
12. H. R. V. WYNGAARDEN,	——— ——— —	*Witmarfum.*
13. J. H. VAN DER WAL,	——— ——— —	*Burgwerd.*
14. S. J. SMIDTS,	——— ——— —	*Hichtum.*
15. R. H. KOEHOORN,	——— ——— —	*Schraard.*
16. J. ROBYN,	——— ——— —	*Schettens.*
17. S. G. FABER,	——— ——— —	*Kornwerd.*
18. H. J. POPTA,	——— ——— —	*Zurich.*

Mairie *Makkum.*

19. W. WEZEL,	openbaar Onderwijz. te	*Makkum.*

In het Kanton *Hindelopen.* Mairie *Hindelopen.*

20. J. G. KROL, openbaar Onderwijz. te *Hindelopen.*
21. M. D. SIMONIDES, Ondermeester — ————
Mairie *Stavoren.*

22. J. WESTENDORP, openbaar Onderwijz. te *Stavoren.*
23. A. Y. YGENS, ——— ——— — *Warns.*

Mairie *Koudum.*

24. T. TRESLING, openbaar Onderwijz. te *Koudum.*
25. E. S. WOUDSTRA, ——— ——— — *Hemelum.*
26. C. W. SCHULTZE, ——— ——— — *Molkwerum.*
27. E. D. WURING, provifion. ——— — *Oudega.*

In het Kanton *de Lemmer.* Mairie *Balk.*

28. J. E. DE KOE, openbaar Onderwijz. te *Oldemirdum.*
29. L. G. BOUWMAN, ——— ——— — *Sondel.*
30. Z. J. SMITS, ——— ——— — *Bakhuizen.*
31. J. MEINEN, ——— ——— — *Balk.*

Mairie *Sloten.*

32. I. P. HORNSTRA, openbaar Onderwijz. te *Sloten.*
33. I. I. WIARDA, ——— ——— — *Tjerkgaast.*
34. H. M. BANNING, ——— ——— — *Wijkel.*

Mairie *Langweer.*

35. P. M. BUISMA, openbaar Onderwijz. te *Langeweer.*
36. H. I. SIEGERSMA, ——— ——— — *Douiaga.*
37. F. JOHANNES, ——— ——— — *Oosterbault.*
38. I. S. FEENSTRA, zonder beroep, — *St. Nicolaasga.*
39. H. J. HYLKAMA, ——— ——— — ————
40. I. F. DE JONG, honorair Lid, — *Tjerkgaast.*

Mairie *de Lemmer.*

41. R. VAN DEN BERG, openbaar Onderwijz. te *Lemmer.*

Mairie *Oosterzee.*

42. I. A. VISSER, openbaar Onderwtjz. te *Oosterzee.*
43. H. M. COOPMANS, ——— ——— — *Vollega.*
44. M. T. OOSTERHOF, ——— ——— — *Echten.*
45. W. A. VISSER, ——— ——— — *Eesterga.*

In

In het Kanton *Sneek*. Mairie *Sneek*.

46. P. P. FERWERDA, Onderw. in de Weeshuis-School te *Sneek*.

Mairie *Nyland*.

47. L. LANTINGA, opendaar Onderwijz. te *Ylst*.
48. H. M. REIDSMA, ——— ——— — *Tsbrechtum*.
49. A. H. BURUMA, ——— ——— — *Scharnegoutum*.
50. B. J. SCHRYFSMA, ——— ——— — *Goinga*.
51. P. PIETERSEN, ——— ——— — *Gaauw*.
52. R. T. VAN DER VEER, ——— ——— — *Offingawier*.
53. T. KRYTENBURG, ——— ——— — *Wolsum*.

Mairie *Heeg*.

54. C. A. CUIPERS, openbaar Onderwijz. te *Heeg*.
55. I. S. HOFSTRA, ——— ——— — *Gaastmeer*.
56. G. FOLKERSMA, ——— ——— — *Oosthem*.
57. S. J. GERCAMA, ——— ——— — *Abbega*.
58. A. J. WIERSMA, ——— ——— — *Oudega*.

Mairie *Woudsend*.

59. P. DE MOL MONCOURT, openbaar Onderwijz. te *Woudsend*.
60. B. W. HAANSTRA, ——— ——— — *Jutryp*.
61. I. DUIKER, ——— ——— — *Hommert*.
62. H. HAANSTRA, ——— ——— — *Oppenhuizen*.
63. W. BRUINSMA, ——— ——— — *Uitwellingerga*.

In het Kanton *Rauwerd*. Mairie *Rauwerd*.

64. H. VAN GORCUM, openbaar Onderwijz. te *Rauwerd*.
65. H. F. FRANKENA, ——— ——— — *Eernsum*.
66. A. J. VAN RIEREN, ——— ——— — *Sibrandaburen*.
67. J. W. OOSTERHOF, ——— ——— — *Ter Sool*.
68. J. J. SIBENGA, ——— ——— — *Poppingawier*.

Mairie *Grouw*.

69. W. V. BOONEMMER, openbaar Onderwijz. te *Grouw*.

Mairie *Roordahuizen*.

70. H. D. POSTHUMUS, openbaar Onderwijz. te *Warga*.
71. V. S. VISSER, ——— ——— — *Wartena*.
72. W. P. EPEMA, ——— ——— — *Aegum*.
73. W. FELDS, ——— ——— — *Idaard*.
74. O. A. IDZERDA, ——— ——— — *Roordahuizen*.
75. L. L. SIBINGA *Senior*, ——— ——— — *Friens*.

Mairie

Mairie *Bozum.*

76. H. L. ELZINGA,	openbaar Onderwijz. te	*Bozum.*
77. A. H. JONGHOF,	——— ———	— *Winsum.*
78. O. E. KIESTRA,	——— ———	— *Oosterlittens.*
79. D. S. RIEMERSMA,	——— ———	— *Britswerd.*
80. I. H. HENRIKA,	——— ———	— *Wieuwerd.*

Mairie *Jorwerd.*

81. Y. I. GRYDANUS,	openbaar Onderwijz. te	*Jorwerd.*
82. A. P. SIERDSMA,	——— ———	— *Weidum.*
83. I. I. WASSENAAR,	——— ———	— *Jellum.*
84. W. R. RISPENS,	——— ———	— *Mantgum.*
85. L. M. OOSTRA,	——— ———	— *Oosterwierum.*
86. R. I. JELLEMA,	——— ———	— *Hilaard.*

Alle de Onderwijzers in mijn District nemen alzoo deel in deze Onderwijzers-gezelschappen, behalve de openbare Onderwijzers van *Workum*, *Nyega*, *de Lemmer* 1°. School, *Sneek*, *Ylst* 2°. School, *Nyland*, *Harich* en *Deersum*, sommigen wegens weêrbarstigheid en slecht gedrag; anderen, gelijk met de beide laatsten het geval is, wegens ouderdom en ongeschiktheid; terwijl de scholen van *Idskenhuizen*, *Baard* en *Balk* vakant zijn, en ik geene bijzondere Onderwijzers, dan die, welke uit belangstelling daarom verzochten, heb opgenomen. Alleen moet ik bij de Onderwijzers van het Kanton *Bolsward* nog opnoemen de beide openbare Onderwijzers van *Bolsward*, HESSING en BAARS, welke honoraire Leden van dat gezelschap zijn.

De inrigting dezer Onderwijzers-gezelschappen, hunne wijze van bestaan, werkzaamheden, hunne betrekking tot elkanderen en tot het hoofdbestuur is vroeger gemeld geworden en herhale ik dus hier niet. Alleen moet ik hier vermelden, hoe de werkzaamheden van tijd tot tijd afwisselen, en vooral éénmaal 's jaars op de algemeene Vergadering der Onderwijzers-gezelschappen geregeld worden. Zoo bepaalden zich dezelve als nu voor het laatstverloopen

pen jaar tot het Onderwijs en de Opvoeding, de Nederduitfche taal en het fraai fchrijven, hetwelk met de oefening in de Nederduitfche taal verbonden is.

In het bijzonder mag ik niet voorbij te melden, hetgeen omtrent de voortreffelijke leerwijze des heeren NIEUWOLD is vastgefteld geworden. Er werd namelijk bepaald, om dezelve gemeenfchappelijk, naar de tafelen der grondklanken, in de gezelfchappen te behandelen, ten einde alzoo dezelve, door éénen geest geleid, in alle fcholen in te voeren. Er werd tevens befloten, dat dat gezelfchap, hetwelk deze leerwijze in de fcholen het eenparigst zou ingevoerd hebben, een net gebonden exemplaar van alle de Werkjes van NIEUWOLD, uit de algemeene beurs, ontvangen zou; terwijl ik aan dat, hetwelk het naast hieraan zoude komen, een ander boekgefchenk heb toegezegd.

Behalve dien, ftrekken deze gezelfchappen tot twee andere einden. Eensdeels namelijk, heb ik, federt eenen geruimen tijd, alle aanfchrijvingen, aanvragen om opgaven, enz. welke ik anderzins aan alle Onderwijzers afzonderlijk had moeten doen, aan hen in de gezelfchappen gezamenlijk gedaan. Hierdoor heb ik fteeds dezelve fpoediger, doelmatiger en beter verkregen, en de Onderwijzers blijven bevrijd van vele briefporten, welke nu alleen ten laste komen van hen, die om deze of gene reden nog geene Leden van dezelve zijn.

Anderendeels moeten dezelve tevens dienen, om alle verordeningen op het Onderwijs, alle fchikkingen en inrigtingen tot verbetering van hetzelve, gemeenfchappelijk te overleggen, elkanderen daaromtrent voor te lichten en dezelve alzoo, als door éénen geest gedreven, in de fcholen in te voeren. Hieraan vooral is het toe te fchrijven, dat de invoering der Boekenlijst, in alle derzelver deelen, zonder eenige moeite te veroorzaken, gefchied is. In het bijzonder zag ik hier de werkzaamheid en ijver van het Onderwijzers-gezelfchap in het Kanton *Bolsward*,

waar-

waardoor, ook in de minste scholen, de verstandsoefeningen doelmatig te werk gesteld werden, terwijl wel eens Onderwijzers van veel meerdere kundigheden verklaarden, met dezelve niet te regt te kunnen komen.

De laatste algemeene Vergadering der Afgevaardigden uit de Onderwijzers-gezelschappen werd, iets later dan gewoonlijk, gehouden op *Galama Dammen*. Op dezelve verschenen uit het Onderwijzers-gezelschap

Van het Kanton *Bolsward*, I. C. P. SALVERDA, Voorzitter van dat gezelschap. P. A. METER, Secretaris. I. L. VAN DER MAEN, Lid.

Van het Kanton *Hindelopen*, J. G. KROL, Lid. Zijnde de Voorzitter en Secretaris van dit gezelschap mede Leden van het hoofdbestuur.

Van het Kanton *de Lemmer*, I. P. HORNSTRA, Voorzitter, in plaats van I. MEINES, die, door andere betrekkingen, het onderwijs verlaten had, doch echter ook nog op de Vergadering tegenwoordig was. I. E. DE KOE, Secretaris. I. I. WIARDA, Lid.

Van het Kanton *Sneek*, H. M. KEIDSMA, President. L. LANTINGA, Secretaris. B. J. SCHRYTSMA, Lid. Benevens de Leden van het Hoofdbestuur, J. WESTENDORP, Voorzitter. A. Y. YGENS, Penningmeester. E. S. WOUDSTRA, Secretaris.

Na de goedkeuring der Notulen van de vorige Algemeene Vergadering, werd door het Hoofdbestuur voorgelezen de bij Art. 43 van het algemeen Reglement voor de Onderwijzers-gezelschappen vereischte, en door hetzelve met vele naauwkeurigheid opgemaakte vergelijkende Tafel van de werkzaamheden der Onderwijzers-gezelschappen zelve, zoo wel als ook van die der verschillende Leden in ieder gezelschap. Het getal der ingeleverde stukken, der goedgekeurde antwoorden en der begane fouten, daaruit met elkander vergeleken zijnde, bleek daaruit, dat aan het Onderwijzers-gezelschap in het Kanton *Hindelopen* dit jaar

de

de voorrang, bij dat Reglement bepaald, toekwam, alsmede ten gevolge dier zelfde bepalingen voor het volgend jaar Voorzitters en Secretarisſen moesten zijn:

In het Kanton *Hindelopen*, A. Y. YGENS, Voorzitter. I. WESTENDORP, Secretaris. In het Kanton *de Lemmer*, L. P. HORNSTRA, Voorzitter. P. H. BUISMA, Secretaris. In het Kanton *Bolsward*, P. A. METER, Voorzitter. I. C. P. SALVERDA, Secretaris. In het Canton *Sneek*, L. LANTINGA, Voorzitter. H. M. REIDSMA, Secretaris.

Het gezelſchap in het Kanton *Rauwerd* heeft over 1812 tot Voorzitter en Secretaris benoemd de verdienstelijke Onderwijzers, H. L. ELZINGA te *Bozum* en H. POSTHUMUS te *Warga*.

Na den afloop hiervan werden zoodanige ſchikkingen en bepalingen beraamd, als ter bevordering eener meest geregelde orde, zoo ten aanzien der gezelſchappen in het algemeen, als met betrekking tot de Leesbibliotheek in het bijzonder dienen konden. Sommige daarvan zijn van geen algemeen belang; andere reeds boven gemeld. Alleen moet ik hier nog eene bepaling melden, waarbij werd vastgeſteld, dat de Leden der gezelſchappen elkanders ſcholen ééns of meermalen des jaars zouden bezoeken en bijwonen gedurende den tijd van het onderwijs, en daartoe zich in drie of meer kleinere afdeelingen zouden ſplitſen; ten einde vervolgens elkanderen, op eenë vriendſchappelijke wijze, over en weder aanmerkingen mede te deelen, gelijk reeds voor verſcheiden jaren in het Kanton *Hindelopen* en *Bolsward* met goed gevolg was geſchied.

Na dat alle zaken, de gezelſchappen betreffende, afgehandeld waren, werd de Vergadering door den Schoolopziener geſloten met eene korte aanſpraak, waarin aan het overlijden des voortreffelijken NIEUWOLDS gedacht werd, en de Leden nogmaals werden aangevuurd, om door het algemeen invoeren zijner leerwijze den waardigen grijsaard eene gedenkzuil te ſtichten, zijnes alleen waardig. — De Vergadering dus ten drie uren afgeloopen zijn-

zijnde, werd het overige van den dag aan eene vriendschappelijke maaltijd en aangename verkeering gewijd.

Thans staat mij alleen hierbij nog melding te maken van eene inrigting, sedert verscheidene jaren met de gezelschappen verbonden, en vervolgens tot mijne voldoening en genoegen elders nagevolgd; namelijk *de Leesbibliotheek der Onderwijzers-gezelschappen.* Op den duur deed dezelve haar nut, en dit nut is en wordt aanmerkelijk vermeerderd, na dat er thans zoodanige bepalingen gemaakt zijn, waardoor alle wanorde voor het vervolg, ook bij de grootste uitbreiding dezer gezelschappen, volstrekt wordt voorgekomen. Elk Lid betaalt slechts 2 stuivers in iedere maand. Van de zijde van vele Maires, is de uitbreiding derzelve merkelijk bevorderd geworden. Het getal van boeken is zeer vermeerderd en wordt nog dagelijks vergroot. — De Schoolopziener heeft het bestuur over dezelve, zoo wel als de verzending der boeken op zich genomen.

Eindelijk is door verschillende heeren Maires, ten gevolge der dispositie van den heere Prefect in dit Departement, van den 3den Mei des verledenen jaars, aan de Leden der Onderwijzers-gezelschappen een exemplaar der *Bijdragen voor het Onderwijs en Opvoeding* kosteloos verleend geworden. Ik moet hier met erkentenis bij name noemen de heeren Maires der Gemeenten *Nyland*, *Heeg*, *Tjerkwerd*, *Witmarsum*, *Koudum*, *Arum* en *Roordahuizen*. Van de andere heeren Maires heb ik reden hetzelfde te mogen verwachten, wanneer ik in de gelegenheid zal geweest zijn om deswege met hen te confereren.

Zoodanig is de staat der Onderwijzers-gezelschappen in mijn District, welke, in 1801 met vijf Leden begonnen zijnde, thans nagenoeg alle Onderwijzers in mijn District in zich bevatten. Gelijk ik hierbij den verdienden lof geve aan de Leden van dezelve, zoo mag ik mij vleijen met de goedkeuring en aanmoediging, waarop zij van de zijde van het Gouvernement eenige aanspraak hebben.

H. W. C. A. VISSER.

SCHOOLWEZEN

IN DE

VEREENIGDE NEDERLANDEN.

BESLUITEN

BETREFFENDE HET ONDERWIJS.

Door den Commisfaris-generaal voor de Binnenlandfche Zaken is aan Z. K. H. den Heere Prince van Oranje-Nasfau, Souverein Vorst der Vereenigde Nederlanden, gedaan het navolgend rapport:

DOORLUCHTIG VORST EN HEER!

Behaagde het Uwer Koninklijke Hoogheid, op mijne vroegere voordragt, betrekkelijk de zaken der geneeskundige ftaatsregeling, een allezins gunstig befluit te nemen, ten gevolge waarvan de vroegere inrigtingen, ten deze, na, onder de franfche overheerfching te zijn afgefchaft geweest, nieuw beftaan en werking ontvangen; het is met dubbeld vertrouwen, dat ik Uwe Koninklijke Hoogheid voorftelle, het nemen van een gelijk befluit, omtrent de inrigtingen van het Lager Schoolwezen en Onderwijs.

De gevoelens en gezindheden Uwer Koninklijke Hoogheid, ten aanzien van deze zoo gewigtige belangen, zijn reeds van elders en van vroegeren tijd, te zeer bekend, dan dat ik mij van hare helderere inzigten en bezorgdheid omtrent dezelve

niet ten volle zoude overtuigd houden. Het zal aan Uwe Koninklijke Hoogheid dus ook niet dan ten hoogste aangenaam kunnen geweest zijn, te vernemen, dat, ook in haar Vaderland, aan deze belangen met kracht de hand geslagen is, en wel met die gelukkige uitkomst, dat het fransch bestuur aan de gemaakte inrigtingen zijne goedkeuring en handhaving niet heeft kunnen weigeren; gelijk deze daaraan ook voorloopig verleend werd door het algemeen bestuur der Vereenigde Nederlanden, bij deszelfs besluit, van 4 December 11.

Het is dus niet te doen, om maatregelen te vernieuwen of te herstellen, welke, gedurende de laatste jaren, geschorst of vernietigd werden, maar om, bij voortduring, die te handhaven en nader te bevestigen, welke, sedert hare invoering, onafgebroken hebben stand gehouden; alzoo welligt het eenig voorbeeld opleverende, waarin de alles omver stotende hand der Franschen aan onze inrigtingen regt heeft doen wedervaren.

Nadat reeds vroeger krachtdadige pogingen, ter verbetering van het Lager Schoolwezen dezer Landen, met vrucht waren te werk gesteld, mogt ik, ten tijde van mijne betrekking als Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, het geluk hebben, eene laatste wet betrekkelijk hetzelve tot stand te helpen brengen, waardoor de tegenkantingen en belemmeringen, welke deze nieuwe inrigtingen tot dien tijd toe ondervonden, worden opgeheven, en wel met zoodanig gevolg, dat de algemeene schoolverbetering, sedert, onder alle standen, den meesten bijval verwierf.

Deze wet is vervat in de Publicatie van Hunne Hoogmogenden van 3 April 1806, en zijn uit dezelve voortgevloeid eene algemeene school-orde, gearresteerd den 23 Mei daaraanvolgende; voorts eene algemeene Boekenlijst ten dienste der Lagere Scholen, vastgesteld den 8 Junij 1810; wijders, voor elk Departement huishoudelijke School-reglementen, als ook bijzondere School-orden, ten doel hebbende, om

de

de algemeene beginfelen, zoo veel doenlijk, naar de plaatfelijke omftandigheden te wijzigen; vervolgens Departementale bepalingen, ter oprigting van School-fondzen, meerendeels eerst gearresteerd, kort vóór den aanvang van het fransch beftuur; eindelijk, Stedelijke School-reglementen. Alle deze bijzondere verordeningen waren onmiddelijke uitvloeifels van de algemeene Schoolwet van 3 April 1806.

Deze algemeene en bijzondere wetten en reglementen waren, met en benevens de inrigtingen, welke daarbij verordend waren, ten tijde onzer inlijving in Frankrijk, in volkomene werking, met uitzondering alleen van de bepalingen op het ftuk der School-fondzen, althans voor die Departementen, alwaar deze bepalingen eerst later werden vastgefteld.

Het verloop, hetwelke, door de invoering van een geheel vreemd beftuur, in alle 's Lands zaken kwam, moest ook hier ftremming en ftilftand veroorzaken, zoo dat voor de meesten der toen Hollandfche Departementen wel de reglementen voor de School-fondzen aanwezig waren, maar zonder nog in werking gekomen te zijn; terwijl al verder, voor die Departementen, welke reeds vroeger van Holland werden afgefcheiden, in het geheel geene zoodanige ontworpen of gearresteerd werden.

Er was maar één hoofdbelang van het Lager Schoolwezen, waarin, gedurende de franfche overheerfching, in den gang der School-zaken, eene gewigtige verandering onvermijdelijk was, te weten de benoeming en aanftelling van Schoolonderwijzers. De wetten der Univerfiteit bragten mede, dat deze, bij uitfluiting, door den Grootmeester derzelve Univerfiteit gefchiedden. Echter was men gelukkig genoeg, om dezen algemeenen maatregel, naar de hier beftaande verordeningen op dat ftuk, gewijzigd, en zoodanige eene cynofure daarop ingevoerd te krijgen, waarbij het, onder eene goede regeling en handhaving der gemaakte bepalingen, alleen de meeste verdienften en de meeste

bekwaamheid waren, welke beſlisten, aan wien de openſtaande plaats zoude worden toegewezen, zoo dat, eigenlijk gezegd, de Grootmeester niet anders deed, dan de vereischte acte uit te reiken aan dien genen der Sollicitanten, welke zich, volgens het getuigenis van Maire en Schoolopziener, als den meest verdienſtelijken en meest geſchikten, ter verkrijging der plaats, had doen kennen.

Uwe Koninklijke Hoogheid zal van *mij niet anders* verwachten, dan dat ik van haar vrage de voortdurende handhaving en bevestiging van alle deze inrigtingen, waardoor, blijkens de ondervinding, reeds zoo veel goeds geſticht werd, en waarvan voor de hollandſche jeugd, bijzonderlijk onder de wijze en vaderlijke regering van Uwe Koninklijke Hoogheid, al meer en meer heil, en voor de geheel de natie al meerdere beſchaving te verwachten is.

Ik neem dan de vrijheid, Uwe Koninklijke Hoogheid, bij deze, aan te bieden een Concept-beſluit, hiertoe ſtrekkende, en voorts dienende, om van haar de noodige lastgeving te verwerven, tot het indienen van verdere voordragten, betrekkelijk het opbeuren en herſtellen van hetgeen, gedurende de franſche overheerſching, alsmede in het zoo bloeijend Lager Schoolwezen dezer Landen, verachterd of geſtremd is geworden, bijzonderlijk in die Departementen, welke reeds vroeger in het Franſche rijk ingelijfd, en van het Vaderland geheel afgeſcheiden werden; eene verachtering en ſtremming, welke zich, vooral door de opgeſchorte invoering der, eerst kort te voren, algemeen tot ſtand gebragte bepalingen, aangaande het oprigten van gemeentelijke School-fondzen, of het beter regelen der School-gelden, zoo zeer ten nadeele van geheel het onderwijs, en voornamelijk vóor die Onderwijzers bij hetzelve, welke dus verre uit 's Lands kasſe eenig tractement genoten, deed gevoelen; zijnde deze betalingen uit 's Lands kasſe, met de invoering van het fransch beſtuur, geheel weggevallen, en vervangen door andere ſchikkingen, van welke de On-

Onderwijzers, ten gevolge van de vertraging, die ook hierin gebragt werd, geen genot gehad hebben.

Welke ook de volgende besluiten van Uwe Koninklijke Hoogheid, omtrent de zoo even genoemde School-fondzen, of de betere regeling der School-penningen, zijn moge; in de dringende behoefte van zeer vele Schoolonderwijzers, die nu, sedert verscheiden jaren, het Lands traktement niet genoten hebben, zal op eenigerhande wijze dadelijk behooren te worden voorzien, en het is, uit dien hoofde, dat ik vermeend heb, aan Uwe Koninklijke Hoogheid te moeten voorstellen, om, zoo lange deswegens niet nader zal zijn beschikt, aan alle die Schoolonderwijzers binnen de Vereenigde Nederlanden, welke, te voren, eenig vast traktement uit 's Lands kasse genoten, dit zelfde traktement toeteſtaan van 1 December 1813 af.

Ten aanzien der benoeming van Schoolonderwijzers, heb ik gemeend, Uwe Koninklijke Hoogheid te moeten voorstellen, deze te laten op den voet, waarop zij tegenwoordig is ingerigt, in dier voege, dat Hoogstdezelve mij belaste met het toezigt over den geregelden gang dezer zaak, onder de verpligting alleen, om aan Uwe Koninklijke Hoogheid wegens die gevallen te rapporteren, welke, om hoedanige oorzaken dan ook, eene meer stellige beslissing vorderen.

Eindelijk, daar het geheel onderwijs, het hooger daar onder begrepen, aan 's Lands schatkist jaarlijks de zoo aanzienlijke somme van omstreeks *f* 350,000:-:- dadelijk kost, en welligt nog meer staat te kosten, en mij de meest plausible middelen, om 's Lands kasse hier van, voor verre het grootste gedeelte, te ontheffen, zijn voor de aandacht gekomen, middelen, welke in gelijke mate zouden strekken, om den bloei van alle de deelen van het onderwijs duurzaam te vestigen, zoo heb ik mij verpligt gerekend, tevens bij deze gelegenheid, van Uwe Koninklijke Hoogheid de vrijheid te vragen, om aan Hoogstdezelve,

wegens geheel dit, in onderfcheiden opzigten zoo belangrijk, onderwerp, een nader voorftel te doen.

Overtuigd, dat ik bezwaarlijk eenige voordragt kan doen, die, in de gevolgen, van grootere en duurzamer nuttigheid is, dan die, welke op het onderwijs betrekking hebben, en tevens ten vollen verzekerd, dat geene voordragten voor het hart van Uwe Koninklijke Hoogheid welkomer zijn, dan die, welke ftrekken, om dit gewigtig volks-belang, wel te regelen en te vestigen, onderwerp ik deswegens een Concept-befluit met het volkomenst vertrouwen, zoo wel aan Hare wijsheid en doorzigt, als aan Hare vaderlijke bezorgdheid voor de belangen der Nederlandfche jeugd.

Ik ben met den diepften eerbied.

H. VAN STRALEN,

Commisfaris-generaal voor de Binnenl. Zaken.

BE-

BESLUIT

van den 20 Maart 1814, *No.* 2.

Waarbij de Wet, van 3 April 1806, betrekkelijk het Lager Schoolwezen, in werking wordt gebragt.

Wij WILLEM, bij de gratie GODS, Prince van Oranje-Nasſau, Souverein Vorst der Vereenigde Nederlanden, enz., enz., enz.

In aanmerking nemende, dat het Lager Schoolwezen, gedurende den tijd der franſche overheerſching, geenszins met die oplettendheid en onbekrompene zorg is behandeld geworden, welke hetzelve verdient, en die ook bevorens hier te Lande aan hetzelve was te koste gelegd;

En willende een zoo aangelegen onderwerp, hoe eer hoe liever, herſtellen op dien voet, welke alomme als de nuttigſte en doelmatigſte erkend, en door de ondervinding zelve als zoodanig aangeprezen is;

Gehoord de voordragt van Onzen Commisſaris-generaal van Binnenlandſche Zaken;

Hebben beſloten en beſluiten:

Art. 1. De Wet, van den 3den April 1806, zal, bij voortduring, beſchouwd worden als de grondſlag der Nederlandſche School-inrigtingen, en zullen alle daarop rustende algemeene en bijzondere School-verordeningen, niet alleen worden gehandhaafd in de Provinciën, alwaar dezelve bereids zijn ingevoerd, maar ook, behoudens de noodzakelijke modificatien, in die gedeelten van den Staat in werking worden gebragt, welke, in den jare 1806, zich daarvan afgeſcheurd bevonden, en eerst onlangs met denzelven hereenigd zijn of verder zullen worden.

2. Ter

2. Ter vervulling der openvallende plaatzen van Schoolonderwijzers, zullen, op den tot hiertoe gebruikelijken voet, de opgeroepene wettige Sollicitanten aan eèn vergelijkend examen worden onderworpen, en zal, na ontvangst van het verslag deswege, Onze Commisfaris-generaal van Binnenlandfche Zaken de autorifatie tot de aanftelling of toelating verleenen en de vereischte akte uitreiken.

3. Onze Commisfaris-generaal van Binnenlandfche Zaken, zal Ons nader dienen van confideratien over de vrage, of en in hoe verre de kosten van het onderwijs gevoegelijk door andere middelen, dan door fubfidie uit 's Lands fchatkist zouden kunnen worden beftreden, en fpeciaal omtrent hetgene, met dit oogmerk, ten aanzien der reeds beftaande of verder op te rigten en uit te breiden gemeentelijke School-fondzen behoort te worden vastgefteld.

4. Inmiddels, en in afwachting Onzer finale beflisfing deswege, zullen aan de Schoolonderwijzers uit 's Lands kasfe, en te rekenen van primo December 1813 af, zoodanige tractementen of fubfidien worden uitbetaald, als zij, vóór de inlijving dezer landen in Frankrijk, respectivelijk uit 's Lands of uit eenige Algemeene kasfe genoten hebben.

5. Onze Commisfaris-generaal van Binnenlandfche Zaken, is belast met de executie van dit Befluit, hetwelk zal worden gebragt ter kennisfe van de Rekenkamer, en voorts in het Staatsblad geinfereerd.

Gegeven in 's Gravenhage, den 20 Maart des jaars 1814, en van Onze Regering het eerfte.

(geteekend) WILLEM.

Ter ordonnantie van Zijne Koninklijke Hoogheid,

De Algemeene Secretaris van Staat,

(geteekend) A. R. FALCK.

SCHOOLWEZEN
IN DE
VEREENIGDE NEDERLANDEN.

De dingsdag in de Paaschweek, door de algemeene bepalingen voor de Schoolonderwijzers-gezelschappen in het eerste District van het Departement van *de Wester-Eems*, bestemd zijnde tot derzelver jaarlijksche algemeene Vergadering, had deze den 12den April ll. te *Groningen* plaats.

Als Afgevaardigden van de onderscheidene Gezelschappen, verschenen er op dezelve: wegens dat van

Aduard,	J. A. ENUMA en K. J.-SIKKENS.
Lutjegast,	J. SLOOTS en J. H. SMID.
Noordhorn,	J. M. SMITH en S. SIPKENS.
de Leek,	D. VAN DEN BERG en I. SMIT.
Groningen,	H. BRAAK en J. KLEIN.
Helpen,	J. ODDING. (*)
het Hoogezand,	E. VEENHOVEN en T. HOPMAN.

Ook de drie Schoolonderwijzers-gezelschappen uit het derde District van dit Departement, dat van *Bierum*, *ten Boer* en *Slochteren*, hadden ieder twee Gemagtigden afgevaardigd ter bijwoning dezer Vergadering, welke tevens door meest al de Schoolonderwijzers van dit District werd bijgewoond.

De opening dezer Vergadering door den Schoolopziener bestemd zijnde ter vereering der nagedachtenis van een der werkzaamste leden dezer Gezelschappen (JACOB DE BOER, zie *Bijdragen* voor *Maart* 1814, *Aanhangsel*, bl. 35.) welke eenige dagen te voren overleden was, werden de Afge-

(*) De Adjunct-Schoolonderwijzer, J. DE BOER, tot tweeden Afgevaardigden van het gezelschap van *Helpen* bestemd geweest, maar inmiddels overleden zijnde, bleef de plaats, die dezen zou zijn aangewezen, gedurende de geheele Vergadering ledig en met zwart omhangen.

gevaardigden der onderſcheidene Gezelſchappen, en de Beſtuurders der Lees-bibliotheek, voorafgegaan door den Schoolopziener, bij het binnentreden der vergaderplaats, door een roerend treurmuzijk ontvangen, waarvan de leden van het gezelſchap van *Helpen*, tot hetwelk de overledene behoord had, de onkosten hadden op zich genomen, terwijl een, tegen over den Spreker geplaatst, Monument, tot een aandenken aan den overledenen, door den verdienſtelijken Secretaris van het Groninger-gezelſchap N. GRIMMIUS vervaardigd, gedurende de aanſpraak van den Schoolopziener, ontdekt werd. — De heer Schout der gemeente van *Noorddijk* (waar de overledene den ſchooldienst had waargenomen), de Predikant der plaats, D°. I. SANNES, en de overige Leermeesters, de naaste bloedverwanten en eenige leerlingen van denzelven waren bij dit gedeelte der Vergadering tegenwoordig.

Na het eindigen der aanſpraak (*), welke een en andermaal met hetzelfde Muzijk, en door het zingen van gepaste Gezangen, werd afgewisſeld, namen de eigenlijke werkzaamheden der Vergadering eenen aanvang.

Eerst deden de Afgevaardigden der onderſcheidene Gezelſchappen verſlag van de werkzaamheden, welke bij ieder derzelve, ſedert de voorgaande algemeene Vergadering, hadden plaats gehad, als ook van het getal van derzelver leden. Hieruit bleek, dat het

Gezelſchap van	*Aduard* . . . thans	9
. . . .	*Lutjegast*	9
. . . .	*Noordhorn*	7
. . . .	*de Leek*	11
. . . .	*Groningen*	23
. . . .	*Helpen*	8
. . . .	*het Hoogezand* . . .	7 leden telde.
	dus te zamen	74 leden,

en

(*) Deze belangrijke aanſpraak is in haar geheel achter dit berigt geplaatst. RED.

en dat al deze Gezelſchappen, behalve dat van *het Hoogezand*, hetwelk alleen een Lees-gezelſchap is, bij voortduring even werkzaam blijven, en hetzelfde nut ſtichten, dat de Schoolopziener zich bij de oprigting daarvan voorſtelde.

Hierop deed het algemeen Beſtuur der Lees-bibliotheek (aan hetwelk de Schoolopziener niet voorbij kan bij deze gelegenheid zijnen openlijken en hartelijkſten dank te betuigen voor al de moeite, die de leden van hetzelve zich in hunne betrekkingen getroosten, om deze nuttige inrigting in ſtand te houden en meer en meer te volmaken) bij monde van den algemeenen Boekbewaarder verſlag van zijne werkzaamheden, waaruit bleek, dat de Lees-bibliotheek thans beſtaat uit 199 werken, verdeeld in 264 ſtukken, dat in den tijd, dat de Lees-bibliotheek open geſtaan heeft, er verzocht zijn te lezen, dadelijk uit geweest en gedeeltelijk terug ontvangen zijn 191 nommers, en op dezen oogenblik uit zijn ruim 80 nommers.

De algemeene Penningmeester gaf bij deze gelegenheid zijn leedwezen te kennen, dat hij door de nog ſteeds voortdurende wanbetaling der tractementen van ſommige Onderwijzers, en de hiermede verbondene wanbetaling van de contributien tot de Lees-bibliotheek voor als nog volſtrekt buiten ſtaat was, behoorlijk rekening te doen, gevende daarbij echter zijne hoop te kennen, dat deze zwarigheid, door eene betere regeling der ſchoolgelden en de onderlinge verbetering van het lot der Onderwijzers, eerlang zou worden opgeheven; in welke hoop de Vergadering niet weinig verſterkt werd door de verzekering van den Schoolopziener, bij het verſlag, dat deze vervolgens gaf van hetgeen door hem, ſedert de laatstgehoudene algemeene Vergadering, verrigt was ter verbetering van het lot der Onderwijzers, — en dat bij die gelegenheid ook zeker voor de inſtandhouding, uitbreiding en aanmoediging van zoodanige inrigtingen, als de Schoolonderwijzers-gezelſchappen en Lees-bibliotheeken voor Schoolonderwijzers zijn, zal gezorgd worden.

 De

De algemeene Boekbewaarder A. BEEKHUIS, nu volgens de algemeene bepalingen moetende afgaan, of op nieuw voor drie jaren verkozen worden, had het laatste plaats.

Na de raadpleging over de voorstellen, die, door de onderscheidene Gezelschappen, op de punten van beschrijving gebragt waren, werden de, door de onderscheidene Gezelschappen ingeleverde antwoorden op de Vraag: „ *waarom is de betrachting van de regelen der welleyendheid nuttig voor eenen Onderwijzer, en welke moet hij zelf opvolgen, om zijne leerlingen hierin tot een goed voorbeeld te verstrekken?*" ter tafel gebragt en vervolgens besloten, dezelve bij al de Gezelschappen ter lezing rond te zenden.

Eindelijk werd de Vergadering door den Schoolopziener besloten met eene aanspraak, waarin hij eenige raadgevingen opgaf ter verbetering van het onderwijs in de scholen van zijn District, van welke aanspraak, die hij vooraf in den vorm van een' brief had laten drukken, dezelve vervolgens aan ieder aanwezige een exemplaar uitdeelde, met verzoek, om dat in zijne school te bewaren, van tijd tot tijd eens na te lezen, en dan daarmede zijn onderwijs te vergelijken; welke aanspraak in zeer gepaste termen door den eersten Afgevaardigden van het voorstemmend Gezelschap I. A. ENUMA, Schoolonderwijzer te *Ezinge*, uit naam van al de Gezelschappen, beantwoord werd met eene dankzegging aan den Schoolopziener voor alles, wat hij in het afgeloopene jaar gedaan had ter verbetering van het onderwijs en van het lot der Onderwijzers. (*)

(*) Ook dit stuk is van te algemeen belang om aan hetzelve niet mede eene plaats in te ruimen. Men zal het achter de bovengenoemde aanspraak vinden. RED.

AAN-

AANSPRAAK

VAN DEN SCHOOLOPZIENER

TH. VAN SWINDEREN,

TER NAGEDACHTENIS VAN

JAKOB DE BOER,

UITGESPROKEN TER OPENING DER JAARLIJKSCHE ALGEMEENE VERGADERING DER SCHOOLONDERWIJZERS-GEZELSCHAPPEN IN HET EERSTE DISTRICT VAN HET DEPARTEMENT DER *WESTER-EEMS,* OP DEN 12 APRIL 1814.

Die droevige klanken, mijne hoorders! die ledige zitplaats, omhangen met het treurig kleed des doods, die rij van droefgeestige bloedverwanten, vrienden, leermeesters en leerlingen, welke wij anders niet gewoon zijn bij zulk eene gelegenheid hier te zien (*); dit alles zegt ons, dat er iets buitengewoons in ons midden is voorgevallen, dat eenigen van ons een zwaar verlies geleden hebben, dat wij allen iemand betreuren moeten, op welken wij eenige, op welken deze, die gij hier, buiten den gewonen kring onzer vergadering, tegenwoordig ziet, eene naauwe betrekking hadden.

Ja, mijne toehoorders! er is voor eenige dagen een werkzaam lid aan deze vergadering, een veelbelovende zoon aan zijnen vader, een hartelijk geliefde broeder aan zijne zusters, een trouwhartig vriend aan zijne vrienden, een lief-

(*) De plegtigheid begon met treur-muzijk; eene zitplaats, met zwart omhangen, bleef ledig; eenige bloedverwanten, vrienden, leermeesters en leerlingen van den overledene, waren bij het uitspreken dezer Aanspraak in de vergadering tegenwoordig.

liefhebbende leermeester aan zijne kweekelingen, mij en zijnen overigen Onderwijzers een leerling, dien wij lief hadden, JAKOB DE BOER, door den dood ontrukt. Ja, JAKOB DE BOER is niet meer! Behoef ik meer te zeggen, mijne vrienden! om u allen te doen gevoelen, diep te doen gevoelen, wat zijne treurende bloedverwanten, wat zijne schreijende kweekelingen, wat zijne diep bedrukte gemeente, wat wij allen, die hier vergaderd zijn, in onze onderscheidene betrekkingen tot hem en tot het schoolwezen, in dezen voortreffelijken jongeling verliezen? Behoef ik meer te zeggen, om u het aanheffen van die treurtoonen te doen billijken, waarmede wij zoo even bij het intreden dezer vergaderplaats ontvangen, en waardoor wij allen zoo geheel tot droevige gewaarwordingen gestemd werden? — Behoef ik meer te zeggen ter verklaring van die woorden, welke daar zoo even voor uwe oogen ontdekt zijn? (*) Behoef ik eindelijk meer te zeggen, om u aller goedkeuring te verwerven op mijn voornemen om dit plegtig uur aan de vereering en nagedachtenis van *dezen* uwen ambtgenoot, van *dezen* mijnen leerling, van *dezen* onzer aller gemeenschappelijken vriend toe te wijden? Neen, neen! allen juicht gij mijn voornemen toe, allen wilt gij in mijne weemoedige klagten deelen, allen zijt gij overtuigd, dat ik in dit uur geen gepaster, geen belangrijker onderwerp had kunnen uitkiezen, dan het tegenwoordige. Hier door zal ik toch, door anderen deelgenooten te maken van mijne droefheid, aan mijne beklemde borst lucht kunnen geven; gij, die met hem in eene naauwe betrekking stondt, zult u nog eens met een weemoedig gevoel verlustigen in de beschouwing van het beeld van uwen geliefden afgestorvene; de Onderwijzers der scholen, die meer bijzonder aan *mijn* opzigt zijn toevertrouwd, zul-

(*) Dit ziet op een Monument, ter gedachtenis van den overledene door H. GRIMMIUS vervaardigd, hetwelk over den Spreker geplaatst was.

zullen daarin veelvuldige blijken vinden, hoe hoog ik hunne werkzaamheden waardeer, en de beschrijving van de vorming, van den aanleg, van het onderwijs en van het gedrag van mijnen lieven vriend zal u allen, het zij gij u dan nog slechts tot den gewigtigen post van Schoolonderwijzer vormt, het zij gij dien reeds dadelijk bekleedt, menigen belangrijken wenk geven, waarvan gij bij de opvolging het meeste voordeel trekken zult en voor u zelven en voor uw onderwijs.

JAKOB DE BOER werd den 24 September 1792 te *Noorddijk* geboren. Reeds zeer vroeg leide hij een' bijzonder goeden aanleg, uitstekende geestvermogens en eenen voorbeeldeloozen leerlust aan den dag. — Toen hij een kind van twee jaren was, kocht zijn vader van tijd tot tijd printeboekjes voor hem, waarin onder ieder printje met gedrukte letters de beteekende zaak of eenige woorden of een versje te lezen waren. Dan vroeg hij gedurig aan zijne ouders, wat het printje en wat de letters daaronder beteekenden; en dit herhaalde hij zoo lang, tot dat hij alles begreep. Nu moesten de versjes of de woorden onder het printje door ouders en kind gezamenlijk gelezen worden; en alleen hierdoor heeft hij, zonder dat zijn vader zich erinneren kan hem ooit een der letteren bepaaldelijk te hebben leeren kennen, zoo spoedig lezen geleerd, dat hij, drie jaren oud zijnde, alles wat hem voorgelegd werd, vaardig las, en, zoo het maar zijne kinderlijke begrippen niet al te ver overtrof, toonde te verstaan; een overtuigend bewijs dus voor de deugdelijkhed van NIEUWOLD's leerwijze, door de natuur zelve en den aanleg van een veel belovend kind aan de hand gegeven, daar DE BOER's vader verklaart, in die tijden nog geheel geene kennis gehad te hebben van de opvoedkundige denkbeelden van dezen voortreffelijken man. — En in dit alles toonde de jonge DE BOER zoo veel leeslust, dat, zoo dra hij zag, dat zijn vader met een boek in de hand zat, hij ook zijne boekjes

ben moest, reeds morgens in de wieg daarom riep, en niet alleen eten en drinken daarvoor ſtaan liet, maar zelfs met moeite moest bewogen worden, om dezelve zoo lang uit de handen te leggen, als hij zijn ontbijt kreeg. Een kind van een' Schoolonderwijzer zijnde, die zijn ſchoolvertrek in huis had, en die zulk eenen buitengewonen aanleg tot leeren in zijn zoontje ontdekte, begrijpt men van zelf, dat onze DE BOER reeds zeer vroeg in de ſchool verſcheen, waar hij, tot verbazing van zijnen vader en van zijne mede-leerlingen, weldra in alle vakken van het toenmalig ſchoolonderwijs allen voorbij ſtreefde, allen tot leeren aanſpoorde, allen als leerling tot voorbeeld was. — Nog geene zeven jaren oud zijnde, had hij het ongeluk zijne zorgdragende moeder te verliezen; en gelijk hierdoor nu de geheele zorg voor zijne opvoeding en voor die zijner oudſte zuster (de jongſte werd terſtond bij den dood harer moeder door hare bloedverwanten mede genomen naar *Finſterwold*, waar zij tot den dood van dezen bleef) alleen op zijnen vader rustte, zoo ontzag deze ook geene moeite en geene kosten, om zijne kinderen eene, naar zijnen ſtand berekende, opvoeding te geven, en hen alles te leeren en te laten leeren, wat hun eenmaal, in welken ſtand zij dan ook vervolgens geraken mogten, eenigzins van dienst zoude kunnen zijn, en hun vooral goede zedelijke en Christelijke beginſelen in te prenten, te regt oordeelende, dat de goederen, die hij had, of die hij nog mogte verwachten, in waarde verminderen en hem of zijne kinderen konden ontroofd worden, maar dat kennis en deugd altijd hare waarde behouden, en haren bezitters nooit kunnen benomen worden. Intusſchen had de jonge DE BOER zich ſpoedig die kundigheden eigen gemaakt, welke in zijne kindsehheid op de ſcholen onderwezen werden, en toch ſtreefde zijne, hem kenſchetſende, dorst naar kennis *verder*, en begreep zijn vader ook gelukkig, dat hij *verder* moest. Nu werd dus de tijd tusſchen de namiddagsſchool

en

en den avond door den vader besteed, om hem eerst in de hoogere deelen der Rekenkunde, en vervolgens in de Stel- en Meetkunde te onderwijzen, waarbij naderhand het onderwijs kwam in de Hoogduitsche en Fransche talen. — Tot het aanleeren van de eerste gaf de *kindervriend* van ROCHOUW aanleiding, welken de vader van onzen DE BOER in het Hoogduitsch bezat en met zijnen zoon las; waarop deze, zonder verdere hulp, het grootste gedeelte van dit boekje in het Nederduitsch vertaalde. Tot het aanleeren der Fransche taal werd onze vriend door de tijdsomstandigheden aangespoord, en hij maakte ook hierin groote vorderingen. — Voor de Muzijk had hij zoo veel aanleg, dat zijn vader hem op het Clavier slechts tweemaal iedere noot aanwees, waarop hij terstond een' psalm konde spelen. — Zijn verder onderwijs in de Muzijk ontving hij eerst bij den Schoolonderwijzer RYKENS te *Garmerwolde*, welke van hem getuigt, dat hij DE BOER wegens deszelfs ijver en vlijt eene bijzondere achting toedroeg, en nimmer iemand onderwees, in welken hij zoo veel behagen had, en wiens smaak en vlugheid hij zoo zeer bewonderde; vervolgens bij den Schoolonderwijzer WESSELS, toen te *Engelbert* wonende, welke mede de allerloffelijkste getuigenis van hem gaf.

Met dit alles ging zijne huisselijke opvoeding hand aan hand. — Wanneer het eigenlijk onderwijs was afgeloopen, dan werd het overige van den avond door den vader besteed, om iets nuttigs met zijne kinderen te lezen, of hun iets te verhalen, waarover dan vervolgens gesproken werd. — Ging de vader van huis, dan gaf hij zijne kinderen een boekje, waarvan zij hem bij zijne terugkomst den inhoud verhalen moesten, waarop hij hun dan ook, als zij het gelezene wel onthouden hadden, tot belooning mededeelde, het geen hij gezien en gehoord had, om dus hunne opmerkzaamheid aan te moedigen, en hen vroeg te leeren, om alles, wat zij lazen, met verstand te lezen. —

Zelden ging de vader van huis, of hij moest al weder een nieuw boekje voor zijne leergierige kinderen medebrengen, waardoor zijne terugkomst steeds met verlangen te gemoet gezien, en altijd als een feestdag beschouwd werd.

Gelijk zijne verstandige opvoeding, zoo werd ook zijne zedelijke met wijsheid bestuurd: de vader van onzen DE BOER misgunde zijne kinderen geene uitspanningen of gezellige verkeering; maar schikte het meestentijds zoo, dat zij onder zijn oog bleven, en gezamenlijk met hem uitgingen of uitspanningen genoten. Dan was hij bijzonder opmerkzaam op hun gedrag; en merkte hij nu iets in den eenen of anderen, dat hem niet beviel, dan zeide hij daar dadelijk niets van, doch verhaalde hun op eene ongezochte wijze op eenen volgenden avond, hoe het met kinderen ging, die zich zoo of zoo gedroegen, en hoe goed een tegengesteld gedrag was; en door dit middel wist hij het zoo ver te brengen, dat hij zijne kinderen nooit over eenig kwaad opzettelijk behoefde te bestraffen, maar dat ieder door deze gelijkenissen altijd merkte, wat vader daar mede bedoelde, en zich beterde.

Zoo liep zijn leeftijd heen tot het laatste van het jaar 1809, wanneer hij 17 jaren oud was. — Hij had zich wel gedurig en vlijtig geoefend in alle zoodanige vakken, welke voor eenen aanstaanden Schoolonderwijzer nuttig en noodzakelijk zijn; dan nog zonder een bepaald oogmerk, om zelf Schoolonderwijzer te worden. Doch nu werd de Heer KOPPIUS Predikant te *Noorddijk*, en deze, de natuurlijke vlugheid en vatbaarheid van den jongen DE BOER spoedig bemerkende, en beseffende, dat hij der hem aanvertrouwde gemeente geenen grooteren dienst kon doen, dan voor de verbetering van het onderwijs van derzelver kinderen te werken, wist weldra den jongen DE BOER zoo veel smaak voor den post van Onderwijzer der jeugd in te boezemen, dat nu zijne keus spoedig beslist was, om zich aan dezen stand toe te wijden, dat hij spoedig zij-

zijnen vader meer en meer in het schoolwerk behulpzaam werd, en binnen korten tijd, bij de vermeerdering van deszelfs bezigheden, het geheele onderwijs op zich nam.

Bij D°. KOPPJUS ontving hij met den jongen BRUININGA en R. G. RYKENS twee malen in iedere week onderwijs in de Nederduitsche taalkunde, in de vorming van den stijl, en in de Practijk van het onderwijs, het laatste volgens FLOH's *onderrigtingen voor Schoolonderwijzers*; en in dit alles maakte hij zulke vorderingen, dat, toen ik hem, den 3 Augustus van het volgende jaar, voor den vierden rang onderzocht, ik hem terstond vroeg, of hij lid wilde worden van het Schoolonderwijzers-gezelschap, dat sedert dien tijd onafgebroken en geregeld ten mijnen huize vergadert; welk aanbod hij niet alleen met de grootste bereidwilligheid aannam, maar van welk gezelschap hij zich ten allen tijde als een der ijverigste en vlijtigste leden heeft doen kennen. — Slechts acht dagen voor zijnen dood, op dien eigen dag, dat hem des avonds zijne doodelijke ziekte overviel, woonde hij hetzelve nog bij, en gaf hij mij nog blijken van zijnen leerlust. — Welke werkzaamheden wij dáár verrigten, is u allen bij ondervinding, of uit de *Bijdragen* (*) bekend; en ik weet niet, in welk vak hij de meeste of de minste vorderingen gemaakt heeft. — Hij had smaak in al de kundigheden, die hij dáár konde leeren, en hij leide zich op alle met de borst toe. — Ik zal nu niet spreken van de noodzakelijke vakken van het Lager onderwijs, die wij dáár behandelen, het lezen, schrijven en rekenen (dit alles verstond hij reeds als een klein kind grondig en meesterlijk), maar zijne taalkundige opstellen waren, reeds in het begin, toen hij bij mij kwam, meestijds geheel zonder fouten; zijne stijloefeningen waren altijd zuiver en vloeijend; ik heb de geheele Natuurkunde met hem doorgewerkt, en hierin heeft hij het zoo ver gebragt,

(*) Voor 1819. *Schoolwezen binnen Holland*, bladz. 339.

bragt, dat de Commisfie van Onderwijs, toen zij hem in October 1811 den derden rang uitreikte, zich in de aangename verpligting zag, gelijk over al de deelen van het onderzoek, zoo in het bijzonder over de buitengewone kundigheden, die hij in dit vak had aan den dag gelegd, hem hare hoogfte tevredenheid te betuigen. Zijne vroege vorderingen in de Wiskunde maakten hem het aanleeren dezer wetenfchappen veel gemakkelijker. — Thans waren wij bezig de Natuurlijke historie met elkander na te gaan; maar hier van mogt hij den afloop niet beleven, gelijk wij ook de Bijbelfche gefchiedenis niet geheel ten einde gekregen hebben. — Offchoon wij intusfchen de Bijbelfche gefchiedenis niet geheel ten einde gebragt hebben, zoo ver wij het ook hier in, en in de Aardrijkskunde bragten, heb ik altijd redenen gehad over zijn werk tevreden te zijn, en dikwijls zijne algemeene en grondige kundigheden bewonderd.

Was er echter één vak, dat hij voor zich bijzonder van belang rekende, en waarop hij zich dan ook bij uitnemendheid toeleide, dan was het de Practijk van het onderwijs. Dit befchouwde hij te regt als het noodzakelijkfte van alles voor eenen Onderwijzer der jeugd, en hierom nam hij dan ook niet alleen al de Theoretifche lesfen, die ik hem en zijne medeleden hier over gaf, ernstig ter harte, maar was inzonderheid, wanneer wij met elkander de fcholen van de leden van dit Gezelfchap bezochten, bijzonder opmerkzaam, teekende alles, wat hij zag, naauwkeurig aan, en maakte er het heerlijkfte gebruik van ter verbetering van zijn onderwijs.

Dit onderwijs werd dan bij gevolg ook van dien tijd af bijna dagelijks beter, en bij ieder vernieuwd fchoolbezoek vond ik vernieuwde reden, om mij over hetzelve te verblijden. Ik zal u hier flechts, uit eene mijner opgaven aan de Commisfie van Onderwijs, het verflag van een mijner fchoolbezoeken, die ik in 1812 bij hem afleide, mede-

dee-

deelen, om dat dit zeker niet van partijdigheid of ingenomenheid met den overledene kan verdacht worden, daar ik toen niet vooruit zien kon, dat hij mij zoo fpoedig zoude ontrukt worden; hier is het:

„ *Noorddijk* bezocht den 12 Junij 1812. Ik vond hier „ den vluggen JAKOB DE BOER, die in de Najaars-verga- „ dering van 1811, met zulk een' buitengewoonen lof, den „ derden rang ontving, en die federt zoo vlijtig voort- „ ftudeerde, aan 31 kinderen een zeer voortreffelijk klas- „ fikaal onderwijs geven. Het eerfte onderrigt vooral was „ inderdaad uitmuntend, de ftilte voorbeeldig, de ver- „ ftandsontwikkeling regt goed; op den leestoon werd be- „ hoorlijk gelet, gelijk ook op de houding en de manieren „ der kinderen; de fouten werden voor iedere les aange- „ teekend. Het onderwijs in de Aardrijkskunde beviel „ mij zeer, ook dat in de Rekenkunde. Tot de kleinften toe „ fchreven en zongen. De vorderingen in het fchrijven „ en in de Bijbelfche gefchiedenis waren voortreffelijk. „ Ik verliet met aandoeningen van blijdfchap deze *zeer* „ *goede fchool*, en die aandoeningen vermeerderden nog „ bij mij bij het uitgaan, door de lieve wijze, waarop de- „ ze edele jongeling, die thans geheel alleen deze fchool „ waarneemt, op zijnen vader den lof wilde doen terug „ kaatfen, dien ik hem gaf."

In de Najaars-vergadering van 1812, verkreeg hij den tweeden rang; eenen rang, dien hij een jaar te voren, toen hij den derden erlangde, ook reeds zou hebben kunnen verkrijgen, zoo de zedige jongeling dien toen gevraagd had, doch waarvan hij op dat oogenblik door eene hem vereerende befcheidenheid terug gehouden werd; eene befcheidenheid, die de Commisfie van Onderwijs, door eene noodelooze verheffing, meende niet te mogen in gevaar brengen van verloren te gaan, of zelfs wel in eene tegengeftelde ondeugd te ontaarden. — In diezelfde Vergadering kreeg hij ook met lof eene toelating in het Fransch.

Kort

Kort na deze Vergadering kwam D°. SANNES te *Noorddijk*, en deze gebeurtenis gaf hem, na het vertrek van D°. KOPPIUS, een nieuw leven. — Nu had hij wederom iemand, die zijnen nooit verzadigden dorst naar kennis met nieuwe voorwerpen bevredigen konde; die zijne eerzucht wist te leiden, en daarvan het voordeeligste gebruik te maken; die zijn onderwijs op den regten prijs stelde, en met geheel zijne ziel konde en wilde medewerken, om dat meer en meer te verbeteren; die met zachtheid de hinderpalen wist uit den weg te ruimen, welke dus ver belet hadden, het onafgebroken schoolgaan in de plaats zijner woning tot stand te brengen, en die de kunst verstond, om hem waren smaak voor den Godsdienst, en, was het mogelijk, nog meer smaak voor de wetenschappen in te boezemen. — Hier toe zonderde deze achtenswaardige leeraar iedere week een geheelen avond voor hem af. — Dan werd er eerst een uur besteed, om te spreken over de waarheden van den Godsdienst op zulk eene wijze, als men dat met jongelingen van zijne vlugheid, van zijne beschaving, van zijne onbevooroordeelde, maar over alles nadenkende, waarheidsliefde moet aanvatten. — Vervolgens werd er een uur toegewijd aan het lezen van den oorspronkelijken *Telemachus* van FENELON, dien hij, volgens de getuigenis van zijnen leermeester, niet alleen verstond, wat de taal betreft, maar van welken hij iedere schoonheid gevoelde, van welke geene stoute, schoone, of bekoorlijke trek door hem onopgemerkt bleef, terwijl het overige van den avond met andere, maar altijd nuttige, bezigheden werd doorgebragt.

Op zulk eene wijze ging het jaar 1813, het laatste jaar van zijn leven, voorbij, terwijl hij zich nog gedurig meer en meer op de vermeerdering zijner kundigheden en de verbetering van zijn onderwijs toeleide, en daartoe van alle middelen, die hem derwaarts schenen te leiden, het ijverigste en het vlijtigste gebruik maakte. — Den 2 October

had

had hij het genoegen, voor de eerste, doch nu ook voor de laatste maal, een openbaar onderzoek met zijne leerlingen te houden, waar bij hij de eer had, ook onder anderen den Heer Rector dezer Akademie tegenwoordig te zien, welke, even als al de aanwezenden, met ons opgetogen was over alles, wat wij gehoord en gezien hadden. — Dan, helaas! hij mogt deze plegtigheid niet lang overleven: den 5den der vorige maand overviel hem op het onverwachtst, terwijl hij nog des morgens, gelijk ik straks zeide, bij mijn onderwijs was tegenwoordig geweest, de doodelijke ziekte, die in deze dagen reeds zoo velen zijner dorpsgenooten, vóór en na hem, heeft weggerukt. — Spoedig schijnt hij ook begrepen te hebben, dat deze ongesteldheid ook zijn einde zijn zoude. — Dit ten minste bleek in het aandoenlijk affcheid, dat hij den volgenden donderdag, den vijfden dag zijner ziekte, van zijne schoolkinderen nam, wanneer dezen hem nog eens voor het laatst kwamen aanspreken, aan welken hij toen op zulk eene treffende wijze herinnerde het onderscheid, dat er eens in de eeuwigheid tusschen brave en ongehoorzame kinderen zijn zou, den goeden moed te kennen gaf, waarmede hij het toekomstig leven tegen zag, en welken hij met dezen uitroep: „kinderen! mogt ik u in den Hemel weder„zien!” het laatste vaarwel zeide.

En, ach ja! het vermoeden van zijn naderend einde was niet ongegrond; reeds den volgenden zondag, heden juist eene maand geleden, floot hij zijne oogen, om die nimmer weder te openen. God! hoe ondoorgrondelijk zijn uwe oordeelen, hoe onnaspeurlijk zijn uwe wegen!

Drie dagen later werd het ontzielde lijk van onzen vriend, te gelijk met dat van nog eenen veelbelovenden jongeling, uit hetzelfde dorp, ook eenen eenigen geliefden zoon zijner ouders, mede aan dezelfde ziekte overleden, rouwstatig ter aarde besteld. Al zijne scholieren vergezelden het naar het graf, en veroorzaakten door hun afgebroken

snik-

ſnikken het aandoenlijkſte tooneel, dat men zich verbeelden kan, daardoor tevens toonende, hoe lief zij den overledene gehad hadden. — Na dat beiden begraven waren, hield D°. SANNES eene lijkrede bij het graf, uit welke ik u nu nog, ten beſluite van deze levensſchets, en tot bevestiging der waarheid van hetgeen ik dus ver zeide, met gunstige toeſtemming van den Redenaar, het volgende betrekkelijk onzen DE BOER wil mededeelen:

„ Wat had hij," dus ſprak de leeraar, „ een' ſchoonen „ aanleg! welk een uitmuntend verſtand! — Hoe ſchoon „ was hij reeds op weg, om een man, een groot man te „ worden! Ik kende van nabij zijne leergierige ziel en „ zijne onverzadelijke begeerte, om grondige kennis van „ alles, wat eenigzins tot zijn vak behoorde, op te zame„ len. — Hoe muntte hij reeds uit, als Onderwijzer van „ onze lieve kleinen! Nooit bezocht ik zijne ſchool, of „ ik bewonderde hem. — Ik bewonderde de goede orde „ en volledigheid van zijn onderwijs, — de liefde en het „ vertrouwen, die hem de kinderen toedroegen, — de „ vrijmoedigheid en het ontzag, die zij hem betoonden, „ en de ſtrekking, die hij aan alles wist te geven, om be„ ſchaafde kennis en ware deugd te bevorderen. — „ Trouwens de ſpoedige vorderingen van zijne kweekelin„ gen zullen hem nog lang tot eene lofrede ſtrekken.

„ Wie herinnert zich niet met een weemoedig genoe„ gen de eerſte proef, die hij in het openbaar van de vor„ deringen zijner kleine leerlingen en van zijne eigene be„ kwaamheid gaf in het onvergeetlijk ſchool-examen? „ Maar ach! — ſmartelijke herinnering! — Dáár ſtond „ hij toen te midden van zijne leerlingen, dáár, omtrent „ op dezelfde plaats, waar hij nu reeds in zijn graf ligt.

„ Wat had zulk een jongeling nog kunnen worden! „ Wat heeft zijn vader, wat hebben zijne zusters, wat „ hebben onze kinderen en de ganſche gemeente niet in „ hem bezeten! – En nu, – ſlechts mogte hij 21 jaren oud „ worden, en nu reeds ſluimert hij in het ſtof des doods."

De

De levensſchets, die ik u van onzen overledenen vriend had gedacht mede te deelen, is onder het bewerken uitgebreider geworden, dan ik mij eerst had voorgeſteld; doch nu zal ik mij in het overige mijner aanſpraak, waarin ik u hoop aan te wijzen, dat DE BOER de vereischten bezat van eenen goeden Schoolonderwijzer, en dat hij in zijn onderwijs en in zijn gedrag als zoodanig uwe navolging verdiende, ook zoo veel te meer kunnen bekorten, om dat ik in het vorige reeds veel gezegd heb, dat hier eigenlijk behoorde, en dus nu in dit gedeelte dikwijls daar heen ſlechts zal behoeven te verwijzen.

Wat het eerſte betreft. DE BOER had de vereischten van eenen goeden Schoolonderwijzer. Door de natuur met een *gezond*, met een *ſterk* en *welgemaakt ligchaam* begunstigd, bezat hij van deze zijde alles, wat men van eenen goeden Onderwijzer wenſchen kan; zijne opgerigte geſtalte, zijne ongedwongene houding, zijn natuurlijke gang, zijne manieren, aan den eenen kant niet tot ſtijfheid vervallende, maar toch ook aan den anderen kant nimmer de palen der wellevendheid te buiten gaande, bewaarden hem voor de vlekken, die den ſtand der Schoolonderwijzers zoo dikwijls, verdiend en onverdiend, worden aangewreven, en ik durfde er door hen, die ſtaande houden, dat zij eenen Schoolonderwijzer altijd aan zijnen gang, aan zijne houding, of aan de plaatſing van zijnen hoed, herkennen kunnen, veilig eene proef van hebben laten nemen, of die hun ſtelregel ook in hem bewaarheid werd.

Met de hoedanigheden zijns ligchaams kwamen die van zijn *verſtand* en *hart*, kwamen zijne verſtandelijke en zedelijke eigenſchappen heerlijk overeen. — Dat hij eene bijzondere *vlugheid* had, om alles te begrijpen, hebt gij uit het vorige reeds kunnen opmaken; hier mede paarde zich bij hem eene zeer groote *vasthoudendheid van het eenmaal begrepene*, een ſterk geheugen, dat hem inzonderheid in

de Gefchiedkundige wetenfchappen zulke groote vorderingen deed maken, terwijl deze beide verftands-gaven nog meerdere waarde verkregen door het *juiste oordeel*, waarmede hij iedere zaak op hare regte waarde wist te fchatten, het ware van het valfche te onderfcheiden, en uit iedere voorgeftelde waarheid de regte gevolgen af te leiden. — Daarenboven bezat hij de voor iederen Onderwijzer zoo volftrekt onontbeerlijke *gave*, om zijne opgedane kundigheden op eene gemakkelijke wijze *aan anderen mede te deelen*, en, hetgeen hij zelf duidelijk wist, op eene duidelijke wijze aan anderen te leeren. En het is voornamelijk hier aan, dat ik zijne fpoedige en ongemeene vorderingen in de kunst van onderwijzen in de eerfte plaats toefchrijve.

Wat zijne zedelijke eigenfchappen betreft; hij had eenen onverzadelijken *dorst naar kennis*; hij was altijd bezig, nooit zag men hem ledig of zich met nuttelooze dingen ophouden. Overal, waar maar iets te leeren was, daar ging hij heen; doch de plaatfen, daar hij niets of niets nuttigs leeren konde, vermijdde hij *zorgvuldig*, zich dan liever te huis met het lezen van nuttige gefchriften onledig houdende — of andere werkzaamheden verrigtende, die D°. SANNES of ik hem opgaven, of die hij uit zichzelven bedacht.

Hier bij was zijn *ijver* en *aanhoudendheid* voorbeeldeloos. — Nooit rustte hij, vóór hij zijne voorgenomene taak volbragt, zijn doel bereikt, of hetgeen hij begrijpen moest, begrepen had: en dit had niet alleen plaats in zijne wetenfchappelijke en fchoolwerkzaamheden, maar ook als hij zijne huisgenooten in het boeren-bedrijf behulpzaam was; ja hiervan leverden de laatfte dagen van zijn leven nog weder een nieuw voorbeeld op, daar hij, tot den landftorm opgeroepen, zich met een' voorbeeldeloozen ijver al de oefeningen van den wapenhandel eigen maakte, en ook daarin weldra anderen ten leermeester was; kortom in alles, wat hij deed, ftraalde die ijver door, en deze werd bij-

zon-

zonder door eene betamelijke *eerzucht* bij hem gaande gemaakt. Door deze toch op te wekken of gaande te maken, kon men alles van hem verkrijgen, en even onvatbaar als zijne, naar vrijheid hakende, en alle slaafsche banden verachtende, ziel was voor dwang, even vatbaar was zij voor overtuiging, even gemakkelijk was hij door het uitzigt op eer te leiden. — Van zijnen *goeden smaak* heb ik reeds met een enkel woord, bij het vermelden van zijne werkzaamheden met D°. SANNES, gesproken, en die straalde verder in alles door. Hij was vatbaar voor alle schoonheden van natuur en kunst. — Die allen maakten den besten indruk op zijn gevoel, en daarvan maakte hij het heerlijkste gebruik bij de beschaving en verfijning van hetzelve. Zijn *muzikaal gehoor* kwam hem in het leeren en onderwijzen der Zangkunst en van de Muzijk bijzonder te stade, en had hij nog eenigen tijd mogen leven, dan zou hij het zeker in de *Teekenkunde*, waarvan hij de noodzakelijkheid geheel gevoelde, ook ver gebragt hebben. — Hoe kon het anders, of een jongeling van zulk eenen voortreffelijken aanleg, van zulke heerlijke ziels- en ligchaams krachten, moest die allen tot het bedoelde oogmerk van God, zijne bekwaammaking tot den stand, dien hij zich gekozen had, dien hij zich eeniglijk uit besef van deszelfs voortreffelijkheid, dien hij uit liefde tot denzelven gekozen had, dienstbaar maken? — En inderdaad dit deed DE BOER. — Ik heb u in het voorgaande reeds gezegd, mijne vrienden! welke vorderingen hij gemaakt had in het *Lezen*, *Schrijven* en *Rekenen*. Ik heb u reeds onderhouden over hetgeen hij verrigtte in de *Zangkunst* en in de *Muzijk*. Gij weet het reeds, hoe ver hij in de *Stel-*, *Meet-* en *Natuurkunde* gevorderd was, wat hij in de *Geschiedenissen* en *Aardrijkskunde* deed, en welke *Talen* hij, behalve zijne *Moedertaal*, verstond. — Daarenboven leide hij zich ijvetig op de *Menschkunde*, op *Menschen-* en *Kinderkennis*, op de *Zedekunde* toe, en D°. SANNES

geeft de beste getuigenis van zijne vorderingen in de *leer van den Christelijken Godsdienst.* En nu vraag ik u dan allen, of onze DE BOER niet de voornaamste vereischten bezat van eenen goeden Onderwijzer der jeugd? — Dan hier van zullen wij nog nader overtuigd worden, als wij nu in de laatste plaats *zijn onderwijs* en *zijn gedrag als Onderwijzer* nog wat meer van nabij zullen hebben beschouwd; daar het toch niet genoeg is, dat een goed Onderwijzer der jeugd al heerlijke vermogens en vele kundigheden bezit, maar door zijn onderwijs en door zijn gedrag toonen moet, dat hij met regt dien edelen naam verdient. Doch ook hier verblijd en bedroef ik mij, dat ik u zoo veel goeds zeggen kan; verblijd ik mij, omdat ik hoop, dat velen uwer door dit levendige tafereel, dat doorgaans zoo veel sterker werkt, dan eene drooge voorstelling van bespiegelende waarheden, tot navolging van den edelen jongeling zullen bewogen worden; doch bedroef ik mij ook aan den den anderen kant, omdat ik hier meer dan ergens de grootheid van zijn verlies gevoel. Ik heb u reeds gezegd, hoe goed ik zijn onderwijs op den 12 Junij 1812 vond. Na dien tijd werd het nog hoe langer hoe beter, en ik zal u hier uit mijne aanteekeningen van latere schoolbezoeken slechts eenige wenken mede deelen, om u over de voortreffelijkheid van hetzelve te doen oordeelen, hopende, dat velen uwer in die wenken tevens den graad van hun eigen onderwijs zullen herkennen, en dat anderen het hunne derwaarts zullen trachten te voeren.

Hij had zijne leerlingen behoorlijk en volgens het voorschrift der wet in drie klasfen verdeeld. — Zoo dra er kinderen bij hem op school kwamen, begon hij, door veel met hen te spreken en hen veel te ondervragen, op de ontwikkeling hunner verstandelijke vermogens te werken, en dit bleef gedurende hun gansche onderwijs, als middel, hoofdzaak. Hiertoe bragt hij de kinderen dan ook terstond aan het lezen, schrijven en rekenen; zorgende bij het

het eerste, dat zij dit zoo wel naauwkeurig als natuurlijk leerden, en dat zij verstonden, hetgeen zij lazen; bij het tweede, dat zij niet enkel eenige fraaije letteren leerden maken, maar ook geoefend werden om hunne gedachten schriftelijk aan anderen mede te deelen; en bij het derde, dat zij niet slechts met de afgetrokkene gronden der rekenkunde, maar ook met derzelver toepassing op zaken van het dagelijksche leven gemeenzaam werden. Verder waren de Nederduitsche taal-, Aardrijks-, Geschied- en Natuurkunde onderwerpen van het onderwijs in zijne school, en de vorderingen zijner scholieren, bij het openbaar examen gebleken, zijn in dezen de beste bewijzen voor de voortreffelijkheid van zijne leerwijze in al deze vakken. — Reeds voor lang werd er bij hem door al de schoolkinderen met onderscheidene stemmen gezongen; doch in den verloopenen zomer, na mijne terugkomst uit de voormalige Hanseatische Departementen, sprak ik eens met hem over de voortdurende minderheid onzer scholen beneden de Duitsche, wat het onderwijs in de Muzijk betreft; en oogenblikkelijk liet hij zijn Clavier in de school brengen, vergezelde nu dikwijls het gezang zijner leerlingen met zijn Muzijk, hetwelk dat gezang nog zoo veel verbeterde. — Met goede woorden en het opwekken van derzelver eerzucht, wist hij alles van zijne leerlingen te krijgen, en dit waren dan ook de eenigste belooningen, die hij gewoonlijk bezigde. — Ligchamelijke straffen heeft hij nooit gebruikt, en des niet te min heerschte er zoo veel stilte, zoo veel aandacht, zoo veel ondergeschiktheid, doch tevens zoo veel vrolijkheid, zoo veel vrijmoedigheid, zoo veel onderlinge vertrouwelijkheid tusschen den Onderwijzer en zijne leerlingen, als ik ooit ergens heb aangetroffen.

Gelijk hij in alles, in de plaatsing zijner kleederen, zijner boeken, zijner papieren, in het besteden van zijnen tijd, de hoogste orde hield, zoo hield hij deze ook inzonderheid in zijne school. Ieder werk had zijn' vastgestelden

tijd; en dit wist hij zoodanig in te rigten, dat altijd al de kinderen bezig waren, en dat hij nooit tijd te kort kwam. Voor de zindelijkheid en de gezondheid der leerlingen en van het schoolvertrek droeg hij behoorlijk zorg, en gelijk hij dezelven, telkens bij het eerbiedig kinderlijk gebed, en bij elke voorkomende gelegenheid, tot liefde jegens God, naar hunne onderscheidene vatbaarheid, poogde op te leiden, zoo was aankweeking en bevordering van kinderlijke deugd het hoofddoel van zijn onderwijs. Hier van ten minste gaf hij mij een doorslaand blijk. — Ik had op eene der vorige algemeene Vergaderingen de Schoolonderwijzers van mijn District opgewekt, om bijzonder op het gedrag der kinderen hunne aandacht te vestigen, en mij zulke edelmoedige daden te doen kennen, die door een' hunner leerlingen mogten bedreven zijn; en DE BOER was de eerste, die mij in de gelegenheid stelde, om twee zijner schoolkinderen deswegens, uit naam en door de toestemming van den Maire, zilveren eerepenningen ter hand te stellen, hetwelk in de tegenwoordigheid van velen uwer, na den afloop van zijn school-examen, plaats had.

En nu nog een enkel woord van zijn gedrag als Onderwijzer.

Hoe hij zich jegens de kinderen gedroeg, die aan zijn onderwijs waren toevertrouwd, hebt gij uit hetgene ik van dat onderwijs zelve zeide, reeds grootendeels kunnen opmaken. Hij zorgde hartelijk voor hun geluk — hoe ijverig hij ook was in alles, hij had geduld met zijne leerlingen, en behandelde dezen met zachtmoedigheid — om in de school en bij hen te zijn, vergaten dezen hunne kinderlijke vermaken: en hoe lief zij hem hadden, is bij zijne begraving gebleken; hoe lief hij hen had, toonde hij, door dikwijls te zeggen: „ waar ik immer blijve, nergens „ vinde ik zulke kinderen weer;" en dit toonde hij tevens door zijn geheele gedrag jegens hen.

Met de leden zijner gemeente in het bijzonder, met de ou-

onders zijner leerlingen, trachtte hij steeds in vrede te leven, daartoe hun vertrouwen te winnen, en hen bij iedere gelegenheid te overtuigen, hoe na het welzijn hunner kinderen hem aan het harte lag, en welk een hartelijk belang hij daarin stelde.

Hoe hij u, zijne ambtgenooten, behandelde, weet gij allen zelve het beste; weet gij zoo veel te beter, naar mate gij in eene naauwere betrekking tot hem gestaan hebt; dat weet inzonderheid gij, Leden van het Schoolonderwijzers-gezelschap van *Helpen!* die de deelgenooten waart van zijne werkzaamheden bij mij. — Ja, mijne vrienden! ik heb met regt veel blijdschap uit al de brieven, die gij mij, bij deze smertelijke gelegenheid, gezonden hebt, uwer aller deelneming in de ramp, die u en mij getroffen heeft, gezien; en dit was eene leniging in mijne droefheid: doch ik heb daaruit ook met geene mindere aandoening gezien, hoe gij allen, tot een toe, met elkander instemt, dat DE BOER, in zijne verkeering met u, altijd leerzaam voor anderen, altijd nederig voor zichzelven, altijd inschikkelijk jegens dezulken was, die van hem in gedachten verschilden, doch ook daar altijd dezelfde zucht naar kennis openbaarde, en aan anderen poogde in te boezemen, waarop ik in den loop van dit stuk zoo dikwijls terug kwam. Hij hield het met regt voor zich van het hoogste belang, om dikwijls de scholen van andere Onderwijzers te bezoeken, en hij vergezelde ook mij daarbij menigmaal: doch ook dan merkte hij slechts het goede op, sprak ten minste alleen van het goede, dat hij opgemerkt had. — Voor het overige was hij jegens zijne ambtgenooten bescheiden, vriendelijk, dienstvaardig, openhartig zonder hen te vleijen of voor hen te kruipen, en stelde zich altijd in de bres, wanneer het de eer van een' zijner overige ambtgenooten of vrienden gold. Ja, gij allen! gij hebt veel, gij hebt oneindig veel in DE BOER verloren; en het was niet meer dan de uitdrukking van uw gevoel,

 het

het volgen van de infpraak van uw hart, toen gij, Leden van het Schoolonderwijzers-gezelfchap van *Helpen!* toen gij befloot om de onkosten van de treur-muzijk, bij de viering zijner nagedachtenis, alleen voor uwe rekening te nemen.

En zoo ben ik dan tot het laatfte gedeelte mijner aanfpraak, doch die tevens voor mij hét aandoenlijkfte is, genaderd; de vermelding, hoe hij zich jegens zijne leermeesters, zijne weldoeners, hoe hij zich ook jegens mij, als Schoolopziener, gedroeg. Ach, mijne Toehoorders! hoe meer ik het einde mijner rede nader, hoe meer *ik in het bijzonder mijn* verlies gevoel.

Hij had eerbied voor en vertrouwen op al zijne leermeesters, en voor al zoodanigen, die boven hem gefteld waren. Hij fprak altijd met achting van hen, en verdedigde dezelven, wanneer iemand daarin niet met hem overeenftemde. — Mij behandelde hij fteeds met de hoogstmogelijke befcheidenheid en vriendelijkheid; in alles zocht hij mijne wenfchen voor te komen; voor het minfte, dat ik voor de Schoolonderwijzers in het algemeen en voor hem in het bijzonder deed, was hij mij dankbaar; hij befchouwde mij fteeds als zijn' vriend, en als zijn' raadsman, en maakte mij deelgenoot van zijne gedachten en van zijne overleggingen; doch bewaarde toch altijd dien afftand, dien onze onderfcheidene betrekkingen tot elkander van zijnen kant hem fchenen te vorderen, gevende mij altijd de eer, die hij meende dat mij in mijne betrekking toekwam. Aan zijne leerlingen in het bijzonder wist hij die goede gedachten van mijn' perfoon, en die hooge denkbeelden van mijn ambt in te boezemen, dat dezen mij altijd met verlangen te gemoet zagen, bij mijne komst nimmer eenige vrees of befchroomdheid aan den dag leiden, maar integendeel mij dan, en ook als zij mij elders ontmoetteden, de meest mogelijke blijken van hunne kinderlijke liefde en van hunnen kinderlijken eerbied betoonden. — En hoe veel kon

ook

ook hij daardoor niet van zijne leerlingen verkrijgen! — Verder wist hij, dat ik ten allen tijde tot zijnen dienst gereed en tot zijne hulp vaardig was; doch hij wist tevens, dat ik mijn' tijd op prijs ſtelde, en dus viel hij mij nimmer lastig met kleinigheden of met dingen, die ook door anderen konden beredd worden. — Hij hoorde gaarne mijne aanmerkingen op zijn onderwijs, en gaf mij nimmer het minſte blijk van zijne ontevredenheid, als ik hem eenig gebrek daarin aanwees, erkende dan altijd met beſcheidenheid zijne minderheid en mijne meerderheid, en blijken gevende van zijne innigſte overtuiging, dat hij zijn onderwijs nog ver af van de volmaaktheid beſchouwde. — Had ik echter eenige redenen, om hem te prijzen, (en die vond ik altijd, bij ieder ſchoolbezoek,) dan kwam er een glans van vergenoegen op zijn gezigt; dan werd hij, als tot een nieuw leven opgewekt; dit was hem de ſterkſte prikkel, om met vernieuwden lust aan de verbetering van zijn onderwijs te werken. — Kortom, ieder dag, dat ik zijne ſchool bezocht, was een feestdag voor zijn hart, en daarbij mijne goedkeuring te verdienen en te ontwaren, was zijne hoogſte vreugde hier op aarde. En behoef ik bij het gezegde dan nu nog wel meer woorden te voegen, om u de tranen te doen billijken, die ik, en zoo velen met mij, om zijnen dood geweend hebben? Neen, mijne vrienden! zoo ik eenige kennis van het menſchelijk hart heb, dan mag ik, dunkt mij, veronderſtellen, dat gij allen, ook gij, die, uit mindere kennis aan onzen DE BOER, daarvan bij het intreden dezer gehoorplaats, nog niet overtuigd waart, het thans ten minſte met mij eens zult zijn, dat hij onze hulde, dat bij zulk eene hulde, als wij in dit uur zijner nagedachtenis hebben toegebragt, volkomen verdiende.

Vraagt nu iemand, of ik dan DE BOER voor een' volmaakten Schoolonderwijzer hield, en of hij als mensch ook niet zijne gebreken had. — Toehoorders! er is niets

volmaakts op deze aarde, en ook nog altijd hield hij zelf, hield ik zijne kundigheden voor zeer veel vermeerdering, zijn onderwijs voor zeer vele verbeteringen vatbaar; ik heb u slechts willen toonen, niet door dorre bespiegelingen, maar door een levendig voorbeeld, daar men uit de onmogelijkheid niet tegen redeneren kan, willen toonen, hoe ver hij het, in den ouderdom van 21 jaren, gebragt had, en wat hij dus waarschijnlijk nog had kunnen worden, hoe zeer hij zijn onderwijs nog zou hebben kunnen verbeteren, zoo hem een langer leven vergund was.

Ook hield ik hem geenszins voor een volmaakt mensch, offchoon ik u evenwel, uit mijne vriendschappelijke briefwisseling met hem, en vooral uit hetgeen ons *Medelid* FABER, die als vriend het naauwst met hem *verbonden*, en dus ook het best daartoe in staat was, mij wel heeft willen mededeelen, ook de heerlijkste trekken uit zijn karakter, die waardig waren der vergetelheid ontrukt te worden, zou kunnen doen kennen: dan het was mijn plan niet, hem ook als mensch, maar enkel als Schoolonderwijzer aan u ter navolging voortestellen, daar mij dit alleen toescheen geschikt te zijn voor dezen dag, voor deze plaats en voor de toehoorders, die ik hier voor mij zie; en daartoe heb ik, dunkt mij, thans genoeg gezegd.

O ja! allen hebt gij, zoo als ik mij vlei, nu het heilig voornemen opgevat, om zijne voetstappen na te volgen, — allen beklaagt gij elkander over het verlies, dat gij allen geleden hebt: — allen gevoelt gij inzonderheid de grootheid van *mijn* gemis, en neemt gij u voor, mij dat, ieder voor u zelven, door uwen ijver, door uwe vlijt, door uw gedrag, zoo veel mogelijk te vergoeden — en allen legt gij zeker met mij bij het graf van onzen vriend de belofte af, dat wij hier zoo leven willen, dat wij ons in onze onderscheidene betrekkingen, gij in de uwe, ik in de mijne, met Gods hulp zoo gedragen willen, dat wij de hoop kunnen voeden, van onzen vriend in de eeuwigheid nog eens weder te zien, dat wij de hoop kunnen voeden der zaligheid.

Groningen den 12 *April* 1812.

DE SCHOOLOPZIENER VAN HET EERSTE DISTRICT IN HET DEPARTEMENT VAN DE *WESTER-EEMS*

AAN DE

SCHOOLONDERWIJZERS van hetzelve.

MIJNE HEEREN!

Daar ik overtuigd ben, dat de volmaking van uliedet onderwijs zoo wel uw als mijn hoogste doel is, en dat de eenige reden, waarom de raadgevingen, die ik u van tijd tot tijd tot dat einde mededeel, niet overal met dezelfde stiptheid worden opgevolgd, alleen deze is, dat de mondeling door mij gegevene wenken te spoedig vergeten worden, en de schriftelijken niet tot ieders kennis komen, zoo heb ik begrepen, u eenen wezenlijken dienst te doen, door ieder van u in dezen gedrukten brief eenige wenken mede te deelen, die gij gemakkelijk in uw onderwijs volgen kunt, en door welker opvolging velen uwer dat onderwijs merkelijk verbeteren zullen.

In de eerste plaats en in het algemeen kan ik u deze twee hoofdzaken niet genoeg aanbevelen, namelijk vooreerst, dat gij uwen Leerlingen alles, wat zij in de School leeren, zoo duidelijk mogelijk *aan het verstand* brengt, en dat gij dus vooral veel met hen spreekt, hen veel ondervraagt over alles, wat zij lezen, schrijven, of wat gij verder met hen behandelt; en ten tweede, dat gij het getal uwer *klassen* of *afdeelingen*, volgens het voorschrift der Wet, zoo veel mogelijk tot *niet meer dan drie* brengt, en dan alle Leerlingen van dezelfde klasse of afdeeling uit hetzelfde boek dezelfde lessen geeft.

Men zorge, dat de kinderen naauwkeurig, vaardig en na-

natuurlijk *lezen*, en vooral (het welk in vele Scholen nog zulk een groot gebrek is) dat de zachte *e* niet ſcherp worde uitgeſproken.

Het doel van het *ſchrijven* leeren is zoo wel ſchoon ſchrijven als regt (taalkundig goed) ſchrijven. — Opdat de kinderen zelve en ik oordeelen kunnen over hunne vorderingen in het eerſte, verzoek ik, dat men, het zij in een boek, het zij op losſe ſtukken papier, iedere week of maand, een ſchrift ſchrijve, en dat al de ſchriften van iederen Leerling bij elkander bewaard worden, opdat men mij dezelve bij mijne Schoolbezoeken kan toonen en ik dezelve vergelijken, en dat zoo insgelijks ieder ſchrijvend kind mij iedere week of iedere maand eenen Brief ſchrijve, die mij mede bij mijne Schoolbezoeken kunnen vertoond worden. Inderdaad, het maken van *eigene opſtellen*, eene zaak van zoo veel belang, wordt over het algemeen nog te veel verwaarloosd. Voorts dienen de kinderen, terſtond als zij op School komen, tot het ſchrijven te worden voorbereid, op *leitjes*.

Ook het *rekenen* uit het hoofd, dat zulk een krachtig hulpmiddel ter verſtandsontwikkeling is, en daar men reeds bij de kleinſte kinderen mede kan aanvangen, verdient alle aanbeveling.

In vele Scholen wordt nog te weinig en te hard *gezongen*. — Hier en daar zingt men ook nog ongeſchikte gezangen; en zwijgen de *kleine* kinderen onder het zingen geheel ſtil, even als of eene werkzaamheid, die hun door de Natuur zelve reeds zoo vroeg geleerd wordt, hun in de School verboden zij.

De *gebeden* kunnen in ſommige Scholen nog korter zijn, en dienen over het algemeen nog langzamer en eerbiediger te worden uitgeſproken.

Het onderwijs in de *Nederduitſche Taalkunde*, in de *Natuur- en Aardrijkskunde* en in de *Vaderlandſche* en *Bijbelſche Geſchiedenisſen*, kan nu weder veilig in alle

Scho-

Scholen gegeven worden. — Deze wetenschappen zijn alle zoo bijzonder nuttig voor kinderen; zij wekken derzelver leerlust op, en veraangenamen het overig onderwijs, door de afwisfeling, die zij daarin te weeg brengen. —

Het Gouvernement wil volftrekt niet, dat er langer *ligchamelijke ftraffen* in de Scholen gebezigd worden. — Men heeft in gansch Europa de Geefelpalen, de Galgen, de Raden enz. weggenomen, om den ingezetenen, bij de befchouwing dezer voorwerpen, niet aan wreedheid te gewennen; en hoe zou dan de Vorst van het befchaafde Nederland kunnen dulden, dat de Vaderlandfche jeugd, door de gedurige befchouwing van ftrafwerktuigen in de Scholen, hiertoe aanleiding kreeg. Neen, mijne Heeren! daar ik nu nog weder ftrafwerktuigen in de Scholen vinde, men mag mij dit kwalijk nemen of niet (*het is mijne laatfte waarfchuwing*) daar moet ik ze mede nemen.

Na het eindigen van het onderwijs late men de Kinderen *met orde*, een voor een en bank voor bank, uit de School gaan. Dat er gedurende het onderwijs *ftilte* zij, en dat ieder, om het zoo hinderlijke en zoo onbetamelijke *geraas* bij het uitgaan der School voor te komen, zijne boeken en papieren op zijne plaats late liggen, en deze dan na het uitgaan der School beurtelings door den Ondermeester of door een paar van de kinderen worden weggeborgen.

Dat elk de papieren en andere onreinheden, bij en om zijne plaats liggende, mede uit de fchool neme en er voor eene behoorlijke *zindelijkheid*, *zoo wel der leerlingen als van het fchoolvertrek*, gezorgd worde. Dit is een punt, dat van het hoogfte belang is, en daar ik bij het verflag van ieder Schoolbezoek aan het Gouvernement uitdrukkelijk rapport van doen moet. Als ieder kind zijne eigene papiertjes mede neemt, en de School telkens door een paar kinderen wordt uitgeveegd en de venfters of deuren van de-

dezelve opengezet, wordt er, zonder bezwaar van den onderwijzer, tevens voor de zindelijkheid van het Schoolvertrek en de *gezondheid* der kinderen gezorgd.

Voor het overige zij *bevordering van kinderlijke deugd en van Godsvrucht* het hoofddoel van uw onderwijs; en wilt gij in de behandeling uwer leerlingen het ware nut van mijn' persoon en van mijne betrekking hebben, boezemt uwen leerling dan eerbied voor mijn ambt, en, zoo veel gij dit met een goed geweten doen kunt, achting voor mijn' persoon in; leert hen mij meer als hunnen *vriend* beschouwen; zegt mij van te voren, of geeft mij in de School komende schriftelijk op, welke ondeugden ik bestraffen moet; maar spreekt mij nooit tegen of ontschuldigt de kinderen in hunne tegenwoordigheid, als ik hen bestraf; dit neemt bij hen alle achting voor mij weg, en berooft u dus van al het nut, dat gij anders in dit opzigt van mij trekken kunt. — Ik spreek u ook nooit tegen in de tegenwoordigheid der kinderen, daar ik het groot belang gevoel voor u en voor mij, dat de kinderen beseffen, dat wij het volmaakt eens zijn.

Is er het een of ander kind, dat eene *bijzondere edelmoedige daad* gedaan heeft, zulk een verzoek ik dat mij kenbaar gemaakt worde; en heeft iemand uwer, in het een of ander vak van het onderwijs, sedert mijn laatste Schoolbezoek *eenige verbetering* ingevoerd, dan zal het mij aangenaam zijn, dat dit mij telkens getoond worde, opdat ik zulks kan aanteekenen en daarvan gebruik maken, ten nutte van het geheele onderwijs. — Het is niet noodig, dat ik alle kinderen zie onderwijzen, maar slechts van iedere klasse eenige weinigen.

Ziet daar, geachte Onderwijzers! u weder eenige wenken medegedeeld, bij welker opvolging ik vertrouw dat gij u wel bevinden zult. — Hebt gij over het een of ander punt zwarigheden, ik kan dit alles in dezen brief niet verder ontwikkelen; doch gij weet allen, dat ik niet door

be-

bevel en gezag, maar door overtuiging op u en met u wensch te werken, en mijn huis ſtaat daartoe ten allen tijde voor u open, als gij mij des middags van 1 tot 2 uren, en des Zondags maar vrij laat; inzonderheid ben ik den eerſten Saturdag in elke maand van 11 tot 12 uren altijd tot uwen dienst; doch wat ik u bidden mag, ontſteelt mij zonder noodzaak geen' tijd; daar gij allen weet, dat ik dezen op hoogen prijs ſtel, en mijn best doe, om voor mij zelven geen oogenblik te laten verloren gaan. — Zijt gij het echter in de opgegevene ſtukken met mij eens, volgt dezelve dan van dezen dag af op. — Dit is de eenigſte dienst, dien ik voor alles, wat ik voor u doe, voor al de onaangenaamheden, die ik mij om uwen wil getroost, van u begeer; doch weigert mij dezen dan ook niet. De eene dienst is immers den anderen waardig; en gij weet allen, hoe vele dienſten ik u doe, ten minſte poog te doen.

Ik heb nu weder de moeite gedaan, van dezen brief op te ſtellen, en de kosten, van denzelven te doen drukken. — Mag ik u nu verzoeken, denzelven in uwe School te bewaren, en hem ieder vierendeel jaars eens na te lezen, en dan telkens u zelve af te vragen, in hoe ver gij uw onderwijs nu naar denzelven verbeterd hebt? — Kom ik dan bij u, dan zullen wij hem te zamen nog eens nalezen, en hebt gij dan in het een of ander zwarigheden, dan zal ik u die pogen op te losſen, of, zoo gij iets beters weet, u gelijk geven.

De Dingsdag in de Paaschweek is bij voortduring beſtemd tot de algemeene Vergaderingen. — Ik noodig u allen eens vooral uit, die met uwe tegenwoordigheid te vereeren.

De Commisſie van Onderwijs vergadert altijd Woensdag in de Paaschweek, en Woensdag in de tweede volle week van Julij en October. — Die van u dus eenen hoogeren Rang begeren, kunnen zich tegen die dagen daartoe zoeken te bekwamen. TH. VAN SWINDEREN.

Ysbrechtum den 12 *April* 1814.

DE SCHOOLOPZIENER VAN HET DERDE SCHOOLDISTRICT IN *VRIESLAND*,

AAN

DEN ONDERWIJZER te

ONDERWIJZER DER JEUGD!

Dus ver mogten wij ons slechts, in velerlei opzigt, met uitzigt op beter streelen. Alhoewel, hier en daar, veel, ten nutte van het onderwijs en van de Onderwijzers, gedaan werd, bleef echter menige wensch als nog onvervuld. Het uitzigt werd nu eens meer bewolkt, dan weder meer helder; doch de geheele vervulling onzer wenschen en verwachtingen bleef dus ver achterwege. Het geen wij echter als nog slechts wenschten, mogen wij thans daargesteld zien in de decreten van Z. K. H. den Souvereinen Vorst der Nederlanden.

Reeds werd, als eene fundamentele grondwet, voor ons Vaderland, bij Art. 140 en 141 van het *ontwerp van eene grondwet voor de Vereenigde Nederlanden*, het navolgende vastgesteld:

„ Ter bevordering van Godsdienst, als een' vasten steun „ van den Staat, en ter uitbreiding van kennis is het open- „ baar onderwijs op de hooge, middelbare en lagere Scho- „ len een aanhoudend voorwerp van de zorg der Regering. „ De Souvereine Vorst doet, van den staat der Scholen, „ jaarlijks aan de Staten Generaal een uitvoerig verslag „ geven.

„ Als eene zaak van hoog belang wordt ook het Arm- „ bestuur en de opvoeding der arme kinderen der aanhou- „ dende zorg der Regering aanbevolen."

Thans

Thans echter heb ik het groot genoegen, om u de vervulling uwer verwachtingen te doen zien, in het decreet van Z. K. H. van den 20 Maart ll. en het rapport van Z. E. den Heere Commisfaris-generaal van de Binnenlandfche Zaken, van welke beide zoo belangrijke ftukken ik een affchrift aan den Prefident van het Onderwijzersgezelfchap van uw Canton zende; ten einde, op de eerstkomende vergadering van het Onderwijzers-gezelfchap, of op eenige andere doelmatige en fpoedige wijze, u medegedeeld te worden.

Onderwijzers der jeugd! Onze wenfchen worden dan nu vervuld; meer dan vervuld.

Bij ruime ftof tot dankbaarheid en blijdfchap, vinden wij nu te meerdere reden en verpligting, om het goede, hetwelk wij dikwerf al zuchtende verrigtten, met vasten moed en verdubbelden ijver thans te bevorderen, en ik mag, met meerdere ruimte, dan immer voorheen, u opwekken en herinneren, het geen uwe dure verpligtingen van u eifchen.

In de eerfte plaats herinnere ik u dan alles, wat u bij de gedrukte circulaire van de Commisfie van Onderwijs van den 16 van Grasmaand 1812 (en welke ik vooronderftel dat bij ieder uwer nog voor handen zal zijn) gezegd is. Ik mag verwachten de navolging daarvan, in uwe fchool, te zullen zien.

In het bijzonder meene ik, dit te mogen verwachten, ten aanzien van mijne eigene gedrukte circulaire, van den van Wintermaand 1812, en heb ik allen grond, om te vertrouwen, dat, het geen daarin, zoo omtrent de invoering der leermethode des onvergetelijken NIEUWOLDS, als omtrent alle deelen van het onderrigt, is gezegd, door u behartigd zal zijn, en niemand uwer mijne wenfchen en verwachtingen geheel te leur zal ftellen.

Op mijne jongfte circulaire van den 27 December 1813

 heb

heb ik van allerwege de verzekering ontvangen, dat geene andere, dan de bij de wet vastgeſtelde boeken, in uwe ſchool, gebruikt worden. Deze verzekeringen beſchouw ik, als ter goeder trouw en naar waarheid gedaan, en van verre de meesten heb ik alle reden, om dit met grond te gelooven. Mogt echter, hier of daar, tegen alle verwachting aan, bij het volgende ſchoolbezoek, de overtreding der wet gevonden worden, ik moet dan den zoodanigen, nu voor als dan, de ſtellige verzekering geven, dat ik mij in de onvermijdelijke noodzakelijkheid bevinde, om, welk ook, niet op de boekenlijst geplaatst, boek in zijne ſchool gevonden worde, op hem te doen nederdalen die boeten en ſtraffen, welke bij de wet hierop bedreigd zijn geworden.

Bij deze gelegenheid ook verzoek ik ieder, die eenige veranderingen in de voor zijne ſchool vastgeſtelde boeken begeert, om dezelve aan mij duidelijk en bepaald voor den 20 April optegeven; kunnende ik, bij geene mogelijkheid, op eenige latere voorſtellen, in eenigen tijd, acht ſlaan.

Het is tevens, bij deze gelegenheid, dat ik u berigte, dat, gelijk bij den boekverkooper SMALLENBURG te Sneek alle de gebruikt wordende ſchoolboeken, ten minſten prijze, te bekomen zijn, zoo ook bij denzelven eene nieuwe uitgave van het 1e Deeltje van de Geſchiedenis van den Godsdienst van J. H. NIEUWOLD (waar van het 2e Stukje eerlang ſtaat te volgen) als ook van het 2e Deeltje van het Leer- en Leesboek voor de 2e klasſe der Landſcholen is uitgekomen.

Ik neme eindelijk de gelegenheid waar, om te antwoorden op eene aanvrage, door meer dan eenen mij gedaan, omtrent het gebruik van den Bijbel in de ſcholen. De verſtandelijke, zedelijke en godsdienſtige vorming der jeugd is het hoofddoel van alle ſchoolonderwijs. Ten gevolge daarvan, kan het gebruik van dit Goddelijk boek,

het

hetwelk, het meest van allen, daaraan, door alle eeuwen, heeft toegebragt, nimmer in de ſchool verboden zijn. Dit is het ook nimmer geweest, en nu gewis minder dan ooit. Maar dat ſchandelijk en ondoelmatig misbruik van dit voortreffelijk boek, waardoor men hetzelve verlaagt tot den rang der gewone ſchoolboeken, en het, op eene wijze, die ſlechts geringachting en oneerbiedigheid voor hetzelve verwekt, gebruikt, — dit misbruik was, is, en blijft voor het toekomſtige verboden. Laat de Bijbel op gezette tijden in uwe ſchool gelezen worden. Lees dan het verſtaanbaarſte en het voor kinderen nuttigſte. Laat intusſchen alle ander werk bij alle uwe leerlingen ſtilſtaan. Laat allen letten, op het geen God, ook tot hen, daarin zegt. Prent zoo uwe leerlingen diepen eerbied voor Gods woord in. Lees zelve hen daaruit voor, of laat, door eenen der zedigſte leerlingen, en der beste lezers, daaruit voorlezen. Zoek hun het gelezene verſtaanbaar te maken. Helder het hun op, en boezem hun dus eerbied en liefde voor Gods bevelen, en dankbaarheid en vertrouwen jegens zijne beloften in. Al wie, op deze wijze, den Bijbel wenscht te gebruiken, zal zich even daardoor verdienſtelijk bij de jeugd, en aller achting waardig maken; doch niemand vernedere het voortreffelijkst boek, uit onkunde of zwakke toegevendheid, tot den rang der gewone ſchoolboeken. Zoodanig gebruik van den Bijbel verlang ik van u allen.

God zegene u, en ſterke uwen lust en moed, in den gewigtigen post, dien Gij bekleedt. Met dezen opregten wensch ben ik ſteeds

Uw Vriend

H. W. C. A. VISSER.

VOORSCHOTEN 4 Maart 1814. Heden had ik het genoegen hier voor het laatst e amen en prijs-uitdeeling te houden. Immers, daar ik, door mijn op handen zijnd vertrek naar Amsterdam, binnen kort mijn on'slag als Schoolopziener dien te verzoeken: zoo zal het bezoeken van scholen en het bijwonen van examens en prijs-uitdeelingen niet veel meer kunnen plaats hebben. Des te meer heeft het mij verblijd, dat dit nog, nu op het laatst, staande mijn verblijf in Leyden, heeft kunnen geschieden. Het was reeds, dit examen en deze prijs-uitdeeling, door den Heer President van het Gemeente-Bestuur Mr. POMPE VAN MEERDERVOORT, bepaald en vastgesteld tegen het midden van de maand November ll., toen de gelukkige herleving van ons Vaderland dit, om gewigtiger bezigheden en belemmeringen, deed uitstellen. En zoo werd het dan eindelijk, op dat uitstel geen afstel zou schijnen, met goedvinden van den Heer President, bepaald op heden.

Het had, even als de vorige reis, 10 Nov. 1812, plaats in de school, doch was nu het aantal kinderen, door eenen bijzonderen zamenloop van omstandigheden, wat minder, dan toen. Echter waren er, ook nu, behalve den Eerw. Heere WYERS, eenige dorpelingen mede tegenwoordig. Na een kort gebed, opende ik, naar tijdsgelegenheid, dit Kinderfeest met de navolgende aanspraak:

„ *Mijn Heer de President, en gij allen, die dit Kinderfeest met uwe tegenwoordigheid vereert, veel gewenschte Toehoorders en Toehoorderessen!*

Gij zult u, buiten twijfel, nog wel herinneren, dat ik,

den

den 10den November, van het jaar 1812, eene plegtigheid als deze, met een kort woord, openende, bepaaldelijk ſprak over *twee* voorregten, die wij, als toen nog, te midden van al den druk, hadden behouden, de vrije en openbare uitoefening van onzen Godsdienst, en *het verbeterd* ſchool-onderwijs! Weinig hadden wij als toen kunnen denken, dat een genadig God zich eindelijk onzer zou hebben ontfermd, en ons een Vaderland, met alles wat ons, als Nederlanders, lief en dierbaar zijn moet, zou hebben weërgegeven! Dit evenwel is, eeuwig geloofd zij Hij, die in den Hemel woont, en de lotgevallen van alle menſchen en volken beſtuurt! dit evenwel is gebeurd, en, met dit Vaderland hebben wij niet alleen de twee daar even genoemde voorregten, gedeeltelijk en gebrekkig, maar geheel en ten vollen weêrom? — Immers wat had er, bij zulk eene ontzettende wanbetaling der Leeraren, en, bij het, al meer en meer inkorten der inkomſten van de Schoolonderwijzers, eindelijk van Godsdienst en ſchool-onderwijs, en dus van deugd en goede zeden, van kunde en verlichting, van veiligheid en volksgeluk, moeten worden? Helaas! wij waren geheel vernietigd, en, van ons weleer zoo zeer gezegend Vaderland, was zelfs de naam niet meer overgebleven, wij waren een volk geworden, nog erger, nog zedeloozer dan onze onderdrukkers, eene aanfluiting der nageburen, het voorwerp der algemeene verachting!

Welk een geluk dus, geëerde Toehoorders! welk een geluk, lieve kinderen! dat wij het Vaderland, en, met het Vaderland, de hoop op alles goeds, weêrom hebben; dat wij niet meer *Franſchen*, maar *Nederlanders* zijn; dat wij, aan het hoofd van ons beſtuur, eenen Vorst zien geplaatst, een' afſtammeling uit dat Doorluchtig Huis, aan hetwelk wij weleer onze opkomst, bloei en grootheid, naast God, hadden dank te weten; een' Vorst, een

geboren' Nederlander, met een nederlandsch hart en nederlandfche zeden, die ons allen als een Vader bemint; bij wien alle partijfchap is vergeten; en, aan wien, blijkens alle zijne daden, niets dierbaarder is, dan ons allen zoo gelukkig te maken, als maar immer van Hem kan afhangen!

Ja, lieve kinderen! prent het diep, eeuwig diep in uwe gedachten en harten, dat gij alles, alles, naast God, aan dien Vorst, en aan de tegenwoordige gelukkige herleving van het Vaderland hebt dank te weten, dat gij ook aan Hem het tegenwoordig verbeterd School-onderwijs, het welk nog langs hoe meer ftaat verbeterd te worden, hebt te danken! Immers niet alleen heeft hij reeds de heilzame Schoolwet van 3 April 1806, hiertoe ftrekkende, bekrachtigd, niet alleen heeft hij aan het hoofd van de School-verbetering een paar mannen geplaatst, die, in het zoo even genoemde jaar, dit groote werk, met zulk een gelukkig gevolg, ontgonnen: maar ook had hij reeds, op dien eigen tijd, in zijn toenmalig gebied van *Fulda* en *Corvey*, juist zulk eene Schoolwet uitgevaardigd, als wij thans onder ons zien herleven!

Wel dan, ouders, leermeesters, kinderen, met vernieuwden lust aan den arbeid, en getoond, dat gij u zoo veler weldaden niet onwaardig wilt gedragen! — Doch ik zie reeds, tot mijne overgroote blijdfchap, gij hebt dit begrepen, gij hebt hier gevoel van, en wilt gij nu, lieve kinderen! toonen, dat gij, niet te vergeefs, op deze goede School, in de eerfte beginfelen van alle menfchelijke kunde onderwezen zijt! Laat ons dan niet langer dralen, maar dadelijk tot het onderzoek naar uwe gemaakte vorderingen overgaan, op dat wij daarna, door het uitreiken van eenige prijsjes, uwe naarftigheid, braafheid en ijver zullen kunnen beloonen, uit naam van den Heer Prefident van het Gemeente-beftuur, als die ten allen tijde, en ook nu wederom, zoo zeer getoond heeft belang te ftellen in het

on-

onderwijs, en uwer aller vriend, voorstander en weldoener te zijn! — Ik verzoek dus, uit naam van dien Heer, het hoofd en de insteller van dit vrolijk kinder-feest, dat de onderwijzers met het onderzoek eenen aanvang maken!"

Dit, en de prijs-uitdeeling, op de gewone wijze, en tot algemeen genoegen, zijnde afgeloopen, werd deze plegtigheid, met eene korte toesprake aan den Heer President, de onderwijzers, de ouders enz., en de kinderen besloten.

JAN VAN GEUNS.

AMSTERDAM. Met het begin van de maand Mei is door de Portugesche Israëlitische gemeente binnen deze Stad eene Armenschool opgerigt, en dezelve plegtig ingewijd geworden. De belangrijkheid dezer nieuwe inrigting verdient eene breedere vermelding en beschrijving, welke wij ons vleijen in het volgende Nommer te zullen kunnen mededeelen, te gelijk met een uitvoerig en zeer belangrijk verslag van den staat van geheel het Lager Schoolwezen binnen deze Stad.

LYST

VAN

SCHOOLONDERWIJZERS,

die door de Commisſie van Onderwijs in de Voorjaarsvergadering dezes jaars 1814 *geëxamineerd zijn en de algemeene toelating verkregen hebben.*

EERSTE RANG.

Jakob Andriesſen, den 13. April 1814, oud 28 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Bijz. Schoolonderwijzer in den Haag. Bezat den tweeden rang.

TWEEDE RANG.

K.

Cornelis Gatzes Kuypers, den 27. April 1814, oud 32 jaren, geëxam. in Vriesland. Schoolonderw. te Ferwoude. Bezat den derden rang.

L.

George Nicolas Landré, den 20. April 1814, oud 51 jaren, geëxam. in Holl. Noord. ged. Schoolhouder te Amſterdam.

M.

Goderd Bosch Morisſon, den 27 April 1814, oud 23 jaren, geëxam. in den Boven-IJsſel. Gouverneur te Opheusden. Bezat den derden rang.

Jan Kornelis Mutjaars, den 20 April 1814, oud 28 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Op. Schoolonderw. te Tilburg. Bezat den vierden rang.

O.

O.

Bartholomeus van Oerle, den 20 April 1814, oud 24 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Op. Schoolonderw. te Kiel. Bezat den vierden rang.

S.

Lodewyk Schlimmer, den 13. April 1814, oud 30 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. te Rotterdam. Bezat den derden rang.

Hermannus Schryver, den 20. April 1814, oud 30 jaren, geëxam. in de Monden van den IJssel. Schoolonderw. te Westenholte. Bezat den derden rang.

Wouter Gerrit Struick, den 20. April 1814, oud 24 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Op. Schoolonderw. te 's Gravenmoer. Bezat den derden rang.

DERDE RANG.

Alleen admissibel binnen de Provincie, door welker Commissie het examen is afgenomen.

A.

Jan Diderik Abs, den 19. April 1814, oud 19 jaren, geëxam. in Holl. Noorder ged. Onderm. te Haarlem.

B.

Namle Rintjes van der Baan, den 27. April 1814, oud 18 jaren, geëxam. in Vriesland. Prov. Schoolonderw. te Hindelopen. Bezat den vierden rang.

Dirk Cornelis Bakker, den 19. April 1814, oud 31 jaren, geëxam. in Holl. Noorder ged. Schoolonderwijzer te Zuiderwoude. Bezat den vierden rang.

Pieter Bavel, den 15. April 1814, oud 23 jaren, geëxam. in de Monden van de Schelde. Schoolonderw. te Hoedekenskerke.

Roelof Jochems Beetsma, den 27. April 1814, oud 19 jaren, geëxam. in Vriesland. Prov. Schoolonderw. te Bornbergum. Bezat den vierden rang.

Halke Jochems Beetsma, den 27. April 1814, oud 22 jaren, geëxam. in Vriesland. Prov. Schoolonderw. te Beets. Bezat den vierden rang.

Johannes van der Bel, den 15 April 1814, oud 34 jaren, geëxam. in de Monden van de Schelde. Schoolonderw. te Bath.

Kornelis Bobeldyk, den 19. April 1814, oud 21 jaren, geëxam. in Holl. Noordel. ged. Schoolonderwijzer te Etershem en Schardam. Bezat den vierden rang.

C.

Gysbert Willem Caron, den 27. April 1814, oud 35 jaren, geëxam. in den Boven-IJsfel. Te Ochten.

Jan Daniel Charles, den 19. April 1814, oud 23 jaren, geëxam. in Holl. N. ged. Kweekeling te Amſterdam.

Joannes Claesſens, den 20. April 1814, oud 21 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Onderm. te Rosſum.

Willem Cnopius, den 27. April 1814, oud 20 jaren, geëxam. in den Boven-IJsfel. Onderm. te Arnhem.

D.

Jan Pieter van Dokkum, den 19 April 1814, oud 18 jaren, geëxam. in Holl. N. ged. Onderm. te Amſterdam.

E.

Johan David Enderlie, den 19. April 1814, oud 19 jaren, geëxam. in Holl. N. ged. Onderm. te Westbroek.

F.

Nicolaas Felix, den 19. April 1814, oud 20 jaren, geëxam. in Holl. Noordel. ged. Onderm. te Utrecht.

G.

Barthol. Goesdorp, den 16. Sept. 1813, oud 19 jaren, geëxam. in de Monden van de Schelde. Prov. Schoolonderw. in het Weeshuis te Zierikzee. Bezat den vierden rang in Holl. Zuid. ged.

H.

H.

Johannes van Häften, den 19. April 1814, oud 19 jaren, geëxam. in Holl. N. ged. Onderm. te Amsterdam. Bezat den vierden rang.

Teunis van den Handel, den 16. Sept. 1813, oud 35 jaren, geëxam. in de Monden van de Schelde. Huisonderw. te Zierikzee.

Antonie den Hartog, den 27. April 1814, oud 18 jaren, geëxam. in den Boven-IJsfel. Onderm. te Hemmen.

Arnoldus Wilhelmus Haselaar, den 27. April 1814, oud 35 jaren, geëxam. in den Boven-IJsfel. Bijz. Schoolonderwijzer te Arnhem.

Philip Willem van der Horst, den 20. April 1814, oud 21 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Onderm. te Bommel.

L.

Joachim Laukens, den 20. April 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Onderm. te Geffen. Bezat den derden rang.

Gysbert van Lenth, den 27. April 1814, oud 25 jaren, geëxam. in den Boven-IJsfel. Onderm. te Culemborg.

M.

Jan Kornelis de Maagd, den 16. Sept. 1813, oud 23 jaren, geëxam. in de Monden van de Schelde. Te Colijnsplaat.

Marten Siebes Maakal, den 27. April 1814, oud 22 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Dragten.

Steven Meijer, den 19. April 1814, oud 21 jaren, geëxam. in Holl. Noord. ged. Onderm. te Amsterdam.

Jan van Merkestein, den 27. April 1814, oud 18 jaren, geëxam. in den Boven-IJsfel. Onderm. te Buren.

P.

Hendrik Pelletier, den 20. April 1814, oud 21 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Onderm. te Heusden.

Klement Jakobs Postmus, den 27. April 1814, oud 18 jaren, geëxam. in Vriesland. Huisonderw. te Sneek. Bezat den vierden rang.

R.

Johannes Kornelis Reijers, den 16. Sept. 1813, oud 22 jaren, geëxam. in de Monden van de Schelde. Onderm. te Middelburg.

S.

Nicolaas Pieter Saines, den 19. April 1814, oud 22 jaren, geëxam. in Holl. N. ged. Kweekel. te Amſterdam.

Pieter Gales van der Schaaf, den 27. April 1814, oud 19 jaren, geëxam. in Vriesland. Onderm. te Veenwouden. Bezat den vierden rang.

Jan Gerrit Scholten, den 19. April 1814, oud 18 jaren, geëxam. in Holl. Noord. ged. Kweekel. te Amſterdam. Bezat den vierden rang.

Jacob Schouten Cz., den 26. Maart 1814, oud 18 jaren, geëxam. in Holl. N. ged. Kweekeling te Amſterdam.

Hendrik Tzerman Snoodyk, den 16. Sept. 1813, oud 19 jaren, geëxam. in de Monden van de Schelde. Ondermeester te Colynsplaat.

Daniel Fredrik Stiven, den 19. April 1814, oud 18 jaren, geëxam. in Holl. Noord. ged. Onderm. te Amſterdam. Bezat den vierden rang.

Gerbrand Swart, den 19. April 1814, oud 19 jaren, geëxam. in Holl. Noord. ged. Ondermeester te Koog. Bezat den vierden rang.

V.

Lucas van Velzen, den 19. April 1814, oud 20 jaren, geëxam. in Holl. Noord. ged. Onderm. te Breukelen. Bezat den vierden rang.

Albertus Josephus Verhoeven, den 20. April 1814, oud 42 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Schoolonderw. te Ginneke.

Wie-

Wiebe Annes Visser, den 27. April 1814, oud 18 jaren, geëxam. in Vriesland. Schoolonderw. te Eesterga.

W.

Klaas Koenraads Wageveld, den 27. April 1814, oud 38 jaren, geëxam. in Vriesland. Schoolonderwijzer te Krimswerd.

Jan Wyn, den 19. April 1814, oud 18 jaren, geëxam. in Holl. Noord. ged. Onderm. te Wieringen. Bezat den vierden rang.

Adolf Witmer, den 16. Sept. 1813, oud 29 jaren, geëxam. in de Monden van de Schelde. Onderm. te Middelburg.

VIERDE RANG.

Alleen admissibel binnen de Provincie, door welker Commissie het examen is afgenomen.

B.

Hendrik Beekman, den 19. April 1814, oud 17 jaren, geëxam. in Holl. N. ged. Kweekeling te Alkmaar.

Cornelis ten Berge, den 14. Jan. 1814, oud 16 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. In de Oude Pekel-A.

Gerrit van Bemmel, den 14. April 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. te Oudshoorn.

Leonardus Boelens, den 4. Dec. 1813, oud 16 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Te Groningen.

Hendrik van der Borgh, den 2. April 1814, geëxam. in de Wester-Eems. Te Wildervank.

D.

Pieter Joan Dingemans, den 20. April 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Onderm. te Werkendam.

Johannes van der Donk, den 20. April 1814, oud 20 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Onderm. te Oss.

E.

E.

Hiske Engel Engels, den 31. Mei 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Te Oostwedde.

G.

Siegen Heines Geersma, den 27. April 1814, oud 16 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Nieuwe Houtwoude.

H.

Arie Hoornweg, den 14. April 1814, oud 20 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. te Poortugal.

J.

Johannes Kaspers de Jong, den 27. April 1814, oud 17 jaren, geëxam. in Vriesland. Onderm. te Stiens.

K.

Gabe Dirks van der Kans, den 27. April 1814, oud 20 jaren, geëxam. in Vriesland. Onderm. te Leeuwarden.

Johannes Klompers, den 20. April 1814, oud 19 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Te Oedenrode.

Jan Andries Kolpa, den 13. April 1814, oud 19 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. te Bodegraven.

Rinse Koopmans, den 27. April 1814, oud 41 jaren, geëxam. in Vriesland. Fransch Ond. te Leeuwarden.

Hendrik Derks Kuiper, den 4. Nov. 1813, oud 15 jaren, geëxam. in de Wester-Eems.

L.

David de Leeuw, den 19. Ap. 1814, oud 17 jaren, geëxam. in Holl. N. ged. Kweekeling te Amsterdam.

M.

Jakob van der Meer, den 14. Ap. 1814, oud 22 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Te 's Gravenhagen.

Dirk

Dirk van Moerkerken, den 14. Ap. 1814, oud 41 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Te 's Gravenhagen.

N.

Jan Nieuwenhuizen, den 16. Aug. 1813, oud 46 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Een Winterſchool waarnemende te Vrijhoeven-Capel.

O.

Hendrik Oosterman, den 19. Ap. 1814, oud 30 jaren, geëxam. in Holl. N. Ged. Te Amſterdam.

P.

Nicolaas van Pelt, den 13. Ap. 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. te Zoetermeer.

Jan Prakke, den 8. Jan. 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Wester-Eems.

Hendrik Punt, den 20. Ap. 1814, oud 16 jaren, geëxam. in de Monden van den IJsſel. Prov. Schoolonderw. te Zwartendijk.

S.

Albert Arends Schreuder, den 24. Jan. 1814, oud 19 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Te Vladder.

Tjeerd Jans Sybinga, den 27. April 1814, oud 16 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Friens.

Harm Jans Smit, den 24. Oct. 1812, oud 16 jaren, geëxam. in de Wester-Eems.

Christiaan Straatman, den 19. Ap. 1814, oud 16 jaren, geëxam. in Holl. N. Ged. Kweekeling te Koog.

V.

Fedde Roelofs de Vries, den 27. Ap. 1814, oud 18 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Terwispel.

W.

Jan Jakobs Wygers, den 8. Jan. 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Onderm. in de Nieuwe Pekel-A.

Z.

Z.

Anne Dirks Zylstra, den 27. Ap. 1814, oud 42 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Oudebildzyl.

Kornelis van Zuyen, den 16. Sept. 1813, oud 23 jaren, geëxam. in de Monden van de Schelde. Te Burgh.

L Y S T

VAN

HUISONDERWIJZERS,

die door de Commissie van Onderwijs in de Voorjaarsvergadering dezes jaars 1814 geëxamineerd zijn en de algemeene toelating verkregen hebben.

Nicolaus Friederich Pfleug, den 23. Dec. 1813, geëxam. in Holl. N. Ged. Te Amsterdam.

L Y S T

VAN

SCHOOLHOUDERESSEN,

die door de Commissie van Onderwijs in de Voorjaarsvergadering dezes jaars 1814 geëxamineerd zijn en de algemeene toelating verkregen hebben.

Anna Elizabeth Reiche, den 13. Ap. 1814, oud 21 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Te Leyden.

A. M. A. Schnebbelie Wed. *P. A. Tulp*, den 13 Ap. 1814, oud 44 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Te Appingadam.

Anna Catharina Judic Schouten, den 19. Ap. 1814, oud 21 jaren, geëxam. in Holl. N. Ged. Onder-Mademoiselle te Loenen.

Jetske Reinou de Witt, den 13. Ap. 1814, oud 20 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Te Leyden.

SCHOOLWEZEN
IN DE
VEREENIGDE NEDERLANDEN.

Wij hebben thans eene zeer aangename taak te volbrengen, in ſtaat geſteld, om, wegens geheel het Lager Schoolwezen binnen de ſtad *Amſterdam*, en bovendien wegens eene allezins heilzame nieuwe inrigting ten nutte van een gedeelte harer behoeftige jeugd, de belangrijkſte berigten mede te deelen; te aangenamer eene taak, daar hetgeen ons thans ſtaat mede te deelen, de aanvankelijke vruchten zijn van den gezegenden ommekeer van zaken in ons Vaderland, van het in zoo velerlei opzigten allerheilzaamst Beſluit van onzen geëerbiedigden Souverein van 20 Maart ll. N°. 2, waarbij de Wet van 3. April 1806. wordt in werking gebragt, en van beider reeds dadelijken invloed op den nieuw aangewakkerden moed ter behartiging van een gewigtig gedeelte der algemeene volksbelangen.

Het algemeen overzigt van den ſtaat van het Lager Schoolwezen en onderwijs binnen de ſtad *Amſterdam*, opgemaakt door den verdienſtelijken Districts-Schoolopziener, den Heere C. WERTZ, heeft men te danken aan de even ijverige als verſtandige behartiging der algemeene ſtedelijke ſchoolbelangen door hare Plaatſelijke Schoolcommiſſie, als ook aan de bijzondere zorg en waakzaamheid, waarmede de belangen der onderſcheidene ſoorten van ſcholen, zoo openbare als bijzondere der eerſte klasſe, door de over haar beſtaande afzonderlijke Collegien van Curatoren, Regenten of Beſtuurders, behartigd worden, en voornamelijk aan de goede en alleen het nut der jeugd bedoelende en bevorderende overeenſtemming en zamenwerking der laatſten met de eerſte.

Te gereeder gebruiken wij deze gelegenheid, om ons zelven de voldoening te geven, van openlijk regt te doen aan de verdienften der Plaatfelijke Schoolcommisfie van *Amfterdam*, en aan die der overige Collegien, met haar tot gelijk einde werkzaam, daar derzelver verdienften in het naauwfte verband ftaan met den bloei van het lager fchoolwezen en onderwijs zelf, en daar, onder de verdere gunftige ontwikkeling der belangrijke bepalingen, vervat in het reeds genoemd Befluit van Zijne Koninklijke Hoogheid, het zeker, ten gevolge van deze zoo algemeene goede gezindheid en zamenftemming, binnen *Amfterdam*, omtrent hetgeen eene goede opleiding en onderwijzing der jeugd op de Lagere Scholen betreft, deze ftad zijn zal, welke, fchoon in verfcheiden opzigten hierin langer achterlijk gebleven, fpoedig het even belangrijk als aanmoedigend voorbeeld zal opleveren van een in alle deelen goed ingerigt geheel van lager onderwijs.

Het tweede berigt, dat wij hebben mede te deelen, moge dadelijk ter bevestiging ftrekken van hetgeen wij zeggen, en van de vooruitzigten, welke wij hierop gronden. Het behelst het verflag van de oprigting eener Portugefche Israëlitifche Armenfchool, welke haar eerfte ontftaan en hare geheele navolgenswaardige inrigting aan de verlichte denkwijze zoo der eerwaardige Heeren Adminiftrateuren der Particuliere Synagoge, als der bijzondere Directie, over dezelve gefteld, en hare vestiging in dezen tijd, benevens hare eerfte oprigting verfchuldigd is aan de even edelmoedige als dankbare gevoelens van den Voorzitter van genoemde Synagoge, den Heer ABRAHAM DE DAVID TEIXEIRA DE MATTOS, wegens de gelukkige jongfte gebeurtenisfen dezer dagen in ons Vaderland; gevoelens en wijze om dezelve uit te drukken, welke hem even zeer vereeren, als zij hem verzekeren van de hoogachting van allen, die op braafheid, menfchenliefde en eene goede opleiding der fchamele jeugd prijs weten te ftellen.

Bei-

Beide berigten en daartoe behoorende ſtukken zullen niet dan met de meeste deelneming kunnen gelezen worden: en wie zal zich niet verheugen, reeds in den aanvang van ons nieuw beſtaan, ook voor de jeugd zulke ſchoone en veelbelovende vruchten te vernemen van den algemeenen zegen, welke de Goddelijke Voorzienigheid over deze Landen bragt, en welke zich over onze kinderen en kindskinderen al meer en meer ſtaat uit te breiden onder de voltooijing van alle de heilzame bepalingen, begrepen in het bovengenoemd Beſluit van onzen Souvereinen Vorst, en gewaarborgd door Hoogstdeszelfs ondubbelzinnige belangſtelling en bijzondere zorg voor het onderwijs en de godsdienſtige en zedelijke opleiding der jeugd van alle ſtanden?

Algemeen overzigt van den ſtaat van het Lagere Schoolwezen en Onderwijs, in het eerſte Distrikt van het gewezene Departement de Zuiderzee (de ſtad Amſterdam) *over de drie laatst verloopene jaren, en in het bijzonder over den jare* 1813.

Indien de deugdzaamheid eener zake kan en mag afgemeten worden, naar mate dezelve, te midden van alle tegenkantingen, zich door hare heilrijke vruchten blijft onderſcheiden, dan voorzeker heeft de verbeterde inrigting van het lagere onderwijs in ons vaderland eene proef doorgeſtaan, welke aan derzelver deugdzaamheid en waarde zoodanig eenen luister bijzet, dat men, in dezelve, de bewarende en zegenende hand des Allerhoogſte moet erkennen en bewonderen.

Gedurende de ruim driejarige overheerſching des onderdrukkers van alle zedelijke beſchaving, werden de ſchijnbaar vleijendſte uitdrukkingen alleen gebezigd, om heimelij-

lijke lagen of ondermijnende pogingen te bedekken; en de schoonschijnendste klanken, betuigingen van de grootste belangstelling in het openbaar onderwijs, waren alleen zoo vele verblindende omkleedselen, onder dewelke men de ijzeren boeijen poogde te verbergen, welke zoo listig, doch zoo doeltreffende tevens, voor hetzelve werden gesmeed, dat het hart van de meer doorzigtigen, daardoor, met eene bange vrees voor de toekomst werd vervuld.

Onder zulke ternederdrukkende omstandigheden, werd ik, en werden waarschijnlijk velen mijner Ambtgenooten terug gehouden, om, wegens den staat van het lagere Schoolwezen en Onderwijs, het jaarlijksch algemeene verslag zoodanig interigten, dat hetzelve, *door middel der Bijdragen*, den deelnemenden Landgenoot konde aangeboden worden: — niet omdat er, met opzigt tot den goeden wil van Ouders en Onderwijzers, weinig goeds te zeggen viel, maar omdat de Nederlander wel zwijgende en zuchtende het juk der onderdrukking kan torschen, doch een afgrijzen heeft van de minste poging zelfs, *om* hetzelve, onder den damp van huichelenden wierook, voor het oog van mindoorzigtigen te willen verbergen. —

Dank zij der Goddelijke goedheid! thans mogen wij ons in heilrijker vooruitzigten verheugen: alle de bedreigde en gevreesde gevaren zijn verdwenen, en wij genieten het onwaardeerbare geluk, in onzen geëerbiedigden Souverein, niet alleen eenen Nederlander, maar ook tevens eenen geliefden Vorst te mogen bezitten, wiens vaderlijke voorzorgen omtrent het openbare onderwijs, door Hoogstdeszelfs reeds genomene besluiten kenbaar, wij met een gevoelvol hart dankbaar erkennen, en van wiens edele denkwijze wij ons veilig alles goeds mogen voorspellen.

Blijmoedig hervatte ik dan mijne taak; blijmoedig, gewis, hervatten alle mijne Ambtgenooten de hunne; en onzer aller vurigste wensch is voorzeker: dat onder de begunstiging der vaderlijke Regering van onzen geliefden

VORST, en door de onvermoeide pogingen van hen, die met de behartiging en waarneming der belangen van het Openbare Onderwijs zijn vereërd, de Nederlander, voorheen door zijne braafheid en deugd zoo beroemd, zijnen ouden luister niet alleen moge hernemen, maar zelfs overtreffen.

Thans ter zake overgaande, kan ik dit overzigt niet beter aanvangen, dan met mij te kwijten van eenen aangenamen pligt, en wel, in de eerste plaats, omtrent de Regering dezer stad, wier edele zucht voor de zaak van het openbaar onderwijs den hoogsten dank verdient: en ik durve mij, bij den heugelijken ommekeer van zaken, gerust verzekerd houden, die zelfde edele gezindheid, bij voortduring, bij de tegenwoordige Regering dezer stad te ontmoeten; zoo dat ik alle verdere aanbeveling, ten dien einde, bij *Hun Wel-Edele Achtbare*, als eene beleediging zoude beschouwen voor de zoo onwedersprekelijke bewijzen, reeds door Hun Wel-Edele Achtbare gegeven, om alle nuttige inrigtingen, het openbaar onderwijs betreffende, op het krachtdadigste te willen ondersteunen en handhaven, en waarvoor ik de vrijheid neem, Hun Wel-Edele Achtbare mijnen ongeveinsden dank, en ik mag veilig zeggen dien van alle de ingezetenen dezer stad, eerbiedig aantebieden.

Eene bijzondere aanspraak op de erkentenis harer stadgenooten, in het algemeen, en op de mijne in het bijzonder, heeft de *Plaatselijke Schoolcommissie* dezer Stad. — Gaarne zoude ik den verdienstelijke mannen, welke die Commissie uitmaken, den lof toezwaaijen, die hunne belangelooze en volijverige pogingen zoo zeer verdienen; dan daar ik het voor mij onschatbare genoegen heb, in deze Commissie even zoo vele hartelijke vrienden als werkzame leden te tellen, zoude welligt hunne zedigheid bij hen het vermoeden kunnen doen oprijzen, dat vriendschap, meer dan overtuiging, mijne pen had bestuurd. — Zij kunnen

 mij,

mij, echter, deze betuiging, welke de waarheid mij afdwingt, niet doen terughouden, deze namelijk, dat door hunne volvaardige medewerking het lagere onderwijs binnen deze ſtad, en wel in de *Bijzondere Scholen van de Tweede Klasſe*, die hoogte heeft bereikt, van dewelke het vervolg van dit overzigt de overtuigendſte blijken aan den dag zal leggen.

Wat aanbelangt den ſtaat van het Lagere Schoolwezen binnen deze ſtad; het aantal der onderſcheidene Scholen was, bij het einde van den jare 1813., aldus:

Openbare Scholen	11
Bijzondere Scholen van de 1ſte Klasſe . . .	17
Bijzondere Scholen van de 2de Klasſe . . .	168
Scholen voor Meisjes	64
Kleine Kinderen Schooltjes	365
Joodſche Spel- en Lees-Scholen, circa . . .	30

Het aantal van *Huisonderwijzers* niet met de grootſte naauwkeurigheid kunnende opgegeven worden, uit hoofde van de gedurige veranderingen, welke in hetzelve bijna dagelijks plaats hebben, kan echter geſteld worden op circa 100. —

OPENBARE SCHOLEN.

Met opzigt tot de *Openbare* of *Stads Armen-Scholen*, kan ik met volle ruimte zeggen, dat zij beſtendig blijven beäntwoorden aan de heilzame bedoelingen van derzelver oprigting. — Een aantal van ongeveer 3500 Leerlingen, kinderen van behoeftige ouders, zonder eenig onderſcheid, tot welk kerkgenootſchap zij behooren, bevond zich, met het einde des jaars 1813 op deze ſcholen, en geniet aldaar, geheel kosteloos, het onderwijs in de eerſte en voor alle ſtanden noodzakelijke kundigheden. —

Onder de 634 leerlingen, welke in dat jaar de ſcholen hebben verlaten, waren er 152., die met een vereerend ge-

tuig-

tuigschrift, en een uitzet van 2 hemden en 2 paren kousen zijn ontslagen.

Het jaarlijksch openbaar verslag had, als naar gewoonte, in de maand Maart plaats; – de verdienstelijke Onderwijzer PIETER BURGGRAAF, sedert naar Leeuwarden beroepen, gaf bij die gelegenheid, door zijne oordeelkundige wijze van ondervragen, de overtuigendste bewijzen van de gemaakte vorderingen der Leerlingen, en, daardoor, van het heilzame der verbeterde inrigtingen. —

Ik kan niet voorbij, om, als eene zeer aangename bijdrage, het volgende mede te deelen, te weten: dat van een aantal van ruim veertig gewezene leerlingen der voornoemde scholen, welke, of door de conscriptie of vrijwillig, tot den krijgsdienst zijn overgegaan, en wier lot mij is bekend geworden, dat, zeg ik, het grootste gedeelte van dezelven, zeer spoedig, tot den rang van Onder-Officieren is bevorderd, en één derzelven tot dien van eersten Luitenant is opgeklommen; bevorderingen, welke zij alléén te danken hadden aan het goede onderwijs, hetwelke zij, in hunne jeugd, op de Stads Armen-Scholen hadden mogen genieten. —

Op een niet minder gunstig gevolg mag zich de inrigting beroemen, bij de Stads Armen-Scholen gevoegd: deze namelijk: om leerlingen van eenen goeden aanleg tot Onderwijzers opteleiden. — Vele der in die kweekschole gevormde jongelingen werden, reeds voor lang, en nog, ginds en elders, als Ondermeesters in bijzondere scholen van de tweede klasse gezocht. — Alle de *eerste* en *tweede Ondermeesters* zijn leer- en kweekelingen van dezelve geweest; terwijl reeds *twee* der *eerste Onderwijzers* het streelende genoegen hebben, om de leermeesters hunner jeugd, en aan wien zij hunne eerste vorming te danken hebben, als hunne ambtgenooten te mogen begroeten. — Tot den laatstgenoemden post, door het vertrek van den eersten Leermeester P. BURGGRAAF opengevallen,

 werd

werd in den loop van dit jaar, overeenkomſtig de wijze van vervulling bij de wet bepaald, voorloopig aangeſteld de leer-kweekeling, alstoen eerſte Ondermeester, CHRISTIAAN CHRISTIAANS: een jongman, die, door eene volijverige pligtsbetrachting, zich voorzeker de goedkeuring van Heeren Curatoren zal waardig maken, en door eene gepaste beſcheidenheid, bij het gevoel zijner talenten, dezelve gewis zal verhoogen.

De *Leer-* en *Werkſcholen* voor *Meisjes* blijven, bij voortduring, aan de goede verwachting, die men van dezelve had, volkomen beäntwoorden; en menig *jonge* dochter, thans reeds in meer gunſtige omſtandigheden geplaatst, erkent, met een dankbaar hart, het voorregt, dat zij heeft mogen genieten, om in deze leerſcholen opgeleid te worden.

Alle deze zoo nuttige inrigtingen hebben, gedurende de laatstverloopene jaren, in den algemeenen rampſpoed der tijden grootelijks gedeeld. —— Bij de toenemende behoefte, vermeerderde tevens het aantal der genen, welke zich gedrongen vonden hunne toevlugt tot de Stads Armen-Scholen te nemen, ten einde, aldaar, hunne kinderen, ten koste van het algemeen, het onderwijs te doen genieten, voor het welke zij voorheen zoo gaarne zelve zorgden; terwijl, door de aanmerkelijke vermindering en bekorting der jaarlijkſche inkomſten, *Heeren Curatoren* zich tot de voor hun gevoel zoo ſmartelijke noodzakelijkheid gebragt vonden, om, ter inſtandhouding dier ſcholen, niet alleen de hoogstmogelijke, ja zelfs zeer nadeelige inkrimpingen intevoeren — maar wat meer is, om de leermeesters op eene gevoelige wijze te bekorten in de belooning voor den moeijelijken arbeid, van denwelken zij zich ſteeds zoo loffelijk kwijten.

Ware het beſtuur over deze ſcholen in handen geweest van minder edeldenkende mannen, dan die welke thans het Collegie van *Heeren Curatoren* uitmaken, dan ſouden

den deze zoo nuttige inrigtingen, hoogstwaarſchijnlijk, zich in eenen ſtaat van kwijning bevinden, des te meer betreurenswaardig wegens de heilzame vruchten; welke zij reeds hebben opgeleverd. — Hartelijk wenſche ik, dat die waardige mannen, met de gelukkige omwenteling van zaken, ſpoedig alle die onderſteuning mogen erlangen, waardoor zij in ſtaat geſteld kunnen worden, om al dat goede te ſtichten, hetwelke zij zoo gaarne helpen bevorderen, en dat zij, in den toenemenden bloei der aan hunne zorge zoo *wel* toevertrouwde ſcholen, de aangename belooning mogen vinden voor hunnen belangeloozen ijver en hunne onvermoeide pogingen. —

BIJZONDERE SCHOLEN VAN DE EERSTE KLASSE.

Omtrent de ſcholen, tot deze klasſe behoorende, moet ik met leedwezen melden, dat ook zij, in eene hooge mate, onder den druk der overheerſching hebben geleden. — De ſtaat van het onderwijs, echter, is veel gunſtiger, dan men had moeten vreezen van de tegenkantingen, en de zoo aanmerkelijke berooving van inkomſten, welke bijna alle de inrigtingen, tot deze klasſe behoorende, hebben moeten ondergaan. — Dan ook hierin heeft zich de Nederlander weder doen kennen. — Belangelooze zucht voor, en hartelijke deelneming in het lot van zijnen hulpbehoevenden natuurgenoot, maar bovenal het vertrouwen in de Goddelijke Voorzienigheid, onderſteunden den moed dier braven, aan wier toezigt de behartiging van de belangen der liefdadige geſtichten was aanbevolen. — Mogen blijdere tijden, weldra, hun al dien zegen aanbrengen, waardoor zij aan het verlangen van hun menschlievend hart, in de ruimſte mate, kunnen voldoen!

De *ſcholen* der *Nederduitſche Gereformeerde Diaconie* zijn van 7 op 5 verminderd, die in het Weeshuis hier onder

der begrepen, en het is, naar ik verneem, zeer te duchten, dat, door gebrek aan geldmiddelen, deze, voor die Gemeente, zoo nuttige inſtellingen eene nog grootere ramp zal treffen.

Ruim 1600 leerlingen van beide de geſlachten, kinderen van ledematen dier Gemeente, worden in deze ſcholen kosteloos onderwezen, en *Heeren Curatoren* en *Scholarchen* hebben, voorzeker, alle reden, om voldaan te zijn over de volijverige pligtsbetrachting der Onderwijzers, van wier verdienſten het jaarlijksch Examen, in de maand April gehouden, de ondubbelzinnigſte bewijzen heeft opgeleverd. —

De *Scholen* der *Walſche Diaconie*, voorheen ten getale van *drie*, hebben, om meergenoemde redenen, insgelijks eene vermindering ondergaan, — Heeren Commisſarisſen betuigen, bij voortduring, hunne volkomene tevredenheid over den ijver en de kunde der Onderwijzers in beide de nog beſtaande ſcholen.

De *Scholen* in het *Aalmoezeniers Weeshuis* zijn ten getale van *drie*; het jongens ſchool, dat voor meisjes, en het kleine kinderen ſchool: dezelve bevatten thans een aantal van ruim 1100 leerlingen, zoo jongens als meisjes, elk afzonderlijk geplaatst en behoorlijk in klasſen verdeeld.

Het onderwijs in deze ſcholen is, over het algemeen en in aanmerking genomen de locale omſtandigheden, op eene wijze ingerigt, welke eer doet aan de goede zorg van Heeren *Regenten* en aan de welwillende vlijt der Onderwijzers, onder dewelke, echter, die aan de jongens zijde, JOHANNES BREUKER, zich ſteeds op eene loffelijke wijze blijft onderſcheiden.

Bij het examen in de maand Junij in alle deze ſcholen gehouden, werden aan de verdienſtelijkſte leerlingen aanmoedigende belooningen uitgereikt. — Bij deze gelegenheid beſpeurde men ten duidelijkſte de goede gevolgen eener welbeſtuurde opwekking van gepasten naijver.

De

De *Scholen* in het *Burgerweeshuis*, insgelijks ten getale van *drie*, en onderscheiden en verdeeld, zoo als die in het Aalmoezeniers Weeshuis, bevatten 194 leerlingen.

Ook in deze scholen doen zich de goede gevolgen eener verbeterde leerwijze zeer zigtbaar bespeuren; zij bevestigen bij voortduring de goede gevoelens, welke Heeren Regenten van de geschiktheid der Onderwijzers hebben opgevat.

In de *Schole* in het *Luthersche Diaconie Weeshuis*, thans vereenigd met die in het oude Mannen- en Vrouwenhuis dier Gemeente, is het getal der leerlingen tot op 60 verminderd. — De waarde van het onderwijs, echter, heeft bij deze standverwisseling niet verloren; de Onderwijzer H. G. DUZELAAR maakt zich de goedkeuring van Heeren Regenten aanhoudend waardig.

De *Schole* in het *Roomsch Katholijke Jongens Weeshuis*, schoon zeer aanmerkelijk in aantal van leerlingen verminderd, blijft steeds onder het opzigt van den Onderwijzer J. A. RIEMER, die, sedert 20 jaren, door zijne kunde en vlijt, bestendig de goedkeuring van Heeren Regenten heeft verdiend.

De *Schole* in het *Weeshuis* de *Oranje Appel*, in welk huis ook weezen, tot de Doopsgezinde Gemeente behoorende, worden opgenomen, bevat 34 leerlingen, van dewelke slechts een derde gedeelte van het mannelijke geslacht. — De inrigting van en het onderwijs in deze schole getuigen van den goeden smaak van Heeren Regenten, en de leerlingen hebben alle reden, om dankbaar het geluk te erkennen, dat zij eene opvoeding en een onderwijs mogen genieten, zoo wel ingerigt als die, welke hun zijn te beurt gevallen.

Van de drie *Scholen*, behoord hebbende tot het *eerste Amsterdamsche Departement* der *Maatschappij: Tot Nut van 't Algemeen*, is ook de laatste, de leerschole voor jonge dochteren, met het einde des jaars 1813 vernietigd.

tigd. — Gunstigere tijden en omstandigheden, echter, zullen, zoo ik wensch, den moed weder opwakkeren, en het gestaakte werk doen hervatten.

De *Leerschole* voor *jonge Dochteren* des *tweeden* Departements dier Maatschappij blijft, immers voor als nog, stand houden. — De kundige LANDRÉ en deszelfs *echtgenoote*, aan het hoofd dezer inrigting geplaatst, handhaven, bij voortduring, hunnen verkregen roem.

De *Leerschole voor Jongens des laatstgenoemden Departements* trof, op den 1sten April des jaars 1813, een geduchte slag. — Derzelver uitmuntende Onderwijzer, de brave CORNELIS PERK, werd aan haar door den dood ontrukt.

Hij werd geboren den 21sten Junij 1770. – Bij zijne eerste ontwikkeling reeds, gaf hij blijken van eene meer dan gewone vlug- en schranderheid, en deze vermogens, gevoegd bij eenen onverzadelijken leer- en leeslust, deden hem, in zijne jeugdige jaren alrede, eenen schat van kundigheden opzamelen, welke men bij velen, zelfs in meer gevorderde jaren, zelden aantreft. — Spoedig ontdekte men in hem eene overhellende neiging, om zich tot het vak van Onderwijzer te bekwamen, en, nog geene zestien jaren oud, trad hij de loopbaan in, welke hij met zoo veel roem heeft bewandeld. — Gedurende twaalf jaren, was hij mijn medehelper en huisgenoot, tot dat hem, in de maand Augustus 1796, met volkomene eenparigheid van stemmen, de post van Onderwijzer, in de alstoen opgerigte leerschole des bovengenoemden Departements, werd opgedragen. — Gepaste ernst, gepaard met eene deelnemende vriendelijkheid; — uitgebreide kundigheden, vereenigd met de ware tact om dezelve aan zijne leerlingen mede te deelen; — hoogachting voor den Godsdienst en eene opregte zucht om denzelven in de harten der jeugd optewekken en aantekweeken, waren de hoofdtrekken, welke hem, als Onderwijzer der jeugd, deden onderschei-

den;

den; terwijl hij als man van fmaak den gezelligen kring zijner vrienden op eene aangename wijze wist te vervrolijken. —

Hij was mij een waardig vriend, en deze hoedanigheid zoude misfchien den lof verdacht kunnen maken, welken ik zijner nagedachtenis meene verfchuldigd te zijn; indien niet allen, die hem in zijne regte waarde gekend hebben, met mij eenftemmig getuigden, — dat hij, met het volkomenfte regt en in den volftrektften zin van het woord, den eernaam verdiende van WAARDIG ONDERWIJZER DER JEUGD.

Zoodanig kenden wij den man, wiens verlies met regt wordt betreurd door allen, die ware verdienften hoogfchatten; betreurd, vooral, door zijne bedrukte weduwe en hare vijf nog jonge kinderen! terwijl zijne nagedachtenis voorzeker in zegening zal blijven, in 't bijzonder bij die genen, wier verftand en hart door hem zijn befchaafd en tot de deugd gevormd geworden!

De Heeren Beftuurders des genoemden Departements en dezer leerfchole, een bewijs willende geven van de hooge waarde, op welken zij de verdienften van hunnen overledenen Schoolleeraar ftelden, hebben gemeend dezelve niet beter te kunnen erkennen, dan door den opengevallenen post onvervuld te laten, en de fchole, tot onderfteuning der weduwe, provifioneel te doen waarnemen, welke taak door hen is opgedragen aan den Heer WILLEM SCHRAM, een' man, die zich als Onderwijzer der jeugd, zoo in den Haag als te Culemburg, op eene voordeelige wijze heeft doen onderfcheiden, en die, voorzeker, bij deze verdienftelijke taak, die voordeelige onderfcheiding zal regtvaardigen. —

BIJZONDERE SCHOLEN VAN DE TWEEDE KLASSE.

Eindelijk overgaande tot deze klasfe van fcholen, zoude ik in eene vervelende uitweiding vervallen, indien ik van elke derzelver afzonderlijk melding wilde maken. — Over het algemeen kan ik met volle ruimte zeggen, dat de ftaat van het onderwijs, in deze klasfe van fcholen, federt eenige weinige jaren aanmerkelijk ten goede is veranderd.

Tot aan den jare 1806 was alhier, en wel misfchien de eenigfte plaats in dit land, waar zulks konde plaats hebben, de post van Onderwijzer de algemeene toevlugt van een' ieder, die in eenig ander beroep geen middel van beftaan konde vinden; het gezegde van den fchranderen HOLBERG: „ Wanneer de Goden op iemand vergramd „ zijn, maken zij van hem een' Schoolmeester;" fcheen dus binnen deze ftad volkomen bewaarheid te worden. — Geen wonder, derhalve, dat hier meer moest worden gedaan dan elders. —

Een naauwkeurig voorafgaand onderzoek naar de vereischte bekwaamheden en een waakzaam toezigt; eene meer oordeelkundige en tevens meer aanlokkende manier van onderwijzen en de proefondervindelijke overtuiging van de meerdere nuttigheid van dat onderwijs; dit alles, gevoegd bij de meerdere achting en goedkeuring, welke de verdienftelijke man ontmoet, zijn even zoo vele dringende als aanmoedigende prikkels geweest, waardoor, federt het bovengenoemde tijdperk, het aantal kundige en gefchikte Onderwijzers binnen deze ftad aanmerkelijk is vermeerderd, terwijl om die zelfde redenen dat der onkundige en ongefchikte natuurlijk moest verminderen.

Het getal der *Schoolhouders* van deze klasfe is op 170 bepaald; een aantal, genoegzaam om in de algemeene behoefte te voorzien, en hetwelk, tevens, bij den ijverigen man

man de vrees doet verdwijnen, dat, door een onbepaald en willekeurig aantal fcholen, de een den ander te veel zoude kunnen benadeelen. —

De heilzame maatregelen, door onzen geëerbiedigden *Souverein*, bij Hoogstdeszelfs befluit van den 20 Maart l. l., genomen, ftrekken voorts den waarlijk verdienftelijken man ten voldoenden waarborge, dat alleen wezenlijke *kunde* en *gefchiktheid* hem de voorkeus zullen doen verwerven, daar bij elke vacature, niet de zich eerst aangeboden hebbende, maar de bekwaamfte en gefchiktfte verzekerd is de goedkeuring te zullen erlangen.

Uit de ingeleverde berigten der refpective Leden van de *Plaatfelijke School-Commisfie* is mij gebleken, dat door dezelve bijna 200 fcholen zoo van Schoolhouders als van Schoolhouderesfen zijn bezocht, en ik ontwaarde uit dezelve met een innig genoegen, dat het getal der Onderwijzers, omtrent dewelke een ongunftig berigt is uitgebragt geworden, zeer gering was; en, fchoon ik, om het belang der zake, mij bijna verpligt rekende dezelve bekend te maken, hoop ik, echter, dat zij den raad en de vermaningen, hun gegeven, volijverig zullen opvolgen, en zich, daardoor, in de plaats van afkeuring, welverdiende goedkeuring trachten waardig te maken. —

Van verre weg het grootfte gedeelte der bezochte fcholen is door de Leden der Commisfie met lof melding gemaakt, en zijn zeer vele alle aanbeveling waardig geöordeeld. — Ik zoude het mij tot eenen aangenamen pligt gerekend hebben, omtrent deze laatfte, elk in het bijzonder, uitteweiden; dan, daar aan den eenen kant dit overzigt reeds zeer wijdloopig is geworden, en aan den anderen kant de vrees, van niet aan *allen* den verdienden lof te kunnen geven, mij wederhoudt, vind ik mij verpligt, de uitvoering van deze genoegelijke taak tot het volgende jaar uitteftellen, wanneer alle de fcholen zullen zijn bezocht, en ik, zoo het Gode behaagt, mij bijzonder zal bepalen,

om

om het alsdan inteleveren overzigt te doen dienen tot eene opgave dier verdienftelijke *Onderwijzers* en *Onderwijzeresfen*, welke zich eene billijke aanfpraak op de achting hunnèr medeburgeren en die der Plaatfelijke School-Commisfie zullen hebben verworven.

Mogte ik alsdan, ten gevolge van het volkomen ter uitvoer leggen van alle de bepalingen en wenken, welke het meergedacht Befluit van Zijne Koninklijke Hoogheid van 20 Maart ll. bevat, ter verbetering van den uitwendigen ftaat dezer burgerfcholen, tevens van het lot en beftaan van derzelver Onderwijzers een gunftiger en meer voldoend verflag kunnen geven! Hoe zeer zoude dan aan de dringende behoefte van velen dezer Onderwijzers voldaan en te gelijk geheel het goed ondetwijs van die jeugd, voor welke deze fcholen dienen moeten, voor altijd gevestigd en verzekerd zijn!

In het bijzonder heeft bij de *fcholen* voor kinderen van het *vrouwelijke geflacht* eene zeer groote verbetering plaats. — De *Schoolhouderesfen* insgelijks gebonden zijnde aan een onderzoek naar derzelver bekwaamheden, is het aantal goede Onderwijzeresfen zeer toegenomen, en de Commisfie, zoo wel als ik, hadden, in de twee laatstverloopene jaren, het genoegen, om, bij zoodanig een onderzoek, vrouwen te ontmoeten van zulk eenen uitmuntenden aanleg en meer dan gewone kundigheden, dat zij voorzeker eer zullen doen aan haren ftand.

In bijna alle de voornoemde Scholen is eene meer oordeelkundige manier van onderwijzen ingevoerd, en, daar voorheen de vrouwelijke handwerken, en het door gewoonte leeren fpreken der Franfche taal, de hoofdonderwerpen fchenen uittemaken, wordt thans, in zeer vele dier fcholen, het onderwijs in de eerfte en voornaamfte kundigheden niet minder grondig en doelmatig gegeven, dan in de beste fcholen voor kinderen van het mannelijke geflacht. —

Wat

Wat aanbelangt de *scholen* voor de beide *Israëlitische Gemeenten;* van deze kan men zeggen, dat het onderwijs der jeugd van die natie nimmer in handen is geweest van een grooter aantal waarlijk kundige mannen, dan thans. De geest van het verbeterde onderwijs doet zich in dezelve op eene uitstekende wijze opmerken. — Verscheidene der Onderwijzers in voorn. scholen ontvingen hunne eerste opleiding en de vereischte kundigheden in de Stads Armen-Scholen, en staven, door hun voorbeeldig gedrag en hunnen onvermoeiden ijver, de goede gevoelens, welke men van hen, nog leerlingen zijnde, reeds koesterde. —

HUISONDERWIJZERS.

Wat de *Huisonderwijzers* betreft, hieromtrent valt voor mij weinig te zeggen; onder geen zoo onmiddelijk toezigt staande als de overige Onderwijzers, zijn de verdiensten, welke zij zich door hunne kunde en pligtsbetrachting verwerven, alleen bekend door het gerucht, hetwelke, dieswegen, van hen uitgaat: dan het lijdt geene tegenspraak, dat onder dezelven vele mannen van talenten in onderscheidene vakken van talen en wetenschappen worden gevonden, die zich eenen algemeen erkenden roem hebben verworven.

KLEINE KINDER-SCHOOLTJES.

Omtrent de *kleine kinderen of* zoogenaamde *Matressen-schooltjes* heeft eene niet minder gunstige verandering plaats. Derzelver aantal is sedert den jare 1806 wel merkelijk verminderd, doch, integendeel, dat van vrouwen, voor die taak geschikt, zeer toegenomen. — Het voorafgaande onderzoek naar bekwaam- en geschiktheid, en een waakzaam toezigt, hebben bij een zeer groot aantal dier schooltjes zoodanig ten goede gewerkt, dat dezelve

thans niet meer als bloote bewaarplaatsen voor kleine kinderen, maar, inderdaad, als kweekhoven voor de pas ontluikende jeugd kunnen beschouwd worden. —

Als gewigtige bijdragen tot den staat van het Schoolwezen binnen deze stad, kan ik niet voorbij te doen opmerken: ten 1sten den zoo zigtbaren invloed, welken het invoeren van en oefenen in het kunstmatige gezang, zoo op de stads Armen- als andere scholen, reeds op den algemeenen geest heeft gehad: en ik durf mij, ten dien opzigte, veilig beroepen op de getuigenis van elk oplettend waarnemer, die het gezang langs openbare wegen en straten binnen deze stad vergelijkt met den *dreun*, welken men aldaar, nog slechts weinige jaren geleden, hoorde. — Een bewijs, dat het den Nederlander *geenszins aan natuurlijken aanleg, maar alleen aan opleiding en oefening ontbreekt*, om, even als zijne naburen, door het bevallige der toonkunst, te kunnen behagen.

Ten 2den, de heilzame voorzorgen, ter wering der zoo geduchte kinderziekte aldaar ingevoerd: geen kind mag, in eenige schole, hoegenaamd, worden opgenomen, ten zij vooraf gebleken zij, dat hetzelve of de gewone kinderziekte heeft gehad, of ingeënt is geweest, of de kunstbewerking met de koepokstof ondergaan heeft. — De *Plaatselijke Schoolcommissie*, met de uitvoering der maatregelen, ten dien einde genomen, belast, kwijt zich van deze taak met eene naauwgezetheid en welwillendheid, welke haar de grootste aanspraak geeft op de goedkeuring der Regering dezer stad en de achting harer medeburgeren. —

Eindelijk moet ik, ten slotte van dit overzigt, nog melding maken van twee onderscheidene gezelschappen van Onderwijzers.

Het eerste, onder de Zinspreuk: OEFENING, bestaat alleen uit de *eerste Leermeesters* in de stads Armen-scholen,

len, en slechts één' Onderwijzer eener bijzondere schole van de 2de klasse. — De werkzaamheden van dit gezelschap bepalen zich voornamelijk tot het onderling mededeelen en overwegen der, door elk in het bijzonder, gedane waarnemingen, vergezeld van nuttige oefeningen in de onderscheidene wetenschappen, welke niet alleen tot het vak van den goeden Onderwijzer onmiddelijk behooren, maar hetzelve versieren. — Hetzelve is opgerigt in den jare 1797.

Het tweede, het welke sedert den jare 1809, onder de Zinspreuk: TOT NUT DER JEUGD, bestaat, heeft een dertig-tal Leden, zoo Onderwijzers der bijzondere scholen van de eerste en tweede klasse, als Huisonderwijzers, welke om de veertien dagen bijeen komen. — Oefeningen in de wetenschappen, welke der jeugd onderwezen worden, en vooral in de geschiktheid, om dezelve aan anderen mede te deelen, zijn het doel van dit gezelschap. — De Hollandsche en Fransche talen worden, door opgaven van met fouten gestelde stukjes ter oogenblikkelijke verbetering en analysering, behandeld; terwijl tevens de redenen der verbetering worden opgegeven. — Jaarlijks wordt er eene 1ste, 2de en 3de belooning uitgereikt aan hen, die de minste fouten hebben begaan. — De overige wetenschappen, met uitzondering der Stelkunde, worden door schriftelijke beantwoording van vragen, veertien dagen te voren naar eenen geregelden rooster door het Bestuur opgegeven, beoefend. — In de Stelkunde wordt, door een der, in dat vak zeer kundige, Leden onderwijs gegeven, naar aanleiding van het werk, uitgegeven door den Heer O. S. BANGMA. Inleiding tot de Algebra. — Voor het overige zijn de bijzondere inrigtingen van dit gezelschap allezins geschikt ter bevordering van die vriendschappelijke eenstemmigheid, welke de onderlinge beoefening der wetenschappen zoo zeer veraangenaamt.

C. WERTZ.

Amsterdam 9 Junij 1814.

MISSSIVE VAN DEN SCHOOL-OPZIENER VAN HET EERSTE DISTRICT VAN HET GEWEZEN DEPARTEM. DER ZUIDERZEE;

AAN

DEN HEERE COMMISSARIS TOT DE ZAKEN VAN HET *MIDDEL*-BAAR EN LAGER *ONDERWIJS*.

Had ik, in de afgeloopene maand, het genoegen, u met een enkel woord het berigt te geven wegens de oprigting eener Schole voor de kinderen der behoeftige leden van de Portugesche Israëlitische gemeente binnen deze stad; thans vind ik mij in staat gesteld, u een meer uitvoerig verslag mede te deelen van eene inrigting, zoo heilzaam voor de behoeftige jeugd dier gemeente, als zij eer doet aan het hart en de verlichte denkwijze van derzelver stichters.

Sedert verscheidene jaren reeds, werd, door een aantal weldenkenden onder beide de Israëlitische gemeenten, een verbeterd onderwijs harer jeugd als eene allezins wenschelijke zaak beschouwd. Dan schoon ook onderscheidene pogingen, om dezen wensch te verwezenlijken, tot dus verre zonder gevolg zijn gebleven, immers voor zoo veel een verbeterd school-onderwijs bij de Joodsche natie in het algemeen betreft, is het niettemin zeker, dat het aantal van zeer bekwame Onderwijzers, onder dezelve, aanmerkelijk is toegenomen, en er dus, voor de meer vermogende leden dier gemeente, meer dan ooit, de gelegenheid is geopend, om almede in de heilrijke vruchten van het verbeterd onderwijs te deelen.

Al-

Alleen voor den onvermogenden, voor zoo verre hij niet verkoos of weerhouden werd, om van het onderwijs in de ſtads Armen-ſcholen gebruik te maken, of te kunnen maken, was geene verbetering te hopen, indien zij, aan wien de behartiging zijner belangen was aanbevolen, hem niet daartoe alle de noodige hulpmiddelen aanboden.

Naauwelijks, echter, hadden zich de gewenschte gevolgen der gezegende verloſſing en bevrijding van ons Vaderland doen gevoelen, of de *Wel-Eerwaardige Heeren* Adminiſtrateurs der Portugeſche Israëlitiſche gemeente, (anders gezegd Adminiſtrateurs der particuliere Synagoge) gevoelden zich aangeſpoord, om, als een offer hunner dankbaarheid, eene poging te doen, ten einde hunnen reeds zoo lang verwaarloosden behoeftigen geloofsgenoot, ware het mogelijk, der volſlagene domheid en onkunde te ontrukken, waaraan hij anderzins ter prooije bleef, en hem tot zijne beſtemming en een meer nuttig lid der Maatſchappij op te leiden en te vormen.

Uit dit edel beginſel werkzaam, lieten Heeren Adminiſtrateuren het dan ook niet blijven bij een angstvallig onderzoek naar de mogelijkheid der uitvoering; zij ontwierpen dadelijk een doelmatig plan, berekend naar de behoefte der tijden en in het bijzonder naar die van den onvermogenden, en droegen het in werking brengen en de verdere uitvoering er van op aan een vijftal mannen, onder den naam van *Directeuren*, welke, met de edelſte geestdrift bezield, zich van de hun opgedragen taak zoo wel hebben gekweten, dat, reeds op den eerſten van Bloeimaand dezes jaars, deze Armen-ſchole, op eene plegtige wijze geopend en een vijftigtal leerlingen in dezelve opgenomen wierd.

Alvorens, echter, voornoemde plan in werking werd gebragt, hadden Heeren Directeuren niet verzuimd, al dat gene in acht te nemen, wat de Wet, omtrent het oprigten eener nieuwe bijzondere ſchole van de 1ſte klasſe,

 vor-

vordert. — Zij hadden zich, ten dien einde, met behoorlijk verzoek, tot de Wel-Edele Achtbare Burgemeesteren dezer ſtad vervoegd; waarop dan ook, na ingekomen gunſtig berigt der *Plaatſelijke School-Commisſie*, door Hun Wel-Edele Achtbare, dadelijk eene allezins vereerende goedkeuring is verleend — terwijl voorts, door Heeren Directeuren voornoemd, het onderwijs is opgedragen aan eenen Schoolonderwijzer, welke eene *Acte van algemeene toelating van den* 3den rang bezit, en die zich, als geadmitteerd Onderwijzer in eene bijzondere ſchole van de 2de klasſe, door zijnen ijver en zijne kunde reeds op eene onderſcheidene wijze had doen kennen.

Ten einde u den aard en de inrigting der voornoemde ſchole eenigzins nader bekend te maken, en u tevens de menschlievende mannen te doen kennen, aan wier edelmoedige zorg de Portugeſche Israëlitiſche gemeente de oprigting daarvan te danken heeft, heb ik de eer, hiernevens open te leggen:

1°. Verſlag van de op- en inrigting der Portugeſche Israëlitiſche Armen-ſchole, te *Amſterdam*.
2°. Het aangenomene plan voor die ſchole.
3°. De Schoolwetten voor dezelve.
4°. Het Reglement ten dienſte der Ouders en Voogden. Alsmede
5. De Gebeden, voor deze ſchool vervaardigd.

Ik durf mij vleijen, dat men, na deze ſtukken gelezen te hebben, mij niet zal beſchuldigen te veel gezegd te hebben, toen ik de oprigting dezer Armen-ſchole zoo heilzaam voor de behoeftige jeugd der Portugeſche Israëlitiſche gemeente noemde, als zij eer doet aan het hart en de verlichte denkwijze van derzelver ſtichters.

Tot de plegtige opening dezer Armen-ſchole, eene commisſie uit de *Plaatſelijke School-commisſie*, gelijk ook de ondergeteekende, genoodigd zijnde, hebben wij dezelve met een uitſtekend genoegen bijgewoond, zoo wegens

de

de heusche wijze, op welke wij werden ontvangen, als door de treffende wijze, op welke de beide Heeren Voorzitters, zoo van het Collegie van de Wel-Eerwaardige Heeren Administrateuren, als van dat der Wel-Edele Heeren Directeuren, in hunne allezins gepaste redevoeringen, het doel en de inrigting dezer weldadige instelling openleiden, vergezeld van de hartelijkste uitboezemingen voor derzelver instandhouding en bloei; al hetwelk nog werd veraangenaamd door de goede orde, welke bij die gelegenheid heerschte, de zindelijkheid van het welingerigte schoolvertrek, doch vooral door de vrolijkheid, welke op aller gelaat, en bijzonder op dat der aangenomene leerlingen uitblonk, zoo dat deze dag, ook voor ons, waarlijk een feestdag was.

Ik zoude hiermede dit berigt kunnen eindigen, indien ik mij niet verpligt vond, melding te maken van eene bijzonderheid, welke wij bij deze gelegenheid vernamen, en die ons hart met een warm gevoel van hoogachting vervulde; te weten: — het bleek ons uit de zoo welgestelde als hartelijk welmeenende redevoering van den Heere Voorzitter van het Collegie van Heeren Directeuren, den Wel-Edelen Heere J. MENDA DE LION, dat alle de kosten tot de oprigting dezer Armen-schole, het geheel in orde brengen van het schoolvertrek, met al het benoodigde tot den aankoop van eenen aanzienlijken voorraad van weluitgekozene schoolleerboeken, de eenvoudige, doch reine kleeding, in dewelke een groot aantal der schamele jeugd, bij gelegenheid der opening van deze schole, zich vertoonde, al hetwelk gezamenlijk eene zeer aanzienlijke somme beliep, — dat men dit alles te danken had aan de edelmoedige menschenliefde van den Wel-Eerwaardigen Voorzitter van het Collegie van Administrateuren, ABRAHAM DE DAVID TEIXEIRA DE MATTOS, als een blijk zijner dankbare erkentenis voor den zegen des Allerhoogste, in de zoo onverwachte als gelukkige bevrijding dezer Landen

 van

Het lokaal, tot deze ſchool geſchikt, is een, de particuliere Synagoge omgevend en aan dezelve toebehoorend, vrijwel verlicht en luchtig vertrek, hetwelk gevoegelijk twee en vijftig ſcholieren (kunnende op omtrent vijf achtſte gedeelten der behoeftige kinderen der gemeente berekend worden) bevat.

De inrigting nu dezer ſchool is de volgende:

Zij ſtaat onder het onmiddelijke en volſtrekte toevoorzigt van eene Directie, beſtaande uit vijf leden, door Heeren Adminiſtrateuren bij de oprigting daartoe benoemd (*), van welke, na de twee eerſte jaren, twee leden, en het volgende drie leden aftreden, om door andere vervangen te worden.

Zij heeft een' Boven- (†) en een' Ondermeester (‡), en onderwijst hare ſcholieren.

1°. De Nederduitſche taal, als moedertaal.
2°. De Portugeſche taal, als zijnde der gemeente bijzonder eigen, en die, waarin alle predikatien en afkondigingen in de Synagoge geſchieden.
3°. De Schrijf- en Cijfer-kunst.
4°. De algemeene begrippen der Aardrijkskunde. En
5°. De algemeene begrippen der Zedekunde, den voornaamſten inhoud der Geſchiedenis en ſtaatsgeſteldheid des Vaderlands.

Om

(*) Zijnde de Heeren IS. H. TEIXEIRA DE MATTOS; JB. MENDES DE LEON; M. DE A. RODRIGUES; R. A. MENDES DA COSTA en S. V. J. TEIXEIRA DE MATTOS, welke, bij hunne eerſte zitting, den tweeden genoemden tot Voorzitter en laatstgenoemden tot Secretaris verkozen hebben.

(†) Zijnde den Heer A. C. DE LAVA JUNIOR.

(‡) Zijnde den Heer IS. ABENR. XIMENES.

Om tot de school toegelaten te worden, moeten de kinderen:

1°. Bij Heeren Administrateuren of derzelver Successeuren bekend zijn, te sorteren onder de Portugesche Israëlitische gemeente.

2°. Den ouderdom van ten minste zes en ten hoogste dertien jaren bereikt hebben. En

3°. Een behoorlijk Certificaat kunnen vertoonen, waaruit blijkt, dat zij de kinderziekte natuurlijk of bij inënting gehad hebben.

De aanneming geschiedt tweemalen in het jaar, en wel na de examina, zonder dat, tusschentijds, dan om gewigtige redenen, eenige aanneming mag plaats hebben.

De leerlingen, den ouderdom van vijftien jaren bereikt hebbende, bekomen hun ontslag, kunnende echter in buitengewone gevallen de bepaling van ouderdom tot toelating of ontslag overtreden worden.

Uitgezonderd de zaturdag en feestdagen, op welke geene school gehouden wordt, zijn de ochtend school-uren, zoo des zomers als des winters, bepaald van elf tot één uur, en die der middagschool van half drie tot half vijf, of van vier tot zes, of ook wel van half vijf tot half zeven uren, naar mate dit het best overeen te brengen zij met het gewoon middag-gebed in de Synagoge.

Drie weken voor het Paaschfeest en acht dagen voor het Nieuwejaarsfeest, zijnde eene juiste tusschenruimte van zes maanden, wordt er een openbaar examen gehouden, bij welke de Directie aan de meestgevorderde leerlingen eenige eereprijzen, bestaande voornamelijk in nuttige boeken, uitdeelt.

Be-

Behalve dit examen worden de scholieren nog om de twee maanden door eene commissie der Directie, gedurende eenen ganschen ochtend- of middag-schooltijd, ondervraagd in de door hen gemaakte vorderingen sedert het laatste examen.

Wat de leerwijze en algemeene verdeeling der werkzaamheden betreft; hierover kan, aangezien het jong bestaan der school, nog niets met zekerheid gezegd worden. Dit alleenlijk kan men hier bijvoegen, dat Directeuren, die zich reeds onledig houden met het vervaardigen van een Reglement voor de werkzaamheden, ook vastelijk besloten hebben, daarin, even als reeds uit al het overige blijkt, het voetspoor, door hunne verdienstelijke Meesters, Heeren Curatoren der stads Armen-scholen, met zoo veel luister gelegd, met de meeste naauwkeurigheid bij te blijven, overtuigd dat men elders te vergeefs beter of nuttiger voorbeeld zoeken zoude. — Immers hetgeen de opgeblazen vreemdeling, met het oogmerk gekomen om omver te werpen, integendeel met bewondering aanschouwt en zelfs zijner Natie, als navolgenswaardig, aanprijst, kan door den opregten Vaderlander niet miskend, kan door hem niet, dan met zelfsvoldoening en gretigheid ter navolging opgevat worden.

Als Directeuren der Portugesche
Israëlitische Armen-school,

(*was get.*) J. MENDES DE LEON, Voorz.

S. v. J. TEIXEIRA DE MATTOS,
Secretaris.

Amsterdam 17 *Mei* 1814.

Aan-

Aangenomen Plan voor de School.

Art. 1.

Deze ſchool wordt beſtierd door eenen Boven- en eenen Ondermeester, onder het onmiddelijk toeverzigt van School-directeuren.

2.

Het onderwijs beſtaat in ſchrijven, rekenen, Nederduitſche en Portugeſche taalkunde, en eene genoegzame kennis der Vaderlandſche geſchiedenis en Staatsgeſteldheid, en in eenige algemeene begrippen der Aardrijkskunde enz., voorbehoudende zich Heeren Directeuren, ter eeniger tijd, zoo geſchikt oordeelende, de Franſche taal daarbij te voegen.

3.

Zoo dra de Bovenmeester in ſtaat zal zijn, de noodige klasſificatie der leerlingen te kunnen maken, zal hij aanvankelijk de leerlingen in twee klasſen ſchiften, de 1ſte klasſe voor de bekwaamſte, de 2de voor zoodanige leerlingen, welken van geene der bovengenoemde onderwijspunten eenige de minſte kennis hebben. In dien ſtaat worden de werkzaamheden op de volgende wijze ingerigt. De Bovenmeester is bezig met het onderwijs in het ſchrijven in de 1ſte klasſe; terwijl de Ondermeester intusſchen met aan de 2de klasſe in het lezen te onderwijzen bezig is. Dit geſchied zijnde, wordt deze werkzaamheid op dezelfde wijze met de 2de en 1ſte klasſe, wederom omgekeerd, hervat. Uit deze ſchifting van beide deze klasſen, wordt welhaast eene 3de klasſe geboren, welke zich tusſchen de 1ſte en 2de rangſchikt, en bij gevolg minder dan de 1ſte doch meerder dan de 3de gevorderd is.

4.

Na deze laatſte verdeeling der klasſen, blijft de 3de altijd

tijd aan de zorg des Ondermeesters, onder opzigt des Bovenmeesters, aanbevolen.

5.

Bij den aanvang der ochtendschool, wordt door eenen der meest gevorderd zijnde leerlingen het school-gebed voorgelezen. Dit gebed moet door alle de leerlingen met gedekten hoofde, en over eind staande, aandachtiglijk aangehoord worden.

6.

Na het gebed, gaat de 1ste klasse aan het schrijven, terwijl de 2de klasse door den Meester in het lezen geoefend wordt; ook deze werkzaamheid wordt insgelijks omgekeerd. Het zal van de vorderingen der leerlingen afhangen, of de ochtendscholen met deze werkzaamheid al of niet zullen eindigen; in allen geval teekent de Meester naauwkeurig aan die leerlingen, welke in het geheel niet, te laat, of op eene onordelijke wijze in de school verschijnen, alsmede de dagelijksche vorderingen der leerlingen.

7.

De middagschool insgelijks met een gebed aangevangen zijnde, worden de leerlingen in het rekenen onderwezen; de meest gevorderden naar het bord of naar boekjes, de min gevordenden altijd naar het bord. De 2de klasse kan hiermede den geheelen middag doorbrengen, terwijl de 1ste klasse dezen middagtijd, voor de eene helft met rekenen, voor de andere helft met taalkundige lessen, het zij van buiten, het zij in de boeken, doorbrengt. Ontledingen, vertalingen en wat dies meer is, worden op de andere zijde hunner leijen aangeteekend, om den eerst daarop volgenden middag te kunnen nagezien worden.

8.

Eenmaal 's weeks wordt, door alle klassen heen, een mondeling onderwijs gehouden, met behulp van zoodanige eensluidende boekjes, waaruit eene genoegzame hoeveelheid stoffe opgeleverd wordt, om de aandacht en

vat-

vatbaarheid der leerlingen op de proef te ftellen. Godsdienst, zedeleer, en wat dies meer is, maken het onderwerp dier voorlezingen uit. De voorlezing der gebeden in de Nederduitfche tale zijn hier insgelijks onder begrepen.

9.

In de fchool worden drie afgezonderde lijsten voorgehangen, bevattende de redenen der in elke klasfe geplaatfte leerlingen. Bij de bevorderingen worden deze lijsten telkens hernieuwd.

10.

De Meester draagt zorg, dat alle verrigtingen in de fchool, als pennenfnijden, regelen van fchrijfboeken enz., ten allen tijde, in gereedheid zijn, ten einde aan de bepaalde uren van werkzaamheden geen hinder toegebragt worde.

11.

Bij eene nadere rangfchikking, in de fchool waar te nemen, zal de Meester zorg dragen, iederen dag der week tot eene vastgeftelde werkzaamheid te bepalen.

12.

Aan die leerlingen, welke het meest in het fchrijven gevorderd zijn, worden afzonderlijke, en onder de overige fchriften niet begrepene, fchrijfboeken ter hand gefteld, om, op een, door den Meester bepaald, uur in elke week, tot het net en fraai fchrijven aanleiding te hebben. Die hierin uitmunten, worden door den Meester met loffelijke melding aangeteekend, of genieten een of ander behoorlijk kenmerk van goedkeuring des Meesters.

13.

Op den eerften zondag-ochtend in elke maand, worden door den Bovenmeester de fchoolreglementen voorgelezen; voor de in achtneming dier reglementen draagt hij zorg.

14.

Daar iedere klasfe een eenparig onderwijs geniet, zullen ook aan ieder leerling dier klasfe eensluidende boekjes

jes ter hand gesteld worden, zoo dat alle die leerlingen telkens eene en dezelfde les hebben. Die leerlingen, die het zij uit traagheid als anderzins, of wegens het wegblijven uit de school in die lessen achterlijk blijven, of om welke redenen ook, zullen door eenen of meerderen dier ver gevorderde leerlingen, welke allezins blijken hunner vaardigheid geven, in die achterstallige lessen, zoo veel mogelijk, te gemoet gekomen worden.

15.

De school zal van zwart geschilderde borden voorzien zijn, dienende tot het aanleeren der letteren, het spellen, rekenen en schrijven, en wat dies meer zij.

16.

De Boven- en Ondermeester moeten, vóór den aanvang van elken schooltijd, tegenwoordig zijn, en zullen niet, dan na dat alle de leerlingen vertrokken zijn, de school mogen verlaten.

17.

Gedurende den schooltijd, draagt de Meester zorg, dat de kinderen zich onder anderen aan het snoepen niet gewennen of overgeven; hij zal insgelijks zoo veel mogelijk zorg dragen, dat de leerlingen, gedurende de schooluren, de school niet verlaten.

18.

Het staat den Meester vrij, eenige verplaatsing der nommers in elke afzonderlijke klasse, naar mate de vorderingen der kinderen zulks vereischen, te bewerkstelligen; doch de overplaatsing van de eene in de andere klasse is hem niet geoorloofd.

19.

Deze Artikelen zijn aldus provisioneel goedgekeurd, door Directeuren der Portugesche Israëlitische Armenschool, doch bij nader goedvinden onderhevig aan veranderingen en vermeerderingen, door Heeren Administrateuren of hunne Successeuren te sanctioneren.

SCHOOL-

SCHOOLWETTEN VOOR DE PORTUGESCHE ISRAELITISCHE ARMEN-SCHOOL BINNEN AMSTERDAM.

Directeuren der Portugefche Israëlitifche Armen-fchool, in aanmerking nemende, dat het aan ieder' braaf leerling, welke op deze fchool onderwijs geniet, aangenaam moet zijn te weten, hoedanig hij zich te gedragen, en welke pligten hij, als een goed leerling, te vervullen hebbe, om de liefde zijner leermeesteren te verdienen, zijn eigen geluk te bevorderen, en zich, met den tijd, den eernaam van goed burger, van nuttig lid der Maatfchappij, waardig te maken: hebben, met overleg van de Eerwaarde Heeren Adminiftrateuren der particuliere Synagoge te *Amfterdam*, de onderftaande Schoolwetten vastgefteld, welke wetten zij elken leerling aanbevelen en aanmanen, ftiptelijk en getrouwelijk na te komen: kunnende ieder leerling verzekerd zijn, dat zijne getrouwe nakoming niet onbeloond zal blijven, doch dat integendeel hij, welke zich aan moedwillige nalatigheid dezer wetten fchuldig maakt, naar verdiensten geftraft, ja, dat hem, als een onwaardig leerling het onderwijs in deze fchool ontzegd zal worden.

Art. 1.

Elk leerling zal gehouden zijn, zijnen Meesters alle blijken van achting te bewijzen, en hunne bevelen ftiptelijk, en zonder eenige tegenkantingen, te gehoorzamen.

2.

Ieder leerling zal zorg dragen, dat hij behoorlijk gewasfchen en gereinigd, en, zoo zindelijk mogelijk, ter fchole kome.

3.

De leerlingen zullen, naar de ſchool gaande, of daaruit komende, zich op ſtraat niet mogen ophouden met ſpelen, veel minder eenig woest geſchreeuw of andere ongeregeldheden bedrijven; maar zich altijd ordenlijk, en jegens een' ieder vriendelijk en beleefd moeten gedragen.

4.

De gezamenlijke leerlingen zullen elkander alle liefde, inſchikkelijkheid en dienstvaardigheid bewijzen, en derhalve alle krakeelen, ſchelden of ſlaan, zorgvuldig vermijden, gedenkende de gouden ſpreuken:

„ *Doe aan een' ander, al het gene gij wenscht van hem te ontvangen.*"

„ *Doe nimmer aan een' ander, het geen gij niet wildet dat men aan u deed.*"

5.

Bovenal zal een ieder, zoo in als buiten *de ſchool*, zich allerzorgvuldigst hebben te onthouden, van het misbruiken van Gods naam, alle vloeken en onbetamelijke uitdrukkingen: overwegende, dat het vloeken en zweren eene der grootſte misdaden is, en „ *dat God niet onge-* „ *ſtraft zal laten, die zijnen naam misbruikt.*"

6.

Ieder leerling zal zorgen, om op den bepaalden tijd in de ſchool te zijn, en zich nimmer aan het ſchandelijk misdrijf ſchuldig maken, om, zonder voorkennis van zijne ouderen, den ſchooltijd te verzuimen.

7.

Ieder leerling zal, zoodra hij in de ſchool gekomen is, zich terſtond naar zijne plaats begeven, en zich daar ſtil

en

en ordenlijk gedragen; zullende niemand van zijne plaats mogen gaan, dan om gewigtige redenen en met verlof des Meesters.

8.

Gedurende den schooltijd, zal elk leerling met ijver en vlijt, doch stil en zonder overluid te leeren, zijn werk verrigten, steeds oplettend zijnde op de lessen, welke hem door zijne Meesters gegeven worden.

9.

Onder het doen der gebeden, bij den aanvang en het eindigen van den schooltijd, zullen alle de leerlingen opstaan, met gedekte hoofden zijn, en zich eerbiedig gedragen, gedenkende, dat zij tot God, hunnen Schepper en Weldoener, spreken.

10.

De Leermeesters zullen deze schoolwetten stiptelijk doen uitvoeren, en ten dien einde alle zoodanige middelen in het werk stellen, als zij, tot handhaving der goede orde, en tot bevordering van het welzijn hunner leerlingen zullen noodig oordeelen.

Aldus vastgesteld door Directeuren voorn., in hunne Vergadering van den 21sten April 1814.

J. MENDES DE LEON, *Voorz.*

S. v. J. TEIXEIRA DE MATTOS, *Secret.*

REGLEMENT TEN DIENSTE DER OUDERS EN VOOGDEN, WIER KINDEREN OP DE VOORN. ARMEN-SCHOOL TOEGELATEN WORDEN.

Art. 1.

De ouders en kinderen, welke ter ſchole toegelaten worden, zullen zorg dragen, dat hunne kinderen zich ſtil, gehoorzaam en ſtiptelijk naar de bevelen hunner leermeesters gedragen, en voorts rein en zuiver van ongedierte, en op de bepaalde uren ter ſchole komen, wordende de leermeesters gelast de zoodanigen, welke haveloos, onzuiver of met ongedierte aldaar verſchijnen, terſtond naar huis te zenden, om zich te doen reinigen, deswegens behoorlijk aanteekening houdende en kennis gevende aan Heeren Directeuren dezer ſchole.

2.

De ouders der leerlingen zullen zich zorgvuldig hebben te wachten, den leermeester lastig te vallen met het inbrengen van klagten, over eenig ongelijk, hetwelk zij zouden vermeenen hunnen kinderen aangedaan te zijn, veel minder hem op eenige onaangename wijze te beleedigen; ſtaande het hun vrij om, bij aldien zij mogten oordeelen verongelijkt te zijn, hierover bij de Directie op eene beſcheidene wijze hunne klagten in te brengen.

3.

Om echter den prijzenswaardigen ijver en de zorg dier ouderen te beloonen, welke hunne kinderen naarſtig en zindelijk ſchool zenden, zal jaarlijks van wege de Directie aan die ouders een loffelijk getuigſchrift worden gegeven,

ven, omtrent hun gehouden gedrag, gepaard met eene eervolle aanbeveling, bij Heeren Adminiſtrateuren der particuliere Synagoge, en zal hun voorts tot meerdere bevordering van dien, bij de aanneming van hunne kinderen een gedrukt afſchrift van dit Reglement, alsmede van de ſchoolwetten, worden ter hand geſteld.

4.

De ouders zullen niet vermogen hunnen kinderen de ſchool te doen verlaten, dan na voorafgaand behoorlijk verzoek aan, en toeſtemming van de Directie, welke over de billijkheid van dit verzoek, naar aanleiding van het gehouden gedrag en de reeds verkregene kundigheden van den ſcholier, alsmede volgens hare bijzondere Reglementen, oordeelen zal.

5.

Bijaldien het mogt gebeuren, dat de ouders of voogden nalatig bleven in het betrachten van het in de vorige Artikelen bepaalde, zal de Leermeester gehouden zijn, hiervan aan de Directie kennis te geven, welke alsdan naar bevind van zaken zal handelen, en des noods den kinderen de ſchool ontzeggen; en voor zoo verre de ouders door de Armen-kas der gemeente gealimenteerd mogten zijn, of eenigen onderſtand uit dezelve genieten, zich vervoegen bij de genen, die het Beſtuur over genoemde alimentatien hebben, ten einde hen te verzoeken dezelve voor de zoodanige ouders in te trekken, tot dat blijke, dat zij zich naar bovengemelde Artikelen gedragen.

6.

Tot eenen algemeenen regel blijft bepaald, dat het niemand (uitgezonderd Heeren Adminiſtrateuren der particu-

lie-

liere Synagoge, als Stichters der ſchole, of hunne Succesſeuren;) zal geoorloofd zijn, gedurende de ſchool-uren of op welken anderen tijd ook, zonder daartoe bekomen verlof en in bijzijn van een der leden der Directie, de ſchool te bezoeken; wordende de ouders ten ſtrengſte vermaand, om dadelijk na het ter ſchole brengen hunner kinderen, zich van daar te verwijderen, en ook niet, voor den bepaalden tijd, dezelve te komen terug halen, zullende van het tegenovergeſtelde door den Schoolmeester zorgvuldige aanteekening gehouden, en onmiddelijk kennis aan Heeren Directeuren moeten gegeven worden, welke ten dien opzigte zullen handelen, als bij het laatſte gedeelte des vorigen Artikels bepaald is.

Aldus vastgeſteld door Directeuren voorn., in hunne Vergadering van den 21ſten April 1814.

J MENDES DE LEON, *Voorz.*

S. v. J. TEIXEIRA DE MATTOS, *Secret.*

GE-

GEBEDEN.

GEBED BIJ DEN AANVANG DER OCHTENDSCHOOL.

Liefderijke God! U behoort de dankzegging voor de menigvuldige weldaden, welke met de vernieuwing van elken dag voor ons telkens nieuw zijn.

Gij hebt ons verſtand gegeven boven de overige ſchepſelen des aardrijks. Gij wilt, dat wij van dit zoo uitnemend geſchenk een goed gebruik maken: met dat oogmerk zijn wij ter dezer plaatſe bij een gekomen. Wek dan onze begeerte op naar meerdere kennis, op dat wij, ons gewillig onderwerpende aan de goede bevelen en getrouwe vermaningen van onze leidslieden, verſtandige en brave menſchen worden.

Schenk daartoe uwen bijſtand, AMEN.

GEBED BIJ HET EINDIGEN DER OCHTENDSCHOOL.

Ontvang, o liefderijke God! de eenvoudige, doch welmeenende dankbetuigingen van ons, uwe kinderen. Geef, dat wij, die thans gereed ſtaan, om tot onze huizen terug te keeren, in alle onze bedrijven ſteeds gedenken aan de goede vermaningen, welke wij gehoord hebben. Verleen ons daartoe de noodige kracht, op dat wij van het pad der deugd niet afwijken, maar bij U en de menſchen in gunſte mogen opwasſen, AMEN.

GE-

GEBED BIJ DEN AANVANG DER MIDDAGSCHOOL.

Wij danken U, o God! dat wij, in dit middag-uur, wederom gelegenheid hebben, om verder onderwezen te worden in de kennis van die zaken, welke ons verstand kunnen beschaven en ons hart veredelen. Het betaamt ons dus, dat wij daartoe alle vlijt en naarstigheid aanwenden, alle luiheid haten, onzen Onderwijzers gehoorzaam zijn, op dat wij niet altijd kinderen blijven *in* het verstand, maar, met het toenemen onzer *jaren*, *in* wijsheid en deugd mogen opwassen. Wij bidden U om uwen genadigen bijstand en om uwen gunstrijken zegen over deze verrigtingen, op dat alles strekke tot verheerlijking van uwen grooten naam en ten onzen nutte, AMEN.

GEBED BIJ HET EINDIGEN DER MIDDAGSCHOOL.

Goede God! wij hebben dit middag-uur mogen onderwezen worden in nuttige kundigheden. Laat dus de erkentenis van onze dankbare harten U welgevallig zijn, als het eenigste, dat wij U kunnen toebrengen. Hetgeen wij dezen dag gedaan hebben dat niet goed is, vergeef het ons genadiglijk op de betuiging van ons hartelijk leedwezen, en laat het steeds ons voornemen zijn, om met ernst daarnaar te streven, dat wij welbehagelijk leven voor U, o Heere! AMEN.

SCHOOLWEZEN
IN DE
VEREENIGDE NEDERLANDEN.

Na dat, gedurende de laatst verloopen negen jaren, almede ten gevolge van de ongunst der tijden, welke wij doorleefd hebben, geene algemeene vergadering van Afgevaardigden uit de respective Commisſien van Onderwijs had plaats gehad, is zoodanig eene vergadering, overeenkomstig Art. 7. van het algemeen Schoolreglement, door den Heere Secretaris van Staat voor de Binnenlandſche Zaken op nieuws beſchreven en dadelijk, onder deszelfs directie, gehouden geworden in *'s Gravenhage*, den 5 Julij ll. en volgende dagen, onder voorzitting van den Heere Commisſaris tot de Zaken van het Middelbaar en Lager Onderwijs, zijnde daartoe, op uitnoodiging van genoemden Heere Secretaris van Staat, de Heeren H. H. DONKER CURTIUS, N. MESSCHAERT, J. A. BERKHOUT, C. WERTZ, J. TEISSEDRE L'ANGE, A. UYTTENHOOVEN, H. ARNTZENIUS, H. W. C. A. VISSER, J. F. SERRURIER, TH. VAN SWINDEREN, C. POTHOF, S. VAN DER NOORDAA en A. VAN MOORZEL, afgevaardigd geworden door de respective Commisſien van Onderwijs der gewezen Departementen van *den Boven-Ysſel*, *Monden van de Maas*, *Zuiderzee*, *Monden van de Schelde*, *Vriesland*, *Monden van den Ysſel*, *Wester-Eems* en *Monden van den Ryn*, en zijn bij deze vergadering alle zoodanige zaken ter bevordering der algemeene belangen van het Lager Schoolwezen en Onderwijs in overweging genomen, welke van wege genoemden Heere Secretaris van Staat voor de Binnenlandſche Zaken bij haar ter tafel gebragt zijn.

Met zoo veel genoegen de nieuwe beschrijving dezer algemeene Schoolvergadering ontvangen werd, tot even groote voldoening van derzelver gezamenlijke leden is zij afgeloopen, dewelke zich, zoo uit de gegeven aanleiding tot het houden dier vergadering, als uit geheel den gang, dien hare deliberatien genomen hebben, niet alleen daarvan meer en meer mogten verzekeren, dat, onder het tegenwoordig Vaderlandsch Bestuur, deze gewigtige volksbelangen uit hunnen staat van verlamming en verachtering geheel zullen worden terug gebragt, maar zelfs daarvan, dat zij, zoo van de zijde van onzen geëerbiedigden Souverein als van die van Hoogstdeszelfs Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken al meerdere en meerdere bevordering en alzoo grootere volkomenheid en vastigheid te verwachten hebben, dan zij immer bereikten, of onder eenig ander Bestuur immer zouden bereikt hebben. Heil het Land, hetwelk ook op zoodanig eenen zegen hopen mag, en heil den Vorst, die zulk eenen zegen over zijn land brengt!

MAAN-

MAANDELIJKSCH SCHOOLNIEUWS.

HERWYNEN. Van het jaar 1806 af heeft de Schoolopziener vele pogingen aangewend, om overal, waar de omstandigheden dit in zijn District schenen toe te laten, openbare examens, door prijsuitdeeling gevolgd, in te voeren. Deze pogingen bleven tot hiertoe bijna geheel vruchteloos. Door de plaatselijke Schoolcommissie te *Tiel* is wel, in het begin van den jare 1809, het besluit genomen (zie *Bijdragen* voor *Februarij* 1809), dat voortaan tweemalen in elk jaar een school-examen zal gehouden worden, een in den winter in de scholen zelve, en een in den zomer in het openbaar; welk laatste examen met prijsuitdeeling aan de meest verdienstelijken gepaard zoude gaan enz.; doch dit heeft tot hiertoe slechts éénmaal, en nog wel alleen in de Fransche school van den Heer C. VETHAKE in Nov. 1812 plaats gehad Ten platten lande was dus verre op geene plaats eenig openlijk examen afgenomen. Hier was de Onderwijzer zelve te onbekwaam om zijne leerlingen tot het afleggen van een dragelijk examen in staat te stellen, dáár had hij er lust noch ijver genoeg toe, en elders ontbrak het aan een fonds om de kosten tot aankoop van prijzen te vinden. Thans is dit aanzienlijk en volkrijk Dorp alle de andere in dit District hierin met een loffelijk voorbeeld voorgegaan. Den 25 Mei na den middag, werd hier een openbaar examen, gevolgd door prijsuitdeeling, gehouden in de kerk der Hervormde gemeente. De Wel-Ed. Heeren Burgemeester en Raden der gemeente, de Eerw. Kerkenraad en andere voorname Ingezetenen waren verzocht dit feest bij te wonen, terwijl verder eene zeer groote menigte, zoo veel het gebouw bevatten kon, zich tegenwoordig bevond. In het midden der kerk waren zitplaatsen gemaakt voor 116 kinderen, die, na in de school vooraf bij een gekomen te zijn, binnen geleid werden, en

de

de plegtigheid openden met een daartoe vervaardigd gezang, gesteld op de zangwijze van het 13de Lied, bij de Hervormden in gebruik. Dit gezang werd uitmuntend door hen uitgevoerd; zij namen de maat zeer juist in acht, en de verstgevorderden secondeerden.

De verdienstelijke Onderwijzer J. HEEBINK hield hierop eene doelmatige redevoering over de voortreffelijkheid van de verbeterde leerwijze in de Lagere Scholen boven de voorheen gebruikelijke.

Nu begon het eigenlijk examen. De eerste klasse werd onderzocht in de kennis der letteren op het bord en in het boek, spelde in het boek en uit het hoofd, behandelde de korte en lange twee- en drieklanken, las en werd over het gelezene onderzocht, noemde de leesteekens op, beantwoordde vragen over de vier hoofdregelen der Rekenkunde, en sprak getallen uit van 2, 3 en 4 getalmerken, als ook de romeinsche getalletters.

De tweede klasse vertoonde schriften, las en werd over het gelezene ondervraagd, behandelde de leesteekens, rekende uit het hoofd, werd voorts onderzocht over de beginselen der Nederduitsche taal, en verboog de buigbare taaldeelen, loste rekenkundige voorstellen op, en sprak getallen uit van 10 tot 20 getalmerken.

De derde klasse vertoonde schriften, las en werd over het gelezene ondervraagd, behandelde de vijf eerste rededeelen met derzelver verbuiging en vervoeging, verbeterde eenen volzin, door den Schoolopziener gebrekkig op het bord geschreven, schreef getallen van 20 tot 30 getalmerken, loste vrij moeijelijke rekenkundige voorstellen op, en behandelde verder de vier hoofdregelen der rekenkunde, met derzelver toepassing en gaf blijken van aanmerkelijke vorderingen in de Aardrijkskunde en Vaderlandsche geschiedenis.

Na den afloop van dit alles, werden de prijzen, die op eene tafel gereed lagen, door den Schoolopziener uitgereikt,

reikt. Voor deze eerstemaal had men raadzaam gevonden, aan allen eenen prijs te geven; aan de meesten tot beloning van steeds betoonden vlijt, en aan de overigen ter aanmoediging, om zich bij een volgend examen eenen prijs van beloning waardig te maken: ook de kleinen werden met twee of drie printen begiftigd.

De Schoolopziener hield nu ook eene redevoering, waarin hij uit de vorderingen der kinderen, die nu zoo overtuigend gebleken waren, den heilzamen invloed bewees der wetten, betrekkelijk het Lager Onderwijs, gegeven door H. H. Mog. in den jare 1806, geëerbiedigd zelfs door den vreemden overheerscher, die zoo veel goeds vernietigde, en nu op nieuw bekrachtigd door onzen Souvereinen Vorst. Met korte aanspraken aan de vergadering, aan den Onderwijzer en aan de leerlingen werd deze rede besloten.

De kinderen hieven nu andermaal een toepasselijk gezang aan, op de wijze van het 83ste Lied, uit het gezangboek der Hervormden, hetwelk niet minder kunstmatig en welluidend, dan het eerste, door hen uitgevoerd werd.

Alles is tot algemeen genoegen afgeloopen, en de Schoolopziener vindt zich verpligt te verklaren, dat de vorderingen der verschillende klassen zijne verwachting overtroffen hebben. De Schoolonderwijzer HEEBINK maakt zich hier regt verdienstelijk, daar zijne leerlingen vele blijken gaven, dat zij oordeelkundig onderwezen worden. Ook stelden de antwoorden, die zij den Schoolopziener op zijne vragen gaven, alsmede het verbeteren van het gebrekkige opstel door hem op het bord geschreven, het buiten twijfel, dat het examen geenszins eene te voren van buiten geleerde les was.

De gemeente van *Herwynen* verdient desgelijks allen lof wegens hare prijsstelling op het verbeterd onderwijs, blijkens het groot aantal kinderen, die hier in dit jaarsaizoen ter school gezonden worden.

De stilte, die, gedurende het examen, onder zulk eene menigte menschen heerschte, en het bijeenblijven derzelve

tot het laatfte toe, fchoon het werk door het groot getal van kinderen lang moest duren, was een bewijs, dat de aandacht en belangftelling bij elk levendig gehouden werd, daar anders bij zulke gelegenheden velen zich wel eens ras vervelen, en heengaan, eer de werkzaamheden half geeindigd zijn.

De Schoolopziener hoopt, dat het loffelijk feest, hier gegeven, anderen in zijn District ter navolging opwekken moge.

HARDINXVELD den 29 September 1813 (*). Het jaarlijksch fchool-examen en prijsuitdeeling is gehouden in tegenwoordigheid van de Heeren WISBOOM, Maire, (Prefident van het Politiek Beftuur), G. W. BOOT, Schoolopziener van het District, W. VAN GENDT DE LEEUW, Predikant, Ouders en Vrienden der fchooljeugd, en verdere in deze plegtigheid belangftellende perfonen, zoo van deze gemeente als van *Werkendam* en *Giesfendam*.

De vol ijverige en voor den belangrijken post van Onderwijzer der jeugd wel berekende M. VAN DER GIESSEN opende het examen met eene redevoering, behelzende het verflag van zijne manier van onderwijzen, ftraffen en beloonen, en eenige aanmerkingen omtrent het doelmatige daarvan, hetwelk alles door hem, op eene oordeelkundige wijze, in vergelijking werd gebragt met de voormalige gebrekkige fchoolinrigtingen.

Hierop deed hij de eerstbeginnenden zijner leerlingen proeven geven, in hoe verre zij de letters, de klanken, het fpellen, de leesteekens en getalmerken kenden, zoo in hun boekje als op het bord. — Voorts lazen alle de overigen, zoo gewoon als kunstmatig, en werden over het gelezene ondervraagd. — Daarna fpelden zij op het bord bastaardwoorden, welke zij in het Hollandsch verklaarden, en ga-

(*) Door eenen zamenloop van omftandigheden is de bekendmaking van dit berigt destijds achterwege gebleven.

gaven bewijzen, in hoe verre zij de leesteekens kenden en getallen konden uitspreken. — Hierop gaven de rekenaars, door voorbeelden op het bord en op de lei, proeven hunner vorderingen in de rekenkunde, zoo in het algemeen, als in het bijzonder van die in de vijf hoofdregels, alsmede in de meetkundige evenredigheid. — Vervolgens werden zij onderzocht in het verbuigen en vervoegen, in het verbeteren en ontbinden van eenen volzin op het bord; en toonden voorts bij het onderzoek der Geografische oefeningen, wat zij van Engeland in het gemeen en van Londen in het bijzonder wisten. — Wijders werd met hen gesproken over het tweede tijdvak der Vaderlandsche geschiedenissen, en bijzonder over de inneming van den Briel met derzelver gevolgen tot op het vertrek van ALVA. — Drie nog zeer jonge kinderen, volgens de methode van SCHNEITER onderwezen, toonden, hoe zij alle de klanken in het Hollandsch goed konden lezen zonder spellen geleerd te hebben. Eindelijk zag men, welke vorderingen de leerlingen in het schrijven hadden gemaakt, door de schriften van dit en van het verleden jaar met elkander te vergelijken.

Daar de tijd reeds verre was verloopen, ging men voor ditmaal het ondervragen over het onderwijs in de Zedekunde en Bijbelsche geschiedenis voorbij, en de Schoolopziener sloot het examen met onderscheidene aanspraken.

Ter opening der prijsuitdeeling hield de bovengenoemde Predikant der Hervormde gemeente eene schoone en belangrijke redevoering over de *eerzucht*, welke redevoering door zijn Eerw., op eene bevallige wijze, met gepaste aanspraken werd gesloten.

Hierop werden de prijzen, bestaande in fraaije boekgeschenken, die wederom door eenige kindervrienden waren bekostigd, uitgedeeld. Onder de 30 leerlingen, die daarmede begiftigd werden, muntten voornamelijk uit: A. VAN ASCH, A. DE ROVER, A. ZWETS, J. KLYN, A. BLOKLAND, L. VAN DER KOOI, L. RITMEESTER, J. VAN

LANGEVELD, K. WISBOOM, P. BROEKMAN en G. DE RUITER. Onder de meisjes hadden zich met lof onderscheiden D. WISBOOM, A. WISBOOM, E. ZWETS en A. VALKHOF. De overigen werden, overeenkomstig *hunne* meerdere of mindere verdiensten, geprezen, vermaand, *en* aangemoedigd door geschenkjes van printen en fraai gekouleurde vellen papier. A. VAN ASCH bedankte uit aller naam met eene zeer gepaste aanspraak, die hij met een doelmatig Vers besloot. Eindelijk besloot de Onderwijzer de prijsuitdeeling met bijzondere aanspraken.

Het werk van dezen dag droeg eene algemeene goedkeuring weg, waar van onder anderen ten bewijze strekt, *dat* aan den waardigen Onderwijzer, door den Predikant, mede namens de edeldenkende voorstanders en bekostigers dezer jaarlijksche prijsuitdeeling, een boekgeschenk werd ter hand gesteld, zijnde YPEY, geschiedenis der Nederd. taal.

MEYE, onder de gemeente van *Bodegraven.* Op Saturdag, den 25 Junij, was het hier een plegtige dag voor de schooljeugd. De Heer DIRK HOOY, President van het Gemeente-Bestuur, hield examen over de leerlingen in die school, hoorde en zag den Onderwijzer in zijne gewone schoolwerkzaamheden bezig, en was over het een en ander zoo wel voldaan, dat hij aan alle onderscheidene prijzen uitreikte. Het was aangenaam te zien, met welk eene stille en gevoelige deftigheid deze prijzen, zoo aan de leerlingen als aan den Meester overgegeven en alzoo ontvangen werden. Uit de dankzegging, zoo van den Meester als van een' der leerlingen, bleek genoeg, hoe zeer men voldaan was geweest over de komst van den President, en hoe vurig men wenschte, dat hij, die zoo vele jaren de vriend der kinderen en de bevorderaar van derzelver goede opleiding geweest was, meermalen mogt terug komen.

SCHOOLWEZEN

IN DE

VEREENIGDE NEDERLANDEN.

L Y S T

VAN

SCHOOLONDERWIJZERS,

die door de Commissie van Onderwijs in de Zomervergadering dezes jaars 1814 geëxamineerd zijn en de algemeene toelating verkregen hebben.

TWEEDE RANG.

B.

Aart van Baarsel, den 28. Julij 1814, oud 22 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Schoolonderw. te Woerden. Bezat den derden rang.

Albertus van Bemmelen, den 12. Julij 1814, oud 61 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Te 's Gravenhagen.

C.

Jean Louis Antoine Charpentier, den 28. Julij 1814, oud 36 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Schoolonderw. te Amsterdam.

G.

Pieter Gärdner, den 28. Julij 1814, oud 27 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Schoolonderw. te Amersfoort.

K.

Reinder Kooiman, den 28. Julij 1814, oud 22 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Schoolonderw. te Oostwoud. Bezat den derden rang.

S.

Johan Smid, den 15. Julij 1814, oud 22 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Custos te Noordbroek. Bezat den derden rang.

W.

Jan Verwey de Winter, den 13. Julij 1814, oud 22 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. te Streijen. Bezat den derden rang.

DERDE RANG.

A.

Pieter Appelboom, den 28. Julij 1814, oud 25 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Schoolonderw. te Akersloot. Bezat den vierden rang.

Antonie Ariaans, den 28. Julij 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Haarlem.

B.

Jans Bakker, den 14. Julij 1814, oud 25 jaren, geëxam. in de Monden van de Schelde. Onderm. te Zierikzee.

C.

Christiaan Cnopius, den 13. Julij 1814, oud 19 jaren, geëxam. in den Boven-IJsfel. Te Arnhem.

Cornelis Corver, den 28. Julij 1814, oud 19 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Velzen. Bezat den vierden rang.

D.

Martinus Dappers, den 27. Julij 1814, oud 24 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Te Vierlingsbeek. Bezat den vierden rang.

Nicolaas Engel Dekker, den 15. Julij 1814, oud 20 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Onderm. te Finsterwolde. Bezat den vierden rang.

G.

Petrus Christianus Grasso, den 28. Julij 1814, oud 37 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Te Amsterdam.

H.

Gerrit van Herson, den 27. Julij 1814, oud 26 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Schoolonderw. te Bergen op Zoom. Bezat den vierden rang.

Thomas van den Heuvel, den 27. Julij 1814, oud 30 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Fr. Onderw. te Boxmeer.

Ary Hoornweg, den 13. Julij 1814, oud 20 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. te Gouderak. Bezat den vierden rang.

J.

Arend Gualterus de Jager, den 13. Julij 1814, oud 23 jaren, geëxam. in den Boven-IJsfel. Te Silverde.

Willem Hendrik Janssen, den 27. Julij 1814, oud 26 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Onderm. te Bergen op Zoom.

Christiaan Janssen, den 27. Julij 1814, oud 20 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Te Vierlingsbeek.

K.

Gabe Dirks Kam, den 13. Julij 1814, oud 20 jaren, geëxam. in Vriesland. Onderm. te Leeuwarden. Bezat den vierden rang.

Johannes Klompers, den 27. Julij 1814, oud 19 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Te St. Oedenrode. Bezat den vierden rang.

L.

A. H. Docters van Leeuwen, den 27. Julij 1814, oud 27 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Te Raamsdonk.

M.

Antonie Manta, den 2. Junij 1814, oud 19 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Kweekeling te Amsterdam.

Antoon Moors, den 27. Julij 1814, oud 24 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Onderm. te Mill. Bezat den vierden rang.

O.

Dirk van Os, den 28. Julij 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. in de Schild. Bezat den vierden rang.

P.

Rudolphus Hendrikus Pieters, den 28. Julij 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Amsterdam.

R.

Joseph van Rijswijk, den 27. Julij 1814, oud 23 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Te Maashees.

S.

Gerrit Siermans, den 27. Julij 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Schoolonderw. in den Bosch.

Jan Dionijsius Smits, den 13. Julij 1814, oud 21 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. te Ameide.

Gijsbertus Stralenhoeff, den 28. Julij 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Alkmaar.

Z.

Pieter Zeeman, den 28. Julij 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Broek op Langendijk. Bezat den vierden rang.

VIERDE RANG.

B.

Josephus Baaijens, den 27. Julij 1814, oud 33 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Te Tilburg.

Thijs

Thijs Bart, den 15. Julij 1814, oud 16 jaren, geëxam. in de Monden van den IJssel. Te Deventer.

Johannes Bosch, den 6. Mei 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Onderm. te Wedde.

E.

Gerrit Engelberts, den 27. Julij 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Te Hoorn.

F.

Hendrik Fransen, den 15. Julij 1814, oud 17 jaren, geëxam. in de Monden van den IJssel. Te Oude Markt.

H.

Johannis Olivier Franciscus Herbst, den 13. Julij 1814, oud 20 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. te Bodegraven.

Jakob Willem Hoefman, den 15. Julij 1814, oud 19 jaren, geëxam. in de Monden van den IJssel. Onderm. in den Ham.

Folchert Jakobs Houwen, den 14. Mei 1814, oud 16 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Bijschoolh. te Zuiderveen.

K.

Izaac Kluijfhout, den 14. Julij 1814, oud 29 jaren, geëxam. in de Monden van de Schelde. De School waarnemende te Lieve vrouwen polder.

M.

Pieter Cornelis Lambertus Johannis Margadant, den 13. Julij 1814, oud 16 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. te 's Gravenhagen.

Hans Meijer, den 15. Julij 1814, oud 17 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Te Leens.

O.

Johannes Ochtman, den 14 Julij 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Monden van de Schelde. Onderm. te Zierikzee.

P.

Antonius de Preater, den 27. Julij 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Schoolonderw. te Vlijmen.

S.

Jakob Krans Sieuwers, den 12. Julij 1814, oud 19 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. te Bodegraven.

Rudolphus Smit, den 27. Julij 1814, oud 25 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Te Kapel.

Klaas Smit, den 12. Julij 1814, oud 50 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Huisonderw. te Rugge.

V.

R. A. Venhuis, den 1. Febr. 1814, oud 19 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Te Uithuizen.

Willem George Frederik Vermaasen, den 13. Julij 1814, oud 16 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. te 's Gravenhagen.

Rijse Voerman, den 27. Julij 1814, oud 19 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Hoorn.

W.

Fokko Bonnes Wildeman, den 31. Dec. 1813, oud 17 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Onderm. te Lopperſum.

LIJST

VAN

HUISONDERWIJZERS,

die door de Commissie van Onderwijs in de Zomervergadering dezes jaars 1814 *geëxamineerd zijn en de algemeene toelating verkregen hebben.*

Gijsbertus Schouwenberg, den 27. Julij 1814, oud 23 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Fransch Onderw. te Haarlem.

LYST

VAN

SCHOOLHOUDERESSEN,

die door de Commissie van Onderwijs in de Zomervergadering dezes jaars 1814 *geëxamineerd zijn en de algemeene toelating verkregen hebben.*

Jeane Guillemine Hanssen van Limburg, den 13. Julij 1814, oud 28 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Te Rotterdam.

BYVOEGSEL

TOT DE

ALGEMEENE BOEKENLIJST

TEN DIENSTE DER

LAGERE SCHOLEN

IN DE

VEREENIGDE NEDERLANDEN.

A. 2. OM DE LETTERS, HET SPELLEN EN HET LEZEN TE LEEREN.

b. Spelboeken.

Spelboekje voor de Nederlandſche Jeugd, door *J. de Groot Lz.*, te Sliedrecht. 4 Stukjes. Te *'s Hertogenbosch* bij *J. P. Hoffers en Zoon.* 1814. . *f* :-:-:

B. 2. OM TE LEEREN LEZEN.

Raadgevingen en onderrigtingen voor Kinderen, ten dienſte der ſcholen, door *N. Anslyn Nz.*, Stadsſchoolhouder te Haarlem. (vierde en vijfde leesboek.) Te Leyden, bij *D. du Mortier en Zoon.* 1812.

Vierde leesboek *f* :-3-:
Vijfde ——— » :-3-:

Verhalen voor de Jeugd, met karakter- en menschkundige lesſen en aanmerkingen, tot bevordering van wijsheid en deugd. Een vermakelijk en nuttig leesboekje voor ſcholen en huisgezinnen; door *P. N. Muyt*, Stadsſchoolhouder te Delfshaven. Te Leyden bij *D. du Mortier en Zoon.* 1812. . . . . *f* :-4-:

Lees-

Leesboekje voor Kinderen, door *K. P. Moritz*. Naar het Hoogduitsch. Te Groningen bij *J. Groenewold*. 1813. . . . . *f* :-4-:

3. OM OP DE LEI EN UIT HET HOOFD TE LEEREN REKENEN.

Rekenboek, ingerigt naar de tegenwoordige behoefte der scholen, door *P. J. Prinsen*. Eerste Deeltje. Haarl. *Loosjes Pz*. 1813.

Ook C. 3. . . . . *f* :-9-:

9. OM TE LEZEN.

De Geschiedenis van Ruth. Een schoolboekje; door *T. C. K. Beilanus*, Predik. te Paesens. Gedrukt en te bekomen bij *J. W. Brouwer* te Leeuwarden. 1813. *f* :-4-:

C. 3. REKENKUNDIGE.

a. Meer voor Jongens.

Rekenboek, ingerigt naar de tegenwoordige behoefte der scholen, door *P. J. Prinsen*. Tweede Deeltje. Haarlem *A. Loosjes Pz*. 1813. . . . . *f* :-9-:

4. NEDERDUITSCHE TAALKUNDE.

a. Spraakkunsten.

Nederduitsche Spraakkunst voor eerstbeginnenden, door *N. Anslyn Nz*., Stadsschoolhouder te Haarlem. Te Leyden bij *D. du Mortier en Zoon*. 1814. *f* :-:-:

9. ALGEMEENE EN VADERLANDSCHE GESCHIEDENISSEN.

a. Algemeene Geschiedenissen.

Tafereelen der Algemeene Geschiedenis voor scholen. Rott. *Locke*. 1812. . . . . *f* 1-10-:

b. Va-

b. Vaderlandsche Geschiedenissen.

Over de verdiensten der Vorsten van Oranje-Nassau jegens het vaderland; een leesboek voor de Nederlandsche Jeugd; door den Schoolopziener *Th. van Swinderen.* Te Groningen bij *J. Oomkens.* 1814.
Ook C. 13. *a.* . . . . *f* :-4-:

Vaderlandsche Geschiedenis, in tweeënvijftig lessen voor de Nederlandsche Jeugd en Scholen. Te Zutphen bij *H. C. A. Thieme.* 1814.
Ook C. 13. *a.* . . . . *f* :-:-:

Staatkundige Verlossing van de vereenigde Nederlanden in den jare 1813. In gesprekken voor de aankomende Jeugd. In 's Gravenhage bij *Allart.* 1814.
Ook C. 13. *a.* . . . . *f* :-8-:

13. OM TE LEZEN.

a. Ongewijde vertellingen, verhalen enz.

Natuur- en Aardrijkskundige mengelingen, ter bevordering van algemeene kundigheden, ten dienste der scholen, door *N. Anslyn Nz.*, Stadsschoolhouder te Haarlem. Te Leyden bij *D. du Mortier en Zoon.* 1813. *f* :-6-:

b. Bijbelsche verhalen.

Nieuw schriftuurlijk Schoolboek, met leerzame aanmerkingen, door den Schoolopziener *H. Wester.* Te Groningen bij *Oomkens.* 1812. . . . . . . *f* :-5-8

D. 2. ZEDEKUNDIGE.

f. Langere verhalen.

L. J. Snell, onderhoudende en leerrijke Geschiedenissen voor de Jeugd. Naar 't Hoogd.; door *W. Goede.* Met platen. Dord. *Blussé en Zoon.* 1813.
Ook F. 2. . . . . *f* :-18-:

3. TOT

3. TOT VORMING EN OPKLARING VAN HET VERSTAND.

De Zwitsersche Robinson Crusoë, of de met vrouw en kinderen gestrande Zwitsersche Predikant. Een boek, tot opscherping van het denkvermogen en vorming van het hart. Uit het Hoogd. van *J. R. Wysz.* Met platen. Te Haarlem, bij *F. Bohn.* 1813.

Ook F. 3. . . . . *f* 2-8-:

E. 2. GEZANGEN.

a. Om te leeren zingen.

Gezangen ten dienste der scholen. Uitgegeven door de Maatsch. *t. n. v. 't algemeen.* Eerste Stukje, eerste gedeelte. Te Leyden, Deventer en Groningen, bij *D. du Mortier en Zoon, J. H. de Lange* en *J. Oomkens.* 1813. . . . . *f* :-3-8

F. 1. *c. Eenvoudige leesboekjes zonder plaatjes.*

Gedichten voor Kinderen; door Vrouwe *K. W. Bilderdyk.* Te Haarlem bij *F. Bohn.* 1813. . . . *f* :-12-:

F. 8. *g. Reisbeschrijvingen.*

Reize door Afrika voor jonge lieden; door *P. Vreede.* Te Leyden bij *D. du Mortier en Zoon.* . *f* :-18-:

h. Tot eigene werkzaamheid.*

Werkboekje voor kinderen in de uren van uitspanning, of aangename en nuttige uitspanningen voor de Jeugd, die weinige kosten veroorzaken, en aan de ligchamelijke en zedelijke beschaving veel toebrengen. Een uittreksel uit grootere en kostbaardere werken van deze soort. Uit het Hoogd. Met eene plaat. Te Amsterd. bij *J. Tiel.* 1811.

Ook F. 2. . . . . *f* 1-5-:

G. 1. OM ZICH TE OEFENEN IN DE

a. Onderwijskunst.

XII. Tafelen, bevattende de grondklanken der Hollandsche taal, in folio. En
Woordenlijst van alle oorspronkelijke woorden der Hollandsche taal, behoorende bij de tafelen van de grondklanken der taal, benevens eene inleiding, het gebruik en nut der klankmethode aanwijzende, door *H. W. C. A. Visser*, Predikant en Schoolopziener te IJsbrechtum. Te Sneek, bij *F. W. v. B. Smallenburg*. 1812. Te zamen. . . . . *f* 1-10-:

2. OM ZICH ZELVEN TE ONDERRIGTEN ENZ.

Herinnering aan *J. H. Nieuwold;* door *H. W. C. A. Visser*. Te Sneek, bij *F. W. v. B. Smallenburg*. 1814. *f* 1-10-:

Haarlem 1 Augustus 1814.

De Commissaris tot de Zaken van het Middelbaar en Lager Onderwijs.

A. VAN DEN ENDE.

MAANDELIJKSCH SCHOOLNIEUWS.

ENKHUIZEN den 6 Junij. Heden is alhier het gewone jaarlijksche Schoolexamen gehouden van de Leerlingen der Fransche Kostschool onder het bestuur van den waardigen Onderwijzer P. F. ERDBRINK. Niet alleen zijn daarbij de schoonste vorderingen opgemerkt van alle de leerlingen in de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen, de Algemeene en Vaderlandsche Geschiedenissen, de Aardrijkskunde enz. maar het geheel droeg de blijken van een geregeld onderwijs zijner bestuurder geheel waardig: zoodat de plaatselijke Schoolcommissie bij monden van haren Voorzitter, den Wel-Eerw. Heer HOUTKAMP, derzelver onbepaaldste goedkeuring daar over betuigd en aan de meestgevorderde in alle classen vereerende prijzen heeft uitgereikt, waar voor de jonge Jufvrouw WILLEMINA DE JONGH op eene bevallige wijze in naam harer medeleerlingen bedankt heeft.

Een uitmuntend concert, onder het bestuur van den Heer VINCENT, heeft deze plegtigheid zeer opgeluisterd, en de voldoenste blijken van het bekend genie en de kundigheden dezer sierlijken componist opgeleverd.

Daags daaraan, den 7, reikte ook dezelfde Commissie, mede in tegenwoordigheid van den Schoolopziender van dit district, de leden der regering dezer stad, en in 't bijwezen van een niet min talrijken schaar aanschouwers, de vereerende blijken harer tevredenheid uit aan de naarstige Jeugd in de Hollandsche scholen. Bij welke gelegenheid de Vredezangen door het lid dier Commissie, den Heer J. DE JONGH, vervaardigd, met eene algemeene geestdrift, onder een welbestuurd orgelmuzijk, werden opgezongen.

WINSCHOTEN den 7 Mei 1814. In de twee laatstvoorgaande jaren waren de algemeene Voorjaarsvergaderingen van het *Schoolonderwijzers-Gezelschap* hier meer plegtig, dan te voren; doch die van heden overtrof al de voorgaande. Ook was dit talrijk Gezelschap nu weder met zes nieuwe leden vergroot.

Behalve den Schoolopziener WESTER, was er nu ook tegenwoordig de Heer Inspecteur en Schoolopziener TH. VAN SWINDEREN; — voorts vereerden een groot aantal van de aanzienlijkste Heeren der plaats, zoo de Heer Schout als andere, met hunne tegenwoordigheid thans de vergadering.

Nadat de Voorzitter ABBINGA eerst den *Heer* VAN SWINDEREN, toen den Schoolopziener WESTER, en voorts de overige Heeren toehoorders door gepaste aanspraken verwelkomt had, werd weder het jaarlijksche verslag voorgelezen, waaruit blijkbaar was, dat het Gezelschap ook in het verloopene jaar met geen minder ijver werkzaam was geweest, dan in de *voorgaande jaren.* Uit een aantal opgegevene en beantwoorde vragen werd er één antwoord tot eene proeve voorgelezen. Intusschen werd er voor en na welluidend gezongen.

De Schoolopziener WESTER, de vergadering wederom met eene Redevoering sluitende, liet eerst eene uitboezeming, betrekkelijk de gezegende Staatsomwenteling vooraf gaan. Voorts vermaande hij de Onderwijzers om nu met verdubbelden ijver hunne leerlingen met de *Geschiedenissen van ons Vaderland* bekend te maken; bij die gelegenheid hun herrinnerende het Schoolboek *over de Verdiensten der Vorsten van* ORANJE-NASSAU *jegens het Vaderland*, vervaardigd door den Schoolopziener VAN SWINDEREN en uitgegeven bij den Boekhandelaar J. OOMKENS.

Inzonderheid wilde de Spreker, dat de Leermeesters zulke gebeurtenissen de Jeugd zochten diep in te prenten, in

in welke ons land, of een gedeelte van hetzelve, op eene meer zeldzame wijze redding of verlosfing was toegebragt, zonder dat menfchelijke wijsheid of kracht alleen hier van als toereikende middeloorzaken konden aangemerkt worden: gebeurtenisfen, in welke het weldadig Godsbeftuur zigtbaar uitblinkt: om dus dit onderwijs meer dienstbaar te maken, om Godsdienftige gezindheden en veredeling van gevoelens en daden in de jeugdige harten te ontvonken en aankweeken.

Om de Onderwijzers hier van voorbeelden te geven, bepaalde de Spreker hen *eerst* bij een aantal van zulke merkwaardige bijzonderheden uit de *vroegere* Gefchiedenisfen van ons land; *voorts* hield hij hen wat langer ftil bij het gebeurde *in dezen tijd*, inzonderheid bij de groote en onvoorziene verlosfing van Nederland en geheel Europa van het ijzeren juk der zwaardrukkende overheerfching: ieder gebeurtenis zoo voordragende, dat men den vinger Gods er op het treffendfte in konde opmerken.

Tot flot dezer plegtigheid werd een TRIOMFLIED *over de Verlosfing van Nederland* gezongen, door den Spreker hier toe vervaardigd, en, op verzoek van den Voorzitter, voor de vergadering in druk gebragt.

Het Gezelfchap is met dat van de ftad Groningen enz. in verftandhouding getreden.

TRIOMFLIED
OVER DE
VERLOSSING VAN NEDERLAND.

WIJZE: Ev. Gez. 13, *God fprak* enz.

Voor de Meivergadering 1814 van het Schoolonderwijzers-Gezelfchap te Winfchoten.

1.

God lof! wij zijn verlost en vrij
Van 't knellend Franfche juk!
Verlost, verlost van dwinglandij;
Wat onverwacht geluk!

 2. Ja,

2.

Ja, Neêrland is verrukt van vreugd;
Men hoopt nu betren tijd;
De ftramme grijsheid, frisfche jeugd,
Elk voelt zijn hart verwijd.

3.

Men ademt nu in ruimer lucht;
Geen flaaffche keten knelt;
Nu flaakt de borst geen bangen zucht,
Ontwrongen door 't geweld.

4.

De voormaals felbenepen long
Ontfpant zich, vrij van fmart;
Hoe juicht de langgeklemde tong!
Hoe vrolijk klopt nu 't hart!

5.

De blijde morgenzon verfcheen,
Na een' pikduistren nacht:
God wenkte! op zijn bevel verdween
Gevreesde reuzenkracht:

6.

Zij werd geknakt gelijk een riet;
God hoorde-ons noodgebed!
De Rus betrad ons grondgebied,
En Neêrland was gered!

7.

Wat heil gaf ons uw regterhand,
Beftuurder van elks lot!
Hoe duur is 't volk van Nederland,
U thans verpligt, o God!

8.

Nu klopp' voor God, voor Land en Vorst
Elk Neêrlands hart, vol vreugd!
Nu gloeije elk vaderlandfche borst
Van liefde tot de deugd!

H. WESTER.

SCHOOLWEZEN
IN DE
VEREENIGDE NEDERLANDEN.

GRONINGEN den 20 October 1814. Het Departement *Groningen* der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, beseffende, hoeveel hetzelve aan de Hoogeschool alhier verschuldigd is, daar het velen van derzelver Hoogleeraars en kweekelingen onder zijne Medeleden tellen mag; en overwegende, dat, offchoon beide stichtingen voor verschillende standen en in verschillende kringen werkzaam zijn, de bevordering van wetenschap en deugd, de uitbreiding van het rijk van waarheid en Godsvrucht, de aankweeking van den smaak voor het ware en goede en schoone, desniettemin beiden als doel vereenigen; besloot derhalve reeds vroeg, ook het zijne toe te brengen, om den twee-honderdsten verjaardag der Hoogeschool, welke alhier dezer dage gevierd is, nog luisterrijker, ten minste nog onvergetelijker, te maken. — Daar het nu inzonderheid de zoogenoemde gemeene man, en vooral de kinderen zijn, voor welke deze Maatschappij gewoonlijk werkt, en zij op geene harer pogingen zulke gelukkige gevolgen zag, als op die, welke zij ter bevordering van opvoeding en onderwijs in het werk stelde; zoo begreep de Groninger afdeeling dezer Maatschappij, dat zij bij deze gelegenheid niets eigenaardiger konde doen, dan dat zij, na het afloopen der overige feestvieringen, den kinderen, welke in deze stad in de gewone Nederduitsche scholen onderwezen worden, of eenigen van hen, een onderzoek naar hunne vorderingen liet afnemen, en vervolgens aan allen, die zich door traagheid en slecht ge-

drag zulks niet hadden onwaardig gemaakt, op eene openlijke en plegtige wijze een eerbewijs, tot eene aandenking aan dezen heugelijken dag, liet overhandigen, en *aldus de* feestviering der Hoogefchool met een kinderfeest, *met* een feest, dat zoo weldadig op de harten van ouders en kinderen, van jongen en oudeu, werken moest, befloot. Beteren indruk meende toch het Departement niet te kunnen geven van het belang der Hoogefchool, dan in de harten der kinderen, waarop dezelve de meeste kracht moest uitoefenen; fterker dacht hetzelve dezen indruk niet te kunnen doen werken, dan door hun een feest te geven, geheel voor hen ingerigt; en duurzamer oordeelde het dezen indruk niet te kunnen maken, dan door hun een eerbewijs te fchenken, dat zij tot een beftendig aandenken bewaren zouden, en, omdat het hun ter belooning van vlijt en goed gedrag gegeven werd, misfchien velen hunner aan hunne kinderen en kindskinderen zouden overleveren.

Overeenkomstig deze beginfelen, heeft hier dan op den 19 October het luisterrijkfte, ten minste *het talrijkfte kinderfeest* plaats gehad, dat nog ooit, niet alleen binnen deze Stad, maar ook, zoo ver de Gefchiedeuis reikt, ergens in ons Vaderland gezien is.

Nadat, op den morgen van dezen dag, aan eenige kinderen uit de Weeshuis- Arm- en Liefdefcholen dezer Stad, door den Schoolopziener van het District, in tegenwoordigheid van de Leden van dit Departement en van de Commisfie van Onderwijs, een examen over de verfchillende vakken, die thans in de Lagere fcholen onderwezen worden, het Lezen, Schrijven, Rekenen, Zingen, de Nederduitfche Taalkunde, Aardrijks-, Gefchied-, Natuur- en Zedekunde, tot genoegen van de Leden van dit Departement was afgenomen, en zich al de aanwezigen daardoor overtuigd hadden, dat verlichting van het verftand, gepaard met, en ftrekkende tot ware verbetering van het hart,

hart, het hooge doel der schoolverbetering was, begaven zich met den klokslag van half 2 uren drieduizend vierhonderd en veertig kinderen, allen netjes gekleed en versierd, de jongens met een palmtakje en een oranjelint om den arm, de meisjes met een dergelijk versiersel voor de borst, uit hunne verschillende scholen, waar zij een half uur te voten vergaderd waren, twee aan twee naar de Groote Kerk, waar nu het geheele koor, en alle, anders ledige, plaatsen met banken uit de Akademie-kerk en uit de scholen dezer stad bezet waren.

Intusschen had zich ook bijna de gansche bevolking van *Groningen* met de talrijke vreemdelingen, die zich hier op dien dag nog bevonden, op weg begeven, om ten minste iets te zien van dezen roerenden optogt. — Nu was er toch een feest aanstaande, daar alle huisgezinnen in deelden; en had men dus ver nog slechts een' stoet gezien, alleen van Geleerden of die met dezen in eenige betrekking stonden, had men dus ver nog alleen van plegtigheden gehoord, voornamelijk voor den beoefenaar der wetenschappen ingerigt, of in welke ten minste niet ieder deelde; nu kon men een' trein zien, wel niet zoo prachtig als een der voorgaanden, maar oneindig talrijker en voor den gevoeligen menschenvriend treffender dan die alle; nu kon men getuige zijn van eene plegtigheid, daar ieder belang bij had, om zijne eigene kinderen of die zijner bloedverwanten of vrienden, die daarvan de voorwerpen waren, of enkel om dat hij mensch was, en dus met geene onverschillige oogen zulk eene schaar van kinderen, de hoop van het volgend geslacht, van de eeuw, die er werd ingetreden, kon beschouwen. Hier kwam bij, dat dit feest plaats had op een' der schoonste herfstdagen, dien men zich verbeelden kan, en dat de helder schijnende zon, de warme lucht, de zindelijke straten, de nog rijk met groen en bloemen en vlaggen versierde huizen, de netjes gekleede kinderen, op wier aangezigten de hoogste

zaligheid te lezen ftond, de dezen verzellende Ouders en Onderwijzers, die zich verheugden in het genot hunner kinderen en kweekelingen, dat alles zamenliep, om aan dit feest een bevallig, een roerend voorkomen te geven. — Voegt men hier nu de zeldzaamheid van een kinderfeest in deze ftad, of flechts de ongewoonheid van zulk een talrijk kinderfeest op zich zelve bij, waardoor nog allen, die er geen belang in ftelden, door de allen menfchen eigene nieuwsgierigheid gedreven werden, om er iets van te zien, dan zal men zich gemakkelijk voorftellen, dat alle ftraten wemelden van aanfchouwers, en dat bij geene der vorige feesten zoo veel volks op de been was, als thans.

Toen al de kinderen op de voor hen beftemde *plaatfen* gezeten waren, werden de Leden van het Departement, die inmiddels in de gewone vergaderzaal waren bijeengekomen, hiervan verwittigd, en begaven zich nu ook in ftatelijken optogt, twee aan twee, en voorafgegaan door de Commisfie van Directie naar de Kerk; hetwelk inderdaad, gelijk de zoo even plaats gehad hebbende ftoet der kinderen een aandoenlijk, zoo dit een achtbaar *fchouwfpel* opleverde, toen men daar zulk een eerwaardig ligchaam van mannen uit alle ftanden, rijken en minder gegoeden, aanzienlijken en van eenen anderen rang, ouden en jongen, Leeraars en Leden van onderfcheidene Christelijke gezindheden, als broeders zag optrekken, om een kinderfeest bij te wonen.

Inmiddels waren de geftoelten der eere ook door velen uit de Hoogleeraars, door den Doctor met zijne paranymphen, door de Directeuren van de Studenten, en door verfchillende Leden van de Provinciale en Stadsregering bezet geworden, en eene aanzienlijke vrouwenfchaar had zich naast de zitplaatfen der Leden gezet, waardoor dus het geheele ligchaam der kerk vervuld was, en dezelve een getal van zielen bevatte, zoo als zij waarfchijnlijk nog nooit bevat heeft.

Met

Met den klokſlag van half drie beklom de Hoogleeraar TH. VAN SWINDEREN, Schoolopziener van deze Stad, als Vice-voorzitter van deze afdeeling der Maatſchappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, den Predikſtoel, en hield aldaar eene korte Redevoering *over de heerlijke vruchten, die deze Maatſchappij op hare pogingen ter ſchoolverbetering zien mag, en de hooge blijdſchap, welke de overweging hiervan moet aanbrengen op dit feest, door de vooruitzigten, die daardoor voor de volgende eeuw aanlichten.*

Gelijk deze Redevoering meermalen door de heerlijkſte beurtgezangen van een grooter of kleiner aantal kinderen van onderſcheidene jaren werd afgewisſeld, zoo werd inzonderheid eenmaal de vergadering treffend verrast, toen, – na eene aanſpraak van den Spreker aan den verdienſtelijken Schoolopziener WESTER, welke zoo bijzonder veel ter bevordering der ſchoolverbetering in deze ſtreken hebbende toegebragt, door zijne tegenwoordigheid op dit kinderfeest, aan hetzelve zulk eenen aandoenlijken luister bijzette, – toen, na deze aanſpraak, een koor van honderd kinderen, dat om het doophek geplaatst was, eensklaps van hunne zitplaatſen opſtond, en een gezang ter eere van dezen hunnen leidsman aanhief, onder hetwelk de vier kleinſte meisjes hem eenige bloemen overgaven, welke hem door al deze honderd kinderen werden aangeboden. — Roerend was dit ſchouwſpel, vooral door het onverwachte, daar de Spreker dit zijn voornemen geheel had weten geheim te houden; en dubbel trof hetzelve den man, die het voorwerp dezer vereering was, daar deze toevallig juist op dezen oogenblik zijnen meestberoemden leerling, aan welken hij in deszelfs jeugd de eerſte beginſelen van kennis en beſchaving had medegedeeld, den Hoogleeraar J. R. VAN EERDE, als Voorzitter van de Commisſie van Onderwijs, naast zich had, en aan zijne andere zijde zijnen eigenen grijzen Leermeester,

 den

den waardigen Predikant L. VAN BOLHUIS, die hem de eerste aanleiding gaf, om zich aan het vak van het onderwijs toe te wijden, onder de Leden van het Departement nog mogt aanschouwen. — Hier zag men dus het beeld der eeuw in waarheid verzinnelijkt, en eene rij van Leermeesters en Leerlingen vormde hier het zigtbaar teeken van het feest, dat men vierde.

Op dit treffend tooneel, dat, onder zoo vele andere van dit feest, de gevoelige aanschouwers tranen van blijdschap uit de oogen perste, volgde de eigenlijke *uitdeeling* de eerbewijzen, welke de Spreker aan de onderscheidene Onderwijzers, ieder voor zijne leerlingen, *overhandigde*, en vervolgens door de eersten aan de laatsten *werden uitgereikt*.

Intusschen wilde het Departement bij deze gelegenheid tevens den kinderen met een voorbeeld toonen, welk eene hooge waarde de deugd aan den mensch geeft, en hoezeer inzonderheid de Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, edelmoedige daden vereert. Daartoe had hetzelve dan mede dezen dag verkozen, om, in de tegenwoordigheid dezer kinderen, aan HARM DREWES, een' man, die, na zich te vergeefs als Plaatsvervanger voor zijnen broeder in de opschrijving tot den Zeedienst in 1811 te hebben aangeboden, toen het edelmoedig voornemen nam, om voor het noodlijdend huisgezin van denzelven den kost te gaan verdienen, en dit bijna drie jaren, tot hetzelve die hulp niet meer noodig had, met eene bewonderingwaardige standvastigheid vol hield; — om dan aan dezen man het hem toegekende vereerend getuigschrift, eenen dubbelen zilveren eerepenning, en vijf-en-twintig gulden te overhandigen. — Dit geschied zijnde, hieven al de kinderen andermaal een gezang aan, ter eere van dezen deugdzamen vervaardigd; waarop de spreker de plegtigheid van dit uur, en daarmede de geheele openbare feestviering van deze week, besloot met eene aanspraak aan de Ouders, aan de Onderwij-

wijzers, aan de kinderen, en aan alle aanwezigen, om den indruk van deze feestviering niet te vergeten, maar vooral dienstbaar te maken ter bereiking van dat oogmerk, waarmede deze Maatschappij deel had genomen in de feestviering der Hoogeschool, de verbetering van het hart en den wandel. — Melding verdient het nog, dat de spreker in zijne slot-aanspraak, onder de voordeelen der hoogere beschaving, die inzonderheid de kinderen aan de afgeloopene eeuw te danken hebben, uitdrukkelijk ook sprak van de weldadige ontdekking en spoedige verbreiding der koepok-inenting, waardoor men nu onder deze 3340 kinderen naauwelijks eenen enkelen aantrof, die door de kinderziekte misvormd was, hieruit aanleiding nemende, om Ouders en Opvoeders aan te sporen, om dan nu te zorgen, dat er, in de schoone ligchamen hunner kinderen en kweekelingen, ook schoone welgevormde zielen woonden.

Na het eindigen der plegtigheid in de Kerk, begaven zich de Bestuurders en Leden van het Departement met de Commissie van Onderwijs, op gelijke wijze, weder naar hunne gewone vergaderplaats terug, gaande de Heer WESTER nu tusschen den Voorzitter en den Vice-voorzitter, en HARM DREWES tusschen de beide Secretarissen, terwijl deze geheele stoet thans werd voorafgegaan door de honderd kinderen, die den Heer WESTER de bloemen hadden aangeboden, allen twee aan twee met hunne bloemen en versjes in de hand, terwijl de vier kleinsten met den eigenlijken bloemkrans, dien zij denzelven in de Kerk overhandigd hadden, onmiddelijk vóór hem gingen.

Aan de gewone vergaderplaats gekomen, plaatsten zich deze kinderen in eenen halven kring om de stoep, waarop dezelven op nieuw hunne bloemen aan den Heer WESTER, die nu in hun midden trad, overgaven, terwijl deze hen met eene korte aanspraak bedankte, hetwelk door de kinderen met een uit het hart komend *hoezee!* beantwoord werd.

 Hier-

Hierop begaven zich de kinderen naar hunne onderſcheidene ſcholen terug, waar zij meestal het overige van den avond in ongeſtoorde vreugd doorbragten, en aldus den gelukkigſten dag van hun leven eindigden, dien zeker niemand hunner, al hadden zij op denzelven ook geene eerbewijzen ontvangen, die hun tot eene dagelijkſche herinnering van denzelven verſtrekken zullen, ooit vergeten zal; terwijl de Leden van het Departement mede het overige van den avond bijeen bleven, zich hartelijk verheugende, dat zij in de gelegenheid geweest waren, op zulk eene wijze de feestviering der Hoogeſchool te eindigen, eene zachte, onſchuldige, hartverheugende blijdſchap in alle huisgezinnen dezer Stad te verſpreiden, en aldus dit luisterrijke feest te beſluiten op eene wijze, zoo geheel waardig de loffelijke Maatſchappij, waarvan zij Leden zijn, en zoo bij uitnemendheid geſchikt, om den tweehonderdſten verjaardag der Hoogeſchool onvergetelijk te maken in de harten van Groningens goede Burgerij, hare kinderen en kindskinderen. — Inderdaad had men ook nog op dezen dag, en bij deze roerende plegtigheid, bij dit hartenfeest, Z. en H. KK. HH. mogen tegenwoordig zien, het zou ook welgevallig geweest zijn aan Hoogstderzelver ouderlijke harten, en dan had er niets aan het geluk van ouders en kinderen ontbroken.

ENKHUIZEN den 6 Junij. Heden is alhier het gewone jaarlijkſche ſchoolexamen gehouden van de leerlingen der Franſche kostſchool, onder het beſtuur van den waardigen Onderwijzers P. F. ERDBRINK. Niet alleen zijn daarbij de ſchoonſte vorderingen opgemerkt van alle de leerlingen in de Franſche, Engelſche en Hoogduitſche talen, de Algemeene en Vaderlandſche geſchiedenisſen, de Aardrijkskunde enz., maar het geheel droeg de blijken van een geregeld onderwijs, zijnen beſtuurder geheel waardig; zoo dat de plaatſelijke Schoolcommisſie, bij monde

van

van haren Voorzitter den Wel-Eerw. Heer HOUTKAMP, derzelver onbepaaldste goedkeuring daarover betuigd, en aan de meestgevorderde in alle klasfen vereerende prijzen heeft uitgereikt, waarvoor de jonge Juffrouw WILLEMINA DE JONGH, op eene bevallige wijze, in naam harer medeleerlingen, bedankt heeft.

Een uitmuntend concert, onder bestuur van den Heer VINCENT, heeft deze plegtigheid zeer opgeluisterd, en de voldoendste blijken van het bekend genie en de kundigheden van dezen sierlijken componist opgeleverd.

Daags daaraan den 7, reikte ook dezelfde Commisfie, mede in tegenwoordigheid van den Schoolopziender van dit District, de Leden der Regering dezer Stad, en in 't bijwezen van eene niet min talrijke fchaar aanfchouwers, de vereerende blijken harer tevredenheid uit, aan de naarstige jeugd in de Hollandfche fcholen; bij welke gelegenheid de vredezangen, door het Lid der Commisfie, den Heer J. DE JONGH vervaardigd, met eene algemeene geestdrift, onder een welbestuurd orgelmuzijk werden opgezongen.

LEYDERDORP den 14 October 1814. Reeds eenige weken was alhier het gewoon jaarlijksch fchool-examen uitgesteld, in de hoop, dat zulks onder de besturing van den Heer Districts-fchoolopziener zoude kunnen plaats hebben: dan daar die waardigheid, door het vertrek van den Heer J. VAN GEUNS vacant zijnde, nog niet vervuld was, heeft de Plaatfelijke Schoolcommisfie, uit hoofde van het reeds verloopene jaargetijde, het voornoemd examen niet langer durven uitstellen, en had dit dien ten gevolge heden achtermiddag plaats in de Gereformeerde kerk, in tegenwoordigheid van den Heer VAN GOOR DEN OOSTERLINGH, Prefident, de Heeren P. BRUGMAN, Vice-prefident en C. VAN RYNZ, Secretaris van het Gemeentebestuur, alsmede van den Heer Predikant MAHLSTEDE,

 zijn-

zijnde gemelde Heeren opzettelijk hiertoe, door de Plaatselijke Schoolcommissie (bestaande uit de Heeren VALENTYN HORN, WILLEM VAN' GEER en JAN JANSE KONING) uitgenoodigd. Bij de aankomst van den Plaatselijken President en verdere Heeren, werden dezelve door de Schoolcommissie ontvangen, terwijl tevens de kinderen, welker getal 132 beliep, verzeld door het orgel, op eene bevallige wijze, een gepast gezang aanhieven: vervolgens werd er tot opening van het examen, door den Heer W. VAN GEER, Lid der Schoolcommissie, eene toepasselijke redevoering gehouden, waar na men tot het examen zelf overging, hetwelk op de gewone wijze begon en afliep, behalve dat er nu ook de Aardrijkskunde bijkwam.

Eene aanzienlijke vergadering, zoo uit deze Plaats, als uit de bewoners der omliggende buitenplaatsen zaamgesteld, betuigden allen hunne tevredenheid over de aanmerkelijke vorderingen, die zij over het algemeen bij de meeste kinderen bespeurden, en die den Schoolonderwijzer, den verdienstelijken HENDRIK WILDERINK RZ., tot zeer veel eer strekken. Na het examen werden er, ter belooning der vlijtigsten, verscheidene Prijzen uitgedeeld, voor welke Prijzen door een' der leerlingen uit aller naam, op eene bevallige wijze, werd bedankt. Hierop volgden eenige Gezangen der kinderen, en werd alles besloten met een Vers, door meergemelden Heer W. VAN GEER, tot groot genoegen van alle de aanhoorders, gereciteerd.

SASSENHEYM den 12 October. Deze dag heeft de vruchten getoond van het verbeterd onderwijs, dat sedert een jarr te dezer plaatse is ingevoerd, door den met dit oogmerk alhier aangestelden Meester ALLARIES. Al wat men van de nieuwe leerwijze en van den nieuwen Onderwijzer gehoopt had, is, bij de heden in het openbaar gegevene proeve van de vorderingen der jeugd, door de uitkomst overtroffen geworden. Omtrent zeventig] leerlingen

gen, het driedubbeld getal der vorige ſcholieren, waren met den Meester in de Gereformeerde kerk verzameld, terwijl bij de plegtigheid kwamen voorzitten de Preſident en Vice-preſident van het Gemeente-beſtuur, de Gereformeerde Predikant en de Roomſche Kapellaan, met den Preſident en Secretaris van de Plaatſelijke Schoolcommisſie van Leyden, daartoe, bij het ledig ſtaan van het ambt van Schoolopziener, door het verdienstelijk Dorps-beſtuur met vriendelijken aandrang uitgenoodigd. De eerſte der twee laatstgenoemde Heeren opende de plegtigheid met eene aanſpraak, waarin hij voornamelijk de voordeelen ſchetſte van de tegenwoordige ſchoolinrigting en manier van leeren, den Onderwijzer uitnoodigende om aan allen met de daad het bewijs te geven, van het nut der in dit opzigt alhier tot ſtand gebragte verandering. Noch Meester, noch leerlingen waren hierin achterlijk. Na een gepast gebed van den Onderwijzer, toonden de drie klasſen der meestal zeer jonge discipelen, bij het aan den dag leggen van goede vorderingen in het wel lezen en ſchrijven, en in de eerſte gronden van taal- en rekenkunde, een geest van ſtille orde, gewillige ondergeſchiktheid, vrolijken leerlust en ongemaakte vrijmoedigheid, welke aller harten innam. Het was den Spreker, die dit dorpsfeest geopend had, des te aangenamer zich door de weldadigheid der voornaamſte ingezetenen in ſtaat geſteld te zien, om hetzelve te ſluiten met eene ruime prijsuitdeeling onder de landjeugd. Acht kinderen ontvingen boekjes met linten, vele andere minder onderſcheiden prijsjes, alle de overige prenten en ſisch papier, op dat geen hunner geheel ongetroost naar huis mogt gaan, hetgeen op het ſlotgebed en gezang volgde. Zeker ging niemand der toehoorders en toeſchouwers, waaronder zeer aanzienlijke en bevoegde regters waren, onvoldaan henen over den Meester of zijne leerlingen, en maakte deze dag aller voornemen vast, om dit feest voortaan jaarlijks te helpen vernieuwen, en meer

en

en meer elk het zijne toetebrengen tot den bloei van het onderwijs in deze Gemeente.

KAMPEN den 16 September. De Plaatselijke School-commissie alhier, een naauwkeurig onderzoek gedaan hebbende na de vorderingen en het zedelijk gedrag der kweekelingen, zich bevindende op de beide Fransche scholen, binnen deze Stad gevestigd, onder het bestuur van Mevrouw ROLAND en den Heer GLAZER, werd de dag van heden bepaald tot eene plegtige openbare Prijsuitdeeling voor gemelde scholen.

Na dat eene Commissie uit de Regering dezer Stad, onder het spelen van het orgel binnengetreden, plaats genomen had, deelde de Wel-Eerw. zeer Geleerde Heer A. S. ALTING, President der Plaatselijke Schoolcommissie, het gevoel, 't welk hem bezielde, aan de vergadering mede, in eene redevoering, op de omstandigheden, waarin dezelve gehouden werd, zeer toepasselijk, *over het weldadige van de gelukkige omwending van zaken in ons Vaderland, voor het openbaar onderwijs*; wordende deze redevoering, en de daarop volgende prijsuitdeeling, voorafgegaan, verpoosd en besloten, door het spelen van het orgel.

NIEUWE HARKE den 8 September. De oude openbare School dezer plaats, reeds lang, zoo door bouwvalligheid als anderzins, een ongeschikt lokaal voor het onderwijs der jeugd geweest zijnde, zoo heeft de Heer Schout dezer Gemeente, met grooten ijver en welwillendheid ten aanzien der belangen van het openbaar onderwijs bezield, en overtuigd van de billijkheid van het verzoek, door den Schoolopziener daartoe gedaan, het oude gebouw doen wegbreken en door een nieuw, ruim en luchtig, behoorlijk ingerigt lokaal doen vervangen. Dit schoolgebouw thans in gereedheid zijnde, werd heden

de-

deze voor ons zoo gewenschte gebeurtenis met levendige blijdschap gevierd. Voor eene aanzienlijke in de nieuwe School vereenigde vergadering opende de Districts-Schoolopziener plegtig het onderwijs in dezelve, ons bij het belang dezer zaak op eene gepaste wijze bepalende. Alles werd besloten met naar tijdsgelegenheid geschikte aanspraken aan den Heer Schout, den Onderwijzer en de Schooljeugd dezer plaats, terwijl de plegtigheid telkens met een aangenaam vokaal muzijk van eenige der leerlingen, behoorlijk gedirigeerd, werd afgewisseld.

EINDHOVEN den 11 Augustus 1814. Heden had de Schoolopziener het genoegen, het gewone jaarlijksche schoolexamen en prijsuitdeeling, in de school van den verdienstelijken Nederduitschen Onderwijzer J. F. HUYGENS, bij te wonen. — De meest verdienstelijke scholieren werden, in de tegenwoordigheid van eene zeer talrijke en aanzienlijke vergadering, met zeer schoone en nuttige eereprijzen beloond.

Den 12 Augustus daaraan volgende, had ook deze plegtigheid plaats in de Fransche kostschool van den waardigen Onderwijzer H. A. BOEX.

In deze twee scholen zijn een aantal van ruim 200 boekgeschenken, ter gezamenlijke waarde van *f* 100:–:– uitgereikt: in beide werd dit kinderfeest met een keurlijk muzijk geopend, en nadat een der leerlingen, in de eerste in de Nederduitsche, en in de laatste in de Fransche taal, door eene gepaste aanspraak, de Regering en alle vrienden der jeugd, die hetzelve bijwoonden, zoo voor zich zelven, als uit naam zijner medescholieren zijnen hartelijken dank betuigd had, gesloten.

MIDDELBURG den 2 November. Heden den 2 dezer maand, heeft het Middelburgsche Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, na door de tijds-

om-

omstandigheden dit genoegen eenigen tijd te hebben moeten missen, in de Luthersche kerk alhier openbare prijsuitdeeling gedaan aan de kinderen, welke onder haar opzigt uit daartoe door menschlievende begiftigers gedaan wordende bijdragen, onderwezen worden.

Na dat de Heer ANT. VAN DEINSE, Lid der Commissie, eene redevoering gehouden had, over *de vreugde der bewustheid van, naar vermogen, medetewerken tot bevordering van menschengeluk en algemeen welzijn*, gaven de leerlingen eenige proeven van hunne vorderingen in het lezen, schrijven, de eerste gronden der Hollandsche taal, en der Aardrijkskunde, en werden aan een twintigtal derzelve prijzen, bestaande in zindelijk ingebondene *werkjes* van de Maatschappij, uitgereikt: terwijl voorts *eenige* leerlingen van lagere naar hoogere klassen verplaatst werden, en aan vijf, na vervulden leertijd van de school gaande, kinderen loffelijke getuigschriften werden toegekend.

Na het afloopen hiervan zijn aan MACHIEL VAN DER VLOET en CORNELIS MARINUS GERNLER, de hun door Hoofdbestuurders der Maatschappij, voor het redden van drenkelingen, toegekende eereblijken, door den Voorzitter van het Bestuur des Middelburgschen Departements ter hand gesteld, terwijl de Redenaar van hunne edele daden in gepaste bewoordingen melding heeft gemaakt, en hun voorbeeld ter navolging aangeprezen.

Deze plegtigheden; welke eenige Regeringsleden en andere aanzienlijke lieden met hunne tegenwoordigheid vereerden, zijn geopend, vervangen en gesloten, door een aangenaam muzijk, meestal door liefhebbers uitgevoerd.

WESTZAAN den 19 October 1814. Heden morgen had hier wederom de plegtige uitdeeling der Eereprijzen plaats aan eenige verdienstelijke en veelbeloovende kinderen, die bij het voorafgegaan examen in de drie scholen van

van *Westzaan* en *Westknollendam* waardig gekeurd waren om bekroond te worden.

De twee hoogſte klasſen dier ſcholen kwamen, onder het opzigt der Meesters, vroegtijdig in de kerk, werwaards de Commisſie van Toevoorzicht zich met den Heer Burgemeester, tot deze plegtigheid uitgenoodigd, ten negen uren mede begaf.

Na een gepast gezang, hield de Wel-Eerw. Heer J. ROORDA VAN EYSINGA, die, dit verzocht, zich het beſtuur van dit kinderfeest had laten welgevallen, eene redevoering over *den weldadigen invloed der jongſte ſtaatsomwenteling op het verbeterd onderwijs in ons Vaderland.*

Zijn Eerw. maakte ons in de eerſte plaats opklettend op de gronden eener gunstige verwachting in dezen, als:

1°. Het 140ſte art. der grondwet voor de Vereenigde Nederlanden, beſchouwd niet alleen op zich zelve, maar ook in verband met hetgene door de vroegere regering zoo weldadig tot ſtand gebragt, als onder de Franſche overheerſching verachterd was.

2°. De edele gezindheid van den Vorst, die zulke weldadige inrigtingen voor het ſchoolwezen in *Fulda* en *Corvey* gemaakt heeft.

3°. De meer vreedzame tijden, die wij te wachten hebben en reeds beleven. — Hier na verlustigde ons de Redenaar met een tafereel van de heerlijke uitzigten, die zich thans aan het verbeterd onderwijs opdoen.

Deze redevoering werd vervangen en beſloten, door gepaste toonen, welke de daarop geoefende kinderen hooren lieten.

Nu gaven, onder het beſtuur der drie Onderwijzers, de meest gevorderden, in de onderſcheidene ſcholen en klasſen, doorſlaande blijken van den aanwas hunner kundigheden; en bij dit onderzoek, eene trapsgewijze opklimming gevolgd zijnde, werd de vergadering eindelijk verrast door de ſchier ongeloofelijke vorderingen, die eenige kinderen

in

in het kunstmatig lezen, in de Theorie der Rekenkunde, voorts in de Gefchiedenis, Taal- en Aardrijkskunde gemaakt hadden, terwijl de fraaije hand in vele ter befchouwing rondgedeelde fchriften bewonderd werd.

Er werden dan ook, met eene gepaste aanfpraak, in die onderfcheidene wetenfchappen, gelijk mede voor zedelijkheid en naarftigheid, vereërende Prijzen uitgedeeld, en aan alle de overige kinderen, die aanwezig waren, kleine gefchenken van de Prenten der Maatfchappij gegeven, en voor die der laagfte klasfen, welke men, om te meer ftilte te hebben, t'huis gelaten had, aan de Onderwijzers overhandigd.

Een lief jong meisje bedankte op eenen vrijmoedigen en verftaanbaren toon de Commisfie en de Onderwijzers, en de kinderen hieven toen hunnen lofzang aan.

De Redenaar het fpreekgeftoelte weder beklommen hebbende, eindigde zijne taak met gepaste aanfpraken, waarna de plegtigheid, die gedurende meer dan drie uren zonder verveling geduurd had, met een algemeen gezang is befloten.

Wij zien reeds met verlangen een dergelijk kinderfeest, dat aan de vooroordeelen van fommigen merkelijk afbreuk gedaan heeft, in een volgend jaar te gemoet.

MUIDEN den 4 November. Heden werd, naar voormalig gebruik, het openbare fchoolonderzoek, in het bijzijn van den Heer Burgemeester SAPORTAS en verdere Leden der Regering, gehouden, hetwelk de Heer Schoolopziener van dit Distriƈt J. TEISSEDRÉ L'ANGE mede zoude bijgewoond hebben, ware Z. Eerw. door een, elders te doen, vergelijkend examen niet gehinderd geworden.

Hetzelve voldeed uitnemend, daar de leerlingen, in iedere afdeeling der drie klasfen, de welingerigte ondervraging hunnes Leermeesters P. HAGA, zeer voldoende beantwoordden, en, in het geheele onderzoek, aangename bewijzen van hunne aangeleerde kundigheden gaven.

Door

Door de zorg van het Stadsbestuur voor het schoolwezen, was, onder goedkeuring van Zijne Excellentie den Heer Gouverneur van Noord-Holland, tot belooning van Onderwijzers en leerlingen, zoo voor hier als voor *Muiderberg*, eene vrij aanzienelijke som bestemd; en wierden er, aan twee-en-zestig, eereprijzen, aan zes-en-twintig, prijzen voor naarstig schoolkomen, en aan de overigen der eerste klasse een prentgeschenk uitgedeeld, voor welke GERRIT HENDRIK VERDAM, uit aller naam, bedankte, gelijk ook de Leermeester, met betuiging zijn erkentenis deswegens, eene, denzelven toegelegde, eeregift ontving.

De Voorzitter deed bij het begin en einde der verrigtingen, alsmede bij de Prijsuitdeeling en het overhandigen der eeregift aan den Onderwijzer, eene korte aanspraak, en werd door de kinderen, voor en na een gepast gezang, ter eere van God, gezongen.

Vervolgens geschiedde, mede in tegenwoordigheid van gemelden Heer Burgemeester en een Lid uit de Regering, het onderzoek in de schole te *Muiderberg*; aldaar gaven de leerlingen der drie onderscheiden klassen insgelijks genoegelijke blijken van het nut, dat zij uit het onderwijs hunnes Leesmeesters G. VAN OOSTEREN getrokken hadden, kregen dezelve Eereprijzen en van naarstig schoolkomen, voor welke zij door A. GROOTVELD bedankten, en werd de eeregift, van gelijke waarde als die te *Muiden*, aan den Onderwijzer ter hand gesteld, die ze met dankbaarheid aannam.

Beide de examens droegen te meer de goedkeuring weg, door dien er, wegens onze bekende omstandigheden, door nabij gelegenheid bij *Naarden*, dezen winter en lente, weinig of geen schole had kunnen zijn, terwijl het houden van een examen met Prijsuitdeeling ons eene verblijdende erinnering aan van het herkrijgen van onze – vooral ook voor het onderwijs der jeugd – zoo gewenschte vrijheid.

MISSIVE VAN DEN SCHOOLOPZIENER IN HET 3DE DISTRICT VAN VRIESLAND, AAN ZIJNE EXCELLENTIE DEN HEERE SECRETARIS VAN STAAT VOOR DE BINNENLANDSCHE ZAKEN.

Hoog Edel Gestrenge Heer!

Offchoon ik, in dit oogenblik, verpligt ben en mij in ftaat zie, om een algemeen verflag van alle fcholen in mijn district te kunnen geven, vergunne Uwe Excellentie mij echter, dat ik hetzelve doe vooraf gaan van een bijzonder verflag van eene enkele fchool; eensdeels, dewijl dit ten bewijze zou kunnen ftrekken, van hetgeen algemeen ter verbetering van het onderwijs kan gefchieden bij eene gelukkige zamenwerking van den Schoolopziener en de Plaatfelijke Regering, anderdeels, dewijl hieruit *ontwijfelbaar* kan blijken, dat de hindernisfen, in de verbetering van het onderwijs, veelal te onregte aan de ftijfhoofdigheid en vooroordeelen der ingezetenen worden toegefchreven.

Het dorp ......, een afgelegen dorp in de gemeente ..., is wegens den achterlijken ftaat van befchaving, de onkunde en vooroordeelen van derzelver ingezetenen algemeen en boven anderen berucht. In hetzelve woont een Schoolmeester, die, hoewel niet van gezond verftand misdeeld, door overhelling tot overdrevene denkbeelden, menfchenvrees en andere bijkomende omftandigheden, het onderwijs al in denzelfden verwaarloosden toeftand liet blijven, waarin het zich, vóór de algemeene fchoolverbetering hier te Lande, allerwege bevond.

Sedert twee jaren heb ik de gewoonte, om met den achtingwaardigen Schout de fcholen van zijne gemeente eenmaal 's jaars te bezoeken. Op den 6. September ll. be-

bezocht ik met hem de ſchool in . . . . . . De toeſtand van het onderwijs was toen deze. Er waren in het geheel dertig kinderen. Er was geene klasſificatie der leerlingen. Er heerschte wanorde, ruwheid en woestheid. Het lezen en ſchrijven was alleen werktuigelijk. Aan vragen over het gelezene en het oefenen in zelve iets ſchriftelijk opteſtellen, werd niet gedacht. Het rekenen werd in het geheel niet geleerd. Godsdienſtig onderwijs was er geheel niet te vinden. De in de ſchool gebruikte en toen gevonden boeken waren zoodanige, die niet alleen op de boekenlijst niet gevonden worden en dus onder de verbodene behooren, maar zelfs zoodanige, die geheel ongeſchikt zijn om tot leesboeken voor de jeugd te dienen, en daaronder van een' geheel zedeloozen inhoud.

Bij ieder ſchoolbezoek had ik den Onderwijzer raad gegeven, vermaand en opgewekt. De vorige keer was dit door den Schout en mij gezamenlijk gedaan. Alles was echter vruchteloos gebleven. Bovengemelde oorzaken hadden zijne ſchool ſteeds in denzelfden toeſtand doen blijven. Na dus de ſchool verlaten te hebben, beſloot de Heer Schout met mij, om den Schoolonderwijzer de keuze te geven, of dat op hem werden toegepast de boeten en ſtraffen, bij de wet bepaald, of dat hij eenigen tijd eenen geſchikten Onderwijzer, ten zijnen koste, in huis name, welke het onderwijs zoude regelen en hem zelven met een beter onderwijs zoude bekend maken. Hij nam de toevlugt tot vorige verſchooningen, beriep zich op de vooroordeelen der ingezetenen, enz., en eindigde met zijne beloften van verbetering te vernieuwen.

Te veel malen hierdoor misleid, bleef het beſluit bij ons bepaald, en de overtuiging hiervan deed den Onderwijzer niet lang aarzelen. Twee dagen daarna ontving hij den ijverigen en zedigen . . . ., Ondermeester te . . . . . Na verloop van eene week vervoegde hij zelve zich bij mij met de vraag, of hij nu den Ondermees-

ter maar zou laten gaan, daar de ſchool nu in orde en hij met een beter onderwijs wel bekend was. Ik gaf hem te kennen, dat ik vooraf met den Schout zijn onderwijs zou komen zien. Dit deed hem in meerder verwijl genoegen nemen en zelfs zijnen ijver verdubbelen.

Op den 4 October reisde ik op nieuws naar de ſchool van .... Als toen was de toeſtand van het onderwijs de volgende: De Meester onderwees nu weder zelve in onze tegenwoordigheid. Er waren dertig leerlingen. De kinderen waren zeer goed geklasſificeerd. De klasſificatie werd zeer goed gevolgd, waardoor het onderwijs geregelder en gemakkelijker was. De kinderen hadden reeds zigtbare vorderingen gemaakt. In plaats van ruwheid en woestheid, heerschte er zedigheid en vrolijke tevredenheid bij dezelve. Het lezen was aanmerkelijk beter. Het vragen en ſpreken over het gelezene was aanvankelijk vrij wel, hoewel de bedrevenheid, die door oefening verkregen wordt, nog ontbrak. De eerstbeginnenden werden zeer wel geoefend in het ſchrijven met krijt. Alle kinderen oefenden zich, twee aan twee, in zelve iets opteſtellen, als ook, naar den raad van NIEUWOLD, in ſchriftelijke zamenſpraken, waarvan wij er eenige medenamen, die hiervan ten bewijze zouden kunnen dienen. Er was een begin gemaakt met het rekenen uit het hoofd. Het elementair onderwijs was geheel dat van NIEUWOLD. Van de behandeling daarvan, zoo wel als van het doen en houden van gepaste vragen en geſprekken, had de Onderwijzer regt veel ſlag gekregen. De Bijbel werd vrij doelmatig in de ſchool gelezen. Het zingen van pſalmen, euangeliſche en ſchool-gezangen was, voor den aanvang, heel wel. Geen kind was er, hetwelk geene blijken van vergenoegdheid gaf. De ingezetenen, in den beginne bevreemd, wat deze nieuwigheid beteekenen zoude, hadden, hoe bevooroordeeld ook, gezwegen en waren bij de uitkomst verblijd en te vrede. De volgende boeken werden nu in

de ſchool gebruikt:

Het a b c. boekje van *Wester.*

Nieuwold ſpelend onderwijs, 4 ſt.

Viſſer eerſte leesboekje voor kinderen, ter ontwikkeling van hunne kinderlijke begrippen en pligten.

Van Heiningen Bosch, de kleine kindervriend.

—— ————— moeder Anna.

Nieuwold de geſchiedenis van den Godsdienst.

Van Heiningen Bosch, vader Jacob.

De kunst om rijk te worden.

Bij het einde van dit ſchoolbezoek werd de Onderwijzer van zijnen Ondermeester ontſlagen, aan dezen den verdienden lof gegeven en aan den Onderwijzer eenige raadgevingen medegedeeld, vooral over het bijbellezen, het vragen over het gelezene en het ſchrijven met krijt, welke, daar hem onze wederkomst in het volgend voorjaar verzekerd, en zijn genoegen of ongenoegen, voordeel of nadeel, op eene nadrukkelijke wijze, met het al of niet volgen van deze wenken verbonden werd, zeker niet in den wind geſlagen zullen worden, gelijk wij alle rede hebben te vertrouwen.

Mogt dit berigt eenige goedkeuring verwerven en dat doel bereiken, hetwelk ik daarmede beooge, dan heb ook ik redenen tot tevredenheid, gelijk ik mij nog lang hoop te verheugen over deze noodzakelijke hervorming, waarvan dit berigt een onopgeſmukt verhaal mededeelt, ten welken einde ik den Heere Schout heb verzocht dezen nevens mij te verteekenen.

Ysbrechtum 21 *Oktober* 1814.

(*get.*) H. W. C. A. VISSER.

Dat alles, wat in het berigt door den Heer Schoolopziener omtrent de ſchool in . . . . . gezegd wordt, volkomen overeenkomſtig de waarheid is, certificeert de ondergeteekende, Schout der gemeente . . . .

. . . . . .

LYST

VAN

SCHOOLONDERWIJZERS,

die door de Commisſiën van Onderwijs in de Najaarsvergadering dezes jaars 1814 geëxamineerd zijn en de algemeene toelating verkregen hebben.

TWEEDE RANG.

B.

Hendrikus Ferdinandus Beizeit, den 12. Oct. 1814, oud 22 jaren, geëxam. in Vriesland. Prov. Schoolonderw. te Leeuwarden. Bezat den derden rang.

Robertus Bell, den 19. Octob. 1814, oud 22 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Amſterdam.

Dirk Bol, den 19. Oct. 1814, oud 24 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Utrecht. Bezat den derden rang.

I.

Jan Willem Lodewijk Fredrik Ippel, den 19. Oct. 1814, oud 23 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Amſterdam.

K.

Hendrik Kamphuizen, den 19. Oct. 1814, oud 22 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Amſterdam.

Lucas Koops, den 6. Oct. 1814, oud 43 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Te Medenblik.

M.

Johannes Petrus van der Maas, den 19. Oct. 1814, oud 24 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Amſterdam.

P.

P.

Hendrik Pierik, den 12. Oct. 1814, oud 22 jaren, geëxam. in de Monden van den IJsfel. Schoolonderw. te Blankenham. Bezat den derden rang.

S.

Jacob Scharff, den 19. Oct. 1814, oud 23 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Amfterdam.

T.

Cornelis Terwogt, den 19. Oct. 1814, oud 36 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Schoolonderw. te Amfterdam.

W.

Johannes van der Weide, den 12. Oct. 1814, oud 23 jaren, geëxam. in den Boven-IJsfel. Onderm. te Doornfpijk. Bezat den derden rang.

Jakobus van Wermeskerken, den 12. Oct. 1814, oud 22 jaren, geëxam. in den Boven-IJsfel. Onderm. te Tiel. Bezat den derden rang.

DERDE RANG.

A.

Jan Barend Aloffsen, den 18. Oct. 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Amfterdam.

Jan Eilkes Bakker, den 7. Oct. 1814, oud 39 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Schoolonderw. te Veendam. Bezat den vierden rang.

B.

Corftianus Aart Batenburg, den 18. Oct. 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Alphen.

Lykel Tydes Berkenbosch, den 12. Oct. 1814, oud 20 jaren, geëxam. in Vriesland. Winterfchoolhouder te Oude Tryne. Bezat den vierden rang.

Gerrit Beuninck, den 12. Oct. 1814, oud 19 jaren, geëxam. in den Boven-IJsfel. Te Driel.

Keimpe Jans Bloemhof, den 12. Oct. 1814, oud 20 jaren,

geëxam. in Vriesland. Te Nieuwehorne. Bezat den vierden rang.

Pieter Bolland, den 18. Oct. 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Amsterdam.

Jan Boode, den 18. Oct. 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Amsterdam. Bezat den vierden rang.

Hendrik Adriaan Brands, den 7. Oct. 1814, ond 18 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Te Duivenbroek. Bezat den vierden rang.

Pieter Burck, den 18. Oct. 1814, oud 27 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Veenendaal. Bezat den vierden rang.

D.

Franciscus Diepenbroek, den 18. Oct. 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Utrecht.

Pieter Johan Dingeman, den 12. Oct. 1814, oud 19 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Te Gameren.

Hendrik Doedens, den 7. Oct. 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Bijschoolh. te Lutjeloo. Bezat den vierden rang.

Heribert Fredrik van Dragt, den 12. Oct. 1814, oud 24 jaren, geëxam. in den Boven-IJssel. Onderm. te Nijbroek.

E.

Jaques Louis l'Epagniol, den 18. Oct. 1814, oud 48 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderw. te Amsterdam.

F.

Willem Pieters Feenstra, den 12. Oct. 1814, oud 20 jaren, geëxam. in Vriesland. Huisonderw. te Stiens. Bezat den vierden rang.

G.

Petrus van Genabeth, den 19. Oct. 1814, oud 21 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Amsterdam.

Petrus Tmtes Greydanus, den 12. Oct. 1814, oud 18 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Jorwerd.

Jentje

Jentje Sijbes Greydanus, den 12. Oct. 1814, oud 20 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Spannum. Bezat den vierden rang.

H.

Frans Hallingse, den 13. Oct. 1814, oud 25 jaren, geexam. in Zeeland. Onderm. re Wissekerke.

Adriaan Hordt, den 7. Oct. 1814, oud 21 jaren, geexam. in de Wester-Eems. Bij Schoolh. te Winschoten. Bezat den vierden rang.

Gerard Huisman, den 7. Oct. 1814, oud 19 jaren, geexam. in de Wester-Eems. Onderm. te Winschoten. Bezat den vierden rang.

I.

Pieter de Jong, den 11. Oct. 1814, oud 18 jaren, geexam. in de Monde van de Maas. Onderm. te Rotterd.

Joannes Kaspers de Jong, den 12. Oct. 1814, oud 18 jaren, geëxam. in Vriesland. Kweekeling te Stiens. Bezat den vierden rang.

Jan Lammers Jonker, den 7. Oct. 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Onderm. in de Pekel-A.

K.

Gerard Johannes Klobbie, den 18. Oct. 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Utrecht.

Klaas Koning, den 18. Oct. 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Spanbroek. Bezat den vierden rang.

Evert Gerritsz. Koome, den 18. Oct. 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Kweekel. te Monnikendam.

L.

Jacob Gabriël Litzau, den 11. Oct. 1814, oud 19 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. te Rotterdam.

M.

Arie Monné, den 18. Oct. 1814, oud 19 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Utrecht.

Abraham Monsjouw, den 18. Oct. 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Kweekeling te Utrecht.

N.

Hendrik Nooy, den 18. Oct. 1814, oud 21 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Kweekeling te Monnikendam.

P.

Albert Hermansz. Post, den 12. Oct. 1814, oud 18 jaren, geëxam. in den Boven Ysfel. Te Vorgten. Bezat den vierden rang.

R.

Claas Ridderikhof, den 12. Oct. 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Monden van den Ysfel. Leerl. te Hasfelt.

Hendrik Rijkers, den 18. Oct. 1814, aud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Amfterdam.

S.

Pieter Gaeles van der Schaaf, den 12. Oct. 1814, oud 19 jaren, geëxam. in Vriesland. Onderw. te Veenwouden. Bezat den vierden rang.

Cornelis Engberts Schaap, den 12. Oct. 1814, oud 22 jaren, geëxam. in Vriesl. Onderm. te Schiermonnikoog.

Wijbe Frankes Scheenftra, den 12. Oct. 1814, oud 18 jaren, geëxam. in Vriesland. Winterfchoolhouder te Nieuweholtpade. Bezat den vierden rang.

Cornelis Breevilt Schuitemaker, den 18. Oct. 1814, oud 20 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Ondem. te Medenblik. Bezat den vierden rang.

Arent Sjonket, den 18. Oct. 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Kweekeling te Amfterdam.

Jan Sluis, den 18. Oct. 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Tweede Onderm. te Texel.

Rein Teunis Stellinga, den 12. Oct. 1814, oud 18 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Pingjum. Bezat den vierden rang.

V.

Wiebe Annes Visfer, den 12. Oct. 1814, oud 19 jaren, geëxam. in Vriesland. Onderwijzer te Eesterga.

Pe-

Peter Vos, den 12. Oct. 1814, oud 27 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Onderw. te Vierlingsbeek.

W.

Diddo Sibels Waterman, den 7. Oct. 1814, oud 25 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Te Sappemeer. Bezat den vierden rang.

Berend Harmens Waterman, den 7. Oct. 1814, oud 20 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Onderm. te Sappemeer.

Bernhardus Wenink, den 12. Oct. 1814, oud 24 jaren, geëxam. in de Monden van den Ysfel. Schoolonderw. te Oudleusde. Bezat den vierden rang.

Gerrit Willems Wezel, den 12. Oct. 1814, oud 22 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Franeker.

Aart Wijenberg, den 12. Oct. 1814, oud 24 jaren, geëxam. in de Monden van den Ysfel. Onderm. te Dalfsen. Bezat den vierden rang.

Jan van Woerkom, den 18. Oct. 1814, oud 21 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Utrecht.

Everd Arends Wuring, den 12. Oct. 1814, oud 22 jaren, geëxam. in Vriesland. Prov. Schoolonderw. te Oudega.

Z.

Eildert Jans Zelling, den 7. Oct. 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Onderm. te Nieuwefchans.

Jan Zijp, den 18. Oct. 1814, oud 19 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Alphen.

VIERDE RANG.

B.

Jakobus Hermanus van den Bree, den 11. Oct. 1814, oud 17 jaren, geëxam. in de Monden van den Maas. Onderm. te Leyden.

Cornelis Wilhelm de Bruin, den 12. Oct. 1814, oud 20 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Schoolonderw. te St. Agatha.

C.

Cornelis Cornelisſen, in Augs. 1814, geëxam. in Braband. Te Gasſel.

D.

Ahaſuerus Cornelis Dolsma, den 12. Oct. 1814, oud 16 jaren, geëxam. in de Monden van den Yſel. Leerl. te Campen.

E.

Jan F. van den Elzen, den 12. Oct. 1814, oud 17 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Te Geffen.

Hendricus Evers, den 12. Oct. 1814, oud 23 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Schoolonderw. te Achelen.

G.

Jan Goosſens, den 12. Oct. 1814, oud 32 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Te Oorſchot.

H.

Iebele Rienks Huizinga, den 12. Oct. 1814, oud 20 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Garijp.

I.

Jacob Immens, den 1. Augs. 1814, oud 17 jaren, geexam. in de Wester-Eems. Onderm. te Meden.

K.

S. Kanters, den 12. Oct. 1814, oud 42 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Onderm. te Asten.

Lambert Kuijers, den 12. Oct. 1814, oud 16 jaren, geexam. in de Monden van den Yſel. Leerl. te Hasſelt.

Jacobus Franciscus Kuyt, den 18 Oct. 1814, oud 57 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderw. te Ysſelſtein.

L.

Adrianus Lam, den 30. Sept. 1814, oud 22 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Te Rhenen.

Johannes Leendertz, den 8. Nov. 1813, oud 40 jaren, geëxam. in Braband. Te Erlicon.

Jan van der Linden, in Augs. 1814, oud 20 jaren, geexam. in Braband. Onderm. te Zeeland.

Pieter Johannes van Loven, den 12. Oct. 1814, oud 17 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Onderm. te Woudrichem.

M.

M.

Martinus Maas, den 12. Oct. 1814, oud 23 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Schoolonderw. te Haren.

Adam Hugo Martin, den 12. Oct. 1814, oud 39 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Fr. Schoolh. te Rotterdam.

O.

Arij Vletter Oosterland, den 11. Oct. 1814, oud 19 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. te 's Gravenhage.

P.

J. S. van der Putten, den 12. Oct. 1814, oud 31 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Sec. te Beekendonk.

R.

Richardus Reijers, den 12. Oct. 1814, oud 28 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Second. te Megen.

S.

Jakobus Jasper van Santen, den 26. Sept. 1814, oud 16 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. te 's Gravenhage.

Johannes van Schreven, den 12. Oct. 1814, oud 23 jaren, geëxam. in de Monden van den IJsfel. Onderm. te Zwolle.

Nicolas J. Smits, den 12. Oct. 1814, oud 20 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Te Drunen.

V.

Kornelis Verhoeff, den 11. Oct. 1814, oud 22 jaren, geëxam. in de Monden van den Maas. Onderm. te Moordrecht.

Hendrik Verzijl, den 12. Oct. 1814, oud 17 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Onderm. te Engelen.

W.

Johannes Kornelis Weijermans, den 17. Sept. 1814, oud 16 jaren, geëxam. in de Monden van den Maas. Onderm. te 's Gravenhage.

Z.

Henrikus Zomer, den 18. Oct. 1814, oud 24 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Te Oosterblokker.

Cornelis van Zon, den 12. Oct. 1814, oud 24 jaren, geëxam. in de Monden van den Rijn. Onderm. te Dusfen.

LYST

L Y S T
VAN
HUISONDERWIJZERS,
die door de Commissiën van Onderwijs in de Najaars-vergadering dezes jaars 1814 *geëxamineerd zijn en de algemeene toelating verkregen hebben.*

Charles Henri l'Epagniol, den 18. Oct. 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Te Amsterdam.

Godlieb Wilhelm Steuerwald, den 12. Oct. 1814, geëxam. in Vriesland. Te Harlingen.

L Y S T
VAN
SCHOOLHOUDERESSEN,
die door de Commissiën van Onderwijs in de Najaars-vergadering dezes jaars 1814 *geëxamineerd zijn en de algemeene toelating verkregen hebben.*

Alida Johanna Dwars geb. *Lenaerts*, den 12. Oct. 1814, oud 28 jaren, geëxam. in den Boven-IJssel. Schoolhouderesse te Nijkerk.

H. Gaquoin Wed. *Huter*, den 12. Oct. 1814, mede toegelaten in den Boven-IJssel. Te Harderwijk.

Verbetering in de lijst van geëxamineerde Schoolonderwijzers in de Zomervergadering dezes jaars 1814.

Bl. 123, *reg.* 5. staat: *Gerrit van Herson*, moet zijn: *Gerrit van Iterson*.

— 123. staat: *C. Jansen*, onder de geëxamineerden voor den *derden rang*, behoort onder die van den *vierden rang*.

— 124. *reg.* 20. staat: *G. Siermans* als *Schoolonderwijzer*, moet zijn: als *Ondermeester*.

SCHOOLWEZEN
IN DE
VEREENIGDE NEDERLANDEN.

Algemeen overzigt over den staat van het Schoolwezen in het eerste District van het voormalig Departement van de Wester-Eems, *opgemaakt in de maand December* 1814.

Daar de *Bijdragen* dit jaar reeds zoo veel van hetgeen in mijn Schooldistrict is voorgevallen hebben medegedeeld, kan ik thans in de opgave van de geschiedenis der schoolverbetering in hetzelve, gedurende het afgeloopen jaar, zeer kort zijn.

GOOREGT.

In dit gedeelte van het District verloor ik door den dood JAKOB DE BOER en HENDRIK WOLDRINGH, twee uitmuntende jongelingen, wier verdiensten in dit Maandwerk (voor *Maart*, *Mei* en *Augustus* 1814) naar waarheid en naar waarde vermeld zijn.

In de dadelijke praktijk van het schoolhouden werd mij hun verlies boven mijne verwachting vergoed; dat van den eersten, door dien de vader van den overledenen het werk weder opgenomen heeft, en zich daarin voortreffelijk kwijt; dat van den laatsten door den goeden aanleg en de vlijt van B. BRUGSMA; doch als lid van het verdienstelijk Schoolonderwijzers-gezelschap van *Helpen*, kan ik wegens deszelfs jaren en menigvuldige bezigheden van P. DE BOER niet verwachten, wat ik ook hier in zijnen zoon verloor, en wat ik in den opvolger van WOLDRINGH ook in dit opzigt hoop wedergevonden te hebben. In de Borger-com-

pagnie leide G. G. BURINGA, ten zegen van het schoolwezen, zijnen post neder, en werd door R. VAN DALEN, die hier te voren als Ondermeester deze school hervormde, opgevolgd. — Bij die gelegenheid werd hier het tractement door de ingezetenen voor de helft, het schoolgeld iets verhoogd. A. WIETES verliet de *Lula*, en ik had bij die gelegenheid gaarne gezien, dat de scholen van *Windeweer* en *Lula*, welke plaatsen ook slechts eene kerk hebben, onder zekere, voor het onderwijs voordeelige, voorwaarden, vereenigd waren geworden. — Nu is de plaats nog niet vervuld; echter zal de Onderwijzer van *Windeweer* toch iets bij deze vacature winnen; daar de kinderen van *Windeweer*, die nu nog naar *de Lula* ter school willen gaan, hem toch het schoolgeld zullen moeten betalen, en daarenboven de ingezetenen van *de Lula* jaarlijks zijn tractement nog met eene kleine som zullen verhoogen.

Te *Westerbroek* won de Onderwijzer weer iets in zijn inkomen, nadat de getierceerde Renten der Stad *Groningen*, die een gedeelte van zijn tractement uitmaken, weder ten volle betaald worden. Daarentegen leed de Onderwijzer van *Engelbert*, L. J FABER, dit jaar groote schade door de inundatie van *Delfzyl*, waardoor de, bij de schoolbehoorende, Landerijen geene vruchten konden voortbrengen, en de kinderen de school niet bezoeken. Dubbele lof zij hem toegebragt, dat hij onder dit alles den moed en den lust niet verloor, maar zich thans met verdubbelden ijver toelegt, om zijne schade in te halen, en mij bewijzen te geven van de edele gezindheden van zijn hart. — Niettegenstaande al de pogingen, door mij en anderen op verschillende wijzen, en uit verschillende beweegredenen, aangewend, om de schoolgebouwen van *Westerbroek*, *Foxhol*, *Cropswolde*, *Sappemeer* en *Windemeer* verbeterd te krijgen, bleven deze ook weder dit jaar in denzelfden deerniswaardigen, de zielen en ligchamen der kinderen bedervenden, toestand.

Vijf

Vijf openlijke schoolexamina hadden er dit jaar hier plaats, te *Omen*, op het *Hoogezand* in de school van VEENHOVEN, te *Noordlaren*, te *Euvelgunne* en in *het Kleine Meer*. — De beide eersten werden door mij bijgewoond, en met aanspraken geopend of gesloten, te *Noordlaren* en te *Euvelgunne* belastten zich de Heeren Predikanten G. H. STEIN en J. F. CRAMER VAN BAUMGARTEN op mijn verzoek met deze taak, en in het *Kleine Meer* deed de Onderwijzer het zelf.

Overal werden deze plegtigheden door prijsuitdeelingen gevolgd; overal hadden dezelve de gewenschte uitwerking, opwekking van den leeslust bij de kinderen, vermeerdering van achting voor den Onderwijzer, overtuiging van het heilzame der schoolverbetering bij de aanwezigen.

WESTERKWARTIER.

In de openbare Onderwijzers van dit Kwartier kwam gedurende het afgeloopen jaar geene verandering. De beide in het vorige jaar vacant gewordene scholen van *Grootegast* en *Opende* werden door A. H. SMID en H. HUISMAN vervuld, en beide verdienen lof, de eerste grooten lof, over hun schoolhouden. — Te *Zevenhuizen* werd ik van HASPER, die een ware haspel was, door zijn vertrek naar Vriesland, gelukkig verlost. Zijne plaats is nog onvervuld; doch minder kan ik hier toch niet weer krijgen. Voor de oude Onderwijzers van *Saaksum* en *Tolbert* verzocht ik pensioen, doch dus ver te vergeefs; even als ik ook meermalen vergeefs om de verbetering der hokken, die men te *Tolbert* en te *Noordhorn* scholen noemt, verzocht. — Te *Noordwijk* behield de Onderwijzer, bij het weder betalen der Landskas, de 55 gulden, die hem de Kerkenraad in 1812 had toegelegd, zoo lang het land niet weer betalen zoude; doch in de geheele Gemeente van *de Leek* zuchten al de Onderwijzers nog onder de niet betaling hunner tractementen over de elf eerste

 maan-

maanden van 1813. — Te *Opende* en te *Zuidhorn* werden de ſcholen inwendig verbeterd en met de noodige ſchoolmeubelen voorzien. Dit laatſte gebeurde mede te *Garnwerd.* — Te *Dorkwerd* en te *Hoogkerk* woonde ik openlijke ſchool-examina en prijsuitdeelingen bij, die ik met aanſpraken opende en ſloot. — Op beide plaatſen was ik, met de vergaderde menigte, te vreden over alles, wat ik hoorde en zag; doch op de eerſte plaats was ik in der daad geroerd door het heerlijk ſchoolmuzijk, waardoor onderwijzer en leerlingen met verſchillende blaas- en ſnaar-inſtrumenten en op verſchillende wijzen deze plegtigheid veraangenaamden, en dat ik zelfs in Duitschland, waar anders *in dit punt* de ſcholen zoo zeer boven de onze uitmunten, nergens beter, nergens zoo goed hoorde. Er is geene Gemeente in mijn Schooldistrict, die zoo veel belang in het onderwijs ſtelt als die van *Dorkwerd.* – Ten blijke ſtrekke, dat, toen den Onderwijzer dezer plaats, K. J. SIKKENS, in het voorjaar, de ſchool van *Grootegast*, die hij verdiende, werd aangeboden, men dadelijk, uit eigene beweging, de ſchoolgelden regelde en aanmerkelijk verhoogde. — Den waarlijk verdienſtelijken Plaatſelijken Schoolopziener van dit dorp, W. H. DYKHUIS, die, om zoo te ſpreken, leeft voor deze zijne betrekking, komt de eerſte lof toe van deze navolgenswaardige geestdrift zijner Gemeente. Jongens en Meisjes, kleinen en grooten, alles muzijceert in dit dorp.

STAD GRONINGEN.

Twee aanmerkelijke gebeurteniſſen vielen er dit jaar binnen deze Stad in het Schoolwezen voor, welke reeds aanvankelijk voordeelig werken, en, zoo ik mij niet bedrieg, in het vervolg nog meer voordeelig zullen werken, ter bevordering der weldadige ſchoolverbetering ook in deze Stad. — De eerſte is het groote Kinderfeest, gegeven bij gelegenheid van het tweede Eeuwfeest der Hoogeſchool, binnen deze Stad gevestigd; waarvan de *Bijdragen* voor

No-

November 1814. (*Schoolwezen in de vereenigde Nederlanden*, bladz. 137 en vervolgens) een uitvoerig verslag gegeven hebben. — Hierdoor toch is de algemeene aandacht meer dan te voren op de schoolverbetering gevestigd geworden, en, het geen ik bij die gelegenheid gezegd heb, schijnt op jongen en ouden, op aanzienlijken en geringen, op geleerden en ongeleerden, eenen zeer heilzamen indruk gemaakt te hebben, ten voordeele der zaak, wier bevordering ik daardoor bedoelde, en ik kan mij dus dan ook hier niet onthouden van mijnen gevoeligen dank te betuigen aan al de Onderwijzers dezer Stad, voor al de inschikkelijkheid, die ieder hunner mij bij die gelegenheid betoond, voor de hulp, die hij mij toegebragt, voor de welwillendheid, waarmede hij mijne pogingen in deze moeijelijke zaak, in de waarlijk kolossale onderneming, ondersteund heeft. — Verpligt mij echter aan den eenen kant de dankbaarheid dit te betuigen, dit openlijk te betuigen; ik kan aan den anderen kant (en daardoor wordt de verpligting, die ik aan deze Onderwijzers heb, in der daad nog grooter) hier niet ontveinzen, dat ik nog nimmer den beklagenswaardigen toestand der Schoolonderwijzers in de steden zoo van nabij, zoo in zijne ware grootheid, heb leeren kennen, als bij deze gelegenheid, en dus zoo vurig gewenscht heb, dat ook eindelijk eens de dag mag aanlichten, op welken er iets ter verbetering van het lot der Onderwijzers in de groote steden zal kunnen gedaan worden. — In der daad, beklagen zich de Onderwijzers op de dorpen (en dit doen zij te regt) bij de tegenwoordige inrigting der schoolgelden, over hunne afhankelijkheid van de ouders der leerlingen, die hunne scholen bezoeken; daar deze toch hier doorgaans maar eene keus hebben, als zij te onvreden zijn over het onderwijs van de Onderwijzers, om namelijk, of de kinderen naar de Dorpsschool te zenden of t'huis te houden, en deze Onderwijzers dan toch altijd nog vrij huis en tuin, en eenig tractement,

 over-

overhouden; wat is dan niet het lot der Onderwijzers in de Steden, die geene vrije huizen, geene tuinen, geene tractementen hebben, en dus geheel van de schoolgelden leven moeten, en waar de Ouders daarenboven iedere week gelegenheid hebben de kinderen al weder naar eene andere school te zenden! — Ach! wil men eindelijk ook eens de Steden algemeen deelgenooten maken der weldadige schoolverbetering, dat men dan toch hier beginne met de verbetering van het lot der Onderwijzers, waar door deze meer onafhankelijk worden van de Ouders hunner leerlingen, die ik nu ondervonden heb, dat dikwijls de heerlijkste zaak door hunne halstarrigheid bederven, en alle pogingen van den Schoolopziener en van den Onderwijzer verijdelen kunnen!

Hoe veel intusschen dit kinderfeest, en het aan hetzelve in de vergaderplaats van het Departement *Groningen* der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen* voorafgegane school-examen, ter vermindering dezer tegenkantingen mogen gedaan hebben, nog oneindig gunstiger uitwerking heb ik, ten bedoelden einde, ondervonden van een, eerst tegen mijnen zin en zonder mijne goedkeuring ondernomen, openlijk schoolonderzoek, hetwelk de jonge Onderwijzer der Luthersche schooljeugd alhier, in de kerk dier gezindte, voor eenige weken gehouden heeft.

Ik zeg tegen mijnen zin en zonder mijne toestemming ondernomen. Want, schoon ik er in het afgetrokkene niet tegen kon hebben, dat er ook eens binnen deze Stad een openlijk school-examen plaats had, daar ik hier van niet dan voordeelige gevolgen kan vooruitzien, en ik ook daarom daartoe reeds vele Onderwijzers dezer Stad van eenen meer gevestigden roem had aangespoord, zoo kan ik toch niet ontkennen, dat het mij eenigzins hinderde, dat juist de jongste van al de Onderwijzers, en iemand, die hier nog zoo kort school hield, en wiens school ik dan toch ook niet voor de beste van alle durfde verklaren, nu de eerste zou wezen met zoo iets aan te vangen, en daar-

door

door zich als 't ware boven zoo vele andere en in het vak van het onderwijs meer geoefende, waarlijk meer verdienstelijke, mannen zoude verheffen. Intusfchen ondervond ik bij deze gelegenheid op nieuw de waarheid der fpreuk: *Audaces fortuna juvat*, (die waagt, die wint.) Want hoe veel genoegen het kinderfeest ook gaf, nog meer genoegen verfchafte den aanwezigen dit fchool-examen, daar men hier door fprekende daadzaken overtuigd werd, van het geen men dáár flechts met woorden hoorde voorftellen. — Volkomen te vreden, verliet dan ook de aanzienlijke vergadering bij deze gelegenheid het kerkgebouw der Lutherfche gemeente, en eer behaalde zoo wel de Leeraar derzelve, welke de plegtigheid met eene zeer doeltreffende aanfpraak opende en befloot, als de jeugdige Onderwijzer roem en voordeel. Roem, daar bij het uitgaan der kerk en naderhand velen mij de vraag voorftelden, of er nog wel meer *zulke goede* fcholen in de Stad waren; en voordeel, daar zijne fchool, van dat oogenblik af, zeer in aantal van leerlingen is toegenomen, en nog dagelijks toeneemt. — Voor mij zelven en voor de zaak van het verbeterd onderwijs ondervond ik ook menigvuldige proeven van de goede gevolgen dezer plegtigheid, waarvan ik deze eene hier niet verzwijgen mag, dat de Parnasfyns der Israëlitifche gemeente, die hierbij ook tegenwoordig waren geweest, oogenblikkelijk nog dienzelfden avond, mij door eene Commisfie lieten verzoeken, om met hen maatregelen te nemen, dat ook hunne jeugd de voordeelen der fchoolverbetering deelachtig werd, maatregelen, die reeds dadelijk te werk gefteld worden en waarvan ik mij de beste gevolgen belove.

Voor het overige vielen er in de Stad geene merkelijke veranderingen in den ftaat van het fchoolwezen voor, dan dat de Onderwijzer H. VAN MEURS overleed, en dat de fcholen van ELBERTS en RYKHOLT genoegzaam te niet liepen. Daarentegen begon H. P. SUIDING, die een tijd lang opgehouden had, weder fchool te houden.

 Wat

Wat nu den ſtaat van het onderwijs in het algemeen betreft: niettegenſtaande de algemeene moedeloosheid, welke er thans bij alle Onderwijzers heerscht, wegens de gedurige vertraging der hun zoo lang beloofde, en nu, na de terugkomst van den Vorst, en Hoogstdeszelfs beſluiten van den 20 Maart l. l., zoo zeker verwachte verbetering van hun lot, ging ook weder dit jaar het onderwijs in mijn District meer voor- dan achteruit.

Het *lezen* vooral werd overal in diezelfde mate beter, in welke men meer gebruik maakte van het Werk, getiteld: *Voorbeelden ter oifening in het natuurlijke of zoogenaamde kunstmatige lezen.* — Het *maken van eigene opſtellen* wordt meer algemeen. — Het *gezang* is, gedurende dit jaar, bijna overal, inzonderheid in de Stad na het kinderfeest, zelfs in de ſlechtſte ſcholen, merkelijk verbeterd; daar men bij die gelegenheid in alle ſcholen andere gezangen en andere zangwijzen heeft leeren kennen. — Op de Dorpen brengt daartoe veel toe, dat men thans allerwegen bij Godsdienſtige en Volksfeesten de kinderen gepaste gezangen laat uitvoeren. Het ſchoone *Wilhelmus van Nasſauwen* van onzen SPANDAW, hooren wij thans allerwegen in de huizen en in de ſcholen en bij de ſchool-examina met verrukkende toonen door de kinderen aanheffen. Ook de doelmatige uitvoering van dit lied, door de kinderen der Lutherſche ſchool, door verſchillende blaas- en ſnaarinſtrumenten onderſteund, geloof ik, dat mede veel tot de algemeene tevredenheid over hun examen heeft bijgedragen. Ook in de overige deelen van het onderwijs merk ik van tijd tot tijd hier en daar verbeteringen.

Veel dienst heb ik tot het daarſtellen van deze verbeteringen gedurende het afgeloopen jaar ondervonden van de gedrukte Circulaire, die ik den 12 April ll. aan alle de Onderwijzers van mijn District afzond, en die vervolgens in de *Bijdragen* voor *Mei* (*Schoolwezen in de Vereenigde Ne-*

Nederlanden, bladz. 51.) is medegedeeld, daar hierdoor toch ieder *Onderwijzer* gelegenheid gekregen heeft, om dagelijks te vergelijken, in wat opzigt het nog in zijne school hapert, en wat hij nog te verbeteren heeft, en *ik* nu bij ieder schoolbezoek niets anders te doen heb, dan bij ieder niet volmaakt opgevolgd punt een schrapje te maken, en bij een volgend schoolbezoek die punten na te gaan, om te merken, of de school voor- of achteruit gegaan is, — of mijne wenken opgevolgd zijn.

Dan behalve hetgeen ik in dien brief voorstelde, zijn er in het afgeloopen jaar ook nog andere verbeteringen in sommige scholen ingevoerd, als: *voor het leeren der letters* het daarnevens teekenen van bekende zinnelijke voorwerpen, die met de gedaante dier letters eenige overeenkomst hebben, een *ei* naast eene *o*; een *bril* naast eene *g* enz.; voor het *rekenen*, inzonderheid voor de eerstbeginnenden, dat men, ook om de stilte te bevorderen en het napraten voor te komen, de kinderen met het opsteken van zoo vele vingers als er getallen moeten genoemd worden, laat antwoorden; voorts dat men een aantal getalmerken op een bord schrijft en de waarde daarvan door de kinderen op hunne leijen met woorden laat opschrijven en omgekeerd; *voor de Aardrijkskunde*, dat men de kinderen iederen dag eene letter opgeeft, als wanneer zij een Dorp, of eene Stad, of eene Rivier of eenen Berg moeten zoeken, die met zulk eene letter begint en dat voorwerp dan boven hun schrift schrijven, tevens met aanwijzing van het Gewest of Land waar hetzelve gelegen is, in plaats dat men hen anders gewoonlijk den naam hunner woonplaats boven hunne schriften laat schrijven; ook dat men hen uit het hoofd, en, zonder dat zij kaarten zien, de landen en plaatsen laat opgeven, die men doortrekken moet, om van de eene plaats naar de andere te komen, *ter verbinding van verschillende deelen van het onderwijs*, dat men voor de opstellen, die men taalkundig wil laten verbeteren,

 on-

onderwerpen uit de Natuurkunde of Geschiedenis neemt; *tegen de onachtzaamheid*, en tevens *ter bevordering der zindelijkheid*, dat de onachtzame veroordeeld wordt, om al de papiertjes, die de andere kinderen laten vallen, op te zamelen en buiten de school te brengen; ter *voorkoming van het ongeregeld bezoeken der school*, dat een leerling, zoo dikwijls hij afwezig blijft, telkens eene bladzijde in zijn schrijfboek openlaat, op dat ik bij ieder schoolbezoek, enkel op het zien van de schrijfboeken van ieder kind beoordeelen kan, of het vlijtig en geregeld de school bezoekt; terwijl men eindelijk, dat ik het eerst had moeten noemen, voor de verschillende klassen verschillende, maar vele zeer doelmatige middelen *ter verstands-ontwikkeling* heeft ingevoerd; als voor de laagste klasse het teekenen van allerhande soorten van figuren op de zwarte borden, waarvan de namen door de kinderen worden genoemd, en vervolgens de letters aangewezen, welke tot het zamenstellen dier namen vereischt worden, welke dan door den Meester worden opgeschreven, en vervolgens door de kinderen gelezen; voor eene hooger afdeeling het opschrijven door den meester van eenen verkeerden volzin, als bij voorbeeld: de kleermaker maakt het huis van papier, pennen en inkt; waarvan het verkeerde dan door de kinderen verbeterd wordt; voor de hoogste klasse het zoeken van geschikte bijvoegelijke naamwoorden voor eene menigte op het bord geschreven zelfstandige, waarvan dan de orthographie, de kalligraphie en de geschiktheid van ieder woord voor dat gene, bij het welk het gevoegd is, door den Onderwijzer wordt beoordeeld. Ook gebruikt men hiertoe goede en verkeerde sluitredenen, om dus de verstgevorderde leerlingen eene goede redeneerwijze te leeren kennen.

Tot het meer algemeen maken dezer verbeteringen dragen de onderlinge schoolbezoeken der Onderwijzers van mijn District zeer veel bij, en, tot het invoeren van nieu-

we,

we, de reizen, die zij gedurig naar andere Districten ondernemen. — Zoo hebben in dit jaar de Schoolonderwijzers J. HUISMAN, J. SLOOTS, J. ODDING en J. SWARTWOLT, van *Grijpskerk*, *Lutjegast*, *Helpen* en *Haren*, weder op onderscheidene tijden eene reis gedaan, bijzonder door het District van den Schoolopziener VISSER in Vriesland, om aldus de leerwijze van NIEUWOLD meer van nabij in de Praktijk te zien; en niet alleen het verslag van hun bevinden, maar ook de staat van hun onderwijs, dat ik na dien tijd zag, heeft mij overtuigd, dat deze reizen zeer voordeelig voor hen geweest zijn.

Van geen middel ondervinde ik intusschen betere gevolgen, dan van de voortdurende werkzaamheden der onderscheidene in mijn District gevestigde Schoolonderwijzers-Gezelschappen, en de daarmede verbondene Leesbibliotheek. Onder deze moet ik echter met onderscheiding noemen dat van *Helpen*, dat bij aanhoudendheid het werkzaamste blijft en daardoor het meeste nut sticht. — In plaats van de *Natuurkunde*, die afgehandeld was, behandel ik nu met dit Gezelschap de *Natuurlijke Historie*, en, in plaats van de *Bijbelsche Geschiedenis*, die wij juist bij de omwenteling ten einde gebragt hadden, de *Vaderlandsche*. —

In den brief, waarin dit Gezelschap mij geluk wenschte met mijne aanstelling tot Professor in de Natuurkundige Wetenschappen alhier, heeft hetzelve mij beloofd, de verjaring daarvan telkens te zullen vieren door mij eene verbetering in het onderwijs aan te toonen, die de leden in het afgeloopen jaar zouden daargesteld hebben. — Ook over de overige gezelschappen heb ik alle redenen van te vreden te zijn, inzonderheid over dat van *Lutjegast*. Van dat van *de Leek* gaat hiernevens eene proeve van deszelfs werkzaamheden. Het laatste opgerigte, dat van de Stad *Groningen* namelijk, houdt zich dus ver voornamelijk bezig met het daarstellen van verbetering in het lot der leden,

en

en bragt daartoe reeds vele nuttige inrigtingen tot ſtand, die elders navolging verdienen; als dat, wanneer een der leden ziek wordt, de overigen zijne leerlingen onder zich verdeelen, en ten voordeele van den zieken Onderwijzer en zulks bij zijn ongelukkig overlijden acht weken na zijnen dood ten voordeele der Weduwe, zoo die er is, vervolgen; waarvan ieder het voordeel zal inzien voor eenen Onderwijzer in eene Stad, bij wien met zijne ziekte zijn geheel beſtaan anders oogenblikkelijk ophoudt, zoo hij ten minſte, zoo als hier meestal het geval is, bij de week betaald wordt; verder, dat, wanneer een leerling van de eene ſchool wordt afgenomen, zonder dat de Meester betaald is, geen der overige Onderwijzers zulk een kind mag aannemen. — Ook moet ik nog tot lof van dit Gezelſchap melden, dat hetzelve iedere week een gulden betaalt ter onderſteuning van eenen ouden Onderwijzer, die buiten ſtaat is, zelf langer ſchool te houden, en die geene middelen van beſtaan heeft. — Bij al de Gezelſchappen werkt men thans aan het in ſtand brengen van een *Weduwen-fonds*, in navolging van dat, voor het Hunſingo-Kwartier opgerigt. —

Voor het overige moet ik, even als de Heer VISSER, (zie *Bijdragen* voor *November* 1814. *Onderwijs en Opvoeding*, bladz. 201.) klagen over de leemten en gebreken, die ook hier nog, zoo in de geregelde inzending der geringe contributiën tot de Leesbibliotheek, als in de terugzending en rondzending der nieuw ingekomen werken plaats heeft; dan deze hoop ik op den duur, door de hulp van het algemeen beſtuur, waarvan ieder Lid zich als om ſtrijd beijvert, om mij in zijne betrekking van dienst te zijn, en vooral door de goedwilligheid der leden van de onderſcheidene gezelſchappen, te boven te komen. — Dat allen ſlechts bij voortduring het nut en voordeel dezer inrigtingen blijven beſeffen, en ik bij een volgend overzigt niet over een merkelijk verlies van leden en eene merkelijke

ke verflaauwing in den ijver derzelve moge te klagen hebben!

Een groote flag dreigde in het begin der vorige maand het Schoolwezen in dit District, en daarvan is het gevaar nog niet geheel voorbij.

Men had namelijk vele fcholen te lande tot wachthuizen vervormd, waardoor ik bij mijne reis in die maand door het Canton *de Leek* genoegzaam alle fcholen, in plaats van met kinderen, met Landftorm-mannen vervuld vond, waardoor op al die plaatfen het onderwijs een tijd lang geheel ftil ftond; en nog, hoor ik, heeft men het plan, om de fchoolgebouwen tot nachtwachten te bezigen. — Intusfchen hoop ik, dat het Gouvernement het nadeelige hier van zal inzien, daar de korte ondervinding der vorige maand mij reeds het fchadelijke van dezen maatregel in al deszelfs kracht leerde kennen.

Behalve toch dat de Meester hierdoor in zijne vrijheid geheel belet wordt, zoo is het bijna onmogelijk, dat hij in zijn eigendom niet zoude beleedigd worden, dat de fchoolmeubelen niet zouden gefchonden worden, dat er in de fcholen die zindelijkheid zoude blijven heerfchen, welke de wet vereischt, en dat de *kinderlijke* inrigtingen, die de Landftorm-mannen in de fcholen vonden, niet voor *kinderachtig* zouden worden uitgekreten, en dus ten nadeele der fchoolverbetering zouden werken. Had ik van al deze vier punten niet reeds de droevige ervaring!

Eindelijk bleef ook weder gedurende 1814 de geringe fom der fchoolgelden onverhoogd, en de gebrekkige betaling daar van onverbeterd; en hoe veel goeds bleef daarmede niet achter, om alle kinderen een meer volledig, allen een zeer algemeen onderwijs te bezorgen, en vele nuttige inrigtingeu daar te ftellen. —

TH. VAN SWINDEREN.

Vra-

Vragen van het Schoolonderwijzers-Gezelschap van de Leek, in de Provincie Groningen.

1. Hoe en op welke wijze kan men best de kinderen de letters leeren kennen?

2. Hoe en op welk eene wijze kan men de kinderen het gemakkelijkst het schrijven leeren?

3. Hoe en op welk eene wijze kan men de kinderen op de school best tot stilte houden? en welke zijn de voordeelen van het stil schoolhouden?

4. Welke zijn de middelen, om den kinderen het schoolgaan en leeren aangenaam en belangrijk te maken?

5. Op welk eene wijze kan men de achting, liefde en het vertrouwen der kinderen verwerven?

6. Met welk eenen tak van Rekenkunde zou men de schooljeugd reeds vroeg moeten bekend maken? en hoedanig zou men het onderwijs derzelve behooren in te rigten?

7. Op welk eene wijze ontwikkelt men de verstandelijke vermogens der kinderen onder het schoolonderwijs?

8. Op welke dingen zou men de aandacht der kinderen eerst moeten vestigen, om hen aan het denken te helpen?

9. Hoedanig zou de inrigting van het schoolonderwijs moeten zijn voor eene school van 30 kinderen? zoo wel ten opzigte van de verdeeling in klassen, den tijd van onderwijs der schooluren en de manier van onderwijs?

10. Hoedanig zoude de inrigting van het schoolonderwijs moeten zijn voor eene school van 40 kinderen, zoo wel ten opzigte van de verdeeling in klassen, den tijd van onderwijs der schooluren en de manier uan onderwijs?

11. Hoe en op welk eene wijze kan men de kinderen best het zingen onderwijzen? en welke zouden de geschikste gezangen zijn?

12. Hoe

12. Hoe kan men de kinderen best het natuurlijk lezen leeren?

13. Hoedanig moeten de straffen en belooningen ingerigt zijn, zullen dezelve een wezenlijk nut aanbrengen?

14. Welke hoedanigheden worden er vereischt in een goed Schoolonderwijzer ten platten lande?

15. Hoe onderwijst men de kinderen het best in de Aardrijkskunde?

16. Welken invloed heeft het gedrag van den Onderwijzer in de school op zijne leerlingen? en welke regelen moet hij dan omtrent hen in acht nemen, ten einde met vermijding van alle uitersten, den besten invloed op zijne leerlingen te maken?

17. In hoe verre moet een Onderwijzer zich er op toeleggen, om de lessen voor kinderen onder het opzeggen te verklaren? en wat moet hij daaromtrent in acht nemen, ten einde tijd te besparen, het verstand der kinderen niet te veel te bezwaren, en tevens al het noodige genoegzaam onder het oog te brengen?

Aanspraken en Redevoeringen in hetzelfde Gezelschap gedaan.

N°. 1. *D. Scholma.* Over de nuttigheid en noodzakelijkheid van het gebruik van geschikte schoolboeken op de scholen.

2. *J. Mints Muller.* Over de middelen, waar door een Onderwijzer zich de achting en liefde der kinderen kan en moet verwerven, om hun het leeren aangenaam te maken en tot deugd op te leiden.

3. *J. van Wolda.* Over de voordeelen en het aangename van het stil schoolhouden.

4. *H. P. Feringa.* Over de onbestendigheid des menschelijken levens.

5. *C.*

5. *C. A. Veendorp.* Over het nut der Gezelfschappen van Onderwijzers.

6. *J. H. Hasper.* Algemeen overzigt over het lagere Onderwijs.

7. *J. E. Post.* Over het verfchil, dat er in acht behoort genomen te worden in de Opvoeding tusfchen jongens en meisjes.

8. *H. P. Feringa.* Over de noodzakelijkheid van vlijt en naarftigheid eens Schoolonderwijzers.

9. *T. Boufema.* Over de noodzakelijkheid om de kinderlijke vermogens vroegtijdig te ontwikkelen.

10. *D. v. d. Berg.* De noodzakelijkheid om kinderen vroeg tot de Zangkunst op te leiden en doelmatig *te leeren.*

11. *D. Scholma.* Over de nuttigheid van het lezen, en de middelen, welke men moet in het oog houden, om met het meeste voordeel te lezen voor zichzelven en anderen.

12. *J. Smit.* Eene Natuurkundige befchouwing van deze Aarde.

13. *A. M. Venema.* Over de voortreffelijkheid der gefchiedenisfen.

14. *L. Croes.* Over de beste wijze, om de harten der kinderen te befchaven en tot deugd en godsdienst op te leiden.

BIJDRAGEN

TER BEVORDERING VAN HET

ONDERWIJS

EN DE

OPVOEDING,

VOORNAMELIJK MET BETREKKING TOT DE

LAGERE SCHOLEN

BINNEN DE

VEREENIGDE NEDERLANDEN.

V. DEEL.

BOEKBEOORDEELINGEN.

TE HAARLEM,
BIJ JOHANNES ENSCHEDÉ EN ZOONEN.
1814.

REGISTER

VAN HET

VIJFDE DEEL.

BOEKBEOORDEELINGEN.

ANSLYN NZ., (N.) Bijvoegsel op J. C. DOLZ, Aanleiding ter vervaardiging van schriftelijke opstellen, over onderwerpen, welke in het dagelijksche leven voorkomen. - - - - - - - - Bladz. 3

——— ——— ——— Natuur- en Aardrijkskundige Mengelingen ter bevordering van algemeene kundigheden, ten dienste der scholen. . . . . . bl. 50

BEILANUS (T. C.) De geschiedenis van Ruth. — 23

——— ——— Mengelzangen, ten dienste der Jeugd. - - - - - - - - bl. 59

BILDERDIJK (K. W. Vrouwe) Gedichten voor Kinderen. - - - - - - - - - bl. 28

DOLZ (J. C.) Aanleiding ter vervaardiging van schriftelijke Opstellen, over onderwerpen, in het dagelijksch leven voorkomende. - - - - - - bl. 1

Eerste beginselen der Staatkundige Aardrijksbeschrijving. - - - - - - - - bl. 14

HERGANG (K. G.) Kleine belangrijke Reizen. Met platen. - - - - - - - - - bl. 53

JAUFFRET (L. F.) Reize van Rolando, rondom de Wereld. - - - - - - - - - bl. 18

MORITZ (E. P.) Leesboek voor Kinderen. - — 15

PRINSEN (P. J.) Rekenboek. - - - bl. 17
ROGGE (C.) en ANSLIJN NZ. (N.) Levensgeschiedenissen voor jonge Lieden. IV Deel. . . bl. 63
ROBINSON CRUSOË, (De Zwitsersche) - - - — 51
SNELL (L. J.) Onderhoudende en leerrijke Geschiedenissen voor de Jeugd; door W. GOEDE. - - bl. 26
Staatkundige Verlossing van de Vereenigde Nederlanden in den jare 1813; in gesprekken. - - bl. 48
SWINDEREN (TH. VAN) Over de verdiensten der Vorsten van Oranje-Nassau jegens het Vaderland. - bl. 45
Tafereelen der algemeene geschiedenis voor Scholen. — 11
VREEDE (PIETER) Reize door Afrika - - — 53
VISSER (H. W. C. A.) Herinnering aan J. H. NIEUWOLD. - - - - - - bl. 34

❦

BOEK-

BOEKBEOORDEELINGEN.

1. *Aanleiding ter vervaardiging van schriftelijke opstellen over onderwerpen, welke in het dagelijksche leven voorkomen, inzonderheid geschikt ten dienste van Schoolonderwijzers*, gevolgd naar de derde Hoogd. uitgave van J. C. DOLZ. 1809.

2. *Bijvoegsel op* J. C. DOLZ, *aanleiding ter vervaardiging van schriftelijke opstellen over onderwerpen, welke in het dagelijksche leven voorkomen, inzonderheid geschikt ten dienste van Schoolonderwijzers, door* N. ANSLYN NZ. 1810.

1. Onder de verbeteringen van het tegenwoordig onderwijs zijn zonder tegenspraak vooral te tellen de pogingen van de meeste Onderwijzers, om hunne kinderen het schriftelijk uitdrukken der gedachten te leeren. Het valt nog ieder in het oog, hoe weinig dit voorname deel van het onderwijs in vroegere tijden opzettelijk behandeld werd; getuigen hiervan zijn de menigte van slecht gestelde briefjes, die men nu en dan van zijne bekenden ontvangt. Het was te verwonderen, dat eene kundigheid, zoo onmisbaar als het spreken, zoo weinig aandacht verwierf en zoo slecht beoefend werd, vooral daar het sedert de vertaling van het werkje van VILLAUME, getiteld: *Leerwijze om jonge lieden bekwaam te maken, om hunne gedachten schriftelijk, wel geregeld, uit te drukken*, aan geene handleiding ontbrak. Het is wel waar, dat de menigte van vereischten, om een goed schriftelijk opstel te maken, de zaak altijd zeer verzwaarde; doch deze moeijelijkheid kan de nuttigheid niet opwegen, daar bij zoodanige

oefening niet blootelijk de kunst aangeleerd, maar de geheele ziel met een' schat verrijkt wordt. Evenwel komt het ons voor, dat men altijd onderscheid behoort te maken tusschen het schriftelijk uitdrukken der gedachten en het vervaardigen van schriftelijke opstellen; waarvan het eerste meer in het schrijven van brieven en het laatste in het zamenstellen van een doorgaand opstel over eenig bepaald onderwerp voorkomt.

Voor het laatstgenoemde is, naar het ons toeschijnt, het bovengenoemde werk mede eene regtstreeksche handleiding, waarom wij het ook uit dit oogpunt nader zullen beschouwen.

In eene inleiding van 39 bladzijden, geeft de Schrijver te kennen, dat het leeren maken van schriftelijke opstellen, op de Lagere Scholen, veel moeijelijker is, dan op de geleerde, doch dat het evenwel pligt blijft, de kinderen daarin te onderwijzen. Om dit onderwijs te bevorderen, schreef hij deze handleiding, doordien er geene *volledige* handieidingen voorhanden waren, of omdat *de keuze der* onderwerpen niet belangrijk genoeg was, of wel omdat bij allen die hulpmiddelen en noodzakelijke voorbereidingen ontbraken, die het leeren maken van schriftelijke opstellen behooren voor te gaan. Tot deze noodzakelijke voorbereiding gaat hij nu ook terstond over, en maakt den Onderwijzer opmerkzaam op de drie onderscheidene oefeningen, *denken*, *spreken* en *schrijven*, waarna hij derzelver beschrijving laat volgen.

De eerste soort der voorafgaande oefeningen, het denkvermogen betreffende, worden, volgens deze aanleiding, verrigt door *het opwekken der opmerkzaamheid;* door *het opsporen van meerdere kenmerken aan een voorwerp;* door *het vergelijken en onderscheiden;* door *het zamenvoegen van zelfstandige met daarbij passende bijvoegelijke naamwoorden;* door *het verdeelen en rangschikken der woorden naar opgegevene verdeelingen;* door *het oefenen*

van

van het oordeel; door *het opgeven van het tegendeel van eenige opgegevene woorden;* door *het oplossen van eene periode in de enkele voorstellen, waaruit zij bestaat;* door *het zamenvoegen van meer zelfstandige naamwoorden, bijvoegelijke naamwoorden en werkwoorden;* door *het opgeven der verschillende beteekenissen, waarin sommige woorden voorkomen;* door *het opgeven van alle van één grondwoord afgeleide woorden;* door *de woord- en syllaben-raadsels*, en door *het vormen van twee of meer naamwoorden, door het verplaatsen der letters.*

De oefeningen, die ook wel gedeeltelijk tot de voorgaande kunnen gebragt worden, doch die, als bijzondere aanprijzenswaardige oefeningen van het verstand, meer bepaald tot die van het spreken en schrijven behooren, zijn: *de voorstelling van een en hetzelfde voorstel op onderscheidene wijzen; verbetering van onvoltooide voorstellen; mondelijk vertellen; opgave der hoofdgedachten van een gelezen stuk met weinige woorden; opzoeken of opgeven van een spreekwoord of eene zedespreuk, die op eene vertelling toepasselijk is; het zamenspreken van kinderen; het schrijven van een voorstel tegen de regelen der spelling, en zonder lees- of zinteekenen;* en eindelijk *verbetering van gebrekkig zamengestelde voorstellen.*

Deze oefeningen, die, volgens des Schrijvers meening, ligtelijk nog met vele andere kunnen vermeerderd worden, zijn voorbereiding ter vervaardiging van schriftelijke opstellen.

Zeer gepast zijn hier de middelen gekozen, die niet alleen voorbereiding zijn, ter bereiking van het genoemde doel, maar die tevens rijke bronnen voor het kinderlijk verstand bevatten, zoo zelfs, dat, al waren dezelve niet alle ter voorbereiding noodig, zij evenwel dienden gebezigd te worden als vruchtbare middelen ter uitbreiding van het verstand.

Met regt merkt dus de kundige Vertaler aan, dat deze

oefeningen niet voor grootere kinderen behoeven bewaard te worden; maar dat men reeds bij de eerste of laagste klasse eener school met dezelve kan aanvangen, en de kinderen trapswijze opleiden, zoo dat zij, in de derde klasse komende, reeds een gedeelte van den voorschreven' weg afgelegd hebben.

Maar in dit geval komt het ons ook voor, dat men op de opeenvolging dezer oefeningen nog al wat zou kunnen aanmerken; doch dit is ook den kundigen Vertaler niet ontglipt, gelijk uit het voorberigt van n°. 2. blijkt, waarom wij ook ons oordeel opschorten, tot wij het vervolg beoordeelen.

Behalve deze voorbereidingen ter vervaardiging van gemelde opstellen, scheen het den Schrijver toe, dat nog eene korte redekunde, of een gemeenzaam onderrigt in de regelen om te leeren denken, diende vooraf te gaan, en dus op de eerste voorbereidingen te volgen, ten einde de leerlingen het vervaardigen van schriftelijke opstellen gemakkelijker te maken. Hierom vindt men van bladz. 39–106 eene *redekunde*, geheel voor kinderen geschikt, waarvan de inhoud op het volgende nederkomt.

In den aanvang wordt op eene duidelijke wijze voorgedragen, dat men alles, wat men denkt, gedachten noemt; dat alle onze gedachten of denkbeelden, oordeelen of besluiten zijn, en dat daarop onze kennis rust; dat de denkbeelden uit de *gewaarwordingen* door de zintuigen, gepaard met denken, ontstaan, en dat het vermogen onzer ziel, om zich denkbeelden van zaken te maken, verstand heet: terwijl het vermogen, om twee denkbeelden te zamen te verbinden, *oordeel* genoemd wordt. Verder worden op eene gepaste en zeer duidelijke wijze de *denkbeelden* beschreven, uiteen gezet en verklaard, waarna het *oordeelen* uitgebreid, behandeld en dit weder met *het maken van sluitredenen* besloten wordt.

Na deze bijzondere deelen der redekunst laat de Schrijver

ver volgen: „ Het is niet genoeg, om door middel der „ denkbeelden, voorſtellen, beſluiten enz. te vormen; „ wij moeten ook onze gedachten naauwkeurig trachten „ te bepalen: 1) ten aanzien van haren inhoud; 2) van „ haren omvang, en 3) van haren zamenhang. Wij „ moeten bepaald weten: 1) wat wij denken, dat is, „ wat in eene gedachte bevat of begrepen zij; 2) hoe ve„ lerlei onze gedachten zijn, dat is, tot hoe vele dingen „ onze gedachten zich uitſtrekken, of wat onder dezelve „ begrepen zij, en 3) waarom wij zoo en niet anders „ denken, dat is, hoe de gedachten zich onder elkander „ als gronden en gevolgen bepalen. Hierop gronden „ zich verklaringen, verdeelingen en bewijzen. De ver„ klaringen hebben hare betrekking toe de denkbeelden, „ de verdeelingen tot het oordeel, en de bewijzen tot „ de beſluiten."

Ieder dezer deelen wordt daarop nader omſchreven, overeenkomſtig den aard der zaak voorgedragen, en naar het oogmerk der ſtrekking met ophelderingen, aanmerkingen en voorbeelden tot de hoogſte duidelijkheid gebragt.

Daar de laatſte afdeeling de bepaling bevat, wat juist denken heet, en hoe men tot de kennis der waarheid geraakt, zoo volgt hierop, overeenkomſtig een gepast verband, eene afdeeling, bevattende *de dwalingen*, *derzelver bronnen* en eenige *behoedmiddelen daartegen*, waarmede deze redekunde beſloten en ook de voorbereiding voor afgeloopen gehouden wordt.

Wij zouden te uitvoerig worden, wanneer wij ieder deel in het bijzonder wilden beoordeelen, om zoo de ſom van het geheel aan het einde op te maken: waarom wij in het algemeen ſlechts zeggen, dat ons nimmer eenig werk over dit onderwerp is voorgekomen, hetwelk zoo geregeld en grondig alles behandelt, wat met regt tot het maken van ſchriftelijke opſtellen kan gebragt worden, dat men hier te zamen vindt, wat men anders langs verſchillende wegen

moet zoeken, en dat in die orde en zamenhang, als de Natuur der zaak vereischt.

Thans treedt de Schrijver tot de eigenlijke vervaardiging van fchriftelijke opftellen en hetgene daartoe behoort.

Na de vereischte eener aanleiding te hebben bepaald, en over de ftof en den vorm der opftellen iets gezegd te hebben, gaat hij tot algemeene regelen over, die in opzigt tot elk voorftel in acht moeten genomen worden.

Hierop volgen de regelen voor bijzondere foorten van fchriftelijke opftellen, als voor *Historifche opftellen*, *omzettingen van dichtftukken* en *befchrijvingen*. Tot de brieven komende, fpreekt hij van den innerlijken vorm in opzigt tot perfonen, alsmede van den inhoud en de inkleeding.

Verder gaat hij over tot den uiterlijken vorm, en fpreekt van *titels*, *opfchriften*, van *het vouwen*, *verzegelen* en *verzenden*. Hiermede eindigen de regelen, zoo betrekkelijk den innerlijken als uiterlijken vorm der brieven.

Nu tot de brieven zelve komende, handelt hij over gemeenzame brieven, over gelukwenfchingen, *dankzeggingen*, over brieven in den dagelijkfchen handel voorkomende, over het beantwoorden van brieven, benevens brieven van gemengden inhoud. Op deze volgen opftellen, die in het dagelijksch leven voorkomen, als: aankondigen, requesten, contracten, huurcedullen, borgtogten, fchuldbekentenisfen, obligatien enz., alles met bijgevoegde voorftellen ter nadere opheldering.

Eindelijk wordt gefproken over het maken van uittrekfels, over het verbeteren der opftellen, en over het bepalen der uren, tot het nazien der opftellen noodzakelijk.

Zie daar den uitgebreiden inhoud van dit fchoone werk van DOLZ, dat, eenig in zijne foort, volkomen eene vertaling waardig was, en hetwelk, door den ervaren' ANSLYN, met zoo veel naauwkeurigheid is overgebragt, dat wij geene aanmerkingen op zijnen arbeid kunnen maken. Zuiverheid van taal, gepastheid van ftijl, overeenkomftig

het

het onderwerp, en duidelijkheid van voordragt wedijveren om het geheel tot een fchoon en voor iederen Onderwijzer onmisbaar werk te maken.

Hoe gaarne wij ons gezegde, door eenig uittrekfel, met bewijzen weuschten te ftaven, moeten wij dit, uit hoofde van de uitgebreidheid der aankondiging, achter laten.

2. Gelijk het in vele gevallen plaats heeft, dat eene goed voorgedragene theorie niet genoegzaam door praktifche hulpmiddelen gevolgd wordt, zoo was het ook met het reeds aangekondigde werk van DOLZ. Alle hulpmiddelen, zoowel voor de vooroefeningen, als andere deelen van dit onderwijs waren achter gebleven, en dus voor iederen Onderwijzer in het bijzonder overgelaten, om, wilde hij het fchoone theoretifche werk van DOLZ volgen, eene menigte van zamenftellen te maken en in den geest van den Schrijver te vervaardigen, ten einde bij kinderen de gewenschte gevolgen van zijn onderwijs te ontwaren. Dit alles werd fpoedig door den Vertaler waargenomen, die dan ook niet in gebreken bleef, om dadelijk de hand aan dit vervolg te leggen, ten einde het voorfchrevene werk den hoogften trap van volkomenheid, en gemakkelijkheid ter invoering in de fcholen, te doen bereiken.

In eene welgeftelde inleiding geeft de Onderwijzer ANSLYN te kennen, welk plan hij zich tot genoemd einde voorgefteld heeft, ten einde dit bijvoegfel voor zijne medeonderwijzers zoo nuttig te maken, als zijne vermogens flechts eenigzins toelieten. Dit plan komt hierop neder: 1. Hoe wenfchelijk het zij, dat eene volledige verzameling der verftands-oefeningen het licht zage, zoo moest hij zich flechts tot die bepalen, welke meer regtftreekfche voorbereiding tot het fchriftelijk uitdrukken der gedachten is. Van daar, dat de hulpmiddelen tot *het opwekken der opmerkzaamheid*, tot *het opfporen van de kenteekenen der voorwerpen en tot de oefening* van het oordeel zijn achter gebleven. 2. Met de vooroefeningen is eenig praktikaal on-

onderwijs in de gronden der taal verbonden. 3. Zijn de oefeningen onder drie trapswijze afdeelingen gebragt, om het geheel met meer of minder ſpoed te kunnen doorloopen of behandelen. 4. Om de kinderen niet te verwarren, zijn ſommige regelen als algemeen voorgeſteld, die weinige uitzondering lijden, daar dit altijd bij een volgend onderwijs ſpoedig te herſtellen is.

Thans gaat de Schrijver tot de oefeningen zelve over, en gewaagt eerst van het *verdeelen* of *rangſchikken der woorden*, om dat dit van zulk een uitgeſtrekt nut is, en den kinderen aanleiding geeft, om hunne denkbeelden behoorlijk te regelen. Na eene gepaste ontwikkeling van den gang, dien men daarin behoort te volgen, wordt deze afdeeling met 14 voorbeelden ter oefening beſloten.

De tweede afdeeling gaat over het *zamenvoegen van zelfſtandige met daarbij pasſende bijvoegelijke naamwoorden en werkwoorden*, en is in 8 onderdeelen verdeeld. De derde bevat *opgaven van het tegendeel.* De vierde, *verbetering van eenige onvoltooide voorſtellen.* De vijfde, *oplosſing van eene periode in enkele voorſtellen.* De zesde, *zamenvoeging van meer zelfſtandige naamwoorden* enz. *tot geheele voorſtellen en perioden.* De zevende, *het ſchrijven van een voorſtel tegen de regelen der ſpelling.* De achtſte, *opgave van alle, van een grondwoord afgeleide, woorden.* De negende, *opgave van de verſchillendt beteekenis der woorden.* De tiende, *voordragt van een en hetzelfde voorſtel op onderſcheidene wijzen.* De elfde bevat *eenige meer algemeene oefeningen.*

Dit is de inhoud van den ſchat der hulpmiddelen, die de werkzame en geoefende Schoolonderwijzer ANSLYN zijnen mede-onderwijzers aanbiedt. Menigmaal hebben wij, bij het doorzien van zijn werk, ons verwonderd over den gang der voorſtelling en de juistheid zijner behandeling en uitdrukkingen. Bijzonder behaagde ons de *zevende* afdeeling, waarin de Schrijver het gebruik der ſcheiteekenen behandelt.

delt. Deze afdeeling heeft eene groote waarde boven de andere, daar ons geen Nederduitsch werk bekend is, waarin dit onderwerp eenigzins duidelijk en met de vereischte uitgebreidheid behandeld wordt. Wij kunnen daarom onze neiging niet geheel onderdrukken, om eenig uittrekfel uit deze afdeeling te geven, en ons bijzonder te bepalen tot de befchrijving van het gebruik der *comma*.

„ De *comma* dient tot fcheiding dier kleinere deelen „ van een' volzin, welke niet onmiddelijk met elkander „ verbonden zijn. De volgende regelen behooren deswe„ gens in acht genomen te worden.

„ a.) Men plaatst eene comma voor de betrekkelijke „ voornaamwoorden;" *enz.*

„ b.) Men gebruikt de comma ter fchelding van:

„ *a. Bijvoegelijke naamwoorden*, wanneer er twee of „ meer voor of achter de zelfftandige naamwoor„ den geplaatst, en door geen zamenbindend voeg„ woord verbonden zijn;" *enz.*

„ *b.* Ter fcheiding van twee of meer zelfftandige „ naamwoorden, wanneer zij niet door eenig voeg„ woord zamen verbonden zijn;" *enz.*

„ *c.* Ter fcheiding van werkwoorden of deelwoor„ den, wanneer zij niet door eenig koppelwoord „ zamen verbonden zijn;" *enz.*

„ *d.* Ter fcheiding van bijwoorden;" *enz.*

„ c.) Voorts ftelt men eene comma voor en achter een „ of eenige tusfchengevoegde woorden, welke kunnen „ weggelaten, of op eene andere plaats gefteld worden, „ zonder den zin te ftoren;" *enz.*

„ d.) Overigens plaatst men eene comma voor alle „ voegwoorden, welke het eene voorftel aan het andere „ verbinden;" *enz.*

„ Daar het velen zal voorkomen, als of deze regel „ eenige uitzondering lijdt, zoo zullen wij dit eenigzins „ nader uiteenzetten. Voor de voegwoorden *en*, *noch*,

„ *nog*, *of*, *als*, *gelijk*, *om* en weinige andere wordt
„ somtijds geen comma geplaatst.

„ *a.* Voor het voegwoord EN komt geene comma,
„ wanneer daardoor *enkele woorden* en *geene geheele voor-*
„ *stellen* te zamen verbonden worden;" *enz.*

„ *b.* Dient het voegwoord NOCH om woorden te ver-
„ binden, dan plaatst men voor hetzelve geen comma;
„ b. v. *ik heb* NOCH *geld* NOCH *goed*. Wanneer het die-
„ nen zal, om het eene voorstel aan het andere te verbin-
„ den, volgt het weder den algemeenen regel;" *enz.*

„ *c.* OF, als scheidend voegwoord, neemt geene com-
„ ma voor zich; *enz.* Dit heeft ook plaats, wanneer
„ gezegd voegwoord in het midden van een voorstel komt;
„ *enz.* In andere betrekkingen, waar het tot verband
„ der voorstellen dient, neemt het eene comma voor
„ zich;" *enz.*

„ *d.* Duidt het woordje ALS eene gelijkheid aan, en
„ dient het niet ter verbinding van voorstellen, dan neemt
„ het geene comma voor zich;" *enz.* „ *Tot zamen-*
„ voeging van voorstellen, volgt het weder den algemee-
„ nen regel;" *enz.* „ Kan het woordje ALS met TOEN,
„ WANNEER verwisseld worden, dan neemt het eene
„ comma voor zich;" *enz.*

„ *e.* Als het woordje OM, tot de onbepaalde wijze eens
„ werkwoords behoorende, in een onmiddelijk verband
„ staat met eenig onderwerp, dan neemt het geene com-
„ ma voor zich;" *enz.* „ Dit zelfde geldt ook, wan-
„ neer het woordje OM gebruikt wordt ter omschrijving
„ of omzetting van eenig zamengesteld woord;" *enz.*
„ Overigens neemt dit woord eene comma voor zich,
„ wanneer men daardoor het eene voorstel aan het andere
„ verbindt; b. v. *ik heb hem gebeden*, OM *mij mijnen*
„ *misslag te vergeven*."

Hartelijk danken wij den Schrijver voor dezen zijnen arbeid, wenschende, dat een ruim vertier zijnen ijver zal aan-

vu-

vuren, om op gelijke wijze ten nutte der scholen te blijven voortgaan, op dat eindelijk door de pogingen van bekwame Onderwijzers de praktikale hulpmiddelen, welke nog zoo zeer, voor onderscheidene vakken van het onderwijs, in onze taal ontbreken, door den druk worden gemeen gemaakt, ten einde de wezenlijke bouwstoffen, tot het welgelukken van de opvoeding en het onderwijs der jeugd, voor iederen Onderwijzer verkrijgbaar worden.

Tafereelen der algemeene geschiedenis voor Scholen. Rotterdam, *bij* W. LOCKE. 1812. In gr. 8°. IV. en 72 bladz. De prijs is *f* -:10:-

Menigmaal heeft men gepoogd den grooten omvang der algemeene geschiedenis, in een kort zamenstel vereenigd, in het kinderlijk brein te prenten. De groote moeijelijkheden, waarmede zoodanige ondernemingen natuurlijk gepaard moesten gaan, door de menigvuldige hinderpalen, die telkens, ja bij iedere schrede in den weg stonden, deden den Ondernemers verschillende wegen inslaan, en daar de hulpmiddelen meestal naar ieders bijzonder inzien gewijzigd werden, zoo ontstonden er verschillende algemeene geschiedenissen voor de Scholen, die nu eens meerder uitgebreid, dan eens meer beknopt waren; en onder deze laatste kan men het genoemde boekje rangschikken.

Het bevat alleen de oude geschiedenis, en is hiervan een zoo schoon kort begrip, als wij nog niet aantroffen. Maar hetzelve is geen oorspronkelijk voortbrengsel van het jaar 1812. Het is niet meer dan eene getrouwe kopij van het staatkundig gedeelte des werks, getiteld: *Geschiedenis van alle volken;* door A. J. ROUSTAN. 9 deelen. *Amsterd.* HOLTROP. 1787. Niettegenstaande dit is het evenwel van bijzondere waarde voor de scholen, daar dit kleine werkje

den kinderen kan worden in handen gegeven, terwijl de Onderwijzer het grootere werkje van ROUSTAN ter uitbreiding en aanvulling voor zich kan beoefenen. Alleen keuren wij ten hoogste af, dat men zulke uittrekfels het publiek aanbiedt, zonder eenige aanwijzing, uit welk oorspronkelijk werk het genomen is.

De uitvoering is zindelijk en de taal zuiver. Gaarne geven wij, om de zamenstelling eenigzins te kunnen opmaken, de volgende proef:

ROME.

Het jaar 1 tot 245 van Rome.
——— 753 — 508 voor J. C.

„ De ware grondlegger van het Romeinsche gebied was „ ROMULUS, uit het geslacht van AENEAS. Hij was de „ moordenaar van zijnen broeder, maar hij had veel ver„ nuft en moed. Hij verzamelde omtrent 8000 man bij„ een, welke alle struikroovers of jagers waren, en bouw„ de met hen de beroemde stad Rome.

„ Om het getal van zijne onderdanen te vergrooten, „ maakte hij van zijne stad eene vrijplaats voor alle slaven, „ schuldenaars en roovers, welke derwaarts vlugten wil„ den, en zij kwamen in eene groote menigte aan.

„ Hij stelde eenen gemengden regeringsvorm in: hij zelf „ voerde den titel van koning, had het bevel over het le„ ger en de bestelling van de schatkist. Honderd raads„ heeren maakten zijnen raad uit; dezen konden alleen tot „ openbare ambten bevorderd worden. Het volk benoem„ de dezelve, gaf deszelfs toestemming aan de wetten, „ en besliste over vrede en oorlog.

„ De Romeinen hadden geen ander gebrek, dan dat van „ vrouwen. Zij verzochten dezelve van alle hunne nabu„ ren; maar allen weigerden hun dezelve, en sommigen „ zelfs met versmading. „ Maakt uwe stad," zeiden zij, „ „ ook tot eene vrijplaats voor slavinnen, of weggeloo

„ „ pe

„ „ pene vrouwen: dit is het eenigste middel voor u, om „ „ huwelijken te doen, welke met uwen staat overeen- „ „ komen." Hierop liet ROMULUS aankondigen, dat „ men binnen Rome een feest ter eere van God NEPTU- „ NUS zou vieren. De nieuwsgierigheid lokte daartoe „ duizenden van inwoners uit de naburige steden uit, en „ met hen derzelver vrouwen en dochters. In het mid- „ den van het feest maakten zich de Romeinen, op het „ onverwachtst, met de wapenen in de vuist, meester „ van de jonge dochters, en leidden de ouders buiten „ hun grondgebied. Drie of vier van deze volken namen „ aanstonds de wapenen op, doch werden overwonnen. „ De Sabijnen alleen drongen tot in de stad door, en zou- „ den mogelijk zich van dezelve meester gemaakt hebben, „ indien hunne dochters zich niet tusschen hen en de „ Romeinen ingeworpen, en hen niet overgehaald hadden, „ om vrede te maken. ROMULUS verloor, maar Rome „ won bij dien vrede. TATIUS, de koning der Sabijnen, „ deelde het gezag met ROMULUS, en zijne onderdanen „ vermeerderden de magt van Rome. Men maakte uit „ hunnen boezem honderd nieuwe raadsheeren.

„ Wanneer vervolgens vijf jaren daarna eenige burgers „ van Lavinium TATIUS om het leven gebragt hadden, „ werd zijne plaats niet vervuld, en ROMULUS werd toen „ op nieuw alleen koning van Rome. Maar toen men „ meende, dat hij de palen, welke het staatsgestel aan zijn „ gezag gesteld had, vergat, en te buiten ging, werd „ hij, in den raad zelven, door de raadsheeren vermoord, „ welke vervolgens aan het volk bekend maakten, dat hij „ ten hemel gevaren was, en hem deden aanbidden."

Of men aan zoodanig zamenstel wel den naam van tafereelen kan geven, gelijk de titel doet, daaraan zouden wij zeer twijfelen, dewijl het ons niet meer als eene schets voorkomt. Waren het in den eigenlijken zin tafereelen uit de algemeene geschiedenis, dan zouden wij het boek-

boekje nog meer gepast voor de scholen keuren, daar met uitgebreide tafereelen, schoon ieder op zich zelf staande de eigenlijke schat der algemeene geschiedkundige kenni voor kinderen zijn.

Eerste beginselen der staatkundige Aardrijksbeschrijving. Ten dienste der scholen. Volgens de nieuwste staatkundige veranderingen. Tweede vermeerderde en verbeterde druk. *Te* Dordrecht, bij A. BLUSSÉ en ZOON. 1813. 8°. IV. en 114 bl. De prijs is *f* –: 8: –

„ De uitgevers van dit werkje, dat reeds sedert eeni„ gen tijd uitverkocht was, waren niet voornemens het„ zelve voor als nog te laten herdrukken, dewijl er nog „ van tijd tot tijd veranderingen in de verdeeling der lan„ den, als anderzins, voorvallen. Doch vele *Onderwij*„ zers, die het in hunne scholen gebruiken, *konden hier*„ naar niet wachten, en het is op hun verzoek, *dat zij* „ tot de tweede uitgave besloten hebben." Aldus luidt des Schrijvers voorberigt van 1813. Zoude hij, thans dit schrijvende, niet met ons moeten zeggen: offchoon geheel Europa verandering ondergaat, komt er evenwel nog een geographisch werkje uit! Wij wenschen, dat de Onderwijzers, welke het gebruiken, deze uitgave ras zullen aan den man helpen, op dat van een werkje, dat anders zoo goed ingerigt en wel geschreven is, spoedig een derde druk kome, die, bevattende de tegenwoordige of aanstaande verdeeling der landen, ten genoege van meer Onderwijzers moge strekken, dan die het gewoon waren te gebruiken.

Hier zouden wij de aankondiging kunnen eindigen, indien niet deze tweede uitgave zoo geheel van de eerste onderscheiden ware.

Van

Van den eersten druk, uitgekomen in 1810, zeide men: dit boekje gelijkt bijzonder naar het *Geographisch Zakboekje*, uitgegeven te *Leyden*, bij MORTIER en ZOON, waarvan eene woordelijke nadruk in *den Bosch* uitgekomen is, mede onder den titel: *Geographisch zakboekje ten dienste der scholen*, bij E. LION. 1808. Hoezeer wij gelooven, dat die aanmerking niet ongegrond was, en dat men zich met regt verwonderde over de groote overeenkomst van dit nieuwe geographische werkje met het oude geographische zakboekje; zoo kunnen wij den Onderwijzeren echter, ten opzigté van dezen druk, verzekeren, dat hun die overeenkomst nu minder in het oog zal vallen, daar het werkje door eene vermeerdering van 34 bladzijden, die hoofdzakelijk in eene doorgaande uitbreiding bestaat, merkelijk veranderd, en zoo wij gelooven veel verbeterd is.

Leesboekje voor kinderen, door K. P. MORITZ. Naar den tweeden druk uit het Hoogduitsch vertaald. *Te* Groningen, bij J. GROENEWOLD. 1813. 8°. VIII. en 56 bladz. De prijs is *f* -:4:-

In het Voorberigt wordt gezegd, dat dit boekje voor een gedeelte bespiegelend en voor een gedeelte beoefenend is; dat het bespiegelend deel de aandacht vestigt op het onderscheid tusschen *waarheid* en *bedrog*, en tusschen *waarheid* en *verdichting*, en dat het beoefenend deel bewijst, dat *orde* en *werkzaamheid* de eenige weg tot geluk is: evenwel dat deze beide deelen, wegens hun naauw verband, niet van een gescheiden, maar door elkander gevlochten zijn.

Aan deze opgaven beantwoordt het boekje geheel. Het bestaat uit verscheidene alleenspraken, fabelen en vertellingen, die de volgende opschriften hebben: *de laan*, *het landschap*, *het hert bij de baan*, *beschrijving van het hert*, *de*

de prent, *de wolf en het lam*, *beschrijving van den wolf*, *beschrijving van het schaap*, *het boek*, *de reiziger of de levensloop*, *de arbeid en de vreugd*, *de twee arbeiders*, *de kleine Albert*, *het vroeg opstaan*, *de onordelijke Frits*, *de kamer*, *de vos en de ooijevaar*, *de vos en de raaf*, *de kikvorsch en de os*, *het schip*, *het ijzer*, *verklaring van woorden*, *de redelooze dieren en de menschen*, *de stellaadje*, *de natuur*, *slapen en waken* en *over het regte gebruik des tijds*.

Om deze stoffen aan het gemelde doel te laten beantwoorden zijn zij zoo ingekleed, dat de vertelling, fabel enz. voorafgaat en eenige ophelderende aanmerkingen volgen. In deze laatsten wordt veelal een kind ondersteld, dat in zich zelf spreekt, en dat door korte zamenhangende redenen den inhoud der fabelen, vertellingen enz. tracht te ontdekken. Ook poogt het kind veelal de *waarheid* van *bedrog* en *waarheid* van *verdichting* te onderscheiden.

Het geheel is ons voorgekomen veel verdiensten te hebben, te meer, daar de behandeling geheel nieuw en van bijzondere waarde is.

Het boekje is niet geschikt voor eerstbeginnenden, maar voor meer gevorderden, en zelfs zou het met de meeste vrucht in de middelste klasse op de scholen kunnen gebruikt worden.

Vele ongepaste uitdrukkingen en eene slordige correctie hebben ons gestooten. Wij hoopen, dat, bij eenen tweeden druk, dit alles zal hersteld en zoo het geheele boekje tot een gepast leesboek voor de scholen gemaakt worden.

Re-

Rekenboek, ingerigt naar de tegenwoordige behoefte der scholen, door P. J. PRINSEN; Onderwijzer der schole van het Departement Haarlem, der Maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen.* Tweede deeltje. *Te* Haarlem, bij A. LOOSJES PZ. 1813. 8°. 124 bladz. De prijs is *f* -:9:-

Wij hebben in dit Tijdschrift, IV. Deel. 7. Stuk, bl. 45, het *eerste deeltje* van dit voortreffelijk Rekenboek naar waarde doen kennen. In dit *tweede deeltje* bepaalt de Schrijver zich: 1. tot *het vinden der ondeelbare en deelbare getallen;* 2. tot *het vinden der deelers van deelbare getallen;* 3. tot *het vinden van het grootste getal, waardoor twee gegevene getallen kunnen gedeeld worden;* 4. *om het kleinste getal te vinden, dat door twee of meer gegevene getallen zonder overschot kan gedeeld worden;* 5. tot *de gewone breuken,* bevattende: de *telling, verkleining, herleiding, zamentelling, aftrekking, vermenigvuldiging* en *deeling* derzelve, en eenige *voorbeelden tot oefening.* Hierop volgen: 6. *een tafel der oude maten en gewigten, eene tafel van de verdeeling der nieuwe maten en gewigten, voor den dagelijkschen handel, in het klein,* en *eene herleiding* hiertoe betrekkelijk. Na eenen ruimen voorraad van allezins gepaste voorstellen, gaat de Schrijver 7. over tot *het bepalen der betrekkingen of overeenkomsten van twee getallen,* en 8. tot *het vinden eener vierde geometrische evenredige tot drie gegevene getallen; zoo in geheele als geheele en tiendeelige breuken,* waarop 9. *de Regel van drieën, met geheele getallen en tiendeelige breuken volgt.* Na dezen vindt men 10. voorstellen tot *het vinden eener vierde geometrische evenredige tot*

drie gegevene getallen met gewone breuken, wordende 11. door *den Regel van drieën met gewone breuken* gevolgd. Met *eenige voorſtellen tot oefening* wordt dit werkſe geſloten.

Alle voorſtellen in dit deeltje zijn, even als in het eerſte, zeer gepast, geregeld van het gemakkelijke tot het meer moeijelijke opklimmende, en met veel oordeel gekozen: weshalve wij ook ten aanzien van het voor ons liggend deeltje niets van den lof terug nemen, dien wij aan het eerſte hebben toegekend; terwijl wij den Schrijver met zijnen welvolbragten arbeid van harte geluk wenſchen. Wijders hopen wij, dat een goed vertier weldra eene tweede oplage zal noodzakelijk maken, wanneer wij den Schrijver zouden raden, eene ſchifting te maken ten aanzien dier voorſtellen, welke tot het metriek ſtelſel betrekking hebben, ten einde het werkje eene ruimere ſtrekking te doen erlangen en geſchikter te maken voor zulke ſcholen, waarin het, ſedert onze Staatsverandering, niet *noodzakelijk* of mogelijk is, gezegd ſtelſel te onderwijzen.

Reizen van ROLANDO *en zijne metgezellen van Fortuin*, ( ) *rondom de Wereld*. Een werkje (,) geſchikt, om aan de jeugd een denkbeeld van de Aardrijkskunde en Natuurlijke geſchiedenis van alle landen mede te deelen; door L. F. JAUFFRET, (.) Eerſte deel. Uit het Fransch vertaald. *Te* Amſterdam, bij J. TIEL. 8°. 230 bl. De prijs is *f* 1:8:–

Het is eene, door de ondervinding bevestigde, waarheid, dat reisbeſchrijvingen een voortreffelijk middel aan de

de hand geven, om het verſtand met vele nuttige kundigheden te verrijken. Van daar, dat de beroemde CAMPE inzonderheid van dezen voorraad een zoo gepast als prijzenswaardig gebruik ter ontwikkeling en uitbreiding van het verſtand der jeugd gemaakt heeft, ten einde deze, op eene aangename wijze, met vele wetenswaardige zaken, betreffende de Aardrijkskunde en Natuurlijke historie, bekend te maken. Vele anderen hebben dit ſpoor gevolgd, en offchoon de voortbrengſelen van dezen aard eene zeer verſchillende waarde hebben, zoo leveren zij echter over het algemeen eene ſtoffe, die der kinderlijke verbeelding welkom is, en derhalve door het aankomend geſlacht met graagte ontvangen en gelezen wordt.

Het boven aangekondigde werkje behoort tot deze ſoort. Het doel des Schrijvers is, de jeugd op eene aangename wijze met de Aardrijkskunde en Natuurlijke historie bekend te maken, waartoe hij zich van het behagelijk kleed der verdichting bedient.

ROLANDO, de held dezer geſchiedenis, werd in een dal van *Opper-Provence* geboren en opgevoed. Als jongeling werd hij door zijnen vader naar *Marſeille* gezonden, om eenig berigt nopens eenen oom te *Lima* in te winnen, en daarhenen te vertrekken. Te *Marſeille* gekomen, vernam hij, dat de koopman, bij wien hij zich moest vervoegen, om het begeerde narigt te bekomen, naar *Kadix* vertrokken was. Hij liet zich overhalen, om met een talrijk gezelſchap naar *Beaucaire* ſcheep te gaan. Onderweg werd hij door een' Algerijner zeeroover genomen en in ſlavernij weggevoerd. Een zonderling geval bragt hem naar *Marokko*, waar hij door nog zonderlinger gebeurtenis zijne vrijheid weder kreeg, waarna hij eene reis langs de kusten van *Afrika* doet, waar wij hem bij de bouwvallen van *Karthago* moeten laten. Onder het reisgezelſchap van ROLANDO bevonden zich lieden van kunde en ondervinding, en dit gaf aanleiding tot menige dier-, plant-,

aardrijks-, geschied- en oudheidkundige aanmerking en beschrijving, waaronder ons sommige min noodzakelijk en andere zeer oppervlakkig zijn voorgekomen.

Wij kunnen onze vrees niet ontveinzen, dat het *doel* des Schrijvers, het bevorderen van wetenschappelijke kennis, in de verdichting zelve zal verloren gaan, en dat het eerste om het laatste met geene genoegzame opmerkzaamheid zal gelezen worden, ten ware men den trek naar het avontuurlijke eerst bij den jongen lezer genoegzaam konde onderdrukken. Het aardrijkskundig gedeelte van hetzelve zal wel de meeste teregtwijzing, zoo door hulp van kaarten als mondeling onderrigt, behoeven, om aan het voorgestelde oogmerk te beantwoorden.

Wanneer wij op deze wijze eenen togt om de geheele wereld, overeenkomstig den titel, moeten verwachten, dan zal het werkje nog al eenige uitgebreidheid erlangen, daar toch dit eerste deel zich slechts tot een klein gedeelte van *Afrika* bepaalt. Wij willen echter door deze aanmerking geenszins iemand afschrikken, om zich dit *werkje voor* zijne kinderen aan te schaffen, naardien het, onder behoorlijke aanwijzing, wel eene plaats onder de nuttige kinderschriften verdient; doch wij zouden ook gaarne zien, dat de vertaler minder slaafs te werk ging, en verbeterde, wat voor wezenlijke verbetering vatbaar is, waartoe, van den kant des uitgevers, het verrijken van dit werkje met eenige afbeeldingen en kaarten, niet weinig zoude bijdragen.

Dat voorts dit boekje niet voor jonge kinderen berekend is, zal uit den aard van het onderwerp gemakkelijk af te leiden zijn. Ook maakt de stijl, waarin hetzelve is voorgedragen, en die bij de vertaling geenszins zijnen oorsprong twijfelachtig laat, het nog minder voor de eerste jaren geschikt. Ten bewijze hiervan, alsmede hoe de onderwerpen door den Schrijver behandeld zijn, zullen wij onzen lezers ten slotte drie proeven mededeelen. De eer-

eerste bevat *het afscheid tusschen* ROLANDO *en zijnen Vader;* de tweede *iets over de levenswijze der mooren*, en de derde *eene beschrijving van den jakhals*.

„ *Bl.* 36. De dag van het vertrek gekomen zijnde, „ leidde deze zijnen zoon op eenen zeer hoogen berg. „ Op deszelfs kruin stond eene Zuil, toegewijd aan de „ Overwinning. Deze was een Werkstuk der Oude Ro- „ meinen, welk (hetwelk) der vernielingen van den tijd „ tot hier toe hadt (d) wederstand geboden. De jonge- „ ling was onkundig, met welk oogmerk zijn Vader hem „ op deze plaats bragt, maar de laatstgemelde, overtuigd, „ dat 'er (er) plegtige tijdperken in het leven zijn, „ in welke het goed is een natuurlijk, of door „ s' ('s) menschen handen gemaakt gedenkteeken te ne- „ men tot getuige van eenige groote waarheid, waarvan „ men de geheugenis in het hart van een kind wil prenten, „ zeide tot hem: Wilt gij, mijn zoon, met de geheele „ natuur, aandacht leenen aan de Zedeleer van uwen „ Vader. Zie de eerste maal, dat ik u uit het oog ver- „ lies; voor de eerste maal gaat gij de Landhoeve ver- „ laten, op welke gij geboren zijt. De narigten, die „ gij te Marseille zult inwinnen bij den koopman, aan „ welken ik u zend, zullen (,) volgens alle waarschijn- „ lijkheid (,) u naar Lima doen vertrekken: maar hoe „ ook de uitslag uwes onderzoeks zij: het zij dat de Voor- „ zienigheid u bepale in Europa te blijven, het zij dat „ zij u naar Peru voere, dat de beginsels, in welke „ ik uwe jeugd heb opgevoed, u altijd heilig blijven! „ Beloof mij bij den Hemel, dat gij nooit zult op- „ houden (,) aan dezelve getrouw te zijn.... en zoo „ gij ooit op de proef komt om meineedig te worden, „ herinner u dan deze Zuil der Overwinning, en uwen „ Vader, die aan haren voet den eed van uw hart ont- „ ving. Ontroerd door deze treffende woorden, heft de „ jonge ROLANDO den (de) handen op, en vliegt zijnen

„ Vader om den hals. Deze (,) van zijnen kant, zijnen „ zoon in de armen drukkende, besproeide hij hem met „ zijne tranen. Tot zulk eene (eenen) prijs, zeide hij „ hem, zeg ik u en de overwinning over uwe eigene „ driften en eene schoone bestemming toe, enz.

„ *Bl.* 77. De Mooren leiden een zeer zwervend leven. „ Zij leven nu in de eene, dan in de andere Landstreek, „ naar mate zij dezelve meer of min vruchtbaar vinden. „ Gelijk de Veekudden (?) hunnen voornaamsten rijk- „ dom uitmaken, veranderen zij van woonplaats, zoo „ dra zij de Weilanden van een Distrikt hebben afgegraasd. „ Zij hebben, om hun verblijf elders over te brengen, „ geene moeite, dan die (,) om de Tenten, die hun „ tot Huizen verstrekken, te vervoeren. Deze Tenten „ zijn gemaakt van een zwart en grof Doek, geweven „ uit Bokken- en Kemelshaar. (Men ziet, dat de verta- „ ler niet spaarzaam met hoofdletteren is.) Hetzelve is „ omtrent achttien duimen lang. Men naait daarvan *vele* „ stukken te zamen (,) om de Tent te maken, *en twee* „ kruiselings over elkander gelegde stukken ondersteunen „ dezelve. Dit Volk heeft geene Meubelen, dan eenige „ Zelen van Stroo voor hunne Beesten; eene aarden „ Pot (,) om de Melk warm te maken of het Graan te „ bakken; eene biezen Mat, een Mes, eene Piek, en „ eenen grooten Steen, die hun tot eenen Hamer dient (,) „ om de kleine pennen van de Tent in den grond te slaan. „ De Mannen houden zich bezig met de Jagt, en het „ hoeden van de Veekudden; de Vrouwen met het Spin- „ nen en de Spijsbereiding, enz.

„ *Bl.* 105. Wij vernamen eenen Jakhals, een dier, „ zeer gemeen in Barbarije, en in alle Landen, welke de „ Leeuw en Panter bewonen. Gelijk dezen, leeft hij van „ den roof, maar kleinder (kleiner) en zwakker, heeft „ hij meer werk (om) zich zijne nooddruft te bezorgen; hij „ heeft niets, om zoo te spreken, dan hetgene anderen

„ hem

„ hem laten, en dikwijls is hij genoodzaakt (,) zich met „ hun overschot te vergenoegen. Hij houdt zich van den „ Panter af, vermits die voortgaat in zijne verscheurin- „ gen, zelfs, wanneer hij verzadigd is, maar hij volgt „ den Leeuw, die, zoo ras zijn honger bevredigd is, „ geen kwaad aan eenig schepsel doet. De Jakhals be- „ dient zich van het overschot van deszelfs tafel, verge- „ zelt hem somtijds van nabij, dewijl hij, gemakkelijk op „ de boomen klauterende, de gramschap van den Leeuw „ niet vreest, die hem daar niet volgen kan, zoo als de „ Panter doet. Het is om alle deze redenen, dat men van „ den Jakhals gezegd heeft, dat hij de leidsman of spijs- „ bezorger van den Leeuw was; en dat deze, wiens reuk „ niet fijn is, zich van hem bedient, om van verre ande- „ re Dieren op te sporen, van welke hij vervolgens met „ hem de huid deelt."

De geschiedenis van Ruth. Een Schoolboekje; door T. C. K. BEILANUS (,) Predik. te *Paesens.* Gedrukt en te bekomen bij J. W. BROUWER, te Leeuwaarden. 1813. 8°. IV. en 57 bladz. De prijs is *f* -:7:-

Het bovenstaande boekje, door de hand van den eerwaarden BEILANUS bewerkt, is bij wijze van gesprekken zamengesteld, en in zeven avondvertellingen verdeeld. De personen zijn een vader, de predikant van een dorp, met twee zijner kinderen. Het werkje moet bepaaldelijk strekken, om bij het leeren lezen deugd en Godsvrucht in de jeugdige harten te prenten. De geschiedenis van Jozef, door HULSHOFF, diende den Schrijver tot voorbeeld van zamenstelling: en waarlijk, wanneer wij het minder juiste

der taal aan eene zijde ftellen, dan heeft de eerw. BEILANUS in vele plaatfen zijn voorbeeld geëvenaard. Het is waar, dat de gefchiedenis van Ruth, uit hoofde van het onderwerp, nooit dat voor de jeugd kan worden, wat de gefchiedenis van Jozef is: evenwel heeft de Schrijver zijne aanmerkingen, ophelderingen en lesfen, hier en daár zoo fchoon weten in te vlechten, dat het geheel een gepast leesboekje voor kinderen uitmaakt.

Indien de Corrector der proeven naauwkeuriger naar taal en fpelling had gezien, dan konden wij het boekje met volle ruimte aanprijzen.

Om den lezer eenigzins in de gelegenheid te ftellen, over de zamenftelling te oordeelen, laten wij hier het begin van de vierde avondvertelling volgen.

„ VIERDE AVONDVERTELLING.

„ RUTH II. VS. I.

„ LETJE. Vader! wij zitten al klaar om weer [weder] „ wat nieuws te hooren.

„ *Vader*. Best [,] kinderen! Ik zal zoo aanftonds „ aan mijne belofte van gisteren avond voldoen. Mij „ dunkt, ik kan zien [,] dat U de gefchiedenis regt „ aanftaat, en daar ben ik blijde om. Let dan op.

„ Naomi en Ruth kwamen te Betlehem, juist op dien „ tijd, dat men het koorn [koren] begon te maaijen en „ in te zamelen. De hongersnood [,] die er geheerscht „ had [,] werd nu door Gods goedheid vergoed door „ eenen veel belovenden oogst: dit was voor Naomi een „ aangenaam vooruitzigt, [de] wijl zij hopen kon op de „ hulp en [den] bijftand van vermogende menfchen, en „ die een goed hart hadden voor arme en ongelukkige „ weduwen.

„ WILLEM. Nu moest Naomi haar ftukje land nog „ hebben, dan had zij wel koorn [koren] gehadt [gehad]

„ om

„ om er brood van te bakken. Ik heb recht [regt] mede-
„ lijden met de arme vrouw; als er nu maar de een of an-
„ der is, die zich over haar ontvermt [ontfermt], en
„ haar wat geeft, [dan] zal het nog wel met haar ten
„ beste komen.

„ *Vader.* Gij hebt de les van gisteren avond noch
„ [nog] niet vergeten, Willem! Ik verheug mij [,] dat
„ gij over Naomi bekommert [d] zijt, [:] zulke kinderen
„ mag ik gaarn [e] lijden: ik kan U dan ook zeggen [,]
„ dat Naomi weldra eenen medelijdenden vriend en helper
„ vond. Hoor [t] maar eens [,] kinderen!

„ Er was buiten Betlehem een ſtuk land, dat eenen
„ rijken burger der ſtad, die nog veel meer akkers had,
„ toebehoorde: zijn naam was Boas, [: hij was] een
„ bloedverwant van den overledenen Elimelech, en [: in]
„ in dezen man vonden Naomi en Ruth een [eenen] vriend,
„ helper en beſchermer, die voor haar deed, wat in zijn
„ vermogen was.

„ Op zekeren morgen zei [zeide] Ruth tegen Naomi. [:]
„ „ gij zult er toch niet tegen hebben moeder, [, moeder!]
„ „ dat ik naar het veld ga, en op den akker van den
„ „ eenen of anderen [,] die mij zulks zal vergunnen [,]
„ „ aren opleze? ["] Heel goed [,] mijn kind!"
„ „ Hernam [hernam] Naomi, [„] ik heb er niets
„ tegen." Toevallig ging Ruth naar het land van den
„ rijken Boas, dien zij niet kende, noch wist dat hij een
„ bloedverwant van haren overledenen man was."

L. J. SNELL, *onderhoudende en leerrijke geschiedenisſen voor de jeugd.* Naar den derden Hoogduitſchen druk; door W. GOEDE, Remonſtrantsch Predikant te Rotterdam. Met platen. *Te* Dordrecht, bij A. BLUSSÉ en ZOON. 1813. 8°. IV. en 149 bladz. De prijs is *f* —: 18 :—

Het aantal verhalen voor de jeugd te vermeerderen, en voornamelijk dergelijke uit eene andere taal over te nemen, zou thans, daar dit vak der kinder-bibliotheek reeds zoo aanmerkelijk is uitgedijd, weinig lof verdienen, indien elk nieuw produkt van dezen aard zich niet in eenig opzigt boven de reeds beſtaande onderſcheidde, of daarmede gelijk ſtond. De verdienſten van het bovengenoemde werkje ligt, volgens het Voorberigt, daarin, dat de verhalen niet alleen leerrijk, waarſchuwend en deugdbevorderend, maar ook, en dit pleit nog ſterker *voor dezelve, waar* zijn. Wat het laatſte betreft, hierover kunnen wij niet oordeelen, ſchoon zij alle kenmerken der waarheid in zich vereenigen. Aangaande het eerſte, hierin moeten wij met den Vertaler volkomen inſtemmen. Wij hebben inderdaad in dit boekje veel goeds aangetroffen, en durven het uit dien hoofde, als een nuttig geſchenk voor de meergevorderde jeugd, met volle ruimte aanprijzen.

De in dit boekje behandelde onderwerpen zijn: *het verloren kind. Wacht u voor laffe en gevaarlijke grappen. Gevaar van moedwillige uitgelatenheid. Jozef de tweede. Dronkenſchap. Een moordenaar, die zich zelf ſtraft. Eene ſpookgeſchiedenis. Tot waarſchuwing, bij het ſchertſen en ſtoeijen. Wie ſlechte en onverbeterlijke menſchen te zacht behandelt, en te veel vertrouwen in hen ſtelt, die wordt ten laatſte doorgaans met ondank beloond en met ſchade wijs. Een plotſeling ongeluk wordt doorgaans*

nog

nog grooter, indien men daarbij zijne tegenwoordigheid van geest verliest. Lach niet, terwijl gij eet. Op reis kan men niet voorzigtig genoeg zijn, dat men niet bestolen worde. Wanneer gij op reis zijt, moet gij u niet aan ieder een' ontdekken, die u wil aanhooren, en niet al te openhartig wezen. Een waarschuwend voorbeeld der nadeelige gevolgen van het bijgeloof. Neem niet iederen onbekende in uw huis op, die u om een nachtverblijf verzoekt. Zelfs door eene bolronde flesch kan, even als door een brandglas, brand ontstaan. Stel geen vertrouwen in iederen onbekende, die u zijnen dienst aanbiedt. Arm, maar eerlijk. Duval. Vaillant.

Ter proeve, hoe de Schrijver zijne taak behandeld heeft, en tevens om te doen zien, hoe gelukkig de Vertaler zijnen arbeid volbragt heeft, kiezen wij uit den opgenoemden voorraad, het stukje onder het opschrift: *Lach niet, terwijl gij eet*, als het minst uitgebreide, dat in het werkje voorkomt.

„ De vrouw van een aanzienlijk koopman te *Straal-*
„ *zond*, () bezocht eens met hare kinderen heuren zwa-
„ ger, een predikant op een dorp. Zij was zeer opge-
„ ruimd (,) en genoot in den omgang met twee onlangs
„ gehuwde zusters en derzelver mannen geheel en al de
„ genoegens van het buitenleven en der vriendschap.
„ Over tafel vergrootte men de smakelijkheid derspijs door
„ vrolijke scherts en aangename gesprekken. Terwijl de
„ koopmans vrouw van eene kreeftsschaar at (,) en in
„ hetzelfde oogenblik lachte, schoot er iets in hare lucht-
„ pijp, en was, door geene pogingen hoegenaamd, daar-
„ uit te krijgen. Men hoopte, dat de beweging en schud-
„ ding van het ligchaam op de reis haar van dit ongemak
„ zou afhelpen; doch de ongelukkige kwam, zonder
„ hoop op een gelukkig gevolg, te *Straalzond* aan.
„ Hoe veel moeite de Artsen ook te werk stelden, zij moest
„ nogtans, door dit ongelukkig toeval, haar leven verliezen.

Ge-

Gedichten voor Kinderen; door Vrouwe KATHARINA WILHELMINA BILDERDYK. *Te* Haarlem, bij F. BOHN. 1813. 12°. II. en 110 bladz. De prijs is *f* —: 2:-

Gedichten voor kinderen van Vrouwe BILDERDYK kunnen vooraf reeds niet dan een gunstig denkbeeld inboezemen. De naam dezer vrouw waarborgde ons, dat geene misgeboorte harer pen zoude ontslippen, en inderdaad bevonden wij bij de lezing deze gedichten, die de dichteres als moeder voor haar eigen huisgezin vervaardigde, harer volkomen waardig. De daarin heerschende Godsdienstige en deugdlievende toon heeft ons boven al bevallen, en wij maken geene zwarigheid, om dat voortbrengsel nevens de beste van dezen aard te rangschikken, en als zoodanig aan te prijzen.

De bovengenoemde gedichten voeren *ten opschrift: Gebed. Geloof, hoop en liefde. Jezus liefde. Liefde tot God. Morgen gebed. Gebed voor den maaltijd. Goede nacht. Gerustheid. Geduld en lijdzaamheid. Het goede voornemen. Het onverdraagzame kind. De gevolgen der ongehoorzaamheid. De logen. Moedwil. De dood. Den lasteraar geen geloof te geven. Liefde tot zijne ouders. Aandacht bij Gods woord. Het dankbare kind. Geen arme te verachten. Rijkdom. Het geweten. Wasdom. Lust en pligt. Het onweder. Aan mijn zoontjen* en *Jozef in zes afdeelingen.*

Wij willen der dichteres gereedelijk toestaan, dat *gedichtjes voor kinderen* juist geen *kinderlijke* gedichtjes behoeven te zijn, en dat zij zeer wel kunnen dienen, om het verstand in een kind te ontwikkelen en op te leiden; doch heeft men in deze verzameling, niet te veel bij kinderen voorondersteld? En zijn alle gedichten wel voor de

zelf

zelfde jaren bestemd? iets, dat toch in eenen bundel van dezen aard mede eene hoofdvereischte is. Wij willen dit gaarne aan het oordeel van anderen overlaten, waartoe wij de volgende dichtproeve zullen mededeelen.

„ GOEDE NACHT. bl. 9:

„ 'k Wensch u goede nacht, Papaatjen,
„ 'k Wensch u goede nacht, Mamaatjen,
„ Broertjes, Zusjes, goede nacht,
„ Henrietje
„ Gaat naar bedje
„ Want daar slaat de klok reeds acht.

„ 'k Heb mijn speelgoed reeds geborgen,
„ En mijn boekjens; dat ik morgen
„ Alles weer in orde vind:
„ Moest ik zoeken
„ Naar mijn boeken,
„ 'k Heette vast een slordig kind.

„ 'k Hou mijn kleertjes bij elkander,
„ 'k Gooi het een niet op het ander,
„ Alles leg ik netjes weg:
„ In den blinden
„ Kan ik 't vinden
„ Als ik weet (,) waar ik het leg.

„ Op mijn knietjens neêrgebogen,
„ Sla ik (,) eer ik slaap, mijne oogen
„ Biddend op tot God den Heer:
„ Amen, zeg ik,
„ En dan leg ik
„ Mij gerust te slapen neêr."

Men

Men vergelijke nu dit gedicht, dat op den waren kin-dertoon gestemd, en voor jonge kinderen berekend is, met de volgende coupletten uit het dichtstukje, getiteld: *afscheid aan mijn zoontjen*, bl. 70. dat veel meer ontwikkeling en geoefendheid vereischt.

„ Vergeefs is 't in dit afscheidsuur
„ Mijn bange zuchten op te kroppen:
„ Uw afreis treft mij, ja, mijn zoon,
„ Zij doet mijn boezem angstig kloppen.

„ Ach! 't is dat tijdstip nu niet meer,
„ Dat ik u al mijn zorg mogt wijden,
„ En in uw kinderlijk vermaak
„ Mij onbekommerd mogt verblijden.

„ 't Was altijd nog een vijverkom,
„ Waarin de golfjens zachtjens vloeiden;
„ Waarop de lachjens en de vreugd
„ U in een veilig hulkjen roeiden.

„ Geen steile rots verhief zich daar (,)
„ Die soms de hechtste kiel doet gruizelen;
„ Geen stormwind joeg er golven op,
„ Wier hemelhoogte 't hoofd doet zuizelen.

„ Neen: vlak en effen was dat meer;
„ Geen klippen had (dt) gij daar te schroomen;
„ Genot en blijdschap loeg u toe,
„ En wiegde u op de vlakke stroomen.

„ Steeds was uw argloos hart verblijd,
„ Wanneer bij 't spelend overvaren
„ De keitjens van de heldre plas
„ U meer dan Indus parels waren."

En

En iets verder:

„ Strek naar geen zwakke bies uw hand,
„ In 't worstlen met des levens golven.
„ Wie ooit aan 't vlotte wier zich hield,
„ Dien heeft de ſtroom in 't eind bedolven." enz.

Wij maken geene aanmerking op taal noch ſpelling: de dichteres ſchijnt, even als haar echtgenoot, hare eigene regelen te volgen.

De Zwitſerſche ROBINSON CRUSOË, *of de met vrouw en kinderen geſtrande zwitſerſche Predikant.* Een boek, tot opſcherping van het denkvermogen en vorming van het hart. Uit het Hoogduitsch van J. R. WYSZ. Met platen. *Te* Haarlem, bij F. BOHN. 1813. 8°. IV. en 366 bladz. De prijs is *f* 2:8:-

Hoe vele ROBINSON CRUSOË's er ook reeds uit vreemde talen in onze moedertaal zijn overgebragt, zoo kunnen wij echter dezen niet als overtollig beſchouwen. De zoo zeer van de andere onderſcheiden inhoud en het doel des Schrijvers, de ontwikkeling van het verſtand en de vorming van het hart, geven hetzelve geene geringe waarden boven vele ſchriften van dezen aard. Het geheel is met kunde en oordeel behandeld en van alle voorkomende zaken heeft de Schrijver, ter bereiking van zijn oogmerk, eene zoo goede partij weten te trekken, dat wij geen oogenblik in twijfel ſtaan, om dezen ROBINSON CRUSOË onder de beste kinderſchriften, inzonderheid tot huisſelijk gebruik, te rangſchikken, terwijl wij ons overtuigd houden,

dat

dat de lezing van denzelven niet zonder vermaak en nut zal gefchieden.

Wij achten het niet noodig onzen lezer nader met den inhoud van dit uitmuntend werkje bekend te maken: ook is eene doorgaande gefchiedenis hiertoe minder gefchikt. Waarfchijnlijk is het ook reeds in veler handen. Wij moeten dus enkel nog tot lof van den Vertaler hierbij voegen, dat hij in zijnen arbeid zeer wel geflaagd is, en dat wij hem tijd en lust wenfchen, om der jeugd het vervolg te leveren, hetwelk wij meenen, fchoon men daarvan geene melding vindt, met grond te kunnen verwachten.

BOEKBEOORDEELINGEN.

Herinnering aan [?] J. H. NIEUWOLD, *door* H. W. C. A. VISSER. *Te* Sneek, *bij* F. W. V. B. SMALLENBURG. 1814. Voor rekening van den Schrijver.

Niemand was meer bevoegd tot het ſtichten van een gedenkteeken voor den zaligen NIEUWOLD, dan de Eerw. VISSER, en hij heeft zich van dezen heiligen pligt gekweten op eene wijze, die beider waardig is. Door langdurigen en geſtadigen omgang naauw met hem verbonden; ingewijd in alle de inzigten van den wijzen kindervriend in het verbeterd onderwijs, getuige van zijne werkzaamheid tot dit groote doel, bekend met den genialiſchen gang zijner denkbeelden, vertrouwd met zijne edelaardige gevoelens, was hij beter dan iemand anders in ſtaat NIEUWOLD te ſchetſen, zoo als hij was en werkte, in alle de eigenheden van zijne denk- en handelwijs. Wij verheugen ons dus over deze onderneming en haar gelukkig ſlagen, en wenſchen van harte, dat deze *Herinnering aan* [liever *van*] NIEUWOLD door velen, doch vooral door Schoolonderwijzers, door kweekelingen, en door allen, die in het vak der opvoeding en van het onderwijs werkzaam zijn, vlijtig en met toepasſing op zich zelve, en zoo met wezenlijk nut gelezen worde.

Na deze algemeene aaumerking gaan wij over tot eene getrouwe en beknopte opgave van het geen men hier vinden zal.

Een zeer gepast *motto* ſiert de keerzijde van den titel. Het is ontleend uit SENECA, en luidt in 't Nederduitsch dus: — „ in het onderwijzen heeft hij en moeite en verdriet verdragen; behalve dat geen wat den onderwijzeren in 't gemeen gezegd wordt, heeft hij nog het een en an-

ander bijzonders ingeprent en geleerd, terwijl hij do vermaningen den goeden geest heeft opgebeurd." — Ve der is het werkje opgedragen aan den Heer VAN DE ENDE, Commisfaris tot de Zaken van het openba Onderwijs, „ uit hoofde zoo van deszelfs verdienft omtrent hetzelve, als om deszelfs belangftelling in, e opregte waardering van de verdienften des zaligen NIEUWOLDS."

De aanleiding tot dit fchrijven vond de Eerw. VISSE en in de aanmoediging van gemelden Heer Commisfaris, en in het verlangen van het *Leeuwarder* Departeme *Tot Nut van 't Algemeen.* Dit vernamen wij uit de korte Voorrede, die ons de gevoelens van waarheidsliefde openlegt, welke den Schrijver beftierden, en die van dankbaarheid, welke hij betuigt aan allen, die zijne onderneming op eenigerlei wijze hebben bevorderd.

Na dit voorwerk, waarin niets te veel of te weinig is, vindt men *de Redevoering ter gedachtenis van* J. H. NIEUWOLD, *uitgefproken den* 10^den^ *van Sprokkelmaand* 1813, *in het Departement* Leeuwarden, *der Maatfchappij* Tot Nut van 't Algemeen. Zij beflaat 37 bladzijden, en is met gepaste verzen en zangftukjes doorweven, welke het uitfpreken van dezelve zeker hebben veraangenaamd en de herinnering bevorderd, welke bij den Redenaar bedoeld werd — Na eene zedige inleiding geeft hij zijn oogmerk op, doelende niet zoo zeer op het breedvoerig fchetfen van NIEUWOLDS *levensloop*, maar veeleer, van zijn *geest en hart*, en van zijne *verdienften.* Wij laten hier de korte fchets van NIEUWOLDS levensloop woordelijk volgen.

„ JOHANNES HENRICUS NIEUWOLD werd geboren den 17 Novemher 1737, te *Gerkesklooster* in *Vriesland*, waar zijn Vader een zeer braaf, hoewel eenigzins ftreng godgeleerde, te dier tijd Predikant was. Deze, in de eerfte jaren des Overledenen, in het naburig Departement

van

van *Groningen* te *Ten Boer* en vervolgens op het *Hoogezand* beroepen zijnde, gaf aldaar aan zijnen zoon het eerste onderrigt. Weldra echter genoot Hij het onderwijs op de Latijnſche ſcholen te *Appingadam*, van waar hij, in zijn dertiende jaar, te gelijk met den met roem bekenden en onlangs mede overledenen Hoogleeraar SYPKENS, naar de Academie werd bevorderd. Raadzamer ſcheen het echter aan zijne Ouders, om hem vooraf, wegens zijne weinige jaren, nog eenigen tijd afzonderlijk onderwijs te doen genieten. In het huis van den Predikant SLUITER te *Rooveen* verbleef hij daarom nog eenige jaren; Jaren, welke de overledene ſteeds onder de aangenaamſte zijnes levens telde. Wel onderlegd begaf hij zich van hier naar *Groningens* Hoogeſchool en van daar nog een jaar naar *Utrecht*. Met eenen rijken ſchat van alle die kundigheden voorzien, welke eenen Leeraar van den Godsdienst noodig zijn en verſieren, werd hij, niet in de gewone beteekenis des woords, maar in vollen nadruk, te *Groningen*, met lof tot den gewijden leerſtoel toogelaten. Al ras te *Heumen* in *Gelderland* beroepen, zocht de ſectengeest en bekrompene denkwijs van die tijden, den edelen jongeling te doen vallen. Deze verachtelijke pogingen mislukten echter. Na korten tijd van *Heumen* naar *Oldeboorn*, in ons Gewest verplaatst, werden zijne Leerredenen met ijver gezocht en met belangſtelling gehoord. Niet gering was het nadeel daarin door hem aan het mysticisme en eenen bedorvenen ſmaak in den Godsdienst aangebragt. Men genoot echter aldaar ſlechts kort de vrucht van zijnen arbeid en van zijne talenten.

Het naburig *Warraga* ontving den verdienſtelijken in haar midden, van wiens onvermoeide arbeidzaamheid, diepe inzigten en reine menſchenliefde zij nu voortaan de vruchten zou inoogſten. De onkunde en dweepzucht in deze toen verwaarloosde Gemeente baarde hem in den beginne veel hartzeers en verdriets, maar ſcherpte ook te-

vens zijnen geest, om te denken op middelen, waar door dit gebrek verholpen en zijn verblijf onder hen nuttig kon worden. Bij de weinige vrucht, welke zijne leerredenen deden, lag [leide] hij zich in den beginne toe op den landbouw, nam daarmede veelvuldige proeven, en bewees, met opoffering van eigen voordeel, aan de onervarene menigte, hoe veel vruchts en voordeels er, bij eenen verstandigen landbouw, uit de aarde ware te halen. Dus voorgelicht door den onbaatzuchtigen menschenvriend, betraden deze en gene het door hem aangewezen spoor en meer dan één hunner, die nog leeft, erkent, dat hij aan zijne inlichtingen zijne welvaart verschuldigd is.

De zedelijke belangen zijner Gemeente bleven hem echter altijd zwaar op het harte wegen. Diep verwaarloosd was te dier tijd allerwege het onderwijs; nergens echter in meerdere mate, dan op zijne eigene woonplaats. Zonder verbetering hiervan was er aan geen meerder nut te denken. Dit deed hem bedacht zijn om zelve handen aan het werk te slaan en op de verbetering van het onderwijs te denken. Ruim 30 jaren wijdde [offerde] hij hieraan tijd en inspanning, genoegens en rust, geld en gemak op. Een veeltal van kinderschriften, in den echten kindertoon geschreven, werden door hem aan de jeugd geschonken. Veel liefs en leeds, veel beloonings en miskennings, ontmoette hem op deze schoone loopbaan, waarop hij, steeds door dezelfde beginselen gedreven, bleef volharden tot aan zijnen dood. De schoonste belooning vond hij in de vorming en beschaving zijner Gemeente, in het nut hetgeen thans zijn openbaar en bijzonder onderwijs sticht. Aan weinigen is het onbekend [,] hoe velen indruk dikwerf zijne leerredenen maakten. Het was eene vreugde voor de kinderen en een genoegen voor meer gevorderden [,] zijne Katechisatien bij te wonen [:] en nog spreken velen daarvan met hartelijkheid en aandoening.

Zoo was hij, gedurende meer dan een vierde eener eeuw on-

onvermoeid alhier werkzaam als Leeraar en Opvoedkundige [,] en het licht, door zijne denkbeelden ontſtoken, verſpreidde zich van lieverlede naar alle zijden en drong door in Hutten en Paleizen.

Te gunſtiger gelegenheid werd hiertoe voor hem geboren, na dat hij, door zijne aanſtelling als Opziener der Scholen eenen meer regtſtreekſchen invloed op het Openbaar Onderwijs en de Scholen had gekregen. Eene aanſtelling, welke de regtmatigſte hulde aan zijne talenten en verdienſten was, en waarvan het echter te betwijfelen valt, of de post hem meer tot eer ware, dan of hij meer luister bijzette aan dezen post? Na tien jaren lang, in dezen uitgebreiden kring, werkzaam te zijn geweest, en in verſchillende Scholen zijnen geest en zijne denkwijze achtergelaten te hebben, verliet ons eindelijk de achtingwaardige Grijsaard op den 30 Junij 1812, na eene kortſtondige ziekte, geëerbiedigd van velen, miskend van ſommigen, beweend van zijne vrienden, onvergetelijk bij allen, die prijs weten te ſtellen op eene ware opvoeding voor de lieve Jeugd."

Vervolgens ſchetst de Redenaar NIEUWOLDS geest en hart met levendige en ware verwen, zoo dat men den zaligen Man, geheel gedreven door vurige liefde tot God en zijnen evenmensch, in zijn *werkzaam leven* voorgeſteld ziet. De begaafdheden van zijn verſtand en hart worden hier naar waarheid en met juiste trekken geſchilderd, en zijne onvermoeide werkzaamheid eigenaardig geſchetst.

Zeer oordeelkundig en voor het oogmerk juist geſchikt is het ander gedeelte der redevoering, 't welk is toegewijd aan de beſchouwing van NIEUWOLDS verdienſten ten aanzien van *het Onderwijs* en *de Opvoeding*. Waarna des welſprekenden Redenaars woorden afgewisſeld worden door de koorzangen van zes-en-twintig kinderen uit de ſchool van *Warga;* welke gezangen door den Heer H. DE WAL te *Leeuwarden* waren gedicht, terwijl de Muzijk

daarvoor door den Heer J. VAN DER PLAATS was bij een verzameld. Wij kunnen ons niet onthouden om het roerend ſlot der Redevoering hier in te lasſchen.

„ Zoo klaagt de verlaten wees op het graf van zijnen vader! Zoo weent de jongeling bij het verlies van zijnen leidsman! Zoo denkt de dankbare nazaat aan het verſcheiden van den menſchenvriend! en zoo, zoo klaagt, met kind en jongeling, elk vriend der menschheid, bij het verlies van NIEUWOLD, den wijzen en goeden!

Zijne nagedachtenis blijve in zegening, zoo lang de opvoeding der jeugd, als het hoogſte belang der menschheid, gewaardeerd zal worden! Zij leve in onze harten, in de harten van ons kroost!

Het harde marmer wordt eenmaal in ſtof vergruisd. Het duurzaamst metaal ondervindt eens de vernielende hand des tijds! Duurzamer dan goud of marmer zij het gedenkteeken voor onzen vriend en den vriend van onze kinderen opgerigt! Dankbaarheid ſtichte hem *eene* eerezuil in onze harten en in de harten van *ons kroost! Zijn* geest leve, heerſche in onze ſcholen, in onze *huizen*, *in* onze harten! Zijne wijsheid en menſchenliefde blijve de leidraad onzer pogingen voor maatſchappelijk heil, door de verbetering der opvoeding en de vorming der jeugd voor wijsheid en deugd.

Door zijnen geest bezield hale onze hand het gebouw van opvoeding op, waarvan de menschlievende zoo hechte grondſlagen heeft gelegd! Gekweekt, gepleegd, verzorgd worde de plant, door hem gezaaid! Met dankbaar aandenken aan hem derzelver vruchten geoogst!

Met gulle menſchenliefde en eene milde hand aan vriend en vijand, aan naburen en vrienden medegedeeld, door allen geſmaakt, door ieder genoten! Nimmer verdoove, tot ſchande van het nakroost, de fakkel door hem ontſtoken! Haar licht verſpreide zich, door ons bewaard, ſteeds meer en meer! Het verlichte onze daden, het vervrolijke onzen weg, het verblijde onze harten! Lief-

Liefde en vrede in de harten aller ouders, liefde en vrede in de harten van ons kroost zij de eerezuil voor den nu zaligen menſchenvriend! Liefde en vrede verſpreide zich uit onze harten in onze huisgezinnen, uit onze huisgezinnen in de maatſchappij en, vol van vrede en liefde, zegge nog eenmaal de dankbare nazaat, bij het vol genot van huisſelijke en maatſchappelijke welvaart: „ NIEU-„ WOLD *leefde eenmaal onder ons!* NIEUWOLD *was onze* „ *weldoener en de weldoener van dit land! Al dit goede* „ *zijn wij aan hem verſchuldigd! Zijn geest verlaat* „ *ons niet!*"

Ja! NIEUWOLD! Menſchenvriend! Edele! Zalige!
Vriend onzer Jeugd! Weldadige! Vrome!
Zacht ſluimert uw ſtof in het ſombere graf!
Maar uw geest gezuiverd, veredeld, verëngeld
Omzweeft onze ſchreden, vervult onze harten
Met heiligen aandrift voor 't heil onzer broeders,
Voor 't heil van ons kroost, voor hunne vorming en deugd!
Hun wijsheid en liefde voor God en den naasten
Zij 't loon van uw pogen, de eerzuil van U
Voor U, onzen vriend, in ons midden geſticht."

Voor vele bijzonderheden was eene Redevoering min geſchikt, en die bijzonderheden echter behoorden tot de juiste kennis van NIEUWOLD. De Eerw. VISSER heeft aan dit vereischte voldaan door het opgeven van *levens- en opvoedkundige bijzonderheden.* In dezelve vindt men eerst eene uitvoerige levensſchets, van bl. 41–59. Voorts *nadere bijzonderheden ter ontwikkeling van 's mans beſtaan en karakter*, van bl. 60–82. Ten derden, *landbouwkundige bemoeijingen*, van bl. 82–90. Ten vierden, NIEUWOLDS *werkzaamheden als Leeraar*, van bl. 90–104. Ten vijfden, *eenige berigten omtrent* NIEUWOLDS *werk-*

zaamheden voor *onderwijs en opvoeding*, van bl. 104-130. Ten zesden, NIEUWOLDS *denkbeelden over opvoeding en onderwijs*, van bl. 131-172. En eindelijk *bewijzen en getuigenisfen aangaande het nut*, *door* NIEUWOLD *in het onderwijs en de opvoeding gefticht*, van bl. 172-187.

Alle deze ftukken zijn belangrijk en voor het oogmerk juist gefchikt, maar hier ter plaatfe moeten wij den lezer bijzonder bepalen bij de *vijfde*, *zesde* en *zevende* afdeeling dezer bijzonderheden. Zij behooren door elken Schoolopziener, Onderwijzer en Kweekeling gelezen, herlezen en behartigd te worden. Al wat NIEUWOLD voor het vak gevonden, toegepast en gefchreven heeft, wordt hier kort en bondig opgegeven; van alle zijne werkjes vindt men eene fchets, en hoe zeer ware het te wenfchen, dat dezelve meer in Holland en alom bekend en gebruikt wierden, en dat de Boekverkoopers zich daarvan voorzien, of de Meester ze van *Groningen* ontbieden wilden. Hartelijk verlangen wij, dat de Eerw. VISSER aanmoediging vinde om de ftukken, waarvan hij melding maakt, en die nog ongedrukt zijn, fpoedig uit te geven. Wij laten de ogpave daarvan hier volgen:

„ 1. Iets over Jezus, voor een kind van 5 tot 7 jaren.

Dit werkje bevat in een zeer kort beftek, op eene wijze, gelijk voor kinderen van deze jaren alleen gefchikt en nuttig is, Jezus leer en de gefchiedenisfen van Jezus openbaar leven, lijden, dood en opftanding. Het kan als een vervolg befchouwd worden op *De eerfte gefchiedenisfen van Jezus* en *De twaalfjarige Jezus*.

2. De gefchiedenisfen van Jezus, met aanmerkingen voor meergevorderden.

Onnavolgbaar fchoon is, in dit meer uitgebreid werk, de gefchiedenis van Jezus behandeld, en de geest der H. gefchiedenis daarin medegedeeld, gelijk gaarne allen zullen erkennen, die hetzelve in gefchrift leerden kennen en daarom reeds lang naar deszelfs uitgave verlangd hebben.

Aan

Aan dit verlangen zal thans eerlang bij de Boekverkoopers THIEME te *Zutphen*, en SMALLENBURG te *Sneek*, voldaan worden.

3. Losse gedachten over Onderwijs en Opvoeding.

4. Iets over het onderwijs van kinderen.

5. Aanmerkingen over het aanvankelijk onderwijs.

6. Iets over het vereenvoudigen van het Pestalozzisch aanvankelijk onderwijs.

7. Verhandeling over de leeskunst.

8. Verhandeling over, of handleiding tot de schrijfkunst.

9. Eenige aanleidingen tot het onderwijs van kinderen in de Nederduitsche taal.

10. Handleiding tot het onderwijs in de Fransche taal.

11. Verhandeling over de ware Volksverlichting.

Offchoon meest alle de van 3 tot 11 opgenoemde stukken niet geheel voor de Drukpers afgewerkt zijn, is er echter geen, waarvan niet in het vervolg zal kunnen medegedeeld worden. De verhandelingen tot de lees- en schrijfkunst zijn echter verder voltooid geworden."

Boven alles vonden wij belangrijks de wijsgeerige ontwikkeling en juiste voorstelling van NIEUWOLDS denkbeelden omtrent Opvoeding en Onderwijs. Zij zijn bij eenverzameld, behalve uit zijne gemeenzame gesprekken, vooral uit zijne brieven, en uit zijne schriftelijke opgaven en verslagen, die hij als Schoolopziener gewoon was in te leveren, zij betreffen de *zaak* van het onderwijs en den *vorm* van hetzelve, en stellen ons voor den geest een duidelijker en vollediger overzigt van NIEUWOLDS leerwijze in haren geheelen omvang, dan wij tot hiertoe onder het oog hadden. NIEUWOLD stelde het hoogste belang in het *allereerste onderwijs*; hij waardeerde eene gepaste, vroegere *huisselijke kinderleer*; hij was een vijand van *al het beteekenlooze*; hij werkte *van den aanvang* af op de *opscherping van het verstand* en van *het zedelijk gevoel*, door vragen; van *het geheugen* en *de verbeeldingskracht*

door *combineren*, tot elkander in betrekking brengen der zaken, en door afbeeldingen enz.; hij had een onbepaalden afkeer van alle *hardheid* en *wreedheid* in de Scholen; bevorderde langs alle wegen de vrolijkheid des gemoeds bij de kinderen; hij wist *met de kinderen een kind te worden*; beschouwde en behandelde alle onderwijs als middel ter opvoeding; het godsdienstig onderwijs was bij hem steeds *praktisch*, en alle middelen tot leering afgewisseld.

Verder vindt men NIEUWOLDS leerwijze voor het *lezen*, het *schrijven*, het *rekenen*, de *spel-* en *taalkunde* en het *gezang*, terwijl ten slotte van deze afdeeling NIEUWOLDS denk- en handelwijze omtrent het straffen en beloonen wordt voorgesteld en door voorbeelden opgehelderd.

In de laatste afdeeling legt de bekwame en ijverige Schrijver zich toe, om door vele beproefde en alles afdoende getuigenissen te bewijzen, 1°. dat NIEUWOLDS leerwijze, meer dan eenige andere, geschikt is voor stompe en onvatbare verstanden. 2°. Dat zij ook door eenvoudige Onderwijzers met gemak en vermaak kan beoefend worden. 3°. Dat geene andere leerwijs zoodanige strekking heeft om het onderwijs waarlijk klassikaal te doen worden; en 4°. dat bij dezelve steeds de verstandelijke en zedelijke vorming der Jeugd het onmisbaar gevolg was.

Men vindt hier vele bewijzen, dat kinderen langs dezen weg in 17, in 11, in 7, ja in *zes* weken hadden leeren lezen, en verstaan wat zij lazen. De volgende verklaringen komen ons, onder vele andere, belangrijk voor:

„ Een Onderwijzer uit *Leeuwarden* verzekert mij, in eenen brief, dat NIEUWOLD hem, voor nagenoeg twintig jaren, aanzocht en hulp bood, doch dat hij, te bevooroordeeld en onknndig, den waardigen man ontweek; tot dat hij eindelijk, beter inzien gekregen hebbende, de wenken en onderrigtingen des waardigen mans volgde.

Een ander Onderwijzer, een man, min van groote ziels-

ver-

vermogens, dan wel van hartelijken ijver en welwillendheid, in zijnen post, geeft dezelfde verzekering, en bewijst mij, in zijne brieven, dat hij NIEUWOLDS leermethode grondig verstaat; terwijl hij dezelve, in eene school van meer dan 100 leerlingen, met gemak en nut beoefent.

De eerste dezer Onderwijzers meldt (1800) wijders, dat hij, met het beste gevolg, drie-en-twintig kinderen, in dezer voege, onderwijst, met dat gevolg, dat een, jaren lang geheel nutteloos onderwezen kind, nu, in weinige weken, leest; als ook dat de invloed op de zedelijke vorming zigtbaar zij.

Een ander Onderwijzer, in eene kleine school, toonde (1793) aan, dat hij, langs dezen weg, de kinderen in zes weken, aan het lezen bragt, er bijvoegende, dat, terwijl hij zelve, in dezer voege, veel zuiverder begrippen had verkregen, er meerdere vrede, vrolijkheid, liefde en vertrouwen jegens den Onderwijzer, bij de kinderen, gevonden werd; zoo dat hij gewisselijk voor zijnen post zoude bedanken, indien hij de kinderen weder, op de vorige wijze, moest onderrigten.

Een ander Onderwijzer, in eene bloeijende Dorpsschool, verklaarde even zoo (1801) NIEUWOLDS leerwijze met goeden uitslag te volgen, en in het bijzonder van het gebruik der prentjes veel nut te hebben. In vier-en-zestig kleine lessen lazen de kinders vrij wel, en stelden tevens zamen op de schuiflijsten. Ook hij zag den invloed op de verstandelijke en zedelijke vorming."

Wij vereenigen ons van harte met het treffend slot van dit belangrijk werk:

„ Hebben deze bladen gediend, om dezen of genen van de waarheid, gegrondheid en heilzaamheid van des waardigen NIEUWOLD's leermethode en denkbeelden te overtuigen; hebben dezelve, hier of daar, dezen of genen mijner landgenooten het hoog belang van zijne veeljarige inzigten doen gevoelen, dan durf ik ieder ouder, onder-

wij-

wijzer, opvoeder, menschenvriend, opziener der scholen, regent en bestuurder bij het gevoel van zijnen pligt, bij de dierbaarste belangen der menschheid, bij het heil des geliefden Vaderlands, bij de liefde jegens God, bidden en bezweren, om, met terzijdestelling van bijzondere belangen, van alle onverschilligheid en koelheid, van alle liefde voor eigene plans en ontwerpen, van vroeger aangenome wijze van onderwijzen en opvoeden, het voetspoor van den nu zaligen man, van den onvergetelijken wijzen, te volgen, zijne leerwijze in de beoefening te brengen, en, door het in werking brengen van dezelve, de achting voor den vereeuwigden en het heil der menschheid, met onwrikbare standvastigheid, te bevorderen."

Eindelijk verlangen en vertrouwen wij van de Leden der Commissien van Onderwijs in 't bijzonder, dat zij al zullen doen, wat in hun vermogen is, om deze *Herinnering aan* [*van*] NIEUWOLD onder de Onderwijzers te verspreiden, daarover met hen zich te onderhouden, hen zelve voor te gaan, en zoo éénmaal toch een einde te maken aan het werktuigelijke, ziel- en verstandelooze, dat *nog in het onderwijs* te veel heerscht, en alle onderrigt zoo te regelen en te bezielen, dat het hoe langer hoe meer langs den kortsten en zekersten weg zij en worde een middel tot vorming van verstand en hart, tot aankweeking van ware godsdienstigheid, en tot bevorderiug van het heil der herboren Nederlandsche Natie!

Over

Over de verdiensten der Vorsten van Oranje-Nassau jegens het Vaderland; een leesboek voor de Nederlandsche jeugd; door den Schoolopziener TH. VAN SWINDEREN. *Te* Groningen, bij J. OOMKENS. 1814. kl. 8°. VIII. en 72 bl. Prijs is *f* –:4:–

Welk Nederlander juicht thans niet, van vreugde verrukt, over de dagen van heden, na het torschen van eenen bijna ondragelijken last, waaronder ieder, de sterkste zelfs, gebukt ging?

Welk Nederlander verheft het hoofd niet, nu hij, na verlies van Vaderland, goed en bloed, het eerste zich ziet wedergeven, voor het tweede blijde vooruitzigten geopend ziet, en het derde, zoo het niet door de dwingelandij vergoten is, spoedig terug zal keeren om rust en genoegen te smaken?

Welk Nederlander acht zich niet gelukkig, na het verdrijven der vreemde overheersching, zich op één oogenblik gebragt te zien onder de vaderlijke zorgen van eenen Vorst, welke op den Vaderlandschen grond het eerste levenslicht aanschouwde; welke, opgewiegd in den schoot der natie, hare zeden kent, hare gewoonten weet, hare stem hoort en onderscheidt, hare behoeften ziet, die als broeder zijn geluk vindt in het geluk zijner medebroederen, en geen genoegen smaakt, wanneer niet de geheele natie dezelve met hem deelt? — Ja elk Nederlander gevoelt hetgene hij in jaren niet gevoelde, *liefde voor den Vorst des lands*, *achting voor zijn geslacht*.

Te regter tijd beschenkt ons dus de Heer VAN SWINDEREN met bovengenoemd werkje. Te regter tijd schenkt hij de jeugd een boekje, waarvan de waarde nooit beter kan gevoeld en gekend worden dan heden. Onvergetelijk moeten immers (dat wenscht zeker ieder Nederlander) *de*

ver-

verdienften der Vorften van Oranje in het geheugen der jeugd geprent worden; onuitwischbaar moet de liefde voor den regtſchapen Vorst en het Vaderland reeds het hart der jeugd vervullen, ten einde bij voortduring gelukkig en eensgezind te leven. — Gebruikt daartoe, geachte lezers! en vooral gij Onderwijzers! dit boekje. Laat het, nevens de geſchiedenisſen des Vaderlands, door den Heer WESTER, uw boek zijn, om de jeugd het Vaderland te doen kennen en beminnen, om haar de mannen voor te ſtellen, welke op de erkentelijkheid van het nageſlacht aanſpraak hebben.

Bijzonder is het boekje tot dit einde ingerigt, en wij bedanken den Heer VAN SWINDEREN wel, dat hij zich heeft willen verledigen, om aan de vraag van den Boekhandelaar OOMKENS te voldoen, dewijl daardoor eene behoefte vervuld is, die de meeste Ouders en Onderwijzers op geene zoo gepaste wijze zouden kunnen vervullen.

Het geheel bevat 16 afdeelingen, voor iederen Vorst eene; waarvan wij de laatſte als voorbeeld der behandeling hier bij voegen.

„ WILLEM FREDERIK GEORGE LODEWIJK,

„ ERFPRINS.

„ De oudſte zoon van onzen tegenwoordigen Vorst werd, „ zoo als wij ſtraks reeds zeiden, den 6 December 1792 „ geboren. Hij ontving ſedert 1796 te *Berlijn* zijne jeug- „ dige vorming, eerst onder de oogen van zijne ouders, „ en vervolgens in de Militaire Akademie."

„ In het jaar 1809 vertrok hij naar de Hoogeſchool te „ *Oxford* in *Engeland*, waar hij zich, gedurende twee „ jaren, met alle vlijt aan de wetenſchappen toewijdde."

„ In het voorjaar van 1812 begaf hij zich als Overſte- „ Luitenant, naar het Engelsch leger in *Spanje*, waar „ hij onder de bevelen van den beroemden veldheer WEL- „ LINGTON, weldra zoo vele bewijzen gaf van zijne kun- „ de en van zijnen heldenmoed, dat hij oogenblikkelijk

„ de

„ de achting van dezen grooten veldheer won. — Overal „ toonde de jonge krijgsman welberaden moed en eene „ groote tegenwoordigheid van geest. Hij was met de „ eersten in de bres bij het bestormen van *Cividad Rodrigo*, „ bemoedigde door woorden en daden bij *Badajoz* eenen „ uit de bres terug gedrongenen troep Engelschen tot het „ herhalen van den storm, en drong met denzelven door „ de bres in de vesting. Hij deelde roemrijk in de geva- „ ren van den gedenkwaardigen veldslag bij *Salamanka*, „ en won telkens de tevredenheid en den openlijken lof „ van zijnen grooten veldheer, zoo wel als de achting en „ liefde van het geheele leger, waardoor hij weldra tot „ den rang van Overste opklom, van den Prins-Regent „ tot de waardigheid eens Adjudants van Zijne Groot- „ Brittannische Majesteit bevorderd werd, en de groote „ gouden Medaille van verdiensten, waarop de namen van „ *Cividad Rodrigo*, *Badajoz* en *Salamanka* zijne roem- „ rijke daden herinneren, verkreeg."

„ Na de verlossing van ons Vaderland van de Fransche „ overheersching, werd hij terstond door zijnen Vader „ naar het land zijner geboorte, zijn en ons Vaderland, „ terug geroepen, in hetwelk hij daarop ook weldra aan- „ kwam."

„ Hij kwam, die lievling van Brittanje,
„ De glorie van 't Iberisch strand,
„ De frissche keurbloem van Oranje,
„ De lust, de hoop van Nederland!
„ Die onder WELLINGTONS banieren
„ Zijn hoofd bekranst met eerlauwrieren,
„ En toont Kastieljes heldenrij,
„ Hoe de oorlogsblikfem van Oranje,
„ De schrik eens van 't verdrukkend Spanje,
„ 't Verdrukte Spanje een zegen zij."

———

Staat-

Staatkundige verlossing van de Vereenigde Nederlanden in den jare 1813. *In gesprekken voor de aankomende jeugd. In* 's Gravenhage, bij JOHANNES ALLART. 1814. In 8°. VIII. en 150 bl. Prijs is *f* —:8:-

Even als het vorige werkje is dit, in omstandigheden en tijden als de tegenwoordigen, een aangenaam geschenk.

De Schrijver, gevoelende, dat eene staatkundige omwenteling, zoo onverwacht geboren, met zulk eene eenparige geestdrift aangenomen, zoo moedig voortgezet, en, onder bestendigen ijver en eendragt, zoo vol van de vleijendste uitzigten, als die van den jare 1813, in de Vereenigde Nederlanden, verdiende, vooral ook door de aankomende jeugd spoedig gekend te worden, bestemde dit werkje alzoo tot een schoolboek voor de jeugd van beide sekfen. Hij koos daartoe het vertrouwelijk gesprek van *vader* en *zoon*, waarbij eene hartelijke deelneming nog *sterker werkt*, dan wel tusschen andere personen. Ook daarom gaf hij aan zamenspraken de voorkeur boven een schilderend tafereel.

Het geheel is in zes gesprekken verdeeld, die van den volgenden inhoud zijn:

Het eerste gesprek vangt aan met eene beschrijving der Kozakken, hunne geaardheid, levenswijze en hoe zij hun vaderland dienen, hetwelk den grond legt om met een enkel woord te spreken over de landmilitie; waaruit verder voortvloeit, hoe onze voorvaders alles voor het Vaderland veil hadden; waarna kort doorloopen wordt, wie ons land van tijd tot tijd regeerden tot aan 1795.

Hierna vindt men eene korte schets van de regering der Franschen tot LODEWIJK den XVI. en de verdeeldheid, die onder zijne regering ontstond; waarmede het eerste gesprek eindigt.

Het

Het tweede gesprek neemt verder de geschiedenissen der Franschen op, en vervolgt dezelve tot BONAPARTE, die eerste Consul en vervolgens Keizer werd; toont met weinige woorden de overheersching van denzelven; komt spoedig tot den grooten togt der Franschen in Rusland, en eindigt dit gesprek met de Geallieerden *aan den Rijn.*

Meer opzettelijk handelt het *derde gesprek* over de voorvallen van ons land, sedert 1795. Hiertoe wijst de schrijver den oorsprong der verdeeldheden aan, toont wat die te weeg bragten, en hoe de Franschen van tijd tot tijd meer magt op ons uitoefenden, tot dat NAPOLEON ons inlijfde.

In het vierde gesprek beschouwt hij meer bepaaldelijk onzen toestand onder het ijzeren juk van NAPOLEON; beschrijft en vergelijkt onzen vorigen staat met dien onder het Fransche bestuur; vervolgt verder de slechte handelingen der Franschen ook het geheele *vijfde gesprek* door; komt in het *zesde gesprek* tot de Conscriptie, *de Gardes d' Honneur*, en eindigt met eene beschouwing van onzen tegenwoordigen toestand, na het doorstaan van zoo vele rampen, waarna hij met het uiteenzetten van deze zes Punten besluit: 1. *weltevredenheid met ons lot;* 2. *afzien van alle partijschappen;* 3. *moedige bereidvaardigheid tot alle opofferingen, en onderwerping van ons bijzonder belang aan het algemeene;* 4. *nijverheid en goede zeden;* 5. *getrouwheid aan den Souverein;* 6. *dankbaarheid en vertrouwen omtrent het Opperwezen.*

Wij kunnen met ruimte wenschen, dat deze arbeid de algemeene goedkeuring moge wegdragen, en bij de Nederlandsche Schooljeugd een gunstig onthaal vinden, naardien alles strekt om de Nederlandsche jeugd tot deelnemende, brave en moedige ingezetenen te vormen, die aan Vrijheid en Vaderland getrouw blijven tot in den uitersten nood.

Daar eene ongezochte afwisseling de gesprekken verlevendigt, zoo verkrijgen de Onderwijzers de ruimste gelegenheid om hier en daar het voorgedragene uit te breiden en op tijden en omstandigheden toepasselijk te maken.

Natuur- en Aardrijkskundige Mengelingen ter bevordering van algemeene kundigheden, ten dienste der scholen, door N. ANSLIJN, NZ., *Stadsschoolhouder te Haarlem.* *Te* Leyden bij D. DU MORTIER en ZOON. 1813.

Thans zien wij aan den wensch van velen voldaan, en de reeks van ANSLIJN's schoolboeken met dit werkje voltooid.

De titel kenteekent den geheelen inhoud. En hoe voortreffelijk de middelen zijn, die Natuur- en Aardrijkskunde ons ter uitbreiding van het verstand aanbiedt, weet ieder Onderwijzer. Daarenboven zijn zulke mengelingen bijzonder geschikt voor scholen, alwaar de beide genoemde wetenschappen niet opzettelijk kunnen *onderwezen* worden.

Het is daarom buiten twijfel, dat dit leerboek wederom eene behoefte zal vervullen, die bij velen nog eene behoefte was.

De zamenstelling van het boekje vordert, dat men in opzigt tot derzelver gebruik het niet bij eene enkele lezing late, maar dat men er veel ter uitbreiding en opheldering bijvoege, hetwelk voor den Onderwijzer is overgelaten, en wanneer hij dan daarbij de kaart en sommige afbeeldingen te hulp neemt, kan het niet missen, of de leerling zal daardoor vele nuttige algemeene kundigheden verzamelen, die hem voorzeker, ook in meergevorderde jaren, tot eigen onderzoek zullen aansporen.

Het boekje bevat 15 afdeelingen van den volgenden inhoud: 1. Vulkanen of vuurbrakende bergen, — *de Vesuvius*, *de Etna*, *de Hecla* enz.; 2. Aardbevingen, — *de aardbeving van* 1703 en 1704, 1746 en 1783 enz.; 3. Ar-

de-

dere vulkanifche verfchijnfelen, — *vulkanen, die flechts flijk uitwerpen, bergen, die een brullend geluid doen hooren, vulkanifche verfchijnfelen in wateren, brandende bergen en vlakten, Naphta;* 4. Bronnen; 5. Winden, — *Samum in Afrika, de Sirocco in Sicilie, de Harmathan in Afrika, de Zuidoosten-wind aan de Kaap de goede Hoop, winden in Oostindie, geweld der flormwinden, de Eolus-berg;* 6. Veranderingen der Aarde, — *het ontftaan van eilanden, overgang van het vloeibare tot den ftaat van vastheid, voormalige gedaante der aarde, verandering van bijzondere ftreken;* 7. Noordelijke ftreken der aarde, — *lotgevallen van* HEEMSKERK *en* BARING *in deze ftreken;* 8. Verzengde ftreken der aarde; 9. Rivieren, — *de Niagara, de Connecticut, waterval in Santa-Fé, de Nijl;* 10. Zoutmijn te Wieliczka; 11. het dierenrijk; 12. over de jagt op verfcheidene dieren en het vangen derzelve, — *beeren, olifanten, gazellen, wilde runderen en paarden, fabels, hazen, vosfen, walvisfchen, walrusfen, zeehonden, de leguan, fchildpadden, vogelvangst, visclivangst;* 13. over het temmen en afrigten van dieren; 14. onderfcheidene vermogens der menfchen, — *geoefendheid des gezigts, van het gehoor en den reuk, zwemkunst, werpen, loopen en worstelen, rijkunst, het verdragen van hitte, koude en andere moeijelijkheden, gaan;* 15. Merkwaardigheden uit het plantenrijk, — *apenbroodboom, groote eiken- linden- kastanje- en ahornboomen, zeegras, lianen, talkboom, boterboom, palmboomen, brood-vruchtboom.*

Welk een rijke inhoud. Hoe veel ftof tot nuttige gefprekken met kinderen. Het volgende uittrekfel zal, hopen wij, den Lezer over ftijl en taal doen oordeelen.

„ *De Beeren.*

„ Betrappen de honden der Finlandfche Laplanders den „ beer in zijn hol, dan plaatst de Laplander zijn' boog

 „ voor

„ voor hetzelve, om den bedachtzamen beer daar binnen „ te houden. Dadelijk houwt hij met zijne bijl takken „ van de boomen, en ſtopt daarmede de opening des „ hols, zoodat de beer niet meer dan de[n] kop daardoor „ kan ſteken, waarna hij zich voor het hol plaatst, en „ het dier zoo lang tergt, tot het woedend zijnen kop „ door de opening ſteekt, wanneer een ſlag met de bijl „ hetzelve ter nedervelt.

„ In *Kamſchatka* ſteekt men den, in zijn hol liggen- „ den, beer ſtukken hout en takken toe. De beer trekt „ dit hout na zich, en ſluit zich daardoor zoo vast in „ zijn hol, dat hij zich niet meer bewegen kan. Ver- „ volgens graaft men boven het hol een gat, waardoor „ men met geringe moeite den beer kan doorſteken.

„ De Beeren zijn zeer klein en ook niet zeer wild. Zel- „ den vallen zij uit eigene beweging een mensch aan, en „ de vrouwen en meisjes berooven hen dikwijls van de „ beziën, die deze dieren ingezameld hadden, zonder „ dat haar eenig leed wedervaart.

„ De Kamſchadalen, zoowel als de Koziakken en ande- „ re naburige volken, weten van zware balken vallen te „ vervaardigen, die de beeren oogenblikkelijk den dood „ veroorzaken.

„ Over het algemeen heeft men het in *Siberië* in de „ kunst om beeren te vangen het verst gebragt. Men „ maakt daar groeven, waarin ſpitſche palen geplaatst „ zijn, en overdekt deze groeven met gras. Een veer- „ krachtig ſtuk hout, dat los ſpringt, wanneer de beer „ daarop treedt, verſchrikt denzelven; hij zet het op een „ loopen, en ſtort zoo in de groef, waar hij in de ſpit- „ ſche palen zijn' dood vindt.

„ In andere ſtreken hecht men eene ſoort van voetan- „ gels, van weerhaken voorzien, in eene plank. Door „ een veerkrachtig ſtuk hout, dat los ſpringt en waar- „ door men den beer ligtelijk doet verſchrikken, geraakt hij

„ lig-

„ ligtelijk met zijne voorpooten in de angels vast. Door „ de pogingen, welke hij aanwendt, om zich los te maken, treedt hij ook met de achterpooten in de angels; „ vermeerdert alsdan het geweld, om zich van de plank „ te ontflaan; wentelt zich op den rug, en in dezen ftaat „ doodt men hem." enz.

Hartelijk danken wij den Schoolonderwijzer ANSLIJN voor het volbrengen van zijne voorgenomene taak; te meer daar wij kunnen zeggen, dat geen zoo fchoon tweede ftel van fchoolboeken in onze taal beftaat. Wij verblijden ons, dat een ruim debiet bij voortduring zijnen arbeid bekroont, gelijk de herdrukken van vele zijner werkjes aantoonen, waardoor wij hem kunnen aanmoedigen, om bij aanhoudendheid nuttig te blijven voor onze Nederlandfche jeugd.

---

1. KLEINE BELANGRIJKE REIZEN. *Een onderhoudend en leerrijk Leesboek voor de Jeugd.* Uit het Hoogduitsch van K. G. HERGANG. Met platen. Gedrukt en uitgegeven bij W. WOUTERS te Groningen. 1813. In 8°. VI en 214 bl. Prijs is *f* 1:8:-

2. REIZE DOOR AFRIKA, *voor jonge lieden.* Door PIETER VREEDE. *Te* Leyden bij D. DU MORTIER en ZOON, 1814. 8°. 224 bl. Prijs is *f* -:18:-

Gedurende de ziel- en ligchaam-onderdrukkende alleenheerfching, waaronder een groot gedeelte van Europa gebukt ging, en die in eenen onophoudelijken krijg fcheen met alles, wat der befchaving en zedelijkheid kon dienstbaar zijn, is echter het vak der kinder-bibliotheek, waar-

toe het bovengenoemd werkje behoort, niet geheel onbearbeid gebleven, blijkens de voortbrengfelen van dezen aard, waarvan wij er reeds eenige hebben doen kennen, en waartoe ook het eerfte der nu aangekondigde behoort. Deze pogingen, onder de ongunftigfte omftandigheden voortgezet, openen der jeugd het vooruitzigt, dat het haar, in het gelukkiger tijdvak, dat voor ons begonnen is, aan geenen ruimen voorraad van leesboeken, tot bovengezegd vak behoorende, zal ontbreken. De reeds zoo talrijke menigte van werkjes voor de jeugd, waarvan fommige vakken bijna niets meer te wenfchen overlaten; de gedienftigheid van fommige fchrijvers, om hunne voortbrengfelen, door het bijvoegfel: *voor de jeugd*, eene plaats aan te wijzen, en de gewoonte, om dezen voorraad nog gedurig met de pennevruchten van naburige volken te vermeerderen, onverfchillig, of deze voor onze jeugd eene behoefte zijn; zonder onderzoek, of er niet reeds betere vruchten van zoodanige foort op onzen bodem zijn voortgekomen, en, — wij durven het niet ontveinzen, — de zucht naar winst, ftrekken ons hiertoe genoegzaam ten waarborg. Wij voor ons meenen echter, dat het nuttige in dezen niet in den overvloed, maar in eene gepaste keus van onderwerpen, en in eene naauwkeurige en naar de kinderlijke vatbaarheid berekende behandeling gelegen is. Men houde ons deze algemeene aanmerking ten beste, doch verbeelde zich niet, dat wij daardoor onzen lezers vooraf reeds een ongunstig gevoelen nopens de beide bovengenoemde werkjes, die wij eenigzins nader zullen befchouwen, willen inboezemen. Men overwege en oordeele.

In N°. 1. vindt men eerstelijk *een Reisje in het oude Holland.* De fchrijver bedoelt hier niet *Holland*, zoo als het voor eene reeks van jaren, maar zoo als het kort voor deszelfs inlijving in het Franfche Keizerrijk was, gelijk uit een en ander kenbaar is. In een drietal brieven

fpreekt de fchrijver 1.) Over *de grootte van Amfterdam*, over het *karakter van de inwoners dier ftad en van de Hollanders in het algemeen.* 2.) Over *de ftraten, grachten, bruggen, openlijke of publieke plaatfen, gebouwen en havens* dier ftad. 3.) Over *de bloemenmarkt* aldaar en over *de pinkfterbloemen.* 4.) Over *den gezelligen toon* en *wetenfchappelijke genootfchappen.* 5.) Over *de tafelgenoegens, weelde en mode.* 6.) Over *de Kalverftraat.* 7.) Over *de Muzijk-gezelfchappen.* 8.) Over *de kweekfchool voor de zeevaart.* 9.) Over *het badhuis.* 10.) Over *de nieuwe manier van Doctor* SCHRAGE, *om drenkelingen te behandelen* daar ter plaatfe. 11.) Over *de volksvermaken der Amfterdammers, en der Hollanders in het algemeen.* 12.) Over *de Joden.* 13.) Over *het geluk van den Hollandfchen boer of landman.* 14.) Over *het woonhuis van eenen Hollander, en de inwendige gefteldheid van een Hollandsch dorp of ftadje.* 15.) Over *het vlek Zaandam* en 16.) Over *het netfte en zindelijkfte dorp in geheel Europa;* waarmede deze brieven en ook het reisje door Holland befloten wordt.

Uit bovengenoemden inhoud kan men genoegzaam zien, dat dit reisje zeer bepaald geweest is, en zich weinig verder dan *Amfterdam* en *Zaandam* heeft uitgeftrekt. Dat het veeleer eene befchrijving van *Amfterdam* en daar aan gelegene noordelijker ftreken van *Holland*, zoo ten opzigte dezer ftreken als ten aanzien van 's volks karakter, zeden en gebruiken, dan een reisje kan genaamd worden, zal ieder ons toeftemmen, die het werkje gelieft in te zien.

Wij kunnen niet zeggen, dat dit gedeelte van het werkje ons zoo belangrijk voor de Hollandfche jeugd is voorgekomen, als de vertaler wil dat het zijn zal. Te meer, dewijl het een Duitsch produkt is, en wij de buitenlanders niet voor onzijdig genoeg houden, om ons land en volk naar waarde te beoordeelen. De reden, welke de vertaler aanfpoorde, om dit gedeelte met eenige verande-

ringen voor de jeugd over te nemen, ten einde zij mogen zien, hoe de buitenlanders over ons denken en oordeelen, kunnen wij geenszins billijken. Om het oordeel van anderen te toetsen, moet men met de beoordeeld wordende zaak meer dan oppervlakkig bekend zijn. — En *dit* zal toch bij kinderen het geval niet zijn. Wij zwijgen van de onnaauwkeurigheden, die men langs zulk eenen weg overneemt, als dat er te *Amsterdam* 100 *gereformeerde predikanten zijn*, het welk in eene noot daarbij gevoegd is, enz.

Veel wordt er ook in dit gedeelte van het werkje over de overdrevene Hollandsche zindelijkheid gesproken, hetwelk door den schrijver zelfs hier en daar nog al overdreven wordt. De volgende regelen zouden wij uit dien hoofde niet gaarne onderschrijven: „ Toen ik, (te *Amsterdam*) op zekeren morgen, van eene wandeling naar „ mijn logement terug keeren wilde (*waarom hier* TERUG „ *van* WILDE *gescheiden?*), werd ik van eenen zwaren „ regen overvallen, terwijl ik nog vrij ver van mijne wo„ ning was. Ik liep oogenblikkelijk naar *een huis toe*, „ waarvan ik de deur, als *het ware* (*waartoe dit overtol„ lig tusschenvoegsel?*) om mij te ontvangen, zag open„ staan. Maar naauwelijks had ik den drempel betreden, „ of er stelde zich mij een geheel heerleger van vrouwen „ en kinderen (,) met bezems, luiwagens en andere „ werktuigen, die men tot het schoonmaken gebruikt, „ gewapend, in den weg, terwijl men mij beval, om mij „ aanstonds te verwijderen. Vergeefs bragt ik hier tegen „ in, dat ik trilde als een hond en doornat moest wor„ den, indien men mij niet onder dak nam. Geene ver„ togen konden het minste (minst) baten. Het huis, „ zeide men, was eerst pas () schoongemaakt, en wat „ ik dus wel dacht, om hetzelve terstond weer vuil te „ maken? — „ Neen, neen, het huis uit, het huis uit!" „ Dit was de algemeene kreet, die er opging,

„ „ Mijne

„ „ Mijne lieve, mijne goede vriendin!" riep ik een „ oud grootje toe. (*Een oud grootje* moet al *zeer oud* „ zijn) — — „ Mijne kleine engel!" noemde ik, ftree- „ lende, een klein meisje — alles. vruchteloos; zij jaag- „ den mij, met hunne (of hare?) geduchte wapenen, „ wel deftig (?) onder den blooten hemel, en — heilige „ zindelijkheid! — ik kwam, eindelijk, geheel door nat „ in mijn logement aan."

Zindelijkheid is eene deugd, die door kinderen zelden overdreven wordt en waarom dan der jeugd van dezelve eenen afkeer ingeboezemd? kinderen kennen zelden den middelweg, en als men tot een van beide uiterfte moet overflaan, dan zagen wij liever de eerfte dwaling dan de laatfte, omdat zindelijkheid, om verfcheidene redenen, den Hollander meer dan een ander noodzakelijk is.

Twee *bijlagen*, de eerfte over *den tulpenhandel in Holland*, en de tweede, *eene op de wetten van zindelijkheid gevestigde gewoonte in Gelderland*, maken het flot dezer afdeeling uit.

De *tweede afdeeling* van dit werkje bevat eene *befchrijving, in brieven, van de merkwaardige eilandftad Venetie*, die zoo om derzelver belangrijkheid als volledigheid genoegzaam in ftaat zal zijn, om den weetlust van hen te bevredigen, die nopens deze ftad enz. iets wenfchen te weten.

De *derde en laatfte afdeeling* beftaat uit *eene reis naar het Reuzengebergte in Silezie*, mede in brieven. De reis daar henen gaat over *Hirschberg*, *Schmiedeberg* en eenige omliggende ftreken. Veel plaatfelijks vindt men in deze reize, dat voor de Hollandfche jeugd, bij gebrek van genoegzame aanwijzing, nog veel te vragen zal overlaten. In het algemeen hebben wij deze reize, zoo uit hoofde van de daarin voorkomende befchrijving der zeden en gewoonten van de bergbewoners, als om de niet onbevallige fchilderingen, welke wij hier en daar van het verheve-

 ne

ne en ontzettende, dat de natuur op zulke plaatsen ten toon spreidt, hebben aangetroffen, met genoegen gelezen. Ons bestek verbiedt ons hiervan eene enkele proeve uit het werkje over te nemen.

Van de *vier bijlagen* tot deze reize, getiteld: 1. *De vier jaargetijden;* 2. *Suikerraffinaderij;* 3. *Twee nieuwe vertelsels wegens den* KÜBEZAHL *van het Reuzengebergte* en 4. KUNIGUNDE *van Kijnast en de edele Ridder*, had de eerste gevoegelijk kunnen achterwege gelaten worden, dewijl dit stukje, voor zoo verre wij ons kunnen herinneren, in vier of vijf Nederduitsche leesboeken voorkomt.

In stijl en taal is dit werkje vrij zuiver, schoon de eerste niet voor kinderen van acht of tien jaren berekend is, weshalve wij, om de bestemming van dit boekje beter aan te wijzen, op den titel den naam van *jeugd* met dien van *jonge lieden* zouden verwisselen.

N°. 2. bevat de reize van LE VAILLANT naar het *Kafferland*. Wij vinden in het werkje noch op den titel eenige aanwijzing, of het uit eenige vreemde taal in de onze is overgebragt. Wij zouden het dus voor een Hollandsch produkt houden, zoo de verhaler dezer reis, de Heer VADERZORG, die de lotgevallen van LE VAILLANT in gesprekken aan zijne leerknaapjes mededeelt, de plaats der bijeenkomst hiertoe niet op eenen heuvel bij eenen waterval aan den grijzen Rijn had uitgekozen. Hoe het zij, de schrijver heeft, uit de bovengenoemde reize, die te algemeen bekend is, om daarvan eenig verslag te doen, voor de jeugd, op eene aangename en onderhoudende wijze, het belangrijkste en nuttigste weten op te zamelen.

Wij hebben dit boekje met veel genoegen gelezen, en durven hetzelve, zoo om deszelfs belangrijken inhoud als bevallige voordragt en zuiverheid van taal en stijl, gerustelijk eene eerste plaats onder deze soort van leesboeken aanwijzen, terwijl wij niet twijfelen, of het zal ook door

jonge

jonge lieden, voor welk het, volgens den titel, bestemd is, met genoegen ontvangen worden.

Een' enkelen wensch hopen wij bij eenen waarschijnlijken herdruk vervuld te zien, en die is: eene nadere aanwijzing nopens het aardrijkskundig gedeelte der streken door LE VAILLANT bezocht, opdat men dien reiziger beter op de kaart zou kunnen volgen. Ook zullen dan eenige gezegden, betreffende de bekende NARINE, nog eenige overziening vereischen, ten einde elken verkeerden indruk, die deze misschien zullen veroorzaken, uit den weg te ruimen.

Mengelgezangen ten dienste der jeugd; door T. C. K. BEILANUS, *Predikant te Paesens. Te* Leeuwarden bij J. W. BROUWER. 1812. In 8°. 87 bl. Prijs *f* :-6-:

De schrijver van het bovengenoemde werkje, reeds door andere kinderschriften bij het publiek bekend, heeft dit bundeltje gezangen in het licht gegeven, met de welmeenende bedoeling, om de jeugd te verblijden en nuttig te zijn, aangespoord door het gunstig onthaal, hetwelk zijne in druk gegevene schoolboekjes is te beurt gevallen.

Drieëntwintig mengelgezangen, (die wij liever mengelzangen of schoolgezangen zouden noemen,) maken den inhoud uit van dezen bundel. Alle deze gezangen hebben eene godsdienstige strekking, en bevatten ook onderwerpen, die daartoe voor de jeugd eene gepaste gelegenheid aan de hand geven, zoo als het *kers- paasch- hemelvaarts-* en *pinksterfeest*; de *morgen*, *avond*, *lente*, *zomer*, *herfst*, *winter* enz. De zangwijzen, waarop deze gezangen gesteld zijn, en waarvan men de nooten bij de eerste coupletten gedrukt vindt, zijn uit de Psalmen en Evange-lische

lifche gezangen ontleend, welk een en ander dezelve tot schoolgebruik niet ongefchikt maakt.

Wij kunnen des fchrijvers zucht, om der jeugd nuttig te zijn, niet dan onze hoogfte goedkeuring toekennen, en danken hem voor zijne welmeenende pogingen, om reeds vroeg in de jeugdige harten het zaad van godsdienst en deugd te ftrooijen, waartoe hem de vereerenswaardige ftand, welken hij bekleedt, voorzeker middelen en gelegenheid genoeg aanbiedt.

Intusfchen twijfelen wij, of het middel in dezen in allen opzigte wel naar het doel berekend zij. Wij meenen althans in dezen bundel ten duidelijkfte te befpeuren, dat een goede wil alleen niet toereikend is, om eenen dichter, en wel eenen dichter voor de jeugd, te vormen, — en moeten wij openhartig onze meening zeggen, dan hebben deze gezangen, als voortbrengfelen van kunst befchouwd, in ons oog eene zeer geringe waarde. Zij zijn in geenen deele van het proza onderfcheiden, dan door de verfmaat en eene gedwongene fchikking der woorden, waartoe dikwijls de eindrijmwoorden aanleiding geven. Zij misfen in het algemeen dien eenvoudigen en gevoelopwekkenden toon, die, hoe zeldzaam ook getroffen wordende, echter een hoofdvereisch is in fchriften van dezen aard. Wijders heerscht in deze gezangen bijna overal eene vervelende gelijkvormigheid en eene lastige herhaling van dezelfde denkbeelden. Dat wij niet zonder grond de kunstbekwaamheid van eenen man, die anders allen lof en alle aanmoediging verdient, op geenen hoogen prijs ftellen, mogen de volgende proeven bewijzen.

Bl. 15. Men leze dit couplet, en zoo zouden wij er vele kunnen geven, en oordeele, of het aan het vereisch van een vers kan beantwoorden.

„ Laat ons ter eer van Jezus zingen,
„ Ons lied klim' tot in 't Hemelhof!
„ Voor Hem, — den roem der Hemellingen,
„ *Die* Serafs zingen *hunnen* lof:

„ Daar

„ Daar leeft Hij, die deez' aard onttogen,
„ Gestegen op zijn glorie-troon:
„ Laat ons zijn' naam, () en roem verhogen, (hoogen)
„ Hem zingen op een' blijden toon!"

Bl. 62.

„ Laat ons dan dien God ook prijzen,
„ Die na herfsttijd winter geeft,
„ Bij het 's morgens opwaarts rijzen,
„ Looft Hem al dat adem heeft!
„ Dat wij staag naar Godsvrucht streven,
„ Komt de lente dageraad,
„ Eeuwig zullen wij dan leven,
„ Als een Godgeheiligd zaad."

Betreffende de gelijkvormigheid der verzen, hiertoe zouden wij te veel moeten afschrijven, om ons gezegde te staven; doch als eene proeve van lastige herhaling van hetzelfde denkbeeld met andere woorden, of van hetzelfde gezegde in verschillende verzen, zullen wij uit den overvloed deze weinige regels afschrijven.

Bl. 14. „ Wanneer dan ook mijn sterfuur naakt,
„ De dood mijn levensbanden slaakt,
„ Een ontelbaar heer van starren,
„ Die flonkerend' mijn oog verwarren;
„ De gouden zon, de zilv'ren maan,
„ De gouden zon bij dag,
„ De zilv'ren maan bij nacht:" enz.

Bl. 22. „ Hoe menig jong'ling zonk in 't graf,
„ In 't rijpen van zijn leven,
„ Viel als het bloeijend roosje af,
„ En moest den doodsnik geven:" enz.

Bl. 50. „ 't Pluimgediert' vangt aan te kwelen,
„ Door gezang ons oor te streelen,
„ 't Statig bosch galmt overal, ()
„ Scheppers lof met vreugd geschal."

Bl. 17. „ Daar leeft Hij, die met vaderoogen," enz.
— 27. „ Staart zijn vaderoog," enz.

Bl.

Bl. 28. „ Dat uw' vaderoogen," enz.
— 34. „ Vestet gij uw vaderoog," enz.
— 42. „ Slaat gij nog ga: uw' vaderoogen" enz.
— 65. „ Uw vaderoog," enz.
Bl. 31. „ Op 't pad der deugd te treden," enz.
— 46. „ Op het pad der reine deugd," enz.
— 69. „ Op het pad der reine deugd," enz.
— 82. „ Wijden aan het pad der deugd," enz.
— 84. „ Onderwijs op 't pad der deugd;" enz.
———. „ Wand'len in het fpoor der deugd, enz.

Dat wijders: *Een licht ontloken* (bl. 8.), *Hij wil ons tot God nog leiden* (bl. 9.), *Dat in fmarten, onze harten op Hem lagen* (bl. 13.), *Aan genade zuchten* (bl. 17.), *Dat w' Hem* enz. (bl. 38.), *'s Landsmans* (bl. 57. in plaats van *Landmans*), *Op u oogen* (bl. 66. in den zin van: *Op u ftaren*), *dekken* (bl. 75. in den zin van: *bewaren*) *hooge roem en lof* (bl. 84.), *Ik ontvang* (,) *wat ik ontbeer* enz. (bl. 83.) en te veel andere uitdrukkingen, om allen hier genoemd te worden, de verbeterende hand behoeven, zal ieder in het oog vallen.

Wij meenen genoeg gezegd te hebben, om den geachten fchrijver op de hoofdgebreken van zijnen arbeid in dit vak opmerkzaam te maken, ten einde het doel en middel beide even zeer mogen medewerken, om zijne edele pogingen te bekronen.

Dat taal- en fpel-feilen, vooral in een werkje voor de jeugd, om meer dan eene reden niet te dulden zijn, is eene bekende zaak, en behoort vooral niet vergeten te worden, daar onze taal hare vorige regten mogt hernemen.

———

Le-

Levensgeschiedenissen voor jonge lieden. IV. *Deel.* Bevattende *het leven van* BENJAMIN FRANKLIN, door C. ROGGE en N. ANSLIJN, N. Z. *Te* Leyden, bij D. DU MORTIER en ZOON. 1810. In 12mo. VIII. en 192 bl. De prijs is *f* -: 14.

In het eerste deel der *bijdragen betrekkelijk den staat en de verbetering van het Schoolwezen*, uitgekomen in 1801, werd het eerste deeltje, bevattende de levensgeschiedenissen van DE RUITER, opgegeven en naar waarde beöordeeld; daarenboven werd aldaar het plan van dit werk ontvouwd, en ten slotte, het gebruik, dat men van hetzelve kan maken, aangewezen. Wij rekenen ons van dit alles dus thans ontslagen, en gaan daarom voort om dit boekje, dat reeds voor lang door ons moest aangekondigd zijn, te beoordeelen.

In het genoemde *eerste* deeltje gaf de te vroeg gestorven ROGGE het leven van DE RUITER, in het *tweede* dat van HUGO DE GROOT, in het *derde* dat van COOK: en in dit *vierde* het leven van BENJAMIN FRANKLIN, waarmede wij dit werkje wel voor afgewerkt zullen kunnen rekenen, naardien de overledene niet eens dit laatste deeltje geheel heeft mogen voltooijen; althans de eerste 96 bladzijden zijn alleen van zijne hand, hebbende men, ofschoon deze bladen bij zijn leven reeds afgedrukt waren, geene verdere kopij na zijnen dood kunnen vinden, waarom de overige door den School-onderwijzer ANSLIJN werden te zamengesteld.

Offschoon twee der vorige deeltjes het leven van mannen bevatten, die ons als Nederlanders altijd dierbaar zullen zijn, zoo kunnen wij echter niet ontkennen, dat dit leven van FRANKLIN ons voorkomt bijzondere waarde voor jonge lieden te bezitten; naardien men hier een voorbeeldlg kind, jongeling, man en grijsaard aantreft. De

De inhoud zal doen zien, welk waardig mensch in deze bladen beſchreven is, te meer wanneer men daarbij in het oog houdt, dat zijn vader wel een zeer ſchrander en Godvruchtig, doch geenszins bemiddeld man was, daar hij als kaarſenmaker dertien kinderen en zeven klein-kinderen opvoedde.

Dit deeltje bevat acht hoofdafdeelingen, welke zijn: *Franklin's vroegſte jeugd*, waarin voorkomt zijne geboorte en zijne kindschheid. *Franklin, drukkers jongen*, waarin men aantreft: Franklin's letteroefeningen; Franklin als ſchrijver, en zijne vlugt uit Boston. *Franklin drukkersknecht*; dit bevat: Franklin te Newjork; zijne aankomst te Philadelphia, en zijne bediening als knecht. *Franklin's eerſte reis naar Engeland*, waarin voorkomt: zijne terugkomst te Boston; verblijf te Penſijlvanien; toebereidſelen tot de reis naar Engeland; komst in Engeland, en verblijf in Engeland. *Franklin's terugkomst in Noord-Amerika. Franklin Drukker. Het openbaar leven van Franklin*; en *zijne Staatkundige loopbaan*; — ſluitende de laatſte bladzijden zijner levensbeſchrijving met eene korte aanwijzing, hoe hij het plan vormde en beproefde om meer en meer tot eene zedelijke volkomenheid te geraken.

Het werkje is zuiver in taal en ſpelling, dat zich ook van geenen dier ſchrijvers anders doet verwachten. En hoe moeijelijk het is, een half voltooid werk van eenen overleden ſchrijver te vervolgen en verder te voltooijen; zoo kunnen wij toch naar waarheid zeggen, dat de laatſte helft ons niet minder bevallen is dan de eerſte; waarom wij den bekwamen Onderwijzer ANSLIJN voor deze wel volbrachte taak onzen dank betuigen.

BIJDRAGEN

TER BEVORDERING VAN HET

ONDERWIJS

EN DE

OPVOEDING,

VOORNAMELIJK MET BETREKKING TOT DE

LAGERE SCHOLEN

BINNEN DE

VEREENIGDE NEDERLANDEN.

V. DEEL.

MENGELWERK.

TE HAARLEM,
BIJ JOHANNES ENSCHEDÉ EN ZOONEN.
1814.

INHOUD

VAN HET

VIJFDE DEEL.

MENGELWERK.

Beantwoording der Vragen, betreffende het Onderwijs. - - - - - - Bladz. 1. 17.

MENGELWERK.

BEANTWOORDING DER VRAGEN,

betreffende de opvoeding en het onderwijs, voorkomende in het IV. D. 8 St. *van dit Tijdschrift.*

Op elke der boven aangewezene Vragen is ons een antwoord geworden; het eerste door J. A. OOSTERKAMP te *Zwol*, en het tweede door G. SPYKERMAN ter zelfder plaatse. Beide antwoorden voldoen, onzes oordeels, vrij wel aan het doel der vragen, weshalve wij gaarne voor dezelve eene plaats in dit ons Maandwerk inruimen, terwijl wij de geachte Zenders onzen dank voor hunne ijverige medewerking betuigen.

ANTWOORD OP DE VRAAG:

Wat geeft dikwijls aanleiding, dat kinderen ONGEHOORZAAM, EIGENZINNIG, HALSTARRIG *en* ONDANKBAAR *worden?*

Antwoord. „ Er is in ons christelijk en beschaafd „ Europa eene zekere soort van menschen, welke, volgens de aanmerkingen van den *mensch-* en *kinderkundigen* SALZMAN (*), door het vooroordeel ter volkomene onderbrenging gedoemd zijn, overgegeven aan „ hunne beheerscheren, om met eene onbepaalde vrijheid, „ naar willekeur, behandeld te worden. De wreedheden, „ zegt hij, waar onder zij zuchten, zijn ontelbaar. Even „ als de Christenen al 't ongelijk, in het Romeinsche rijk „ ont-

(*) C. G. SALZMAN, *aanleiding tot eene onverstandige opvoeding*, &c. in de Voorrede voor den eersten druk, bl. V—XXVI. welk boek van elken Opvoeder en Onderwijzer der Jeugd verdient gelezen te worden.

„ ontstaande, moesten bezuren, zoo moeten ook dezen „ alle moeijelijkheden ondervinden, welke in de huizen „ hunner Bevelhebbers ontstaan, zonder zich te mogen „ verantwoorden; zij worden in de gezelschappen, me- „ nigmaal, aan de bespotting blootgesteld, en hebben „ geene vrijheid deswegens te klagen; dikwerf doet men „ hun eenen langzamen doch smartelijken dood aan, en „ de meesten hunner aandoenlijke medeburgers hooren „ hun gekrijt, zien ze pijnigen, zonder hier in iets onn- „ delijks te vinden. — En dit onder den druk zuchtende „ soort van menschen, zijn de *kinderen!* en hunne on- „ derdrukkers, de *Ouders* en *Opvoeders!*" — Wie beeft niet op dit gezegde? en evenwel de schrandere en door de ervaring wijsgewordene SALZMAN zegt hier waarheid: de treurige ondervinding bevestigt zijne opmerkingen. — Heil zij derhalve den man, die de zaak van dit onderdrukte, maar tevens onschuldige, volk tracht te handhaven! Gezegend zijn daarom, bij alle weldenkende mensch- en kindervrienden, de namen van eenen CAMPE, PESTALOZZI en SALZMAN, en onder onze landgenooten die van eenen MARTINET, NIEUWOLD en meer anderen, welke zich de zaak der kinderen zoo edelmoedig als groot hebben aangetrokken, om hen van het knellend juk der slaafsche overheersching te verlossen, en hun eene opvoeding te verschaffen, meer overeenkomstig de redelijkheid en zedelijkheid hunner natuur, en het groote doel hunner bestemming.

Dan, hoe veel er ook sedert eene halve eeuw ten dezen opzigt reeds gedaan is en ook nog dagelijks gedaan wordt; niemand, die eenigzins in de kinderwereld heeft rondgereisd, en min of meer het vak der opvoeding kent, zal gelooven, dat reeds alles verrigt en afgedaan is, maar veel eer erkennen, dat er nog veel te doen overig blijft, eer het gebouw der opvoeding voltooid zij: want niettegenstaande het Theoretische deel derzelve eene aanmerke-

lij-

lijke hoogte bereikt heeft, zoo is echter het Praktifche der opvoeding bij velen nog in de laagte. Welkom moet daarom elken Onderwijzer en Opvoeder der Jengd de gelegenheid zijn, die hem aanleiding geeft, om op het een of ander ftnk in het vak der opvoeding te kunnen nadenken. De bovenftaande vraag is ook hiertoe bijzonder gefchikt, daar zij ons als van zelve bepaalt, om over de oorfpronkelijke bronnen en aanhoudende oorzaken der kinderlijke ongehoorzaamheid en de daaraan verbondene ondeugden na te denken.

Om nu hierin onze gedachten geregeld te leiden, zal ik deze orde volgen:

I. Iets ter opheldering van de vraag zelve laten voorafgaan.
II. De opgenoemde ondeugden omfchrijven.
III. De voornaamfte bronnen derzelve aanwijzen.
En dan eindelijk
IV. Eenige gevolgen hieruit afleiden.

Schoon hierdoor dit voorftel de gedaante van eene Verhandeling aanneemt, zal ik echter de kortheid onder het oog houden en de palen van een beknopt antwoord niet overfchrijden.

I. Door *kinderen* worden hier zeker niet bedoeld eerstgeborene zuigelingen, die nog met de eerfte moedermelk gevoed en alleen aan de zorg der teedere moeders zijn toevertrouwd: want aan dezen kan even zoo min ongehoorzaamheid als liefde worden toegekend, daar zij, in dien eerften kindfchen ftaat, voor geene rede noch bewustheid vatbaar zijn.

Kinderen zijn derhalve hier de zoodanigen, wier rede en vermogens zich beginnen te ontwikkelen, die daar door reeds eenig denkbeeld van goed en kwaad hebben, en ook daarom vatbaar zijn voor eenige bevelen, aangedrongen door beloften en bedreigingen.

Kinderen, zoo dra zich hunne vermogens beginnen te ont-

ontwikkelen, en zij met bewustheid van zichzelven handelen, maken zich dikwerf schuldig aan de in de voorgestelde Vraag opgenoemde ondeugden, en zijn menigmaal *ongehoorzaam*, *eigenzinnig*, *halstarrig* en *ondankbaar.* De waarheid dezer stelling heeft geen betoog noodig, daar zij door de ondervinding van alle tijden geleerd en bevestigd wordt.

Alle *kinderen* maken zich wel schuldig aan de ondeug van ongehoorzaamheid; echter niet allen in denzelfde trap en mate. Even zoo min staan zij ook allen schuldig aan de drie overige ondeugden; want alle kinderen zijn niet *eigenzinnig*, *halstarrig* en *ondankbaar*, maar het eene kind helt dikwijls tot deze en het andere tot gene der genoemde ondeugden over.

II. Na deze algemeene aanmerkingen, ga ik over om de voorgemelde ondeugden kortelijk te beschrijven, ten einde de ware beteekenis der woorden, *ongehoorzaam*, *halstarrig*, *eigenzinnig* en *ondankbaar*, nader te bepalen en op te helderen.

Ongehoorzaam, dus wordt een kind genoemd, wanneer het de bevelen, aan hetzelve gegeven, overtreedt, het zij door het gebodene na te laten, of het verbodene te doen; — een kind kan derhalve ongehoorzaam zijn, met woorden en met daden, door nalatigheid en door bedrijf.

Eigenzinnig is een kind, wanneer hetzelve, in alle gevallen, zijn eigen' zin en wil opvolgt, die ook van anderen wil opgevolgd hebben, en niet rust, voor en eer het zijne begeerte (hoe verkeerd dan ook) verkregen heeft.

Halstarrig noemt men een kind, wanneer het, door inwendigen *nijd* en *boosheid* gedreven, volstrekt en rond uit weigert dat gene te doen of te laten, te spreken of te zwijgen, wat aan hetzelve op de nadrukkelijkste wijze en bij herhaling geboden of verboden wordt, zelfs dan nog, wanneer het door de schoonste beloften en de sterkste be-

drei-

dreigingen aangedrongen wordt. — Inderdaad eene verfoeijelijke ondeugd! Zij is verzusterd aan den *nijd*, *boosheid* en *kwaadaardige koppigheid*.

Ondankbaar, zoo kan en mag met alle regt een kind genoemd worden, wanneer hetzelve het goede, nuttige, aangename en vermakelijke dat het van ouders, meesters, vrienden of anderen ontvangt, niet erkent, maar veel eer door woorden en daden verloochent, ja zelfs kwaad voor goed vergeldt. — In waarheid eene ondeugd, die met regt de fnoodfte van alle misdaden mag genoemd worden, en waar van de wijze SENECA reeds gezegd heeft: „ *de* „ *Aarde heeft nooit grooter wangedrogt op haren rug* „ *gedragen dan een ondankbaar mensch.*"

III. Laat ik nu, volgens de gelegde gronden, de voornaamfte bronnen der genoemde ondeugden trachten op te fporen. Intusfchen zal ik foms menige harde waarheid moeten zeggen, welke misfchien vreemd zal klinken in de ooren van velen mijner mede-onderwijzers. Ik zal de zaak der kinderen, al is het ook dat zij zich aan de voorheen genoemde ondeugden fchuldig maken, in vele opzigten moeten verdedigen, en ouders, opvoeders, leermeesters en dus ook mij zelven, moeten befchuldigen en veroordeelen. Evenwel het gewigt der zaak vordert hier onpartijdig te zijn, en ons niet door een verkeerd oordeel van eigenliefde te laten verblinden, maar in alles eerlijk en opregt te handelen, te veroordeelen, die veroordeeld, en vrij te fpreken, die vrijgefproken moet worden. En waarom zoude ik het niet zeggen, zoo als het wezenlijk is? het oogmerk toch der vraag vordert het. Alleenlijk een verzoek aan U, mijne mede-onderwijzers! bij aldien dit antwoord mogt waardig geoordeeld worden, onder uwe oogen te verfchijnen: *draagt zorg, dat het niet door kinderen gelezen worde.* Het is een vertrouwelijk woordje onder ons, doch niet voor kinderen. Het lezen van dit ftukje zoude hun geen voordeel,

bijgaan aan te ſtippen, gebrek aan opzigt, het geven van ongeſchikte bevelen, ontrouw in het houden van zijn woord, verkeerde en ongeſtadige beſtraffingen en dergelijke.

Eindelijk eene *vierde* bron der ongehoorzaamheid is gelegen in de *kwade voorbeelden*, en deze zijn zeer menigvuldig. Hoe dikwerf wordt niet het eene kind door de ſtraffelooze ongehoorzaamheid van het andere verleid; vooral, wanneer dit door vele kinderen, en dat wel in herhaling geſchiedt. De zucht tot navolgen is elk kind natuurlijk eigen. Hier geldt dus het oude en ware ſpreekwoord, *leeringen wekken, maar voorbeelden trekken.* En zagen de kinderen de ſlechte voorbeelden tot ongehoorzaamheid alleen van hun's gelijken, het ware al genoeg: doch dat meer is, de ouders, opvoeders, onderwijzers en andere volwasſenen zelve, hebben dikwerf door hun eigen voorbeeld, den allernadeeligſten invloed op het gedrag der kinderen, dewijl hunne eigene handelwijze hunne bevelen wederſpreekt. Zij vorderen van kinderen het gene zij zelve niet betrachten, ja waarvan *zij dikwijls het* tegendeel doen, b. v. *vriendelijkheid* en *wellevendheid*, en zijzelve zijn *ſtuursch* en *onwellevend* jegens hunne kinderen. Zij klagen over het werken, achten de lediggangers gelukkig, maar morren, wanneer hunne kinderen een' afkeer van werkzaamheid betoonen. Zij vorderen van hunne kweekelingen *matigheid*, maar veroorloven zich zelven ſomtijds de grootſte buitenſporigheid. En wat kunnen zulke voorbeelden anders, dan ongehoorzaamheid bij kinderen te weeg brengen? Maar wie is hier de misdadige? Bij wien is hier de werkende aanleiding tot ongehoorzaamheid?

Wat nu de *eigenzinnigheid* betreft; deze zedelijke ziekte der kinderen heeft haren oorſprong

1.) In een *zwartgallig temperament.* Hier zijn de vezelen der zenuwen grof en ſterk geſpannen, of de vaste deelen meer zamengetrokken, wanneer zij door de levens-

be-

bewegingen worden aangedaan, terwijl de vloeibare vochten taai, zeer vermengd, pikachtig en naauwelijks te fcheiden zijn. Nu leert de ervaring, dat zulke menfchen en ook zoodanige kinderen, eigenzinnig zijn, en in de meesté gevallen hunne eigene verkiezing volgen.

2.) In de *opvoeding*, waar door dikwijls zulk een temperaments-geftel, in plaats van langzaam en met befcheidenheid tegengegaan, veel eer gekoesterd en aangekweekt wordt, als door een onbedachtzaam prijzen van hunne deugden en kundigheden in hunne tegenwoordigheid, door eene onafgebrokene goedkeuring van hunne woorden en daden, enz.

3.) In eene *onbepaalde inwilliging van alle hunne begeerten:* hier door worden de kinderen eigenwijs, moedwillig en trotsch; leeren naar hun eigen hoofd te leven, hunne eigene begrippen te volgen, ja dikwijls als kleine despoten te handelen, daar hun wil hunne wet is. Maar wie is hier nu wederom de meest fchuldige?

De *halftarrigheid* heeft bij kinderen haren oorfprong

1.) In een *ongegrond bedillen van alle hunne bedrijven, het zij goed of kwaad:* want hierdoor worden kinderen *onverfchillig*, *ftijfhoofdig* en *halftarrig*, dewijl zij toch altijd bekeven worden en nooit aan hunne verwachting beantwoorden kunnen.

2.) In eene *miskenning van hunne wezenlijke deugden*, en eene daar uit voortvloeijende verongelijking van hunne perfonen: want dit maakt fommige kinderen *neerflachtig*, maar andere integendeel *halftarrig* en *wrevelig*.

3.) In *befpotting*, *farring* of *terging:* want door deze verfoeijelijke bedrijven worden goede kinderen in nadruk bedorven; zij worden opzettelijk boos en onoverwinnelijk halftarrig. — Ik heb een meisje gekend, zijnde tot op haar tiende jaar van het beminnelijkst karakter; doch naderhand aan eene geheel verkeerde behandeling onderworpen, ja dikwerf aan befpotting en befchimping overge-

geven, ontaardde dit waarlijk edel meisje geheel en al; zij werd voorbeeldeloos halſtarrig, en in nadruk eene XANTIPPE. Maar wie is hier de veroordeelde?

De *ondankbaarheid*, de laatſte der hier genoemde ondeugden, ontſtaat bij kinderen.

1.) Uit gebrek aan *wellevendheid* en het noodige *onderwijs:* want zonder dit is het zedelijker wijze onmogelijk, dat kinderen het pligtmatige der dankbaarheid beſeffen en beoefenen kunnen. De *wellevendheid* gewent hen, om in alle gevallen erkentelijk te handelen, en het *onderwijs* bepaalt hen bij het billijke en betamelijke van een dankbaar gedrag.

2.) Uit *ligtzinnigheid* en *onbedachtzaamheid*, waar door kinderen dikwijls onopmerkzaam zijn op het goede, dat zij genieten, en daarom ook ras vergeten den genen, die hen weldeed. Hoe noodig derhalve, dat zij hier gedurig bij bepaald worden!

3.) Uit *ontijdige beloften*, dikwijls aan hun ruimſchoots gedaan, het zij dezelve volſtrekt of voorwaardelijk zijn: want hier uit beſluit een kind al ſpoedig tot de verpligting, uit kracht der belofte, en vergeet daarom de dankbaarheid.

4.) Uit de *voorbeelden van anderen, en de ondankbare behandeling, welke zij dikwerf zelve ondergaan*, zoo dat de deugden, welke zij bezitten, niet opgemerkt, noch het goede, dat zij meenen te doen, niet erkend wordt. Waarlijk een kind heeft ook ſomtijds veel gevoel van eigen waarde, en dit is eene edele hoedanigheid: men drage ſlechts zorg, dat zij wel gewijzigd worde. — Maar wie geeft hier intusſchen de meeste aanleiding tot ondankbaarheid?

IV. Uit al het gezegde blijkt dus genoegzaam, dat de bronnen der genoemde ondeugden meer moeten gezocht worden aan de zijde der ouders en opvoeders, dan aan die der in vele opzigten onſchuldige jeugd, en dat de eerſte en voornaamſte ſtap ter verbetering van het opkomend geſlacht gelegen is in eene bedachtzame hervorming

ming van ons zelven, en van vele onzer huisfelijke inrigtingen, op dat men van ons niet meer naar waarheid zeggen kan, — „ een huisgezin en eene fchool zijn ge„ meenebesten, welker noodlot te vergelijken is bij dat „ der heerfchappijen en koningrijken; een TITUS en „ TRAJAAN zijn er zeldzaam, daar men integendeel over„ al een' CALIGULA en NERO ontmoet" (*) Zoo doende, zullen wij de aan ons toevertrouwde jeugd, niet alleen door lesfen en vermaningen, maar ook door ons voorbeeld in handel en wandel, van de ondeugd aftrekken en onmerkbaar tot eene blijmoedige beoefening der deugd opleiden. Dit is, ja, in vele opzigten moeijelijk, en vereischt in vele gevallen opmerkzaamheid en nadenken, maar het gewigt der zake vordert het. Hij, die de aan hem door God of menfchen toevertrouwde jeugd wel opvoedt, maakt zich aangenaam bij God, verdienftelijk bij de maatfchappij, allernuttigst voor de kinderen, en verfchaft zich zelven eene naamlooze gelukzaligheid in de eeuw des toekomenden levens. SALOMO's vermaning blijve dan onuitwischbaar diep in den zin der gedachten van onze harten: *leert den jongen de eerfte beginfelen naar den eisch zijnes wegs, ook wanneer hij oud geworden is, zal hij daar van niet afwijken.*

J. A. OOSTKAMP.

(*) S. FORMEY, *verhandeling over de zedelijke opvoeding der kinderen*, bladz. 194, te vinden in de Verhandelingen van de Hollandfche Maatfchappij der Wetenfchappen te Haarlem, IX. Deel I. Stuk.

ANT-

ANTWOORD OP DE VRAAG:

Welke is de bepaalde zin van ieder der volgende woorden, en in welk verband ſtaan zij in opzigt der beteekenis tot elkander: WISPELTURIG, WISPELTURIGHEID; SCHOON, LEELIJK; DRIFT, NEIGING, BEGEERTE?

Wispelturig noemt men iemand, wiens heerſchende neiging het is gedurig van zin en wil te veranderen, zonder daar van eene voldoende reden te geven.

Wispelturigheid is de werkelijke uitoefening van die zucht tot verandering. — Men moet dus het eerſte als oorzaak van het tweede beſchouwen, wijl het zeker is, dat een wispelturig mensch ook op eene wispelturige wijze denkt en handelt; zijnde het gewrocht in ſoort altoos gelijk aan deszelfs oorzaak.

De ware beteekenis van het woord *ſchoon* is moeijelijk te bepalen, dewijl het ſchoone van iets ſteeds betrekkelijk is en in vele opzigten afhangt van den ſmaak des genen, die daar over oordeelt. Men noemt in 't algemeen dat gene *ſchoon*, wat ons behaagt, of waarin wij volkomenheden beſpeuren, welke ons hetzelve zeer beminnelijk maken, en onze neigingen en begeerten zich naar hetzelve doen uitſtrekken, terwijl wij het ſteeds met genoegen beſchouwen. — Schoonheid is derhalve die volmaaktheid der dingen, waar door zij in ſtaat zijn onze lusten op te wekken.

Leelijk daarentegen noemen wij zulke voorwerpen, welke onvolkomen zijn en onregelmatig in hunne onderlinge deelen, en daar door een' afkeer in ons verwekken kunnen.

De eerſte en natuurlijke beteekenis van het woord *drift*, is eene ſterke neiging of begeerte naar iets; wordende het voorts in eenen minder eigenlijken zin gebruikt, voor de hevige gemoeds-aandoeningen van den mensch, als

toorn

toorn enz., — en ook voor de neiging (het inſtinkt) der dieren, anders natuurdriften genoemd.

Neiging is eene doorgaande overhelling tot iets, of eene beſtendige genegenheid voor een perſoon of zaak.

Begeerte is eene werkzame neiging van den wil naar een zeker wezenlijk of ingebeeld goed, om hetzelve deelachtig te worden. — Uit *neiging* ontſtaat derhalve *begeerte*, welke men, wanneer ze zeer ſterk is, *drift* noemt.

Zie hier eene proeve van een klein verhaal, waarin de bovengenoemde woorden voorkomen.

JAN was een zeer leerzaam kind, bij hetwelk men, van zijne jeugd af aan, eene *neiging* tot de wetenſchappen beſpeurde, welke hij ook altijd naar zijne vermogens met lust beoefende. Hier door ontſtond bij hem de *begeerte* om eenmaal in zulk eenen kring geplaatst te worden, dat hij dezelve aan anderen konde onderwijzen: en naar mate hij meer kundigheden verkreeg, vermeerderde ook zijne *drift*, om het voorgeſtelde doel van alle zijne pogingen te bereiken. — Gevormd door het beſtuur en onderwijs van een' menschkundigen Onderwijzer, was hij juist in het beoordeelen en kiesch in zijnen ſmaak. Van daar dat het ware *ſchoone* altoos zijn oog en hart trok, terwijl hij een' onoverwinnelijken afkeer betoonde van alles wat *daarmede ſtrijdig* was. — Dit alles was van het zoo gunſtige gevolg, dat hij, nog zeer jong zijnde, onder het opzigt van zijnen Onderwijzer reeds werkzaam was, om zijne mede-ſcholieren in de eerſte beginſelen der wetenſchappen te onderwijzen, en hij, tot meerdere jaren gekomen zijnde, een bekwaam Schoolleeraar werd; hetwelk zeker niet zoude gebeurd zijn, zoo hij uit *wispelturigheid* onophoudelijk van de eene zaak tot de andere was overgegaan, zonder dezelve wel begrepen te hebben; dewijl iemand, die zoo *wispelturig* is, alles ſlechts ten halve doet, ja zelfs dikwijls van het eene tot het andere overgaat, voor dat hij eenig oppervlakkig denkbeeld, veel minder gegronde kennis van hetzelve bekomen heeft.

G. SPYKERMAN.

GEWONE REKENKUNDE.

Het volgend antwoord op het rekenkundig voorſtel, „*Twee jongelingen elkander in het rekenen oefenende, zegt* A. *ik heb vier getallen, die eenen regel van drieën uitmaken; addeert men het eerſte tot het derde, dan komt er* 364; *het tweede tot het vierde geeft* 546; *maar addeert men het eerſte tot het tweede, komt* 390, *en het vierde tot het derde geaddeerd, brengt* 520 *voort. Vrage naar de getallen van die geometriſche propoſitie?*" is ons onderteekend met A. toegezonden.

Laat a, b, c, d de regel van drieën zijn.

dan is	a	:	b	=	c : d
en ook	A + C	:	B + D	=	a : b
dus	364	:	546	=	a : b
of	910	:	A + B	=	364 : a
daarom	910	:	390	=	364 : a

deze regel van drieën uitgewerkt

komt a = 156
dus b = 234
c = 208
en d = 312

} de getallen.

ALGEBRA.

Het voorſtel de Algebra betreffende, en aldus luidende: *vier rationale quadraten te vinden, wier ſom en product aan elkander gelijk zijn*, is ons door H. ontbonden toegezonden.

Stel

Stel xx, yy, zz en vv voor de vier begeerde quadraten.
dan is $xx + yy + zz + vv = xx\,yy\,zz\,vv.$

$$\text{Dus } vv = \frac{xx + yy + zz}{xx\,yy\,zz - 1} \text{ dit}$$

moet een rationaal quadraat zijn.
Stel de $\surd$ uit den teller $= x + y - z.$
dan heeft men $xx + yy + zz = xx + yy + zz + 2xy + 2yz - 2xz$

$$2xy - 2xz = 2yz$$

$$x = \frac{yz}{y-z}$$

$$xx = \frac{yyzz}{yz - 2yz + zz}$$

$$yyzz = yyzz$$

$$\text{komt } xxyyzz - 1 = \frac{y^4z^4 - yy + 2yz - zz}{yy - 2yz + zz}$$

Dit moet een rationaal quadraat zijn; de noemer is dit; ftel daarom den wortel uit den teller $= yyzz - \frac{1}{2zz}$

$$\text{dan is } y^4z^4 - yy + 2yz - zz = y^4z^4 - yy + \frac{1}{4z^4}$$

$$2yz = zz + \frac{1}{4z^4}$$

$$2z \overline{\qquad\qquad}$$

$$y = \tfrac{1}{2}z + \frac{1}{8z^5}$$

Nemende $z = 1$, zoo is $y = \frac{5}{8}$;
dan komt $x = -\frac{5}{3}$ en $vv = 49$

Derhalve $zz = 1$, $yy = \frac{25}{64}$, $xx = 2\frac{7}{9}$ en $vv = 49$ de vier begeerde quadraten, wier fom en vermenigvuldigde ieder $= 53\frac{97}{576}$ is.

VRAGEN

betreffende de Opvoeding en het Onderwijs.

OPVOEDING EN ONDERWIJS.

1°. *Hoe maakt men een kind* MEDEDEELZAAM, HULPVAARDIG, MEDELIJDEND, *zoo dat het, tot het bezit van eenig eigendom gekomen zijnde, gaarne iets aan anderen mededeelt?*

2°. *Welke is de bepaalde zin van ieder der volgende woorden, en in welk verband staan zij in opzigt der beteekenis tot elkander:* VERSTROOIJING, ONBEDACHTZAAM; SCHERPZINNIG; DWALING; LISTIG, ARGLISTIG; DWAAS?

GEWONE REKENKUNDE.

Daar zijn vier getallen, die tot eenen regel van drieën behooren. Trekt men het eerste van het derde, dan blijft er 110; *het tweede van het vierde, rest* 176, *maar het eerste van het tweede trekkende, blijft er* 99, *en het derde van het vierde afnemende, laat* 165 *over. Vrage naar de vier getallen?*

ALGEBRA.

Een rationaal quadraat in geheele getallen te vinden, zoodanig, dat, wanneer met hetzelve, vermenigvuldigd met een eerst getal, hetwelk meer dan 2 *van een quadraat verschilt, en tot het product de eenheid vergaat, de som wederom een* rationaal quadraat *zij.*

BIJDRAGEN

TER BEVORDERING VAN HET

ONDERWIJS

EN DE

OPVOEDING,

VOORNAMELIJK MET BETREKKING TOT DE

LAGERE SCHOLEN

BINNEN DE

VEREENIGDE NEDERLANDEN.

V DEEL.

AANHANGSEL.

TE HAARLEM,
BIJ JOHANNES ENSCHEDÉ EN ZOONEN.
1814.

REGISTER

VAN HET

VIJFDE DEEL.

AANHANGSEL.

A.

Aalsmeer. (*Oosteinde van*) De School alhier provisioneel vervuld. 1. Aangesteld A. BITTRIE. . . Bl. 38
Aduard vacant. 10. Alhier aangesteld T. H. FERRINGA. . . . . bl. 47
Alblasserdam, provisioneel vervuld. 4. Aangesteld J. KOOL. . . . . bl. 42
Alkmaar. De Stads-Armenschool vacant. 3. De School in het R. K. Weeshuis vacant. 3. Eene bijzondere School der 2de Klasse provisioneel vervuld. 3. In de laatste aangesteld H. DEELEMAN. . . . bl. 39
ALLARIES (A.) aangesteld te *Sassenheim*. . bl. 41
ALPHEN (G. VAN) neemt de School te *Emmikhoven* waar. . . . . . . bl. 100
Amersfoort, de Stads Fransche Kostschool vacant. bl. 94
AMSEN (J.) aangesteld tot bijzonder Schoolonderwijzer der 2de Klasse te *Amsterdam*. . . bl. 37
Amsterdam, de post van eerste Leermeester op eene der Stads Armenscholen provisioneel vervuld. 1. Aangesteld C. CHRISTIAANS tot eersten Leermeester en toegelaten 3 personen tot bijzondere Schoolhouders van de 2de Klasse, en 14 tot Huisonderwijzers. 37. N. F. PFLUEG, toegelaten als Huisonderwijzer. . bl. 49

St. Annen, vacant. 11. Aangesteld J. P. RUSSELING. . . . . . . bl. 70
ARENTS (W.) Schoolonderwijzer te *Vlissingen*, overleden. . . . . bl. 106
Arum, de Sollicitanten naar deze School opgeroepen. 67 Andermaal opgeroepen. . . . . bl. 121

B.

Baard, de School provisioneel vervuld. 9. Aangesteld G. J. MEYER. . . . . . bl. 45
BAGGERMAN (B.), overleden te *Est*. . . bl. 54
BAKKER *Cornz.* (D.), aangesteld te *Uitdam* en *Zuiderwoude*. . . . . . . bl. 40
BAKKER (K.), doet afstand van zijnen post als openbaar Schoolonderwijzer te *Kolhorn*. . . bl. 2
Balk. De openbare School provisioneel waargenomen. 9. Eene bijzondere School der tweede klasse vacant. 9. De Sollicitanten naar de openbare School andermaal opgeroepen. . . . . . . bl. 121
Barzingerhorn vacant. 50. Aangesteld K. MULLER. 117
BEEKHUIS (J.) overleden te *Loenen* op de *Veluwe*. bl. 18
Beerta (*Nieuw*) vacant. . . bl. 123
Beets vacant. . . . . bl. 9
Beilen. De School provisioneel vervuld. 12. Aangesteld G. VAN CLEEF. . . . . . . bl. 48
Benedenknijpe. De School provisioneel vervuld. 9. Alhier aangesteld S. J. MEIJER. . . bl. 45
Bentelo vacant. . . . . bl. 7
BERG (D. VAN DEN) aangesteld te *Noordwyk*. . bl. 47
BERG (H. VAN DEN) Schoolonderwijzer te *Grootammers*, overleden. . . . . bl. 113
BERG (J. VAN DEN) te *Thamen*, doet afstand van zijnen post. . . . . bl. 101
BEST (E.) aangesteld te *Wadwai*. . . bl. 39
Binnenwijzend. De School provisioneel vervuld. 2. Aangesteld A. BROUWER. . . . . bl. 39

BIT-

BITTRIE (A.) aangesteld in het Oosteinde van *Aalsmeer*. . . . . . . bl. 38.
BLAAUWHEK (J. VAN) toegelaten als Huisonderwijzer te *Amsterdam*. . . . . . . bl. 37.
Blesdijke vacant. . . . . . . bl. 9
Boekel vacant. 3. Aangesteld J. STUIVER. . bl. 63
Boekelo vacant. . . . . . . bl. 7.
Boer vacant. . . . . . . bl. 33
BOER (J. DE) overleden, te *Noorddijk*. . bl. 35
BOERSMA (G. O.) aangesteld te *Genum*. . bl. 47
BOEZER (J. C.) aangesteld in de *Groote Lindt*. bl 41
BOLLAERTS (C. C. L.) aangesteld tot Kostschoolhouderesse te *Tsselstein*. . . . . . bl. 41
BOONAKKER (T.) aangesteld te *Valkoog* . bl. 62
Borgercompagnie vacant. . . . bl. 99
Bornwerd en *Betterwerd*. De School provisioneel vervuld. 10. Weder vacant. . . bl. 46
BOS (J.) te *Schenkenschans*, overleden. . bl. 99
BOSCHLOO (E.) aangesteld te *Wesepe*. 43. Te *Cuinre*. bl. 67
BRAKENBURG (J. D.) afgezet als Schoolonderwijzer te *Putten*. . . . . . . bl. 42
BRASSINGA (J.) aangesteld te *Foxhol* . bl. 59
Bredevoort vacant. 87. Deze vacantverklaring weder ingetrokken. . . . . . bl. 96
Brekkelenkamp vacant. 119. Een Landstractement van *f* 50-:-: aan deze School toegestaan. . bl. 119
BRINK (A. VAN) aangesteld te *Zwartewaal*. . . bl. 41
BROEK (P. H. VAN DEN) neemt de School te *Harkstede* waar. . . . . . . bl. 82
Broekheurne vacant. 96. Wordt provisioneel waargenomen, ... bl. 119
BROUWER (A.) aangesteld te *Binnenwijzend*. . bl. 39
BRUGSMA (B.) neemt de School te *Euvelgunne* waar. 91

C.

Callemberg vacant. . . . . . . bl. 8

Castricum vacant . . . . bl. 3
CHAIGNEAU (B.) aangesteld aan *den Overtoom*. 37. Doet afstand. . . . . . . bl. 110
CHRISTIAANS (C.) aangesteld tot eersten Leermeester in eene Stads-Armenschool te *Amsterdam*. . bl. 37
CLEEF (G. VAN) aangesteld te *Beilen*. . . bl. 41
CLEEF (J. VAN) aangesteld tot bijzonder Schoolonderwijzer der tweede klasse te *Enkhuizen*. . . bl. 39
Cuinre vacant. 8. Aangesteld E. BOSCHLOO. bl. 67

D.

DALEN (R. VAN) neemt de School te *Borgercompagnie* waar. . . . . bl. 99
DAY (J.) toegelaten als Huisonderwijzer te *Zutphen*. bl. 43
DEELEMAN (H.) toegelaten als bijzonder Schoolonderwijzer van de tweede klasse te *Alkmaar*. . . bl. 39
Deest vacant. . . . . . . bl. 99
DEVENTER (P. VAN) toegelaten als Huisonderwijzer te *Amsterdam*. . . . . . . *bl.* 37
DIEMER (F. H.) aangesteld te *Holwert*. . *bl.* 46
Dirksland. De School provisioneel vervuld. 10. Aangesteld H. J. POSTHUIS . . . bl. 42
Doesburg. De post van openbaren Franschen en Hoogduitschen Onderwijzer vacant. . . bl. 6
Doetinchem. De eerste openbare Nederduitsche School vacant. . . . . bl. 6
DONK (J. VAN DER) neemt de School te *Deest* waar. 100
DONKER (D.) aangesteld tot bijzonder Schoolonderwijzer van de tweede klasse te *Hoorn*. . . . bl. 111
DRIEHUIZEN (K.) aangesteld te *Lange-ruige-weide*. bl. 40
Drogeham. De School provisioneel vervuld. 10. Aangesteld H. J. POSTHUIS. . . . bl. 47
Druten vacant. . . . . bl. 60
Dussen vacant. . . . . bl. 48
Dwarsgraft en *Jonen*. Aangesteld W. J. TE WOLDE. 44

E.

EDENS (H. P.) aangesteld te *Ruinen*. . bl. 48
Egmond op den Hoef vacant. 3. Aangesteld P. LEUR. 39
Emmikhoven vacant. . . . . . bl. 100
Engelbert. De School provisioneel vervuld. 11. Aangesteld L. J. FABER. . . . bl. 47
ENGELERT (H.) neemt de School te *Rhenen* waar. 4. Aldaar aangesteld. . . . bl. 40
ENGEN (W. VAN) aangesteld te *Zuidveen*. . bl. 44
Enkhuizen. Stads Armenschool vacant. 2. Eene bijzondere School der tweede klasse provisioneel vervuld. 2. Eene Stadsschool der tweede klasse vacant. 2. Tot bijzonder Onderwijzer der tweede klasse aangesteld J. VAN CLEEF. 39. en W. DE GRAAFF. . bl. 111
ENTEL (J. TEN) aangesteld aan de *Geinbrug*. . bl. 37
Enum vacant. . . . . . bl. 11
Est vacant. . . . . . bl. 54
Euvelgunne vacant. . . . . bl. 90

F.

FABER (L. J.) aangesteld te *Engelbert*. . bl. 47
FERINGA (T. H.) aangesteld te *Aduard*. . bl. 47
FERWERDA (F. P.) vertrekt van *Sneek*. . bl. 45
FLORIJN (H.) verlaat de School te *Workum*. bl. 57
FOLKERTSMA (G.) aangesteld te *Leeuwarden*. - bl. 69
Foudgum vacant. 10. Aangesteld T. P. VAN DER PLOEG. . . . . . bl. 34
Foxhol aangesteld J. BRASSINGA. . . bl. 59

G.

Gapinge vacant. . . . . . bl. 92
GÄRTNER (P.) neemt de Stads Fransche Kostschool te *Amersfoort* waar. . . . bl. 94

Geinbrug onder *Weesp*. De School provifioneel vervuld. 1. Aangefteld J. TEN ENTEL. . bl. 37
Gent. De School provifioneel vervuld. 6. Aangefteld R. OTTEN. . . . bl. 43
Genum. De School provifioneel vervuld. 10. Aangefteld G. O. BOERSMA. . . bl. 47
Giethoorn. De Zuiderfchool vacant. . bl. 8
Ginneken. Aldaar aangefteld A. J. VERHOEVEN. bl. 71
GLUYSTEEN (J. C.) toegelaten als Huisonderwijzer te *Amfterdam*. . . . . . . bl. 37
GOSSENBERGH (H. J.) aangefteld te *Zenderen*. bl. 66
GRAAFF (W. DE) aangefteld tot Schoolonderwijzer te *Enkhuizen*. . . . bl. 111
Graft (*Noordeinde van*) vacant. . . bl. 3
'*s Gravenhage*. De R. K. Weeshuisfchool vacant. 5. Eene bijzondere School der tweede klasfe vacant. 5. De post van derden Ondermeester in de School der Maatfchappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, vacant. 28. Tot bijzonder Schoolonderwijzer van de *tweede klasfe* aangefteld J. VAN RENESSE. 52. Oproeping van Sollicitanten naar eene bijzondere School der tweede klasfe. . . . . . bl. 112
'*s Gravenmoer* vacant. . . . bl. 108
Groningen. De School bij de Martinikerk vacant. 11. De Noorder-Diakoniefchool der Hervormden vacant. bl. 11
Grootammers vacant. . . bl. 113
Grootegast vacant. 11. Aldaar aangefteld A. H. SMID. . . . . . bl. 47
Grootwaspik vacant. 36. Aangefteld W. G. STRUICK. 108
GUNNINGH (A. G.) te *Bredevoort* doet afftand. 87. Deze aankondiging weder ingetrokken. . bl. 96

H.

H.

HAAG (J. W.) te *Lutkewoude*, overleden. . bl. 23
Haarlo (*Reutum* en). vacant. 7. Wordt provifioneel waargenomen. . . bl. 119
HAGENOUW (P. B.) doet afftand van zijnen post te *Harkftede*. . . . bl. 82
HAGOORT (J.) overleden te *Dusfen*. . bl. 48
Haren. Aldaar aangefteld J. SWARTWOLD Jr. bl. 59
Harderwijk. Aldaar tot Franfche Kostfchoolhouderesfe aangefteld de Wed. H. HÜTER. . . bl. 118
Harkftede vacant. . . . bl. 82
Hasfelerdijk vacant. . . bl. 7
Haulerwijk vacant. . . . bl. 9
HAVEMAN (J.) te *Foxhol* doet afftand van zijnen post. 59
HAZENHOEK (J. T.) aangefteld te *Schildwolde*. bl. 70
's *Heerenbroek*. (*Westerholte* en) De School provifioneel vervuld. 8. In dezelve aangefteld H. SCHRIJVER. bl. 44
HEGE (G. TER) neemt de School te *Broekheurne* waar. . . . . . bl. 119
HEIDMAN (C.) toegelaten als Huisonderwijzer te *Amfterdam*. . . . . bl. 37
Helder. Eene openbare Franfche School provifioneel vervuld. . . . . bl. 2
Hellevoet Binnen of *Nieuw Hellevoet*. De School provifioneel vervuld. 5. Aldaar aangefteld J. VISSER. bl. 41
Hendrik Ido Ambacht. De School provifioneel vervuld. 5. In dezelve aangefteld P. SERET. . . bl. 41
HENGEVELD (M. J.) aangefteld te *Wilnis*. . . bl. 40
HENRIOD (H.) toegelaten als Schoolhouderesfe te *Leeuwarden*. . . . bl. 46
HEY (J. M.) als Huisonderwijzer te *Amft*. toegelaten. bl. 37
HILDEBRAND (J. P.) toegelaten als Huisonderwijzer te *Amfterdam*. . . . . bl. 37
Hillegondsberg. De School provifioneel vervuld. 5. In dezelve aangefteld W. VAN DEN HOONAARD. bl. 41

Hitzum. De School provifioneel vervuld. 10. Aangefteld E. J. JELLESMA. . . . bl. 46
Hobrede vacant. . . . bl. 51
Hoef (*den*) onder *Mijdrecht* vacant. 1. Aangefteld J. NEDERHORST. . . . . . . bl. 58
Holwerd. De School provifioneel vervuld. 10. Aangefteld F. H. DIEMER. . . bl. 46
Hondsholredijk vacant. 5. Aangefteld P. VAN DER VELDEN. . . . bl. 4
HOOGENBERG (G. K.) neemt de School te *Oudelemmerwaar.* 32. In dezelve aangefteld. . bl. 45
Hoogland vacant. 4. Aldaar aangefteld P. TESSELHOFF. . . . . . bl. 40
HOONAARD (W. VAN DEN) aangefteld te *Hillegondsberg.* . . . . . bl. 41
Hoorn. Eene bijzondere School der tweede klasfe vacant. 3. De bijzondere School van P. SPRUITENBURG vacant. 63. In de laatfte aangefteld D. DONKER. bl. 111
HORST (A. J. TER) doet afftand van zijnen post te *Klooster ter Apel.* . . . . bl. 60
——— (N. A. TER) aangefteld te *Klooster ter Apel.* 60
——— (H. J. MEERMAN VAN DEN) aangefteld te *Markelo.* . . . . bl. 44
HOUTMAN (H.) MIZ. toegelaten als bijzonder Schoolonderwijzer der tweede klasfe te *Amfterdam.* . bl. 37
HUISMAN (D. R.) aangefteld te *Slochteren.* . bl. 48
——— (H. R.) aangefteld te *Opende.* . bl. 47
HÜTER (de Wed. H.) aangefteld tot Stads Kostfchoolonderesfe te *Harderwijk.* . . bl. 115

I.

Idskenhuizen. De School provifioneel vervuld. 9. Aldaar aangefteld M. D. SIMONIDES. . . bl. 45

J.

J.

Jaarsveld vacant. . . bl. 94
JANSSENS (G.) te *Middelwijk* onder *Oosterhout* doet afstand. . . . bl. 123
JELDERS (H.) heeft afstand gedaan van zijnen post op het *Rustenburgerpad*. . . . bl. 110
JELLEMA (J.) doet afstand van zijnen post te *Boer*. bl. 33
JELLESMA (E. J.) aangesteld te *Hitzum*. . bl. 46
JELTES (J.) te *Zuurdijk* overleden. . . bl. 92
Jonen en *Dwarsgraft* (te) aangesteld W. J. TE WOLDE. . . . . bl. 44
JONG (R. K. DE) aangesteld te *Stiens*. . bl. 46
JORDAAN (J.) doet afstand van zijnen post te *Emmikhoven*. . . . . . bl. 100

K.

Kallenkote vacant. . . . . . bl. 8
Kamperveen. De School aan de *Hoogeweg* en die aan het *Zuideinde* vacant. . . bl. 7
Kamper Zeedijk vacant. . . . bl. 8
KAPITEIN (K.) te *St. Maarten* overleden. . bl. 50
Keppel Binnen. De School wordt provisioneel waargenomen. 6. Aangesteld A. VERGEER. . bl. 43
KERSTEN (J.) toegelaten als Huisonderwijzer te *Amsterdam*. . . . . . bl. 37
KIESSTRA (H.) aangesteld te *Wier*. . bl. 123
Klooster ter Apel. Aangesteld N. A. TER HORST. bl. 60
KLUIVER (F. H.) aangesteld te *Nijehaske*. . bl. 45
KLUYFHOUT (J.) aangesteld te *Lievevrouwepolder*. bl. 106
KNOOP (T. H.) aangesteld te *Vlagtwedde*. . bl. 48
Kolhorn vacant. 2. Aldaar aangesteld A. KWAST. bl. 38
KOOL (J.) aangesteld te *Alblasserdam*. . bl. 42
KOOTEN (A. VAN) neemt de School te *Jaarsveld* provisioneel waar. . . . . bl. 94
KORSSÉ (P.) te *Meteren* overleden. . bl. 104
Kortwijk (*Weddehoen* en) vacant. 7. Aangesteld J. WERNING. . . . . . bl. 65

Kou-

Koudekerke vacant. 84. Aangesteld A. H. LODEWIJK. bl. 116
KOUWEN (H. VAN) te *Deest* overleden. . bl. 99
KRIEBEL (H.) te *Schoten* vertrekt naar *Delft*. 61. Aangesteld aan den *Overtoom*. . . bl. 117
KRIEGER (L. J.) aangesteld te *Thamen aan den Uithoorn*. . . . . . bl. 117
KROES (L. H.) aangesteld te *Midwolde*. . bl. 47
KROLL (L.) aangesteld te *Oldemarkt* en *Tsselham*. bl. 44
KRUIF (W. DE) te *Overlangbroek* overleden. bl. 5
Kruiningen vacant. . . . bl. 116
KUIPER (A.) aangesteld te *Schoonebeek*. . bl. 48
KUIPERS (J.) te *Noordbroek* overleden. . bl. 11
Kulenborg. De post van Stads-Kostschoolhouderesse vacant. 6. De Stads Kost- en Dagschool vacant. bl. 53
KWAK (A.) verlaat de School te *Poeldijk*. . bl. 95
KWAST (A.) neemt de School te *Kolhorn* waar. 26. Aldaar aangesteld. . . . . . . bl. 38
KWINKELENBERG (A.) aangesteld op het *Rustenburgerpad*. . . . . . . bl. 117

L.

Lange-ruige-weide. De School provisioneel waargenomen. 4. Aangesteld K. DRIEHUIZEN. . bl. 40
Laren. De School wordt provisioneel waargenomen. 1. Aangesteld J. H. SILVESTER. . . bl. 37
Lattrup vacant. . . . . bl. 7
Leeuwarden. De post van eersten Onderwijzer in de Stads-Armenschool vacant. 10. H. HENRIOD toegelaten als Schoolhouderesse. . . . bl. 46
Leimuiden vacant. . . . . bl. 58
Lellens vacant. 11. Aangesteld J. G. WENNINGA. bl. 70
LENS (H.) aangesteld te *Overlangbroek*. . bl. 112
LEUR (P.) neemt de School te *Egmond aan den Hoef* waar. 15. Aangesteld. . . bl. 39
Leijen en *Overlankhorst* vacant. . . bl. 8

Lie-

Lievevrouwepolder vacant. 72. Aangesteld J. KLUYFHOUT. . . . . . . bl. 116
Lindt (de Groote) vacant. 6. Aangesteld J. C. BOEZER. 42
LODERUS (W.) te *Druten* overleden. . bl. 60
LODEWIJK (A. H.) aangesteld te *Koudekerke*. bl. 116
Loenen op de Veluwe vacant. 18. Aangesteld H. W. VAN RENNES. . . . . . bl. 54
Loevestein vacant. . . . . bl. 83
LOURENSZ. (F. U.) neemt de School te *Pietersbierum* waar. . . . . bl. 33
——— (U. H.) te *Pietersbierum* overleden. bl. 33
LUBBERS (E.) aangesteld in het *Buitenkwartier* onder *Zwartsluis*. . . . bl. 120
Lunjeberd en *Terband*. De School provisioneel waargenomen. 9. Aangesteld H. J. POUTSMA. . bl. 45
Lutkewoude of *Ausbuurt* vacant. . . bl. 23

M.

MAAKAL (M. S.) aangesteld te *Rottevalle*. . bl. 115
St. Maarten vacant. 50. Aangesteld A. MANTEN. bl. 117
Maassluis. De Armschool provisioneel vervuld. bl. 5
MANTEN (A.) aangesteld te *St. Maarten*. . bl. 117
MARGUERAT (J. D.) toegelaten als Huisonderwijzer te *Amsterdam*. . . . . bl. 37
Markelo. De School provisioneel vervuld. 7. Aangesteld H. J. M. VAN DER HORST. . . bl. 44
Marken (Eiland). De School provisioneel vervuld. 4. Aangesteld J. POOL. . . . . . bl. 40
Marum vacant. 11. Aangesteld J. SMIT. . bl. 47
MEETER (P. A.) aangesteld te *Huizum*. . bl. 46
MEINEMA (J. F.) aangesteld te *Wierum*. . bl. 46
MEMELING (G. C.) te *Rhenen*, verkrijgt zijn ontslag. 4
Meteren vacant. 104. Andermaal de Sollicitanten opgeroepen. . . . bl. 119
MEULENBRUGGE (H.) aangesteld te *Wesepe*. bl. 120

MEY (P. VAN DER) aangesteld te *Stompwijk*. bl. 41
MEIJER (G. J.) aangesteld te *Baard*. . . bl. 45
——— (S. J.) aangesteld te *Benedenknijpe*. bl. 45
Middelwijk onder *Oosterhout* vacant. . . . bl. 123
Midwolde vacant. 11. Aangesteld L. H. KROBS. bl. 47
——— in het *Oldambt* vacant. . . bl. 59
Moerbeek onder *Nieuwe Niedorp* vacant. . bl. 1
MOERBEEK (R.) aangesteld te *Petten*. . . bl. 62
MOOIJEN (J. A.) aangesteld te *Schellinghout*. bl. 9
MULDER (J.) te *Veur* overleden. . . bl. 111
MULLER (J.) toegelaten als Huisonderwijzer te *Amsterdam*. . . . bl. 37
——— (R.) aangesteld te *Barzingerhorn*. bl. 117

N.

NEDERHORST (J.) aangesteld aan *den Hoef* onder *Mijdrecht*. . . . bl. 38
'*t Nederlandt* vacant. . . bl. 8
Nes (*in de*) onder *Amstelveen* aangesteld H. NIEUWENHOVEN. . . . . . bl. 98
Nibbixwoude vacant. 3. Aangesteld L. VIS. bl. 111
Nieuwbeerta vacant. . . . bl. 123
NIEUWENHOVEN (H.) aangesteld in *de Nes*. bl. 38
Nieuweramstel. Het *Verwerspad* en *den Overtoom* vacant. 1. Aan *den Overtoom* aangesteld B. CHAIGNEAU. 37. Verslag van het examen aan *den Overtoom* en op het *Rustenburgerpad*. 110. Aangesteld aan *den Overtoom* H. KRIEBEL, en op het *Rustenburgerpad* A. KWINKELENBERG JZ. . . . bl. 117
Nieuwesluis vacant. 79. Aangesteld E. SMIT. bl. 120
Noordbroek vacant. . . . bl. 11
Noorddijk vacant. . . bl. 55
Noordeinde van *Graft* vacant. . . bl. 3
Noordwijk vacant. 11. Aangesteld D. VAN DEN BERG. . . . . bl. 47

NOORT

NOORT (B. VAN) aangesteld te *Wadenooijen*. bl. 43
NOPPEN (ADR. VAN) te *Koudekerke*, vertrekt van daar. . . . bl. 84
Nijehaske. De School provisioneel vervuld. 9. Aangesteld T. H. KLUIVER. . . . bl. 45
Nijmegen. De School in het Armen kinderen Weeshuis vacant. . . . bl. 99

O.

ODDING (A.) aangesteld te *Roderwolde*. . bl. 48
Offingawier vacant. 33. Aangesteld K. J. POSTMUS. 68
Oldemarkt en *Tsselham*. De School provisioneel vervuld. 8. Aangesteld L. KROLL. . bl. 44
OORT (P. J. VAN) aangesteld tot Schoolonderwijzer te *Utrecht*. . . . . bl. 112
Oosterhout (*Middelwijk* onder) vacant. . . bl. 123
Oosterland (*Rugge* en) vacant. 5. Aangesteld K. SMIT. . . . . . bl. 113
Oosterleek. De School provisioneel vervuld. 3. Aangesteld P. WIT. . . bl. 39
Oosthem vacant. 68. Aangesteld K. J. POSTMUS. bl. 121
Opende vacant. 11. Aldaar aangesteld H. R. HUISMAN. . . . . bl. 47
Ophemert vacant. . . bl. 6
Osfenzijl. De School wordt provisioneel waargenomen. 8
OTT (J.) bedankt als Schoolonderwijzer te *Hobrede*. 57
OTTEN (R.) aangesteld te *Gent*. . . bl. 43
Oudega. De School wordt provisioneel waargenomen. 9
Oudelemmer vacant. 9. Aangesteld G. E. HOOGENBERG. . . . bl. 45
Overlangbroek vacant. 52. Aangesteld H. LENS. bl. 112
Overtoom (*den*) vacant. 1. Aangesteld B. CHAIGNEAU. 37. Weder vacant. 110. Aangesteld H. KRIEBEL. bl. 117

P.

Peins vacant. . . . . . bl. 10
Petten vacant. 2. Aldaar aangesteld R. MOERBEEK. 62
PFLUEG (N. F.) toegelaten als Huisonderwijzer te *Amsterdam*. . . . . . . bl. 49
Pietersbierum vacant. . . . . bl. 35
PLOEG (T. P. VAN DER) neemt de School te *Foudgum* waar. 34. Aangesteld. . . . bl. 4
Poeldijk vacant. . . . bl. 5
POOL (J.) aangesteld op het *Eiland Marken*. bl. 40
POSTHUIS (H. J.) aangesteld te *Drogeham*. . bl. 47
POSTMUS (K. J.) aangesteld te *Offingawier*. 68. Te *Oosthem*. . . . . . bl. 121
POUTSMA (H. J.) aangesteld te *Lunjebird* en *Terband*. 45
PRINSEN (A.) toegelaten als bijzonder Onderwijzer van de tweede klasse te *Amsterdam*. . . bl. 37
Putten vacant. . . . . bl. 42
PIJL (C. G.) toegelaten te *Amsterdam* als bijzonder Schoolonderwijzer der tweede klasse. . . *bl. 37*

R.

Raamsdonk. De Fransche en Nederduitsche Kostschool vacant. . . . . . . bl. 72
Radewijk en *Veldhoek* vacant. . . bl. 7
REIMERINGER, *Senr.* (H. J.) toegelaten als Huisonderwijzer te *Amsterdam*. . . . bl. 37
REINDERS (A.) aangesteld te *Sloterdijk*. . . bl. 38
RENESSE (J. VAN) aangesteld in *'s Gravenhage*. bl. 52
RENNES (H. W. VAN) aangesteld te *Loenen* op de *Veluwe*. . . . . . bl. 54
Reutum en *Haarlo* vacant. 7. De School wordt provisioneel waargenomen. . . bl. 119
Rhenen vacant. 4. Aldaar aangesteld H. ENGELERT. bl. 40
RIECKER (J. P.) toegelaten als bijzonder Schoolonderwijzer der tweede klasse te *Amsterdam*. . bl. 37

RINK

RINK (H.) aangesteld te *Rumpt*. . . . bl. 43
RINKLER (J.) te *Lieveyrouwepolder*, doet afstand van zijnen post. . . . . . bl. 72
Roderwolde vacant. 12. Aangesteld A. ODDING. bl. 48
ROOS (B. B. DE) aangesteld te *Wedde*. . . bl. 48
Rottevalle vacant. 80. Aangesteld M. S. MAAKAL. bl. 115
Rugge en *Oosterland* vacant. 5. Aldaar aangesteld K. SMIT. . . . . bl. 113
Ruinen. De School wordt provisioneel waargenomen. 121. In dezelve aangesteld H. P. EDENS. . bl. 48
RUITER AZ. (A.) toegelaten als bijzonder Schoolonderwijzer der tweede klasse te *Amsterdam*. . bl. 37
Ruiteveen vacant. 7. De vacature vervallen verklaard. . . . . . . bl. 104
Rumpt. De School provisioneel vervuld. 6. Aangesteld H. RINK. . . . . . . bl. 43
RUSSELINGH (J. P.) aangesteld te *St. Annen*. bl. 70
Rustenburgerpad vacant. 110. Aangesteld A. KWINKELENBERG. . . . . . bl. 117
RIJKEN (D.) te *Nijmegen* overleden. . bl. 99

S.

Sassenheim. De School provisioneel vervuld. 5. Aangesteld A. ALLARIES. . . . bl. 41
SCHABRACQ (P.) als Huisonderwijzer te *Amsterdam* toegelaten. . . . . . . bl. 37
Schagerbrug. De School provisioneel vervuld. 2. Aangesteld C. SIEMERS. . . . bl. 38
Schellinghout. De School provisioneel vervuld. 2. Aangesteld J. A. MOOIJEN. . . bl. 39
Schenkenschans vacant. . . . . bl. 99
SCHERMACHER (A. W.) toegelaten als Huisonderwijzer te *Amsterdam*. . . . . . bl. 47

Schermerhorn vac. 3. Aangesteld G. VAN SANDWIJK. bl. 40
Schildwolde aangesteld J. T. HAZENHOEK. . bl. 70
Schonebeek. De School provisioneel vervuld 12. Aangesteld A. KUIPER. . . . . bl. 48
Schoolen vacant. . . . . . . bl. 61
SCHRAM (W.) vertrekt van *Kuilenburg*. . bl. 53
SCHRIJVER (H.) aangesteld te *Westerholte* en *'s Heerenbroek*. . . . . . bl. 11
Sellinge vacant 12. Aangesteld D. B. STENEKES. . bl. 48
SERET (P.) aangesteld te *Hendrik-Ido-Ambacht*. . bl. 41
SIEMERS (C.) aangesteld te *Schagerbrug*. . bl. 38
SILVESTER (H. J.) aangesteld te *Laren*. . bl. 37
SIMONIDES (M. D.) aangesteld te *Idskenhuizen*. . bl. 45
Sipculo vacant. . . . . bl. 7
SJOLLEMA (A. C.) aangest. in de Weeshuisschool te *Sneek*. 57
Slochteren vacant 11. Aangesteld D. J. HUISMAN. bl. 48
Sloterdijk. De School provisioneel vervuld 1. Aangesteld A. REINDERS. . . . . . bl. 38
SMID (A. H.) aangesteld te *Grootegast*. . bl. 47
SMIT (E.) aangesteld aan de *Nieuwesluis*. . bl. 120
SMIT (J.) aangesteld te *Marum*. . . bl. 47
SMIT (K.) aangesteld te *Rugge* en *Oosterland*. . bl. 113
Sneek. De Armenschool vacant 9. De Weeshuisschool vacant 45. in de laatste aangesteld A. C. SJOLLEMA. bl. 57
SOLINGEN (K. VAN) te *Jaarsveld* overleden. . . bl. 94
SPRUITENBURG (P.) de *Hoorn* overleden. . bl. 63
STAAL (A. H.) bedankt als Schoolmeester te *Wildervank*. 60
STAR (R. C. VAN DER) toegelaten als bijzonder Schoolonderwijzer der tweede klasse te Utrecht. . bl. 40
STENEKES (D. B.) aangesteld te Sellinge. . bl. 48
Stiens. De School provisioneel vervuld 10. aangesteld R. K. DE JONG. . . . . . bl. 46
Stompwijk. De School provisioneel vervuld 5. aangesteld P. VAN DER MEI. . . . bl. 41
Straten onder Oirschot vacant. . . bl. 47

STROOT

STROOT (H.) neemt de School te *Reutum* en *Haarlo* waar. . . . . bl. 119
STRUICK (W. G.) aangesteld te *Groot-Waspick*. . bl. 108
STRUIVIG (H. K.) aangesteld te *Westerwytwert*. . bl. 47
STUIVER (J.) aangesteld te *Boekel*. . . bl. 63
SWARTWOLT (J.) *Jr.* aangesteld te *Haren*, in de plaats van zijn Vader. . . . . bl. 59

T.

Ter apel (*Klooster*) aldaar aangesteld N. A. TER HORST. bl. 60
Terband (*Lunjeberd en*) de School provisioneel vervuld 9. aangesteld H. J. POUTSMA. . . bl. 45
TESSELHOFF (P.) prov. aangesteld te *Hoogland* 16. finaal aangesteld. . . . . . bl. 40
Thamen aan den Uithoorn vacant 101. aangesteld L. J. KRIEGER. . . . . . bl. 117
TIELJARD (M.) toegelaten als Huisonderwijzer te *Amsterdam*. . . . bl. 37
Tjerkwerd vacant 9. Aldaar aangesteld R. T. VAN DER VEER. . . . . bl. 46
Tjummarum vacant. . . . bl. 10
Tongeren vacant. . . . bl. 7.
Twickelo vacant 7. Deze aankondiging ingetrokken. bl. 65

U.

Uitdam en *Zuiderwoude* vacant 4. Aangesteld D. BAKKER CZ. . . . . bl. 40
Uithoorn (*Thamen aan den*) vacant 101. Aangesteld L. J. KRIEGER. . . . . bl. 117
Ureterp. De School provisioneel vervuld 9. Aangesteld H. A. WEERSINGA . . . . bl. 45
UTRECHT. De R. K. Armschool der Cleresie vacant 4.

Eene Parochieschool vacant 4. **Als bijzonder Schoolonderwijzer van de tweede Klasse toegelaten** C. R. VAN DER STAR 40. In de R. K. Armschool der **Cleresie aangesteld** P. J. VAN OORT. . . **bl.** *112*

V.

Valkoog vacant 2. Aldaar aangesteld T. BOONAKKER. bl. 61

VEEN (J. VAN DER) te *Nieuwesluis*, doet afstand van zijnen post. . . . . . bl. 75

VEER (R. T. VAN DER) provisioneel aangesteld te *Tjerkwerd* 22. Finaal aangesteld. . . bl. 45

VEL (J.) te *Barsingerhorn* overleden. . . bl. 3

VELDEN (P. VAN DER) provisioneel aangesteld te *Hondshiredijk* 5. Finaal aangesteld. . . bl. 46

Veldhoek (*Radewijk en*) vacant. . . bl. 7

VERENET (G. C.) toegelaten als Huisonderwijzer te *Amsterdam*. . . . . . . bl. 37

VERGEER (A.) aangesteld te *Keppel Binnen*. . *bl.* 43

VERHOEVEN (A. J.) aangesteld te *Ginneken*. . *bl.* *71*

VERMEYDE (S.) te *Gapinge* overleden . . . bl. 92

VERMEULEN (K.) aangesteld te *Dirksland*. . bl. 42

Verwerspad onder *Nieuwer-Amstel* vacant 1. Aangesteld A. KWINKELENBERG . . . . bl. 117

Veur vacant. . . . . . bl. 112

VIEBAHN (F. L.) toegelaten als bijzonder Schoolonderwijzer der tweede klasse te *Amsterdam*. . bl. 57

VIS (L.) aangesteld te *Nibbixwoude*. . . bl. 111

VISSER (J.) aangesteld te *Hellevoet Binnen*. . bl. 41

Vlagtwedde vacant. 12. Aangesteld F. H. KNOOP. bl. 43

Vlissingen. De Stadsschool vacant. . . bl. 116

VOOGDT (A. DE) te *Straten* doet afstand van zijnen post. . . . . . . bl. 107

VRIES (A. J. DE) aangesteld te *Wildervank*. . bl. 48

VRIESMAN (C.) te *Schermerhorn* doet afstand van zijnen post. . . . . . . bl. 3
VROOM (S.) als bijzonder Schoolonderwijzer der tweede klasse te *Amsterdam* toegelaten. . . bl. 37
Vrouwepolder (*Lieve*) vacant. 72. Aangesteld J. KLUIFTHOUT. . . . . . . bl. 116

W.

Wadenoijen. De School provisioneel vervuld. 6. Aangesteld B. VAN NOORT. . . . . bl. 43
Wadwai. De School provisioneel vervuld. 2. Aangesteld E. BEST. . . . . . bl. 39
Waspick (*Groot*) vacant. 36. Aldaar aangesteld W. G. STRUICK. . . . . . bl. 108
Wedde. Aangesteld B. B. DE ROOS. . bl. 108
Weddehoen en *Kortwijk* of *Zeldam* vacant. 7. Aangesteld J. WERNING. . . . . bl. 65
WEERSINGA (H. A.) aangesteld te *Ureterp.* . bl. 45
Weesp. (*de Geinbrug* onder). De School provisioneel vervuld. 1. Aangesteld J. TEN ENTEL. . bl. 37
WENNINGA (J. G.) aangesteld te *Lellens.* . bl. 70
WERNING (J.) aangesteld te *Weddehoen* en *Kortwijk.* bl. 65
Wesepe vacant. 6. Aangesteld E. BOSCHLOO. 43. Weder vacant. 88. Aangesteld H. MEULENBRUGGE. bl. 120
Westerembden vacant. 11. Aangesteld D. J. WINTER. bl. 48
WESTERHOF (C.) in het *Buitenkwartier* onder *Zwartsluis*, overleden. . . . . . bl. 79
Westerholte en *'s Heerenbroek.* De School provisioneel vervuld. 8. Aangesteld H. SCHRIJVER. . bl. 14
Westerwijtwert vacant. 11. Aangest. H. K. STRUIVIG. bl. 47
Wetsens vacant. . . . . bl. 8
Wier vacant. 46. Aangesteld H. O. KIESSTRA. bl. 120
Wierum. De School provisioneel vervuld 10. Aangesteld J. F. MEINEMA. . . . . . bl. 46

WILDEMAN (J. T.) aangesteld te *Zeerijp*. . bl. 70
Wildervank. Aangesteld A. J. DE VRIES 48. De oorzaak der vacature opgegeven. . . . . . bl. 60
Wilnis. De School provisioneel vervuld. 1. Aangesteld M. J. HENGEVELD. . . . bl. 40
WINTER (D. J.) aangesteld te *Westerembden*. . bl. 40
WIT (P.) aangesteld te *Oosterleek*. . . bl. 39
WIT (D. DE) verlaat de School te *Nibbixwoude*. bl. 74
WOLDE (W. J. TE) aangesteld te *Jonen* en *Dwarsgraft*. bl. 44
WOLDRINGH (H.) te *Euvelgunne* overleden. . bl. 50
WOLF (J.) aangesteld te *Zwijndrecht*. . bl. 1
Wolvega vacant. . . . . . bl. 9
Workum. De tweede School vacant. . bl. 57
WIJNGAARDEN (H. VAN) te *Amersfoort* overleden. bl. 64
WIJNJA (J. A.) te *Rotteyalle* overleden. . bl. 50

Y.

Yselstein. Als Kostschoolhouderesse aangesteld C. C. L. BOLLAERTS. - - - - bl. 40
Ytens vacant. - - - - bl. 10

Z.

Zeedijk (*Kamper*) vacant. - - - bl. 8
Zeerijp. Aangesteld J. T. WILDEMAN. - bl. 70
Zeldam of *Weddehoen* en *Kortwijk* vacant. 7. Aangesteld J. WERNING. - - - - bl. 65
Zellinge vacant. 12. Aangesteld D. B. STENEKES. bl. 48
Zenderen vacant. 7. Aangesteld H. J. GOSSENBERG. bl. 66
Zevenhoven vacant. - - . bl. 4
Zuideinde onder *Kamperveen* vacant. - bl. 7
Zuiderwoude (*Uitdam* en) vacant. 4. Aangesteld D. BAKKER CZ. - - - bl. 40
Zuidveen. De School provisioneel vervuld. 8. Aangesteld W. VAN ENGEN. - - bl. 44

Zui-

Zutphen. Als Huisonderwijzer toegelaten J. DAY. bl. 43
Zuurdijk vacant. . . . bl. 92
Zwaagdijk vacant. - - - - - bl. 111
Zwartendijk vacant. - - - - bl. 8
Zwartewaal. De School provisioneel vervuld. 5. Aangesteld A. VAN BRINK. - - - bl. 41
Zwartsluis (*Buitenkwartier* onder) vacant. 79. Aangesteld E. LUBBERS. - - - - - - bl. 120
Zwijndrecht. De School provisioneel vervuld. 6. Aangesteld J. WOLF. - - - - bl. 42

AAN-

AANHANGSEL.

SCHOOLBERIGTEN.

Januarij 1814.

DE ZUIDERZEE.

I. *Distr.* C. WERTZ.

AMSTERDAM. De vacante post van eersten Leermeester in eene der Stads Armenscholen is provisioneel vervuld, *Mei* 1813.

II. *Distr.* J. TEISSEDRE L'ANGE.

DE GEINBRUG onder *Weesp*. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Decemb.* 1812 en *Mei* 1813.

LAREN. De vacante School wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

NIEUWER-AMSTEL. De Scholen op *het Verwerspad* en aan *den Overtoom* zijn vacant. *Mei* 1813.

DE HOEF, onder *Mijdrecht*, vacant. *Julij* 1813.

III. *Distr.* J. C. BERRANGÉ.

AALSMEER. (*Oosteinde van*) De vacerende openbare Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *November* en *December* 1812 en *Mei* 1813.

SLOTERDIJK. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

IV. *Distr.* A. NUMAN.

MOERBEEK onder *Nieuwe Niedorp* vacant. *November* 1810.

SCHAGERBRUG aan *de Zijpe.* De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Julij* en *Aug.* 1813.

VALKOOG vacant. *Mei* 1813.

PETTEN vacant. *November* 1813.

HELDER. Eene openbare Schoolonderwijzersplaats voor de Fransche taal alhier, is provisioneel vervuld. *December* 1813.

KOLHORN. Door vrijwilligen afstand van KLAAS BAKKER, is de plaats van Onderwijzer en Voorlezer alhier vacant geworden. — Zij, die daartoe genegen zijn, mits voorzien van getuigenissen van goed burgerlijk en zedelijk gedrag, en van behoorlijken rang, (doch niet minder dan den derden) kunnen zich op den tweeden Woensdag in Februarij naastkomende, aanmelden bij den Heere Maire K. DE JONG, wonende te *Barzingerhorn.* De tractementen, voor het Onderwijs *f* 112, en voor het Voorlezen *f* 40, zijn dus te zamen *f* 152-:-:, buiten vrije Woning en de Schoolgelden, benevens andere voordeelen van een aanzienlijk aantal leerlingen.

V. *Distr.* J. DOZIJ.

ENKHUIZEN. De Stads Armenschool vacant. *April* 1811.

ENKHUIZEN. De alhier opengevallen bijzondere School der 2de klasse is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

ENKHUIZEN. De Onderwijzersplaats in eene der Stads Scholen van de tweede klasse, alhier vacant. *December* 1813.

WADWAI onder *Wognum.* De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *November* en *December* 1813.

BINNENWIJZEND. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Junij*, *Julij* en *Aug.* 1813.

SCHELLINGHOUT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Junij* en *Aug.* 1813.

OOSTERLEEK. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Aug.*, *Nov.* en *Dec.* 1813.

NIBBIXWOUDE onder *Midwoud* vacant. *December* 1813.

HOORN. Eene bijzondere School der tweede klasse alhier vacant. *December* 1813.

VI. *Distr.* A. R. MAURER.

ALKMAAR. De Stads Armenschool vacant. *Mei* 1813.

ALKMAAR. De School in het Roomsch-Katholijke Weeshuis vacant. *Mei* 1813.

ALKMAAR. De Onderwijzersplaats in eene bijzondere School der tweede klasse alhier is provisioneel vervuld. *December* 1813.

BOEKEL vacant. *Julij* 1813.

CASTRICUM vacant. *Mei* 1813.

NOORDEINDE VAN GRAFT vacant. *Julij* 1813.

EGMOND OP DEN HOEF. Op den 29 Decemb. ll. werd het examen gehouden ter vervulling der vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier, waartoe zich drie Sollicitanten hadden aangeboden; en is het Proces-Verbaal hiervan ingezonden bij den Heere Commissaris tot de Zaken van het openbaar Onderwijs. *November* 1813.

SCHERMERHORN. De Onderwijzer C. VRIESMAN van den school- en kerkedienst vrijwillig hebbende afgestaan, zijn beide deze posten alhier vacant geworden. Het tractement voor de waarneming van den eersten zal, volgens de op het Budget gevraagde som, waarschijnlijk bedragen *f* 140. Het aantal van scholieren kan doorgaans op veertig gerekend worden, betalende elk in de laagste klasse 3, in de middelste 4 en in de hoogste 6 stuivers voor iedere maand: ook is er eene vrije Woning. Voor de vervulling van den kerkedienst worden jaarlijks genoten *f* 50. Sollicitanten die naar voornoemde posten willen dingen, mits den 3den rang bezittende, worden verzocht, met overlegging van goede getuigschriften, zich voor of uiterlijk op den 20 Februarij aanstaande, te vervoegen aan den Heere Maire der Plaats, alsmede aan den Predikant der Hervormde gemeente.

VII. *Distr.* TH. DE VRIES.

UITDAM EN ZUIDERWOUDE. De Schoolonderwijzersplaats alhier, is provisioneel vervuld. *Julij* 1813.

MARKEN. (*Eiland*) De Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *Julij* en *Octob.* 1813.

IX. *Distr.* A. SIMONS.

ZEVENHOVEN weder vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

LANGEWEIDE. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

X. *Distr.* H. ARNTZENIUS.

UTRECHT. De Roomsch-Katholijke Armschool van de Clerisie vacant. *December* 1812 en *Junij* 1813.

UTRECHT. De Onderwijzersplaats in eene der Parochie-Scholen dezer Stad vacant. *Junij* 1813.

WILNIS. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Julij*, *Nov.* en *Dec.* 1813.

XI. *Distr.* J. VAN MANEN, ADZ.

RHENEN. De Onderwijzer G. C. MEMELING, *die* reeds sints bijna twee jaren, wegens verzwakking van zijn gezigt, zich van een bekwamen Adsistent had moeten voorzien, onder approbatie van den Maire en Schoolopziener, heeft, op den 24 December zijn ontslag verzocht; uit hoofde eener buitenlandsche reis die hij te doen had, tot bekoming eener erfenis, die hem was toegevallen. Zijn honorabel ontslag bekomen hebbende, is de waarneming van het schoolonderwijs intusschen opgedragen en aanbevolen aan H. ENGELERT, die reeds sints bijna twee jaren die werkzaamheden, benevens den kerkdienst, had waargenomen.

XII. *Distr.* H. G. SCHLUITER.

HOOGLAND vacant. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

DE

DE MONDEN VAN DE MAAS.

I. *Distr.* J. VAN GEUNS.

SASSENHEIM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Junij* en *September* 1813.

II. *Distr.* B. SPOELSTRA.

STOMPWIJK. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *September* en *December* 1812 en *Mei* 1813.

DEN HAAG. De School in het Roomsch-Katholijk Weeshuis vacant. *September* en *Oktober* 1812.

DEN HAAG. Eene bijzondere Onderwijzersplaats van de 2de klasse vacant. *Junij* en *Aug.* 1813.

IV. *Distr.* N. MESSCHAERT.

MAASSLUIS. De vacerende Onderwijzerspost in de Armschool is bij voorraad bezet. *Julij* 1812 en *Mei* 1813.

HILLEGONDSBERG. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Julij* 1812 en *Mei* 1813.

HONDSHOLREDIJK. Ingevolge het op den 11 September ll. gehouden examen, is door den Heere Commissaris tot de Zaken van het openbaar Onderwijs, de provisioneele waarneeming dezer School aan PIETER VAN DER VELDEN, Ondermeester te *Stryen*, en bezittende den 3den rang, opgedragen. *Aug.* en *Octob.* 1813.

V. *Distr.* . . . . . .

RUGGE en OOSTERLAND, genaamd *de Tinte*, vacant. *Julij* 1812.

HELVOET BINNEN of NIEUW HELVOET. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Julij* en *September* 1812 en *Mei* 1813.

ZWARTEWAAL. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

VI. *Distr.* G. VAN KOOTEN.

HENDRIK IDO AMBACHT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Julij* en *Nov.* 1813.

ZWIJNDRECHT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

ALBLASSERDAM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Julij* en *Aug.* 1813.

DE GROOTE LINDT, onder *Zwijndrecht* vacant. *Julij* en *September* 1813.

VII. *Distr.* G. W. BOOT.

KULENBORG. De post van Stads-School- en Kosthouderesse vacant. *December* 1811.

VIII. *Distr.* . . . .

DIRKSLAND. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Julij* en *Aug.* 1813

DE BOVENYSSEL.

III. *Distr.* J. VAN DER LINDEN.

DOETINCHEM. De post van eersten openbaren Nederduitschen Schoolonderwijzer vacant. *Junij 1812 en Mei* 1813.

DOESBORG. De post van openbaren Franschen en Hoogduitschen Onderwijzer vacant. *Mei* 1813.

KEPPEL BINNEN. De vacante School alhier wordt bij voorraad waargenomen. *Mei* 1813.

VI. *Distr.* . . . .

GENT. De vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

VII. *Distr.* F. H. REPELIUS.

WADENOOIJEN. De vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier, is provisioneel vervuld. *Junij*, *Augustus* en *September* 1813.

OPHEMERT vacant. *Octob.* 1812, *Mei* en *Junij* 1813.

RUMPT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *November* 1812 en *Mei* 1813.

DE

DE MONDEN VAN DEN YSSEL.

I. *Distr.* J. H. FLOH.

WEDDEHOEN en KORTWIJK of ZELDAM vacant. *Mei* 1813.

TWICKELO vacant. *Mei* 1813.

BOEKELO vacant. *April* 1812.

BENTELE vacant. *April* 1812.

LATTRUP vacant. *November* 1812.

ZENDEREN vacant. *September* 1813.

II. *Distr.* . . . .

REUTUM en HAARLO vacant. *September* 1807.

III. *Distr.* C. FRANSEN VAN ECK.

TONGEREN (*Wijhe*) vacant. *October* 1809.

WESEPE. (*Olst*) De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Junij* en *Julij* 1813.

III. *Distr.* J. W. A. MULLER.

MARKELO. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Augustus* 1812 en *Mei* 1813.

SIPCULO vacant. *Mei* 1813.

RADEWIJK en VELDHOEK vacant. *Mei* 1813.

IV. *Distr.* J. F. SERRURIER.

KAMPERVEEN, *Zuideinde*, vacant. *Mei* 1809.

KAMPERVEEN, *Hooge Weg*, vacant. *Nov.* 1809.

RUITEVEEN vacant. *Februarij* 1812.

HASSELERDIJK vacant. *Februarij* 1812.

WESTERHOLTE en 's HEERENBROEK. De vacante Schoolonderwijzersplaats alhier is provifioneel vervuld. *September* 1812 en *Junij* 1813.

DE ZWARTENDIJK, Mairie *Kampen*, vacant. *Mei* 1813.

KAMPER ZEEDIJK, (Mairie *Zwollerkerspel*) vacant. *Aug.* 1813.

V. *Distr.* W. SANDERS.

OSSENZIJL. De vacante School alhier wordt provifioneel waargenomen. *October* 1811 en *Mei* 1813. Zulks gefchiedt ook op de vier navolgende plaatfen:

KALLENKOTE. *Aug.* 1811, *Novemb.* 1812 en *Mei* 1813.

'T NEDERLANDT. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

CALLEMBERG. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

LEIJEN en OVERLANKHORST. *December* 1811 en *Mei* 1813.

ZUIDVEEN. De vacante School alhier is provifioneel vervuld. *Junij*, *Sept.* en *Octob.* 1813.

OLDENMARKT en IJSSELHAM. De vacante School alhier is provifioneel vervuld. *Junij*, *Sept.* en *Octob.* 1813.

CUINRE vacant. *Junij* 1813.

GEITHOORN ZUIDERSCHOOL vacant. *Octob.* 1813.

VRIES

VRIESLAND.

I. *Distr.* J. F. KORFF.

HAULERWIJK vacant, *October* 1809.

BLESDIJKE vacant. *Junij* 1810.

WOLVEGA vacant. *Maart* 1811. en *Aug.* 1813.

OUDELEMMER vacant. *Aug.* en *Nov.* 1813.

BENEDENKNIJPE. De vacante Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

II. *Distr.* J. TADEMA WIELANDT.

BEETS vacant. *Augustus* 1810.

LUNJEBERD en TERBAND. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

URETERP. De alhier vacante Schoolonderwijzersplaats is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

NYEHASKE. De vacante Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *Aug.*, *Octob.* en *Decemb.* 1813.

III. *Distr.* H. W. C. A. VISSER.

IDSKENHUIZEN. De vacante Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *November* 1812, *Mei* en *Junij* 1813.

BALK. De vacante openbare School alhier wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1812 en *Mei* 1813.

BALK. Bijzondere School der tweede klasse vacant. *December* 1808.

OUDEGA, Mairie *Koudum*. De vacante School alhier wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

BAARD. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *October* 1812 en *Mei* 1813.

SNEEK. De Armenschool vacant. *October* 1812.

TJERKWERD vacant. *Sept.* en *October* 1813.

IV.

IV. *Distr.* A. BRUINING.

HITZUM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Junij*, *Julij* en *Aug.* 1813.

PEINS vacant. *Maart* 1808.

IJTENS vacant. *December* 1809.

TJUMMARUM vacant. *Augustus* 1812.

V. *Distr.* Mr. J. D. VAN DER PLAATS.

STIENS. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *December* 1812 en *Mei* 1813.

HUIZUM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *December* 1812. *Mei* en *Aug* 1813.

LEEUWARDEN. De Eersten Onderwijzersplaats in het Stads Armenschool alhier vacant. *Sept.* en *Nov.* 1813.

VI. *Distr.* M. MARTENS.

HOLWERT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *September* 1812 en *Mei* 1813.

BORNWERD en BETTERWERD. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Septemb.* 1812 en *Mei* 1813.

WIERUM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Junij*, *Aug.* en *Sept.* 1813.

FOUDGUM vacant. *Mei* en *Nov.* 1813.

WETSENS vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

GENUM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Julij* en *Aug.* 1813.

VII. *Distr.* W. BEEKHUIS.

DROGEHAM. De vacante Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *Junij*, *Oct.* en *Dec.* 1813.

DE WESTER-EEMS.

I. *Distr.* Mr. TH. VAN SWINDEREN.

GRONINGEN. De Schoolmeestersplaats bij de Martini-Kerk vacant. *Mei* 1808.

GRONINGEN. De Schoolonderwijzersplaats in de Noorder Diakonieschool der Hervormden vacant. *Junij* en *December* 1809.

ENGELBERT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *November* 1811, *November* 1812 en *Mei* 1813.

MIDWOLDE vacant. *Junij* 1812.

MARUM vacant. *November* 1812.

NOORDWIJK vacant. *November* 1812.

ADUARD vacant. *Mei* 1813.

GROOTEGAST vacant. *September* 1813.

OPENDE vacant. *November* 1813.

II. *Distr.* J. R. VAN EERDE.

WESTERWIJTWERT vacant. *Mei* 1808 en *Oct.* 1812.

III. *Distr.* E. TINGA.

WESTEREMDEN vacant. *Junij* en *October* 1810. en *Aug.* 1813.

ENUM vacant. *Junij* en *October* 1812.

SLOCHTEREN vacant. *October* 1812.

ST. ANNEN vacant. *October* 1813.

LELLENS vacant. *October* 1813.

IV. *Distr.* H. WESTER.

NOORDBROEK. Op den 20 December 1813, overleed alhier, in den ouderdom van ruim 50 jaren, de verdienstelijke JOHANNES KUIPERS, Schoolonderwijzer in de Zuiderschool en Organist dezer hervormde kerkgemeente; een man, die, wegens zijne kunde, vlijt, braafheid en gods-

godsvrucht achtenswaardig was; die niet alleen het verstand zijner leerlingen zocht te ontwikkelen en te beschaven, maar tevens, door doelmatige lessen. gestaafd door een voorbeeldig gedrag, godsdienstige en deugdzame beginselen zocht te kweeken in hunne harten, en die ook verscheidene jongelingen tot bekwame en nuttige Schoolonderwijzers vormde. Door zijn overlijden zijn dus de genoemde aan elkander verbondene posten vacant geworden.

De voordeelen, aan dezelve verbonden, zijn, behalve vrije Woning, ruim *f* 350–:–: vast tractement 's jaarlijks, en de schoolgelden; benevens eenige kleine emolumenten, hebben in de laatste jaren bijna *f* 400–:–: bedragen. De Woning en de School, beide nieuw, hebben in voortreffelijkheid naauwelijks weêrga.

De School is van den hoogsten rang, en de Schoolopziener houdt zich verzekerd, dat men hier een man verlangt, die de voetstappen van zijnen waardigen voorganger tracht te volgen.

Daar er eene Weduwe is nagebleven, blijven deze posten, volgens Art. 5. letter *b* van het *Huishoudelijk Schoolreglement van dit Departement*, één jaar en zes weken onvervuld: wordende thans, met goedkeuring van den Districts-Schoolopziener, waargenomen door den Ondermeester dier School, A. H. SMID, bezittende den 2den rang.

V. *Distr.*

VLAGTWEDDE vacant. *Augustus* 1812.

ZELLINGE vacant. *December* 1812.

VI. *Distr.* C. POTHOF.

SCHONEBEEK. De vacante School wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

VII. *Distr.* G. SMIT.

RUINEN. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Augustus* 1812 en *Mei* 1813.

VIII. *Distr.* J. TONCKENS.

RODERWOLDE vacant. *Mei* en *October* 1812.

BEILEN. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Augustus* en *October* 1812 en *Mei* 1813.

AANHANGSEL.

SCHOOLBERIGTEN.

Februarij 1814.

DE ZUIDERZEE.

I. *Distr.* C. WERTZ.

AMSTERDAM. De vacante post van eersten Leermeester in eene der Stads Armenscholen is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

II. *Distr.* J. TEISSEDRE L'ANGE.

DE GEINBRUG onder *Weesp*. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Decemb.* 1812 en *Mei* 1813.

LAREN. De vacante School wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

NIEUWER-AMSTEL. De Scholen op *het Verwerspad* en aan *den Overtoom* zijn vacant. *Mei* 1813.

DE HOEF, onder *Mijdrecht*, vacant. *Julij* 1813.

III. *Distr.* J. C. BERRANGÉ.

AALSMEER. (*Oosteinde van*) De vacerende openbare Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *November* en *December* 1812 en *Mei* 1813.

SLOTERDIJK. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

IV. *Distr.* A. NUMAN.

MOERBEEK onder *Nieuwe Niedorp* vacant. *November* 1810.

SCHAGERBRUG aan *de Zijpe*. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Julij* en *Aug.* 1813.

VALKOOG vacant. *Mei* 1813.

PETTEN vacant. *November* 1813.

HELDER. Eene openbare Schoolonderwijzersplaats voor de Fransche taal alhier, is provisioneel vervuld. *December* 1813.

KOLHORN vacant. *Januarij* 1814.

V. *Distr.* J. DOZIJ.

ENKHUIZEN. De Stads Armenschool vacant. *April* 1811.

ENKHUIZEN. De alhier opengevallen bijzondere School der 2de klasse is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

ENKHUIZEN. De Onderwijzersplaats in eene der Stads Scholen van de tweede klasse, alhier vacant. *December* 1813.

WADWAI onder *Wognum*. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *November* en *December* 1813.

BINNENWIJZEND. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Junij*, *Julij* en *Aug.* 1813.

SCHELLINGHOUT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Junij* en *Aug.* 1813.

OOSTERLEEK. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Aug.*, *Nov.* en *Dec.* 1813.

NIBBIXWOUDE onder *Midwoud* vacant. *December* 1813.

HOORN. Eene bijzondere School der tweede klasse alhier vacant. *December* 1813.

VI. *Distr.* A. R. MAURER.

ALKMAAR. De Stads Armenſchool vacant. *Mei* 1813.

ALKMAAR. De School in het Roomsch-Katholijke Weeshuis vacant. *Mei* 1813.

ALKMAAR. De Onderwijzersplaats in eene bijzondere School der tweede klasſe alhier is proviſioneel vervuld. *December* 1813.

BOEKEL vacant. *Julij* 1813.

CASTRICUM vacant. *Mei* 1813.

NOORDEINDE VAN GRAFT vacant. *Julij* 1813.

EGMOND OP DEN HOEF. Ingevolge het op den 29 December ll. gehouden examen, is door den Heere Commisſaris tot de Zaken van het openbaar Onderwijs, de proviſionele waarneming dezer School aan PIETER LEUR, Ondermeester te *Limmen*, en bezittende den 3den rang, opgedragen. *Novemb.* 1813 en *Januarij* 1814.

SCHERMERHORN vacant. *Januarij* 1814.

VII. *Distr.* TH. DE VRIES.

UITDAM EN ZUIDERWOUDE. De Schoolonderwijzersplaats alhier, is proviſioneel vervuld. *Julij* 1813.

MARKEN. (*Eiland*) De Schoolonderwijzersplaats alhier is proviſioneel vervuld. *Julij* en *Octob.* 1813.

IX. *Distr.* A. SIMONS.

ZEVENHOVEN weder vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

LANGEWEIDE. De vacante School alhier is proviſioneel vervuld. *Mei* 1813.

X. *Distr.* H. ARNTZENIUS.

UTRECHT. De Roomsch-Katholijke Armſchool van de Clerifie vacant. *December* 1812 en *Junij* 1813.

UTRECHT. De Onderwijzersplaats in eene der Parochie-Scholen dezer Stad vacant. *Junij* 1813.

WILNIS. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Julij*, *Nov.* en *Dec.* 1813.

XI. *Distr.* J. VAN MANEN, ADZ.

RHENEN. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Januarij* 1814.

XII. *Distr.* H. G. SCHLUITER.

HOOGLAND. Door den President van het Gemeente-Bestuur alhier en den Districts-Schoolopziener is aan den Heere Commissaris tot de Zaken van het openbaar Onderwijs, ingezonden een Proces-Verbaal, waarbij ter provisionele vervulling dezer vacante School wordt voorgedragen PIETER TESSELHOFF, bezittende den 4den rang, en is, ten gevolge hiervan, de provisionele waarneming dezer School aan denzelve opgedragen. *Augustus* 18[illegible] en *Mei* 1813.

DE MONDEN VAN DE MAAS.

I. *Distr.* J. VAN GRUNS.

SASSENHEIM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Junij* en *September* 1813.

II. *Distr.* B. SPOELSTRA.

STOMPWIJK. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *September* en *December* 1812 en *Mei* 1813.

DEN HAAG. De School in het Roomsch-Katholijk Weeshuis vacant. *September* en *October* 1812.

DEN HAAG. Eene bijzondere Onderwijzersplaats in de 2de klasse vacant. *Junij* en *Aug.* 1813.

I'

IV. *Distr.* N. MESSCHAERT.

MAASSLUIS. De vacerende Onderwijzerspost in de Armschool is bij voorraad bezet. *Julij* 1812 en *Mei* 1813.

HILLEGONDSBERG. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Julij* 1812 en *Mei* 1813.

HONDSHOLREDIJK. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *August.* en *Octob.* 1813 en *Jan.* 1814.

V. *Distr.* . . . . . .

RUGGE en OOSTERLAND, genaamd *de Tinte*, vacant. *Julij* 1812.

HELVOET BINNEN of NIEUW HELVOET. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Julij* en *September* 1812 en *Mei* 1813.

ZWARTEWAAL. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

VI. *Distr.* G. VAN KOOTEN.

HENDRIK IDO AMBACHT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Julij* en *Nov.* 1813.

ZWIJNDRECHT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

ALBLASSERDAM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Julij* en *Aug.* 1813.

DE GROOTE LINDT, onder *Zwijndrecht*, vacant. *Julij* en *September* 1813.

VII. *Distr.* G. W. BOOT.

KULENBORG. De post van Stads-School- en Kosthouderesse vacant. *December* 1811.

VIII. *Distr.* . . . . .

DIRKSLAND. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Julij* en *Aug.* 1813

DE BOVENYSSEL.

I. *Distr.* H. H. DONKER CURTIUS.

LOENEN (*op de Veluwe*). Door het overlijden van J. BEEKHUIS, zijn de vereenigde posten van openbaar Onderwijzer, Koster en Voorzanger der Hervormde gemeente alhier, vacant geworden. Men verlangt eenen Onderwijzer van ten minste den 3den rang. In afwachting van nadere specifieke opgave der inkomsten dezer plaats, kunnen de Sollicitanten zich inmiddels, met overzending van hunne getuigschriften, bij *vrachtvrije* brieven, aangeven aan den Hoog Welgeb. Heere VAN HACFORT *tot de Horst*, Burgemeester van *Loenen*.

III. *Distr.* J. VAN DER LINDEN.

DOETINCHEM. De post van eersten openbaren Nederduitschen Schoolonderwijzer vacant. *Junij* 1812 en *Mei* 1813.

DOESBORG. De post van openbaren *Franschen en* Hoogduitschen Onderwijzer vacant. *Mei 1813.*

KEPPEL BINNEN. De vacante School alhier wordt bij voorraad waargenomen. *Mei* 1813.

VI. *Distr.* . . . .

GENT. De vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

VII. *Distr.* F. H. REPELIUS.

WADENOOIJEN. De vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier, is provisioneel vervuld. *Junij*, *Augustus* en *September* 1813.

OPHEMERT vacant. *Octob.* 1812, *Mei* en *Junij* 1813.

RUMPT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *November* 1812 en *Mei* 1813.

DE MONDEN VAN DEN YSSEL.

I. *Distr.* J. H. FLOH.

WEDDEHOEN en KORTWIJK of ZELDAM vacant. *Mei* 1813.

TWICKELO vacant. *Mei* 1813.

BOEKELO vacant. *April* 1812.

BENTELE vacant. *April* 1812.

LATTRUP vacant. *November* 1812.

ZENDEREN vacant. *September* 1813.

II. *Distr.* . . . .

REUTUM en HAARLO vacant. *September* 1807.

III. *Distr.* C. FRANSEN VAN ECK.

TONGEREN (*Wijhe*) vacant. *October* 1809.

WESEPE. (*Olst*) De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Junij* en *Julij* 1813.

III. *Distr.* J. W. A. MULLER.

MARKELO. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Augustus* 1812 en *Mei* 1813.

SIPCULO vacant. *Mei* 1813.

RADEWIJK en VELDHOEK vacant. *Mei* 1813.

IV. *Distr.* J. F. SERRURIER.

KAMPERVEEN, *Zuideinde*, vacant. *Mei* 1809.

KAMPERVEEN, *Hooge Weg*, vacant. *Nov.* 1809.

RUITEVEEN vacant. *Februarij* 1812.

HASSELERDIJK vacant. *Februarij* 1812.

WESTERHOLTE en 's HEERENBROEK. De vacante Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *September* 1812 en *Junij* 1813.

DE ZWARTENDIJK, Mairie *Kampen*, vacant. *Mei* 1813.

KAMPER ZEEDIJK, (Mairie *Zwollerkerspel*) vacant. *Aug.* 1813.

V. *Distr.* W. SANDERS.

OSSENZIJL. De vacante School alhier wordt provisioneel waargenomen. *October* 1811 en *Mei* 1813. Zulks geschiedt ook op de vier navolgende plaatsen:

KALLENKOTE. *Aug.* 1811, *Novemb.* 1812 en *Mei* 1813.

'T NEDERLANDT. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

CALLEMBERG. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

LEIJEN en OVERLANKHORST. *December* 1811 en *Mei* 1813.

ZUIDVEEN. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Junij*, *Sept.* en *Octob.* 1813.

OLDENMARKT en IJSSELHAM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Junij*, *Sept.* en *Octob.* 1813.

CUINRE vacant. *Junij* 1813.

GEITHOORN ZUIDERSCHOOL vacant. *Octob.* 1813.

VRIES-

VRIESLAND.

I. *Distr.* J. F. KORFF.

HAULERWIJK vacant. *Oktober* 1809.

BLESDIJKE vacant. *Junij* 1810.

WOLVEGA vacant. *Maart* 1811. en *Aug.* 1813.

OUDELEMMER vacant. *Aug.* en *Nov.* 1813.

BENEDENKNIJPE. De vacante Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

II. *Distr.* J. TADEMA WIELANDT.

BEETS vacant. *Augustus* 1810.

LUNJEBERD en TERBAND. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

URETERP. De alhier vacante Schoolonderwijzersplaats is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

NYEHASKE. De vacante Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *Aug.*, *Octob.* en *Decemb.* 1813.

III. *Distr.* H. W. C. A. VISSER.

IDSKENHUIZEN. De vacante Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *November* 1812, *Mei* en *Junij* 1813.

BALK. De vacante openbare School alhier wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1812 en *Mei* 1813.

BALK. Bijzondere School der tweede klasse vacant. *December* 1808.

OUDEGA, Mairie *Koudum*. De vacante School alhier wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

BAARD. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *October* 1812 en *Mei* 1813.

SNEEK. De Armenschool vacant. *October* 1812.

TJERK-

TJERKWERD. Ingevolge het op den 18 October ll. gehouden examen, is door den Heere Commissaris tot de Zaken van het openbaar Onderwijs, de provisioneele waarneming dezer School aan RINTJE TJEERDS VAN DER VEER, openbaar Onderwijzer te *Offingawier*, en bekleende den 3den rang, opgedragen. *Sept.* en *Octob.* 1813.

IV. *Distr.* A. BRUINING.

HITZUM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Junij*, *Julij* en *Aug.* 1813.

PEINS vacant. *Maart* 1808.

IJTENS vacant. *December* 1809.

TJUMMARUM vacant. *Augustus* 1812.

V. *Distr.* Mr. J. D. VAN DER PLAATS.

STIENS. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *December* 1812 en *Mei* 1813.

HUIZUM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *December* 1812. *Mei* en *Aug* 1813.

LEEUWARDEN. De Eersten Onderwijzersplaats in de Stads Armenschool alhier vacant. *Sept. en Nov. 1813.*

VI. *Distr.* M. MARTENS.

HOLWERT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *September* 1812 en *Mei* 1813.

BORNWERD en BETTERWERD. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Septemb.* 1812 en *Mei* 1813.

WIERUM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Junij*, *Aug.* en *Sept.* 1813.

FOUDGUM vacant. *Mei* en *Nov.* 1813.

WETSENS vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

GENUM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Julij* en *Aug.* 1813.

VII. *Distr.* W. BEEKHUIS.

DROGEHAM. De vacante Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *Junij*, *Oct.* en *Dec.* 1813.

LUT-

LUTKEWOUDE of AUSBUURT. Door het overlijden van den waardigen Onderwijzer JELLE WILLEMS HAAG, is de School alhier vacant geworden. Het tractement voor den School- en Kerkdienst bestaat, behalve eene vrije Woning en daaraan verbonden Tuin, in het gebruik van 5½ Pondem. land, gerekend op *f* 50-:-: Uit de Kerkbeurs *f* 22-12-: De schoolgelden van 15 tot 20 kinderen, één stuiver 's weeks voor ieder kind, bedragen meer of min *f* 40-:-: te zamen *f* 112-12: De School wordt thans bij voorraad, ten behoeve der Weduwe waargenomen.

DE WESTER-EEMS.

I. *Distr.* Mr. TH. VAN SWINDEREN.

GRONINGEN. De Schoolmeestersplaats bij de Martini-Kerk vacant. *Mei* 1808.

GRONINGEN. De Schoolonderwijzersplaats in de Noorder Diakonieschool der Hervormden vacant. *Junij* en *December* 1809.

ENGELBERT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *November* 1811, *November* 1812 en *Mei* 1813.

MIDWOLDE vacant. *Junij* 1812.

MARUM vacant. *November* 1812.

NOORDWIJK vacant. *November* 1812.

ADUARD vacant. *Mei* 1813.

GROOTEGAST vacant. *September* 1813.

OPENDE vacant. *November* 1813.

II. *Distr.* J. R. VAN EERDE.

WESTERWIJTWERT vacant. *Mei* 1808 en *Oct.* 1812.

III. *Distr.* E. TINGA.

WESTEREMDEN vacant. *Junij* en *October* 1810. en *Aug.* 1813.

ENUM vacant. *Junij* en *October* 1812.

SLOCH-

SLOCHTEREN vacant. *October* 1812.

St. ANNEN vacant. *October* 1813.

LELLENS vacant. *October* 1813.

IV. *Distr.* H. WESTER.

NOORDBROEK vacant. *Januarij* 1814.

V. *Distr.* . . . .

VLAGTWEDDE vacant. *Augustus* 1812.
ZELLINGE vacant. *December* 1812.

VI. *Distr.* C. POTHOF.

SCHONEBEEK. De vacante School wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

VII. *Distr.* G. SMIT.

RUINEN. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Augustus* 1812 en *Mei* 1813.

VIII. *Distr.* J. TONCKENS.

RODERWOLDE vacant. *Mei* en *October* 1812.
BEILEN. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Augustus* en *October* 1812 en *Mei* 1813.

AANHANGSEL.

SCHOOLBERIGTEN.

Maart 1814.

DE ZUIDERZEE.

I. *Distr.* C. WERTZ.

AMSTERDAM. De vacante post van eersten Leermeester in eene der Stads Armenscholen is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

II. *Distr.* J. TEISSEDRE L'ANGE.

DE GEINBRUG onder *Weesp*. De vacante bijzondere School der tweede klasse alhier is provisioneel vervuld. *Decemb.* 1812 en *Mei* 1813.

LAREN. De vacante School wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

NIEUWER-AMSTEL. De Scholen op *het Verwerspad* en aan *den Overtoom* zijn vacant. *Mei* 1813.

DE HOEF, onder *Mijdrecht*, vacant. *Julij* 1813.

III. *Distr.* J. C. BERRANGÉ.

AALSMEER. (*Oosteinde van*) De vacerende openbare Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *November* en *December* 1812 en *Mei* 1813.

SLOTERDIJK. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

IV. *Distr.* A. NUMAN.

MOERBEEK onder *Nieuwe Niedorp* vacant. *November* 1810.

SCHAGERBRUG aan *de Zijpe*. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Julij* en *Aug.* 1813.

VALKOOG vacant. *Mei* 1813.

PETTEN. Naardien bij den Schoolopziener van dit District geen berigt is ontvangen aangaande de Onderwijzers, die zich tot de vacerende School alhier hebben aangeboden, zoo worden de genen, die daartoe genegen zijn, nogmaals uitgenoodigd, om, voorzien met actens van rang, en getuigenisſen van goed zedelijk en burgerlijk gedrag, op den 10, 11 en 17 April alhier aan te dienen, in de Leden van den Municipalen Raad van *de Zijpe*, die aldaar woonachtig zijn. — Het vaste tractement voor den Schooldienst is *f* 125-:-: en voor den Kerkdienst *f* 25-:-: daarenboven vrije Woning, en de ſchoolgelden van een aanzienlijk aantal leerlingen. *November* 1813.

HELDER. Eene openbare Schoolonderwijzersplaats voor de Franſche taal alhier, is proviſioneel vervuld. *December* 1813.

KOLHORN. Op den 9 Februarij ll. werd het vergelijkend examen gehouden, ter vervulling der vacante Schoolonderwijzersplaats alhier, waartoe zich twee Sollicitanten, beide bezittende den 3den rang, hadden aangeboden; en is, ten gevolge hiervan, door den Heere Commisſaris tot de Zaken van het openbaar Onderwijs, de proviſionele waarneming dezer School aan ALBERT KWAST opgedragen. *Januarij* 1814.

V. *Distr.* J. DOZIJ.

ENKHUIZEN. De Stads Armenſchool vacant. *April* 1811.

ENKHUIZEN. De alhier opengevallen bijzondere School der 2de klasſe is proviſioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

ENKHUIZEN. De Onderwijzersplaats in eene der Stads Scholen van de tweede klasſe, alhier vacant. *December* 1813.

WADWAI onder *Wognum*. De vacante School alhier is proviſioneel vervuld. *November* en *December* 1813.

BINNENWIJZEND. De vacante School alhier is proviſioneel vervuld. *Mei*, *Junij*, *Julij* en *Aug.* 1813.

SCHELLINGHOUT. De vacante School alhier is proviſioneel vervuld. *Junij* en *Aug.* 1813.

OOSTERLEEK. De vacante School alhier is proviſioneel vervuld. *Aug.*, *Nov.* en *Dec.* 1813.

NIBBIXWOUDE onder *Midwoud* vacant. *Dec.* 1813.

HOORN. Eene bijzondere School der tweede klasſe alhier vacant. *December* 1813.

VI. *Distr.* A. R. MAURER.

ALKMAAR. De Stads Armenschool vacant. *Mei* 1813.

ALKMAAR. De School in het Roomsch-Katholijke Weeshuis vacant. *Mei* 1813.

ALKMAAR. De Onderwijzersplaats in eene bijzondere School der tweede klasse alhier is provisioneel vervuld. *December* 1813.

BOEKEL vacant. *Julij* 1813.

CASTRICUM vacant. *Mei* 1813.

NOORDEINDE VAN GRAFT vacant. *Julij* 1813.

EGMOND OP DEN HOEF. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Novemb.* 1813, *Januarij* en *Februarij* 1814.

SCHERMERHORN. Op den 9 Maart ll. werd het vergelijkend examen gehouden ter vervulling der vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier, waartoe zich acht Sollicitanten, allen bezittende den 3den rang, hadden aangeboden; en is het Proces-Verbaal hiervan ingezonden bij den Heere Commissaris tot de Zaken van het openbaar Onderwijs. *Januarij* 1814.

VII. *Distr.* TH. DE VRIES.

UITDAM EN ZUIDERWOUDE. De Schoolonderwijzersplaats alhier, is provisioneel vervuld. *Julij* 1813.

MARKEN. (*Eiland*) De Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *Julij* en *Octob.* 1813.

IX. *Distr.* A. SIMONS.

ZEVENHOVEN weder vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

LANGEWEIDE. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

X. *Distr.* H. ARNTZENIUS.

UTRECHT. De Roomsch-Katholijke Armschool van de Clerisie vacant. *December* 1812 en *Junij* 1813.

UTRECHT. De Onderwijzersplaats in eene der Parochie-Scholen dezer Stad vacant. *Junij* 1813.

UTRECHT. Ingevolge ingezonden Proces-Verbaal, is door den Heere Commissaris tot de Zaken van het openbaar Onderwijs, aan CORNELIS ROEKES VAN DER STAR, bezittende den 3den rang, de provisionele waarneming eener Bijzondere School der 2de klasse, alhier opgedragen.

WILNIS. De vacante School alhier is provifioneel vervuld. *Julij*, *Nov.* en *Dec.* 1813.

XI. *Distr.* J. VAN MANEN, ADZ.

RHENEN. De vacante School alhier is provifioneel vervuld. *Januarij* 1814.

XII. *Distr.* H. G. SCHLUITER.

HOOGLAND. De vacante School alhier is provifioneel vervuld. *Aug.* 1812, *Mei* 1813 en *Febr.* 1814.

DE MONDEN VAN DE MAAS.

I. *Distr.* J. VAN GEUNS.

SASSENHEIM. De vacante School alhier is provifioneel vervuld. *Junij* en *September* 1813.

II. *Distr.* B. SPOELSTRA.

STOMPWIJK. De vacante School alhier is provifioneel vervuld. *September* en *December* 1812 en *Mei 1813.*
DEN HAAG. De School in het Roomsch-*Katholijk* Weeshuis vacant. *September* en *October* 1812.
DEN HAAG. Eene bijzondere Onderwijzersplaats van de 2de klasfe vacant. *Junij* en *Aug.* 1813.
DEN HAAG. Alzoo op de School van het Haagsch Departement der Maatfchappij *Tot Nut van 't Algemeen*, met den eerften Mei aanftaande, een derde Onderwijzer zal benoodigd zijn, worden alle de genen, welke daartoe, op eene bezoldiging van *f* 500-:-: genegen zijn, verzocht, zich op Woensdag den 6 April 1814, des middags ten 12 uren, te vervoegen aan hetzelve School, voorzien van een bewijs van algemeene toelating, ten minften van den 3den rang, in dit Departement verkregen, en voorts van voldoende getuigenisfen van goed zedelijk gedrag.

IV. *Distr.* N. MESSCHAERT.

MAASSLUIS. De vacerende Onderwijzerspost in de Armfchool is bij voorraad bezet. *Julij* 1812 en *Mei* 1813.
HILLEGONDSBERG. De vacante School alhier is provifioneel vervuld. *Julij* 1812 en *Mei* 1813.

HOND

HONDSHOLREDIJK. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Augusti.* en *Octob.* 1813 en *Jan.* 1814.

V. *Distr.* ......

RUGGE en OOSTERLAND, genaamd *de Tinte*, vacant. *Julij* 1812.

HELVOET BINNEN of NIEUW HELVOET. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Julij* en *September* 1812 en *Mei* 1813.

ZWARTEWAAL. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

VI. *Distr.* G. VAN KOOTEN.

HENDRIK IDO AMBACHT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Julij* en *Nov.* 1813.

ZWIJNDRECHT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

ALBLASSERDAM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Julij* en *Aug.* 1813.

GROOTE LINDT, onder *Zwijndrecht*. Ingevolge het op den 19 Augustus 1813 gehouden examen, is door den Heere Commissaris tot de Zaken van het openbaar Onderwijs, de provisionele waarneming dezer School aan JOHANNES CHRISTIAAN BOEZER, Bijzonder Onderwijzer te *Wijk bij Heusden*, en bezittende den 2den rang, opgedragen. *Julij* en *September* 1813.

VII. *Distr.* G. W. BOOT.

KULENBORG. De post van Stads-School- en Kosthouderesse vacant. *December* 1811.

VIII. *Distr.* ....

DIRKSLAND. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Julij* en *Aug.* 1813

DE BOVENYSSEL.

I. *Distr.* H. H. DONKER CURTIUS.

LOENEN (*op de Veluwe*) vacant. *Febr.* 1814.

III. *Distr.* J. VAN DER LINDEN.

DOETINCHEM. De post van eersten openbaren Nederduitschen Schoolonderwijzer vacant. *Junij* 1812 e *Mei* 1813.

DOESBORG. De post van openbaren Franschen & Hoogduitschen Onderwijzer vacant. *Mei* 1813.

KEPPEL BINNEN. De vacante School alhier wordt bij voorraad waargenomen. *Mei* 1813.

VI. *Distr.* . . . .

GENT. De vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

VII. *Distr.* F. H. REPELIUS.

WADENOOIJEN. De vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier, is provisioneel vervuld. *Junij*, *Augustus* en *September* 1813.

OPHEMERT vacant. *Octob.* 1812, *Mei* en *Junij* 1813.

RUMPT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *November* 1812 en *Mei* 1813.

DE MONDEN VAN DEN YSSEL.

I. *Distr.* J. H. FLOH.

WEDDEHOEN en KORTWIJK of ZELDAM vacant. *Mei* 1813.

TWICKELO vacant. *Mei* 1813.

BOEKELO vacant. *April* 1812.

BENTELE vacant. *April* 1812.

LATTRUP vacant. *November* 1812.

ZENDEREN vacant. *September* 1813.

II. *Distr.* . . . .

REUTUM en HAARLO vacant. *September* 1807.

III. *Distr.* C. FRANSEN VAN ECK.

TONGEREN (*Wijhe*) vacant. *October* 1809.

WESEPE. (*Olst*) De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Junij* en *Julij* 1813.

III. *Distr.* J. W. A. MULLER.

MARKELO. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Augustus* 1812 en *Mei* 1813.

SIPCULO vacant. *Mei* 1813.

RADEWIJK en VELDHOEK vacant. *Mei* 1813.

IV. *Distr.* J. F. SERRURIER.

KAMPERVEEN, *Zuideinde*, vacant. *Mei* 1809.

KAMPERVEEN, *Hooge Weg*, vacant. *Nov.* 1809.

RUITEVEEN vacant. *Februarij* 1812.

HASSELERDIJK vacant. *Februarij* 1812.

WESTERHOLTE en 's HEERENBROEK. De vacante Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *September* 1812 en *Junij* 1813.

DE ZWARTENDIJK, Mairie *Kampen*, vacant. *Mei* 1813.

KAMPER ZEEDIJK, (Mairie *Zwollerkerspel*) vacant. *Aug.* 1813.

V. *Distr.* W. SANDERS.

* OSSENZIJL. De vacante School alhier wordt provisioneel waargenomen. *October* 1811 en *Mei* 1813. Zulks geschiedt ook op de vier navolgende plaatsen:

KALLENKOTE. *Aug.* 1811, *Novemb.* 1812 en *Mei* 1813.

'T NEDERLANDT. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

CALLEMBERG. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

LEIJEN en OVERLANKHORST. *December* 1812 en *Mei* 1813.

ZUIDVEEN. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Junij*, *Sept.* en *Octob.* 1813.

OLDENMARKT en IJSSELHAM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Junij*, *Sept.* en *Octob.* 1813.

CUINRE vacant. *Junij* 1813.

GEITHOORN ZUIDERSCHOOL vacant. *Octob.* 1813.

VRIESLAND.

I. *Distr.* J. F. KORFF.

HAULERWIJK vacant. *October* 1809.

BLESDIJKE vacant. *Junij* 1810.

WOLVEGA vacant. *Maart* 1811. en *Aug.* 1813.

OUDELEMMER. Ingevolge het op den 27 *Octob.* 1813 gehouden examen, is door den Heere Commissaris tot de Zaken van het openbaar Onderwijs, de provisioneele waarneming dezer School aan GEERT KARSTEN HOOGENBERG, Onderwijzer te *Nieuwe Houtpade*, en bezittende den 3den rang, opgedragen. *Aug.* en *Nov.* 1813.

BENEDENKNIJPE. De vacante Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

II. *Distr.* J. TADEMA WIELANDT.

BEETS vacant. *Augustus* 1810.

LUNJEBERD en TERBAND. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

URETERP. De alhier vacante Schoolonderwijzersplaats is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij 1813.*

NYEHASKE. De vacante Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *Aug.*, *Octob.* en *Decemb.* 1813.

III. *Distr.* H. W. C. A. VISSER.

IDSKENHUIZEN. De vacante Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *November* 1812, *Mei* en *Junij* 1813.

BALK. De vacante openbare School alhier wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1812 en *Mei* 1813.

BALK. Bijzondere School der tweede klasse vacant. *December* 1808.

OUDEGA, Mairie *Koudum*. De vacante School alhier wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

BAARD. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *October* 1812 en *Mei* 1813.

SNEEK. De Armenschool vacant. *October* 1812.

TJERKWERD. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Sept.* en *Octob.* 1813 en *Febr.* 1814.

OF-

OFFINGAWIER. De School te dezer Plaats is vacant geworden door het vertrek van RINTJE TJEERDS VAN DER VEER naar *Tjerkwerd*. De Sollicitanten naar dezelve, mits eene acte van den 3den rang en voldoende getuigschriften van goed burgerlijk en zedelijk gedrag bezittende, worden opgeroepen, om voor den 15 April hunne getuigschriften en acten in te zenden bij den Schoolopziener van het derde Schooldistrict te *Tsbrechtum*, en tevens zich aan te geven ter Secretarie van de Gemeente *Nijland*, te *Sneek* en zich vervolgens ter examen te sisteren te *Sneek* den 20 April, des morgens om 10 uur. De School is van den middelsten rang. Het tractement is, behalve vrije Woning en de schoolpenningen van ruim 20 leerlingen, *f* 100-:-:

IV. *Distr.* A. BRUINING.

HITZUM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Junij*, *Julij* en *Aug.* 1813.

PEINS vacant. *Maart* 1808.

IJTENS vacant. *December* 1809.

TJUMMARUM vacant. *Augustus* 1812.

BOER. De School alhier is vacant geworden, door vrijwilligen afstand van den Onderwijzer J. J. JELLEMA, die naar eene grootere School als Onderm. is vertrokken.

PIETERSBIERUM. De School alhier is vacant geworden, door het overlijden van den Onderwijzer ULRIK H. LOURENSZ, welke deze School, gedurende den tijd van ruim 27 jaren, getrouw heeft waargenomen. De provisionele waarneming van deze School is opgedragen aan FOLKERT U. LOURENSZ, jongste zoon van den overledenen Onderwijzer, een jongeling van veel verwachting, die den 3den rang bezit, en zijn Vader, reeds eenigen tijd, als Ondermeester had geadsisteerd.

V. *Distr.* Mr. J. D. VAN DER PLAATS.

STIENS. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *December* 1812 en *Mei* 1813.

HUIZUM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *December* 1812. *Mei* en *Aug* 1813.

LEEUWARDEN. De Eersten Onderwijzersplaats in de Stads Armenschool alhier vacant. *Sept.* en *Nov.* 1813.

VI. *Distr.* M. MARTENS.

HOLWERT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *September* 1812 en *Mei* 1813.

BORN-

BORNWERD en BETTERWERD. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Septemb.* 1812 en *Mei* 1813.

WIERUM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Junij*, *Aug.* en *Sept.* 1813.

FOUDGUM. Ingevolge het op den 18 October 1813 gehouden examen, is door den Heere Commissaris tot de Zaken van het openbaar Onderwijs, de provisionele waarneming dezer School aan TJITZE PAULUS VAN DER PLOEG, provisioneel Onderwijzer te *Bornwerd* en *Betterwerd*, en bezittende den 3den rang, opgedragen. *Mei* en *Nov.* 1813.

WETSENS vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

GENUM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Julij* en *Aug.* 1813.

VII. *Distr.* W. BEEKHUIS.

DROGEHAM. De vacante Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *Junij*, *Oct.* en *Dec.* 1813.

LUTKEWOUDE of AUSBUURT vacant. *Febr.* 1814.

DE WESTER-EEMS.

I. *Distr.* Mr. TH. VAN SWINDEREN.

GRONINGEN. De Schoolmeestersplaats bij de Martini-Kerk vacant. *Mei* 1808.

GRONINGEN. De Schoolonderwijzersplaats in de Noorder Diakonieschool der Hervormden vacant. *Junij* en *December* 1809.

ENGELBERT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *November* 1811, *November* 1812 en *Mei* 1813.

MIDWOLDE vacant. *Junij* 1812.

MARUM vacant. *November* 1812.

NOORDWIJK vacant. *November* 1812.

ADUARD vacant. *Mei* 1813.

GROOTE GAST. Op den 24 Novemb. 1813, werd het vergelijkend examen gehouden ter vervulling der vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier, waartoe zich veertien Sollicitanten hadden aangeboden; en is het Proces-Verbaal hiervan ingezonden bij den Heere Commissaris tot de Zaken van het openbaar Onderwijs. *Sept.* 1813.

OPEN-

OPENDE. Op den 24 November 1813 werd het vergelijkend examen gehouden ter vervulling der vacante Schoolonderwijzersplaats alhier, waartoe zich zeven Sollicitanten hadden aangeboden; en is het Proces-Verbaal hiervan ingezonden bij den Heere Commisfaris tot de Zaken van het openbaar Onderwijs. *Nov.* 1813.

NOORDDIJK den 16 Maart. Het Lager Schoolwezen in dit Departement leed laatstleden zondag een zwaar, dat van deze Gemeente, een onherftelbaar verlies, door het treurig affterven van onzen Adjunct-Schoolonderwijzer, doch die federt drie jaren voor zijnen Vader den geheelen fchooldienst waarnam, JAKOB DE BOER. — Van de natuur met uitmuntende geestvermogens voorzien, had hij die door eene onverzadelijke dorst naar kennis en eenen voorbeeldelozen ijver meer en meer trachten te verrijken, en zocht hij alle zijne kundigheden dienstbaar te maken aan het onderwijs der hem toevertrouwde jeugd. Het fchool-examen, dat hij nog onlangs openlijk in de kerk met deze hield, droeg blijken, hoe uitnemend hij hier in flaagde, en wat er nog eenmaal van hem te wachten was. Hij ftierf in den jeugdigen ouderdom van 21 en een half jaar, en zijn gemis wordt, behalve door zijn ter neêrgeflagen gezin, zijn fchreiende kweekelingen en zijne bedroefde gemeente, hartelijk betreurd, door den Schoolopziener van het Distrit, door al zijne Ambtgenooten, en door allen, die zijne goede hoedanigheden wisten te waarderen. — Heden middag werd het Lijk rouwftatig ter aarde befteld. D°. J. SANNES, Predikant en Plaatfelijk Schoolopziener van dit Dorp hield eene Lijkrede bij het Graf, werwaarts al de Scholieren van den overledenen hetzelve vergezelden, door hun onafgebroken fnikken te kennen gevende, hoe zeer zij hunnen Leermeester bemind hadden.

II. *Distr.* J. R. VAN EERDE.

WESTERWIJTWERT vacant. *Mei* 1808 en *Oct.* 1812.

III. *Distr.* E. TINGA.

WESTEREMDEN vacant. *Junij* en *October* 1810. en *Aug.* 1813.

ENUM vacant. *Junij* en *October* 1812.

SLOCHTEREN vacant. *October* 1812.

ST. ANNEN vacant. *October* 1813.

LELLENS vacant. *October* 1813.

IV.

IV. *Distr.* H. WESTER.

NOORDBROEK vacant. *Januarij* 1814.

V. *Distr.* . . . .

VLAGTWEDDE vacant. *Augustus* 1812.
ZELLINGE vacant. *December* 1812.

VI. *Distr.* C. POTHOF.

SCHONEBEEK. De vacante School wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

VII. *Distr.* G. SMIT.

RUINEN. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Augustus* 1812 en *Mei* 1813.

VIII. *Distr.* J. TONCKENS.

RODERWOLDE vacant. *Mei* en *October* 1812.
BEILEN. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Augustus* en *October* 1812 en *Mei* 1813.

DEP. DER *RYN-MONDEN.*

(Voormalig *Braband.*)

III. *Distr.* A. I. BERKHOUT.

GROOT-WASPIK. Door het vertrek van onzen achtenswaardigen Onderwijzer, P. SERET naar *Hendrik Ido Ambacht*, is de openbare Schoolonderwijzersplaats alhier vacant geworden. Het jaarlijksch tractement is *f* 160-:-: benevens *f* 25-:-: voor het onderwijs van arme kinderen; er is hier een vrij goed Huis en Tuin, en het aantal Scholieren is talrijk. — Men verlangt Sollicitanten, die ten minsten den 2den rang bezitten en tevens onderwijs geven in de Fransche taal.

AANHANGSEL.

SCHOOLBERIGTEN.

April 1814.

DE ZUIDERZEE.

I. *Distr.* C. WERTZ.

AMSTERDAM. Uit kracht eener dispositie van den Heere Commissaris-generaal van Binnenlandsche Zaken van 10 April 1814, N°. 23, zijn als nu finaal aangesteld en toegelaten:

Tot eersten Leermeester in eene der Stads Armenscholen CHRISTIAAN CHRISTIAANS. *Mei* 1813.

Als bijzondere Onderwijzers der tweede klasse: JOANNES AMSEN, ARIS RUITER AZ., SIMON VROOM, HENDRIK HOUTMAN MZ., JOHAN PHILIP RIECKER, ADOLF PRINSEN, FREDRIK LODEWYK VIEBAHN en CORNELIS GERARDUS PYL CZ.

Als Huisonderwijzers: JOHANNES VAN BLAAUWHEK, J. KERSTEN, MANUS TIELJARD, HERMANUS JOHANNES REIMERINGER *Senior*, JOHANNES MULLER, CERF HEIDMAN, ALBERT WILHELM SCHERMACHER, JOHAN MICHIEL HEY, JAN CHRISTIAAN GLUYSTEEN, PIETER VAN DEVENTER, GEORGE CHARLES VERENET, JEAN DAVID MARGUERAT, JOHAN PHILIP HILDEBRAND en PHILIP SCHABRACQ.

II. *Distr.* J. TEISSEDRE L'ANGE.

DE GEINBRUG onder *Weesp*. Uit kracht van bovengenoemde dispositie is JOHANNES TEN ENTEL, bij deze bijzondere School der tweede klasse, finaal aangesteld. *Decemb.* 1812 en *Mei* 1813.

LAREN. Bij dezelfde dispositie is JOHANNES HERMANUS SILVESTER finaal benoemd tot openbaar Schoolonderwijzer alhier. *Mei* 1813. Alsmede onder

NIEUWER-AMSTEL bij de School aan *den Overtoom* BENJAMIN CHAIGNEAU, blijvende die op *het Verwerspad* als nog vacant. *Mei* 1813.

DE NES, onder *Amstelveen*. Ten gevolge van gemelde dispositie, is alhier tot openbaar Onderwijzer finaal benoemd HENDRIK NIEUWENHOVEN.

DE HOEF, onder *Mijdrecht*. Is alhier mede bij dezelfde dispositie finaal aangesteld JAN NEDERHORST. *Julij* 1813.

III. *Distr.* J. C. BERRANGÉ.

AALSMEER. (*Oosteinde van*) Uit kracht van meergenoemde dispositie, is alhier tot openbaar Schoolonderwijzer finaal aangesteld ABRAM BITTRIE. *Nov.* en *Dec.* 1812 en *Mei* 1813.

SLOTERDIJK. Bij dezelfde dispositie is alhier mede tot openbaar Onderwijzer finaal benoemd ANTHONY REINDERS. *Mei* en *Junij* 1813.

LEYMUIDEN. Daar de posten van openbaar Schoolonderwijzer en Doodgraver alhier zijn komen te vaceren, zoo noodigt de Burgemeester van voorn. gemeente de genen uit, die daartoe genegenheid en de vereischte bekwaamheid hebben, en niet minder dan den 3den rang, verkregen bij de Commissie van openbaar Onderwijs voor dit Departement, *de Zuiderzee*, bezitten, om zich, uiterlijk voor den 20 Mei aanstaande, bij hem, of in persoon, of met vrachtvrije brieven te vervoegen en de noodige stukken over te leggen. Het jaarlijksch tractement is *f* 200:-:-: *daaronder* niet begrepen het schoolgeld, een goed huis, eene groote tuin, brand voor de school en meer andere emolumenten.

IV. *Distr.* A. NUMAN.

MOERBEEK onder *Nieuwe Niedorp* vacant. *November* 1810.

SCHAGERBRUG aan *de Zijpe*. Bij bovengenoemde dispositie, is alhier tot openbaar Schoolonderwijzer finaal benoemd CORNELIS SIEMERS. *Mei*, *Julij* en *Aug.* 1813.

VALKOOG vacant. *Mei* 1813.

PETTEN vacant. *November* 1813 en *Maart* 1814.

HELDER. Eene openbare Schoolonderwijzersplaats voor de Fransche taal alhier, is provisioneel vervuld. *December* 1813.

KOLHORN. Bij gemelde dispositie, is alhier tot openbaar Schoolonderwijzer finaal aangesteld ALBERT KWAST. *Januarij* 1814.

V. *Distr.* J. DOZIJ.

ENKHUIZEN. De Stads Armenschool vacant. *April* 1811.

ENK.

ENKHUIZEN. Uit kracht van bovengenoemde dispositie, is alhier tot bijzonder Onderwijzer der tweede klasse finaal aangesteld JACOB VAN CLEEF. *Mei* en *Junij* 1813.

ENKHUIZEN. De Onderwijzersplaats in eene der Stads Scholen van de tweede klasse, alhier vacant. *December* 1813.

WADWAI onder *Wognum*. Ten gevolge gedachte dispositie, is alhier tot openbaar Onderwijzer finaal aangesteld ELDERT BEST. *Nov.* en *Dec.* 1813.

BINNENWIJZEND. Alhier is, ingevolge bovenstaande dispositie, tot openbaar Schoolonderwijzer finaal benoemd ARIEN BROUWER. *Mei*, *Junij*, *Julij* en *Aug.* 1813.

SCHELLINGHOUT. Uit kracht van gemelde dispositie, is alhier tot openbaar Onderwijzer finaal aangesteld IZAAK ALBERTUS MOOYEN. *Junij* en *Aug.* 1813.

OOSTERLEEK. Bij gedachte dispositie, is PIETER WIT alhier finaal aangesteld tot openbaar Schoolonderwijzer. *Aug.*, *Nov.* en *Dec.* 1813.

NIBBIXWOUDE onder *Midwoud*, vacant. *Dec.* 1813.

HOORN. Eene bijzondere School der tweede klasse alhier vacant. *December* 1813.

VI. *Distr.* A. R. MAURER.

ALKMAAR. De Stads Armenschool vacant, *Mei* 1813.

ALKMAAR. De School in het Roomsch-Katholijke Weeshuis vacant. *Mei* 1813.

ALKMAAR. Uit kracht van bovengenoemde dispositie is HENDRIK DEELEMAN als bijzonder Onderwijzer der tweede klasse alhier finaal benoemd en toegelaten. *December* 1813.

BOEKEL. Daar men in de alhier bestaande schoolvacature spoedig wenscht te voorzien, worden Sollicitanten, ook van den laagsten rang, uitgenoodigd zich met hunne acte en bewijs van goed gedrag, te vervoegen ten huize van den Heer VAN KLEEF, Burgemeester te *Akersloot*, op woensdag den 11 Mei aanstaande, 's morgens ten 10 uren, zullende het vergelijkend examen dan tevens worden afgenomen. Het vast tractement bedraagt *f* 75-:-: Er is vrije woning, en voor omtrent 15 Scholieren wordt maandelijks een matig leergeld betaald. *Julij* 1813.

CASTRICUM vacant. *Mei* 1813.

NOORDEINDE VAN GRAFT vacant. *Julij* 1813.

EGMOND OP DEN HOEF. Ten gevolge meergemelde dispositie, is alhier tot openbaar Onderwijzer finaal aangesteld PIETER LEUR. *Nov.* 1813, *Jan.* en *Febr.* 1814.

SCHERMERHORN. Alhier is, uit kracht van ge-noemde dispositie, GYSBERTUS VAN SANDWYK tot open-baar Onderwijzer finaal aangesteld. *Jan.* 1814.

VII. *Distr.* TH. DE VRIES.

UITDAM EN ZUIDERWOUDE. Bij dezelfde dis-positie, is alhier tot openbaar Onderwijzer finaal benoemd DIRK BAKKER CORNZ. *Julij* 1813.

MARKEN. (*Eiland*) Alhier is, mede ten gevolge van gedachte dispositie, tot openbaar Onderwijzer finaal benoemd JAN POOL. *Julij* en *Octob.* 1813.

IX. *Distr.* A. SIMONS.

ZEVENHOVEN weder vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

LANGEWEIDE. Alhier is, uit kracht van boven-melde dispositie, KORNELIS DRIEHUIZEN tot openbaar Onderwijzer finaal aangesteld. *Mei* 1813.

X. *Distr.* H. ARNTZENIUS.

UTRECHT. De Roomsch-Katholijke Armschool van de Clerisie vacant. *December* 1812 en *Junij* 1813.

UTRECHT. De Onderwijzersplaats in eene der Parochie-Scholen dezer Stad vacant. *Junij* 1813.

UTRECHT. Ten gevolge van meergenoemde dispositie, is CORNELIS ROEKES VAN DER STAR, als bijzonder Onderwijzer der tweede klasse, alhier finaal toegelaten. *Maart* 1814.

WILNIS. Alhier is, bij gemelde dispositie, tot openbaar Onderwijzer finaal aangesteld MARTINUS JOHANNES HENGEVELD. *Julij*, *Nov.* en *Dec.* 1813.

YSSELSTEIN. Alhier is, uit kracht van gemelde dispositie, als Kostschoolhouderesse der Stedelijke Juffrouwen-school, finaal benoemd CATHARINE CORNELIA LUCIE BOLLAERTS.

XI. *Distr.* J. VAN MANEN, ADZ.

RHENEN. Tot openbaar Onderwijzer alhier, is, in-gevolge genoemde dispositie, HENRICUS ENGLERT finaal aangesteld. *Januarij* 1814.

XII. *Distr.* H. G. SCHLUITER.

HOOGLAND. Ten gevolge gedachte dispositie, is PIE-TER TESSELHOFF tot openbaar Schoolonderwijzer alhier, finaal benoemd. *Aug.* 1812, *Mei* 1813 en *Febr.* 1814.

DE

DE MONDEN VAN DE MAAS.

I. *Distr.* J. VAN GEUNS.

SASSENHEIM. Uit kracht eener dispositie van den Heere Commisfaris-generaal van Binnenlandfche Zaken, van 10 April 1814, N°. 23, is ANTONIE ALLARIÈS, als nu finaal aangefteld tot openbaar Schoolonderwijzer alhier. *Junij* en *September* 1813.

II. *Distr.* B. SPOELSTRA.

STOMPWIJK. Bij genoemde dispofitie, is PAULUS VAN DER MEY tot openbaar Onderwijzer alhier finaal aangefteld. *Sept.* en *Dec* 1812 en *Mei* 1813.

DEN HAAG. De School in het Roomsch-Katholijke Weeshuis vacant. *September* en *October* 1812.

DEN HAAG. Eene bijzondere Onderwijzersplaats van de 2de klasfe vacant. *Junij* en *Aug.* 1813.

IV. *Distr.* N. MESSCHAERT.

MAASSLUIS. De vacerende Onderwijzerspost in de Armfchool is bij voorraad bezet. *Julij* 1812 en *Mei* 1813.

HILLEGONDSBERG. Ten gevolge genoemde dispofitie, is alhier tot openbaar Onderwijzer finaal aangefteld WILLEM VAN DEN HOONAARD. *Julij* 1812 en *Mei* 1813.

HONDSHOLREDIJK. Uit kracht van gemelde dispofitie, is PIETER VAN DER VELDEN, alhier, tot openbaar Schoolonderwijzer finaal aangefteld. *August.* en *Octob.* 1813 en *Jan.* 1814.

V. *Distr.* . . . .

RUGGE en OOSTERLAND, genaamd *de Tinte*, vacant. *Julij* 1812.

HELVOET BINNEN of NIEUW HELVOET. Ingevolge meergenoemde dispofitie, is alhier tot openbaar Onderwijzer finaal benoemd JAN VISSER. *Julij* en *Sept.* 1812 en *Mei* 1813.

ZWARTEWAAL. Tot openbaar Onderwijzer alhier, is, ingevolge gedachte dispofitie, finaal aangefteld ADRIANUS VAN BRINK. *Mei* 1813.

VI. *Distr.* G. VAN KOOTEN.

HENDRIK IDO AMBACHT. Uit kracht van gemelde dispofitie, is PIETER SERET, alhier, tot openbaar Schoolonderw. finaal aangefteld. *Mei*, *Julij* en *Nov.* 1813.

ZWIJNDRECHT. Alhier is tot openbaar Onderwijzer, in-

ingevolge bovengenoemde dispositie, finaal aangesteld JOHANNES WOLF. *Mei* 1813.

ALBLASSERDAM. Bij gedachte dispositie, is JACOB KOOL alhier tot openbaar Onderwijzer finaal aangesteld. *Mei*, *Julij* en *Aug.* 1813.

GROOTE LINDT, onder *Zwijndrecht*. Alhier is, uit kracht van genoemd besluit, tot openbaar Schoolonderwijzer finaal aangesteld JOHANNES CHRISTIAAN BORZEL. *Julij* en *September* 1813 en *Maart* 1814.

VII. *Distr.* G. W. BOOT.

KULENBORG. De post van Stads-School- en Kosthouderesse vacant. *December* 1811.

VIII. *Distr.* . . . .

DIRKSLAND. Uit kracht van bovenstaande dispositie, is alhier tot openbaar Onderwijzer finaal benoemd KORNELIS VERMEULEN. *Mei*, *Julij* en *Aug.* 1813

DE BOVENYSSEL.

I. *Distr.* H. H. DONKER CURTIUS.

LOENEN (*op de Veluwe*) vacant. *Febr.* 1814.

II. *Distr.* H. HOEFHAMER.

PUTTEN. Daar de openbare Schoolonderwijzer alhier, J. D. BRAKENBURG, wegens zijne verslaafdheid aan sterken drank, en daaruit voortvloeijend pligtverzuim, door den Burgemeester dezer gemeente, met voorkennis van den Districts-Schoolopziener, van zijnen post is ontzet geworden, zoo worden de genen, die daartoe genegen zijn, de vereischte bekwaamheid en ten minsten den derden rang bezitten, uitgenoodigd, om zich, vóór of uiterlijk op den 10 Mei aanstaande, in persoon of met vrachtvrije brieven, bij den Burgemeester of Schoolopziener van het District te vervoegen, en de noodige verklaringen van goed gedrag aan hem in te leveren. Het jaarlijksch tractement als Schoolhouder is *f* 125-:-: De schoolgelden bedragen nagenoeg *f* 216-:-: in het jaar. De emolumenten, die men geniet als Koster en Doodgraver, kunnen gerekend worden op ongeveer *f* 100-:-: behalven hetgeen een Onderwijzer zou kunnen verdienen met het geven van private lessen op de nabijgelegene Buitenplaatsen.

III.

III. *Distr.* J. VAN DER LINDEN.

DOETINCHEM. De post van eersten openbaren Nederduitschen Schoolonderwijzer vacant. *Junij* 1812 en *Mei* 1813.

DOESBORG. De post van openbaren Franschen en Hoogduitschen Onderwijzer vacant. *Mei* 1813.

KEPPEL BINNEN. Alhier is, ingevolge gemelde dispositie, tot openbaar Onderwijzer finaal benoemd ANTHONY VERGEER. *Mei* 1813.

ZUTPHEN. Ten gevolge bovengenoemde dispositie, is binnen deze Stad als Huisonderwijzer toegelaten JAMES DAY.

VI. *Distr.* . . . .

GENT. Bij genoemde dispositie, is alhier tot openbaar Onderwijzer aangesteld ROELOF OTTEN. *Mei* en *Junij* 1813.

VII. *Distr.* F. H. REPELIUS.

WADENOOIJEN. Ten gevolge gemelde dispositie, is tot openbaar Onderwijzer alhier, finaal aangesteld BERNARDUS VAN NOORT. *Junij*, *Aug.* en *Sept.* 1813.

OPHEMERT vacant. *Octob.* 1812, *Mei* en *Junij* 1813.

RUMPT. Ingevolge meergenoemde dispositie, is HENDRIK RINK finaal aangesteld tot openbaar Onderwijzer alhier. *November* 1812 en *Mei* 1813.

DE MONDEN VAN DEN YSSEL.

I. *Distr.* J. H. FLOH.

WEDDEHOEN en KORTWIJK of ZELDAM vacant. *Mei* 1813.

TWICKELO vacant. *Mei* 1813.

BOEKELO vacant. *April* 1812.

BENTELE vacant. *April* 1812.

LATTRUP vacant. *November* 1812.

ZENDEREN vacant. *September* 1813.

II. *Distr.* . . . .

REUTUM en HAARLO vacant. *September* 1807.

III. *Distr.* C. FRANSEN VAN ECK.

TONGEREN vacant. *October* 1809.

WESEPE. Uit kracht eener dispositie van den Heere Commissaris-generaal van Binnenlandsche Zaken, van 10 April 1814, N°. 23, is ENGBERT BOSCHLOO, als nu finaal

aangesteld tot openbaar Schoolonderwijzer alhier. *Ma Junij* en *Julij* 1813.

III. *Distr.* J. W. A. MULLER.

MARKELO. Bij bovengemelde dispositie, is HERM JAN MEERMAN VAN DER HORST als nu finaal aangesteld tot openbaar Onderwijzer alhier. *Aug.* 1812 en *Mei* 181

SIPCULO vacant. *Mei* 1813.

RADEWIJK en VELDHOEK vacant. *Mei* 1813.

IV. *Distr.* J. F. SERRURIER.

KAMPERVEEN, *Zuideinde*, vacant. *Mei* 1809.

KAMPERVEEN, *Hooge Weg*, vacant. *Nov.* 1809.

RUITEVEEN vacant. *Februarij* 1812.

HASSELERDIJK vacant. *Februarij* 1812.

WESTERHOLTE en 's HEERENBROEK. Uit kracht van bovengemelde dispositie, is alhier tot openbaar Onderwijzer finaal benoemd HERMANUS SCHRIJL. *Sept.* 1812 en *Junij* 1813.

DE ZWARTENDYK vacant. *Mei* 1813.

KAMPER-ZEEDYK vacant. *Aug.* 1813.

V. *Distr.* W. SANDERS.

OSSENZIJL. De vacante School alhier wordt provisioneel waargenomen. *October* 1811 en *Mei* 1813. Zulks geschiedt ook op de vier navolgende plaatsen:

KALLENKOTE. *Aug.* 1811, *Nov.* 1812 en *Mei* 1813.

'T NEDERLANDT. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

CALLEMBERG. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

LEIJEN en OVERLANKHORST. *December* 1811 en *Mei* 1813.

ZUIDVEEN. Uit kracht van gemelde dispositie, is alhier tot openbaar Onderwijzer finaal aangesteld WILLEM VAN ENGEN. *Junij*, *Sept.* en *Octob.* 1813.

OLDENMARKT en IJSSELHAM. Ten gevolge bovengenoemde dispositie, is LEENDERT KROLL finaal aangesteld tot openbaar Onderwijzer alhier. *Junij*, *Sept.* en *Octob.* 1813.

CUINRE vacant. *Junij* 1813.

GIETHOORN ZUIDERSCHOOL vacant. *Octob.* 1813.

JONEN EN DWARSGRAFT. Alhier is, ingevolge gedachte dispositie, tot openbaar Onderwijzer finaal aangesteld WATZE JAN TE WOLDE.

VRIES-

VRIESLAND.

I. *Distr.* J. F. KORFF.

HAULERWIJK vacant. *October* 1809.

BLESDIJKE vacant. *Junij* 1810.

WOLVEGA vacant. *Maart* 1811. en *Aug.* 1813.

OUDELEMMER. Bij dispositie van den Heere Commissaris-generaal van Binnenlandsche Zaken, van 10 April 1814, N°. 23, is GEERT KARSTEN HOOGENBERG, als nu finaal aangesteld tot openbaar Schoolonderwijzer, alhier. *Aug.* en *Nov.* 1813 en *Maart* 1814.

BENEDENKNIJPE. Ten gevolge gemelde dispositie, is alhier tot openbaar Schoolonderwijzer aangesteld SYBE JANS MEYER. *Mei* en *Junij* 1813.

II. *Distr.* J. TADEMA WIELANDT.

BEETS vacant. *Augustus* 1810.

LUNJEBERD en TERBAND. Alhier is, ingevolge gedachte dispositie, tot openbaar Onderwijzer finaal benoemd HENDRIK IZAKS POUTSMA. *Mei* 1813.

URETERP. Tot openbaar Schoolonderwijzer alhier, is HENDRIK ANNES WEERSINGA, uit kracht van gemelde dispositie, als nu finaal aangesteld. *Mei* en *Junij* 1813.

NYEHASKE. Krachtens bovengenoemde dispositie, is TYMEN HENDRIKS KLUIVER finaal aangesteld tot openbaar Schoolonderwijzer alhier. *Aug.*, *Oct.* en *Dec.* 1813.

III. *Distr.* H. W. C. A. VISSER.

IDSKENHUIZEN. Uit kracht van genoemde dispositie, is alhier tot Schoolonderwijzer als nu finaal aangesteld MARTEN DOEDES SIMONIDES. *November* 1812, *Mei* en *Junij* 1813.

BALK. De vacante openbare School alhier wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1812 en *Mei* 1813.

BALK. Bijzondere School der tweede klasse vacant. *December* 1808.

OUDEGA onder *Koudum*. De vacante School alhier wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

BAARD. Ten gevolge gedachte dispositie, is GJALT JANS MEYER als nu finaal aangesteld tot openbaar Onderwijzer alhier. *October* 1812 en *Mei* 1813.

SNEEK. De Armenschool vacant. *October* 1812.

SNEEK. Door het vertrek van F. P. FERWERDA, ter tijdelijke waarneming der School te *Stavoren*, de Weeshuisschool alhier vacant geworden zijnde, is ter vervul-

vulling daarvan, op den 6 April ll. gehouden een vergelijkend examen, waartoe zich twee Sollicitanten hebben aangeboden, en is het Proces-Verbaal hiervan ingezonden.

TJERKWERD. Uit kracht van genoemde dispositie, is alhier tot openbaar Onderwijzer finaal aangesteld TIMTJE TJEERDS VAN DER VEER. *Sept.* en *Oct.* 1813 en *Febr.* 1814.

OFFINGAWIER vacant. *Maart* 1814.

IV. *Distr.* A. BRUINING.

HITZUM. Bij meergenoemde dispositie, is EELTJE JELLES JELLESMA tot openbaar Onderwijzer alhier finaal aangesteld. *Junij*, *Julij* en *Aug.* 1813.

PEINS vacant. *Maart* 1808.

IJTENS vacant. *December* 1809.

TJUMMARUM vacant. *Augustus* 1812.

BOER vacant. *Maart* 1814.

PIETERSBIERUM vacant. *Maart* 1814.

V. *Distr.* Mr. J. D. VAN DER PLAATS.

STIENS. Ten gevolge gedachte dispositie, is ROELOF KASPERS DE JONG als nu finaal aangesteld tot openbaar Schoolonderwijzer alhier. *Dec.* 1812 en *Mei* 1813.

HUIZUM. PIETER ANDRIES MEETER is als nu finaal uit kracht van gemelde dispositie, benoemd tot openbaar Schoolonderwijzer alhier. *Dec.* 1812. *Mei* en *Aug* 1813.

LEEUWARDEN. De Eerste Onderwijzersplaats in de Stads Armenschool alhier vacant. *Sept.* en Nov. 1813.

LEEUWARDEN. Ten gevolge bovengenoemde dispositie, is alhier, als houderesse eener jonge Juffrouwenschool, finaal toegelaten HENRIETTE HENRIOD.

WIER. Op den 26 Maart ll. is gehouden examen, ter vervulling der opengevallene Schoolonderwijzersplaats alhier, waartoe zich vijf Sollicitanten hebben aangeboden, en is het Proces-Verbaal hiervan ingezonden.

VI. *Distr.* M. MARTENS.

HOLWERT. Uit kracht van meergenoemde dispositie, is FREDRIK HENDRIK DIEMER als nu finaal aangesteld tot openbaar Schoolonderwijzer alhier. *Sept.* 1812 en *Mei* 1813.

BORNWERD en BETTERWERD. Door de finale aanstelling van TJETZE PAULUS VAN DER PLOEG tot openbaar Onderwijzer te *Foudgum*, is de School alhier weder vacant. *Septemb.* 1812 en *Mei* 1813.

WIERUM. Bij meergenoemde dispositie, is alhier tot openbaar Onderwijzer finaal aangesteld JAN FRANZENS MEINEMA. *Mei*, *Junij*, *Aug.* en *Sept.* 1813.

FOUD-

FOUDGUM. Uit kracht van gemelde dispositie, is tot penbaar Onderwijzer alhier, finaal benoemd TJETZE ULUS VAN DER PLOEG. *Mei* en *Nov.* 1813.

WETSENS vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

GENUM. Alhier is tot openbaar Onderwijzer, ingeolge gedachte dispositie, als nu finaal aangesteld GERBER EBELIS BOERSMA. *Mei*, *Julij* en *Aug.* 1813.

VII. *Distr.* W. BEEKHUIS.

DROGEHAM. Krachtens gemelde dispositie, is HENRIK JANS POSTHUIS finaal aangesteld tot openbaar Onderijzer alhier. *Junij*, *Oct.* en *Dec.* 1813.

LUTKEWOUDE of AUSBUURT vacant. *Febr.* 1814.

DE WESTER-EEMS.

I. *Distr.* Mr. TH. VAN SWINDEREN.

GRONINGEN. De Schoolmeestersplaats bij de Marni-Kerk vacant. *Mei* 1808.

GRONINGEN. De Schoolonderwijzersplaats in de loorder Diakonieschool der Hervormden vacant. *Junij* n *December* 1809.

ENGELBERT. Bij dispositie van den Heere Commisris-generaal van Binnenlandsche Zaken, is LAMBERTUS ANS FABER als nu finaal aangesteld tot openbaar Schoolnderwijzer alhier. *Nov.* 1811, *Nov.* 1812 en *Mei* 1813.

MIDWOLDE. Alhier is tot openbaar Onderwijzer, ten evolge gemelde dispositie, finaal aangesteld LUCAS HARMS ROES. *Junij* 1812.

MARUM. Bij dezelfde dispositie, is JAN SMIT finaal enoemd tot openbaar Onderwijzer alhier. *Nov.* 1812.

NOORDWIJK. Alhier is, mede uit kracht van bovenaande dispositie, tot openbaar Onderwijzer finaal aangeeld DIRK VAN DEN BERG. *November* 1812.

ADUARD. Bij genoemde dispositie, is TJEERD HILKES ERINGA tot openbaar Onderwijzer alhier finaal aangesteld. *Mei* 1813.

GROOTE GAST. Ten gevolge meer genoemde dispotie, is ALBERT HAATJES SMID finaal aangesteld tot openaar Schoolonderwijzer alhier. *Sept.* 1813 en *Maart* 1814.

OPENDE. Uit kracht van gemelde dispositie, is tot penbaar Onderwijzer alhier finaal benoemd HENDRIK OELOFS HUISMAN. *Nov.* 1813 en *Maart* 1814.

II. *Distr.* J. R. VAN EERDE.

WESTERWYTWERT. Bij bovenstaande dispositie, s HENDRICUS KLAZES STRUIVIG finaal aangesteld tot penbaar Onderwijzer alhier. *Mei* 1808 en *Oct.* 1812.

III. *Distr.* E. TINGA.

WESTEREMDEN. Krachtens meergemelde dispositie is tot openbaar Schoolonderwijzer alhier, benoemd DIRK JACOBS WINTER. *Junij* en *Octob.* 1810 en *Aug.* 1813.

ENUM vacant. *Junij* en *October* 1812.

SLOCHTEREN. Bij bovenstaande dispositie, is DOWE ROELOFS HUISMAN finaal aangesteld tot openbr Onderwijzer alhier. *October* 1812.

ST. ANNEN vacant. *October* 1813.

LELLENS vacant. *October* 1813.

IV. *Distr.* H. WESTER.

NOORDBROEK vacant. *Januarij* 1814.

WILDERVANK. Uit kracht van gemelde dispositie, is alhier tot openbaar Onderwijzer finaal benoemd ABRAHAM JACOBS DE VRIES.

V. *Distr.* . . . .

VLAGTWEDDE. Krachtens genoemde dispositie, is TAMME HENDRIKS KNOOP tot Schoolonderwijzer alhier finaal aangesteld. *Augustus* 1812.

ZELLINGE. Alhier is DIRK BEREND STENEKES finaal benoemd, ingevolge bovenstaande *dispositie*, tot openbaar Schoolonderwijzer. *December* 1812.

WEDDE. Bij dezelfde dispositie, is *tot openbaar Onderwijzer* finaal aangesteld BEREND BOTTER DE ROOS.

VI. *Distr.* C. POTHOF.

SCHONEBEEK. Bij meergemelde dispositie, is alhier ALBERT KUIPER tot openbaar Onderwijzer finaal aangesteld. *Mei* 1813.

VII. *Distr.* G. SMIT.

RUINEN. Ten gevolge van genoemde dispositie, is als nu finaal benoemd HAJO PIETERS EDENS tot openbaar Schoolonderwijzer alhier. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

VIII. *Distr.* J. TONCKENS.

RODERWOLDE. Uit kracht van meergemelde dispositie, is, tot openbaar Schoolonderwijzer alhier, finaal aangesteld AREND ODDING. *Mei* en *October* 1812.

BEILEN. Bij dezelfde dispositie, is GERRIT VAN CLEEF als nu finaal benoemd tot openbaar Schoolonderwijzer alhier. *Augustus* en *October* 1812 en *Mei* 1813.

DE MONDEN VAN DEN RYN.

IX. *Distr.* A. I. BERKHOUT.

GROOT-WASPIK vacant. *Maart* 1813.

DUSSEN. Door het overlijden van JACOBUS HAGOORT, is deze plaats vacant geworden. — De School is van den middelsten rang. — Men verwachte nadere berigten.

AANHANGSEL.

SCHOOLBERIGTEN.

Mei 1814.

DE ZUIDERZEE.

I. *Distr.* C. WERTZ.

AMSTERDAM. Ingevolge dispositie van den Heere Commissaris-generaal van Binnenlandsche Zaken van 10 April 1814, N°. 23, geamplieerd door den Heere Secretaris van Staat voor de Binnelandsche Zaken, den 2 Mei 1814, N°. 15, is NICOLAAS FRIEDRICH PFLUEG toegelaten als Huisonderwijzer binnen deze Stad.

II. *Distr.* J. TEISSEDRE L'ANGE.

NIEUWER-AMSTEL. De School op *het Verwerspad* vacant. *Mei* 1813.

III. *Distr.* J. C. BERRANGÉ.

LEYMUIDEN vacant. *April* 1814.

IV. *Distr.* A. NUMAN.

MOERBEEK onder *Nieuwe Niedorp* vacant. *November* 1810.

VALKOOG vacant. *Mei* 1813.

PETTEN vacant. *November* 1813 en *Maart* 1814.

HELDER. Eene openbare Schoolonderwijzersplaats voor de Fransche taal alhier, is provisioneel vervuld. *December* 1813.

BARZINGERHORN. Door het overlijden van JA VEL, is de post van Onderwijzer en Voorlezer alhier, opengevallen. De genen, die daartoe genegen zijn, kunnen zich op den 12 en 19 van de maand Junij naastkomende, vervoegen bij den Heer Burgemeester te *Barzingerhorn* K. DE JONGH, mits voorzien van actens (doch niet minder dan van den derden rang), en getuigenisfen van goed zedelijk en burgerlijk gedrag. Met overleg van den Districts Schoolopziener, is de dag tot het vergelijkend examen der zich aangediend hebbende Sollicitanten, bepaald op den 23 Junij. — De voordeelen, aan dezen post verbonden, zijn: aan vast tractement *f* 250-:-: benevens de verbeterde fchoolgelden van een aanzienlijk aantal kinderen; waarvan de eerstbeginnende, in het fpellen nog zijnde, maandelijks betalen 2 ftuivers; die aan het fchrijven zijn geven 4 ftuivers; en, die in het rekenen onderwijs ontvangen, betalen 6 ftuivers. — *Ook moet* onder de voordeelen worden in aanmerking genomen *het voorregt* eener vrije Woning; doch onder *voorwaarde, dat zoo dra*, tot gemak der leerlingen, die van de westzijde, en dus van verre moeten komen, zich in het midden der gemeente eene betere gelegenheid zal hebben aangeboden, de Onderwijzer verpligt zal zijn het tegenwoordige Woon- en Schoolhuis te verlaten, en in het nieuwelings aangekochte intrek te nemen.

ST. MAARTEN. Door het overlijden van KORNELIS KAPITEIN is de Onderwijzers- en Voorlezers-plaats alhier opengevallen. — De genen die daartoe genegen zijn, kunnen zich, mits voorzien van actens van rang en bewijzen van goed zedelijk en burgerlijk gedrag, vervoegen bij den Predikant der vereenigde gemeenten te *St. Maarten* en *Valkoog*, vóór of op den 12 Junij d. j. — Men is van voornemen op Maandag den 13 daaraan overtegaan tot het afnemen van een vergelijkend onderzoek naar de bekwaamheden, en gefchiktheden der Sollicitanten. — De tractement

menten zijn als Onderwijzer *f* 114-:-:, en als Voorlezer *f* 20-:-:, benevens vrije Woning en de voordeelen, die van de Leerlingen kunnen gemaakt worden.

V. *Distr.* J. DOZIJ.

ENKHUIZEN. De Stads Armenschool vacant. *April* 1811.

ENKHUIZEN. De Onderwijzersplaats in eene der Stads Scholen van de tweede klasse, alhier vacant. *December* 1813.

NIBBIXWOUDE onder *Midwoud*, vacant. *Dec.* 1813.

HOORN. Eene bijzondere School der tweede klasse alhier vacant. *December* 1813.

VI. *Distr.* A. R. MAURER.

ALKMAAR. De Stads Armenschool vacant. *Mei* 1813.

ALKMAAR. De School in het Roomsch-Katholijke Weeshuis vacant. *Mei* 1813.

BOEKEL vacant. *Julij* 1813 en *April* 1814.

CASTRICUM vacant. *Mei* 1813.

NOORDEINDE VAN GRAFT vacant. *Julij* 1813.

VII. *Distr.* TH. DE VRIES.

HOBREDE. Alzoo door het bedanken van JORIS OTT de posten van Schoolonderwijzer, Doodgraver, Koster en Voorzanger der Hervormde gemeente alhier zijn vacant geworden; zoo worden de genen, die daartoe genegen zijn, uitgenoodigd, om zich op den 12 en 19 Junij aanstaande, met overlegging der bewijzen van algemeene toelating en goed zedelijk gedrag, aan te melden aan den President Kerkmeester dezer Gemeente. Het vergelijkend examen zal plaats hebben op Donderdag den 23 Junij des morgens ten negen uren te *Hobrede* voornoemd. Behalve eene vrije Woning, het Schoolgeld en verdere Emolumenten, bedraagt het tractement der opgenoemde posten *f* 85-:-:

IX. *Distr.* A. SIMONS.

ZEVENHOVEN weder vacant. *December* 1812 *Mei* 1813.

X. *Distr.* H. ARNTZENIUS.

UTRECHT. De Roomsch-Katholijke Armschool der Clerisie vacant. *December* 1812 en *Junij* 1813.

UTRECHT. De Onderwijzersplaats in eene der Parochie-Scholen dezer Stad vacant. *Junij* 1813.

XI. *Distr.* J. VAN MANEN, ADZ.

OVERLANGBROEK. Op den 15 April 1814, is hier, in den ouderdom van 77 jaren, overleden WILLEM DE KRUIF. De vereënigde posten van Schoolonderwijzer en Koster en Voorzanger der Hervormde gemeente, is daardoor ledig geworden. Daar de overledene reeds vele jaren blind was, en zijn post door een ander moest laten waarnemen; zoo blijft de voortduring daarvan, voor eerst, nog denzelfden persoon toevertrouwd.

DE MONDEN VAN DE MAAS.

II. *Distr.* B. SPOELSTRA.

'S GRAVENHAGE. Ingevolge dispositie van den Heere Commissaris-generaal van Binnenlandsche Zaken van 10 April 1814, N°. 23, geamplieerd door den Heere Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, den 2 Mei 1814, N°. 15, is JOHANNES VAN RENESSE, bezittende den tweede rang, tot bijzonder Onderwijzer der tweede klasse finaal aangesteld. *Junij* en *Aug.* 1813.

'S GRAVENHAGE. De School in het Roomsch-Katholijke Weeshuis vacant. *Sept.* en *Octob.* 1812.

IV. *Distr.* N. MESSCHAERT.

MAASSLUIS. De vacerende Onderwijzerspost in de Armschool is bij voorraad bezet. *Julij* 1812 en *Mei* 1813.

V. *Distr.* . . . . . .

RUGGE en OOSTERLAND, genaamd *de Tinte*, vacant. *Julij* 1812.

VII. *Distr.* G. W. BOOT.

KULENBORG. De post van Onderwijzer voor de Nederduitsche en Fransche Stads openbare Kost- en Dagschool opengevallen zijnde door het vertrek van W. SCHRAM, wordt elk, die hiertoe bevoegd is door het bezitten eener acte van algemeene toelating, ten minsten van den tweeden rang, uitgenoodigd ter vervulling van bovengenoemden post. Behalven de vrije bewoning van het Stads-Schoolhuis, tot het houden van Kost-discipelen in allen opzigte geschikt, bedraagt het jaarlijksch tractement *f* 300-:-:, kunnende het schoolgeld van omtrent 60 Leerlingen (waaronder geene Meisjens) gerekend worden jaarlijks nagenoeg *f* 600-:-: op te brengen. Nog wordt van Stads wege, voor het houden van eenen Ondermeester, jaarlijks gegeven *f* 150-:-: De Sollicitanten moeten zich in persoon sisteren voor de plaatselijke Schoolcommissie alhier, op Woensdag den 15 Junij eerstkomende, des morgens ten tien uren.

Wijders noodigt men hier ter Stede almede uit alle Schoolonderwijzeresſen, die, een bewijs van bevoegdheid, bestaande in eene acte van algemeene toelating, bezittende, zich genegen toonen en geschikt bevinden tot het bekleeden van den post van het jonge Jufvrouwen Stads-Kost- en Dagschool, op een jaarlijksch tractement van *f* 300-:-: De Sollicitanten moeten zich in persoon vervoegen bij de plaatselijke Schoolcommissie alhier, op Woensdag den 15 Junij aanstaande, des avonds ten vijf uren. *Dec.* 1811.

DE BOVENYSSEL.

I. *Distr.* H. H. DONKER CURTIUS.

LOENEN (*op de Veluwe*). Den 25 April ll. is . door den Schoolopziener van het District afgenomen het gelijkend examen der vier volgende Sollicitanten: HERM. WILLEM VAN RENNES, Ondermeester te *Wageningen*; BRUNARDUS JACOBUS VAN HEUVEN, Ondermeester te *Drempt*; JOHANNES REINHARD VAN DEN BOHM, te *Lizendaal* en GERRIT JAN BOKHORST, Ondermeester te *Lochem*; alle den 3den rang bezittende. Het Proces-Verbaal hiervan opgezonden zijnde aan den Heer Commissaris voor de Zaken van het middelbaar en lager Onderwijs, is, ingevolge de dispositie van den Heere Commissaris-generaal van Binnenlandsche Zaken, van 10 April, N°. 23, geamplieerd door den Heere Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, den 2den Mei *1814*, *N°. 15*, alhier tot openbaar Onderwijzer finaal *aangesteld*, HERMAN WILLEM VAN RENNES. *Febr.* 1814.

II. *Distr.* H. HOEFHAMER.

PUTTEN vacant. *April* 1814.

III. *Distr.* J. VAN DER LINDEN.

DOETINCHEM. De post van eersten openbaren Nederduitschen Schoolonderwijzer vacant. *Junij* 1812 en *Mei* 1813.

DOESBORG. De post van openbaren Franschen en Hoogduitschen Onderwijzer vacant. *Mei* 1813.

VII. *Distr.* F. H. REPELIUS.

OPHEMERT vacant. *Octob.* 1812, *Mei* en *Junij* 1813.

EST. De School alhier met het daaraan verbonden ambt van Koster en Voorzanger bij de Hervormde gemeente op den 12den Maart door het overlijden van BASTIAAN

BAG-

IAGGERMAN vacant geworden, worden de Sollicitanten naar dezelve opgeroepen, om hunne getuigschriften, bij afwezigheid van den Heer dezer plaats, uiterlijk den 15 Junij *franco* intezenden bij den Schoolopziener van dit District.. Zij moeten overleggen acte van den derden rang, met bewijzen van goed gedrag, en van Lidmaatschap der Hervormde kerke, en zich den 21 daaraanvolgende, 's morgens ten negen uren, laten vinden bij de school te *Est*, om zich te onderwerpen aan het vergelijkend examen het welk hun zal worden afgenomen. De voordeelen bestaan in de inkomsten van drie morgen Weilands, *f* 20-:-: uit het Dorpsverschot, *f* 40-:-: uit de Dorpsgoederen, *f* 12:10-: uit de Ambtlasten, de inkomsten van de Duiven op de kerk, de Schoolgelden en vrije Woning.

DE MONDEN VAN DEN YSSEL.

I. *Distr.* J. H. FLOH.

WEDDEHOEN en KORTWIJK of ZELDAM vacant. *Mei* 1813.

TWICKELO vacant. *Mei* 1813.

BOEKELO vacant. *April* 1812.

BENTELE vacant. *April* 1812.

LATTRUP vacant. *November* 1812.

ZENDEREN vacant. *September* 1813.

II. *Distr.* . . . .

REUTUM en HAARLO vacant. *September* 1807.

III. *Distr.* C. FRANSEN VAN ECK.

TONGEREN vacant. *October* 1809.

III. *Distr.* J. W. A. MULLER.

SIPCULO vacant. *Mei* 1813.

RADEWIJK en VELDHOEK vacant. *Mei* 1813.

IV.

IV. *Distr.* J. F. [illegible].

KAMPERVEEN, *Zuideinde*, vacant. *Mei* 1813.

KAMPERVEEN, *Hooge Weg*, vacant. *Nov.* 1812.

RUITEVEEN vacant. *Februarij* 1812.

HASSELERDIJK vacant. *Februarij* 1812.

De ZWARTENDYK vacant. *Mei* 1813.

KAMPER-ZEEDYK vacant. *Aug.* 1813.

V. *Distr.* W. SANDERS.

OSSENZIJL. De vacante School alhier wordt pro-fioneel waargenomen. *October* 1811 en *Mei* 1813. Dit gefchiedt ook op de vier navolgende plaatfen:

KALLENKOTE. *Aug.* 1811, *Nov.* 1812 en *Mei* 1813.

'T NEDERLANDT. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

CALLEMBERG. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

LEIJEN en OVERLANKHORST. *December* 1812 en *Mei* 1813.

CUINRE. Op den 8 April ll. werd het vergelijkend examen gehouden, ter vervulling der vacerende openbare Schoolonderwijzersplaats alhier, waartoe zich vier Sollicitanten, allen bezittende den 2den rang, hadden aangeboden; en is het Proces-Verbaal hiervan ingezonden bij den Heere Commisfaris voor de Zaken van het middelbaar en lager Onderwijs. *Junij* 1813.

GIETHOORN. Zuiderfchool vacant. *Octob.* 1813.

VRIESLAND.

I. *Distr.* J. F. KORFF.

HAULERWIJK vacant. *October* 1809.

BLESDIJKE vacant. *Junij* 1810.

WOLVEGA vacant. *Maart* 1811. en *Aug.* 1813.

II. *Distr.* J. TADEMA WIELANDT.

BEETS vacant. *Augustus* 1810.

III. *Distr.* H. W. C. A. VISSER.

BALK. De vacante openbare School alhier wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1812 en *Mei* 1813.

BALK. Bijzondefe School der tweede klasse vacant. *December* 1808.

OUDEGA onder *Koudum.* De vacante School alhier wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

SNEEK. De Armenschool vacant. *October* 1812.

SNEEK. Ingevolge disppsitie van den Commissaris-generaal van Binnenlandsche Zaken, van 10 April 1814, N°. 23, geamplieerd door den Heere Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, den 2 Mei 1814, N°. 15, is tot Onderwijzer in het oud Burger Weeshuis dezer Stad finaal aangesteld ANDRIES C. SJOLLEMA. *April* 1814.

OFFINGAWIER vacant. *Maart* 1814.

WORKUM. 2*de School.* Alzoo de tweede Stads School door H. FLORIJN verlaten en vacant is geworden, worden de Sollicitanten naar dezelve uitgenoodigd, om zich met hunne acten van algemeene toelating van ten minsten den tweeden rang en voldoende getuigschriften van *onbesproken* en *onberispelijk* burgerlijk en zedelijk gedrag, schriftelijk of in persoon aan te geven bij den School-opziener van het 3de School-District te *Tsbregtum*, en tevens

vens zich aan te melden bij den prefident Burgem der Stad *Workum*, voor of op den 26 Junij eerstkomd 's morgens ten 10 uren: De School is van den hde rang. Het vast tractement, het geen ieder vierendeel geregeld betaald wordt, is *f* 300. De Schoolpenn van ruim honderd leerlingen bedragen op de dagfch ftuiv. voor lezen, 16 ftuiv. voor fchrijven tevens. *f* 1-10-: voor lezen, fchrijven en rekenen, en voor avondfchool tevens 18 ftuiv., voor het lezen *f* 1-4-:, m het fchrijven en lezen, en *f* 1-16-: voor het lezen, fchr ven en rekenen; er is een vrije en zeere goede Woning enTu

IV. *Distr.* A. BRUINING.

PEINS vacant. *Maart* 1808.

IJTENS vacant. *December* 1809.

TJUMMARUM vacant. *Augustus* 1812.

BOER vacant. *Maart* 1814.

PIETERSBIERUM vacant. *Maart* 1814.

V. *Distr.* Mr. J. D. VAN DER PLAATS.

LEEUWARDEN. De Eerfte Onderwijzersplaats in de Stads Armenfchool alhier vacant. *Sept.* en *Nov.* 1813.

WIER vacant. *April* 1814.

VI. *Distr.* M. MARTENS.

BORNWERD en BETTERWERD weder vacant. *Sept.* 1812, *Mei* 1813 en *April* 1814.

WETSENS vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

VII. *Distr.* W. BEEKHUIS.

LUTKEWOUDE of AUSBUURT vacant. *Febr.* 1814

DI

DE WESTER-EEMS.

I. *Distr.* Mr. TH. VAN SWINDEREN.

GRONINGEN. De Schoolmeestersplaats bij de Marțini-Kerk vacant. *Mei* 1808.

GRONINGEN. De Schoolonderwijzersplaats in de Noorder Diakonieſchool der Hervormden vacant. *Junij* en *December* 1809.

HAREN. Alhier is, ingevolge dispoſitie van den Heere Commisſaris-Generaal van Binnenlandſche zaken, van 10 April 1814, N°. 23, geamplieerd door den Heere Secretaris van Staat voor de Binnenlandſche zaken, den 2 Mei 1814, N°. 15, tot openbaar Onderwijzer finaal aangeſteld JAN SWARTWOLT JUNIOR, in plaats van zijnen Vader JAN SWARTWOLT, die van zijnen post vrijwillig afſtand had gedaan.

FOXHOL. Uit kracht van bovengemelde dispoſitie en ampliatie is finaal benoemd JAN BRASSINGA; ter vervulling der bijzondere School-onderwijzersplaats alhier, vacerende door vrijwilligen afſtand van J. HEREMAN. *Octob.* 1812.

III. *Distr.* E. TINGA.

ENUM vacant. *Junij* en *October* 1812.

St. ANNEN vacant. *October* 1813.

LELLENS vacant. *October* 1813.

IV. *Distr.* H. WESTER.

NOORDBROEK vacant. *Januarij* 1814.

MIDWOLDE, (*in het Oldambt*). Op den 20 April ll. werd het vergelijkend examen gehouden, ter vervulling der vacerende openbare School-onderwijzersplaats alhier, waar toe zich zeven Sollicitanten, allen bezittende den 2den rang, hadden aangeboden, en is het proces-verbaal hier van ingezonden bij den Heere Commisſaris voor de zaken van het middelbaar en lager Onderwijs.

WIL-

V. Distr.

WILDERVANK. Tot nadere opheldering wegens vervulling der openbare School alhier, in het vorig Nommer der Bijdragen vermeld, dient, dat dezelve School vacant geworden, doordien de School-onderwijzer A. L. STAAL tot eene andere betrekking is overgegaan.

KLOOSTER TER APEL. Ten gevolge dispositie van den Heere Commissaris-Generaal van Binnenlandsche Zaken, van 10 April 1814, No. 23, geamplieerd door den Heere Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, den 2den Mei 1814, No. 15, is tot openbaar Onderwijzer alhier, finaal aangesteld NANNO AIKES TER HORST, in plaats van A. J. TER HORST, die van zijnen post vrijwillig afstand had gedaan.

DE MONDEN VAN DEN RYN.

VIII. Distr. P. A. DE ROOCK.

DRUTEN. Daar de posten van openbaar Schoolonderwijzer, Koster en Voorzanger in de Hervormde Christelijke gemeente alhier, alsmede die van Doodgraver, door het overlijden van W. LOBDORUS vaceeren, worden diegenen, welke daartoe genegen en van de Hervormde Godsdienst zijn, ook de vereischte bekwaamheid hebben, en ten minsten den 3den rang bezitten, uitgenoodigd, om zich voor den 15 Junij aanstaande, in persoon, of met vragtvrije brieven te adresseeren aan den Burgemeester van Druten, met overlegging van de noodige verklaringen. Het jaarlijks tractement als Schoolonderwijzer is *f* 60-:-, de Schoolgelden ruim *f* 100-:-; behalve de voordeelen van Koster &c.; daarbij een goede Woning en Tuin, groot 100 Roeden, en de revenuën van een en een half Morgen Bouwland.

IX. Distr. A. J. BERKHOUT.

GROOT-WASPIK vacant. Maart 1814.
DUSSEN vacant. April 1814.

AANHANGSEL.

SCHOOLBERIGTEN.

Junij 1814.

DE ZUIDERZEE.

II. *Distr.* J. TEISSÈDRE L'ANGE.

NIEUWER-AMSTEL. De School op *het Verwerspad* cant. *Mei* 1813.

III. *Distr.* J. C. BERRANGÉ.

SCHOOTEN 16 Junij ll. De Onderwijzer H. KRIEBEL at tot ons leedwezen de openbare School alhier, welke j vier jaren lang, eerst als Adjunct, vervolgens als ef- ftief Schoolonderwijzer heeft bediend, verlaten, als bbende eene aanftelling tot Onderwijzer bij de *Genie-* en *rtillerie-School* te *Delft* verkregen. — Veel zou er tot lof n hem, gedurende zijn verkeer en dienst bij ons, kunnen zegd worden. Onder anderen heeft een laatst fchool-examen or zijn vertrek, heden, onder opzigt van den Districts- hoolopziener, in tegenwoordigheid van den Heere Bur- meester en van eenige Notabelen der Plaats, gehouden, nieuws veel goeds ten aanzien van de manier en vrucht n zijn onderwijs doen blijken. Hem moet ook dit getuige- s worden nagegeven, dat hij deze te voren zeer vervallene hool wederom heeft opgerigt; hebbende op het voorn. imen een aantal van 70, naar hunne jaren en vorderin- n, overeenkomftig hunne behoeften, zeer wel gevormde leerlingen, een fchoon vooruitzigt opgeleverd voor de komst, waarvan hij het verblijdendst genot kan hebben, eventueel tot de vervulling van dezen post geroepen wordt.

wordt. Ter aanleiding waartoe alreede door den District Schoolopziener, ten overstaan van den Heere Burgemeester der gemeente *Spaarndam* het vergelijkend examen is afgenomen van daartoe, overeenkomstig met Art. 6. van het Huishoudelijk Reglement, bestemde drie Sollicitanten, zijnde ook daarvan reeds het verslag ingezonden, waar het behoort; en mogen wij ons alzoo vleijen, dat deze School weldra weder van eenen Onderwijzer zal worden voorzien.

LEYMUIDEN vacant. *April* 1814.

IV. *Distr.* A. NUMAN.

MOERBEEK onder *Nieuwe Niedorp* vacant. *November* 1810.

VALKOOG. Op den 11 Mei ll. werd het vergelijkend examen gehouden ter vervulling der vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier, waartoe zich vijf Sollicitanten hadden aangeboden; en is, ten gevolge hiervan, bij applicatie der dispositie van 10 April 1814, N°. 23. krachtens het Besluit van Zijne Excellentie den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken van 8 *Junij 1814*, N°. 15. tot openbaar Schoolonderwijzer alhier finaal aangesteld THEUNIS BOONAKKER, bezittende den 3den rang. *Mei* 1813.

PETTEN. Alhier werd op den 27 April ll. het vergelijkend examen gehouden ter vervulling der vacerende Schoolonderwijzersplaats, waartoe zich acht Sollicitanten hadden aangeboden; en is, ten gevolge hiervan, in kracht van gemeld Besluit, tot openbaar Schoolonderwijzer finaal aangesteld REINIER MOERBEEK, bezittende den 3den rang. *November* 1813 en *Maart* 1814.

HELDER. Eene openbare Schoolonderwijzersplaats voor de Fransche taal alhier, is provisioneel vervuld. *December* 1813.

BARZINGERHORN vacant. *Mei* 1814.

St. MAARTEN vacant. *Mei* 1814.

V. *Distr.* J. DOZIJ.

ENKHUIZEN. De Stads Armenſchool vacant. ›*ril* 1811.

ENKHUIZEN. Op den 10 Mei ll. werd alhier het ımen gehouden ter vervulling der vacerende School- derwijzersplaats in eene der Stads Scholen van de twee- klasſe, waartoe zich ſlechts één Sollicitant had aange- ıden; en is het Proces-Verbaal hiervan ingezonden. *ecember* 1813.

NIBBIXWOUDE onder *Midwoud*, vacant. *Dec.* 1813.

HOORN. Door het overlijden van den Onderwijzer SPRUITENBURG, is eene der bijzondere Scholen van tweede klasſe, binnen deze Stad, vacant. De Plaatſelijke ommisſie verlangt de vervulling dezer vacature, en noo- gt derhalve, met voorkennis en overleg van den Heer ırgemeester dezer Stad, alle wettige Sollicitanten, wel- daartoe mogten genegen zijn, uit, om zich op Woensdag n 27 Julij 1814 aan te melden bij den Heer Preſident van ›ornoemde Commisſie, voorzien van een bewijs van al- meene toelating van den 2den rang en getuigenis van ›ed zedelijk gedrag. De Brieven moeten gefrankeert orden. *Decemb.* 1813.

VI. *Distr.* A. R. MAURER.

ALKMAAR. De Stads Armenſchool vacant. *Mei* 1813.

ALKMAAR. De School in het Roomsch-Katholijke Veeshuis vacant. *Mei* 1813.

BOEKEL. Op den 26 Mei ll. werd het examen ge- ouden ter vervulling der vacerende Schoolonderwijzers- laats alhier; en is, ten gevolge hiervan, bij ampliatie er dispoſitie van 10 April 1814, N°. 23. krachtens het eſluit van Zijne Excellentie den Secretaris van Staat voor e Binnenlandſche Zaken van 8 Junij 1814, N°. 15. tot penbaar Schoolonderwijzer alhier finaal aangeſteld JO- ANNES STUIVER, bezittende den 3den rang. *Julij* 1813 n *April* 1814.

CASTRICUM vacant. *Mei* 1813.

NOORDEINDE VAN GRAFT vacant. *Julij* 181

VII. *Distr.* TH. DE VRIES.

HOBREDE vacant. *Mei* 1814.

IX. *Distr.* A. SIMONS.

ZEVENHOVEN weder vacant. *December* 1812 *Mei* 1813.

X. *Distr.* H. ARNTZENIUS.

UTRECHT. De Roomsch-Katholijke Armschool van de Clerisie vacant. *December* 1812 en *Junij* 1813.

UTRECHT. De Onderwijzersplaats in eene der Parochie-Scholen dezer Stad vacant. *Junij* 1813.

XI. *Distr.* J. VAN MANEN, ADZ.

OVERLANGBROEK vacant. *Mei* 1814.

DE MONDEN VAN DE MAAS.

II. *Distr.* B. SPOELSTRA.

's GRAVENHAGE. De School in het Roomsch-Katholijke Weeshuis vacant. *Sept.* en *Octob.* 1812.

IV. *Distr.* N. MESSCHAERT.

MAASSLUIS. De vacerende Onderwijzerspost in de Armschool is bij voorraad bezet. *Julij* 1812 en *Mei* 1813.

V. *Distr.* . . . . . .

RUGGE en OOSTERLAND, genaamd *de Tinte*, vacant. *Julij* 1812.

VII. *Distr.* G. W. BOOT.

KULENBORG. De Onderwijzersplaats voor de Nederduitsche en Fransche Stads Kost- en Dagschool vacant. *Mei* 1814.

KULENBORG. De post van Stads School- en Kosthouderesse vacant. *Decemb.* 1811 en *Mei* 1814.

DI

DE BOVENYSSEL.

II. *Distr.* H. HOEFHAMER.

PUTTEN. Op den 25 Mei ll. werd het vergelijkend examen gehouden ter vervulling der vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier, waartoe zich twaalf Sollicitanten hadden aangeboden; en is het Proces-Verbaal hiervan ingezonden. *April* 1814.

III. *Distr.* J. VAN DER LINDEN.

DOETINCHEM. De post van eersten openbaren Nederduitschen Schoolonderwijzer vacant. *Junij* 1812 en *Mei* 1813.

DOESBORG. De post van openbaren Franschen en Hoogduitschen Onderwijzer vacant. *Mei* 1813.

VII. *Distr.* F. H. REPELIUS.

OPHEMERT vacant. *Octob.* 1812, *Mei* en *Junij* 1813.

EST vacant. *Mei* 1814.

DE MONDEN VAN DEN YSSEL.

I. *Distr.* J. H. FLOH.

WEDDEHOEN EN KORTWIJK of ZELDAM. Op den 19 November 1813 werd het examen gehouden ter vervulling der vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier; en is, ten gevolge hiervan, bij ampliatie der dispositie van 10 April 1814, N°. 23. krachtens het Besluit van Zijne Excellentie den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, tot openbaar Schoolonderwijzer alhier, finaal aangesteld JAN WERNING, bezittende den 4den rang. *Mei* 1813.

TWICKELO. Sedert lang is omtrent deze School verzuimd gemeld te worden, dat de redenen, waarom dezelve met Mei 1813 als vacant was opgegeven, kort daarna weder vervallen zijn, en dat alzoo de schooldienst door denzelfden Onderwijzer, die aldaar had gefungeerd, is voortgezet. *Mei* 1813.

BOEKELO vacant. *April* 1812.

BENTELE vacant. *April* 1812.

LATTRUP vacant. *November* 1812.

ZENDEREN. Op den 10 October 1813 werd hier examen gehouden ter vervulling der vacerende Schoolonderwijzersplaats; en is, ten gevolge hiervan, bij ampliatie der dispositie van 10 April 1814, N°. 23, krachtens Besluit van Zijne Excellentie den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken van 8 Junij 1814, N°. 15. tot openbaar Schoolonderwijzer alhier, finaal aangesteld HENDRIK JAN GOSSENBERG, bezittende den 3den rang. *Septemb.* 1813.

II. *Distr.* . . . .

REUTUM en HAARLO vacant. *September* 1813.

III. *Distr.* C. FRANSEN VAN ECK.

TONGEREN vacant. *October* 1809.

III. *Distr.* J. W. A. MULLER.

SIPCULO vacant. *Mei* 1813.

RADEWIJK en VELDHOEK vacant. *Mei* 1813.

IV. *Distr.* J. F. SERRURIER.

KAMPERVEEN, *Zuideinde*, vacant. *Mei* 1809.

KAMPERVEEN, *Hooge Weg*, vacant. *Nov.* 1809.

RUITEVEEN vacant. *Februarij* 1812.

HASSELERDIJK vacant. *Februarij* 1812.

De ZWARTENDYK vacant. *Mei* 1813.

KAMPER-ZEEDYK vacant. *Aug.* 1813.

V. *Distr.* W. SANDERS.

OSSENZIJL. De vacante School alhier wordt provisioneel waargenomen. *October* 1811 en *Mei* 1813. Zulks geschiedt ook op de vier navolgende plaatsen:

KALLENKOTE. *Aug.* 1811, *Nov.* 1812 en *Mei* 1813.

'T NEDERLANDT. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

CAL-

CALLEMBERG. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

LEIJEN en OVERLANKHORST. *December* 1812 en *Mei* 1813.

CUINRE. Ingevolge het op den 8 April ll. gehouden examen, is, bij ampliatie der dispositie van 10 April 1814, N°. 23. krachtens het Besluit van Zijne Excellentie den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken van 8 Junij 1814, N°. 15. tot openbaar Schoolonderwijzer alhier, finaal aangesteld ENGBERT BOSCHLOO, bezittende den 2den rang, openbaar Onderwijzer te *Wesepe*. *Junij* 1813 en *Mei* 1814.

GIETHOORN. Zuiderschool vacant. *Octob.* 1813.

VRIESLAND.

I. *Distr.* J. F. KORFF.

HAULERWIJK vacant. *October* 1809.

BLESDIJKE vacant. *Junij* 1810.

WOLVEGA vacant. *Maart* 1811. en *Aug.* 1813.

II. *Distr.* J. TADEMA WIELANDT.

BEETS vacant. *Augustus* 1810.

III. *Distr.* H. W. C. A. VISSER.

ARUM. De Sollicitanten naar de dus ver provisioneel vervulde School alhier, worden opgeroepen, om zich, voor of op den 31 Augustus met hunne getuigschriften van onbesproken goed burgerlijk en zedelijk gedrag en van hunne acten van algemeene toelating van ten minsten den 2den rang, aan te geven bij den Schoolopziener van het derde School-District te *Tsbrechtum*, en tevens hiervan kennis te geven aan den Heere Schout der gemeente *Arum*. De Sollicitanten worden tevens mits dezen opgeroepen, om zich, ten fine van examen, op Maandag den 5 Sept.

des

des morgens ten 10 uren te sisteren te *Arum*. — De School is van den hoogsten rang. Het tractement (waar voor tevens het Orgel en de Kerkedienst wordt waargenomen) is *f* 200-:-: hetwelk geregeld betaald wordt. Het schoolgeld van meer dan honderd kinderen is in het verendeeljaar 5 stuiv. en voor het rekenen in de week 1 st. elken leerling. Er is eene vrije en uitstekende Woning en Tuin.

BALK. De vacante openbare School alhier wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1812 en *Mei* 1813.

BALK. Bijzondere School der tweede klasse vacant. *December* 1808.

OUDEGA onder *Koudum*. De vacante School alhier wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

SNEEK. De Armenschool vacant. *October* 1812.

OFFINGAWIER. Op den 4 Mei ll. werd het vergelijkend examen gehouden ter vervulling der vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier, waartoe zich vier Sollicitanten hadden aangeboden; en is, ten gevolge hiervan, bij ampliatie der dispositie van 10 *April 1814, N°. 23.* krachtens het Besluit van Zijne Excellentie den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, van 8 Junij 1814, N°. 15. als openbaar Schoolonderwijzer alhier, finaal aangesteld KLEMENT J. POSTMUS, bezittende den 3den rang. *Maart* 1814.

WORKUM. Tweede School vacant. *Mei* 1814.

OOSTHEM. Alzoo de School alhier, door het vertrekken van G. FOLKERTSMA is vacant geworden, worden de Sollicitanten naar dezelve uitgenoodigd, om zich, met hunne acten van algemeene toelating, ten minsten van den 3den rang, en voldoende getuigschriften van onbesproken en onberispelijk gedrag, zoo wel in het burgerlijke als zedelijke, schriftelijk, of in persoon aan te geven, bij den Schoolopziener van het 3de School-District, te *Ysbrechtum*, en tevens zich aan te melden bij den Scho-

der

der gemeente *Heeg*, vóór of op den 22 Julij eerstkomende, en zich vervolgens ten examen te sisteren te *Sneek*, in de Herberg *de Witte Arend*, op den 25 Julij des morgens ten 10 uren. De School is van den middelsten rang. Het vast tractement, hetgeen ieder vierendeeljaar geregeld betaald wordt, is jaarlijks *f* 200-:-: behalve nog *f* 44-:-: aan emolumenten. De schoolpenningen, van ongeveer veertig leerlingen, bedragen van iederen leerling in het vierendeeljaar zes stuivers. Er is een meer dan gewoon goede Woning en Tuin.

IV. *Distr.* A. BRUINING.

PEINS vacant. *Maart* 1808.

IJTENS vacant. *December* 1809.

TJUMMARUM vacant. *Augustus* 1812.

BOER vacant. *Maart* 1814.

PIETERSBIERUM vacant. *Maart* 1814.

V. *Distr.* Mr. J. D. VAN DER PLAATS.

LEEUWARDEN. Ingevolge het op den 6 November 1813 gehouden examen ter vervulling der Eerste Onderwijzersplaats in de Stads Armenschool alhier, is bij meergemeld Besluit, als zoodanig finaal aangesteld GEERT FOLKERTSMA, bezittende den 2den rang. *Septemb.* en *Novemb.* 1813.

WIER vacant. *April* 1814.

VI. *Distr.* M. MARTENS.

BORNWERD en BETTERWERD weder vacant. *Sept.* 1812, *Mei* 1813 en *April* 1814.

WETSENS vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

VII. *Distr.* W. BEEKHUIS.

LUTKEWOUDE of AUSBUURT vacant. *Febr.* 1814.

DE

DE WESTER-EEMS.

I. *Distr.* Mr. TH. VAN SWINDEREN.

GRONINGEN. De Schoolmeestersplaats bij de Ma-tini-Kerk vacant. *Mei* 1808.

GRONINGEN. De Schoolonderwijzersplaats in de Noorder Diakonieschool der Hervormden vacant. *Junij* en *December* 1809.

III. *Distr.* E. TINGA.

ENUM vacant. *Junij* en *October* 1812.

ST. ANNEN. Bij ampliatie der dispositie van 12 Mei 1814, N°. 23. krachtens het Besluit van Zijne Excellentie den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken van 8 Junij 1814, N°. 15. is tot openbaar Schoolonderwijzer alhier finaal aangesteld JAN PIETER RUSSELING, bezittende den 4den rang. *October* 1813.

LELLENS. Uit kracht van *bovenstaand Besluit* is alhier tot openbaar Onderwijzer finaal aangesteld JAN GEORG WENNINGA, bezittende den 4den rang. *Octob.* 1813.

SCHILDWOLDE. Krachtens gemeld Besluit is JONAS THOMAS HAZENHOEK, bezittende den 2den rang, welke reeds sedert eenige jaren den schooldienst alhier provisioneel had waargenomen, tot openbaar Onderwijzer finaal aangesteld.

ZEERYP. Krachtens genoemd Besluit is JACOB FOKKES WILDEMAN, bezittende den 2den rang, welke alhier de School provisioneel waarnam, tot openbaar Onderwijzer finaal aangesteld.

IV. *Distr.* H. WESTER.

NOORDBROEK vacant. *Januarij* 1814.

MIDWOLDE, (*in het Oldambt*) vacant. *Mei* 1814.

MON-

MONDEN VAN DEN RYN.

II. *Distr.* . . . .

GINNEKEN. Alhier is, krachtens bovengenoemd Besluit, tot openbaar Schoolonderwijzer finaal aangesteld ALBERTUS JOSEPHUS VERHOEVEN, welke reeds sedert eenigen tijd de School alhier waarnam.

VIII. *Distr.* P. A. DE ROOCK.

DRUTEN vacant. *Mei* 1814.

IX. *Distr.* A. I. BERKHOUT.

GROOT-WASPIK. Op den 21 April ll. is alhier in het bijzijn van den Adjunct-Burgemeester en zijnen Raad, en in tegenwoordigheid van een aantal toehoorders, van hier en elders zamen gevloeid, het vergelijkend examen gehouden der wettig opgeroepene Sollicitanten. Van de zeven Sollicitanten, welke zich hadden aangegeven, en welke waren L. W. VAN SIEPKAMP, Bijz. Onderwijzer van het Utrechts Departement-School *Tot Nut van 't Algemeen;* S. DE HOLLANDER, Schoolonderwijzer in het *Zwaanshals* buiten Rotterdam; P. D. BAZENDYK, Openb. Onderwijzer te *Tiel;* W. G. STRUICK, Openb. Onderwijzer te *'s Gravemoer;* P. VERYP, Bijz. Onderwijzer van de tweede klasse op de *Mookhoek* onder Strijen; JANS ALBERTS, Openb. Onderwijzer te *Westzanen* en KORNELIS WILHELMUS STOMMAN, Bijz. Onderwijzer van de tweede klasse te *Vlaardingen;* — waren de vier laatsten alleen opgekomen, die zoo wel als de drie niet opgekomenen allen den 2den rang bezaten. Deze nu zijn het grootste gedeelte van den dag, door den Schoolopziener van het District en den Heer D. DE GRAAF, welke den eersten adsisteerde, met alle naauwkeurigheid en onpartijdigheid onderzocht, met dat gevolg, dat elk, die *wel* en *onpartijdig* over de zaak kon oordeelen, met den Schoolopziener

ner en den Heer DE GRAAF het volkomen eens was, de vier Sollicitanten *over het geheel genomen* volkomen gelijk ftonden, en hunnen 2den rang vrij wel handhaafden. Het Proces-Verbaal is bereids opgezonden naar den Heer Commisfaris van het Middelbaar en Lager Onderwijs. *Maart* 1814.

DUSSEN vacant. *April* 1814.

RAAMSDONK. De Franfche en Nederduitfche Kostfchool alhier is vacant. Men verwachte daaromtrent nadere berigten.

MONDEN VAN DE SCHELDE.

II. *Distr.* A. VAN DEINSE.

LIEVE VROUWEPOLDER. Door *vrijwilligen* afftand van J. RINKLER, is alhier vacant de post van Schoolonderwijzer en Voorzanger. — Wie begerig is naar denzelven te ftaan, vervoege zich met de bewijzen van bevoegdheid en goed gedrag bij den provifionelen Schout en den Kerkenraad der Plaatfe. Het tractement is *f* 100-:-:

AANHANGSEL.

SCHOOLBERIGTEN.

Julij 1814.

DE ZUIDERZEE.

II. *Distr.* J. TEISSÈDRE L'ANGE.

IEUWER-AMSTEL. De School op *het Verwerspad* ınt. *Mei* 1813.

III. *Distr.* J. C. BERRANGÉ.

CHOOTEN vacant. *Junij* 1814.

EYMUIDEN vacant. *April* 1814.

IV. *Distr.* A. NUMAN.

OERBEEK onder *Nieuwe Niedorp* vacant. *No-* ber 1819.

BARSINGERHORN. Op den 23 Junij ll. werd h vergelijkend examen gehouden ter vervulling der vacerend Schoolonderwijzersplaats alhier, waartoe zich 24 Sollic tanten hadden aangeboden; en is het Proces-Verbaal hier van ingezonden. *Mei* 1814.

St. MAARTEN. Op den 13 Junij ll. is het vergelijkend examen gehouden ter vervulling der vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier, waartoe zich 14 Sollicitanten hadden aangeboden, en is het Proces-Verbaal hiervan ingezonden. *Mei* 1814.

V. *Distr.* J. DOZIJ.

ENKHUIZEN. De Stads Armenschool vacant. *April* 1811.

ENKHUIZEN. De Schoolonderwijzersplaats in een der Stads-Scholen van de tweede klasse vacant. *Decem.* 1813 en *Junij* 1814.

NIBBIXWOUDE onder *Midwoud. Alzoo de School* dezer Plaats door DIRK DE WIT is verlaten en vacant geworden, noodigt men de Sollicitanten naar dezelve uit, om zich met hunne acte van algemeene toelating van den derden rang en voldoende getuigschriften van een goed zedelijk gedrag, aan te geven bij den Burgemeester van *Nibbixwoude*, HENRICUS ZYP, wonende te *Midwoud*. Het vast tractement is *f* 120-:-: 's jaars en eene vrije en goede Woning. Het vergelijkend examen is bepaald op Vrijdag den 12 Augustus aanstaande, des morgens precies ten 9 ure. Het Koster- en Voorlezer-ambt in de Hervormde gemeente is hiermede verbonden. *Dec.* 1813.

HOORN. De Onderwijzersplaats in eene der bijzondere Scholen van de tweede klasse vacant. *Decemb.* 1813 en *Junij* 1814.

VI. *Distr.* A. R. MAURER.

ALKMAAR. De Stads Armenſchool vacant. *Mei* 1813.

ALKMAAR. De School in het Roomsch-Katholijke Weeshuis vacant. *Mei* 1813.

CASTRICUM vacant. *Mei* 1813.

NOORDEINDE VAN GRAFT vacant. *Julij* 1813.

VII. *Distr.* TH. DE VRIES.

HOBREDE. Op den 1 Julij ll. is examen gehouden ter vervulling der vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier, waartoe zich echter maar één Sollicitant had aangeboden; en is het Proces-Verbaal hiervan ingezonden. *Mei* 1814.

IX. *Distr.* A. SIMONS.

ZEVENHOVEN weder vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

X. *Distr.* H. ARNTZENIUS.

UTRECHT. De Roomsch-Katholijke Armſchool van de Clerifie vacant. *December* 1812 en *Junij* 1813.

UTRECHT. De Onderwijzersplaats in eene der Parochie-Scholen dezer Stad vacant. *Junij* 1813.

XI. *Distr.* J. VAN MANEN, ADZ.

OVERLANGBROEK vacant. *Mei* 1814.

DE MONDEN VAN DE MAAS.

II. *Distr.* B. SPOELSTRA.

's GRAVENHAGE. De School in het Roomsch Katholijke Weeshuis vacant. *Sept.* en *Octob.* 1812.

V. *Distr.* . . . . . .

RUGGE en OOSTERLAND, genaamd *de Tinte*, vacant. *Julij* 1812.

VII. *Distr.* G. W. BOOT.

KULENBORG. De Onderwijzersplaats voor de Nederduitsche en Fransche Stads Kost- en Dagschool vacant. *Mei* 1814.

KULENBORG. De post van Stads Kostschoolhouderesse vacant. *Decemb.* 1811 en *Mei* 1814.

DE BOVENYSSEL.

II. *Distr.* H. HOEFHAMER.

PUTTEN vacant. *April* en *Junij* 1814.

III. *Distr.* J. VAN DER LINDEN.

DOETINCHEM. De post van eersten openbaren Nederduitschen Schoolonderwijzer vacant. *Junij* 1812 en *Mei* 1813.

DOESBORG. De post van openbaren Franschen en Hoogduitschen Onderwijzer vacant. *Mei* 1813.

VII. *Distr.* F. H. REPELIUS.

OPHEMERT vacant. *Octob.* 1812, *Mei* en *Junij* 1813.

EST. Op den 21 Junij ll. werd het vergelijkend examen gehouden ter vervulling der vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier, waartoe zich 3 Sollicitanten, allen bezittende den 3den rang, hadden aangeboden; en is het Proces-Verbaal hiervan ingezonden. *Mei* 1814.

DE MONDEN VAN DEN YSSEL.

I. *Distr.* J. H. FLOH.

BOEKELO vacant. *April* 1812.

BENTELE vacant. *April* 1812.

LATTRUP vacant. *November* 1812.

II. *Distr.* . . . .

REUTUM en HAARLO vacant. *September* 1807.

III. *Distr.* C. FRANSEN VAN ECK.

TONGEREN vacant. *October* 1809.

III. *Distr.* J. W. A. MULLER.

SIPCULO vacant. *Mei* 1813.

RADEWIJK en VELDHOEK vacant. *Mei* 1813.

IV. *Distr.* J. F. SERRURIER.

KAMPERVEEN, *Zuideinde*, vacant. *Mei* 1809.

KAMPERVEEN, *Hooge Weg*, vacant. *Nov.* 1809.

RUITEVEEN vacant. *Februarij* 1812.

HASSELERDIJK vacant. *Februarij* 1812.

DE ZWARTENDYK vacant. *Mei* 1813.

KAMPER-ZEEDYK vacant. *Aug.* 1813.

V. *Distr.* W. SANDERS.

OSSENZIJL. De vacante School alhier wordt provisioneel waargenomen. *October* 1811 en *Mei* 1813. Zulks geschiedt ook op de vier navolgende plaatsen:

KAL-

KALLENKOTE. *Aug.* 1811, *Nov.* 1812 en *Mei* 1813.

'T NEDERLANDT. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

CALLEMBERG. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

LEIJEN en OVERLANKHORST. *December* 1812 en *Mei* 1813.

GIETHOORN. Zuiderſchool vacant. *Octob.* 1813.

NIEUWE-SLUIS. Door den vrijwilligen afſtand van J. VAN DER VEEN, is de School alhier vacant geworden. Onderwijzers, ten minſten van den 3den rang, worden als Sollicitanten uitgenoodigd. Het tractement van 't Land is *f* 50-:-: en uit het Schoolfonds om de *f* 300-:-: behalve de vrije Avondſchool.

ZWARTSLUIS, Buitenkwartier. De Tweede Onderwijzersplaats alhier is vacant geworden door het overlijden van C. WESTERHOF. Het tractement is om de *f* 330-:-: uit het Schoolfonds en vrij Huis. Onderwijzers, niet minder dan van den 3den rang, hiertoe genegen, worden verzocht zich bij den Heere Schout van *de Zwart-* en *Nieuwe-Sluis* te adresſeren.

VRIESLAND.

I. *Distr.* J. F. KORFF.

HAULERWIJK vacant. *October* 1809.

BLESDIJKE vacant. *Junij* 1810.

WOLVEGA vacant. *Maart* 1811. en *Aug.* 1811.

II. *Distr.* J. TADEMA WIELANDT.

BEETS vacant. *Augustus* 1810.

ROTTEVALLE. (Gemeente *Oudega.*) De openstaande Schoolonderwijzersplaats alhier door het overlijden van JACOBUS ALDERTS WYNJA vacant geworden zijnde, zoo wordt bij dezen bekend gemaakt, dat het vergelijkend examen van Sollicitanten, tot vervulling dier School, zal plaats hebben op den 5 Augustus aanstaande, des voormiddags ten 9 ure, ten huize van den Kastelein KLAAS BRANDTJES VEENSTRA, te *Rottevalle.* De Sollicitanten worden gewaarschuwd, om de bewijzen van hunnen rang (welke die van den 2den en des noods van den 3den rang moeten zijn) met verklaringen van hun goed zedelijk en burgerlijk gedrag, in persoon of met *gefrankeerde* brieven, met uitdrukking hunner namen en voornamen voluit geschreven, alsmede hunner woonplaatsen, uiterlijk veertien dagen vóór den dag van het examen in te zenden bij den Schoolopziener van het tweede District, wonende te *Heerenveen*, gelijk zij zich mede vóór dien tijd moeten aangeven bij den Schout van de gemeente *Oudega*, aldaar woonachtig. De School is van den middelsten rang. Het vast jaarlijksch tractement is *f* 42-:-: en voor dit jaar *f* 67-:-: De Onderwijzer ontvangt 6 stuivers in het

rie-

vierendeeljaars tot schoolpenningen van ieder leerling, wier getal 's winters ongeveer 110 en zomers 50 bedraagt; terwijl gedurende het zomer-halfjaar van ieder leerling 's weeks één stuiver schoolgeld wordt betaald. Het Voorlezen en Zingen in de Gereformeerde kerk te *Rottevalle* is aan den Onderwijzerspost verbonden, tegens eene jaarlijksche toelage van *f* 28-:-: en het klokluiden voor *f* 30-:-: in het jaar.

III. *Distr.* H. W. C. A. VISSER.

ARUM vacant. *Junij* 1814.

BALK. De vacante openbare School alhier wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1812 en *Mei* 1813.

BALK. Bijzondere School der tweede klasse vacant. *December* 1808.

OUDEGA onder *Koudum*. De vacante School alhier wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

SNEEK. De Armenschool vacant. *October* 1812.

WORKUM. Tweede School. Ter vervulling dezer vacante School, is op den 29 Junij ll. het vergelijkend examen gehouden, waartoe zich 20 Sollicitanten, allen bezittende den 2den rang, hadden aangeboden; en is het Proces-Verbaal hiervan ingezonden.

OOSTHEM vacant. *Junij* 1814.

IV. *Distr.* A. BRUINING.

PEINS vacant. *Maart* 1808.

IJTENS vacant. *December* 1809.

TJUMMARUM vacant. *Augustus* 1812.

BOER vacant. *Maart* 1814.

PIETERSBIERUM vacant. *Maart* 1814.

V. *Distr.* Mr. J. D. VAN DER PLAATS.

WIER vacant. *April* 1814.

VI. *Distr.* M. MARTENS.

BORNWERD en BETTERWERD weder vacant *Sept.* 1812, *Mei* 1813 en *April* 1814.

WETSENS vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

VII. *Distr.* W. BEEKHUIS.

LUTKEWOUDE of AUSBUURT vacant. *Febr.* 1814

DE WESTER-EEMS.

I. *Distr.* Mr. TH. VAN SWINDEREN.

GRONINGEN. De Schoolmeestersplaats *bij de Martini-Kerk* vacant. *Mei* 1808.

GRONINGEN. De Schoolonderwijzersplaats in de Noorder Diakonieſchool der Hervormden vacant. *Junij* en *December* 1809.

III. *Distr.* E. TINGA.

ENUM vacant. *Junij* en *Oćtober* 1812.

HARKSTEDE. Door vrijwilligen afſtand van PETRUS BRAAM HAGENOUW, is de Schoolonderwijzersplaats alhier (zijnde van den middelſten rang) vacant geworden. Er is voor gezorgd, dat de ſchooldienst provifioneel wordt waargenomen door FOPPE HARMS VAN DER BROEK, hebbende den 3den rang.

VI.

IV. *Distr.* H. WESTER.

NOORDBROEK vacant. *Januarij* 1814.

MIDWOLDE, (*in het Oldambt*) vacant. *Mei* 1814.

MONDEN VAN DEN RYN.

VIII. *Distr.* P. A. DE ROOCK.

DRUTEN vacant. *Mei* 1814.

IX. *Distr.* A. I. BERKHOUT.

GROOT-WASPIK vacant. *Maart* en *Junij* 1814.

DUSSEN vacant. *April* 1814.

RAAMSDONK. De Fransche en Nederduitsche Kostschool alhier is vacant. Men verwachte daaromtrent nadere berigten. *Junij* 1814.

LOEVESTEIN. De School alhier is vacant. Die zich als Sollicitanten willen aanbieden, moeten voorzien zijn van eene acte, ten minsten van den 4den rang, en van de noodige attesten van zedelijk gedrag, en zich vervoegen bij den Heer Burgemeester van *Poederoijen*. Men geniet als Onderwijzer een tractement van *f* 200-:-:, vrije Woning en de gewone Schoolgelden,

MON-

MONDEN VAN DE SCHELDE.

II. *Distr.* A. VAN DEINSE.

LIEVE VROUWEPOLDER vacant. *Junij* 1814.

KOUDEKERKE. Door het vertrek van ADR. VAN NOPPEN naar *Vlissingen*, is de post van Schoolonderwijzer, Voorlezer en Voorzanger in deze gemeente vacant. De Sollicitanten, die acte van den 3den rang moeten bezitten, worden verzocht zich met hunne getuigschriften aan te melden bij den Schout en Predikant der gemeente, vóór den 15 Augustus aanstaande. Het Lands tractement is *f* 120-:-:; tot huishuur wordt door de gemeente betaald *f* 100-:-:, waarvoor tevens de Armekinderen *gratis* moeten onderwezen worden. — *De schoolgelden* bedragen ruim *f* 140-:-:

AANHANGSEL.

SCHOOLBERIGTEN.

Augustus 1814.

DE ZUIDERZEE.

II. *Distr.* J. TEISSÈDRE L'ANGE.

NIEUWER-AMSTEL. De School op *het Verwerspad* vacant. *Mei* 1813.

III. *Distr.* J. C. BERRANGÉ.

SCHOOTEN vacant. *Junij* 1814.

LEYMUIDEN vacant. *April* 1814.

IV. *Distr.* A. NUMAN.

MOERBEEK onder *Nieuwe Niedorp* vacant. *November* 1810.

BARSINGERHORN vacant. *Mei* en *Julij* 1814.

St. MAARTEN vacant. *Mei* en *Julij* 1814.

V. *Distr.* J. DOZIJ.

ENKHUIZEN. De Stads Armenſchool vacant. *April* 1811.

ENKHUIZEN. De Schoolonderwijzersplaats in eene der Stads Scholen van de tweede klaſſe vacant. *Decemb.* 1813 en *Junij* 1814.

NIBBIXWOUDE onder *Midwoud* vacant *Dec.* 1813 en *Julij* 1814.

HOORN. De Onderwijzersplaats in eene der bijzondere Scholen van de tweede klaſſe vacant. *Decemb.* 1813 en *Junij* 1814.

VI. *Distr.* A. R. MAURER.

ALKMAAR. De Stads Armenschool vacant. *Mei*

ALKMAAR. De School in het Roomsch-Kath. Weeshuis vacant. *Mei* 1813.

CASTRICUM vacant. *Mei* 1813.

NOORDEINDE VAN GRAFT vacant. *Julij* 18

VII. *Distr.* TH. DE VRIES.

HOBREDE vacant. *Mei* en *Julij* 1814.

IX. *Distr.* A. SIMONS.

ZEVENHOVEN weder vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

X. *Distr.* H. ARNTZENIUS.

UTRECHT. De Roomsch-Katholijke Armschool van de Clerisie vacant. *December* 1812 en *Junij* 1813.

UTRECHT. De Onderwijzersplaats in eene der Parochie-Scholen dezer Stad vacant. *Junij* 1813.

XI. *Distr.* J. VAN MANEN, ADZ.

OVERLANGBROEK vacant. *Mei* 1814.

DE MONDEN VAN DE MAAS.

II. *Distr.* B. SPOELSTRA.

's GRAVENHAGE. De School in het Roomsch-Katholijke Weeshuis vacant. *Sept.* en *Octob.* 1812.

V. *Distr.* . . . . . .

RUGGE en OOSTERLAND, genaamd *de Tinte*, vacant. *Julij* 1812.

VII. *Distr.* G. W. BOOT.

KULENBORG. De Onderwijzersplaats voor de Nederduitsche en Fransche Stads Kost- en Dagschool vacant. *Mei* 1814.

KULENBORG. De post van Stads Kostschoolhouderesse vacant. *Decemb.* 1811 en *Mei* 1814.

DE

DE BOVENYSSEL.

II. *Distr.* H. HOEFHAMER.

PUTTEN vacant. *April* en *Junij* 1814.

III. *Distr.* J. VAN DER LINDEN.

DOETINCHEM. De post van eersten openbaren Nederduitschen Schoolonderwijzer vacant. *Junij* 1812 en *Mei* 1813.

DOESBORG. De post van openbaren Franschen en Hoogduitschen Onderwijzer vacant. *Mei* 1813.

V. *Distr.* H. W. VAN WOELDEREN.

BREDEVOORT. Door den vrijwilligen afstand van A. G. GUNNINGH, wegens reeds gevorderde jaren en toenemende ligchaams-zwakheid, de post van Schoolonderwijzer alhier tegen den winter zullende vacant worden, zoo worden de Sollicitanten, mits voorzien van eene Acte van den tweeden rang en van bewijzen van goed gedrag, uitgenoodigd, om zich, vóór den eersten October aanstaande, te vervoegen bij den Heer Burgemeester ROELVINK alhier, of bij den Schoolopziener van het District. De voordeelen, aan dezen post verknocht, zijn *f.* 175-:-tractement, eene vrije woning, waar achter een hofje, dat voor honderd gulden moet gekocht worden, een derde part in eene weide en tuin, te zamen opbrengende *f.* 11-:-:, en de schoolgelden.

VII. *Distr.* F. H. REPELIUS.

OPHEMERT vacant. *Octob.* 1812, *Mei* en *Junij* 1813.

EST vacant. *Mei* en *Julij* 1814.

DE MONDEN VAN DEN YSSEL.

I. *Distr.* J. H. FLOH.

BOEKELO vacant. *April* 1812.
BENTELE vacant. *April* 1812.
LATTRUP vacant. *November* 1812.

II. *Distr.* . . . .

REUTUM en HAARLO vacant. *September* 1807.

III. *Distr.* C. FRANSEN VAN ECK.

TONGEREN vacant. *October* 1809.

WESEPE is door de beroeping van E. BOSCH naar de *Cuinre* vacant geworden. De post van Koster en Voorzanger zal met dien van Onderwijzer vereenigd worden. De inkomsten derzelve bedragen ongeveer *f* 300-:-: De Sollicitanten naar deze plaats, welke ten minste den derden Rang behooren te hebben, worden opgeroepen om zich, vóór den 15. September, met de vereischte getuigschriften bij den Heer Schout van OLST aantegeven.

III. *Distr.* J. W. A. MÜLLER.

SIPCULO vacant. *Mei* 1813.
RADEWIJK en VELDHOEK vacant. *Mei* 1813.

IV. *Distr.* J. F. SERRURIER.

KAMPERVEEN, *Zuideinde*, vacant. *Mei* 1809.
KAMPERVEEN, *Hooge Weg*, vacant. *Nov.* 1809.
RUITEVEEN vacant. *Februarij* 1812.
HASSELERDIJK vacant. *Februarij* 1812.
DE ZWARTENDYK vacant. *Mei* 1813.
KAMPER-ZEEDYK vacant. *Aug.* 1813.

V. *Distr.* W. SANDERS.

OSSENZIJL.. De vacante School alhier wordt provisioneel waargenomen. *October* 1811 en *Mei* 1813. Zulks geschiedt ook op de vier navolgende plaatsen:

KALLENKOTE. *Aug.* 1811, *Nov.* 1812 en *Mei* 1813.

'T NEDERLAND. Schoolonderwijzers van den vierden rang worden uitgenoodigd, om zich ten spoedigste, als

als Sollicitanten aantegeven bij den Heere HEGGERS, Schout van Steenwijker Karspelen, te Steenwijk. Het tractement is *f* 100-:-: De Schooldienst begint met October. — *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

CALLEMBERG. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

LEIJEN en OVERLANKHORST. *December* 1812 en *Mei* 1813.

GIETHOORN. Zuiderschool vacant. *Octob.* 1813.

NIEUWE-SLUIS vacant. *Julij* 1814.

ZWARTSLUIS. Buitenkwartier vacant. *Julij* 1814.

VRIESLAND.

I. *Distr.* J. F. KORFF.

HAULERWIJK vacant. *October* 1809.

BLESDIJKE vacant. *Junij* 1810.

WOLVEGA vacant. *Maart* 1811. en *Aug.* 1813.

II. *Distr.* J. TADEMA WIELANDT.

BEETS vacant. *Augustus* 1810.

ROTTEVALLE. (Gemeente *Oudega.*) vacant. *Julij* 1814.

III. *Distr.* H. W. C. A. VISSER.

ARUM vacant. *Junij* 1814.

BALK. De vacante openbare School alhier wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1812 en *Mei* 1813.

BALK. Bijzondere School der tweede klasse vacant. *December* 1808.

OUDEGA onder *Koudum.* De vacante School alhier wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

SNEEK. De Armenschool vacant. *October* 1812.

WORKUM. Tweede School vacant. *Julij* 1814.

OOSTHEM vacant. *Junij* 1814.

IV. *Distr.* A. BRUINING.

PEINS vacant. *Maart* 1808.

IJTENS vacant. *December* 1809.

TJUMMARUM vacant. *Augustus* 1812.

BOER vacant. *Maart* 1814.

PIETERSBIERUM vacant. *Maart* 1814.

V. *Distr.* Mr. J. D. VAN DER PLAATS.

WIER vacant. *April* 1814.

VI. *Distr.* M. MARTENS.

BORNWERD en BETTERWERD weder van *Sept.* 1812, *Mei* 1813 en *April* 1814.

WETSENS vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

VII. *Distr.* W. BEEKHUIS.

LUTKEWOUDE of AUSBUURT vacant. *Febr.* 1814.

DE WESTER-EEMS.

I. *Distr.* Mr. TH. VAN SWINDEREN.

GRONINGEN. De Schoolmeestersplaats bij de Martini-Kerk vacant. *Mei* 1808.

GRONINGEN. De Schoolonderwijzersplaats in de Noorder Diakonieschool der Hervormden vacant. *Junij* en *December* 1809.

EUVELGUNNE onder de Gemeente *Noord-dijk* den 13 *Augustus* 1814. — Nog schijnt de mate der rampen van deze Gemeente niet vol te zijn. — Verloren wij op den 13 Maart dezes jaars onder zoo vele jeugdige slagtoffers der woedende ziekte, welke hier allen in droefheid gedompeld heeft, ook onzen onvergetelijken Adjunct-Schoolonderwijzer JACOB DE BOER (zie *Bijdragen* voor *Maart* en *Mei* dezes jaars) thans heeft het Schoolwezen dezer Gemeente geen minder zware slag getroffen door het treurig afsterven van den Onderwijzer van *Euvelgunne* HENDRIK WOLDRINGH, die ons op den 3 dezer maand in den jeugdigen ouderdom van 22 jaren ontviel, en dus binnen den tijd van 22 weken zijnen zoo even genoemden vriend en nabuur in de eeuwigheid volgde. Van de natuur met uitnemende zielsvermogens begunstigd, had hij het zeldzaam geluk gehad, om leerling van REINDERS te *Woltersum* te zijn, en Ondermeester bij EBBENS in de *Scheemda*, en wie, die weet, welken regtmatigen roem deze beide mannen in de praktijk van het Schoolwezen hebben, gevoelt niet, welk een geluk dit was voor een jong mensch, die eenmaal Schoolonderwijzer worden zoude. — Onovertroffen

wat

was dan ook zijne manier om met kinderen om te gaan en van alle kanten stroomden zij naar zijne school, wier liefde hij volkomen bezat. — Hij wordt betreurd door allen, die hem in zijne voortreffelijke hoedanigheden kenden, gelijk hij in zijn leven de achting zijner meerderen bezat, en door allen bemind werd. — En hoe kon het ook anders, of hij, die ijverig en altijd bezig was in zijn werk, die zelf-volmaking met de verspreiding van nuttige kundigheden onder anderen als het doel van zijne pogingen beschouwde, en die, offchoon dikwijls tot een voorbeeld voor anderen gesteld, evenwel zijne eigene gebreken kende, en dus verre was van trotschheid of ijdele zelfsverheffing, moest de lieveling zijn van allen, die menschenwaarde en menschengeluk weten te waarderen. —

Slechts anderhalf jaar was hij door eene gelukkige echt vereenigd met haar, die, met haren tederen zuigeling overblijvende, nu het meest van allen getroffen is door den ontijdigen dood van hem, die alles voor haar was. — Zijn lijk werd op den 8 dezer rouwstatig ter aarde besteld. Twee en vijftig zijner leerlingen vergezelden hetzelve grafwaarts, en voerden bij de plaats, daar zijn stoffelijk overschot rust, een toepasselijk gezang uit, dat alleen door het snikken der kleinen iets van deszelfs harmonie verloor, maar ook daardoor, bij al de aanwezigen, het roerendste schouwspel opleverde. — En zoo is dan helaas! *Euvelgunne* vacant, daar de weduwe afstand gedaan heeft van de gunst, die haar de wet toestaat. — De plaats is van den laagsten rang; het tractement het eerste jaar *f* 52-:-: vervolgens *f* 104-:-: Het aantal der scholieren alleen van *Euvelgunne* is zeer gering, doch door de vlijt van den Onderwijzer kan dit getal zeer vermeerderd worden, daar hier dan vele kinderen, zelfs van andere Gemeenten, te school kunnen komen, zoo als bij WOLDRINGH het geval was. — Daarenboven is er eene vrije woning. — De wettige Sollicitanten gelieven hunne acten en getuigschriften van goed gedrag met een certificaat van den Schoolopziener, dat zij klassikaal en met oordeel onderwijzen, ten eerste *franco* intezenden bij den Schoolopziener van dit District. — De schooldienst zal provisioneel worden waargenomen door B. BRUGSMA, bezittende eene acte van den derden rang, van wien de Schoolopziener verwacht, dat hij alle zijne krachten zal inspannen, om het menigvuldige goede, dat hij hier vindt, te behouden. — Meer wordt er van een onmiddelijken opvolger van WOLDRINGH niet ge-

gevorderd, en doet hij ook slechts dit reeds, dan zal ook zijn naam hier in zegenende gedachtenis blijven, even als het die van WOLDRINGH blijven zal. —

II. *Distr.* J. R. VAN EERDE.

ZUURDIJK. Door het overlijden van den Schoolmeester JAN JELTES is de post van Schoolonderwijzer in dit dorp vacant geworden.

III. *Distr.* E. TINGA.

ENUM vacant. *Junij* en *October* 1812.

HARKSTEDE vacant. *Julij* 1814.

IV. *Distr.* H. WESTER.

NOORDBROEK vacant. *Januarij* 1814.

MIDWOLDE, (*in het Oldambt*) vacant. *Mei* 1814.

MONDEN VAN DEN RYN.

VIII. *Distr.* P. A. DE ROOCK.

DRUTEN vacant. *Mei* 1814.

IX. *Distr.* A. J. BERKHOUT.

GROOT-WASPIK vacant. *Maart* en *Junij* 1814.

DUSSEN vacant. *April* 1814.

RAAMSDONK. De Fransche en Nederduitsche Kostschool alhier is vacant. Men verwachte daaromtrent nadere berigten. *Junij* 1814.

LOEVESTEIN vacant. *Julij* 1814.

MONDEN VAN DE SCHELDE.

II. *Distr.* A. VAN DEINSE.

LIEVE VROUWEPOLDER vacant. *Junij* 1814.

KOUDEKERKE vacant. *Julij* 1814.

GAPINGE. Door het overlijden van S. VERMEIJDE, is de post van Schoolonderwijzer, Koster en Voorzanger dezer Gemeente vacant. De Sollicitanten, die acte van den 3den rang moeten bezitten, worden verzocht zich met hunne getuigschriften aan te melden bij den Schout der plaatse, alsmede bij den Schoolopziener te *Middelburg*, vóór den 15den Sept. aanstaande. Het Lands tractement is *f* 100-:-: De emolumenten als Koster enz. bedragen *f* 90-:-: De schoolgelden *f* 70-:-: à 80-:-:

AANHANGSEL.

SCHOOLBERIGTEN.

September 1814.

DE ZUIDERZEE.

II. *Distr.* J. TEISSÈDRE L'ANGE.

IEUWER-AMSTEL. De School op *het Verwerspad* unt. *Mei* 1813.

III. *Distr.* J. C. BERRANGÉ.

CHOOTEN vacant. *Junij* 1814.

EYMUIDEN. Op den 29 Julij l. l. werd het verge- nd examen gehouden ter vervulling der vacerende oolonderwijzersplaats alhier, waartoe zich 24 Solli- nten, waarvan 16 den tweeden en de overigen den en rang bezaten, hadden aangeboden, en is het pro- erbaal hiervan ingezonden. *April* 1814.

IV. *Distr.* A. NUMAN.

OERBEEK onder *Nieuwe Niedorp* vacant. *No- ber* 1810.

ARSINGERHORN vacant. *Mei* en *Julij* 1814.

r. MAARTEN vacant. *Mei* en *Julij* 1814.

V. *Distr.* J. DOZIJ.

NKHUIZEN. De Stads Armenschool vacant. *il* 1811.

NKHUIZEN. De Schoolonderwijzersplaats in eene Stads-Scholen van de tweede klasse vacant. *Decemb.* en *Junij* 1814.

IBBIXWOUDE onder *Midwoud.* Op den 12 Augus- l. l. werd het vergelijkend examen gehouden ter ver-

vulling der vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier, waartoe zich 4 Sollicitanten, alle den derden rang bezittende, hadden aangeboden; en is het procesverbaal hiervan ingezonden. *Dec.* 1813 en *Julij* 1814.

HOORN. De Onderwijzersplaats in eene der bijzondere Scholen van de tweede klasse vacant. *Decemb.* 18 en *Junij* 1814.

VI. *Distr.* A. R. MAURER.

ALKMAAR. De Stads Armenschool vacant. *Mei* 1813.

ALKMAAR. De School in het Roomsch-Katholijke Weeshuis vacant. *Mei* 1813.

CASTRICUM vacant. *Mei* 1813.

NOORDEINDE VAN GRAFT vacant. *Julij* 1813.

VII. *Distr.* TH. DE VRIES.

HOBREDE vacant. *Mei* en *Julij* 1814.

IX. *Distr.* A. SIMONS.

ZEVENHOVEN weder vacant. *December* 1812 *Mei* 1813.

JAARSVELD. Door het overlijden van KASPER VAN SOLINGEN, is de School alhier vacant geworden; dezelve wordt provisioneel waargenomen door den Adjunct-Onderwijzer ANTONIE VAN KOOTEN; gevende deze post, behalve de vrije woning, aan vast tractement, school- en koster-gelden, jaarlijks de somma van *f* 300-:-: Het vergelijkend examen van de Candidaten zal op de plaats zelve gehouden worden den 6den October aanstaande, en worden dezelve verzocht hunne getuigschriften intelevren bij den Hr. THOMAS BORST, Burgemeester aldaar.

X. *Distr.* H. ARNTZENIUS.

UTRECHT. De Roomsch-Katholijke Armschool van de Clerisie vacant. *December* 1812 en *Junij* 1813.

UTRECHT. De Onderwijzersplaats in eene der Parochie-Scholen dezer Stad vacant. *Junij* 1813.

XI. *Distr.* J. VAN MANEN, ADZ.

OVERLANGBROEK vacant. *Mei* 1814.

XII. *Distr.* H. G. SCHLUITER.

AMERSFOORT. Door het overlijden van den Heer H. VAN WIJNGAARDEN, is de post van Stads-Fransche Kostschoolhouder alhier vacant. De School wordt provisioneel waargenomen door PIETER GÄRTNER.

Di

DE MONDEN VAN DE MAAS.

II. *Distr.* B. SPOELSTRA.

'S GRAVENHAGE. De School in het Roomsch-Katholijke Weeshuis vacant. *Sept.* en *Octob.* 1812.

IV. *Distr.* N. MESSCHAERT.

POELDIJK. Naardien de post van openbaar Schoolonderwijzer alhier, door het vertrek van WILLEM KWAK, vacant geworden is, noodigt men bekwame voorwerpen, die met eene Acte van Algemeene Toelating ten minste van den derden rang, en met gunstige getuigschriften, onder anderen ook van hunnen Schoolopziener, voorzien zijn, om zich vóór den 22 October, welke dag tot het vergelijkend examen bepaald is, bij den Heer President van het Gemeentebestuur te Loosduinen als Sollicitanten aan te melden. Het getal kinderen, waarop men hier rekenen kan, is *vijftig*; de schoolgelden zullen tot genoegen bepaald worden; er zal waarschijnlijk een vast tractement van *f* 150–:–: aan den post verbonden blijven; en welligt staat er ook voor een goed schoolhuis en schoolvertrek gezorgd te worden.

V. *Distr.* ......

RUGGE en OOSTERLAND, genaamd *de Tinte*, vacant. *Julij* 1812.

VII. *Distr.* G. W. BOOT.

KULENBORG. Op den 25 Junij l. l. werd alhier het vergelijkend examen gehouden ter vervulling van den vacerenden post van Onderwijzer voor de Nederduitsche en Fransche Stads Kost- en Dagschool, waartoe zich 10 Sollicitanten aanboden, welke alle den tweeden rang bezitten; het procesverbaal hiervan is ingezonden. *Mei* 1814.

Daar er tot den vacerenden post van Stads Kostschoolhouderesse, zich slechts twee, gedeeltelijk onbevoegde, Sollicitanten hadden aangeboden, is men ter vervulling van dezen post tot geen examen overgegaan. *December* 1811 en *Mei* 1814.

DE BOVENYSSEL.

II. *Distr.* H. HOEFHAMER.

PUTTEN vacant. *April* en *Junij* 1814.

III. *Distr.* J. VAN DER LINDEN.

DOETINCHEM. De post van eersten openbaren Nederduitschen Schoolonderwijzer vacant. *Junij* 1812 en *Mei* 1813.

DOESBORG. De post van openbaren Franschen Hoogduitschen Onderwijzer vacant. *Mei* 1813.

V. *Distr.* H. W. VAN WOELDEREN.

BREDEVOORT. De post van Schoolonderwijzer alhier, waarvan men de vacature in het vorige Nummer heeft aangekondigd, zal, ten gevolge van eene te maken schikking, waar bij aan den ouden Meester GUNNINGH een Ondermeester zal worden toegevoegd, vooreerst niet vacant worden.

VII. *Distr.* F. H. REPELIUS.

OPHEMERT vacant. *Octob.* 1812, *Mei* en *Julij* 1813.

EST vacant. *Mei* en *Julij* 1814.

DE MONDEN VAN DEN YSSEL.

I. *Distr.* J. H. FLOH.

BOEKELO vacant. *April* 1812.
BENTELE vacant. *April* 1812.
LATTRUP vacant. *November* 1812.
BROEKHEURNE. Door het vertrek van J. WERNING naar Weddehoen en Kortwijk is de Schoolonderwijzersplaats alhier vacant.

II. *Distr.* . . . .

REUTUM en HAARLO vacant. *September* 1807.

III. *Distr.* C. FRANSEN VAN ECK.

TONGEREN vacant. *October* 1809.
WESEPE vacant. *Augustus* 1814.

III. *Distr.* J. W. A. MULLER.

SIPCULO vacant. *Mei* 1813.
RADEWIJK en VELDHOEK vacant. *Mei* 1813.

IV. *Distr.* J. F. SERRURIER.

KAMPERVEEN, *Zuideinde*, vacant. *Mei* 1809.
KAMPERVEEN, *Hooge Weg*, vacant. *Nov.* 1809.
RUITEVEEN vacant. *Februarij* 1812.
HASSELERDIJK vacant. *Februarij* 1812.
DE ZWARTENDYK vacant. *Mei* 1813.
KAMPER-ZEEDYK vacant. *Aug.* 1813.

V.

V. *Distr.* W. SANDERS.

OSSENZIJL. Op een tractement van *f* 25-:-: van Land, *f* 6-6-: uit de Gemeente en *f* 60-:-: uit het choolfonds, worden Onderwijzers met den vierden rang erzocht, zich als sollicitanten ten spoedigsten aantegeen bij den Heere Schout van de Oldemarkt. *October* 1811 n *Mei* 1813. Deze, alsmede de vier navolgende, Schoen worden provisioneel waargenomen.

KALLENKOTE. *Aug.* 1811, *Nov.* 1812 en *Mei* 1813.

'T NEDERLAND. Schoolonderwijzers van den vierlen rang worden uitgenoodigd, om zich ten spoedigsten, ls Sollicitanten aantegeven bij den Heere HEGGERS, Schout van Steenwijker Karspelen, te Steenwijk. Het ractement is *f* 100-:-: De Schooldienst begint met Ocober. — *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

CALLEMBERG. Schoolonderwijzers met den vierden ang, worden uitgenoodigd, om zich als Sollicitanten, en spoedigsten aantegeven bij den Heere DUMON, Schout van de Oldemarkt. Het tractement is *f* 25 :-: van 't Land, *f* 30-:-: uit de Kerkengoederen te Paaslo en *f* 65-:-: uit het Schoolfonds. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

LEIJEN en OVERLANKHORST. *December* 1812 en *Mei* 1813.

GIETHOORN. Zuiderschool vacant. *Octob.* 1813.

NIEUWE-SLUIS. Op den 25 Augustus l. l. werd alhier het examen gehouden ter vervulling van den vacerenden Schoolonderwijzerspost, waartoe zich 5 Sollicitanten hadden aangeboden, waarvan een den tweeden en de overigen den derden rang bezitten, en is het procesverbaal hier van ingezonden. *Julij* 1814.

ZWARTSLUIS, Buitenkwartier. Den 25 Augustus l. l. werd het examen, ter vervulling van den Schoolonderwijzerspost alhier, gehouden. Er hadden zich 5 Sollicitanten aangeboden, waarvan één den tweeden en de overigen den derden rang bezitten. Het procesverbaal hiervan is ingezonden. *Julij* 1814.

VRIESLAND.

I. *Distr.* J. F. KORFF.

HAULERWIJK vacant. *October* 1809.

BLESDIJKE vacant. *Junij* 1810.

WOLVEGA vacant. *Maart* 1811. en *Aug.* 1813.

II. *Distr.* J. TADEMA WIELANDT.

BEETS vacant. *Augustus* 1810.

ROTTEVALLE. (Gemeente *Oudega.*) Den *Augustus* l. l. had het examen, ter vervulling van den openstaanden Schoolonderwijzerspost alhier, plaats, waar zich 7 Sollicitanten hadden aangeboden; en is het proces verbaal daar van ingezonden. *Julij* 1814.

III. *Distr.* H. W. C. A. VISSER.

ARUM vacant. *Junij* 1814.

BALK. De vacante openbare School alhier wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1812 en *Mei* 1813.

BALK. Bijzondere School der tweede klasse vacant. *December* 1808.

OUDEGA onder *Koudum*. De vacante School alhier wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

SNEEK. De Armenschool vacant. *October* 1811.

WORKUM. Tweede School vacant. *Julij* 1814.

OOSTHEM. Op den 25 Julij l. l. werd alhier het examen gehouden ter vervulling van den vacerenden Schoolonderwijzerspost. Er hadden zich 14 Sollicitanten aangeboden, waarvan één den eersten, twee den tweeden en de overigen den derden rang bezitten. Het procesverbaal hier van is ingezonden. *Junij* 1814.

IV. *Distr.* A. BRUINING.

PEINS vacant. *Maart* 1808.

IJTENS vacant. *December* 1809.

TJUMMARUM vacant. *Augustus* 1812.

BOER vacant. *Maart* 1814.

PIETERSBIERUM vacant. *Maart* 1814.

V. *Distr.* Mr. J. D. VAN DER PLAATS.

WIER vacant. *April* 1814.

VI. *Distr.* M. MARTENS.

BORNWERD en BETTERWERD weder vacant. *Sept.* 1812, *Mei* 1813 en *April* 1814.

WETSENS vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

VII. *Distr.* W. BEEKHUIS.

LUTKEWOUDE of AUSBUURT vacant. *Febr.* 1814.

DE WESTER-EEMS.

I. *Distr.* Mr. TH. VAN SWINDEREN.

GRONINGEN. De Schoolmeestersplaats bij de Martini-Kerk vacant. *Mei* 1808.

GRONINGEN. De Schoolonderwijzersplaats in de

Noor-

Noorder Diakoniefchool der Hervormden vacant. *Junij* en *December* 1809.

EUVÆGUNNE vacant. *Augustus* 1814.

II. *Distr.* J. R. VAN EERDE.

ZUURDIJK. Die genegen zijn den post van openbaren Schoolonderwijzer, alsmede Koster en Voorzanger bij de Hervormde Gemeente alhier te bekleeden, worden uitgenoodigd, om zich bij den Schout der Gemeente Leens aantegeven vóór, of uiterlijk op, den 4 October eerstkomende, en tevens bij deze aangave, welke in perfoon of fchriftelijk kan gefchieden, overteleggen de vereischte getuigfchriften en eene acte van den derden of van eenen hoogeren rang. De vaste inkomsten zijn jaarlijks 40 guldens, vrije woning en het gebruik van zes jukken land.

III. *Distr.* E. TINGA.

ENUM vacant. *Junij* en *October* 1812.

HARKSTEDE vacant. *Julij* 1814.

IV. *Distr.* H. WESTER.

NOORDBROEK vacant. *Januarij* 1814.

MIDWOLDE, (*in het Oldambt*) vacant. *Mei* 1814.

V. *Distr.* . . . .

BORGER COMPAGNIE. De School alhier is vacant en wordt provifioneel waargenomen door R. VAN DALEN.

MONDEN VAN DEN RYN.

VII. *Distr.* H. HOOGERS.

NIJMEGEN. Alhier is, door het overlijden van DERK RIJKEN, de Schoolmeestersplaats in het Armen-kinderenweeshuis vacant geworden; zijn jaarlijksch tractement was 200 guldens.

SCHENKENSCHANS. In Maart l. l. is, door het overlijden van JACOBUS BOS, de School dezer plaats vacant geworden. De tractementen zijn als Koster, Voorzanger en Schoolmeester, van den Lande *f* 95 - 12 - : van de Plaats zelve *f* 80 - : - : en vrije woning. Die naar deze posten verkiezen te ftaan, moeten als Schoolonderwijzer ten minfte den derden rang verkregen hebben.

DEEST, in het Ambt. tusfchen *Maas* en *Waal.* Door het overlijden van HENDRIK VAN KOUWEN is de Schoolmeestersplaats alhier vacant; zijne voordeelen beftonden in: vrije woning, tuin, boomgaard, 2 hond bouwland en de fchoolgelden van 40 leerlingen des winters en 20 des zomers; dezelve betalen maandelijks 4, 5 en 8 ftui-

stuivers. Van de genen, die naar deze plaats zullen [illegible] wordt een bewijs gevorderd, dat zij den derden rang [illegible] kregen hebben, en voorzien zijn van behoorlijke [illegible] van goed gedrag. Intusschen wordt deze School [illegible] genomen door JOHANNES VAN DER DONK, die den [illegible] den rang heeft.

VIII. *Distr.* P. A. DE ROOCK.

DRUTEN vacant. *Mei* 1814.

IX. *Distr.* A. J. BERKHOUT.

GROOT-WASPIK vacant. *Maart* en *Junij* 1814.

DUSSEN vacant. *April* 1814.

RAAMSDONK. De Fransche en Nederduitsche Kost-school alhier is vacant. Men verwachtte daaromtrent [illegible] dere berigten. *Junij* 1814.

LOEVESTEIN. Op den 22 Augustus dezes jaars is alhier het vergelijkend examen gehouden van de [illegible] opgeroepene Sollicitanten: er waren er slechts 2 opgekomen, namelijk JOANNES CLAESSEN, Ondermeester [illegible] Rossem, bezittende eene acte van den derden, en PIETER JOAN DINGEMANS, hebbende den vierden rang. — Na den afloop van welk examen gebleken is, dat, hoezeer P. J. DINGEMANS vele blijken gaf van kennis en aanleg voor het onderwijs, echter J. CLAESSEN in verschillende vakken boven hem den voorrang had; gelijk men dit van zijnen hoogeren rang en meerdere jaren ook verwachten kon. — Het proces-verbaal van dit examen is reeds opgezonden. *Julij* 1814.

EMMIKHOVEN. De School alhier is vacant, door den afstand van J. JORDAAN en wordt provisioneel waargenomen door GIJSBERT VAN ALPHEN.

MONDEN VAN DE SCHELDE.

II. *Distr.* ADR. VAN DEINSE.

LIEVE VROUWEPOLDER. Ter vervulling van den vacerenden post van openbaar Schoolonderwijzer alhier heeft zich slechts één Sollicitant aangeboden. Het procesverbaal is ingezonden. *Junij* 1814.

KOUDEKERKE. Het examen ter vervulling van den openstaanden Schoolonderwijzerspost alhier had plaats den 17 Augustus l. l. Er hadden zich 3 Sollicitanten, alle met den derden rang voorzien, aangeboden; en is het procesverbaal van hetzelve ingezonden. *Julij* 1814.

GAPINGE vacant. *Augustus* 1814.

AANHANGSEL.

SCHOOLBERIGTEN.

October 1814.

DE ZUIDERZEE.

II. *Distr.* J. TEISSÈDRE L'ANGE.

NIEUWER-AMSTEL. De School op *het Verwerspad* vacant. *Mei* 1813.

AAN DEN UITHOORN (anders THAMEN). Daar de openbare School alhier, door vrijwilligen afstand van den Onderwijzer J. VAN DEN BERG, in de maand November aanstaande vacant zal worden, kunnen de Onderwijzers, welke naar die School willen staan, zich op Donderdag den 3den November ten 9 ure 's morgens, aldaar laten vinden tot het vergelijkend onderzoek. De vereischten zijn 1°. een deugdelijk getuigschrift van goed zedelijk gedrag, 2°. eene Acte van den 2den rang, 3°. goede kennis en bedrevenheid in de Fransche taal, en liefst ook in het Engelsch. De voordeelen zijn een vast tractement van *f* 100:-:-, voor eenen Ondermeester *f* 50:-:-, voor brandstof in den kagchel *f* 40:-:-, voor licht in de winter-avond-school *f* 10:-:-, voor onderwijs aan armen kinderen (de schoolbehoeften niet mede gerekend) *f* 25:-:-, te zamen *f* 225:-:- Het schoolgeld van tachtig leerlingen. Verder is daaraan verbonden de Doodgraversplaats, en het Kosters-ambt, waaronder dat van Voorlezer en Voorzanger verstaan wordt. Door al hetwelk deze plaats onder de goede standen gerekend kan worden. Er worden geene reiskosten bij 't onderzoek vergoed.

III. *Distr.* J. C. BERRANGÉ.

SCHOOTEN vacant. *Junij* 1814.
LEYMUIDEN vacant. *April* en *September* 1814

IV. *Distr.* A. NUMAN.

MOERBEEK onder *Nieuwe Niedorp* vacant. *November* 1810.
BARSINGERHORN vacant. *Mei* en *Julij* 1814.
St. MAARTEN vacant. *Mei* en *Julij* 1814.

V. *Distr.* J. DOZIJ.

ENKHUIZEN. De Stads Armenſchool vacant. *April* 1811.
ENKHUIZEN. De Schoolonderwijzersplaats in eene der Stads-Scholen van de tweede klasſe vacant. *Decemb.* 1813 en *Junij* 1814.
NIBBIXWOUDE onder *Midwoud* vacant. *Dec.* 1813. *Julij* en *September* 1814.
HOORN. Op den 16 September l. l. werd alhier het vergelijkend examen gehouden ter vervulling van den vacerenden post van Onderwijzer in eene der bijzondere Scholen van de tweede Klasſe binnen deze Stad, waartoe zich 2 *Sollicitanten* aangeboden hadden, *beide den 2den* rang bezittende; het procesverbaal *hiervan is ingezonden. Decemb.* 1813 en *Junij* 1814.

VI. *Distr.* A. R. MAURER.

ALKMAAR. De Stads Armenſchool vacant. *Mei* 1813.
ALKMAAR. De School in het Roomsch-Katholijke Weeshuis vacant. *Mei* 1813.
CASTRICUM vacant. *Mei* 1813.
NOORDEINDE VAN GRAFT vacant. *Julij* 1813.

VII. *Distr.* TH. DE VRIES.

HOBREDE vacant. *Mei* en *Julij* 1814.

IX. *Distr.* A. SIMONS.

ZEVENHOVEN weder vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.
JAARSVELD vacant. *September* 1814.

X. *Distr.* H. ARNTZENIUS.

UTRECHT. De Roomsch-Katholijke Armſchool van de Clerifie vacant. *December* 1812 en *Junij* 1813.
UTRECHT. De Onderwijzersplaats in eene der Parochie-Scholen dezer Stad vacant. *Junij* 1813.

XI.

XI. *Distr.* J. VAN MANEN, ADZ.

OVERLANGBROEK vacant. *Mei* 1814.

XII. *Distr.* H. G. SCHLUITER.

AMERSFOORT. De post van Stads Fransch Kostschoolhouder vacant. *September* 1814.

DE MONDEN VAN DE MAAS.

II. *Distr.* B. SPOELSTRA.

'S GRAVENHAGE. De School in het Roomsch-Catholijke Weeshuis vacant. *Sept.* en *Octob.* 1812.

IV. *Distr.* N. MESSCHAERT.

POELDIJK vacant. *September* 1814.

V. *Distr.* . . . . . .

RUGGE en OOSTERLAND, genaamd *de Tinte*, vacant. *Julij* 1812.

VII. *Distr.* G. W. BOOT.

KULENBORG. De post van Onderwijzer in de Nederduitsche en Fransche Stads Kost- en Dagschool vacant. *Mei* en *September* 1814.

KULENBORG. De post van Stads Kostschoolhouderesse vacant. *December* 1811 en *Mei* en *September* 1814.

DE BOVENYSSEL.

II. *Distr.* H. HOEFHAMER.

PUTTEN vacant. *April* en *Junij* 1814.

III. *Distr.* J. VAN DER LINDEN.

DOETINCHEM. De post van eersten openbaren Nederduitschen Schoolonderwijzer vacant. *Junij* 1812 en *Mei* 1813.

DOESBORG. De post van openbaren Franschen en Hoogduitschen Onderwijzer vacant. *Mei* 1813.

VII. *Distr.* F. H. REPELIUS.

OPHEMERT vacant. *Octob.* 1812, *Mei* en *Junij* 1813.

BST vacant. *Mei* en *Julij* 1814.

METEREN. Door het overlijden van P. KORSE den post van openbaar Onderwijzer, en het daar mede vereenigden ambt van Koster en Voorzanger der Hervormde Gemeente alhier vacant geworden zijnde, zoo worden de Sollicitanten naar deze posten opgeroepen om hunne getuigschriften vóór, of uiterlijk op den 5 November in te zenden bij den Welgeb. Heere F. VAN BARNEVELD, Heer van Meteren en Gelder-Malsen, en zich op den 8sten daaraan volgende 's morgens ten 10 uren te laten vinden in het Schoolhuis te Meteren, om zich te onderwerpen aan het vergelijkend examen hetwelk hun zal worden afgenomen. Zij moeten overleggen acte van den derden rang en bewijs van goed gedrag, en van Lidmaatschap der Hervormde Gemeente. De voordeelen aan deze posten verbonden bestaan in *f* 110:9:- voor verschillende diensten, en uit verschillende kassen betaald wordende; eenige Thijnsen, zamen bedragende *f* 23:15:- volgens specifieke lijst daarvan zijnde. Voorts de inkomsten van de *Duiven* op den toren, het vrij gebruik van huis en hof, en de schoolgelden.

DE MONDEN VAN DEN YSSEL.

I. *Distr.* J. H. FLOH.

BOEKELO vacant. *April* 1812.
BENTELE vacant. *April* 1812.
LATTRUP vacant. *November* 1812.
BROEKHEURNE vacant. *September* 1814.

II. *Distr.* . . . .

REUTUM en HAARLO vacant. *September* 1807.

III. *Distr.* C. FRANSEN VAN ECK.

TONGEREN vacant. *October* 1809.
WESEPE. Op den 29 September l. l. werd alhier het examen gehouden ter vervulling van den vacerenden Schoolonderwijzerspost alhier, waartoe zich 4 Sollicitanten hadden aangeboden, waarvan één den tweeden en de overigen den derden rang bezitten. Het procesverbaal hiervan is ingezonden. *Augustus* 1814.

III. *Distr.* J. W. A. MULLER.

SIPCULO vacant. *Mei* 1813.
RADEWIJK en VELDHOEK vacant. *Mei* 1813.

IV.

IV. *Distr.* J. F. SERRURIER.

KAMPERVEEN, *Zuideinde*, vacant. *Mei* 1809.

KAMPERVEEN, *Hooge Weg*, vacant. *Nov.* 1809.

RUITEVEEN. De vorige Onderwijzer alhier weder in de gelegenheid gekomen zijnde zijnen post te hervatten, zoo is de vroeger aangekondigde vacature dezer plaats vervallen. *Februarij* 1812.

HASSELERDIJK vacant. *Februarij* 1812.

DE ZWARTENDYK vacant. *Mei* 1813.

KAMPER-ZEEDYK vacant. *Aug.* 1813.

V. *Distr.* W. SANDERS.

OSSENZIJL. Op een tractement van *f* 25-:-: van 't Land, *f* 6-6-: uit de Gemeente en *f* 60-:-: uit het Schoolfonds, worden Onderwijzers met den vierden rang verzocht zich als sollicitanten ten spoedigsten aantegeven bij den Heere Schout van de Oldemarkt. *October* 1811 en *Mei* 1813. Deze, alsmede de vier navolgende, Scholen worden provisioneel waargenomen.

KALLENKOTE. *Aug.* 1811, *Nov.* 1812 en *Mei* 1813.

'T NEDERLAND. Schoolonderwijzers van den vierden rang worden uitgenoodigd, om zich ten spoedigsten, als Sollicitanten aantegeven bij den Heere HEGGERS, Schout van Steenwijker Karspelen, te Steenwijk. Het tractement is *f* 100-:-: De Schooldienst begint met October. — *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

CALLEMBERG. Schoolonderwijzers met den vierden rang, worden uitgenoodigd, om zich als Sollicitanten, ten spoedigsten aantegeven bij den Heere DUMON, Schout van de Oldemarkt. Het tractement is *f* 25 :-: van 't Land, *f* 30-:-: uit de Kerkengoederen te Paaslo en *f* 65-:-: uit het Schoolfonds. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

LEIJEN en OVERLANKHORST. *December* 1812 en *Mei* 1813.

GIETHOORN. Zuiderschool vacant. *Octob.* 1813.

NIEUWE-SLUIS vacant. *Julij* en *September* 1814.

ZWARTSLUIS, Buitenkwartier vacant. *Julij* en *September* 1814.

VRIESLAND.

I. *Distr.* J. F. KORFF.

HAULERWIJK vacant. *October* 1809.

BLESDIJKE vacant. *Junij* 1810.

WOLVEGA vacant. *Maart* 1811. en *Aug.* 1813.

II. *Distr.* J. TADEMA WIËLANDT.

BEETS vacant. *Augustus* 1810.

ROTTEVALLE. (Gemeente *Oudega*) vacant. *Mij* en *September* 1814.

III. *Distr.* H. W. C. A. VISSER.

ARUM vacant. *Junij* 1814.

BALK. De vacante openbare School alhier wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1812 en *Mei* 1813.

BALK. Bijzondere School der tweede klasse vacant. *December* 1808.

OUDEGA onder *Koudum*. De vacante School alhier wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

SNEEK. De Armenschool vacant. *October* 1812.

WORKUM. Tweede School vacant. *Julij* 1814.

OOSTHEM vacant. *Junij* en *September* 1814.

IV. *Distr.* A. BRUINING.

PEINS vacant. *Maart* 1808.

IJTENS vacant. *December* 1809.

TJUMMARUM. De Sollicitanten naar de vacante School alhier worden bij dezen uitgenoodigd hunne acten van toelating en getuigenissen van goed gedrag uiterlijk voor den 15 November aanstaande intezenden bij den Heer Schout van de Gemeente Minnertsga. Deze School is van den middelsten rang, en worden alzoo acten althans van den derden rang gevorderd. Het jaarlijksch inkomen en emolumenten als Schoolonderwijzer en Koster bedraagt ongeveer *f* 183:-:-, boven eene vrije woning. Het getal der leerlingen kan tot honderd en meer klimmen. Deze betalen 6 stuiv. in het ¼ jaar. De dag van het examen is bepaald op den 17 November 's morgens ten 10 uren te Tjummarum. *Augustus* 1812.

BOER vacant. *Maart* 1814.

PIETERSBIERUM. De Sollicitanten naar de vacante School alhier worden verzocht hunne acten van toelating en bewijzen van goed gedrag uiterlijk voor den 15 November aanstaande intezenden bij den Heer Schout van de Gemeente Sexbierum. Daar de School van den middelsten rang is moeten de acten althans van den derden zijn. Het jaarlijksch inkomen en emolumenten als Koster en Onderwijzer kan ongeveer *f* 150:-:- bedragen, boven eene vrije woning. Het getal der leerlingen is omstreeks 30. Deze betalen 6 stuiv. in het ¼ jaar. De dag tot het examen is bepaald op den 18 November 's morgens ten 10 uren te Pietersbierum.

V.

V. *Distr.* Mr. J. D. VAN DER PLAATS.

WIER vacant. *April* 1814.

VI. *Distr.* M. MARTENS.

BORNWERD en BETTERWERD weder vacant. *Sept.* 1812, *Mei* 1813 en *April* 1814.

WETSENS vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

VII. *Distr.* W. BEEKHUIS.

LUTKEWOUDE of AUSBUURT vacant. *Febr.* 1814.

DE WESTER-EEMS.

I. *Distr.* Mr. TH. VAN SWINDEREN.

GRONINGEN. De Schoolmeestersplaats bij de Martini-Kerk vacant. *Mei* 1808.

GRONINGEN. De Schoolonderwijzersplaats in de Noorder Diakonieſchool der Hervormden vacant. *Junij* en *December* 1809.

EUVELGUNNE vacant. *Augustus* 1814.

II. *Distr.* J. R. VAN EERDE.

ZUURDIJK vacant. *September* 1814.

III. *Distr.* E. TINGA.

ENUM vacant. *Junij* en *October* 1812.

HARKSTEDE vacant. *Julij* 1814.

IV. *Distr.* H. WESTER.

NOORDBROEK vacant. *Januarij* 1814.

MIDWOLDE, (*in het Oldambt*) vacant. *Mei* 1814.

V. *Distr.* . . . .

BORGER COMPAGNIE vacant. *September* 1814.

MONDEN VAN DEN RYN.

III. *Distr.* A. VAN MOORSEL.

STRATEN onder *Oirſchot.* Door vrijwilligen afſtand van ADRIANUS DE VOOGDT, is de School alhier vacant. Het vast tractement uit 's Lands kas is jaarlijks ƒ200:-:-, de ſchoolgelden 5 ſtuivers per vierendeel jaar, eene fraaije woning met een bij uitſtek grooten tuin, voorzien van beste vruchtboomen.

De School is van den middelſten rang, de genen die daartoe genegen zijn, kunnen zich met overlegging der bewijzen voor den derden rang en goed zedelijk gedrag aan den Burgemeester van Oirſchot en aan den Schoolopziener aangeven; de tijd van het vergelijkend examen zal nader worden bepaald.

VII.

VII. *Distr.* H. HOOGERS.

NIJMEGEN. De Onderwijzers post in het Aamkinderen Weeshuis vacant. *September* 1814.

SCHENKENSCHANS vacant. *September* 1814.

DEEST vacant. *September* 1814.

VIII. *Distr.* P. A. DE ROOCK.

DRUTEN vacant. *Mei* 1814.

IX. *Distr.* A. J. BERKHOUT.

GROOT-WASPIK. Alhier is, op authorisatie van Zijne Exc. den Secretaris van Staat voor de Binnenl. Zaken tot openbaren Onderwijzer aangesteld WOUTER GERRIT STRUICK.

RAAMSDONK. Sollicitanten, die naar de openstaande plaats in de Fransche en Nederduitsche Kost-School alhier willen dingen, worden verzocht zich vóór of op den 8 November dezes jaars, met hunne attesten van zedelijk gedrag, en acten van den tweeden rang, te vervoegen bij den Heere DE JONGH VAN SON, Heer en Burgemeester van Raamsdonk; terwijl men ook bedacht moet zijn, dat het onderwijs in de Fransche taal gevorderd wordt.

Behalve de schoolgelden en andere emolumenten, bedraagt het tractement *f* 150:-:-, men heeft een schoon huis, zeer geschikt om kostkinderen te houden, en een vrij grooten tuin.

's GRAVENMOER. Door het vertrek van onzen waardigen Onderwijzer W. G. STREICK, naar Waspik, is de School alhier vacant. Het tractement bedraagd *f* 90:-, hetwelk na den dood van den voormaligen 86 jarigen Onderwijzer tot *f* 150:- vermeerderd zal worden; men heeft vrij huis en tuin, en behalve de schoolgelden en andere emolumenten, *f* 20 voor het opwinden van de klok. De Aspiranten moeten zich vóór of op den 8 Nov. bij den Heere Burgemeester der plaats aanmelden; men vordert ten minsten den derden rang.

LOEVESTEIN vacant. *Julij* en *Sept.* 1814

DUSSEN vacant. *April* 1814.

EMMIKHOVEN vacant. *Sept.* 1814.

MONDEN VAN DE SCHELDE.

II. *Distr.* ADR. VAN DEINSE.

LIEVE VROUWEPOLDER vacant. *Junij* en *September* 1814.

KOUDEKERKE vacant. *Julii* en *September* 1814.

GAPINGE vacant. *Augustus* 1814.

AANHANGSEL.

SCHOOLBERIGTEN.

November 1814.

DE ZUIDERZEE.

II. *Distr.* J. TEISSÈDRE L'ANGE.

THAMEN AAN DEN UITHOORN. Het vergelijkend onderzoek ter vervulling van den opengevallen post van openbaar Schoolonderwijzer enz., is alhier op den 3den November ll. gehouden, door den Districts-schoolopziener, vriend- en broederlijk bijgestaan door zijnen Ambtgenoot den Wel-Eerw. Z.G. Heer A. SIMONS, geacht Predikant aldaar, en Schoolopziener over het negende District van het voormalig Departement de Zuiderzee, ten overstaan van den Heer Burgemeester, en in tegenwoordigheid van de H. H. Raden der Gemeente, eenige Leden van den Kerkenraad, van Kerkmeesters, en van den Eerw. Heer R. C. Pastoor.

De openbare Onderwijzers, welke naar de plaats stonden, waren: A. ALBERS, van *Zutphen;* M. CASPARI, van *Amsterdam;* D. DONKER HENDRIKSZ., van *Purmerend;* M. J. HENGEVELD, van *Wilnis;* L. J. KRIEGER, van *Nieuwkoop;* J. VAN DER PLAAT, van *Overveen;* L. W. VAN DEN SIEPKAMP, van *Utrecht;* H. WILDERINK, van *Leyderdorp;* J. WOLFF, van *Zwijndrecht.*

Dit onderzoek geschiedde met de meeste zorg, naauwkeurigheid, onpartijdigheid en eensgezindheid; het gaf aan alle de aanwezigen een streelend genoegen, daar het uitstekende bewijzen opleverde van de vorderingen, welke het verbeterd onderwijs niet ophoudt te maken. De opstellen, door meer dan eenen der genoemde Onderwijzers, over opvoed-, onderwijs-, taal-, aardrijks- en geschiedkundige vragen, in de moeder en vreemde talen voor den vuist vervaardigd, getuigen, even als het mondeling onderzoek en de opgeloste reken- en wiskundige voorstellen, van de ware beschaving, de oordeelkunde, de verkregene kennis, en den goeden smaak van de geëxamineerden.

Het proces-verbaal is, met de gehoudene aanteekeningen van het gedaan onderzoek, gezonden aan den Heer Commissaris tot de Zaken van het Middelbaar en Lager Onder-

wijs, om aan Z. E. den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken te worden ingezonden; zullende van de aanstelling, zoodra dezelve den Schoolopziener bekend geworden is, berigt worden gegeven.

NIEUWER-AMSTEL, *Overtoom* en *Rustenburg* anders *Verwerspad*. Deze beide scholen, de eerste door vrijwilligen afstand van B. CHAIGNEAU, en de andere door dien van H. JELDERS, zijn, sedert eenen geruimen tijd, vacant geweest, door het achterblijven van de betaling der tractementen. Thans is er gegronde reden om te verwachten, dat gemelde betaling geregeld geschieden zal. Aan den *Overtoom* wordt vereischt de tweede rang, en aangeboden *f* 375-:-: 's jaars vast tractement. Door het verval dier beide scholen, is er geene rekening te maken op schoolgelden, de ondervinding zal dit moeten leeren. De kinderen van onvermogenden, welke door de Plaatselijke Schoolcommissie ter school gezonden worden, moeten niet onderwezen worden. Het vergelijkend examen zal geschieden den 19 November aanstaanden, 's morgens ten 9 ure, in *Bramenburg* aan den *Overtoom*. Bewijs van goed zedelijk gedrag en acte worden medegebragt, en geene reis- of teer-kosten vergoed.

Deze aankondiging in het vorig Nommer *niet hebbende* kunnen geplaatst worden, zoo volgt *nu tevens het berigt* van den uitslag van het gehouden examen:

Op den 19den November werd, ten overstaan van den Heer Burgemeester, door den Districts-schoolopziener, met drie Leden van de Plaatselijke Schoolcommissie gehouden het vergelijkend onderzoek ter vervulling der openstaande Onderwijzersplaatsen *aan den Overtoom* en *het Rustenburgerpad*.

Naar den *Overtoom* stonden de openbare Onderwijzers van den 2den rang: M. J. HENGEVELD, van *Wilnis*; H. KRIEBEL, van *Delft*; en D. DONKER HENDRIKSZ., van *Purmerende*. Naar *het Rustenburgerpad* de Onderwijzers van den 3den rang: P. HARTOG, van *Koog aan de Zaan*, (die echter, om finantiële redenen, na 't examen, verzocht niet in aanmerking te komen;) A. KWINKELENBERG JZ., van *Amstelveen*; A. MANTEN, van *Leyden*; H. JELDERS, van *Amsterdam*; J. VAN HAFTEN, van *Amsterdam*; J. B. ALOFZEN, van *Amsterdam*; G. J. KLOBBIE, van *Utrecht*; en E. GERRITZ. KOOME, van *Monnikkendam*.

Van dit onderzoek wordt, met genoegen, eene soortgelijke getuigenis afgelegd als van dat, te *Thamen* gehouden, wel-

welke, ter bekorting, hier dus niet wordt herhaald. De procesſen-verbaal enz. zijn ingezonden, en de aanſtelling zal, zoodra dezelve geſchied en bekend is, nader in de *Bijdragen* worden vermeld.

III. *Distr.* J. C. BERRANGÉ.

SCHOOTEN vacant. *Junij* 1814.

LEYMUIDEN vacant. *April* en *September* 1814.

IV. *Distr.* A. NUMAN.

MOERBEEK onder *Nieuwe Niedorp* vacant. *November* 1810.

BARSINGERHORN vacant. *Mei* en *Julij* 1814.

ST. MAARTEN vacant. *Mei* en *Julij* 1814.

V. *Distr.* J. DOZIJ.

ENKHUIZEN. De Stads Armenſchool vacant. *April* 1811.

ENKHUIZEN. In de vacante Stads-School van de tweede klasſe is, op autoriſatie van Z. E. den Heere Secretaris van Staat voor de Binnenlandſche Zaken, finaal aangeſteld WILLEM DE GRAAFF, bezittende den 3den rang. *December* 1813 en *Junij* 1814.

NIBBIXWOUDE onder *Midwoud*. Op autoriſatie van Z. E. den Heere Secretaris van Staat voor de Binnenlandſche Zaken, is, den eerſten November ll., alhier aangeſteld, tot openbaar Schoolonderwijzer, LAMMERT VIS, hebbende den 3den rang, tot dus verre openbaar Schoolonderwijzer te *Zwaagdijk*. *Dec.* 1813, *Julij* en *Sept.* 1814.

HOORN. Tot Onderwijzer in de vacante bijzondere School van de tweede klasſe, is, op gelijke autoriſatie als voren, DIRK DONKER, bezittende den 2den rang, aangeſteld. *December* 1813 en *Junij* 1814.

ZWAAGDYK. Door het vertrek van den Onderwijzer LAMMERT VIS naar *Nibbixwoude*, is de School alhier vacant.

VI. *Distr.* A. R. MAURER.

ALKMAAR. De Stads Armenſchool vacant. *Mei* 1813.

ALKMAAR. De School in het Roomsch-Katholijke Weeshuis vacant. *Mei* 1813.

CASTRICUM vacant. *Mei* 1813.

NOORDEINDE VAN GRAFT vacant. *Julij* 1813.

VII. *Distr.* TH. DE VRIES.

HOBREDE vacant. *Mei* en *Julij* 1814.

IX. *Distr.* A. SIMONS.

ZEVENHOVEN weder vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

JAARSVELD vacant. *September* 1814.

X. *Distr.* H. ARNTZENIUS.

UTRECHT. In de Roomsch-Katholijke Armschool van de Klerisie is, op autorisatie van Z. E. den Heere Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, aangesteld PETRUS JOHANNES VAN OORT, bezittende den 3den rang. *December* 1812 en *Junij* 1813.

UTRECHT. De Onderwijzersplaats in eene der Parochie-Scholen dezer Stad vacant. *Junij* 1813.

XI. *Distr.* J. VAN MANEN, ADZ.

OVERLANGBROEK. Den eersten November ll. is alhier, op autorisatie als voren, tot openbaar Schoolonderwijzer aangesteld HUIBERTUS LENS, hebbende den 3den rang. *Mei* 1814.

XII. *Distr.* H. G. SCHLUITER.

AMERSFOORT. De post van Stads Fransch Kostschoolhouder vacant. *September* 1814.

DE MONDEN VAN DE MAAS.

II. *Distr.* B. SPOELSTRA.

's GRAVENHAGE. De School in het Roomsch-Katholijke Weeshuis vacant. *Sept.* en *Octob.* 1812.

's GRAVENHAGE. Daar er alhier *een bijzonder* Onderwijzer van de 2de klasse zal *benoemd worden, zoo* geschiedt daartoe uitnoodiging van personen, hebbende acte van, ten minsten, den 2den rang, en voorzien van behoorlijk attest van goed burgerlijk en zedelijk gedrag, om zich vóór den 15 December 1814, schriftelijk aantemelden ter Secretarie alhier. Het vergelijkend examen zal geschieden, Dingsdag den 20 dier maand, 's voormiddags ten elf uren. De inkomsten zijn de gewone schoolgelden.

VEUR. Door het overlijden van J. MULDER, is de School alhier vacant; dezelve is van den laagsten rang: de Sollicitanten, voorzien van eene acte van algemeene toelating als Schoolonderwijzer, en behoorlijke verklaring van goed burgerlijk en zedelijk gedrag, moeten zich bij den Burgemeester van den *Leydschendam*, waaronder *Veur* behoort, aangeven vóór den 10 December 1814. Het vergelijkend examen zal gehouden worden Woensdag den 14 daaraanvolgende, des voormiddags ten elf uren, op den *Leydschendam*.

De inkomsten zijn *f* 100 : - : - aan jaarlijksch tractement, vrije woning en school, en de schoolgelden van zestig kinderen, dooreen gerekend *f* 3 : 18 : - van ieder kind jaarlijks.

IV.

IV. *Distr.* N. MESSCHAERT.

POELDIJK vacant. *September* 1814.

V. *Distr.* ......

RUGGE en OOSTERLAND, genaamd *de Tinte.* Op autorisatie van Z. E. den Heere Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken is, op den 4 Novemb. ll. KLAAS SMIT, bezittende den 4den rang, alhier tot openbaar Schoolonderwijzer aangesteld. *Julij* 1812.

VII. *Distr.* G. W. BOOT.

KULENBORG. De post van Onderwijzer in de Nederduitsche en Fransche Stads Kost- en Dagschool vacant. *Mei* en *September* 1814.

KULENBORG. De post van Stads Kostschoolhouderesse vacant. *December* 1811 en *Mei* en *September* 1814.

GROOT AMMERS. Door het overlijden van den verdienstelijken Onderwijzer HENDRIK VAN DEN BERG, is de School alhier vacant geworden. Dezelve wordt provisioneel waargenomen door den zoon van den overleden Onderwijzer. Het vast tractement bedraagd *f* 100:-:-. Het getal der leerlingen kan op 70 bepaald worden; en het inkomen van den Onderwijzer kan, eenige kleine emolumenten daar bij gerekend, op *f* 300:-:- jaarlijks worden begroot. De dag tot het vergelijkend examen zal in de nieuwspapieren tijdig worden aangekondigd. De School behoort tot den middelsten rang.

DE BOVEN-YSSEL.

II. *Distr.* H. HOEFHAMER.

PUTTEN vacant. *April* en *Junij* 1814.

III. *Distr.* J. VAN DER LINDEN.

DOETINCHEM. De post van eersten openbaren Nederduitschen Schoolonderwijzer vacant. *Junij* 1812 en *Mei* 1813.

DOESBORG. De post van openbaren Franschen en Hoogduitschen Onderwijzer vacant. *Mei* 1813.

VII. *Distr.* F. H. REPELIUS.

OPHEMERT vacant. *Octob.* 1812, *Mei* en *Junij* 1813.
EST vacant. *Mei* en *Julij* 1814.
METEREN vacant. *October* 1814.

DE MONDEN VAN DEN YSSEL.

I. *Distr.* J. H. BLOH.

BOEKELO vacant. *April* 1812.

BENTELE vacant. *April* 1812.

LATTRUP vacant. *November* 1812.

BROEKHEURNE vacant. *September* 1814.

II. *Distr.* . . . .

REUTUM en HAARLO vacant. *September* 1807.

III. *Distr.* C. FRANSEN VAN ECK.

TONGEREN vacant. *October* 1809.

WESEPE vacant. *October* 1814.

LETTELE, LINDE en OKKENBROEK. De School alhier is vacant, door het penfioneren van den ftok ouden H. VAN KESTEREN, doch wordt provifioneel waargenomen.

III. *Distr.* J. W. A. MULLER.

SIPCULO vacant. *Mei* 1813.

RADEWIJK en VELDHOEK vacant. *Mei* 1813.

IV. *Distr.* J. F. SERRURIER.

KAMPERVEEN, *Zuideinde*, vacant. *Mei* 1809.

KAMPERVEEN, *Hooge Weg*, vacant. *Nov.* 1809.

HASSELERDIJK vacant. *Februarij* 1812.

DE ZWARTENDYK vacant. *Mei* 1813.

KAMPER-ZEEDYK vacant. *Aug.* 1813.

V. *Distr.* W. SANDERS.

OSSENZIJL vacant. *Oct.* 1811, *Mei* 1813 en *Oct.* 1814.

KALLENKOTE vac. *Aug.* 1811, *Nov.* 1812 en *Mei* 1813.

'T NEDERLAND vacant. *Aug.* 1812, *Mei* 1813 en *October* 1814.

CALLEMBERG vacant. *Aug.* 1812, *Mei* 1813 en *October* 1814.

LEIJEN en OVERLANKHORST. *December* 1812 en *Mei* 1813.

GIETHOORN, *Zuiderfchool*, vacant. *Octob.* 1813.

NIEUWE-SLUIS vacant. *Julij* en *September* 1814.

ZWARTSLUIS, *Buitenkwartier*, vacant. *Julij* en *September* 1814.

VRIESLAND.

I. *Distr.* J. F. KORFF.

HAULERWIJK vacant. *October* 1809.

BLESDIJKE vacant. *Junij* 1810.

WOLVEGA vacant. *Maart* 1811. en *Aug.* 1813.

II. *Distr.* J. TADEMA WIELANDT.

BEETS vacant. *Augustus* 1810.

ROTTEVALLE. (Gemeente *Oudega*) Den eersten November ll., is in de vacante School alhier, op autorisatie van Z. E. den Heere Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, tot Onderwijzer aangesteld MARTEN SIJBES MAAKAL. *Julij* en *September* 1814.

III. *Distr.* H. W. C. A. VISSER.

ARUM vacant. *Junij* 1814.

BALK. Openbare School vacant. *Mei* 1812 en *Mei* 1813.

BALK. Bijz. School der 2de klasse vacant. *Dec.* 1808.

OUDEGA onder *Koudum* vacant. *Mei* 1813.

SNEEK. De Armenschool vacant. *October* 1812.

WORKUM. Tweede School vacant. *Julij* 1814.

OOSTHEM vacant. *Junij* en *September* 1814.

IV. *Distr.* A. BRUINING.

PEINS vacant. *Maart* 1808.

IJTENS vacant. *December* 1809.

TJUMMARUM vacant. *Aug.* 1812 en *Octob.* 1814.

BOER vacant. *Maart* 1814.

PIETERSBIERUM vacant. *October* 1814.

V. *Distr.* Mr. J. D. VAN DER PLAATS.

WIER vacant. *April* 1814.

VI. *Distr.* M. MARTENS.

BORNWERD en BETTERWERD weder vacant. *Sept.* 1812, *Mei* 1813 en *April* 1814.

WETSENS vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

VII. *Distr.* W. BEEKHUIS.

LUTKEWOUDE of AUSBUURT vacant. *Febr.* 1814.

DE WESTER-EEMS.

I. *Distr.* Mr. TH. VAN SWINDEREN.

GRONINGEN. De Schoolmeestersplaats bij de Martini-Kerk vacant. *Mei* 1808.

GRONINGEN. De Schoolonderwijzersplaats in de Noorder Diakonieschool der Hervormden vacant. *Junij* en *December* 1809.

EUVELGUNNE vacant. *Augustus* 1814.

II. *Distr.* J. R. VAN EERDE.

ZUURDIJK vacant. *September* 1814.

III. *Distr.* E. TINGA.

ENUM vacant. *Junij* en *October* 1812.

HARKSTEDE vacant. *Julij* 1814.

IV. *Distr.* H. WESTER.

NOORDBROEK vacant. *Januarij* 1814.

MIDWOLDE, (*in het Oldambt*) vacant. *Mei* 1814.

V. *Distr.* . . . .

BORGER COMPAGNIE vacant. *September* 1814.

MONDEN VAN DEN RYN.

III. *Distr.* A. VAN MOORSEL.

STRATEN onder *Oirschot* vacant. *October* 1814.

VII. *Distr.* H. HOOGERS.

NIJMEGEN. De Onderwijzers post in het Armen kinderen Weeshuis vacant. *September* 1814.

SCHENKENSCHANS vacant. *September* 1814.

DEEST vacant. *September* 1814.

VIII. *Distr.* P. A. DE ROOCK.

DRUTEN vacant. *Mei* 1814.

IX. *Distr.* A. J. BERKHOUT.

RAAMSDONK vacant. *October* 1814.

's GRAVENMOER vacant. *October* 1814.

LOEVESTEIN vacant. *Julij* en *Sept.* 1814.

DUSSEN vacant. *April* 1814.

EMMIKHOVEN vacant. *Sept.* 1814.

MONDEN VAN DE SCHELDE.

II. *Distr.* ADR. VAN DEINSE.

KOUDEKERKE. Op bekomen autorisatie van Z. E. den Heer Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, is tot Schoolonderwijzer, Voorzanger enz. alhier benoemd en aangesteld, ANTHONIJ HENDRIK LODEWIJK, als nog Schoolonderwijzer enz. te *Serooskerke, in 't Land van Schouwen*. *Julij* en *September 1814*.

LIEVE VROUWE POLDER. Op bekomen autorisatie van Z. E. den Heer Secretaris van Staat tot de Binnenlandsche Zaken, is tot Schoolonderwijzer, Voorzanger enz. alhier benoemd en aangesteld, de eenige Sollicitant ISAAC KLUYFHOUT, die reeds eenigen tijd de School provisioneel waargenomen heeft. *Julij* en *September* 1814.

GAPINGE. Op herhaalde uitnoodiging van Sollicitanten, hebbende acte van den derden rang, niemand zich aangemeld hebbende dan alleen één, die slechts acte van den vierden rang heeft, blijft deze plaats nog onvervuld; terwijl er echter op de waarneming van het onderwijs, gedurende het wintersaisoen, zeer goede hoop is. *Aug.* 1814.

VLISSINGEN. Door het overlijden van WILLEM ARENTS, op de 16 Maart ll., is de Stadsschool alhier vacant.

III. *Distr.* C. VAN ERLACH LA MOTTE.

KRUININGEN. De posten van Schoolonderwijzer, Koster en Voorzanger binnen deze Gemeente vacant geworden zijnde, zoo worden die genen, welke de vereischte bekwaamheden als Schoolonderwijzer voor den tweeden rang bezitten, en van goede getuigschriften voorzien zijn, uitgenoodigd, zich deswegens te vervoegen bij den Schout te *Kruiningen*, uiterlijk vóór of op den 20 November aanstaande. — Door het te laat inkomen dezer annonce, heeft dezelve niet in het vorige N°. kunnen geplaatst worden.

AANHANGSEL.

SCHOOLBERIGTEN.

December 1814.

DE ZUIDERZEE.

II. *Distr.* J.P TEISSÈDRE L'ANGE.

THAMEN AAN DEN UITHOORN. Z. E. de Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken heeft de noodige autorisatie gegeven tot de aanstelling van LOUIS JOHAN KRIEGER tot openbaar Schoolonderwijzer alhier.

NIEUWER-AMSTEL, *Overtoom* en *Rustenburger-anders Verwerspad.* Op bekomen autorisatie als boven zijn alhier aangesteld voor den *Overtoom* HENDRIK KRIBBEL en voor het *Rustenburger-pad* ANDRIES KWINKELENBERG JZ.

III. *Distr.* J. C. BERRANGÉ.

SCHOOTEN vacant. *Junij* 1814.

LEYMUIDEN vacant. *April* en *September* 1814.

IV. *Distr.* A. NUMAN.

MOERBEEK onder *Nieuwe Niedorp* vacant. *November* 1810.

BARSINGERHORN. Op autorisatie van Z. E. den Heer Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken is KORNELIS MULLER, hebbende den derden Rang, aangesteld tot openbaar Schoolonderwijzer alhier.

ST. MAARTEN. Op autorisatie als voren is alhier tot openbaar Schoolonderwijzer aangesteld ANTHONY MANTEN, hebbende den derden Rang.

V. *Distr.* J. DOZIJ.

ENKHUIZEN. De Stads Armenschool vacant. *April* 1811.

ZWAAGDYK vacant. *November* 1814.

VI. *Distr.* A. R. MAURER.

ALKMAAR. De Stads Armenschool vacant. *Mei* 1813.

ALKMAAR. De School in het Roomsch-Katholijke Weeshuis vacant. *Mei* 1813.

CASTRICUM vacant. *Mei* 1813.

NOORDEINDE VAN GRAFT vacant. *Julij* 1813.

VII. *Distr.* Mr. TH. DE VRIES.

HOBREDE vacant. *Mei* en *Julij* 1814.

IX. *Distr.* A. SIMONS.

ZEVENHOVEN weder vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

JAARSVELD vacant. *September* 1814.

X. *Distr.* Mr. H. ARNTZENIUS.

UTRECHT. De Onderwijzersplaats in eene der Parochie-Scholen dezer Stad vacant. *Junij* 1813.

XII. *Distr.* H. G. SCHLUITER.

AMERSFOORT. De post van Stads Fransch Kostschoolhouder vacant. *September* 1814.

DE MONDEN VAN DE MAAS.

II. *Distr.* B. SPOELSTRA.

's GRAVENHAGE. De School in het Roomsch-Katholijke Weeshuis vacant. *Sept.* en *Octob.* 1812.

's GRAVENHAGE. Een bijzondere School der tweede klasse vacant. *November* 1814.

VEUR. Den 14 December ll. werd het vergelijkend examen gehouden ter vervulling der vacante School alhier, waartoe zich 4 Sollicitanten, waarvan *één* den 2den, twee den 3den en de laatste den 4den rang bezaten, hadden aangeboden. Het procesverbaal is ingezonden. *Nov.* 1814.

IV. *Distr.* N. MESSCHAERT.

POELDIJK. Den 12 Nov. ll. werd alhier het vergelijkend examen ter vervulling van den vacerenden Schoolonderwijzerspost gehouden. Er hadden zich 5 Sollicitanten met den 2den en 3 met den 3den rang aangeboden; van welk examen het procesverbaal is ingezonden. *Sept.* 1814.

VII. *Distr.* G. W. BOOT.

KULENBORG. De post van Onderwijzer in de Nederduitsche en Fransche Stads Kost- en Dagschool vacant. *Mei* en *September* 1814.

KULENBORG. De post van Stads Kostschoolhonderesse vacant. *December* 1811 en *Mei* en *September* 1814.

GROOT AMMERS vacant. *November* 1814.

DE BOVENYSSEL.

II. *Distr.* H. HOEFHAMER.

PUTTEN vacant. *April* en *Junij* 1814.

HARDERWIJK. Op autorisatie van Z. E. den Heere Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken is Mevr. de Wed. H. HUTER alhier tot Stads Fransche Kostschoolhouderesse aangesteld.

III. *Distr.* J. VAN DER LINDEN.

DOETINCHEM. De post van eersten openbaren Nederduitschen Schoolonderwijzer vacant. *Junij* 1812 en *Mei* 1813.

DOESBORG. De post van openbaren Franschen en Hoogduitschen Onderwijzer vacant. *Mei* 1813.

VII. *Distr.* F. H. REPELIUS.

OPHEMERT vacant. *Octob.* 1812, *Mei* en *Junij* 1813.

EST. Op autorisatie van Z. E. den Heere Secretaris

van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, is alhier tot openbaar Schoolonderwijzer aangesteld LAURENS JAN EYDMAN, hebbende den derden Rang.

METEREN. De posten van openbaar Onderwijzer, Koster en Voorzanger alhier nog niet vervuld hebbende kunnen worden, zoo worden de Sollicitanten andermaal opgeroepen, om hunne getuigschriften vóór of op den 8 Febr. 1815 in te zenden bij den Wel-Geb. Heere T. VAN BARNEVELD, Heere van Meteren en Gelder-Malsem, op het Prekerskerkhof te *Utrecht*, en zich desgelijks ten zijnen huize aldaar te vervoegen op den 15 Febr. daar aan volgende, 's morgens ten 10 uren, om vergelijkend geëxamineerd te worden: zijnde de vereischten in de Sollicitanten, en de voordeelen aan deze posten verbonden, reeds bij vroeger gedane advertentie opgegeven. *Oct.* 1814.

DE MONDEN VAN DEN YSSEL.

I. *Distr.* J. H. FLOH.

BOEKELO vacant. *April* 1812.

BENTELE vacant. *April* 1812.

LATTRUP vacant. *November* 1812.

BROEKHEURNE. De Schooldienst alhier wordt, provisioneel, en tot weder opzeggens toe, waargenomen door GERRIT TER HEGE. *September* 1814.

BREKKELENKAMP. Bij een weldadig Besluit van onzen geëerbiedigden Souverein van den 20 October ll. N°. 73, is aan deze Boerschap toegelegd een jaarlijksch tractement, voor eenen openbaren Schoolonderwijzer, van *vijftig guldens*. Men berekent het getal der Leerlingen op *zestig*, waarvoor, uit het Schoolfonds, en volgens de daaromtrent bestaande wetten, per hoofd *f* 2-:-: betaald wordt. Bij het voornoemde Lands tractement, zal er, uit de Boerschap, nog worden gevoegd eene convenable toelage. In de provisionele waarneming van den Schooldienst, gedurende dezen Winter, zal, zoo veel mogelijk, worden voorzien. Tegen het voorjaar, zal men tot een stellig beroep overgaan, waartoe intusschen allen, die daartoe lust hebben, en ten minste den vierden Rang bezitten, alsdan, bij dezen, voorloopig uitgenoodigd worden. Zullende de juiste tijd bekend gemaakt worden in deze Bijdragen en de Courant dezer Provintie.

II. *Distr.* . . . .

REUTUM en HAARLO. Bij gebrek aan bekwamere Sollicitanten, is, tot het provisioneel waarnemen van den Schooldienst alhier, tot aan de voorjaars-vergadering der Commissie van Onderwijs, toegelaten HERMANNUS STROOT. *September* 1807.

III. *Distr.* C. FRANSEN VAN ECK.

TONGEREN vacant. *Oktober* 1809.

WESEPE. Op autorisatie van Z. E. den Heer Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken is alhier openbaar Schoolonderwijzer aangesteld HENDRIK HELENBRUGGE, bezittende den derden Rang.

LETTELE, LINDE en OKKENBROEK vacant. *November* 1814.

III. *Distr.* J. W. A. MULLER.

SIPCULO vacant. *Mei* 1813.

RADEWIJK en VELDHOEK vacant. *Mei* 1813.

IV. *Distr.* J. F. SERRURIER.

KAMPERVEEN, *Zuideinde*, vacant. *Mei* 1809.

KAMPERVEEN, *Hooge Weg*, vacant. *Nov.* 1809.

HASSELERDIJK vacant. *Februarij* 1812.

De ZWARTENDYK vacant. *Mei* 1813.

KAMPER-ZEEDYK vacant. *Aug.* 1813.

V. *Distr.* W. SANDERS.

OSSENZIJL vacant. *Oct.* 1811, *Mei* 1813 en *Oct.* 1814.

KALLENKOTE. Ingevolge autorisatie van Z. E. den Heere Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken is JAN ROELOFS ERKELENS, bezittende den vierden Rang, den 15 *December* ll. aangesteld tot openbaar Schoolonderwijzer alhier.

'T NEDERLAND vacant. *Aug.* 1812, *Mei* 1813 en *Oktober* 1814.

CALLEMBERG vacant. *Aug.* 1812, *Mei* 1813 en *Oktober* 1814.

LEIJEN en OVERLANKHORST. *December* 1812 en *Mei* 1813.

GIETHOORN, *Zuiderschool*, vacant. *Oktob.* 1813.

NIEUWE-SLUIS. Alhier is, op autorisatie van Z. E. den Heer Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, aangesteld tot openbaar Schoolonderwijzer EVERT SMIT, bezittende den derden Rang.

ZWARTSLUIS, *Buitenkwartier*. Op autorisatie als voren, is tot openbaar Schoolonderwijzer alhier aangesteld EVERT LUBBERS, bezittende den tweeden Rang.

VRIESLAND.

I. *Distr.* J. F. KORFF.

HAULERWIJK vacant. *Oktober* 1809.

BLESDIJKE vacant. *Junij* 1810.

WOLVEGA vacant. *Maart* 1811. en *Aug.* 1813.

II. *Distr.* Mr. J. TADEMA WIELANDT.

BEETS vacant. *Augustus* 1810.

III.

III. *Distr.* H. W. C. A. VISSER.

ARUM. Alzoo de openbare School alhier, ten gevolge van eene dispositie van Z. E. den Heere Gouverneur dezer Provincie van den 8 November ll., is verklaard vacant te zijn, zoo worden de Sollicitanten naar dezelve op nieuws opgeroepen, om zich vóór of op den 20 December schriftelijk aantegeven aan den Schout der Gemeente van Arum, en te gelijk hunne acten van ten minsten den tweeden Rang en getuigschriften van *goed* en *onbesproken* burgerlijk en zedelijk gedrag en praktikaal onderwijs vóór dien tijd in te zenden bij den Schoolopziener van het derde Schooldistrikt in *Vriesland* te *Tsbrechtum*. Het Tractement is *f* 240, benevens de Schoolpenningen van ongeveer 100 Leerlingen. De Onderwijzer is tevens verpligt het Koster-Ambt en Orgel waartenemen. Er is een uitmuntende Woning en Tuin. *Junij* 1814.

Dit berigt heeft niet in het vorig Nommer kunnen geplaatst worden, daar hetzelve te laat was ingekomen.

BALK. Ter voldoening aan eene aanschrijving van Z. E. den Heere Gouverneur dezer Provincie van den 25 October ll., N°. 1081*a*, worden de Sollicitanten naar de vakante openbare School alhier opgeroepen, om zich vóór of op den 20 Januarij 1815 schriftelijk aantegeven bij den Schout der Gemeente Balk en tevens vóór of op dien zelfden dag hunne acten van algemeene admissie van, ten minsten, den tweeden rang, en hunne getuigschriften van *goed* en *onbesproken* burgerlijk en zedelijk gedrag en praktikaal onderwijs intezenden bij den Schoolopziener van het derde Schooldistrikt in *Vriesland* te *Tsbrechtum*. Het vast Traktement is *f* 160. De Schoolpenningen van ongeveer 130 à 150 Leerlingen, worden, zoo lang deswege geen algemeene schikkingen zijn gemaakt, ten gevolge van het Decreet van Z. K. Hoogheid onzen geëerbiedigden Souverein, van den 19 Junij ll., uit het Gemeentelijk Schoolfonds betaald. Hier voor geniet de Onderwijzer in het ¼ Jaar van iederen Leerling. — Hij is verpligt zich op zijne eigene kosten van eenen Ondermeester te voorzien; er is vrije en goede Wooning. *Mei* 1812 en *Mei* 1813.

BALK. Bijz. School der 2de klasse vacant. *Dec.* 1808.

OUDEGA onder *Kondum* vacant. *Mei* 1813.

SNEEK. De Armenschool vacant. *October* 1812.

WORKUM. Tweede School vacant. *Julij* 1814.

OOSTHEM. Den 14 November ll. is alhier, op autorisatie van Z. E. den Heere Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, tot openbaar Schoolonderwijzer aangesteld, KLEMENT J. POSTMUS, bezittende den derden rang.

IV.

IV. *Distr.* A. BRUINING.

PEINS vacant. *Maart* 1808.

IJTENS vacant. *December* 1809.

TJUMMARUM. Den 17 November ll. werd alhier het vergelijkend examen van drie Sollicitanten naar de vacante School gehouden. Deze waren: K. DE ZEE, provisioneel Onderwijzer alhier, P. M. VAN DEN BERG, Onderwijzer in de Boven-Knijpe, en J. H. DE VRIES, Onderwijzer in de Oude Horne; de eerste van den tweeden, de beide andere van den derden Rang. Het Proces-Verbaal van dit gehouden examen is ingezonden. *Aug.* 1812 en *Octob.* 1814.

BOER vacant. *Maart* 1814.

PIETERSBIERUM Het vergelijkend examen dat op den 18 November bepaald was, is, wegens het op dien dag ingevallen feest, op den 25 November ll. gehouden, en zijn alstoen vijf Sollicitanten naar deze vacante School, F. U. LOURENSZ, provisioneel Onderwijzer alhier, L. H. KOEHOORN, Onderwijzer te *Schraad*, J. H. FORTUIN, Ondermeester in de School van het Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen* te *Sneek*, en *H. J.* NORBRUIS en G. W. WEZEL, Kweekelingen te *Minnertsga* en *Franeker*, alle van den derden rang, in de onderscheidene vakken van het onderwijs geëxamineerd. Het procesverbaal van dit gehouden examen *is ingezonden.* *Octaber* 1814.

V. *Distr.* Mr. J. D. VAN DER PLAATS.

WIER. Op autorisatie van Z. E. den Heere Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken is alhier, op den 12 *December* ll., tot openbaar Schoolonderwijzer aangesteld HERMANUS OLFERTS KIESSTRA, hebbende den derden Rang.

VI. *Distr.* M. MARTENS.

BORNWERD en BETTERWERD weder vacant. *Sept.* 1812, *Mei* 1813 en *April* 1814.

WETSENS vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

VII. *Distr.* W. BEEKHUIS.

LUTKEWOUDE of AUSBUURT vacant. *Febr.* 1814.

DE WESTER-EEMS.

I. *Distr.* Mr. TH. VAN SWINDEREN.

GRONINGEN. De Schoolmeestersplaats bij de Martini-Kerk vacant. *Mei* 1808.

GRONINGEN. De Schoolonderwijzersplaats in de Noorder Diakonieschool der Hervormden vacant. *Junij* en *December* 1809.

EU-

EUVELGUNNE. Den 19 November ll. werd het examen gehouden ter vervulling der vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier, waartoe zich slechts één bevoegde Sollicitant had aangeboden, van welk examen het procesverbaal is ingezonden. *Augustus* 1814.

II. *Distr.* J. R. VAN EERDE.

ZUURDIJK vacant. *September* 1814.

III. *Distr.* E. TINGA.

ENUM vacant. *Junij* en *October* 1812.

HARKSTEDE vacant. *Julij* 1814.

IV. *Distr.* H. WESTER.

NIEUW-BEERTA, den 28 November 1814. De Schoolonderwijzers en Voorzangerspost is hier vacant geworden, door het overlijden van den meer dan 80jarigen Schoolonderwijzer J. W. SAPPEN, nalatende eene Weduwe, die, volgens het Huishoudelijk Schoolreglement voor dit Gewest, een jaar en zes weken de plaats kan laten bedienen. De Zoon S. W. SCHORTINGHUIS, die, sedert 10 jaren, hier den Schooldienst voor zijnen vader met lof heeft waargenomen, vaart dus, met goedkeuring van den Schoolopziener, in zijn werk provisioneel voort.

De School staat in den hoogsten rang; het vaste tractement beloopt 's jaars ruim *f* 160- en de Schoolgelden ruim *f* 200-. Voorts is er eene vrije woning, enz.

NOORDBROEK vacant. *Januarij* 1814.

MIDWOLDE, (*in het Oldambt*) vacant. *Mei* 1814.

V. *Distr.* . . . .

BORGER COMPAGNIE vacant. *September* 1814.

MONDEN VAN DEN RYN.

II. *Distr.* . . . . . .

OOSTERHOUT. De School in *Middelwijk* alhier met den 1 Januarij 1815, door verandering van Beroep van den tegenwoordigen Onderwijzer, GERARDUS JANSSENS, openvallende, zoo worden de Candidaten, ten minsten van den tweeden Rang, uitgenoodigd, om, voorzien van hunne Acten van den vereischten Rang, en allezins voldoende Getuigschriften van goed burgerlijk en zedelijk gedrag, zich aantemelden bij den Plaatselijken Burgemeester, alsmede bij den Schoolopziener in het vijfde District, S. V. D. NOORDAA te *Dinther*, uiterlijk tot den 1 Februarij eerstkomende. De baten, aan dezen post verbonden, zijn *f* 200 - : - : vast tractement; vrije woning in een goed logeabel Huis met een fraaijen Tuin; *f* 35 - : - : als Opzichter over het gelui en graf maken; wijders de voordeelen van het onderwijs; wordende door ieder leerling in het jaar betaald *f* 3 - 4 - :

III.

III. *Distr.* A. VAN MOORSEL.

STRATEN, onder *Oirschot*. Alzoo, zonder voorkennis van den Schoolopziener, tijdens de Fransche overheersing, in de betaling der schoolgelden in de thans vacerende School alhier verandering gemaakt was, zoo is de opgave van 5 stuivers voor elk vierendeel Jaar abusivelijk gedaan, zie Bijdragen *October* 1814; de tegenwoordige betaling van elk scholier is 2 stuivers per maand, met eene halve stuiver verhooging voor de kinderen die leeren schrijven.

Het vergelijkend examen zal den 18 Januarij 1815 gehouden worden; de Sollicitanten, de vereischtens voor die School bezittende, moeten zich bij den Burgemeester van *Oirschot* of bij den Schoolopziener van het District aangeven. *October* 1814.

VII. *Distr.* ....

NIJMEGEN. De Onderwijzers post in het Armenkinderen Weeshuis vacant. *September* 1814.

SCHENKENSCHANS. De School alhier is vacant. De Sollicitanten naar dezelve moeten, ten minsten, den derden rang bezitten, en zich vóór den 1 Maart 1815, met gefrankeerde brieven, of in persoon, en met overlegging van bewijzen van goed gedrag, en getuigschrift van den Districts-Schoolopziener, dat de Sollicitant klassikaal onderwijs geeft, aanmelden bij den Predikant der Hervormde Gemeente alhier. Er wordt aan vast tractement genoten *f* 170; de schoolgelden zullen omtrent *f* 30 kunnen opleveren; doch zal hier welligt ook nog gelegenheid zijn, om iets te verdienen door het geven van lessen aan de huizen. Voorts is er vrije woning en tuin. *Sept.* 1814.

DEEST vacant. *September* 1814.

VIII. *Distr.* P. A. DE ROOCK.

DRUTEN vacant. *Mei* 1814.

IX. *Distr.* A. J. BERKHOUT.

RAAMSDONK vacant. *October* 1814.

's GRAVENMOER vacant. *October* 1814.

LOEVESTEIN vacant. *Julij* en *Sept.* 1814.

DUSSEN vacant. *April* 1814.

EMMIKHOVEN vacant. *Sept.* 1814.

MONDEN VAN DE SCHELDE.

II. *Distr.* ADR. VAN DEINSE.

GAPINGE vacant. *Augustus* en *November* 1814.

VLISSINGEN. De Stadsschool vacant. *Nov.* 1814.

III. *Distr.* C. VAN ERLACH LA MOTTE.

KRUININGEN vacant. *November* 1814.

